T.C.

GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

NATO İTTİFAKININ GELECEĞİ VE TÜRKİYE'NİN NATO İTTİFAKI VE TRANSATLANTİK GÜVENLİĞİNE KATKILARI

140588

140588

Hikmet ERDOĞDU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

STRATEJİ BİLİMİ ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Abdülkadir AKÇİN

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

GEBZE

2003

Hikmet ERDOĞDU'nun Yüksek Lisans tez çalışması, G.Y.T.E. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 17/6/**2003** tarih ve **2003**/15 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından Strateji Anabilim Dalı'nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE(Danışman) : Prof. Dr. Abdülkadir AKÇİN

ÜYE : Doç. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN

ÜYE : Yard. Doç. Dr. Halit KESKİN

ONAY

GYTE Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 3/7/**2003** tarih ve **2003**/17 sayılı kararı.

İmza/Mühür

ÖZET

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte; başta NATO olmak üzere Avrupa Güvenlik Mimarisi içerisinde yer alan örgütler, hızlı bir adaptasyon sürecine girmişlerdir. Bu süreci şekillendiren Zirve toplantıları ve ikili görüşmeler, bir biri ardına icra edilmiş; bu çalışmaların ağırlık noktasını Güvenlik Mimarisi'nin yeniden şekillendirilmesi, faaliyet alanlarının ve rol dağılımının belirlenmesi oluşturmuştur.

NATO, adaptasyon çalışmaları genişleme, yeni görev ve faaliyet alanlarının belirlenmesi, Güvenlik Mimarisi içerisinde yer alan örgütler ile ilişkilerin geliştirilmesi ve Kuzey Atlantik bölgesinde barış ve istikrar ortamının yaygınlaştırılması konularına yoğunlaşmıştır. Bu süreçte AB, ağırlıklı olarak faaliyetlerini siyasi bütünleşme ve Avrupa güvenliğinde daha etkin rol sahibi olma konularında icra etmiştir.

NATO içerisinde güvenilir ve güçlü bir müttefik olan Türkiye; AB bünyesinde oluşturulmakta olan AGSP'de, Avrupa'lı dostlarından umduğu yaklaşımı görememiş ve bu oluşumun dışında bırakılmak bir yana; Kıbrıs ve Ege gibi konularda AB ordusunun Türkiye'ye karşı kullanılması tehlikesi ile de karşı karşıya kalmıştır.

Sovyet tehdidinin ortadan kalkması; Türkiye'nin, Avrupa güvenliği için önemini azaltmamış, aksine artırmıştır. Özellikle ABD'de yaşanan terör eylemiyle birlikte meydana gelen olaylar; Türkiye'nin NATO üyesi olarak önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Mevcut jeostratejik konumu ile Türkiye, Avrupa güvenliğinin ayrılmaz bir unsurudur. Türkiye için; NATO üyeliği ve NATO'nun etkin bir savunma organizasyonu olarak varlığı, son derece önemlidir. İttifakın genişlemesi ve yeniden yapılanması, Türkiye'nin sahip olduğu konumu aşındırmamalıdır. Türkiye, AGSP dahil her türlü güvenlik oluşumunun karar alma süreçlerinde etkin olarak yer almalı ve çevresinde belirlenen politikalara reaksiyon gösteren bir ülke değil, proaktif bir yaklaşımla; politika belirleyen bir ülke konumunda olmalıdır.

SUMMARY

By the end of the cold war, NATO coming first, all the organizations in the European Security Architecture has run into an accelerated adaptation process. The summits and reciprocal negotiations elaborating the process handled one after the other. The main focuses of these negotiations were the reformation of the security architecture and the re-definition of the operational areas and the role distribution.

NATO concentrated mainly on the enlargement studies, new duties and operational areas, development of new relations within the security architecture and widening the peace and stability zone of the North Atlantic area. In this process the main goal of the European Union was the struggle for its political unification and the struggle to attain a more effective role in European Security Concerns.

Although Turkey is a strong and confident ally of the NATO it could never received sufficient support concerning the EU and the ESDP. Besides being left out of this process, concerning the Cyprus and Aegean problems it came across the danger of the possibility that the EU facilities be used totally against Turkey.

Eradication of the Soviet threat did not decrease Turkey's significance for the European security. Especially the terrorist attacks in the USA have caused Turkey to regain its undeniable role in the NATO. Turkey, for its strategic position, is an indispensable element of European Defence Identity. NATO membership and existence of NATO as an effective defence organization is really important for Turkey. Enlargement and reformation of the Union should not decrease the effectivity of the Union or depreciate Turkey strategic value for the Union.

Turkey should have an effective role in the policy making process of all the ESDP organizations. Turkey should not be a country which only reacts against the politics of its surroundings instead in a proactive approach, it should be a country which determines the policies of its own surrounding.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada bana yol gösteren ve her türlü yardımı esirgemeyen değerli danışmanım Prof.Dr.Abdülkadir AKÇİN'e, engin bilgilerini ve kaynaklarını kullanmamda çok yardımcı olan Doç.Dr.Mesut Hakkı CAŞIN'a, bana daima yardımcı olan arkadaşlarıma ve devamlı onlara ait zamandan çalmama rağmen en zor ve ümitsiz anlarımda bile beni motive eden ve fedakarlıklarını esirgemeyen eşime ve oğluma sonsuz teşekkürü bir borç biliyorum.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZET IV
SUMMARY V
TEŞEKKÜR VI
İÇİNDEKİLER DİZİNİ VII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ XIII

1. GİRİŞ 1

2. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI VE NATO'NUN KURULUŞU 3
2.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem 3
2.1.1. Soğuk Savaşın Başlangıcına Doğru 8
2.1.2. Türkiye Üzerindeki Sovyet Tehditleri 12
2.1.2.1. Potsdam Konferansı Sovyetler'in Toprak ve Üs İstekleri 15
2.1.3. Sovyet Tehditlerinden Truman Doktrini'ne 17
2.1.3.1. İngiltere'nin dünya devleti olarak çöküşü 22
2.1.3.2. ABD–Türkiye İttifakı'nın Esasları 24
2.1.4. Truman Doktrini 24
2.1.4.1. Avrupa'nın Yapılandırılmasında Truman Doktrini 25
2.1.5. Marshall Planı ve NATO'nun Kuruluş Aşaması 26
2.2. NATO'nun Kuruluşu 27
2.2.1. Türkiyenin NATO'ya Girişi 29
2.2.1.1. İki Bloklu Sistemde Türkiye'nin İzlediği Politika ve Sonuçları 29
2.2.1.2. Türkiye' nin NATO' ya Girişinde Kore Harbi'nin Etkisi 37
2.2.1.3. Almanya'nın NATO'ya Girmesinin Önemi. 38

3. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE NATO 41
3.1. Soğuk Savaş Dönemi Gelişmeleri 42
3.1.1.BAB'ın Faaliyete Başlaması 43
3.1.2. Avrupa Güvenlik Çıkarları Platform Belgesi 45
3.1.3. Helsinki Nihai Senedi ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) 46
3.1.4. Avrupa Silahsızlanma Konferansı (CDE) 46
3.1.5. Karşılıklı ve Dengeli Kuvvet İndirimleri (KDKİ) 47
3.1.6. Orta Menzilli Nükleer Füzeler Antlaşması ve İki Yönlü Karar 47

3.1.7. Konvansiyonel İstikrar Görüşmeleri ve Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA) 47
3.2. Soğuk Savaş Döneminin Değerlendirilmesi 48
3.3. Soğuk Savaş Döneminde NATO'nun Stratejiik Konsepti ve Tarihsel Gelişimi 49
3.3.1. NATO'nun Stratejisi 49
3.3.1.1. Nato'nun Kurulduğu Yıllar Olan (1949-1952) Arasındaki Stratejisi 51
3.3.1.2. Topyekun Nükleer Mukabele Stratejisi (1952-1967) 51
3.3.1.3. Esnek mukabele stratejisi (1967-1991) 53
3.3.2. Nato Stratejilerinin Değişiminde Raporların Rolü. 56
3.3.2.1. Üç Akıllı Adam Raporu 56
3.3.2.2. Harmel Raporu 58
3.3.3. NATO Stratejisinde Değişim ve 1990 Londra Konferansı 59
3.3.3.1. Değişen Kuzey Atlantik İttifakı 61
3.3.3.2. NATO' nun Son Stratejisi ve Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) 65
3.4. Soğuk Savaş Döneminde Türkiye'nin Güvenlik Politikaları ve NATO ile İlişkileri 70
3.4.1. 1945-1964 Dönemi 72
3.4.2. 1964-1979 Dönemi 75
3.4.2.1Amerika'nın Tepkileri. 76
3.3.3. 1979-1989 Dönemi 79
3.4.3.1. Rogers Planı ve Yunanistan'ın NATO'nun Askeri Kanadına Dönüşü 79
4. SOĞUK SAVAŞIN BİTİŞİ VE NATO'NUN GENİŞLEMESİ 81
4.1.Soğuk Savaş Sonrası Dönem 81
4.1.1. Avrupa'daki Yeni Güvenlik Ortamı 86
4.1.1.1. Güvenlik Ortamındaki Değişikliklerin Nedenleri. 86
4.1.1.2. Seksenli Yılların Sonundaki Gelişmeler 87
4.1.1.3. Dostluk Eli ve İşbirliği 89
4.1.1.4. Körfez Krizi 90
4.1.2. Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Yeniden Yapılanma Süreci 91
4.1.2.1. Çöküşten Sonraki Nato Programları Ve Güç Siyasetleri 93
4.1.2.1.1. Roma Zirvesi (1991) 96
4.1.2.1.2. Geçiş Dönemi Stratejisi 98
4.1.2.1.3. Brüksel Zirvesi (1994) 99
4.1.2.2. NATO'da Yeni Yapılanma ve Yeni Kriz Alanları 101
4.1.2.2.1. Neden Doğu Akdeniz ve Orta-Doğu 102

4.1.2.2.2. NATO'nun Akdeniz ve Ortadoğu Stratejisine Doğru 104
4.1.2.3. Berlin Dışişleri Bakanları Toplantısı 106
4.1.2.4. Madrid Zirvesi (1997) 107
4.1.2.5. Washington Zirvesi (1999) 109
4.1.2.6. Floransa NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı (24-25 Mayıs 2000) 116
4.1.2.7. Prag Zirvesi(Kasım 2002) 118
4.1.3. Soğuk Savaş Sonrası Atlantik Ötesi İlişkiler ve Yeni Avrupa Güvenlik Mimarisi 120
4.1.3.1. NATO-Avrupa Birliği (AB) İlişkileri 124
4.1.3.2. NATO-Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) İlişkileri 129
4.1.3.3. NATO-Avrupa Konseyi (AK) İlişkileri. 133
4.1.3.4. NATO-Birleşmiş Milletler (BM) İlişkileri 134
4.1.4.Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Güvenlik Politikaları 137
4.1.4.1. Türkiye Ve Nato İlişkileri 141
4.1.4.2. NATO'nun Yeni Stratejik Misyonu Ve Türkiye 146
4.1.4.3. Türkiye ve AB İlişkileri 148
4.1.4.4. Türkiye ve AGİT ilişkileri 154
4.1.4.4.1. Avrupa Konvansiyonel Kuvveler Antlaşması (AKKA) ve Türkiye 155
4.2. Nato'nun Genişlemesi 156
4.2.1. Nato'nun Genişleme Sürecinde Oluşumlar 157
4.2.1.1. Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) 157
4.2.1.2. NATO'da Yeni Bir Barış Süreci İçin Ortaklık 159
4.2.1.2.1. Kurulma Aşaması 159
4.2.1.2.2. BİO Programı 162
4.2.1.2.3. Barış İçin Ortaklık Bildirgesi. 163
4.2.1.2.4. BİO – Rusya Federasyonu İlişkileri 164
4.2.1.2.5. Türkiye – BİO İlişkileri 169
4.2.1.3. Akdeniz Diyaloğu 170
4.2.1.3.1.NATO'nun Akdeniz Diyaloguna Yaklaşımı 171
4.2.1.3.2.Akdeniz Diyalogu'nun Türkiye Açısından Değerlendirilmesi 172
4.2.1.4. Birleşik Müşterek Görev Kuvveti Konsepti 173
4.2.1.4.1. BMGK Seçenekleri ve Muhtemel Görevleri 174
4.2.1.5. Nato'nun Açık Kapı Politikası ve Genişlemesi 175
4.2.1.5.1. NATO'nun Açık Kapı Politikasının Esasları 177
4.2.1.6. Yeni Üye Kabulü 179

4.2.1.6.1. 1997 Madrid Zirvesi ve Genişleme Çalışmaları 180
4.2.1.6.2. NATO'nun Uyarlanması 180
4.2.1.6.3. Kabul Süreci 181
4.2.1.6.4. Üyelik İçin Pratik Hazırlıklar 181
4.2.1.6.5. Kapıları Açık Tutma Politikasına Devam Taahhüdü 183
4.2.1.6.6. 1999 Washington Zirvesi ve Üyelik Eylem Planı 184
4.2.2. Genişleme ve NATO'ya Etkileri 186
4.2.2.1. Genişlemenin Getirdikleri 186
4.2.2.2. Genişlemenin Olumsuz Tarafları 190
4.2.3. Genişleyen NATO Ve Rusya Federasyonu (RF) İlişkileri 192
4.2.3.1. NATO'nun Genişlemesine İlişkin Sorunlar 206
4.2.3.2. NATO - RF Kurucu Senedi 208
4.2.3.3. NATO'ya Yeni Üyeler Alınmasında RF Tesiri. 212
4.2.3.4. NATO - Ukrayna İlişkileri 214
4.2.4. NATO'nun Başlıca Genişleme Sebepleri 218
4.2.4.1. Kurumsal Bir Yapının Gerekliliği 222
4.2.4.2. NATO'nun Yeni Vizyona Olan İhtiyacı 224
4.2.5. Genişlemenin Şekli 225
4.2.6. Genişlemenin Mali Yükümlülük Portresi 228
4.2.7. Genişleme Uygulamasının Beklentileri 230
4.2.8. Son Genişleme Paketinden Alınan Dersler 232
4.2.9. Genişlemiş NATO'nun Gelecekteki Rolünün Değerlendirilmesi 234
4.2.9.1. NATO'nun Gelecekteki İşlevi 234
4.2.9.2. Genişlemiş NATO'nun Gelecekteki Rolü. 234
4.2.10. Genişleme ve Türkiye 236
4.2.10.1. NATO'nun Genişlemesi ve Türkiye 236
4.2.10.2. NATO'nun Genişlemesinin Türkiye Açısından Faydaları 242
4.2.10.3. NATO'nun Genişlemesinin Türkiye Açısından Mahsurları 248
5. NATO'NUN GELECEĞİ 251
5.1. Avrupa Nereye Gitmek İstemektedir 251
5.1.1. Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) Oluşumu 251
5.1.2. Güvenlik Ortamını Etkileyecek Eğilimler 261
5.1.2.1. Nüfus Artışı 261
5.1.2.2. Beslenme ve Enerji İhtiyacı 262
5.1.2.3. Bilim ve Teknolojideki Gelişmeler 262

5.1.2.4. Global Ekonomi ve Globalleşme 262
5.1.2.5. Gelecek Çatışmalar 263
5.1.2.6. Terörizm 263
5.1.2.7. Eğilimlerin Muhtemel Sonuçları 264
5.1.3. Avrupa Güvenliğinin Stratejik Temelleri ve Hedefleri 265
5.1.3.1. AB'nin Güç Dengeleri 267
5.1.3.2. Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Boyutu Gelişim Sürecinin NATO'ya Etkileri 268
5.1.3.3. Avrupa Güvenliğinde Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı(AGİT) 271
5.1.3.3.1.Agit'in Halihazırda Temel Öncelikleri 271
5.1.4. Avrupa Güvenliğinde Türkiye'nin Önemi 272
5.1.4.1. Avrupa Güvenlik Politikasındaki Gelişmelerin Türkiye'ye Etkileri 273
5.1.4.2. Oluşturulan Yeni Güvenlik Anlayışının Değerlendirilmesi Türkiye Açısından 278
5.2. NATO'nun Geleceğinin Değerlendirilmesi 280
5.2.1. NATO'nun Amacı 280
5.2.2. Geçiş Dönemi Genel Değerlendirmesi 281
5.2.2.1. Sonuçlar 281
5.2.2.2. NATO'nun Başarısından Alınan Tecrübe ve Dersler 282
5.2.3. Bugünkü NATO 282
5.2.3.1. Günümüzdeki Konumuyla NATO 282
5.2.3.2. ABD'nin Genişlemesi 282
5.2.3.3. Bosna 284
5.2.3.4. Washington Zirvesi 290
5.3. NATO'nun Geleceğinin Değerlendirilmesi 292
5.3.1. NATO'nun Genişleyen Rolü 296
5.3.2. 2000'li Yıllarda NATO 298
5.3.3. Yeni Transatlantik Pazarlığı 299
5.4. Avrupa Güvenliğinde NATO'nun Önemi 301
5.4.1. Tarihsel Gelişim 301
5.4.2. Avrupa Güvenliğinde NATO'nun Yeri 309
5.4.2.1. BAB'ın "NATO'nun Avrupa Ayağı" veya Olarak "NATO'nun Rakibi" Değerlendirilmesi 316
5.4.2.2. Avrupa - Atlantik Bölgesinde İstikrar ve Güvenliğin Sağlanması İçin Gerekli Koşullar ve Muhtemel Güçlükler 317
5.5. 21 nci Yüzyılda NATO'nun Yeni Stratejisi 325
5.5.1. Türkiye'ye Etkileri 332

XII

6.SONUÇ 335
KAYNAKLAR 367
EKLER 384

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AAOK	Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi
AB	Avrupa Birliği
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGSK	Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AHG	Barışı Korumada İşbirliği Grubu
AKKA	Avrupa Konvansiyonel Kuvvet Antlaşması
AT	Avrupa Topluluğu
BAB	Batı Avrupa Birliği
BİO	Barış İçin Ortaklık
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşik Müşterek Görev Kuvveti
CJTF	Bireysel Müşterek Görev Kuvveti
CSCE	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği
DPC	Savunma Planlama Komitesi
EAPC	Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi
ESDI	Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
IFOR	Barış Uygulama Kuvveti
IPP	Bireysel Ortaklık Programı
KAİK	Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
KAK	Kuzey Atlantik Konseyi
MC	Milletler Cemiyeti
MCCWG	Askeri İşbirliği Çalışma Programı
NAC	Kuzey Atlantik Konseyi
NACC	Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
OEH	Ortaklık Eşgüdüm Hücresi
OOA	Alan Dışı Müdahale
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
OSCE	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

PCC	Ortaklık Eşgüdüm Hücresi
PFP	Barış İçin Ortaklık
PMSC	Politik Askeri Yönlendirme Komitesi(
PMSC/AHG	Politik Askeri Yönlendirme Komitesi/ Barışı Korumada İşbirliği Grubu
PWP	Ortaklık çalışma Programı
SFOR	İstikrar Kuvveti
SHAPE	NATO Avrupa Müttefik Kuvvetler Karargahı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UNPROFOR	BM Barışı Koruma Gücü
VP	Varşova Paktı

1. GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte; Varşova Paktı ve Sovyetler Birliği dağılmış, dünyada iki kutuplu sistem sona ermiş ve yerini ABD'nin önderliğinde tek kutuplu bir dünya düzenine bırakmıştır. Yeni dünya düzeninde, özellikle güvenlik ortamında meydana gelen değişimler, Sovyet yayılmacılığına ve tehdidine karşı kurulmuş olan NATO'nun varlığını ve görevlerini sorgulanır hale getirmiştir.Gelişmeler doğrultusunda, NATO karar mekanizmaları, ittifakın yeni düzene uyum sağlaması için adaptasyon çalışmalarına başlamışlardır. Bu çalışmalar, başta ittifakın stratejik konseptinin yenilenmesi ve eski Varşova Paktı ülkelerini de içine alacak şekilde 'genişleme' olmak üzere bir çok alanda yürütülmüştür.Avrupa güvenlik ortamında yaşanan bu değişimlere paralel olarak, 90'lı yılların başından itibaren, AB bünyesinde de, siyasi bütünleşme ve Avrupa güvenliğinde etkin rol almaya yönelik çalışmalar ağırlık kazanmıştır.

Günümüzde terörizmle mücadeleyi öncelikli görevleri arasına alan ve 11 Eylül saldırılarından hemen sonra Amerika'ya karşı yapılan bu terörist saldırıları 5. Madde kapsamında değerlendirerek Dünya çapında mücadeleye başlayan NATO II. Dünya savaşı sonrasında, Sovyetler Birliğinin yayılmacı emellerine karşı, batılı demokratik ülkelerin toprak bütünlüğünü garantilemek maksadıyla kurulmuştur. Günümüze kadar 6 üyeden 26 üye devlete genişlemiş ve kuruluş maksadının kapsamını da aynı şekilde genişleterek AVRASYA bölgesinde yeni dünya düzeninin korunmasında ilgi alanına almıştır. Aynı zamanda siyasi görünümü, ABD liderliğinde bir bütün görünümünden, AB'nin de güçlenmesine paralel olarak iki kutuplu bir ittifak şekline doğru değişim göstermektedir.

NATO'nun mevcut statüsünün belirlenmesinde olduğu gibi, bu ittifakın geleceğinin şekillenmesinde 21.y.y.' da dünya siyasetindeki AVRASYA (AKDENİZ havzasındaki Afrika ve Orta Doğu' da içerecek şekilde) öncelikli olarak meydana gelecek gelişmeler ve bunların ışığında ABD ve AB'nin içinde bulunduğumuz 21.y.y.'a ait güvenlik anlayışları/stratejileri önemli rol oynayacaktır.

Yaşanan bu gelişmeler ve NATO'nun yeniden yapılanma süreci, NATO'ya üye olduğundan beri sorumluluklarını her zaman en iyi şekilde yerine getiren ve Soğuk Savaş süresince, Avrupa Güvenliği için hayati derecede önemli bir müttefik olan ülkemizi de çok yakından ilgilendirmektedir.NATO üyesi olan; ancak henüz AB üyesi olmayan Türkiye, Soğuk Savaş süresince Avrupa güvenliği için çok önemli bir müttefik olmasına rağmen; Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasından sonra, AB tarafından şekillendirilmekte olan Avrupa Güvenlik Mimarisi'nin, dışında bırakılmaya çalışılmaktadır.Tez çalışmasında; NATO'nun, kuruluşundan günümüze gelişimi ve Türkiye'nin NATO içindeki konumunu incelenmiş gelecekte NATO'nun küresel güç mücadelesindeki ağırlığı tespit edilmeye ve Türkiye'nin NATO ittifakı kapsamında geliştirmesi gereken stratejiler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI VE NATO'NUN KURULUŞU

2.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem

İkinci dünya savaşı ile neredeyse tamamen harap olan Avrupa, bu savaştan çok önemli dersler almıştır. Avrupa devletleri, savaşın sona ermesini müteakip, öncelikle ekonomik ve sosyal yönden yeniden yapılanmaya ağırlık vermekle beraber, savunma ve güvenlik konularında da bir arayış içine girmişlerdir. Başta Fransa ve İngiltere olmak üzere, Avrupa devletleri, her iki Dünya Savaşının müsebbibi olan Almanya konusundaki endişelerinden kurtulamıyorlardı. Dolayısıyla da savunma konularında alınacak tedbirler konusunun başında, Almanya'nın bir daha tehdit oluşturmasını engelleyecek tedbirlerin alınması geliyordu.

Batı Avrupa devletleri,1945-1949 yılları arasında ekonomik açıdan hızla yeniden yapılanmalarına devam ederken, Sovyetler Birliği'nin yayılmacı ve komünizmi baskı ve kuvvet yoluyla kabul ettirme politikalarını endişeyle izlemeye başlamışlardır. Savaşın bitmesiyle, savunma tesislerini azaltmaya ve askeri kuvvetlerini terhis etmeye başlayan batılı ülkeler; Sovyetler Birliği'nin, ordusunu güçlendirmekte kararlı olduğu açıkça ortaya çıkınca, endişeye kapılmıştır. Üstelik, Birleşmiş Milletler Şartı'nın ve savaşın sonunda varılan uluslararası uzlaşmaların ihlali, Sovyetlerin diğer ülkelerin bağımsızlıklarına ve ulusal egemenliklerine saygı göstermediğini ve özgür demokratik toplumlar için kabul edilmesi olanaksız bir ideolojik yola girdiğini göstermiştir.

Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinde, demokratik olmayan hükümet biçimlerinin zorla kabul ettirilmesi, karşı çıkanların bastırılması, temel hak ve özgürlüklerin çiğnenmesiyle; 1947 ve 1948 yılları arasındaki dramatik siyasal gelişmeler serisi başlamıştır. Bunlar arasında Norveç, Yunanistan, Türkiye ve diğer Batı Avrupa devletlerinin egemenliklerinin tehdidi, Çekoslovakya'daki komünist darbe ve Berlin'in yasa dışı bloke edilmesi yer almıştır.

Sovyetler Birliği, savaşın son yıllarında başlattığı yayılma faaliyetlerini, savaş sonunda meydana gelen siyasi ve askeri alanlardaki boşluklardan da yararlanarak devam ettirmeye çalışıyordu. Sovyetler Birliği, bir taraftan Orta ve Doğu Avrupa Devletlerinde komünist darbeler düzenletirken, diğer taraftan Türkiye'den hem Kars ve Ardahan'ı istiyor, hem de Boğazlar üzerinde hak iddia ediyor ve Yunanistan'da da yine bir komünist darbe yaptırmaya çalışıyordu.

Şubat 1947'de İngiltere tarafından ABD'ye Türkiye ve Yunanistan'a yardım yapılması, aksi takdirde bu bölgelerin kaybedilmesiyle Sovyetler Birliği'nin Orta Doğuya da yayılma tehlikesinin bulunduğunu belirten iki memorandum verildi.[1] Bu kapsamda, 5 Haziran 1947 tarihinde Marshall Planı olarak anılacak geniş kapsamlı Avrupa Kalkınma Programı'nın daha etkili olabilmesi için Marshall, Avrupalıların dayanışma içinde olmaları gerektiğini söylemiştir.[2]

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'sında savunma konusunda yapılan ilk antlaşma, İngiltere ile Fransa arasında, 4 Mart 1947 tarihinde imzalanan Dunkerque Antlaşmasıdır ve Alman tehdidine karşı 50 yıl süreli olarak hazırlanmıştır.[3] Dunkerque Antlaşması'nın ardından, Şubat 1948'de Çekoslavakya'da Sovyetler Birliği desteğinde yapılan komünist hükümet darbesi, daha geniş kapsamlı dayanışma ve işbirliği çabalarını hızlandırmış ve 17 Mart 1948 tarihinde, Fransa, İngiltere, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda arasında bir "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İşbirliği ve Ortak Savunma Antlaşması" imzalanmıştır.[4] Brüksel Antlaşması olarak da bilinen ve 50 yıllık bir süre için imzalanan bu antlaşma, daha sonra "Brüksel Antlaşması Teşkilatı" diye anılacak "Batı Birliği Savunma Örgütü"nü (WU – Western Union Defence Organization) oluşturmaya yönelik üst düzeyli siyasi ve askeri işbirliği formunu meydana getirmiştir. Bu arada, Doğu Almanya'ya ilhak etmek amacıyla Sovyetler Birliği, müttefiklerin kontrolünde olan Batı Berlin'i ablukaya almıştır. Gelişmeleri değerlendirmek üzere toplanan Brüksel Antlaşması'na

---

[1] Gökgöz F.Mehmet ,Avrupa'nın Yeni Güvenlik Yapısında Batı Avrupa Birliği Ve Türkiye'nin Yeri, Ankara: K.K. Basımevi, 1995, s. 17.

[2] Mc Ghee George, ABD – Türkiye –NATO – Ortadoğu, Ankara: Bilgi Yayınları, 1992, s.77-100.

[3] Hawtrey R.G.,Western European Union: Implications For The United Kingdom,Hertfordshire: Royal Institute Of International Affairs, 1949, s. 20.Antlaşmaya göre, taraflardan birisi alman saldırısına uğrarsa, diğer taraf, saldırıya uğrayan devlete doğrudan yardım edecek; yine almanya, fransa ve ingiltere karşısında kendi iktisadi görev ve sorumluluklarını yerine getirmezse, taraflar ortak tedbirler alabileceklerdir.

[4] Myers Julia, The Western European Union: Pillar Of NATO Or Defence Arm Of The Ec, Londra: Strand, 1993, s.1.

taraf devletlerin temsilcileri 28 Eylül 1948 tarihinde Londra'da Batı Birliği diye anılan "Batı Birliği Savunma Örgütü"nü kurmuşlardır.[5]

Brüksel Antlaşması Teşkilatı, Batı Avrupa'nın Ortak Savunması için geniş bir planın uygulandığı ilk yıllarda çok başarılı olmuştur. Bu plan, ortak bir komuta merkezi ve radar kullanımına dayalı olarak, hava savunma sisteminin bütünleştirilmesini de içermiştir. Sınırlı sayıda da olsa ortak tatbikatlar yapmanın yanı sıra karşılıklı yardımlaşma esasına dayalı silah ve teçhizat üretimi organize etmek suretiyle anılan beş kurucu üye, askeri eğitim ve silah konularında ortak standartlar geliştirmişlerdir.[6]

Brüksel Antlaşması Teşkilatı, müşterek yaşamanın, insan haklarının ve demokratik prensiplerin güçlendirilmesini amaçlamıştır. Anılan antlaşmanın 4 üncü maddesine göre, taraflardan birisi Avrupa'da silahlı saldırıya uğradığı takdirde diğerleri ona, BM Antlaşmasının 51'nci maddesine[7] uygun olarak, güçleri dahilindeki her türlü vasıtalarla askeri ve diğer yardımlarda bulunacaklardır. Oluşturulan bu "otomatik yardım mekanizması"nın dışında, ABD de Avrupalı devletlerin bu tarzda bir meşru müdafaaları halinde onlara aynı şekilde yardım edeceğini bildirmiştir.[8]

ABD Kongresinin 11 Haziran 1948 tarihli "Vandenberg Kararı"nı[9] müteakip, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), 4 Nisan 1949 tarihinde Washington'da imzalanan antlaşma ile kurulmuştur.[10] NATO'nun kurulmasıyla, Batı Avrupa Devletleri arasında Brüksel Antlaşması Teşkilatı'nın varlığı tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar neticesinde Brüksel Antlaşması devletleri, Kasım 1949

---

[5] Urwin D.Walter, History Of European Integration Since 1945, Londra: Longman Group U.K. Ltd., 1991, s.17

[6] A.g.e, s. 17-18

[7] Gündüz Aslan,Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar, İstanbul: Beta, 1998, s. 92-93. BM şartı'nın 51nci maddesi: işbu antlaşmanın hiçbir hükmü, BM üyelerinden birinin silahlı bir saldırmaya hedef olması halinde, güvenlik meclisi milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası için lüzumlu tedbirleri alıncaya kadar, tabii olan münferit veya müşterek müdafaa hakkına halel getirmez.

[8] Lord Ismay, NATO İlk Beş Sene 1949 – 1954, çev. Suat Bilge, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi,1956,s. 5-6.

[9] Bahse Konu Karar İle Abd'nin Kuzey Atlantik Bölgesinde Kurulacak Bir Savunma Teşkilatına Girmesine İmkan Tanınmıştır. Kuzey amerika'dan abd ve kanada, avrupa'dan ise batı birliği üyesi devletlerin temsilcileri, gelişen sovyetler birliği tehdidine karşı kuzey amerikalı ve batı avrupalı devletleri kapsayacak bir antlaşma ve teşkilatın hazırlık müzakerelerine başlamışlardır.

[10] NATO Handbook, Brussels: NATO Office Of Information And Press, 1992, s. 178.

tarihinde Kuzey Atlantik Savunma Komitesi'ne, NATO Batı Avrupa Bölgesel Planlama Grubu'nun, Brüksel Antlaşması Teşkilatı Daimi Askeri Komitesi'nin görevlerini kapsayacak şekilde yetkilendirilmesini önermiştir. Brüksel Antlaşması Teşkilatı Danışma Komitesi'nin Aralık 1950 tarihli kararıyla, söz konusu teşkilatın savunma mekanizması NATO'ya transfer edilmiştir. Nisan 1951'den itibaren de yine Brüksel Antlaşması üyesi devletlerin teklifiyle, söz konusu örgütün Genelkurmay Başkanları Komitesi'nin yetki ve sorumlulukları NATO'ya devredilmiştir.[11] Böylece, Brüksel Antlaşması Teşkilatının Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıkları ile kurmay heyeti NATO sorumluluğuna geçmiştir. Bu gelişmenin en büyük sebebi, nükleer güce de sahip ABD'nin büyük oranda sorumluluk aldığı bir teşkilat ile Batı Avrupa'nın, özellikle doğudan gelen tehdide karşı daha etkin bir koruma altına alınacak olmasıydı. Aynı zamanda, bu duruma bağlı olarak savunma giderlerinde oluşacak nispi azalma da, ekonominin düzeltilmesinde kullanılabilecekti.

24 Ekim 1950 tarihinde, Fransa Başbakanı Rene Pleven, Batı Almanya da dahil olmak üzere, Avrupalı ülkeleri askeri güçlerini uluslar üstü bir yapı içerinde birleştirmeyi ve ortak "Avrupa Ordusu" oluşturmayı öngören bir "Avrupa Savunma Topluluğu" (European Defence Community-EDC) kurulması fikrini ortaya atmıştır.[12] Fakat bu projenin bir takım mahsurları vardı. II nci Dünya Savaşı sonunda silahsızlandırılan Batı Almanya'nın yeniden silahlandırılması bu mahsurların en önemlisiydi. Uzun tartışmalar neticesinde 27 Mayıs 1952 tarihinde Paris'te, "Avrupa Savunma Topluluğu Antlaşması" imzalanmış olsa da, 30 Ağustos 1954 tarihinde, Fransız Ulusal Meclisi, bu Antlaşmayı ve dolayısıyla bu projeyi onaylamayarak Avrupa'nın gündeminden çıkarmıştır.[13]

Brüksel Antlaşması Teşkilatı görevlerinin NATO'ya devredilmesinin ardından bu alanda doğan boşluğu doldurmak maksadıyla; 28 Eylül-3 Ekim 1954 tarihleri arasında Paris'te Brüksel Antlaşmasına taraf olan devletler ile Batı Almanya, İtalya, ABD ve Kanada'nın katıldığı bir konferans düzenlenmiştir.[14] Konferans neticesinde,Avrupa'nın güvenlik yapısının geleceğini oldukça etkileyecek kararlar alınmış, bir seri antlaşma ve protokol hazırlanmış ve söz konusu yedi Avrupa devleti

---

[11] Myers Julia, A.g.e, S. 2-3.
[12] Gökgöz F.Mehmet, A.g.e, s.24.
[13] Weu Today, Brussels: Weu Seretariat General, 1998, s. 61.
[14] A.g.e,. s. 61

(Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Lüksemburg, Hollanda ve Birleşik Krallık) tarafından 23 Ekim 1954 tarihinde, "Nihai Senet" olarak imzalanmıştır.[15] Paris Anlaşmaları (Paris Agreement) olarak da bilinen bu "Nihai Senet"in ilgilendiği temel konular:

- Batı Almanya'nın bağımsızlığı ve işgal rejiminin kaldırılması.
- Brüksel Antlaşması'nın yeniden düzenlenmesi ve Federal Alman Cumhuriyeti ile İtalya'yı da içeren "Batı Avrupa Birliği"nin kurulması,
- Federal Almanya'nın silahlanabilmesi,
- Saar bölgesi için Fransız – Alman Antlaşması, olmuştur.

Yeniden düzenlenen Brüksel Antlaşması'nın onaylanmasıyla Batı Birliği, Batı Avrupa Birliği olarak kurulurken önceden hasım taraf sayılan Almanya'nın yerini, bu kez Sovyetler Birliği almıştır.Diğer yandan, Japonya'nın yenilmesi ve savaşın sona ermesini takiben, 1949 yılında Çin'de de büyük gelişmeler olmuş ve iki bağımsız Çin devleti ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelerle birlikte, Doğu Bloğu üyeleri, NATO'ya karşı, 14 Mayıs 1955'de "Varşova Paktı'nı kurmuşlardır. Bu paktın da amacı kolektif bir savunma ve yardımlaşmadır.[16] EROĞLU'nun tespitinde olduğu üzere, "Sovyet Rusya,1940-1945 yılları arasında Avrupa'da 450.000 km. toprağı ve 24 milyon kadar nüfusu sınırları içine katmıştır.1945-1948 yılları arasında ise,1 milyon km. kare toprak ile 92 milyon nüfusu da kontrolleri altına almıştır."[17] Missouri eyaletinde Ful ton da küçük bir kolejde bu durumu ilk defa 1946 yılında ortaya koyan Winston Churchill uykularını kaçıran bu stratejik tehdide dikkat çekiyordu:"Baltık'ta Stettin'den başlayarak Adriyatik'te Triyeste'ye kadar uzanan bir "Demir Perde ", kıtanın öbür yanını kaplamaktadır.Orta ve Doğu Avrupa'nın tarihsel başkentleri,bu perdenin arkasında kalmıştır".[18] Sonradan Soğuk Harp adını alan bu durumun sınırları Atlantik kanadının bütün isteksizliğine rağmen çizilmiş bulunuyordu [19]

---

[15] Myers Julia, A.g.e. s. 3.
[16] Yılmaz Veli, Siyasi Tarih, HAK Yayını, 1998, s.394
[17] Eroğlu Hamza, "Kuzey Atlantik Paktı", İÜH.Mecmuası,1957,c.xxı, sı-4,s.21-47
[18] Peterson Houston,A Treasury Of The World's Great Speches
[19] Huntley James Robert, NATO Hikayesi , Yarın Yayınları, Nüve Matbaası 1969 s.33

2.1.1. Soğuk Savaşın Başlangıcına Doğru

Amerika Birleşik Devletleri'nin bir " Soğuk Savaş" anlatımı vardır.Bu anlatımı bir çok belgelerde bulmak mümkün. Bu belgeler içinde belki en belirgini eski Amerikan Başkanı John F.Kennedy'nin 22 Ekim 1962'de yada Amerika'nın Birleşmiş Milletlerdeki eski temsilcisi Adlai Stevenson'un Küba kargaşası sırasında, 23 Ekim 1962'de, Güvenlik Kurulunda yaptığı konuşmasıdır.[20]

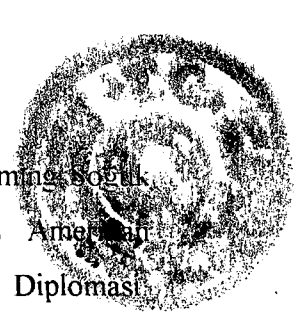
Stevenson bu konuşmasında Amerikan politikasını haklı çıkarmaya çalışırken,soğuk savaşın Amerikan görüşüyle tarihini de özetlemeye çalışmıştı.Birleşmiş Milletler Antlaşmasının öngördüğü dünya düzenini Sovyet Birliği'nin yıktığı söylemekte, İkinci Dünya Savaşından sonra "barış umutlarının azalmasından" Kremlini sorumlu tutmakta ve "karşılıklı görüşme yolunu hiçbir zaman reddetmedik.Tehdit eden anlaşmazlıklara barışçı çözümler bulabilmek için bir konferanstan bir konferansa katıldık" görüşünü ileri sürmüştür.

Stevenson'un tutumu müvekkili adına konuşan yetenekli bir avukatı andırıyordu. Batı dünyasında,özellikle Amerika'da -ve bu arada Türkiye'de de – hala Soğuk Savaşın çıkışı hakkında Stevenson'un 1962'deki bu açıklaması yönünde düşünüldüğü kuşku götürmez.İkinci Dünya Savaşından sonra Sovyet askeri gücünün savunmasız bir Batı Avrupa'ya hemen sıçrayıvereceği,Avrupa ve bütün dünyanın, zamanında yetişen Truman Doktrinin "sertliği", Marshall Planının "bonkörlüğü" ve sonra kurulan NATO'nun gücü sayesinde kurtulduğu görüşü yaygın, yerleşik ama yanlış bir efsanedir.Belgeler bu efsanenin yanlışlığını ortaya koymaktadır.

Bu efsanenin çok ilginç bir yanı da sorumlu mevkilerde olan Amerikalıların, aslında, daha o zamanlarda, bu sözlere kendilerinin de inanmamış görünmelidir. Bir çok devlet adamı, politikacı ve yazarın sözleri bunu göstermektedir. Örneğin, Temmuz 1945'ten Ocak 1947'ye kadar Amerikan Dış İşleri Bakanlığı yapmış olan James Byrnes Anıları'nda Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'nın daha ötesinde askeri ve siyasal bir tehlike olmadığını söylemektedir.[21]

---

[20] Keesing Contemporary Archives: 1961-1962, s.19060-19065
[21] Byrnes James, Speaking Frankly, New York, Harper, 1947. S.295-296

Aynı kanıya dikkatli Amerikan tarihçileri de katılmaktadır. D.F.Fleming Soğuk Harbin Kaynakları adlı iki ciltlik Kitabında[22], William A.Williams Amerikan Diplomasisinin Trajedi adlı çalışmasında[23], Gar Alperovitz Atomik Diplomasi Hiroşima ve Potsdam adlı incelemesinde[24], John Lukacs Soğuk Savaşın Tarihi başlıklı yayınında [25] ve David Horowitz Özgür Dünya Devi adlı kitabında[26] bu doğrultudaki tezlerini ileri sürmektedir.Eldeki kanıtlar objektif olarak incelendiğinde, Amerika'nın her vesilede ileri sürdüğü, Stevenson'un Birleşmiş Milletlerde tekrarladığı ve ülkemizde de bazı yanlış Amerikan kaynaklarından titizlikle eleştirilmesinden ya da şartlanmış bir bakışla aktarılan tezin doğru olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Dünya 1945 YILINA yepyeni koşullar altında girmiştir.Savaş sonu dünyasında artık sorunları ve durumları değişmiş üç büyük güç vardır:

1.Sovyetler Birliği : İkinci Dünya Savaşı boyunca Naziler 88 milyon Sovyet yurttaşının yaşadığı topraklara girmişler; 15 şehir, 1700 kasaba,70.000 köy, 31.800 sanayi tesisi, 90.000 köprü, 98.000 kolektif çiftlik, 2890 makine traktör istasyonu 84.000 okul, 43.000 kitaplık, 44.000 tiyatro, 427 müze ve 10.000 elektrik tesisini yıkmış;2890 petrol kuyusu ile 1735 maden ocağını , 65.000 km. demiryolu ile 56.000 km karayolunu tahrip etmişlerdir.[27]

Sovyetler için o anda bir tek temel hedef vardır; kapitalizmi elden geldiği kadar ötede tutarak, bir an önce yaralarını sarmaya girişmek.Özellikle başkan Roosevelt'in ölümünden sonra yerine geçenlere karşı belirli bir güvensizlik göstermeye başlayan Stalin Rusya sı,bir yandan kızıl ordunun kurtardığı Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinde sosyalist ve komünist güçleri işbirliği halinde çeşitli yollardan iktidara getirmeye çalışırken,öte yandan da, Churchill'in Truman daha 12 Mayıs 1945'de yazdığı

---

[22] Fleming D.F., The Cold War And Its Origins: 1917-1960, New York, Doubleday,1961
[23] *Williams William A.,The Tragedy of American Diplomacy*, New York,Delta, 1962
[24] Alperovitz Gar, Atomic Diplomacy : Hiroshima And Potsdam, New York, Simon And Schuster, 1965.
[25] Lukacs John, A History of The Cold War, New York, Doubleday, 1961.
[26] Horowitz David, The Free World Colossus : A Critique Of American Foreign Policy İn The Cold War, New York Hill Ve Wang, 1965.bu kitap daha sonra şu başlıkla bir daha yayınlandı: From Yalta To Vietnam:American Foreign Policy İn The Cold War, Middlesex, Penguin,1967
[27] Ataöv Türkkaya, "Barış Cephesine Doğru", Milliyet, 7 şubat 1968

mektupta bildirdiği gibi dış etkenlerden uzaklaşmak için "Sınırlarının önüne demir bir perde çektiler".[28]

2.Batı Avrupa: Savaşta Alman ve İtalyan kapitalizmi faşizmin azgın genişleme çabalarından yenik ve paramparça çıkarken,İkinci Dünya Savaşı öncesinin bir numaralı emperyalist ülkesi İngiltere de, ağır bombardımanlar, savaş kayıpları ve sosyal dalgalanmalar sonucunda geçmiş büyüklüğüne bir daha dönemeyecek ölçüde yorulmuş ve ezilmiştir.Bunun kaçınılmaz bir sonucu olarak ta ,İngiliz halkı kendisine Dünya Savaşını kazandırtmış olan muhafazakar iktidarı 5 Temmuz 1945'de yapılan seçimlerde iş başından uzaklaştırmış ve devrimci nitelikte değişiklikler vadeden işçi partisini 64 sandalyelik bir çoğunlukla Meclisin en büyük partisi durumuna getirmiştir. Savaşta 241 bin ölü veren İngiltere, 4 milyon askeri terhis etmek ve onlara iş bulmak, 1,7 milyon işçi çalıştıran savaş sanayiini barış sanayiinin koşullarına geçirtmek,milli gelirin 2.7 mislini bulan ezici devlet borçlarını tasfiye etmek yani yeni koşullar altında, yepyeni bir ülke olmak zorundaydı[29] Bunun pratik sonucu ise İngiltere'nin geleneksel Anglo-Amerikan ortak sömürgecilik düzeninden vazgeçerek eski sömürge pazarlarını yavaş yavaş bırakması olacaktır.Sömürge İmparatorluklarının sarsıntısı İngiltere'nin yanı sıra,De Gaulle'ün yönetiminde kendisini toplamaya çalışan Fransa da, Hollanda da kendisini çeşitli biçimlerde gösterecektir.

3.Amerika Birleşik Devletleri: İkinci Savaş ertesinin bu koşullar altında tek zinde ve rakipsiz ülkesi Birleşik Amerika'dır. Savaş yıllarında görülmemiş bir gelişme sağlayan Birleşik Amerika'nın savaş ertesinde ki ilk işi,savaş sanayiinin ham maddesinin en önemli bölümünü sağlayan Latin Amerika ülkelerine yerleşmek olacaktır.Bununla birlikte ABD kapitalizmi de 1945'i izleyen ilk yıllarda çetin bazı sorunlarla karşılaşacaktır. Savaş boyunca halk tasarruflarını çeşitli yollardan savaş sanayiine aktarmak için girişilen vergi artırımı,ücretleri dondurma gibi tedbirler,savaşın ertesinde rahat bir soluk almak isteyen halkın şiddeti baskısı altında kaldırmıştır.Bunun sonucunda grevler artar ve ücretler yükselmeye başlarken,1945 yılında 98.4 milyar dolar bütçe giderlerini ertesi yıl 60.4 milyar dolara düşürtmek

[28] Churchill Winston, The Second World War.Cassell.Londra 1948-1954, c.VI, s.489
[29] Pirenne Jacques, Büyük Dünya Tarihi, Meydan Yayını, İstanbul 1966, c.IV, s.1962-1964

gerekmiştir.Bütçede ki indirimler ise öncelikle savaş sanayiine verilen sübvansiyonların kısıtlanması ile sağlanabilmiştir.[30]

Sonradan "soğuk savaş"'ın bütün unsurlarını getirecek olan büyük çelişme de böyle olmuştur.ABD halkı bir barış ekonomisinin özlemi ile dolup taşarken, savaş ekonomisinin yarattığı dev karları sürdürmek isteyen büyük tekeller,halkın karşısında kendi çıkarlarına yeni bir ideolojik muhtevayı oluşturmaya başlamışlardır.Bu andan itibaren ABD iki yanlı bir stratejiyi uygulamaya girişmiştir.

a.Sovyetler Birliği ile askeri ve ekonomik alanlarda savaş ekonomisini sürekli olarak kamçılayacak yeni bir politik-ideolojik savaşı geliştirmek,Çin ve Doğu Avrupa'ya karşı kapitalizmi yeniden yerleştirmeyi hedef tutan bir "Kurtarma" harekatına girişmek.

b.Sömürge imparatorluklarının çöküş sürecini hızlandırarak dünya pazarlarının "yeni sömürgecilik" yoluyla elde etmek,kendi kabuklarına çekilmek zorunda kalacak olan Batı Avrupa'yı da ekonomik ve siyasal hegemonya altına almak.Birleşik Amerika hedeflerini,diplomatik askeri alanda giriştiği çabalar sonunda yeni bir dünya buhranı yaratmak suretiyle ustaca erişebilmiştir.[31]

Savaş sonrası dünyasının istediği gibi düzenleme ardındaki Amerika'nın yeni başkan Truman,daha Sovyet dış işleri bakanı ile yaptığı ilk görüşmede diplomatik kurallara uymayan sözler kullanmış bunun ardından da, ABD dış işleri bakanının bu davranışının Sovyetlerle ilişkileri bozacağını belirtme zorunda kaldığı bir kararla, Rusya'ya yapılan ödünç verme ve kiralama yarımını haber bile vermeksizin aniden kesmiştir.BM örgütünü kurmak üzere Dumbarton Oaks'ta toplanan konferansta ABD dışişleri bakanı,Cordell Hull'un deyimiyle Sovyetler "daha ilk gününden itibaren şaşılacak bir işbirliği havası gösterdikleri" halde, Truman daha sonra San Francisco da yapılan toplantıya ömrü boyunca Rusya'ya karşı çıkmakla tanınmış sağcı bir senatörü delege olarak yollamış, BM'nin ilk işi ise,Stalin'in daha önce Roosevelt

---

[30] Halil.Ali, Atatürkçü Dış Politika NATO Ve Türkiye,Gerçek Yayınevi.İstanbul 1968,s.80
[31] A.g.e.,s.81-82

tutumunu sevmediği ülkeler arasında özellikle saydığı Arjantin'i desteklemek olmuştur.[32]

2.1.2. Türkiye Üzerindeki Sovyet Tehditleri

Sovyetler Birliği,İkinci Dünya Savaşının hemen sonrasında Çarlık Rusya'sının geleneksel siyasetini uygulamaya başladı.Doğu ve Güney Avrupa ülkelerini işgal ederek komünizmi ihraç ediyor ve bu ülkeleri kendi uydusu haline getiriyordu.ABD'nin Sovyetler Birliği ile savaş esnasında başlayan iyi ilişkilerini savaş sonrası devam ettirme umutları 1947 yılında tamamı ile yitiriliyordu.[33]

İkinci Dünya Savaşı'nın galipleri arasında yer alan Sovyetler Birliği, savaştan büyük bir güç olarak çıkmıştı. Baltık , Doğu Avrupa ve Balkan ülkelerini nüfuzu altına alan Sovyetleri Yunanistan ve Türkiye'yi de kendi yanına çekerek Akdeniz'e ve Orta Doğu'ya inmek istiyordu. Yunanistan'da komünistleri destekleyen, İran 'dan çıkmamakta direnen ve Türkiye'den Doğu Anadolu'dan toprak ve boğazlarda üs isteyen Sovyetler Birliği amacını gerçekleştirmek yolunda ciddi adımlar atmıştır. Savaş sonunda milli politikasına dönmek eğilimi gösteren Amerika'nın tutumu, Sovyetlere cesaret veriyordu. Savaştan galip çıkmasına karşın gücünü büyük ölçüde yitiren İngiltere'nin direnişi de Sovyetleri yıldırmıyordu. Sovyetler Birliği'nin boğazlar rejiminde değişiklik yapılması istekleri hem Amerika hem de İngiltere tarafından haklı bulunuyor, fakat üs talepleri tartışmalara yol açmıştır. Savaşın son yıllarında, aralarında, Sovyetler Birliğinin de bulunduğu başlıca müttefik devletler, dünya barışına koruyacak yeni bir kuruluşun, Birleşmiş Milletlerin, planlarına hazırlamaya başlamışlardı,Milletler Cemiyeti ölmüştü ve pek az kişi buna üzülmüştü 1945 Nisanında yeni teşkilat, San Francisco da kuruldu.

Savaş bittiğinde, İran'ın Kuzeyinde Rus Birlikleri vardı.Sovyetler bu birliklerini ancak 1946 yılında, meselenin Birleşmiş Milletler de Birleşik Amerika tarafından ortaya atılması üzerine çıkan hararetli tartışmalardan sonra geri çekti. Rusya, Yunanistan da silahlı isyanı teşvik ediyor ve Türkiye' ye göz diktiği stratejik toprakları terk etmesi için, dayanılması güç baskılarda bulunuyordu.Stalin doğu

---

[32] Truman s. Harry , Memories:Vol. I Year Of Decisions, New York, Doubleday, 1955, s.221
[33] Bağcı Hüseyin, Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası, İmge Yayınları, Ankara 1990, s.7

Rusya, Yunanistan da silahlı isyanı teşvik ediyor ve Türkiye' ye göz diktiği stratejik toprakları terk etmesi için, dayanılması güç baskılarda bulunuyordu.Stalin doğu Anadolu'daki Kars ve Ardahan'ı istemiş ve 1921 ile İstanbul ve Çanakkale Boğazlarına ilişkin 1936 antlaşmalarına bozmaya çalışmıştı.1947 Mart'ında Başkan Truman Sovyet yayılmasına durdurmak için bu memleketlere Birleşik Amerikanın hangi yoldan olursa olsun yardım edeceğini açıkladı.[34] İngiltere ve Türkiye'nin diplomatik çabaları Amerika'yı Sovyet tehlikesine karşı uyarmaya yönelikti. Bir süre sonra bu çabalar semeresini vermiş ve Amerika da Sovyet yayılmacılığına cephe almıştır.[35]

1947 yılı başlarında Türkiye'nin stratejik önemine rağmen İngiltere,Türkiye'ye yapmakta olduğu geleneksel askeri ve ekonomik yardımı kesmeye karar verdi.İki ayrı memorandum ile İngiltere, Amerikan Hükümeti'ne Türkiye ve Yunanistan'a yaptığı askeri ve ekonomik yardımları kesmeyi ve Yunanistan'daki askerlerini geri çekmeyi planladığını bildirdi.Bunun üzerine Amerikan Cumhurbaşkanı'nın dış politika danışmanı olan George F.Kenan 1947 Baharında yaptığı önerisinde Yakın ve Orta Doğudan İngiltere'nin çekilmesi ile doğacak olan boşluğu doldurmayı ve böylece İngiltere'nin sorumluluğunu almayı teklif etti.İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden Tuman Doktrini'nin açıklanmasına kadar geçen süre içerisinde Yunanistan kendi iç politika çatışmalarını sona erdirebilmek için İngiltere'nin ABD'nin yardımlarını alırken,Türkiye,Sovyetler Birliği'nin toprak taleplerine "yalnız başına" göğüs germek zorunda kalmıştı.

1947 yılı başlarında Türkiye'nin stratejik önemine rağmen İngiltere,Türkiye'ye yapmakta olduğu geleneksel askeri ve ekonomik yardımı kesmeye karar verdi.İki ayrı memorandum ile İngiltere,Amerikan Hükümeti'ne Türkiye ve Yunanistan'a yaptığı askeri ve ekonomik yardımları kesmeyi ve Yunanistan'daki askerlerini geri çekmeyi planladığını bildirdi.Bunun üzerine Amerikan Cumhurbaşkanı'nın dış politika danışmanı olan George F.Kenan 1947 Baharında yaptığı önerisinde Yakın ve Orta Doğudan İngiltere'nin çekilmesi ile doğacak olan boşluğu doldurmayı ve

[34]Huntley James Robert.A.g.e ,s.31,32

[35]Çomak, Hasret, "İkinci Dünya Harbi Ve Türkiye, Harbin Sonrasında Türkiye-ABD lişkileri.Abd'nin Türkiye'ye Yardım Politikası (Truman Doktrini Ve Marshall Planı", Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri: İkinci Dünya Harbi Ve Türkiye Cilt 1, Gen.Kur.Atase Yayınları .Ankara 1998,S.459

böylece İngiltere'nin sorumluluğunu almayı teklif etti.İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden Tuman Doktrininin açıklanmasına kadar geçen süre içerisinde Yunanistan kendi iç politika çatışmalarını sona erdirebilmek için İngiltere'nin ABD'nin yardımlarını alırken,Türkiye,Sovyetler Birliği'nin toprak taleplerine "yalnız başına" göğüs germek zorunda kalmıştı.

Yunanistan'daki iç durumun giderek kötüleşmesi,Amerikan dış politikasındaki bu dönüşümün de nedeni oldu. Yunanistan hükümetinin zayıflığı,ülkedeki enflasyonun aşırı boyutlara ulaşması, grevler,isyanlar ve toplumun korku içinde yaşaması ile kendini ortaya koyuyordu. Yunanistan'daki iç durumun bu karışıklığından dolayı İngiltere ve Amerikan komünist gerillalarının yönetimi ele geçireceğine inanır bir duruma gelmişlerdi. Yunanistan'daki durumu izlemek üzere gönderilen bir Amerikan Komisyonu'nun 1947 Martında verdiği raporda,ülkedeki karışıklığı önlemek için büyük bir askeri işgalin kaçınılmaz olduğu belirtiliyordu.

Türkiye İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda içine düştüğü yalnız politikasını savaş sona ererken terk etmeye başlamıştır.Avrupa'da savaş sonuna yaklaşırken 4-11 Şubat 1945 tarihinde yapılan Yalta Konferansı'nda İngiltere, Rusya ve ABD aldıkları bir karar uyarınca,henüz BM bildirgesini imza etmemiş devletlerin, San Francisco Konferansına katılabilmek için 1 Mart 1945 ten önce Almanya ve İspanya ya savaş ilan etmeleri ve 1942 BM bildirgesini imzalamaları gerekiyordu. İngiltere hükümeti , üç büyükler adına bu kararın Türk hükümetine bildirince, Türkiye 23 Şubat 1945 günü Almanya ve Japonya ya savaş açmış ve bildirimde bulunmuştur. Ancak, bu savaş ilanı sadece biçimsel bir işlem niteliğindedir. Türkiye , ayrıca BM bildirgesini imzalamış ve bunu üzerine 5 Haziran 1945 resmen San Francisco Konferansına çağırmıştır. 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco da BM yasası kabul edilmiş ve bu şekilde Türkiye BM kurucu üyesi sıfatını kazanmıştır.Bu yaklaşımı ile Türkiye İkinci Dünya Savaşı içinde Düştüğü yalnızlık politikasını terk ederek uluslar arası bir bütünleşme hareketinin içine girmiştir.

Sovyet Hükümeti 19 Mart 1945 tarihinde Türkiye'ye bir nota vererek ; Sovyet Hükümetinin süresi 7 Kasım 1945 'te bitecek, 17 Aralık 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık antlaşmasını yenilemek istemediğini buna sebep olarak bu

antlaşmayı İkinci dünya savaşı sonunda ortaya çıkan yeni duruma uygun bulmadığını ve geliştirilmeye ciddi suretle zorunluluk olduğunu belirtmiştir.[36]

Potsdam Konferansı'nda yapılan tartışmalar ve bilhassa Stalin'in boğazlarda kara ve deniz üslerinden söz etmesi, tamamen olması bile Türkiye'ye de ulaşmış ve endişelere sebep olmuştur. Türkiye'nin bu endişesi sadece Sovyet İsteklerinden doğmamakta, ABD ve İngiltere'nin bu istekler karşısında net ve kesin bir tutum almamasından kaynaklanmakta idi.[37]

2.1.2.1. Potsdam Konferansı Sovyetler'in Toprak ve Üs İstekleri

Üç müttefik Devletin katılımı ile Postdam Konferansı 17 Temmuz1945 günü toplandı. Bu Konferansta Sovyetlerin Türkiye'den üs ve toprak taleplerinin de ele alınması bekleniyordu. Molotov, Türk-Sovyet ilişkilerinde halledilmesi gereken iki mesele bulunduğunu söyledi. 1921 antlaşması ile düzenlenen Ermenistan ve Gürcistan-Türk sınırında Sovyetler aleyhine bir haksızlık yapılmıştı. Sovyetler Birliği, bu haksızlığın giderilmesini istiyordu. İkinci mesele, boğazlarla ilgiliydi. Türklerden ittifak önerisi gelince bu konuyu hallederlerse antlaşmanın imzalanacağını, Türkler bir istekte bulunurlarsa onu da iyi karşılamaya hazır olduklarını belirtmişti. Sovyetler Birliği ısrarlı olmamıştı. Türkiye ,bu iki meseleyi çözümleyemezse Sovyetler, Karadeniz'de kıyısı olan devletlerle sadece Boğazlarla ilgili bir antlaşma yapmaya hazırdı. Molotov , bu açıklamalarıyla Sovyetler Birliğini adeta bir barış meleği gibi takdim ediyordu.[38]

Sovyetlerin "Karadeniz Boğazları" başlığını taşıyan önerilerinde şu hususlar yer almıştır:

- Montreux sözleşmesi, şimdiki şartlara uymadığı için usulüne uygun olarak ortadan kaldırılacaktır.

---

[36] Çomak Hasret, A.g.e, s.459
[37] Erkin Feridun Cemal, Türk-Sovyet İlişkileri Ve Boğazlar Meselesi, Ankara 1968, s.268-269
[38] Gürün Kamuran, Türk-Sovyet İlişkileri 1920-1953,Ankara 1991,S.273-274 , Toker,Metin,Türkiye Üzerinde 1945 Kabusu, Ankara 1971,s.73-75

- Boğazlar rejimini tayini ve güvenliğinin sağlanması ilgili devletler olan Türkiye ve Sovyetler Birliğine ait olacaktır.

Karadeniz Bölgesinde barışın korunması için Boğazların başka devletler tarafından düşmanca amaçlarla kullanılmasını, Türkiye'de Sovyetler Birliği Boğazlardaki ortak tesislerin ile önleyecektir.[39] Rus öneri mektubunu inceleyen Churchill , bunu kabul edilemez bulmuştu. Rusya üs istiyordu, Boğazların kontrolünü ele geçirmek istiyor başka kimseye hiçbir hak tanımıyordu. Türkiye bu şartların kesinlikle kabul etmeyecektir.Konuşma Sovyetlerin üs talebi üzerinde kilitlenince Truman bunun ertelenmesini önermiş ve bu öneri kabul edilmiştir.[40] Stalin, bundan sonra boğazlar meselesine geçti. Cebelitarık Panama Kanalı ve Süveyş Kanalı örneklerinde olduğu gibi Boğazlardan serbest geçiş hakkı ve korunmasına ortak olmak istiyordu. Türkler başka bir yerde de üs verebilirlerdi. Sovyet donanması orada üslenir, tamir görür ve gerekirse Boğazların koruma görevini yapabilirdi.Stalin'den sonra söz alan Truman hazırladığı yazılı bir öneriyi okudu. Bütün iç su yolları Milletlerarası trafiğe açık olmalıydı. Montreux sözleşmesi de bu istikamette değiştirilmeliydi. Amerika, Sovyetler Birliği ile Türkiye arasındaki toprak alışverişine karışmayacaktı. Bu iki tarafın ilgilendiren mesele idi.

Stalin'in,Truman'ın sunduğu önerinin Türkiye ve Boğazlar ile ilgili olmadığını itiraz etmesi, Churcill'in Boğazlarda üs konusunda şiddetle karşı çıkması üzerine Boğazlardan geçişin uluslararası bir garantiye kavuşturulması konusu ortaya atıldı ise de bir anlaşma sağlanamadı. Sonunda bu konu Dış İşleri Bakanları Konseyine havale edildi. Konferans sonunda kabul edilen protokolde yer alan boğazlarla ilgili maddede "üç hükümet bugünkü şartlara uymadığı için Montreux'de imzalamış sözleşmenin değişmesi gerektiğini kabul etmişlerdi.Bundan sonraki safhada konu, her üç hükümet ile Türk Hükümeti arasında doğrudan doğruya yapılacak görüşmelerde ele alınacaktır."deniliyordu.[41] Potsdam Konferansı 2 Ağustos günü sona erdi. Rusların toprak iddialarına Türkiye'nin en yetkili ağzı cevap verdi. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1 kasım 1945 günü yeni dönem için açılışında yaptığı konuşmada şöyle diyordu:"... Açıkça söyleriz ki

---

[39] Bilge Suat, Güç Komşuluk.Ankara 1992, s.281, Toker, Metin,.A.g.e.s. 75
[40] Gürün Kamuran, A.g.e,s.293, Bilge.Suat, A.g.e, s.282-283
[41] Bilsel Cemil, Türk Boğazları,İstanbul 1948,s.43

Türk topraklarından ve haklarından kimseye verilecek bir borcumuz yoktur. Şerefli insanlar olarak yaşayacağız ve şerefli insanlar olarak öleceğiz"[42]

5 Nisan 1945 günü, Japonya'nın teslim anlaşmasının imzaladığı Missouri zırhlısının, on altı ay önce görevi başında ölen Türk Büyük Elçisi Münir Ertegün 'ün naşını İstanbul'a getirdi. Bu savaş gemisinin İstanbul'un ziyareti, Ruslara yönelik bir mesaj taşıyordu. Amerika , Rus tehditlerine karşı Türkiye'nin yakınında yer alacağının işaretini veriyordu [43]

2.1.3. Sovyet Tehditlerinden Truman Doktrini'ne

Sovyetler Birliği'nin Birleşik Amerika ile ilişkileri daha eski sıcaklığını korurken çözümlemek istedikleri ilk sorun Boğazlar konusu olmuştur.Doğu Avrupa'da kendisi için gerekli gördüğü güvenlik bölgesini sağlayan Stalin Rusyası, Akdeniz'e çıkmak için daha İkinci Dünya Savaşı içinde toplanan uluslar arası konferanslarda öne sürdüğü istekler için Birleşik Amerika'dan sağladığı zımni tasvibe de dayanarak[44] 7 Haziran 1945'te Türkiye'nin Moskova Büyük Elçisi'ne Türk-Sovyet antlaşmasının yenilenmesi için şart koştuğu teklifler arasında şunlar yer almıştır:

- Boğazlar Türkiye ve Sovyetler Birliği tarafından ortaklaşa savunulmalı, bu amaçla Sovyetler Birliği'ne Boğazlarda deniz ve kara üsleri verilmelidir.
- Montreux Sözleşmesi Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında iki yanlı bir antlaşma ile değiştirilmelidir.
- Türk-Sovyet sınırında Sovyetler Birliği lehine bazı düzeltmeler yapılmalıdır.[45]

Sovyetler Birliği bu arada "Türkiye'de daha demokratik ve temsili bir hükümet kurulmasını" da istemiştir. Türk ulusal bağımsızlığı karşısında açık bir tehdit olan Sovyet tekliflerini Türkiye derhal reddedince de,Moskova basını Kars ve Ardahan'ın kendilerine bırakılması için geniş bir kampanya açmıştır. Türk-Sovyet ilişkilerini çok yanlı olarak etkileyen olaylar böyle başlamıştır. Türkiye kendisine yönelen Sovyet

---

[42] Cumhurbaşkanımızın Tarihi Nutku"; Ulus, 2 Kasım 1945, Cumhuriyet; 2 Kasım 1945. Tanin:2 *kasım 1945*
[43] Cumhuriyet, 10 Nisan 1946
[44] Gönlübol,Mehmet-Ülman,Haluk, Dış Politikamız-Niteliği Ve Sorunları,Milliyet,6 Ağustos 1966
[45] Ülman,Haluk,Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri, Sbf Yayınları,Ankara 1961 s.7-8

istekleri karşısında önce İngiltere'nin desteğini aramış,Orta Doğu ile ilişkilerini daha azaltmamış olan İngiltere de 18 Haziran 1945'te Amerika'ya başvurarak,Potsdam toplantısından önce bu konuda ortak Anglo-Amerikan görüşünün tespitini istemiştir.Bunu Washington'da ki Türk Büyük Elçisi'nin ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı ile yaptığı görüşmede,Birleşik Amerika'nın Türkiye lehine Sovyetler nezdinde teşebbüse geçmeyi reddetmesi izlemiştir.[46] Gerçekten,17 Temmuz-2 Ağustos 1945 arasında Berlin'de yapılan Potsdam Konferansında,Türkiye'ye ilişkin sorunlar ortaya atıldığı anda,Birleşik Amerikan Sovyetlerin değişiklik isteklerine açık bir bono vermiştir.Boğazlar ve Doğuda toprak istekleri için ABD görüşünü Truman şu şekilde özetlemiştir:

1.Rusya'nın Doğu Anadolu'daki toprak istekleri yalnızca Sovyetler Birliği ile Türkiye'yi ilgilendiren bir sorundur ve bu sorunun iki ülke arasında çözülmesi gerekir[47]

2.ABD Hükümeti Montreux Sözleşmesi'nin yeniden gözden geçirilmesine razıdır.Boğazlar uluslar arası bir su yolu olmalı ve serbest geçit üç büyükler tarafından garanti edilmelidir.[48]

Böylece, Birleşik Amerika Boğazların Türk egemenliğinden çıkmasını ve Montreux Sözleşmesinin tümüyle ortadan kaldırılmasını ilke olarak kabul etmiş,ancak Boğazlara verilecek yeni statü konusunda,kendi savunma uzmanlarının yaptıkları uyarmaların da etkisiyle Sovyetler Boğazlardan geçiş serbestliğinin "zayıf" olduğunu söylediği Türkiye yerine Sovyetler Birliği ya da Türkiye ile Sovyetler Birliği tarafından ortaklaşa garanti edilmesini, bunun bir sonucu olarak da Boğazlarda Sovyet askeri üslerinin bulunmasını isterken,Birleşik Amerika bu geçişin Birleşmiş Milletler Kurulu'nca garanti edilmesini öne sürmüştür.Konferans sonunda Türkiye işi askıda bırakarak,üç büyüklerin bu konudaki görüşlerini Ankara'ya ayrı ayrı bildirmeleri kararlaştırılmıştır.

---

[46] Grew Joseph C. ,The Turbulent Years,Houghton Mifflin, Boston 1952, C.2, s.1469-1473 Ve Ülman Haluk,*Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri*, s.57-59

[47] Truman S. Harry , A.g.e.,s.221

[48] Byrnes James, A.g.e.,s.118-119

Truman yönetimi, Boğazlar konusunda 2 Kasım 1945'te Türkiye'ye verdiği notada ise, " kendisini bir savaş tehlikesi içinde görmesi halinde Türkiye nin Boğazları bütün savaş gemilerinin Boğazlardan her zaman serbestçe geçebilmelerini" öngören yeni bir teklifte bulunmuş ancak, Boğazların ilke olarak Türk egemenliği altında kalmasını sağlayacak bir düşünce değişikliği de göstermiştir.ABD notası üzerine bir basın toplantısı yapan Türk Başbakanı Saraçoğlu ise 5 Aralık 1945'te görüşünü şu cümleyle özetlemiştir:

"Herhalde (Boğazlar ile ilgili) müstakbel konferansta Amerika'nın yer almasını hem hükümetimizin hararetli bir arzusu, hem de hükümetimizin hararetli bir arzusu, hem de bir zaruret olarak telakki etmekteyiz[49]

Ancak, Saraçoğlu'nun iyimser çağrısına rağmen aslında Amerika Birleşik Devletleri Türkiye'ye yardım etmekte Orta Doğu ve Yunanistan'daki çok yanlı çıkarları tehlike altına girinceye kadar hiçbir acele göstermemiştir.İkinci Dünya Savaşı sırasında yükselen ham madde fiyatlarının barışın etkisiyle düşmesi sonucunda dış ticaretinde belirli bir tıkanıklıkla karşılaşmaktan korkan Türkiye'nin 1945 sonunda İhracat ve İthalat Bankası kanalıyla Birleşik Amerika'dan istediği 300 milyon dolarlık borç yerine, Truman 1946 Ekiminde sadece 25 milyon dolarlık bir yardımda bulunmayı kabul edebilmiştir.[50] 1945 ve 1946 yıllarında Boğazlar rejimini istediği gibi bir yola koymak için Sovyetlerin Türkiye üstündeki baskıları şiddetlendikçe, Birleşik Amerika'nın tepkisi ise, değişen yayılma hedeflerine uygun olarak platonik bir ilgiden ibaret kalmıştır. Gerçekten, Birleşik Amerika Türkiye ve Boğazlar üstündeki ilgisini şartlardaki değişikliklerin yarattığı bir sonuç olarak,sırf bölgesel çıkarlarını korumak endişesiyle arttırmıştır.Şöyle ki:

1.Yunanistan olayları:Avrupa'nın Nazi istilasından kurtulmasını izleyen yıllarda Yunanistan'da solcu unsurlarla sağcı,monarşik elemanlar arasındaki çatışma ABD için uzun süre Türkiye sorunundan çok daha büyük bir önem taşımıştır.Bugün özgürlüklerin dünya ölçüsünde savunuculuğunu yapma iddiasındaki Birleşik Amerika,Yunanistan'daki duruma kendi ülkesi içindeki Rum asıllı grupların etkisiyle eğilmek zorunda kalmış ve Sovyetler Birliği'ne karşı çıkmıştır.Türkiye'ye ancak 25

[49] Ayın Tarihi,No.145,Aralık 1945,s.15
[50] Ülman,Haluk,Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri,s.91-92

milyon dolar veren ABD 1946 sonuna kadar Yunanistan'a 464 milyon dolar sağlamıştır.

2.İran sorunu:Avrupa ülkeleri 1945-1946 yılları boyunca kendileri ile ilgisi dolayısıyla Boğazlar üstündeki Sovyet isteklerini büyük bir önemle izlerlerken,ABD'nin bu yollardaki asıl sorunu Sovyetlerin İran'daki davranışları olmuştur.Sovyet-İran savaşı başladığı sırada İran'a İngiliz kuvvetleriyle birlikte giren Rus birlikleri savaş bittikten sonra bulundukları yerden ayrılmak istememişler ve o arada 1945 Aralık ayında İran Azerbaycan'ında bağımsız bir devlet kurulduğu da ilan edilmiştir.Boğazlar ve Doğu Anadolu'da ki iki il için yapılan Sovyet isteklerini başlangıçta hiç umursamayan Birleşik Amerika,iş İran konusuna gelince bambaşka bir tutum almıştır.Başkan Truman İran'a yönelen Amerikan ilgisinin gerekçesine de "Sovyetler Birliği'nin İran petrolleri üstünde doğrudan ya da dolaylı bir denetim kurmasının,dünyadaki ham maddeler dengesinde büyük değişikliklere yol açacağı ve Batı ekonomisini başlıca enerji kaynaklarının birinden yoksun bırakabileceği[51]şeklinde açıklanmaktan da kaçınmamıştır.

Sovyetler birliği ile ABD arasında uzun tartışmalara yol açan İran sorununu,Birleşik Amerika'nın 6 Mart 1946'da Moskova'da verdikleri bir nota ile "İran'daki duruma seyirci kalmayacaklarını" bildirmeleri ve aynı günde,Birleşik Amerika'da ölen Türk Büyük Elçisinin naşını ABD donanmasının en büyük zırhlısı Missouri ile İstanbul'a göndereceklerini açıklamaları izlemiştir.Missouri'nin Nisan başlarında Türkiye'ye gelişi ile,İran sorununun bir sonucu olarak Birleşik Amerika Akdeniz sularına da fiilen girmiştir.Truman Missouri'nin İstanbul'a demirlediği gün Chicago'da yaptığı bir konuşmada ise,Birleşik Amerika'nın Orta Doğuya yayılma planının ardındaki niyetleri de açığa vurmuştur:

"Gözlerimizi Yakın ve Orta Doğuya çevirdiğimiz zaman vahim meseleler arz eden bir bölge ile karşılaşıyoruz.Bu bölgede geniş tabii kaynaklar vardır.En işlek kara,hava ve deniz yolları buradan geçmektedir.Bu bakımdan büyük iktisadi ve

[51] Truman S. Harry , A.g.e.,s.95

stratejik önemi vardır.Fakat bu bölgede ki ülkelerin hiçbirisi ne yalnız, ne de birlikte kendilerine yöneltilecek bir tecavüze karşı koyabilecek kadar güçlüdür.[52]

25 Nisan 1946'da üç büyükler dışişleri bakanlarının Paris'te yaptıkları toplantının ardından, Sovyetler Birliği 7 Ağustos 1946'da Türkiye'ye Boğazlarla ilgili isteklerini tekrarlayan yeni bir nota daha vermiş ve " İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman savaş gemilerinin Boğazlardan geçirildiğini" bunların adlarını da sayarak belirtmiştir. "Türkiye ve Sovyetler Birliği'nin, Boğazları, öteki devletler tarafından Karadeniz'de kıyısı bulunmayan devletler tarafından Karadeniz'de kıyısı bulunmayan devletler aleyhine kullanılmasının önüne geçmek amacıyla ortaklaşa savunmalarını" öngören notaya karşı,Truman 15 Ağustos 1946'da Beyaz Saray'da Savunma Bakanı ve kurmay başkanlarıyla yaptığı toplantıda durumu gözden geçirmiştir.Toplantıda Acheson "Türkiye'nin Sovyet baskısı altına girmesinin,bir süre sonra Yunanistan'ın da aynı duruma düşmesiyle yol açacağı" gerekçesiyle notaya karşı çıkılmasını savunmuş, Akdeniz ve Orta Doğuda ABD lehine olan kuvvet dengesinin korunmasını istemiştir.Bunun sonucunda ABD Sovyetler Birliğine Boğazların kendisi ile ortaklaşa savunulması görüşüne katılmadığını bildirirken, Akdeniz'e büyük bir deniz gücünü göndermiştir.

Birleşik Amerika 19 ağustos 1946'da Sovyet Hükümetine verdiği bir notayla Sovyet isteklerine itiraz ederek kendisinin bunu kabul edemeyeceğini bildirdi.[53] İngiltere'de 21 Ağustos 'da Sovyet Hükümetine verdiği notada Sovyet isteklerini kabul etmedi ve "boğazlardaki yegane kara kuvveti olması hasebiyle bir gün Türkiye boğazların kontrol ve savunmasının sorumlusu olarak kalmakta devam etmektedir." dedi.[54] Türkiye de 22 Ağustos 1946'da Moskova'ya verdiği cevapta,Boğazlarda geçiş ile ilgili bazı değişiklikler yapılabileceğini, ama Montreux Sözleşmesinin kaldırılamayacağını ve Sovyetlerle Boğazların ortaklaşa savunulamayacağını bildirmiştir.

---

[52] Ayın Tarihi, No.149,Nisan 1946,s.220-225
[53] *Ayın Tarihi, Ağustos1946 No:153*, s.74,75
[54] Howard Harry N. , "Some Recent Developments İn The Problem of Turkish Straits.1945-1946'', The Department of State Bulletin, Vol.XVI,No.395,January 26,1947 s.147

2.1.3.1. İngiltere'nin Dünya Devleti Olarak Çöküşü

Birleşik Amerika'yı Orta Doğuya ve dolayısıyla Türkiye Boğazlar sorununa çeken asıl olay ise,İngiltere'de iktidara gelen İşçi Partisi'nin karşılaştığı yoğun ekonomik sorunlar karşısında,klasik bir sömürgeci ülke olarak eski İngiltere'nin artık dünya sahnesinde daha fazla kalamayacağını görür görmez sahnesinde daha fazla kalamayacağını görür görmez aldığı kararın yarattığı durumdur.İngiliz Hükümeti Amerika'ya 21 Şubat 1947'de verdiği iki muhtıra ile,içinde bulunduğu ekonomik kriz dolayısıyla Türkiye ve Yunanistan'a o ana kadar yaptığı askeri ve iktisadi yardımları Mart ayından itibaren keseceğini ve Yunanistan'daki İngiliz birliklerini de artık geri çekeceğini açıklamıştır. Bu olay Birleşik Amerika'ya önce Truman Doktrinini, ardından da NATO'yu kurdurtacak olan dünya çapındaki planlarını uygulama yolunu açmıştır. Bu karar Amerika'nın 1823'ten beri tatbik etmekte olduğu Monroe doktrinini ve inziva politikasını resmen terk etmesiydi .

Başkan Truman'ın 12 Mart 1947'de Senato ve Temsilciler Meclisi'nin ortak oturumunda açıkladığı mesajla ilkeleri ortaya çıkan Truman Doktrini,ABD emperyalizminin soğuk savaşı başlatan ve o günün koşulları altında dünya statükosunu Birleşik Amerika lehine "durdurma" ve geliştirme amaçlarını güden yeni siyasetinin en önemli belgesidir.Dış görünüşü ile Truman Doktrini Birleşik Amerika'yı iki yükümlülük altına sokmuştur:[55]

- Yunanistan ve Türkiye'ye 400 milyon dolarlık yardım yapmak,
- İki ülkeye, istekleri üzerine askeri ve sivil personel yollamak.

Mesajdan birkaç gün sonra da Başkana bu konularda yetki veren bir kanun tasarısı Senato ve Temsilciler Meclisi'nin önüne gelmiştir.Ancak, bir barış dünyasının hala özlemini çeken Amerikan halkı için, bu yardımın Birleşik Amerika'yı Türkiye ve Yunanistan'ı bahane ederek Sovyetler ile çatışmaya sürükletilmesi korkusu bir anda büyük endişelere yol açmıştır.Senato ve Kongredeki tartışmalar ile basındaki yazılar ise Truman Doktrininin ardındaki niyetleri çok daha açık olarak ortaya koymuştur:

---

[55] Byrnes James, A.g.e., s.348

1-Söz konusu olan barışın korunması ise, Birleşik Amerika Türkiye ve Yunanistan'a yapacağı yardımları Birleşmiş Milletler aracılığı ile yapabilirdi.[56] Truman tasarılarından Birleşmiş Milletleri haberdar bile etmemekle,yeni kuruluşun otorite ve gücünü kırmıştır.

2-Yeni doktrin ile ABD Orta Doğuda İngiliz emperyalizminin yerini almakta,kendisine vergi bir petrol emperyalizmini geliştirmektir.Bunu kaçınılmaz sonucu ABD'nin bu ülkelerin iç işlerine karışması olacaktır.

22 Mayıs 1947'de yürürlüğe giren Türkiye ve Yunanistan'a yardım tasarısı" Türkiye ve Yunanistan'ın Başbakanın bilgi ve onayı olmadan yardımları amaç dışı kullanamayacağı" ve yardımın kullanılması konusunda ABD basın temsilcilerinin ülkede serbestçe incelemelerde bulunmalarına engel olmayacağı" gibi iki önemli kayıt da taşımaktaydı.Bunlara uyulmadığı anda yardıma derhal son verilecekti.[57]

23 Mayıs 1947'de Ankara'ya gelen Oliver Kurulu derhal askeri yardım sorununu ele alacak ve 3 yılda yapılacak 100 milyon dolarlık bir askeri yardım ile Türkiye'nin kendi kendisini savunmaya yeterli duruma gelebileceğini öne sürecektir.Ancak,sosyalist yazarların şiddetle karşı koymaları dolayısıyla Türk Hükümeti 12 Temmuz 1947'de yapılan anlaşmasına,yardımların denetimi ile ilgili maddeyi koydurtmayacaktır. Askeri yardım ertesi yıl Marshall Planı çerçevesinde yapılacak ve 1949'dan sonra da, yeni kurulan NATO için çıkarılan özel kanun kapsamına alınacaktır.Askeri yardıma dolayısıyla, o güne kadar yüz binlerce kişilik bir orduyu silah altında tutan Türkiye'nin savunma giderlerini azaltması ise yine mümkün olmayacaktır. Zira, Amerika'dan gönderilen araç ve gereçler her yıl bütçeden bu defa 400 milyon liralık bir ödeneğin bakım masrafı olarak ayrılmasını gerektirecektir.[58]

Türkiye'nin iktisadi yardım alması ise,çok daha çetin çabalardan sonra gerçekleştirebilmiştir.1947 Temmuz'unda Paris'te toplanan Ekonomik İşbirliği Konferansı'na Türkiye'nin sunduğu kalkınma planı ve kredi isteği,Amerikan

[56] Dulles John Foster, War Or Peace,Macmillan,New York 1957,s.44
[57] The Department of State,Bulletin,1 Haziran 1947,s.1070-1073
[58] Tuncer Baran, Milletlerarası İktisadi Yardımlar Ve Kalkınma Meselesi,Sbf Yayını,Ankara 1963,s.83

uzmanlarınca, Marshall Planı'nın ulusal kalkınma programlarının desteklenmesi değil,savaştan yıkık çıkan Avrupa'nın kalkındırılması için düzenlendiği gerekçesiyle geri çevrilmiştir.(16)Daha sonra Türk Hükümetinin ısrarlı baskıları altında başlayan dış yardımların da ana amacı yine Türkiye'yi askeri yönden güçlendirmeye yönelmiştir.1948'den NATO'ya katıldığı 1952 başına kadar Türkiye Marshall Planı kanalıyla hibe olarak 63,4 milyon, ödünç olarak 72,8 milyon, dolaylı yollardan 126,5 milyon, teknik yardım olarak da 3 milyon dolar alabilmiştir.

2.1.3.2. ABD–Türkiye İttifakı'nın Esasları

Şu nokta üzerinde önemle durmak gerekir:

Türkiye 1945-47 yılları arasında, Sovyetler Birliği karşısında yalnız olduğu halde,Sovyetler Birliği karşısında yalnız olduğu halde, Sovyet isteklerine boyun eğmiştir. Eğer bu sırada bir Sovyet saldırısı karşısında kalsaydı, Batının Türkiye'nin yardımına koşacağını gösteren hiçbir belirti yoktu...Bugün de bazı Amerikan yöneticilerinin uluorta öne sürdüklerinin aksine, savaş sonrası Sovyet tehditleri karşısında Türkiye'nin direnmesi ve Sovyet boyunduruğunun altına girmemesi Amerikan yardımı sayesinde olmamıştır.Türkiye'nin kendi direnme azmi sayesinde olmuştur.[59] Türkiye'nin NATO'ya girmesinde en büyük etkiyi yaptığı genellikle kabul edilen Sovyet tehditlerinin gerçek olup olmadığını, Stalin'in hakikaten harekete geçme niyeti ve potansiyeli bunup bulunmadığını sorgulamak anlamlı değildir. Çünkü uluslar arası ilişkilerde önemli olan algılamadır ve Türkiye o dönemde sübjektif olarak büyük bir tehdit algılamıştır. Fakat, o dönemin direkt yansıması olarak Türkiye'de hala sürdürülen genel kanının aksine, Türkiye'nin bu Sovyet tehdidinden ABD'nin müdahalesiyle kurtulduğu yorumu objektif olarak yanlıştır.[60]

2.1.4. Truman Doktrini

Truman'ın Birleşmiş Milletleri kuracak olan San Francisco Konferansının açılmasına ilişkin olarak Amerika'da bulunan Sovyet Dış İşleri Bakanı V.Molotov'u kabul ettiği sırada yapılan görüşmeler ve San Francisco Konferansındaki bazı

[59] Gönlübol Mehmet-Ülman,Haluk, A.g.e.
[60] Oran Baskın,Türk Dış Politikası Cilt:I, İletişim Yayınevi , İstanbul 2001,s.496

davranışlar soğuk savaşın tohumlarını atmıştır.Annesine ve karısına "dokuz günden beri Başkan benim artık" diye yazan[61] Truman 22 Nisan 1945 Pazar günü saat 20.30 'da Molotov'u kabul etmiş, kısa bir görüşmeden sonra Molotov ertesi gün de yeni Başkanı ziyaret etmişti.Bu ziyaretlerde, hele ikincisinde, Truman Molotov'a sanki bir Orta Amerika devletinin kukla diplomatıymış gibi –Amiral Leahy'nin kelimeleriyle- "diplomasinin ölçülü sözlerine sığmayan sözlerle" çıkışmıştı.[62]

General Marshall'ın 22 Şubat 1947'de Amerika'da Princeton Üniversitesinde yaptığı bir konuşma birtakım yeniliklerin başlangıcı olmuştu.[63] Marshall Amerika'nın, artık, dünyadaki yerini alması gerektiğini söylüyordu.Oysa, savaş sonrası dünyasına kimsenin egemen olmaması istenmişti.Dünyayı" uluslar arası planda bir koalisyon hükümeti" yönetecekti. Amerika'nın yöneldiği siyasetin temelinde ise problemli bir dünyayı yoluna koymak, ya da aç ve sefil insan kalabalıklarını doyurmak değil, komünizme ve Sovyet Birliği'ne karşı koymak ilkesi yatıyordu. Bu ilkenin ilk önemli açıklaması 12 Mart 1947 tarihli Truman Doktrinidir.

2.1.4.1. Avrupa'nın Yapılandırılmasında Truman Doktrini!

İngiltere emperyalizmin genel bekçiliğini Amerika'ya devrediyordu.Teklif Başkan Truman'a çok önceden kararlaştırdığı yeni bir uygulamayı ilan için fırsat vermişti.12 Mart 1947'de Amerikan Kongresinde okuduğu ve bundan böyle Truman Doktrini[64] diye bilinen mesaj Yunanistan ve Türkiye'ye 400 milyon dolarlık yardım vaat edip sivil ve askeri personel gönderilmesini öngörüyor, fakat çok daha önemli olarak genel havasıyla Amerika'nın savaş sonrası değişiklileri engelleme görevini yüklendiğini açıklıyordu.Amerika'ya kalırsa –Amerikan ihtilali de çoktan bitmiş olduğuna göre –artık ihtilaller, dönüşümler ve değişmeler sona erecekti.Truman yeryüzünde bütün dinamizmi aslında devrimci güçlere bırakıyor, ölmekte olan imparatorluklar da dahil olmak üzere, Batının düzenindeki değişme girişimlerine karşı bekçilik edeceğini açıklıyordu.

---

[61] Truman S. Harry, A.g.e., s.74
[62] Leahly F. William, I Was There, London , Gallancz, 1950 , s 351-352
[63] U. S. Department of State, Bulletin , C. XVI, No 400 (2 Mart 1947), s. 390-391
[64] Royal Institue of International Affairs, Documents of International Affairs:1947-1948, London, Oxford University Press, 1952, s2

Truman Doktrini'nin ilanının "Soğuk Savaş"ı başlatmadaki büyük rolüne değinmek için şunu hatırlatalım.Dış İşleri Bakanları Moskova Konferansı 10 Mart 1947'de açılmıştı.Yunanistan ve Türkiye'ye yardım vadeden Truman Doktrini tam iki gün sonra açıklandı.Moskova Konferansının pürüzlü konularından biri savaş zararlarını ödeme sorunu olduğu için Truman'ın bu hareketinin Moskova Konferansı açılır açılmaz yer alması, iki tarafin uzlaşma olanaklarının azalmasına yol açmıştı.[65]

Truman Doktrini aslında başka ülkelerin iç işlerine karışmak şekline bürünecekti.[66]

Truman Doktrinini olduğu kadar savaş yıllarının dönüm noktası olan 1947 yılının olaylarını anlayabilmek için, Yunan İç Savaşının ardındaki gerçeği bilmek gereklidir. Başkan Truman'ı Amerikan "hayat tarzı"nı benimsemeyeceklere karşı açacağı ideolojik "cihat" ın başlangıcı bu iç savaş olmuş, Truman dünyanın artık kesin çizgilerle ikiye bölündüğünü bu vesileyle ilan etmişti.

2.1.5. Marshall Planı ve NATO'nun Kuruluş Aşaması

Marshall Planı soğuk savaşın önemli hazırlayıcı olaylarından biridir.Marshall Planı Truman Doktrinin bir tamamlayıcısı olarak ortaya çıkmıştı.Soğuk savaşın doğmasını büyük ölçüde etkilediği gibi, hem Batı , hem de Doğu Avrupa ülkelerinde hükümet değişikliklerine de yol açmıştır. Amerikan Dış İşleri Bakanı Marshall'ın 5 Haziran 1947'de Harvard'daki o ünlü konuşması da açık bir saldırı havası taşımıyor, sadece Amerika'nın bu girişimini engellemeye çalışacak olan hükümetler, siyasal partiler ya da grupların Amerikan mukavemetiyle karşılayacağı belirtiliyordu. Marshall Yardımının ilk habercisi olan bu konuşmada Birleşmiş Milletlerin gene bir kenara itildiğini göstermekteydi. Amerika'nın önerisiyle kurulmuş olup Marttan beri çalışmakta olan Sovyetler Birliği'nin de dahil bulunduğu Avrupa Birleşmiş Milletler Ekonomi Komisyonu kanalı denenmişti bile.

ERP (Avrupa'yı Kurtarma Planı) çerçevesinde, ABD Truman Doktrini ile Marshal Yardımı"[13] paketini içeren, bir dizi ekonomik yardımı başlatınca,"

[65] Survey: 1947-1948, op. Cit, s.6
[66] Documents: 1947-1948, op. Cit,s 7-10'dan Izvestiya 13 mart 1947

COMECON" bu yapılanmaya cevap olarak geliştirilmiştir.Sovyet Konvansiyonel tehdidi, XIX.y.y.da başarıya ulaşmayan Avrupa Kolektif Organizasyon fikrini olgunlaştıran "Concert European" ın lideri ABD, Nükleer Korunma Şemsiyesi" taahhüdü Varşova Paktı, artık savunma "Paktlar Devri" olarak tanımlanan global kolektif ortamını yaratmıştır.[67]

2.2. NATO'nun Kuruluşu

Amerika Birleşik Devletleri Kuzey Atlantik bölgesindeki devletleri bir birlik içinde toplamağa çalışıyordu. Önce, İngiltere, Fransa, Belçika; Hollanda ve Lüksemburg'un 17 Mart 1948'de elli yıllık bir birleşme antlaşması imzaladıkları bilinmektedir.Amerika da Sekseninci Kongrede kabul ettiği Vandenberg Kararıyla bu türlü kolektif anlaşmalara katılmayı kabul etmiştir. Amerika Monroe doktrininden beri Avrupa ile ittifaklara girmiyordu.Lakin Avrupa'daki durumda ciddi ve tehlikeliydi Batı Avrupa Birliği'nin kuruluşunun hemen arakasında Sovyetlerin Berlin buhranını çıkarmaları batıya karşı açıkça bir meydan okumaydı.Bu sıkıntılı durumu Amerikan senato üyelerinden Senatör Arthur Vandenberg bertaraf etmiş.Bu kişi nisan ayında Senatosunda bir karar tasarısında Amerika cumhur başkanına Amerikan n güvenliğini ilgilendiren ve karşılıklı yardıma dayanan katılma yetkisinin verilmesini istedi.Bu teklif 11 Haziran 1948'de kabul edildi ve bu karara Vandenberg kararı denilmiştir.[68]

Amerika dış politikasında bu esaslı değişikliği yaptıktan sonra Batı Avrupa Birliğini daha müessir ve geniş bir ittifak sistemi haline getirmek için Kanada ve Batı Avrupa Ülkeleri ile temasa geçti.[69] Bu temaslar ve müzakereler sonunda 4 Nisan 1949'da 12 batılı ülke arasında, kısa adı ile NATO denen Kuzey Atlantik ittifakı kurulmuştur.[70] Antlaşmanın başında bu ülkelerin, milletlerin, demokrasi ilkeleri ile kişi hürriyetleri ve hukuk üstünlüğüne dayanan hürriyetlerini ve ortak savunmaları

---

[67] Caşın Mesut Hakkı, Çağdaş Dünyada Uluslar Arası Güvenlik Stratejileri ve Silahsızlanma, Ssm Yayını,Ankara 1995, S.154-155

[68] Vandenberg Kararının Metni İçin Bkz. : Schlesinger Jr., Arthur M.,The Dynamics Of World Power-A Documentary History Of United States Foreign Policy,1945-1973, Vol.1,New York Chelsea House Publishers,1973,S.133

[69] Bkz: "Documents Relatifs A La Preparation De Pacte De L'atlantique "Documentation Française, Notes Et Etudes Documentaires . No.1090 ,10 March 1949

[70] Kuzey Atlantik Antlaşmasının Metni İçin Bkz. : Schlesinger Jr.,The Dynamics of World Power, 1945-1973, Vol.1,s.140-143 , Lord Ismay, A.g.e. ,s.17-21

ile barış ve güvenliklerini korumak için birleşmiş oldukları belirtiliyordu. İçlerinden birine yapılmış bir saldırı hepsine yapılmış sayılacaktı.[71]

NATO'nun kuruluşu ile Sovyetlerin Avrupa'daki yayılması o günden bu güne durdurulmuştur. Lakin 1949'a gelinceye kadarda Avrupa'nın mühim bir kısmını sınırları içine katmışlar veya kontrolleri altına almışlardır.Sovyet Rusya 1940-45 yılları arasında Avrupa'da 450.000 kilometre kare toprağı ve 24 milyon kadar nüfusu sınırları içine katmıştır. 1945 –48 yılları arasında ise 1 milyon kilometrekare ve 92 milyon nüfusu da kontrolleri altına almışlardır.[72] Amerikan Dış İşleri Bakanlığı Kuzey Atlantik Antlaşmasının metnini 18 Mart 1949'da yayınladı.Belirtmek gerekir ki, Türk kamu oyundaki genel yanılmanın aksine, NATO, Varşova Paktının kurulması sonucu ortaya çıkmış bir örgüt değildir. Varşova Paktı NATO'nun 23 Ekim 1954 tarihli Paris antlaşmasından sonra Batı Almanya'yı da içine almasının bir sonucudur.Sekiz doğu bloğu ülkesi Ekim_Kasım 1954'de Moskova'da toplanarak,bu yeni gelişmeyi görüşmüş ve 14 Mayıs 1954'de de Varşova Paktı imzalanmıştı.

Sovyetler Birliği ordusunu NATO kurulduktan sonra genişletmeye başlamıştır.Gene de, içte savaş yıkımı düzeltmek ve kalkınmak için insan gücüne o kadar ihtiyaç vardı ki, 3-4 yıl içinde ancak iki milyon kişi daha silah Avrupa ve Amerika'yı gerçekten tehdit edip etmeyeceği çok tartışma götürür bir konu olarak kabul edilmelidir. Moskova'daki eski Amerikan Büyükelçisi George F.Kennan da İngiltere'de 1956'da BBC Radyosunda yaptığı konuşmalarda "Sovyetlerin Batı Avrupa'yı işgal etme olasılığının çok fazla abartıldığı" nı söyledi.12 Mayıs 1965 tarihli London Times'da belirtildiği gibi, İsviçre'de Cenevre Üniversitesinde yaptığı bir konuşmada da şöyle demişti: "İkinci Dünya Savaşından sonra, Amerikan siyasetini düzenleyenler Komünizmi sadece askeri bir tehlike olarak görüyorlardı. NATO'yu kurmakla... kimsenin tasarlamadığı bir saldırıya karşı Avrupa'nın ortasında zorlama bir çizgi çektiler. Savaştan sonra Sovyet Birliği ne başka ülkeleri işgal etmek istedi, ne de işgal etmeğe ihtiyacı vardı. Atlantik Paktı talihsiz bir girişimdi, çünkü gereksizdi." Fakat bu " gereksiz" Atlantik Paktı ve onun içindeki Amerika'dır ki, Batı siyasetini bugüne kadar saptamaktadır. NATO ittifakı, Marshall

[71] Antlaşma Metninin Bilimsel Bir İncelemesi İçin Bkz:Eroğlu.Hamza , "Kuzey A
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,Cilt XXI,Sayı 1-4 , 1957,s.21-
[72] NATO, Facts And Figures,Brussells,NATO Information Service,1969,s.17

planının ekonomik açıdan yaptığı askeri açıdan yapmıştır; NATO, Avrupa'nın 1945'te iki kampa bölünmesini derinleştirmiş yalnız geleneksel tarafsız ülkeler(İsviçre, İsveç) Franco İspanyası ve bir takım özel örnekler (Finlandiya, Avusturya, Yugoslavya) her iki kampta da yer almışlardır. Zamanı geldiğinde , bu ittifaka Sovyet egemenliği altındaki Varşova Paktı ile karşılık verilecektir.[73]

2.2.1. Türkiye'nin NATO'ya Girişi

İkinci Dünya Savaşı'na kadar dünyanın siyasi merkezinin Avrupa olmasına rağmen, savaş sonrası Avrupa'nın çöküşünü getirmiştir. Savaştan galip çıkan Avrupa devletleri bile, iktisadi ve siyasi güçlerini yitirmişlerdir.Savaş sonrasında, ABD, artık dünyanın en güçlü durumuna gelmiştir.[74] Esasen savaş bir yandan ABD ve Sovyetler Birliği'ni, Avrupa'nın kaderine yön verecek duruma getirmiş, diğer yandan geleneksel uluslar arası düzenin çok önemli değişikliklere uğramasına yol açmıştır.[75] Alman,İtalyan ve Japon faşizminin dünya egemenliği hedeflerine karşı savaşa giren devletler, aslında ortak tehlike geçer geçmez belirginlik kazanan sistem, görüş ve menfaat ayrılıkları içine girmiştir.Savaşın son yılından itibaren derinleşen bu ayrılıklar, savaş sonrası dünyasını şekillendirmede önemli rol oynamıştır.[76]

2.2.1.1. İki Bloklu Sistemde Türkiye`nin İzlediği Politika ve Sonuçları

1943 senesi süresince Churchill Türkiye'ti 2'nci Dünya Savaşına çekmek için çabalarda bulunmuş, bunu bir noktaya kadar da arkasında Alman işgalinden sıkıntılı bir duruma düşmüş olan Sovyetler Birliğinin yapmış olduğunu da söyleyebiliriz. Ancak, 43 senesinin sonuna doğru artık 2 enci Dünya Savaşı içerisindeki dengelerin yavaş değişmeye başladığı ve Almanya'nen Sovyetler Birliğinin'de işgal ettiği topraklardan çekilme durumuna düşmek üzere olduğunu görüyoruz. Aralık 1943 toplantısı bu konum içinde yapılmış ve toplantı sırasında Churchill'in kendi stratejik amaçları içerisinde İsmet İnönü'ye Türkiye'yi endişelendirecek bir takım mesajlar

[73] Kennedy Paul, Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, Türkiye İş Bankası Yayınları,İstanbul 2001, s.454

[74] Caşın Mesut Hakkı , "İkinci Dünya Savaşının Türk Dış Politikası Ve Ulusal Güvenlik Stratejilerine Etkileri" Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri: İkinci Dünya Harbi Ve Türkiye Cilt 2, Gen.Kur.Atase Yayınları ,Ankara 1998,s. 134

[75] Turan İlter, NATO İttifakının Stratejik Ve Siyasi Sorunları,İüif Yayını,İstanbul 1971,s.3

[76] Rustow Dank Wart, Unutulan Müttefik Türkiye, Milliyet Yayınları, İstanbul 1989, s.7

aktarmaya başladığını görüyoruz.Bu mesajların içeriği savaş bittiği takdirde Sovyetlerin Türkiye üzerinde yapabilecekleri baskılar konusunda kendilerinin tarafsız kalabileceği yönünde bir mesajdır.[77]

Şubat 1945 'de Malta'da yapılan konferanstan çıkan kararlar Türkiye'nin Sovyetlerin savaş sonrasında takip edebileceği bir yayılmacı politikası konusunda endişelerini bir yerde körüklemiş olur. Türkiye kendisini yalnız hissetmektedir. Mayıs 1945'te Moskova'nın 1925 senesinde imzalanmış olan dostluk ve işbirliği anlaşmasının yenilenmeyeceği mesajını Türkiye'ye vermesi ve mesajında BM San Francisco Dabi konferansı sırasında verilmiş olmaları bu endişeleri dadada körüklemiş, aynı yıllarda Yunanistan'daki sivil harbin alevlenmesi, Sovyetlerin özellikle Balkanlardaki Sovyet yanlısı rejimlerin bu sivil savaşa taraf olmaları ,1946 senesinde İran'da patlak veren Sovyetlerin çekilmeme yönündeki düşünceleri, neticesinde patlak veren kriz Türkiye'nin karar alıcılarının endişelerini daha da arttırmıştır.

1946 senesine geldiğimiz zaman ise; artık Amerika'nın içerisinde de Sovyetlere dönük imajın değişmeye başladığı ve Sovyetlerle başlayacak olan iki kutuplu uluslararası ilişkiler sistemi içerisindeki çatışmada, Türkiye'nin stratejik önemi özellikle ABD hava güçlerini Sovyetler Birliği üzerinde kullanabilmesi açısından önem kazandırmıştır. Zannediyorum bu çerçeve içerisinde Türkiye bu iki bloklu sistem içerisinde batı için elzem bir müttefik konumuna girmiş, Türkiye kendisini kısa bir süre içerisinde aşağı yukarı dünyanın öbür yarısında bulunan Kore harbinde bulmuş, Kore harbinin Türkiye'nin katılımının verdiği mesaj, NATO'nun kapılarını Türkiye'ye açmış ve Türkiye kısa bir süre içerisinde bir yerde batı ittifakının ön kalesi konumuna girmiştir.

Sovyetlerden gelen tehdit Türk karar alıcıları üzerinde o kadar büyük bir etki yapmıştır ki geçmişte takip edilmiş olan daha ziyade tarafsızlığa dayanan klasik Türk politikasından tamamen ayrılmış ve Kore gibi Türkiye'den son derece uzak bir ülkeye, Birleşmiş Milletlere destek vermek üzere asker göndermiştir. Türkiye'nin bu

[77] Kirişçi Kemal, "İki Bloklu Sistemde Türkiye'nin İzlediği Politika ve Sonuçları"21`nci Yüzyılın İlk Çeyreğinde *Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası ve Stratejisi*"Konulu Sempozyum,İstanbul 7-8 Aralık 1999

kararı Batıda ve özellikle ABD'de Türkiye'nin güvenilir bir müttefik imajının oluşmasında çok nemli bir rol oynamış ve Türkiye'nin NATO'ya girebilmesini mümkün kılmıştır. Soğuk Savaşın bitmesi, Sovyetler Birliğinin dağılması ve Türkiye'yi çevreleyen bölgelerden ortaya çıkan bugünkü istikrarsızlığı dengelemek için NATO'nun hala ne kadar anahtar bir rol oynadığı düşünülürse; 1950'de alınan bu kararın sonuçlarının ne kadar önemli olduğu görülebilir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki kritik süreçte, Bernard Lewis'e göre Türkiye'nin en önemli stratejik rolü, bir bariyer teşkil ederek Sovyetlerin Orta Doğuya inmesi engellemek olmuştur.[78] Savaş esnasındaki" tarafsızlık" politikasının aksine olarak, tarafsız bir Türkiye'nin batılı devletler için büyük tehlike olacağı[79] gerçeği, ABD'nin Truman doktrini doğrultusunda teşhis edilmiştir. Oral Sander'in tespitinde, ülkemizin stratejik önemi, Colorado senatörlerinden Johnson tarafından 23 Mart 1951'de ABD Senatosunda; "Doğu Akdeniz sadece bu bölgenin değil, bütün dünyanın başlıca stratejik noktasıdır. Binaenaleyh Birleşik Amerika kendi kara, hava ve deniz kuvvetlerini tam bu noktada tertiplemelidir.Türkiye'de her tepenin her yamacından uçaksavar topları fışkırmalıdır. Türkiye'de yeni hava alanları inşa edilmeli ve bunları herhangi bir ihtimalle karşı müdafaa etmek üzere emirlerine kara kuvvetleri tahsis etmelidir. Havada mutlak bir hakimiyet sağlamak için pek büyük sayıda tepkili av uçakları oralarda bulundurulmalıdır"[80] şeklinde tanımlanmıştır.

Daha istikrarlı, geniş tabanlı yeni bir yeni Avrupa güvenlik sistemi içerisinde, Türkiye, haklı olarak 45 yıl içinde bulunduğu ortaklığın; olumsuz bazı iddiaların aksine,tesadüfi olmadığı bilincindedir ve "ahde vefa" kaidesinin yeni dengeler içerisinde dikkate alınmasını arzu etmektedir. Zira, Türkiye'ye objektif olarak güvenenler, geçmişte olduğu gibi yine kazançlı çıkacaklardır ve gelecek yüzyıl pragmatik yatırımlara karşı daha cömert olacaktır[81] "İdeolojik savaşın sonu" olarak tanımlanan Avrupa'daki soğuk savaş sonrası süratli gelişim, tarihsel süreci hızlandırdığı gibi İkinci Dünya Savaşı neticesinde kurulan[82] mevcut siyasal,askeri-

[78] Atay Mehmet, "Dünya Siyasal Ortamında Türkiyenin İttifak Arayışları ve NATO'ya Giriş Süreci" Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman Prof.Dr.Cemil Oktay, İüsbf Yayını, İstanbul 1995, s.12-13
[79] Mc.Ghee George C. , "Turkey Joins The West" ,Foreign Affairs,Vol.32,No.4,July,1954,s.618
[80] Sander Oral, Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964 ,Aüsbf Yayın No427,Ankara 1979,s.58
[81] Caşın Mesut Hakkı, "Avrupa Güvenlik Stratejilerinde Arayış", Strateji Dergisi, Sayı 97/2 Ankara 1997, s.39-40
[82] Nacht Alexander, "Us Foreign Policy Strategies",The Center For Strategic And İnycrnational

ekonomik ve kültürel dengelerin süratle değişimine yol açmıştır.[83] Dış politika ve ulusal güvenlik stratejileri açısından potansiyel etkileri bakımından bir "bir devrim" olarak nitelendirilen bu süreç,[84] Fransız devriminden sonra Avrupa, Balkanlar, Avrasya, Orta Doğu, Pasifik ve Kuzey Afrika boynuzunu; asgari 2025 yılına kadar etkileyecek yepyeni bir süreci harekete geçirmiştir.[85]

Netice olarak, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı esnasındaki tarafsızlık politikası faşizmin soğuk savaş döneminde ise NATO ittifakı içerisindeki istikrarlı müttefikliği, Sovyet komünizminin yayılmasını önlemiş ve her iki durumda da demokrasinin muzaffer olmasında hayati katkılarda bulunmuştur.[86]

Akdeniz ve Orta Doğuda büyük çıkarları olan İngiltere bile mevcut Sovyet tehdidine karşı çıkma gücünü ve cesaretini kendinde bulamadığı için 21 Şubat 1947'de ABD' ye nota vererek içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar nedeniyle Türkiye ve Yunanistan'daki askerlerini geri çekeceğini, ancak bu devletlerin batı savunması için önemli olduğunu, bu nedenle de bu ülkelere askeri ve ekonomik yardım yapılması gerektiğini, bu sorumluluğun da ABD'ye düştüğünü bildirmek zorunda kalmıştır. Böylece ABD bölgede İngiltere'nin yerine birinci devlet olma niteliğine ulaşıyordu.

ABD Başkanı Truman 12 Mart 1947'de Kongreye sunduğu bildiride özgürlük ve bağımsızlıkların korumaya çalışan uluslara güden "Truman Doktrini" adlı bir program ileri sürdü. 22 Mayıs 1947'de onaylanarak yürürlüğe giren bu program doğrultusunda Yunanistan ve Türkiye'ye yardım başlatıldı. Böylece dünyanın iki bloğa ayrıldığı soğuk savaş dönemi başlamış oluyordu. 5 Haziran 1947'de ABD Dışişleri Bakanı George Marshall tarafından ortaya atılan Marshall Planı, Avrupa ülkeleri arasında ekonomik iş birliği için ilk adımı oluşturdu. Türkiye dahil olmak üzere 16 Avrupa ülkesinin katılımı ile Haziran-Eylül 1947 tarihleri arasında Paris'te

---

Studies And The Massachusetts Inst. of. Tech. The Washington Quarterly, 1995, s.185-210

[83] Rubenstein,Richard E.-Crocker,Jarle,"Challenging Huntington", Foreign Policy , s.113-128, Foreign Policy, Fall 1994

[84] Blank Stephen J., "Preparing For The Next War:Reflection On The Revolution İn Military Affairs", Strategic Rewiew, S.17-26, Strategic Rewiew, Spring, 1996

[85] Huntington Samuel P. ,"Clash Of Civilization And Remaking Of World Order", Simon And Schuster, New York 1996

[86] Caşın Mesut Hakkı , "İkinci Dünya Savaşının Türk Dış Politikası Ve Ulusal Güvenlik Stratejilerine Etkileri" Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri: İkinci Dünya Harbi Ve Türkiye Cilt 2, s. 138

düzenlenen konferanslar sonucunda dört yıl süreli Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı hazırlandı ve bu ABD'ye verildi.ABD 3 Nisan 1948'de Ekonomik İş Birliği Kanunu'nu çıkararak Avrupa'ya yardıma başladı.Bunun üzerine 16 Avrupa ülkesi 16 Nisan 1948'de Avrupa Ekonomik İş Birliği Örgütü(OEEC)'yi kurdular.Bu düşüncelerin paralelinde 17 Mart 1948'de Batı Avrupa Birliği ,4 Nisan 1949'da Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü(NATO) kuruldu.

Sovyetler Birliği'nin Montreux Sözleşmesi'nin değiştirilmesi ile Boğazların savunulmasına ortak olmak istemesi ve bunda ısrar etmesi Amerika'nın Türkiye'yi desteklemesine neden olmuştur.Türkiye'nin Sovyet egemenliği altına girmesi kısa bir süre sonra Yunanistan'ın da aynı akıbete uğraması demekti.Buda bütün Akdeniz ve Orta Doğu dengesinin bozulmasına ve bu bölgenin tehlikeye düşmesine neden olacaktı.Bu bakımdan ABD , Sovyet isteklerine karşı kesin bir tutum takınmalı ve Sovyet Birliği'nin Türkiye'ye yerleşmesine engel olmalı idi.ABD bundan sonra 15 Ağustos 1946'da Akdeniz'e büyük bir deniz kuvveti göndereceğini açıkladı.19 Ağustos'ta Sovyetler Birliği tarafından tepkiyle karşılandı.Sovyetler Birliği 24 Eylül 1946'da buna tekrar tepki ile cevap verdi.Türkiye bu suretle ABD desteğini sağlama yoluna girmişti.1947 yılından itibaren Yunanistan ve Türkiye'ye yapılan yardım 1948'de "Dış Yardım Kanunu" olarak kabul edilip miktarı arttırıldı.Ayrıca Marshall Planı ile bu yardım daha da çoğaltıldı.4 Temmuz 1948'de ABD ile Türkiye-Ankara'da ekonomik yardım ile ilgili bir anlaşma imzaladılar.Türk-Amerikan ilişkilerinin bu şekildeki gelişmesinin akabinde Türkiye NATO'ya girdi (18 Şubat 1952) ve iki devlet arasındaki ilişkilerde yeni bir dönem başladı.

Türkiye'nin NATO'ya katılmasına Birleşik Amerika'nın itirazı olmadığı halde NATO'nun küçük üyeleriyle İngiltere bu işe en fazla itiraza edenlerin başında geldi. Norveç, Danimarka, Belçika gibi küçük devletler Sovyet tehdidine en fazla ve en ağır şekilde maruz bulunan Türkiye'nin NATO'ya katılması halinde Sovyetlerin buna sert bir tepki göstererek hemen bir savaş yoluna girmesinden korktular .Bu devletler NATO'yu bir güvenlik sübabı olarak görmekteydiler.Yoksa Sovyet Rusya'ya karşı hemen savaşa girebilecek bir ittifak sistemi olarak almak istemediler.

Bu devletlerin bu itirazı Türkiye'nin NATO'ya katılmasında geciktirici bir faktör olmuştur.[87]

Türkiye, Yunanistan ile birlikte, Ağustos 1949'da Avrupa Konseyine kabul edilince, İngiliz Times gazetesi bu üyeliği bile eleştiriyor, Türkiye'nin ortak gelenek, din, dil ve coğrafya bakımından Batı Avrupa topluluklarından ayrı olduğunu söylüyor, yalnız Türk topraklarının Batı Avrupalıların askeri amaçları için işe yarayacağını açıkça ilan ediyordu.[88]

İngiltere'nin itirazı ise bambaşka bir sebepten doğmaktaydı.İngiltere 1947 yılından itibaren Truman doktrini ile Amerikanın ilgisini Doğu Akdeniz Bölgesine çektikten ve bu bölgenin güvenliğinin sorumluluğunu Amerika'nın sırtına yükledikten sonra Orta Doğudaki sömürgecilik hevesine yeniden hız verdi.İngiltere özellikle Süveyş'den çekilmek istemiyordu. Halbuki Mısır ise tam bağımsızlığına kavuşabilmek için daha 1945'ten itibaren İngiltere nezdinde teşebbüste bulunup bir an önce Süveyş'ten çekilmesini istedi. İki devlet arasında bu konuda müzakereler başladı. Gerçekten İngiltere'nin Süveyş'ten çekilmek istemeyişinin bir sebebi de orta doğu üzerindeki Sovyet tehdidi idi. Fakat İngiltere aynı zamanda petroller dolayısıyla Ortadoğu da tekrar yerleşmek de istiyordu.[89] Süveyş konusundaki İngiliz Mısır görüşmeleri tartışmalı bir şekilde devam ederken,[90] Türkiye de NATO'ya katılmak için ısrar etmekteydi. İngiltere önce Türkiye'nin güvenlik endişeleriyle kendisinin Süveyş menfaatlerini birleştirerek Ortadoğu da bir savunma sistemi kurmak istedi. Mısır'ın da katılacağı bu savunma sistemi içinde İngiltere Süveyş'te kalma yetkisini de elde edecekti. Halbuki Türkiye bakımından mühim olan Birleşik Amerika'nın fiili garantisini yani Amerikanın ittifakını elde etmek için. Bu sebeple Türkiye Ortadoğu savunma sistemine katılmakla beraber NATO üyeliği üzerinde ısrar edince, İngiltere 1951 Temmuzunda da Ortadoğu savunma sistemine katılması şartıyla, Türkiye'nin NATO üyeliğini desteklemeye karar verdi.[91]

---

[87] Armaoğlu Fahir, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi Cilt:1,Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara-1991 s.519
[88] The Times, 10 August 1949
[89] Armaoğlu Fahir ,A.g.e., s.519
[90] Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz: Documents On İnternational Affairs,1951,s.437-468
[91] Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz: Documents On İnternational Affairs,1951,s.65

Türkiye'nin NATO ya üye olmak için gösterdiği faaliyet, daha başlangıçtan itibaren Sovyet Rusya 'yı rahatsız etmiş ve bilhassa 1951 yılı sonbaharından itibaren Türkiye'nin NATO 'ya katılma kararını önlemek için her türlü çabayı harcamıştır.[92]

Türkiye'nin NATO üyeliği, Stalin 'in 5 Mart 1953 'de ölümünden sonra Sovyetleri daha da rahatsız etmiştir. Bu sebeple, yeni Sovyet liderliği, 30 Mayıs 1953 'de yaptığı bir açıklamada, Türkiye'den toprak talebinde bulunmaktan ve boğazların ortak savunması hakkındaki görüşlerinden vazgeçtiklerini ifade etmişlerdir.[93] 19 Eylül 1950'de , Amerika Türkiye ve Yunanistan'ı NATO'nun Akdeniz savunmasıyla ilgili planlama çalışmalarına çağırdı.[94] 2 Ekimde Washington'daki Türkiye Büyükelçisi çağrıyı kabul etti. Türk Hükümeti buna da memnun olmakla birlikte, bu çağrıya tam üyeliğin reddi biçiminde yorumluyor, Kuzey Atlantik Antlaşmasında eksiksiz üye olma çabasından vazgeçmiyordu.

Türkiye'nin üyeliğine öteki NATO devletlerinden türlü nedenlerle itirazlar yükselmişti.Türkiye'nin coğrafi bakımdan Atlantik değil, bir Akdeniz ülkesi olduğunu söylüyorlardı.Türk toprakları her ne kadar Amerika açısından gerekli görünüyorsa da, Danimarka ya da Norveç gibi NATO devletleri Doğu Akdeniz ya da Orta Doğuda bir çıkar çatışmasından ötürü savaşlara sürüklenmek istemiyorlardı.Hele İngiltere, Türkiye'yi başlıca Orta Doğudaki İngiliz çıkarlarının korunmasında kullanmak istiyor, Türkiye'nin NATO üyeliği gerçekleşecek olursa, Orta Doğuda başka bir paktın kurulup yayılmasıyla daha az ilgileneceğinden endişe ediyordu.

Fakat görülüyor ki, biçimi ne olursa olsun, Türkiye mutlaka bir Batı ittifakına girecekti. Ocak 1951'de Amerikan Amirali Carney'nin Türkiye ve Yunanistan'ı ziyaretinde ve Şubat ayında da Orta Doğu Amerikan Diplomatları Konferansına katılışında mutasavver NATO üyeliğinin payı vardı.Gene Şubat ayında Amerikan Hava Kuvvetleri Bakanı ve İngiliz Kara Kuvvetleri Komutanı Orta Doğu başkentlerini dolaştılar. Türkiye Amerika ile öylesine sıkı-fıkı bir ittifaka girmek

---

[92] Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz: Olaylarla Türk Dış Politikası, Cilt 1:1919-1973,(Kollektif Eser), Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını,1977 (4.Baskı)S.409-413

[93] Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz:Olaylarla Türk Dış Politikası, Cilt 1:1919-1973,(Kollektif Eser),Ankara,Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını,1977 (4.Baskı)s. 413-414

[94] U.S., Department Of State,Bulletin,C.XXIII,16 Ekim 1950,s.632-633

istiyordu ki, bu sırada, Amerika'nın 19 Ekim 1939 İngiliz-Fransız –Türk ittifakına bile katılıp katılmayacağını araştırdı.

Amerika'nın Türkiye ve Orta Doğu ile ilgilendiği besbelliydi.Amerikan diplomasisi için bu noktada önemli olan Türkiye'ye daha fazla nüfuz etmenin şu sırada gerekli olup olmadığı; gerekliyse, bunun hangi yollarla gerçekleştirileceğiydi. Bazı Amerikalılara göre, Türkiye'yi sarmış olan heyetler ve Ekim 1950'de NATO Konseyinde alınan kararlar Türkiye'yi yeteri kadar bağlamış sayılmalıydı. Türkiye'yi Batı sistemine daha çok çekmenin gerektiğini duyan Amerikalılar ise, genel bir planlama ile bunun uygulaması arasında bazı eksiklikler olabileceğini söylüyorlardı. Düşündükleri birinci yol Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'da doğrudan doğruya üyeliğiydi. İkinci olarak,Amerika Türkiye'yi bir Orta Doğu askeri sistemine sokmayı da düşünüyordu. Önceleri ya NATO yada bir Orta Doğu paktında üyelik akla gelmiş, Türkiye'nin her ikisine de hazır oluşu karşısında sonunda ikisi de gerçekleşmişti.

Amerikan Senatosundaki görüşmelere bakılırsa,[95] daha 1951 Baharında A.B.D. Ortak Genel Kurmay Başkanları Türkiye ve Yunanistan'ı NATO'da tam üyeliğe almanın Amerika'nın stratejik çıkarlarının bir gereği olduğuna karar vermişlerdi. Türkiye ve Amerika'nın NATO kuvvetinin güney-doğu kanadını meydana getirecekti.15 Mayıs 1951'de A.B.D. Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyeliğini İngiltere ve Fransa'ya resmen teklif etti. O güne kadar, Türkiye'yi kendi bazı çıkarlarının savunulmasında kullanabileceği bir araç olarak gören İngiltere, Amerika'nın ağır basması karşısında, bu konumun görüşülmekte olduğunu bildirdi; İngiliz Dış İşleri Bakanlığı Müsteşarı Türkiye'nin NATO üyeliğine zaten önceden de itiraz etmemiş olduklarını söylüyordu.[96] İki hafta sonra da şimdiye dek asıl güçlüğün Kuzey Atlantik Antlaşmasına katılma isteği ile Orta Doğunun genel savunması ile ilgili durumun bağdaştırılması> olduğunu söylüyordu..[97] Morrison Türk Hükümetinin NATO'ya girme isteğini destekleyeceğini açıklıyor, fakat onu bir Orta Doğu Paktına da katılmaya çağırıyordu.

---

[95] U.S. Congress, Senate, 82nd Congress, 2nd Session, S.Exec.E
[96] Great Britain, Hansard's Parliamentary Debates, C.489, s.1217
[97] A.g.e., s.1227-1228

Bu konuşmaya iki gün sonra cevap veren Türk Dış İşleri Bakanı Fuat Köprülü de, 20 Temmuz 1951'de Türkiye Büyük Millet Meclisinde NATO'ya kabul edilecek olan Türkiye adına bir Orta Doğu Paktında aktif rol almaya söz veriyordu.21 Eylül 1951'de de Kanada'da Ottowa'da toplanan Kuzey Atlantik Antlaşması Konseyi Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya kabulünü tavsiye eden bir karar aldı.[98] Bu iki devletin katılmasını öngören protokol 17 Ekim 1951'de imzaya açık bırakıldı.15 Ekim 1951 tarihli Amerikan Time dergisine bakılırsa, bu sırada Türkiye'deki Amerikan askeri heyetinde tam 1250 kişi görevli bulunuyordu.Bu heyetin başkanı General Arnold Türkiye'de Amerikan çıkarlarına uygun askeri-stratejik tedbirleri alırken, Marshall Planının uygulayıcısı Dorr da ülkemizde ekonomik alanda söz sahibi oluyordu.15 Ekim 1952'de Amerikan Senatosu Dış İlişkiler Komitesinde konuşan Amerikan Dış İşleri Bakanı Türkiye'nin NATO 'ya katılmanın Batı kapitalizmi açısından faydalarını açıklamaktaydı.[99] 29 Ocakta Senato Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyeliğini itirazsız kabul etti.18 Şubatta da Türk ve Yunan Meclisleri antlaşmayı onayladılar. 20-25 Şubat 1952 tarihinde NATO'nun Dokuzuncu Konsey toplantısı olduğunda Amerika da Türkiye kanalıyla Sovyet sınırlarına değinecek kadar yakın oluyordu.

Avrupa'nın ayrılmaz bir parçası teşkil eden Türkiye gerek Sovyetler ile Orta Doğu ile Avrupa'nın deniz transit yollarını kontrol eden bir istikrar adası olması ve gerekse Sovyetler Birliği'nin deniz ticaretinde ihracatının yüzde 50'sinin ithalatının yüzde 60'ının transit geçiş olarak kullandığı Türk Boğazlarına sahip olmasına rağmen NATO'ya kabulü hayli zor olmuştur.

2.2.1.2. Türkiye'nin NATO'ya Girişinde Kore Harbi'nin Etkisi

Gerçekten Avrupa ekseninde Hind-i Çin ülkelerine kayan komünizm tehlikesinin durdurulması çağrısına. ABD'den sonra ilk müspet cevap veren ülke olan Türkiye, Kore Savaşları'nda Mehmetçiğin başarıları ile tüm dünyanın takdirine şayan olmuştur. Nitekim General Walker Türk Askerinin Kunuri Muharebelerindeki başarısını tanımlarken, "ABD ikinci Tümeniyle birlikte operasyon yapan Türk Tugayı sergilediği büyük cesaretle ve zaman kazandırıcı eylemleriyle yenilgiyi ve

[98] U.S., Department of State, Bulletin, 24 Eylül 1951, s.487-488
[99] *U.S. Congress Senate, 82nd Congress, 2nd Session*, S.Exec.E.

ordunun yok edilmesini önlemiştir. İtirafi ile objektif ve pragmatik bir mantığı ortaya koymuştur. Kore savaşına iştirak suretiyle, Türkiye'nin global düzeyde komünist tehdide karşı gerek Doğu Akdeniz'de gerek ise Orta Doğuda "Hür Dünya"nın yakın bir müttefiki olarak ABD'nin ve BM'in safında yer alması, "Soğuk Savaştaki muhtemel rolünün belirlenmesinin yanı sıra vefakar dostluğunu da vazgeçilmez olarak ortaya koymuştur. Askeri açıdan destanlaşan performansı ile Batılı karar vericiler gözünde yücelen ülkemiz NATO İttifakı'na oldukça zor koşullarda yani bileğinin hakkı ve Mehmetçiğin tertemiz kanı ile dahil olmuştur.

Nitekim Türkiye'nin kararlı tutumu Yunanistan'ın da NATO'ya dahil olmasına vesile teşkil etmiştir. Böylelikle Yunanistan ana karasının Varşova Paktı'na karşı korunmasında. Trakya'daki Türk Kuvvetleri önemli bir tampon vazifesi görmüştür. Batı Avrupa güvenlik kampında yer alan Türkiye diğer Avrupalı Müttefiklerinden sayısal olarak daha büyük olan 500 bin kişilik silahlı kuvvetleriyle, NATO 'ya ciddi desteğinin yanı sıra Sovyetlerin hava/deniz faaliyetleri füze ve nükleer denemelerinin gözlemlemesinde hayati istihbarat bilgilerinin sağlandığı askeri üslerini de ittifakın hizmetine sunmuş ve en önemli Yunanistan ile birlikte Akdeniz'deki Sovyet yayılmasını durdurmuştur.

2.2.1.3. Almanya'nın NATO'ya Girmesinin Önemi

Doğu bloğunun Varşova Paktını kurması da Batı Almanya'nın NATO'ya girmesinden sonradır.

Almanya önce ikiye bölündü; sonra da Batı bölümünde militarizm açıkça desteklenmeye başlandı.Almanya'nın uluslar arası mali çevrelerinin bir müttefiki olarak tekrar politika sahnesinde kuvvetle belirmesi sonucu NATO'ya da alınması kaçınılmaz oldu. Almanya'nın bu Batı ittifakına sokulmasından sonradır ki , sosyalist ülkelerde Varşova Paktını kurmak zorunda kaldılar.NATO kurulduğu zaman Doğu bloğunun çok yanlı bir ittifak antlaşması yoktu.Böyle bir antlaşma hemen sonra da yapılmadı.Varşova Paktının kuruluşu NATO'ya silahlanmış bir Almanya'nın alınmasından ötürüdür.

Almanya'nın da NATO'ya alınmasının Sovyetler Birliği ve sosyalist dünya üstündeki çok olumsuz etkisi iyice değerlendirilmedikçe Batının bugünkü NATO siyasetini anlamak mümkün değildir. Savaş sırasındaki Müttefikler-arası görüşmeler ve kararlar ne olursa olsun, Batı devletlerinin uzun süreli Almanya politikası hem onu ilerde dünya pazarlarında kendi durumlarını tehdit etmeyecek zayıf bir rakip olarak tutmak, hem de gerektiği zaman Sovyetler Birliği'ne karşı kullanmaktı. Almanya'nın savaştan sonra nasıl düzeleceği Amerikan Başkanı F. D. Roosevelt ile İngiliz Başbakanı Churchill arasında daha Aralık 1941'de ele alınmıştı.Amerikan Dış İşleri Bakanlığı uzmanlarından Prof. Mosely daha bu konuşmada Almanya'nın birkaç parçaya bölünmesi sorununun ele alındığını gösteren kanıtın varlığına işaret etmektedir. Mosely .Almanya'nın birkaç parçaya bölünmesi yolunda tasarılar hazırlanmış olduğuna dikkat çekiyor.[100]

Ne var ki, Aralık 1941 bölme tasarıları yalnız bir başlangıç olmuş ve Almanya'nın bölünmesi daha sonra da sık sık ele alınmıştır. Hazırlayıcısı olan A.B.D. Dış İşleri Bakanı Yardımcısı Summer Welles'in adı anılarak "Welles Planı" denilen Ocak 1942 tarihli bu tasarıya göre, Almanya üç parçaya bölünecekti. Churchill, Mart 1943'de Washington'a gidince aynı konunun bir kez daha ele alındığını Roosevelt'in yakını olan Harry Hopkins'in anılarından öğreniyoruz.[101] Amerikan Dış İşleri Bakanı Cordell Hull da kendi anılarında Roosevelt'in Almanya'yı birkaç devlete bölme niyetlisi olduğunu belirtiyor.[102] Aynı konu Tahran'da da ele alındı.[103] 1944'de Amerika'da hazırlanan "Morgenthau Planı" 1944 Roosevelt Churchill anlaşmasının esasını teşkil ediyordu. Bir Amerikalı yazarın değerlendirmesine göre, bu plan Almanya'yı <esas itibariyle tarımsal ve pastoral> duruma sokacaktı.[104] Ekim 1944'de Almanya'nın üç ayrı devlete bölünmesini Sovyet Hükümetine öneren, fakat kabul ettiremeyenler de bu tarihte Moskova'ya gelen Churchill ve Eden idi. Bütün bu planların bir önemli yanı Almanya'nın bölünmesinin tasarlanmış olduğu ise , öteki önemli yanı da Alman militarizmi ve genel olarak gericiliğini ortadan kaldırmayı hedef tutan esaslı ilkelerin hiçbirinde yer almayışıydı.

---

[100] Mosely Philip, "The Dismemberment of Germany", Foreign Affairs, C.Xxvıı,No.3, Nisan 1950,s.487-499

[101] Sherwood Robert E., Roosevelt And Hopkins:An Intimate History, C.2, Bantam, New York 1950, s.313-330

[102] Hurd Cordell, Memoirs, C.2,London 1948, s.1265

[103] Churchill Winston, Closing The Ring, Houghton Mifflin, Boston 1951, s.401

[104] Neumann William C. ,Makingthe Peace 1941-1945:The Diplomacy Of Wartime Conferences,Washington 1950,s.73

Gerçek şudur ki, tam aksine ,Batılıların Nazi silahlı kuvvetlerinin belkemiğine dokunulmaması yolunda tedbirler aldıkları konusunda kanıtlar vardır.Amerikan Maliye Bakanı Yardımcısı J. E. Dubois'nın 1944'deki şu sözlerine dikkat edilmelidir. Daha Eylül 1944'de, askerlerimiz Nazi savaş araçlarıyla öldürülmekteyken, Amerikan Hükümetinde çok yüksek düzeyde savaş biter bitmez, Alman gücünü en kısa zamanda tekrar diriltmek gerektiği anlamına gelen bir muhtıra dolaşıyordu.[105]

Alman ekonomik tekelleri ortadan kaldırılacağına, Dünya Savaşları çıkarmış olan bu çevreler Batı Alman ekonomisine bugün savaşları çıkarmış olan bu çevreler Batı Alman ekonomisine bugün her zamankinden daha çok egemendirler.Gerici güçlerin ortadan kaldırılması yerine, onlar Alman politikasında söz sahibi oldular.Sonunda,militarizm yok edileceğine,Almanya silahlandırılarak NATO'ya alındı.

[105] Prevent World War Iıı,No.48,1956

3. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE NATO

Soğuk Savaş dönemi, II nci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeninin doğal bir sonucudur. Bu dönemde, her iki kutupta yer alan ülkeler birbirlerini çevreleme politikası izlemiş, her iki blok da kendi oluşumlarını sağlam ve güçlü tutmak için sürekli bir çaba içerisinde bulunmuştur. Güvenlik ve savunmalarını yalnız başlarına sağlayamayan ülkeler ise bu iki bloktan birine dahil olmaktan başka çıkar yol bulamamışlardır. Bu sayede güvenlik endişeleri, bloklar arası caydırıcılık politikası ile dengelenmiştir.[106]

Avrupa ülkeleri de, bu iki bloktan birine katılmak suretiyle, güvenliklerini sağlama yolunu seçmişlerdir. Bölgede güvenliğin iki temel kurumu olan NATO ve VP da, bu süreç içerisinde önemlerini gittikçe artırmış ve güvenlik dengesinin esas dayanakları halini almışlardır.

Soğuk Savaşın bize getirdiği düşünce setine göre 1950, 1960 ve 1970'lerde toplar, tüfekler, füzeler, yüksek politikanın bir parçası olmuşlardır ve uluslararası ilişkilerde önemli olan olaylar silahlara ve askeri gelişmelere verilmiştir. Ticaret, dış yardım, ekonomik kalkınma, borçlanma ve uluslar arası ekonomik kuruluşlar ikinci derecede öneme sahip olmuşlardır.[107]

Bir yazara göre Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında olduğu gibi bir ara döneme girilmiş bulunmaktadır. Soğuk Savaşın öldürücü göstergeleri yavaş yavaş unutulmaya başlanmıştır. Ancak Soğuk Savaşın propagandasının ve teknolojisinin kalıntıları, bugün etnik savaşlar, kitle imha silahlarının 3 ncü Dünya Ülkelerine yayılması, uluslararası terörizm, organize suçlar, bölgesel savaşlar, siyasal ve radikal İslam, uluslararası göçler, kuzey ve güney arasında gittikçe büyüyen ekonomik uçurum, zayıflayan ulus devlet yapıları, genelde bölgesele inen nükleer tehdit, ekonomik bloklaşmalar, insan hakları konusunun gündemin tepesine oturmasına

---

[106] Öztürk Osman Metin, Anayasal Düzeyde Savunma ve Güvenlik Yapılanması, 1997, s.17

[107] Paff Daniel S., *Contemporary International Relatıone: Frameworks For Understanding*, Boston 1994, s.4

ancak, bunun yanında uygulanan çifte standartlar gibi konularla süre gitmektedir ve yeni dünya düzeni yerine tek kutuplu yeni dünya düzensizliği ortaya çıkmaktadır.[108]

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, soğuk savaş dönemini biçimlendiren faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür:[109]

- Politik ve askeri yapı değişmiş, dünya iki kutuplu bir görünüm kazanmıştır.
- Güvenlik ve savunma kavramı içine, SSCB'nin politikaları nedeniyle "ideoloji" kavramı da girmiştir.
- Uluslararası politika, küresel bir nitelik kazanmıştır.
- Nükleer güç, en önemli faktör haline gelmiştir.[110]
- Güvenlik kavramı farklılaşmış ve uzay boyutu da gündeme gelmiştir.
- Tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar, ekonomik meseleler ağırlık kazanmış, özellikle ekonomik kalkınma, siyasal kuvvet dengesi, barış ve güvenlik konularından daha fazla önem arz eder hale gelmiştir.

3.1. Soğuk Savaş Dönemi Gelişmeleri

İkinci Dünya savaşı sonrasında bloklaşmada önemli rol oynayan ve bu blokların liderleri olan ABD ve SSCB, 1962 Küba Ablukasındaki nükleer füze krizi sebebiyle; süratle genel bir nükleer savaşa varacak kadar ciddi bir kriz yaşamışlardır. Bu durum, her iki blok arasında diyalog, işbirliği ve temasın daima muhafaza edilmesinin, gerektiğinde muhtemel bir felaketin önlenmesinde nedenli önemli bir faktör olduğunu ortaya koymuştur.[111]

Bu tarihten itibaren, her iki pakt da birbirlerine yönelik olarak daha sıkı ilişkiler yürütmüşlerdir. NATO "yumuşama" (DETANT) politikası sergilerken, VP ise "barış içinde bir arada yaşama" (CO-EXISTANCE) ilkesini dile getirmiştir. Bu

---

[108] Both Ken, New Thinking About Strategy And İnternational Security,Harper Collins *Academicilondon 1991,s.1-28*
[109] Yılmaz Veli, A.g.e., s.402
[110] Sander Oral Türkiye'nin Dış Politikası, Imge Kitabevi, 1998, s.56
[111] Soğuk Savaştan Bariş Için Ortakığa, s.3

sayede, belirtilen bu terimler, uluslararası ilişkiler terminolojisinde telaffuz edilmeye başlanmıştır. Bu şekilde başlayan yakınlaşma ve uzlaşmaya dayalı, ancak soğuk savaşın her türlü olumsuz etkisinin hissedildiği gergin bir atmosferde, yeni güvenlik anlayışı şekillenmeye başlamıştır.

Avrupa'da müşterek bir güvenlik sisteminin kurulmasının kaynağı olarak, 10 Şubat 1954 tarihli SSCB önerisi gösterilebilir.[112] Stalin, 5 Mart 1953'de öldükten sonra SSCB, Türkiye ve Yunanistan'dan sonra F. Almanya'nın da NATO'ya alınma çabalarını görerek, bunu önlemek için bir "Avrupa Ortak Güvenlik Antlaşması" önermiştir. Bu antlaşmaya göre; bölgesel bir güvenlik sistemi kurulacak ve 50 yıl süreli bir saldırmazlık paktına her iki Almanya da dahil olmak üzere bütün Avrupa ülkeleri girebilecektir. Bu teklif ile SSCB yöneticileri, Avrupa ile olan ilişkilerinde daha barışçı olacaklarını göstermek istemişlerdir. Zaten bu gelişmelerin sonucunda, yukarıda bahsedilen "Barış içinde bir arada yaşama" (CO-EXISTANCE) formülü şekillenmiştir. Bu kapsamda meydana gelen oluşumların özeti kısaca şöyledir:

3.1.1. BAB'ın Faaliyete Başlaması

Barışı ve güvenliği güçlendirmek, Avrupa entegrasyonunu ve diğer Avrupa örgütleriyle ilişkileri geliştirmek, üye devletler arasında savunma ve dış politika alanında işbirliği sağlamak ve üyelerini her türlü saldırgan tutuma karşı korumak amaçlarını güden BAB, Paris Antlaşmalarının tüm üye devlet meclislerinde onaylanmasını müteakip, 6 Mayıs 1955 tarihinde Londra'da çalışmalarına başlamıştır.[113] 5 Mayıs 1955 tarihinde NATO'ya üye olan Batı Almanya'nın, Batı Dünyası'na entegrasyonu kapsamında, BAB kontrolünde silahlanmasına müsaade edilmiştir. BAB, başlangıçtaki Batı Almanya'nın sisteme dahil edilmesi gibi kısa dönemli hedefleri dışında kayda değer başarılar elde edememiştir. Çünkü Avrupa'daki diğer uluslararası kurumlar BAB'ı gölgede bırakmıştır.[114] Ekonomik bir entegrasyonun ötesine geçerek bir siyasi birliğe doğru gitme çabaları gösteren Avrupa Toplulukları çerçevesindeki faaliyetlerde bile, 1980'li yılların ortalarına

---

[112] Avrupa Güvenlik ve Işbirliği Konferansı, HAK Yayını, 1993, s.1
[113] Hawtrey R.G, A.g.e., s. 52.
[114] NATO: Facts And Figures, s. 24.

kadar savunma ve güvenlik konuları dışarıda tutularak NATO'nun sorumluluk alanına bırakılmıştır.[115]

BAB, 1973 yılına kadar Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye olmamış olan İngiltere ile topluluk üyeleri arasında, oluşturduğu "informal forum" ile bir görüş alış veriş ortamı sağlamıştır. İngiltere'nin Avrupa Ekonomik Topluluğuna katılmasıyla BAB'ın bu fonksiyonu da ortadan kalkmış ve 1973 – 1984 döneminde, BAB'ın faaliyetleri tedricen azalmıştır. BAB, bu dönemde sadece, Silahların Denetimi Ajansı ve Silahlanma Komitesi faaliyetlerini sürdürmüştür.[116]

Ancak, 1972 tarihli SALT–I Antlaşması gereğince, ABD'nin Avrupa'daki füzeleri söküldükten sonra, olabilecek bir Sovyet saldırısı halinde ABD'nin Batı Avrupa'yı koruyup koruyamayacağı hususundaki tereddütlerin yoğunlaşması üzerine, BAB'ın yeniden canlandırılması fikri oluşturmuştur.[117] Avrupa'nın kendi güvenliğini sağlaması konusundaki tartışmalar sırasında, BAB'a etkinlik kazandırma yolundaki ilk girişim; Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) çerçevesinde, Ocak 1984 tarihinde Stockholm'de yapılan karşılıklı Güven ve Güvenlik – Silahsızlanma Ortamı Yaratma Toplantısı'nın hemen akabinde Fransa tarafından başlatılmıştır. Müteakiben, 17 Haziran 1984 tarihinde, Londra'da toplanan BAB Daimi Konseyi, Batı Almanya'ya yönelik belirli konvansiyonel silahların üretimine ilişkin yürürlükteki son yasaklamaların da kaldırılmasını kararlaştırmıştır.[118]

26-27 Ekim 1984 tarihlerinde BAB üyesi devletlerin Dışişleri ve Savunma Bakanları, BAB Antlaşması'nın imzalanmasının 30 uncu yıldönümü sebebi ile Roma'da toplanmışlar, yaptıkları görüşmeler neticesinde, Roma Bildirisini yayımlamışlardır. BAB'ın yeniden canlandırılmasını öneren 27 Ekim 1984 tarihli Roma Bildirisi, Kuzey Atlantik Antlaşması sorumluluk sahası içinde barışın sürdürülmesi için, BAB'ın daha iyi kullanılması ve BAB'a üye olmayan NATO üyeleriyle daha sıkı işbirliği yapılması hususlarını içermektedir.[119] Böylece

---

[115] Jannuzzi Giovanni, "Avrupa Ve Bir Güvenlik Boyutu", NATO Dergisi, Sayı 2, 1991, s. 7.
[116] NATO Facts And Figures, s. 24.
[117] Armaoğlu Fahir A.g.e., s. 640-648.
[118] Kılınç Uğur, "Batı Avrupa Birliği Savunması", Avrasya Dosyası, Sayı 2, 1994, s. 93.
[119] Weu History, Structures, Perspectives, Brüksel: Weu Press And Information Service, 1993, s.7-8.

Fransa'nın girişimiyle BAB, Avrupa'nın savunmasıyla ilgili konuların NATO'nun dışında tartışılacağı ikinci bir forum olarak yeniden gündeme gelmiştir. Öte yandan, BAB'ın yeniden canlandırılması kararına rağmen, İtalyan parlamenter Spinelli tarafından hazırlanan ve güvenlik konuları dahil olmak üzere Avrupa'nın siyasi birliğini öngören "Avrupa Birliği'ni Kuran Antlaşma Projesi", 14 Şubat 1984 tarihinde Avrupa Parlamentosu'nda onaylanmasına rağmen, Avrupa Toplulukları (AT) üyesi devlet başkentlerinde destek bulamadığı için hayata geçirilememiştir.[120]

3.1.2. Avrupa Güvenlik Çıkarları Platform Belgesi

1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe giren Tek Avrupa Senedi'yle, Avrupa'nın savunma ve güvenlik konuları, ağırlık NATO'da olmak üzere, NATO ile BAB'ın sorumluluğuna bırakılmıştır.[121] BAB, bu çerçevede "**Avrupa Güvenlik Çıkarları Platform Belgesi**"ni hazırlamış ve neticede anılan bu belge, BAB Konseyi'nin 27 Ekim 1987 tarihinde Lahey'de yaptığı toplantısında kabul edilmiştir. Belge şu hususları içermekteydi.[122]

- ABD kuvvetlerinin Avrupa'daki mevcudiyetinin muhafazası,
- Avrupa'nın siyasi birlik çalışmalarına savunma ve güvenlik konularının da dahil edilmesi,

BAB ve NATO üyesi devletlerin, bu kuruluşların kurucu antlaşmaları vasıtasıyla üstlendikleri dayanışma yükümlülüğünü daha etkili uygulamak için "Avrupa Savunma Kimliği"ni geliştirmek üzere ortak hareket etmesi. Avrupa Güvenlik Çıkarları Platform Belgesi'yle de ilan ettiği üzere BAB, kendisini NATO ile sıkı bir işbirliğine girmeye mecbur görmektedir. Öte yandan, 1987-1988 yıllarında Irak'ın yabancı ticaret gemilerinin giriş-çıkışını engellemek amacıyla Körfezi mayınlaması üzerine çıkan bunalım sırasında, BAB'a ait savaş gemileri mayın temizleme çalışmaları yürüterek ticaret gemilerinin korunmasında koordinasyon görevi yapmıştır. BAB'ın bu ilk operasyonel görevi başarıyla

---

[120] Ceyhani Ayşe, Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Alfa Yayınları, 1991, s. 43.
[121] Jannuzzi, Ag.e., s. 7.
[122] Van Eekelen, William "The WEU: Europe's Best Defense", European Affairs, vol. 4, 1990, s.9.

yürütmesiyle Avrupa'nın güvenlik boyutuna, NATO'nun sorumluluk sahasının dışını tanımlamak için kullanılacak "Alan Dışı" kavramı yeni bir unsur olarak girmiştir.[123]

BAB, birinci Körfez Krizinde edindiği tecrübe ile 1990-1991 yollarında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ile patlak veren ikinci Körfez Krizi'nde daha ileri düzeyde katılımda bulunmuştur. Bu defa üye devletlerin Dışişleri ve Savunma Bakanlıkları yetkililerinden oluşan özel bir çalışma grubu kurmak suretiyle, deniz kuvvetleri personeli için temas noktaları teşkil etmiş, körfez bölgesinde mevcut birlikler arasında işbirliği tesis ederek daha üst seviyede bir koordinasyon gerçekleştirmiş ve böylece lojistik destek, istihbarat alış verişi, harekat bölgelerinin korunması gibi konularda da ABD liderliğindeki müttefik Kuvvetlere destek vermiştir.

3.1.3. Helsinki Nihai Senedi ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK):

1967 yılında, NATO Konseyi tarafından kabul edilen "Harmel Raporu" ile doğu ve batı arasında yakınlaşma çabaları ve karşılıklı nabız yoklamaları artmıştır. Bunun ilk olumlu sonucu, ABD ve Kanada ile 33 Avrupa ülkesinin katıldığı, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı olmuştur. 1973 yılında başlayan konferans iki yıl sürmüş, 1975 yılında da doğu-batı işbirliğinin ilk halkası olan Helsinki Nihai Senedi yayınlanmıştır. (Nihai Senet; bir diyalog aracı, iyi niyet bildirisi ve aynı zamanda bir tutum yasasıdır.) Burada üzerinde önemle durulması gereken nokta, Batı Avrupalıların, AGİK'e herkesten daha fazla önem vermeleri ve Avrupa güvenliğinin bu kapsamda şekillenmesini ön görmeleri ve istemeleridir.

3.1.4. Avrupa Silahsızlanma Konferansı (CDE)

Helsinki Belgesinde yer alan güvenlik ile ilgili hususları genişletmek ve Atlantik'ten Ural'lara kadar olan bölgede güven ve güvenlik artırıcı önlemleri görüşmek üzere, 1984 yılında, İsveç'in başkenti Stockholm'de toplanmıştır. 1987 yılı başından itibaren "diplomatik bağlayıcılığı olan" bir doküman olarak yayınlanmıştır. Bu belge ile ülkeler; güvenlik artırıcı önlemlere uyulup uyulmadığına dair şüphelerin

[123] WEU History, Structures, Perspectives, s. 13.

giderilmesi amacıyla, en az üç defa karadan ve havadan denetim yapılmasına izin vermeyi taahhüt etmişlerdir.

3.1.5.Karşılıklı ve Dengeli Kuvvet İndirimleri (KDKİ)

AGİK'e paralel olarak başlayan, KDKİ müzakereleri 1973 yılında sadece Orta Avrupa'da yer alan ülkeleri kapsamış, bu antlaşma ile Orta Avrupa'da silah indiriminin sağlanması amaçlanmıştır. Bu görüşmeler, bu günkü AKKA antlaşmasının temeli sayılmaktadır. Fakat Fransa bu görüşmelerde yer almamış ve Atlantik'ten Ural'lara kadar kapsamlı bir indirim önerisi üzerindeki görüşmeler, 2 Şubat 1989 tarihinde kesilmiştir.

3.1.6.Orta Menzilli Nükleer Füzeler Antlaşması ve İki Yönlü Karar

Menzilleri 500-5000 km. arasındaki füzelere, "orta menzilli füzeler" adı verilmektedir. Konuya dair çabalara 1977 yılında başlanmasına rağmen, 1983 yılına kadar arzu edilen sonuç alınamamıştır. 1985 yılında Gorbaçov'un iktidara gelmesiyle, müzakereler hız kazanmış ve ABD-SSCB arasında yapılan üç zirveden sonra, 1 Haziran 1988'de karşılıklı olarak onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Buna göre, Avrupa'da orta menzilli tüm nükleer füzeler kaldırılmış ve lançerleri imha edilmiştir. Bu durum, nükleer anlamda doğu ve batı arasında varılan ilk somut antlaşma olmuştur.[124]

3.1.7.Konvansiyonel İstikrar Görüşmeleri ve Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA)

17 Şubat 1987 tarihinde başlayan görüşmelere 16 NATO ve 7 VP ülkesi katılmıştır. Uzun müzakereler sonucunda, 19-20 Kasım 1990 tarihlerinde Paris'te imzalanmıştır. Kısaca AKKA olarak bilinen bu anlaşmaya göre; Atlantik'ten Urallara kadar olan Avrupa topraklarında, karşılıklı bloklar bazında sayısal eşitlik sağlanması amacı güdülmüştür.

---

[124] Soğuk Savaştan Barış İçin Ortaklığa, s.3

Görüldüğü gibi, ikinci dünya savaşı sonrasının doğal gelişmeleri, SSCB'nin kendi ideolojisini yaymak gayreti içine girmesi ve batı Avrupa'yı tehdit eder bir oluşuma doğru gidilmesi, kutuplaşmayı beraberinde getirmiş, her iki taraf da kendi güvenlikleri açısından tehdit olarak algıladıkları NATO ve VP'nın bünyesinde güvenlik kaygılarını giderme ve geleceklerini emniyete alma gayretlerini sürdürmüşlerdir. Bu durum, silahlanmaya yapılan yatırımları teşvik etmiş ve ancak çok büyük harcamalar ile ayakta tutulabilecek büyük kuvvetlerin, uzun yıllar boyunca muhafaza edilmesini beraberinde getirmiştir. Karşılıklı güven artırma çabaları, görünürde iyi niyet yaklaşımları, barışçı amaçları yansıtmış olsa da, bu çabaların arkasındaki ana husus, değişen dünya koşullarının, insanların ekonomik refahını olumsuz etkileyen harcamaların kısıtlanmasını dikte ettirmesidir.

Bir yandan ülkelerin kalkınma çabaları devam ederken, bir yandan da büyük harcamalar gerektiren silahlanma ve bu silahlanma seviyesinin muhafazası, yöneticileri yavaş yavaş artan bir endişeye sevk etmeye başlamış, batıda yer alan ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ve refah düzeylerinin yüksekliği doğuda gıpta ile karşılanmış, iletişim olanaklarındaki artışa paralel olarak da, VP ülkelerinde ve tam olarak eyleme dönüşmese de SSCB'de, halkın isteklerinin artmasına ve iç bünyede rahatsızlıklara sebep olmuştur. Bu durum, zamanla başka oluşumlara dönüşecek ve giderek artan bir biçimde Avrupa'nın tamamını kaplayan bir sel gibi devam edip bütün dengeleri değiştirecek ve soğuk savaştan sıcak barışa doğru yeni bir dönem başlayacaktır.

3.2. Soğuk Savaş Döneminin Değerlendirilmesi

Soğuk Savaş sonrası, galip ve mağlup belli ancak, kaybeden neden kaybetti, kazanan ise neden kazandı? sorusu herkesin hem fikir olduğu gibi Soğuk Savaşın tek kurşun atılmadan NATO ve Batı tarafından kazanılması 20 nci yüzyılın en önemli olayıdır.

Geleceğe yönelik sağlıklı değerlendirmelere ulaşmak, doğru ve gerçekçi değerlendirme ve tahminler yapılabilmesi için, konuya tarihi perspektiften bakılmasında yarar mütalaa edilmektedir. Kazanan Batı ve NATO, kaybeden Doğu

Bloğu ve Varşova Paktı olmuştur. Kazanan ve kaybedeni belirleyen temel faktör, iki pakt arasındaki hedef ve gaye farklılığı olmuştur. NATO ve Batı, gaye ve hedef olarak kendi insanının ve toplumlarının güvenlik, huzur ve refahını esas alan politikalar izlerken, kaybeden Doğu Bloğu ve VP; sadece yönetici elitlerin çıkar ve refahını korumak, refahını artırmak ve iktidarlarını sürdürmek için çalışmışlardır. İnsan merkezli olmayan politikalar sonuçta kaybetmiş ve marjinal hale gelmişlerdir. NATO Antlaşmasının esas gayesi ortak değer yargılarının korunması olarak kuruluş aşamasından itibaren doğru tespit edilmiştir. Aradan yarım yüzyıl geçtikten sonra dahi bu gaye geçerliliğini korumaktadır. Kazananı ve kaybedeni belirleyen diğer bir etken Askeri Gücün, Ekonomik Güç ile desteklenmesidir. Uzun soluklu yarışta konvansiyonel ve nükleer askeri güç dengesini koruyabilen VP ülkeleri, ekonomik güç dengesinde yarışı kaybetmiştir. Ekonomik güç ile desteklenmeyen askeri güç faktörü yük haline gelmiş ve taşınmaz olmuştur. Ekonomik güç ile bağlantılı diğer bir faktör ise teknoloji alanında da yaşanmıştır.

Teknoloji ile desteklenmeyen ekonomiler askeri gücü zayıflatmış ve iki pakt arasındaki dengenin bozulmasına neden olmuştur. Sonuç olarak; insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü prensiplerini içeren ortak değerleri esas alan, ekonomik gücü ile askeri gücünü destekleyebilen ve teknolojik üstünlüğünü koruyabilen NATO soğuk savaşın galibi olarak çıkmıştır.

3.3. Soğuk Savaş Döneminde NATO'nun Stratejik Konsepti ve Tarihsel Gelişimi

3.3.1. NATO'nun Stratejisi-

NATO örgütünün askeri stratejisi, 1990'lı yıllara kadar, hiçbir zaman kesin hatlarla belirlenmemiş olsa da, soğuk savaş dönemi boyunca NATO'nun iki ana strateji üzerinde durduğu söylenebilir. İlk evre olarak NATO'nun ve üye devletlerin güvenliğinin ABD'nin nükleer gücüne dayalı olduğu "Kitlesel Karşılık" döneminden bahsedebiliriz.[125] Bu dönemde Bu stratejiye göre NATO müttefiki ülkeler herhangi bir krize ilk safhasında müdahale edecekler ve saldırgana tüm güçleriyle karşılık

[125] NATO ve NATO'yu Etkileyen Uluslar Arası Kuruluşlar, Gd Av.Müt.K.K.K.Lığı, İzmir, 1994

vereceklerdi. Tüm güçlerden kasıt, o zaman için çok hayati bir konu ve etkili bir "caydırıcılık" için en gerekli silah olarak kabul edilen "nükleer güç" kullanımıdır. 1961 yılından sonra, uluslararası arenadaki yumuşama havasından da etkilenerek yeni bir strateji için altyapı oluşmaya başlamıştır. "Esnek Karşılık" adındaki bu strateji, kendinden önce gelen stratejinin, nükleer gücün caydırıcılık konusundaki inandırıcılığını büyük ölçüde sona erdirmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu stratejiye göre, herhangi bir kriz durumunda hemen nükleer güce başvurulmayacak, önce konvansiyonel askeri güç kademeli bir şekilde kullanılacaktı. Konvansiyonel güç kullanımı problemi halletmezse o zaman nükleer güce başvurulacak, bu da kademeli bir şekilde olacaktı. Bu stratejinin kabulü ile birlikte herhangi bir çarpışmanın ölüm ve yıkım konusundaki tehditleri azalmaya başlamıştır. Aynı zamanda da Sovyet tehdidine karşı Batının karşılığının inandırıcılığı da artmıştır. [126]

Soğuk Savaş döneminde NATO ana olarak iki strateji üzerinde durmuştur. İlk dönemlerde "Kitlesel Karşılık" stratejisini benimseyen NATO, daha sonraki dönemlerde, karşı taraftan gelen tehdidin kıtalararası balistik füzelerle (ICBM - Inter Continental Ballistic Missiles) ya da yerinin belirlenmesi çok zor olan nükleer denizaltılarla yavaş yavaş hesap edilemez bir düzeye ulaşmaya başlaması ve bu durumun uluslararası ilişkilerde yumuşamaya yardımcı olması sonucunda, stratejisinde belli ölçüde yumuşama yoluna gitmiş ve "Esnek Karşılık" stratejisini benimsemiştir.

1981 yılında ise ara bir aşama olan "İleri Savunma" anlayışı gelişmiş olmakla beraber, bu durum uluslararası ilişkiler uzmanları tarafından yeni bir strateji olmaktan çok, bir ara dönem olarak kabul edilmektedir. Soğuk Savaş döneminde NATO'ya üye ülkelerin güvenliğini sağlamakta görevini yerine getirmiş olan bu stratejiler, bu dönemin bitmesiyle birlikte yerlerini yeni dünya düzenine uygun yeni stratejilere bırakmıştır.

[126] NATO El Kitabı: 1949-1999, 50.Yıldönümü Sayısı. Aralık 1998, Brüksel, Belçika

3.3.1.1. NATO'nun Kurulduğu Yıllar Olan (1949-1952) Arasındaki Stratejisi

ABD'nin nükleer varlığının çekirdek halinde olması nedeniyle konvansiyonel kuvvetlere dayanmaktadır. Truman Doktrini olarak adlandırılan "Eski Sovyet yayılmacılığını bulunduğu sınırlarda durdurmak" bu stratejinin esasını oluşturmuştur.

3.3.1.2. Topyekün Nükleer Mukabele Stratejisi (1952-1967)

ABD'nin 1952 yılından itibaren gelişmiş nükleer gücüne dayalı olarak NATO Stratejisi yeni bir safhaya girmiş ve "Topyekun Nükleer Mukabele Stratejisi" olarak adlandırılan bu strateji 1967 yılına kadar devam etmiştir. Strateji, en küçük bir tecavüz halinde bile tüm nükleer silahlarla mukabelede bulunulacağı açıklamasının yarattığı caydırıcılığa ve karşı tarafta henüz nükleer silahların geliştirilmemiş olduğu gerçeğine dayanmaktadır. 1954 yılının Aralık ayında kabul edilen "Kitlesel Karşılık" stratejisi, ana olarak, Kuzey Atlantik bölgesindeki herhangi bir Rus (Komünist) saldırısına karşı, NATO'nun, daha doğrusu Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) nükleer silahlar da dahil olmak üzere, bütün gücüyle karşılık vermesini öngörüyordu. NATO'nun savunma amaçlı bir örgüt olarak kurulduğu düşünüldüğünde, böyle bir karşılığın agresif bir doğası olduğu düşünülebilir. Zira bu mantığa göre, saldırının boyutunun hiçbir önemi yoktu. Adı geçen NATO stratejisi en küçük çapta bir çatışmayı, bir anda nükleer silahların fütursuzca kullanıldığı bir dünya savaşına dönüştürebilirdi.

Ne var ki, dönemin şartları göz önüne alındığında, bu stratejinin çok da yersiz olmadığı görülecektir. Avrupa devletlerinin askeri güçleri İkinci Dünya Savaşından zaferle ayrılmış güçlü Rus ordusu ile baş edebilecek yeterlilikte değildi. Dolayısıyla Rus tehdidine karşı anlamlı bir caydırıcı olarak Amerikan kuvvetlerinin ve nükleer gücünün ön plana çıkarılması gerekiyordu. Bu strateji her ne kadar insanlığı tehdit edecek kadar tehlikeli ise de, hem nükleer çağın gereklerine hem de Avrupa'nın güvenlik ihtiyaçlarına uygun düşüyordu. Ayrıca Avrupa kıtasında çok büyük kara ordusu bulundurmalarını da gerektirmiyordu.[127]

[127] Sander Oral, A.g.e., s.302

Ancak, "Kitlesel Karşılık" stratejisinin bazı zararları olduğu yavaş yavaş ortaya çıkmıştır. İlk olarak "Kitlesel Karşılık" stratejisi büyük ölçüde ABD'nin nükleer gücüne bağlı olduğundan, tetikte sadece ABD'nin parmağı olması, geleneksel ittifak anlayışı ile bağdaşan bir durum değildir. Dolayısıyla ABD'nin yapacağı hareketlerin Avrupalı müttefiklerinin hareket alanını daraltma olasılığı söz konusu idi.

İkinci olarak küçük çaptaki çatışmalarda nükleer silahların olayları global bir savaşa döndürme olasılığı, bu silahların kolaylıkla kullanılmasına ve dolayısıyla da caydırıcı bir unsur olarak kalmasına engel olmaktaydı.

1957 Ekiminde Rusların Sputnik uydusunu uzaya göndermeleri, bütün hesapların tekrar gözden geçirilmesine sebep olmuştur. Bu olay sadece global güç dengesini Sovyetler Birliği lehine değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda NATO içindeki dengeleri de Avrupa devletleri lehine değiştirmiştir.[128] Rusların kıtalararası balistik füzeleri geliştirmiş olmaları, o zamana kadar en fazla orta menzilli füze geliştirmiş olan ABD'yi tedirgin etmiş, topraklarını bir Rus nükleer saldırısına açık hale getirmiştir. Bu da ABD'nin "Kitlesel Karşılık" stratejisinden "Sınırlı Nükleer Savaş" stratejisine kaymasına neden olmuştur. Bu strateji olası bir nükleer savaşın ABD topraklarında değil de Avrupa'da ya da kanat devletler üzerinde olmasını öngörmektedir. ABD bu politikanın uzantısı olarak Avrupa (ve Türkiye gibi bazı kanat ülkelerin) topraklarına orta menzilli balistik füze (IRBM- Intermediate Range Ballistic Missiles) yerleştirmek yoluna gitmiştir.[129] Bu durumda Avrupa ülkeleri girecekleri risklerin karşılığı ABD'den hemen istemişler, Fransa da NATO'nun askeri kanadından çekilmiştir. Zira görünen odur ki , ABD, Avrupa Devletlerini savaş alanı olarak kabul edebilme düşüncesinin yanında, hala nükleer tetikte parmaklarının olmasını istememektedir. Bu tip tartışmalar stratejinin derece derece değişmesine sebep olmuş ve 1957 yılından beri yerleşmekte olan sınırlı savaş anlayışının "Esnek Karşılık" haline gelmesi süreci başlamıştır.

---

[128] Sander, A.g.e., s.303

[129] Türkiye'ye Yerleştirilen ve Daha Sonra 1962 Küba Krizi Sırasında Pazarlık Konusu Olan Jüpiter Füzeleri Bu Tip (IRBM) Füzelerindendir.

3.3.1.3. Esnek Mukabele Stratejisi (1967-1991)

"Sınırlı Savaş" fikrinin yavaş yavaş yerleşmesiyle başlayan yumuşama süreci, kaçınılmaz olarak "Esnek Karşılık" stratejisinin gündeme gelmesini sağlamıştır. "Kitlesel Karşılık" stratejisi, II. Dünya Savaşı sonrası gergin uluslararası ortamda NATO üyesi ülkelerin güvenliğini sağlamakta başarılı olmuş, ama değişen uluslararası konjonktür adı geçen stratejinin yeni şartlara daha iyi uyum gösterecek bir başkasıyla değiştirilmesini gerekli kılmıştır.

Sputnik olayı, hem NATO içinde hem de süper güçler arasındaki dengeyi bozmuştu. Dolayısıyla 1957 yılından itibaren "Kitlesel Karşılık" stratejisinin eksi yönleri artık daha çok göze batmaya başlamıştı. Örneğin bu strateji saldırgana karşı topyekün ve tüm imkanlarla karşılık vermeyi öngörmekteydi. Durum böyle olunca, coğrafi olarak tehdide en yakın topraklar üzerinde olan Avrupa devletleri karar mekanizmasında daha çok yer almak istiyorlardı. Bu da her karara ve stratejiye müdahale etmek isteyen Avrupalı devletlerin ABD'nin hareket alanını kısıtlaması demekti. İkinci olarak, eskiden Amerika toprakları olası bir Rus nükleer saldırısı menzili dahilinde bulunmuyordu. Bu da ABD'nin Sovyetler Birliğine karşı daha rahat hareket etmesini sağlamaktaydı. Ancak, Sovyetlerin ICBM'leri kullanmaya başlamalarından sonra ABD toprakları bu tip bir saldırıya açık konuma gelmişti. Dolayısıyla, Avrupa'ya olası bir Rus konvansiyonel saldırısını "Kitlesel Karşılık" stratejisine uygun olarak karşılamak demek[130] benzer bir Rus nükleer saldırısına ABD topraklarında rastlamak demek olacaktı. Sonuç olarak daha esnek bir stratejinin benimsenmesi daha uygun bir seçenek olarak ortaya çıkmıştı

Sonraki dönemlerde ise ABD'de kıtalararası balistik füze yapımına başladı ve bu füzeleri yerlerinin tespit edilmesi çok zor olan nükleer denizaltılara yüklemeye başladı ve buradan hareketle çok seçenekli stratejiler üretebilme olanağına sahip oldu. İki tarafın da nükleer teknolojide bu kadar ilerlemiş olmaları birbirlerine verebilecekleri zararları ölçülemez biçimde arttırmıştı. Dolayısıyla nükleer gücü kullanma tehdidi artık caydırıcılığı ya da inandırıcılığı olan bir konu olmaktan

[130] Amerika'nın Nükleer Gücünü Kullanmadan Avrupa'nın Konvansiyonel Bir Rus Saldırısına Direnemeyeceği bilinmektedir. Bu Yüzden Avrupa'ya Rus Saldırısının Mahiyeti Ne Olursa Olsun NATO'nun Nükleer Silahlarını Kullanmasını Gerektirecekti.

çıkmıştı. Aralık 1967'de Savunma Planlama Komitesi tarafından kabul edilen "Esnek Karşılık" stratejisi temelde 3 kademeli bir stratejidir. İlk kademede üye ülkelerden birisinin konvansiyonel bir saldırıya uğraması durumunda buna aynı şekilde karşılık verilmesi söz konusudur. Eğer saldırı konvansiyonel yollarla geçiştirilemezse, bu durumda planlı ve ölçülü bir şekilde nükleer silahlar kullanılacaktır. Üçüncü kademe ise tam bir felakete dönüşecek bir nükleer savaştır. Böylece tırmanma yoluyla krizler üç bölümde incelenebilecektir.[131] Bununla beraber anında ve topyekün bir nükleer karşılık yükümlülüğü de ortadan kalkmış olmaktadır.

Bu strateji ara bir aşama olan "ileri savunma" anlayışını da beraberinde getirmiştir. Bu anlayışa göre küçük çapta bir nükleer saldırıya karşı hemen nükleer silahlara başvurulmayacak, araya bir pazarlık süreci konulacaktı. Tabi bu arada konvansiyonel güçlerin Rus saldırısını belirli bir noktada tutabilmeleri gerekiyordu. Bu da doğal olarak NATO'nun konvansiyonel güçlerinde bir artışı gerektirmekteydi.

Stratejinin kabul edildiği yıllarda ve daha sonrasında iki nokta eleştiri konusu olmuştur. Birincisi "Sınırlı Savaş" anlayışı bazı NATO üyesi devletleri savaş alanı dışına çıkarırken bazılarını olası bir savaşın merkezi haline getiriyordu. Örneğin Kanada böyle bir tehdide ne kadar uzaksa, Türkiye o kadar yakındı. Zira Türkiye topraklarında büyük güçler arasındaki küçük çatışmalar oldu-bittiye getirilebilir, ve Sovyetlerin işgal edeceği topraklar dünya barışının bozulmaması uğruna feda edilebilirdi. Şimdi çok uzak bir ihtimal gibi görünen bu olasılık Soğuk Savaş ortamında üst düzeyde bir güvenlik bunalımına sebep olabilirdi. Zaten, Türkiye "Esnek Karşılık" stratejisine bu sebeplerden dolayı uzun süre direnmiş ve durumu en son kabul eden ülkelerden biri olmuştur.[132]

Sonuç olarak bu iki strateji Soğuk Savaş dönemine damgasını vurmuş ve sonuç olarak NATO üyesi ülkelerin güvenliğini göreceli bir başarıyla sağlamıştır.

Eski Sovyetler Birliği'nin 1960'larda nükleer dengeyi tesis etmesi sonucunda; Belçika Savunma Bakanı Harmel'in ARALIK 1967'de Kuzey Atlantik Konseyine sunduğu ve kendi adı ile anılan "Harmel Raporu" kabul edilmiştir. Bu raporla ittifak

[131] Gönlübol Mehmet,Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995),Ankara, 1996, s.516
[132] Gönlübol Mehmet, A.g.e., s.516

değişen şartlara uyum konusunda ileriye dönük çalışmalara başlamış, aynı tarihte kabul edilen MC14/3 isimli strateji dokumanı ile;

- Direkt Savunma,
- Kontrollü Tırmanma,
- Genel Nükleer Mukabele,

safhalarını kapsayan Esnek Mukabele Stratejisi kabul edilmiştir. Bu strateji 1991 yılı Kasım ayına kadar yürürlükte kalmıştır.(Harmel Raporu: NATO müttefikleri, toplu güvenlik ve savunma kabiliyetlerinin geliştirilmesine önem verecekler ve aynı zamanda Varşova Paktı ülkeleri ile karşılıklı anlayış, güveni geliştirme ve diyalog yolu ile köprüler kurulmasına çalışılacaktır.

Harmel Raporu'na göre: "Askeri Güvenlik ve Detant Politikası birbiriyle çelişmeyip, birbirlerini tamamlamaktadır.[133] "Harmel Raporu'ndan sonra 1968 yılı başlarında, Atlantik İttifakı bakanların talimatına dayanarak bir inceleme ve çalışma programı hazırlanmıştı. Avrupa'daki Silahlanmanın karşılıklı olarak indirilmesi ile ilgili muhtemel bir antlaşmanın esasları dikkatli bir şekilde incelenmiş,öte yandan da komünist ülkelerle müttefikler arasında kültürel, iktisadi ve siyasi alanda ikili temaslar çoğaltılmıştır.[134] Pierre HARMEL'e göre, NATO'nun hedefi: Avrupa'da uygun güvenlik teminatı ile desteklenen adil ve devamlı bir barış düzeni kurmaktır.[135]

Stratejinin esasını tecavüzle orantılı mukabelede bulunma oluşturmakta olup, kontrollü bir tırmanma söz konusu değildir. NATO'nun bu süreç içinde herhangi bir zamanda nükleer silah kullanabileceğini açıklaması, caydırıcılığın temel dayanağını oluşturmaktadır. Zira NATO, ilk darbeyi vuracağını ancak, bir savunma örgütü olması nedeniyle kullanımın taarruzi amaçlı olmayacağını defalarca açıklamıştır. Bu stratejiyi milli menfaatleri ile bağdaştıramayan Fransa, İttifakın askeri kanadından çekilmiştir.

---

[133] Rostow Eugene, "Harmel Raporununyirminci Yıldönümü, Barış İçin Pratik Bir Program", NATO Dergisi, Sayı.3, s.11, 1987

[134] Brosio Manlio, "Atlantik İttifakının Gelişmesi", NATO Dergisi, Ocak 1969, s.5

[135] Harmel Pierre, "Doğu-Batı İlişkilerinde Kırk Yıl Umutlar, Kaygılar ve Sorunlar", NATO Dergisi Sayı.3, s.8-4, 1987

3.3.2.NATO Stratejilerinin Değişiminde Raporların Rolü:

NATO'nun ilk kurulduğu yıllardaki stratejisi; MC 14/2 dokümanında yer alan Kitlesel mukabele (Massive Retaliation) adı verilen stratejik konsepte dayandırılmıştır.[136] Bu belge ittifakın nükleer silahlarını büyük bir saldırıya karşı derhal kullanımını yani kitlesel mukabele stratejisini öngörüyordu.

3.3.2.1 Üç Akıllı Adam Raporu

İkinci Dünya Savaşını müteakip Sovyetler, Batı ülkeleri aralarında birleştikleri taktirde bu birliğin Sovyet yayılmasına set çekebileceğini anlamışlardı. Nitekim Rusya'nın 1946'dan itibaren yayılmacı bir politika izleyerek bir taraftan Orta Doğu Avrupa ülkelerinde komünist darbe yaptırmaya çalıştığı görülmektedir. Avrupalı ülkelerin bu yayılmayı önleyecek güçleri olmadığından, Rusya'nın karşısında durabilecek tek batılı güç ABD olmuştur.[137] Moskova'nın anladığı manadaki "barış içinde bir arada yaşama" NATO ülkelerini acilen bazı tedbirler almaya yönlendirdi.[138] Batı ile doğu arasındaki karşılaşma her alanda meydana geldiğine göre, Batılılar da buna karşılık aralarındaki işbirliğini her sahaya taşımak zorunda idiler. Sovyet dünyasının topyekün meydan okumasına karşı NATO'da topyekün cevap vermek zorunda idi. Aşama aşama hissedilen bu mecburiyet, NATO'nun teşkilatlanmasında, metotların ve tutumunun oluşumunda esaslı bir rol oynamıştır.[139]

NATO ülkeleri, Sovyet Bloğu'nun tecavüz emellerine karşı savunma ve bu emelleri yıldırma olan başlıca amacına ulaşmış bulunuyorsa da bu başarı başka bir tehlike doğuruyordu. Tehlikenin azalmış olduğu kanaati, savunma gayretlerini hatta siyasi işbirliğini gevşetebileceği gibi, özellikle milli menfaatlerin ortak menfaate tercih edilmesi yolunu da açabilirdi. Diğer taraftan, Sovyet tehdidinin daha az hissedildiği Avrupa dışındaki üyelerini birbirinden ayırmak daha kolay olabilirdi.[140] Batılılar arasındaki anlaşmazlıkları her yerde istismara hazır olan bir Sovyet Bloğu'nun varlığı karşısında bu husus çok büyük bit tehdit oluşturuyordu. Bunun

---

[136] NATO ve NATO'Yu Etkileyen Uluslar Arası Kuruluşlar, s.13
[137] Lord Ismay, A.g.e., s. 5-6
[138] Henri Spaak, Paul, NATO Niçin Kuruldu, Haziran 1959, s. 22
[139] A.g.e.
[140] A.g.e., s.30

açık örneğini dünya 1956'da Süveyş Kriziyle yaşamıştır. Mısır'a silahlı kuvvetlerle müdahale eden Fransa ve İngiltere, batı menfaatlerini temsil ettikleri düşüncesindeydiler. Bu müdahaleyi mahkum eden Birleşmiş Milletler çoğunluğuna Sovyet Rusya ile beraber iştirak eden içlerinde Birleşik Amerika 'nın da bulunduğu bazı NATO ülkeleri de aynı amaçla hareket ettiklerine inanıyorlardı.[141] Böylece müttefik devletler, en önemli ortak menfaatlerin konu olduğu bir olay ayrı cephelerde yer almış durumuna düşmüşlerdi bu durum Batılıların Ortadoğu'daki durumunu sarsmış ve Sovyet yayılmasını kolaylaştırmıştı. Bu olay artık menfaatin tehlikeye düştüğü her yerde NATO ülkelerin tutum ve hareket tarzlarını mutlak suretle koordine etmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bunun tersi bir durumda ittifak çökme tehlikesiyle karşı karşıya kalabilirdi.

Bu bağlamda,olayın gelişimi ve sonuçları ittifak ülkelerini bazı kararları almaya yöneltmişti. Dolayısıyla da topyekün meydan okuma devrinde kaçınılmaz bir *zorunluluk haline gelen "işbirliği" prensibi benimsenmiş olmuştu.*[142]

NATO ülkeleri hükümetleri gittikçe artan Sovyet tehdidi karşısında endişeye düşmüşler ve buna çare aramaya başlamışlardı. 1956 senesi ilkbaharında Kanada, İtalya ve Norveç dışişleri bakanları Pearson, Martina ve Lange'ı NATO dahilinde "gayri askeri işbirliği" sahasında tavsiyelerde bulundurmaya görevlendirmişlerdi.[143]

"Üç Akıllı Adam" ismiyle anılan şahıslar raporlarını Süveyş Krizi sonrasında sundular. Raporun en önemli kısmını, açık bir şekilde eksikliği hissedilen, "siyasi işbirliği" teşkil ediyordu. Bu işbirliği, sürekli olarak danışma yolu ile yani ortak veya önceden kararlaştırılmış bir tutuma varabilmek için sorunların birlikte görülmesi sayesinde oluşacaktı. Danışmanın etkili olabilmesi için, üye ülkelerinin tutumları kesin olarak tespit edilmeden önce, güdülecek siyasetin tespiti aşamasında yapılması gerekmekteydi. Danışma sonunda, fikir birliğine varılmasa dahi, hiç olmazsa bu metot sayesinde bir ülkenin, diğer üye devletlerin bu noktadaki fikirlerini bilmeden, hareket etmesi önlemiş olacaktı.

---

[141] Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz Oral Sander, Siyasi Tarih, s265
[142] *Spaak Paul Henry., A.g.e., s.31*
[143] A.g.e.
[143] A.g.e.

Üç bakan "topyekün" danışmanın zorunluluğunu da belirtmekte idiler. Antlaşma bölgesi dışında meydana gelen olaylar da Atlantik Teşkilatını ilgilendiren ortak menfaatlerini ciddi bir şekilde etkileyebilirdi. Dolayısıyla NATO ülkeleri dünyanın diğer bölgelerinde takip edecekleri siyasetlerini uyumlulaştırmaya gayret etmeli idiler. NATO dahilindeki anlaşmazlıkları önlemek için ise üç vekil, arabuluculuk usulü tavsiye ediyorlardı. Son olarak da müttefikler arasındaki işbirliğinin ekonomi, bilim, teknik, kültür ve iletişim sahalarına da intikal etmesi için bir takım tavsiyelerde bulunuyorlardı.

Üç Vekil tarafından hazırlanan bu raporun kabulü, NATO ittifakı,karşı koymak zorunda olduğu topyekün meydan okuma doktrinini, kavramış, yöntemlerini ve tutumunu ona göre ayarlama yoluna gitmiştir.

3.3.2.2. Harmel Raporu

İkinci Dünya Savaşının dünya güç dengesini bozması ve savaşın sonunda meydana gelen güç boşluğu, müttefikler arasında bu boşluğun doldurulması ve dengelenmesi için yapılan girişimler, 1950'li yıllara gelindiğinde dünyayı doğu ve batı olmak üzere iki bloklu bir yapısal değişime sokmuştur. Savaş sonrasında, bloklaşmada en önemli rolü oynayan blokların liderleri olan ABD ve Rusya, 1962 Küba ablukasında nükleer füze krizi nedeniyle, hızla genel nükleer harbe kadar varabilecek bir krizi yaşamışlardır. Bu durum, her iki blok arasında; diyalog, işbirliği ve temasın daima korunmasının gelecek bir felaketi önlemede ne denli önemli olduğunu ortaya koymuştur. Bu tarihten itibaren NATO tarafından "yumuşama" (Detant) ve VP tarafından da "Barış için bir arada yaşama" (Coexistence) ilkeleri uygulamaya başlanmış ve askeri/politik ilişkilerde bu terimler kullanılmaya başlanmıştır.

İttifak bu nedenle duyulan ihtiyaç üzerine, 1967 yılı öncesinde zamanın Belçika Dışişleri Bakanı olan Pierre HARMEL başkanlığında bir komisyona, bu ilkeleri hayata geçirecek bir politika rehberi hazırlatmıştır. Harmel Raporu olarak NATO tarihine geçen bu belge NATO konseyi tarafından 1967 yılında kabul

edilmiştir.[144] Harmel Raporu'nun genel olarak vurguladığı hususları özetle iki maddede toplayabiliriz.[145]

Aynı zamanda Varşova Paktı devletleri ile karşılıklı anlayış, güveni geliştirme ve diyalog yolu ile köprülerin kurulmasına çalışılacaktır.

O günden bu yana NATO'nun Doğu-Batı arasındaki diyalog ve işbirliği kurma çalışmaları; Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) süreci; Federal Alman Cumhuriyeti'nin Doğu politikası ve NATO'nun silah denetimi ve silahsızlanma politikasının tamamı hep Harmel Felsefesinden etkilenmiştir.

Aynı tarihlerde kabul edilen MC 14/3 dokümanı ile NATO'nun " Esnek Mukabele Stratejisi" benimsenmiş ve bu strateji 1991 yılının Kasım ayına kadar yürürlükte kalmıştır. Bu stratejiye göre; düşman önce tecavüze kalkışmaktan caydırılacak, bunda muvaffak olunamadığı taktirde konvansiyonel silahlardan genel nükleer mukaveleye giden bir tırmanma içinde düşmana gerekli cevap verilecektir.[146]

3.3.3. NATO Stratejisinde Değişim ve 1990 Londra Konferansı

1980'lerde başlayan ve 1990'da yoğunlaşan Avrupa'daki bu büyük ve siyasi değişikler, NATO'nun 1967'den beri yürürlükte olan stratejisini gözden geçirmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Soğuk savaşın bitişi ve Varşova Paktı'nın dağılmasıyla ittifakta da değişime ayak uydurmak zorunluluğunu hissetmiş ve 1990 Londra Konferansı'nda, yürürlükte olan stratejisini gözden geçirmek ve yeni stratejisini oluşturmak için karar almıştır. Bunun içinde bazı prensipler ortaya koymuştur.

1989 yılında Berlin duvarının yıkılmasıyla "şeklen" ve iki yıl sonra Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasıyla "resmen" sona eren Soğuk Savaş dönemi, uluslararası arenada köklü bir takım değişikliklere sebep olmuştur. Bu durum, tüm

---

[144] Soğuk Savaştan Barış İçin Ortaklığa, s.3

[145] *Daha Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz.Eugene V.Rastow Ve Pierre Harmel'İn Harmel Raporu'Nun 20'İnci* Yıldönümü Münasebetiyle Yazdıkları Makaleler, NATO Review, sayı 44, 1987, s.26 ayrıca bkz.. Joachim Brocpöhler, "Harmel Felsefesi", NATO Dergisi, No : 1, 1991, s.14.

[146] NATO ve NATO'Yu Etkileyen Uluslar Arası Kuruluşlar, A.g.e., s.14

stratejisini ve varoluş amacını tek bir ortak düşmana bağlayan NATO örgütünün bütün stratejilerini ve düşünce yapılarını gözden geçirerek, kendini yeni dünyanın güvenlik gereklerine uydurma çabası içine girmesini gerektirmiştir. Bu bağlamda yapılan çalışmalar 1991 yılına kadar sürmüş ve bu yılda yapılan NATO Roma toplantısında yeni dünya düzenine uygun "Stratejik Kavram" kabul edilmiştir. Bu kararda NATO'nun kuruluşundan beri varolan, üye ülkelerin güvenliğini garanti altına alma ilkesi yerini korurken, buna ek olarak, güvenlik kavramını geliştirmek ve bütün Avrupa'yı içine alacak şekilde genişletmek ilkesi de benimsenmiştir.

Soğuk Savaş dönemi boyunca tabir-i caizse "düşman" NATO için hep göz önünde olmuştu. İki kutuplu dünya düzeninde ortak bir düşmana karşı verilen mücadele NATO bünyesinde kurumsal hale gelmiş, ve politikaların odak noktası NATO üyesi ülkeleri karşı taraftan gelecek herhangi bir saldırıya karşı savunma çabası olmuştur. 1990'lı yılların başlarında uluslararası arenada kavramlar büyük değişiklik göstermiştir. Yeni düzende düşman artık tek bir devlet ya da tek bir ideoloji değil, birçok devlet yada birçok ideolojinin yaratabileceği sorunlar olarak belirmiştir. Ayrıca bu şartlar altında savunma da sadece düşmana karşı askeri bir kalkan oluşturmaktan çok, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda işbirliği ile temeli daha sağlam atılmış bir kalkan oluşturmak çabası şeklinde özetlenebilir.

1997 yılında, NATO liderleri 90'lı yıllar boyunca Avrupa ve dünyada meydana gelen gelişmeler ışığında "Stratejik Kavram"ın gözden geçirilip yenilenmesi gerektiği kanısına vardılar. Yeni Stratejik Kavram 21. Yüzyılın gereklerine cevap verecek şekilde düzenlenecekti, zira Kavram 1991 yılında kabul edildiğinde NATO genişleme konusunda herhangi bir adım atmamış, Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti henüz NATO'ya üye olmamışlardı. 1999 yılında Washington toplantısıyla kabul edilen "Yeni Stratejik Kavram"ın ana noktaları; Transatlantik bağlantının korunması (Avrupa ve Kuzey Amerika'nın güvenliğinin ayrılamaz olduğu konusunu vurgulanması), Etkili bir askeri gücün devamı (bilhassa kriz yönetimi konularında), AGSK sürecinin NATO dahilinde sürmesi, Kriz yönetimi ve çatışmaların önlenmesi, Ortaklık işbirliği ve diyalog, Genişleme ve son olarak da varolan silahların kontrolü, silahsızlanma ve silahların yayılmasının önlenmesidir.

Sonuç olarak bu ilkelerle benimsenen Yeni Stratejik Kavram NATO'nun ana görevini kolektif savunmadan kolektif güvenliğe dönüştürmesi ve NATO'nun Bosna ve Kosova'da barış koruma göreviyle yaptığı insani müdahalelerle kendini göstermiştir.

3.3.3.1. Değişen Kuzey Atlantik İttifakı

22-23 Mayıs 1990 Tarihlerinde yapılan NATO Savunma Planlama Komitesi (DPC) Toplantısında NATO Stratejisinin gözden geçirilmesine karar verilmiş, 5-6 Temmuz 1990 Londra Zirvesi sonrasında yayınlayan deklarasyon ile de yeni stratejiye yön verecek prensipler belirlenmiştir.[147]

Deklarasyon başlığının, "Londra Deklarasyonu" : Değişen Kuzey Atlantik İttifakı" şeklinde ifade edilmiş olması, bu değişimi belirgin olarak ortaya koymaktadır. İşte bu prensipler doğrultusunda 8 kasım 1991 de Roma'daki Kuzey Atlantik Konseyi (NAC) zirve toplantısında ittifakın yeni stratejik konsepti belirlenmiştir. Üye ülkelerin daimi büyükelçileri ve askeri komite başkanları ile NATO Genel Sekreteri tarafından yürütülen çalışmalar için iki alt komite daha teşkil edilmiş, asker ve sivil personelin müşterek çalışması ile MC 400 adı verilen yeni stratejik konsept 12 aralık 1991 tarihinde Brüksel'de Savunma Bakanları tarafından onaylanmıştır.[148] Yeni konseptte birçok değişiklik öngörülmekle birlikte ittifakın bazı prensipleri aynen muhafaza edilmiştir. Bunlar; NATO'nun Avrupa'nın güvenliğini sağlamada temel askeri güç olduğu, Rusya'nın askeri bir güç olarak varlığını koruyacağı, nükleer silahların mevcudiyetinin devam edeceği, askeri bir güce olan ihtiyacın ortadan kalkmadığı ve yeterli bir kuvveti muhafaza etmenin esas olduğu, Transatlantik bağın devamı ve Avrupa'nın güvenliği için ABD'nin korumasına olan ihtiyacın sürdüğü, İttifakın kuruluş aşamasında ifade edilen hedefleri ve amaçlarının değişmediği görüşleridir.

---

[147] Bkz. London Declaration On A Transformed North Atlantic Alliance, İssued By The Heads Of State And Government Particiting İn The Meeting Of The North Atlantic Council İn London On 5-6 July 1990, s. 32-33 Türkçe Metin İçin Bkz."Değişen Kuzey Atlantik İttifakı Konusundaki Londra Deklarasyonu" NATO Dergisi, Sayı, 3, 1990, ss.32-33

[148] Eide Vigleik. "Değişen İttifakın Askeri Boyutu", NATO Dergisi, no.3, 1992, s.22.

İnsan hakları ve demokrasinin önemini, anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünü vurgulayan deklarasyonda, NATO ile Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri arasında diplomatik ilişkilerin tesisi dahil siyasi ve askeri alanlarda işbirliğinin geliştirilmesi öngörülmüştür. Deklarasyona göre Avrupa yeni bir çağa girmiş, ideolojiler çökmüş, Avrupalılar özgürlük ve ekonomik liberalizm yolunu ve barışı tercih etmişlerdir.

Bildiride ayrıca Birleşmiş Milletler kuruluş yasasına, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konseyi (AGİK) Antlaşmasına atıfta bulunulmuş en önemlisi ise, eski düşmanlar olarak Varşova Paktı ülkelerine dostluk elinin uzatılması (extend to them the hand of friendship) gereği üzerinde durulmuş ve Sovyetler Birliği, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya, Bulgaristan ve Romanya, NATO ile diplomatik irtibat kurmak üzere davet edilmiştir.[149] Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konseyi (AGİK) sürecini geliştirilmesiyle ile ilgili çeşitli önerilerin zikredildiği bildiride, Orta Ve Doğu Avrupa ülkelerinin yeni Avrupa'nın politik mimarisinin bir bölümünü oluşturacağı da özellikle belirtilmiştir.[150]

Özetle Londra deklarasyonu ile belirlenen prensipler şunlardır:

- Doğu – Batı arasındaki soğuk savaş artık bitmiştir.
- Nükleer silahlarda önemli ölçüde indirim yapılacaktır.(Drastic Reduction of Nuclear Stocpile)
- Kısa menzilli nükleer silahların karşılıklı olarak ortadan kaldırılmasına esas alınacaktır.
- Stratejinin gözden geçirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır.
- Komuta ve kuvvet yapısının yeniden belirlenmesi çalışmalarına başlanacaktır.(Commands and Force Structure)

---

[149] North Atlantic Treaty Organization, NATO Handbook, Partnership and Corperation, NATO *Office of Information and Press*, 1110, Brüssels, 1995, s.43

[150] Bağımsız Devletler Topluluğu (Bdt) İçinde Yer Alan 10 Eski Sovyet Cumhuriyeti 30-31 Ocak 1992 Tarihinde Prag'Da Düzenlenen Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Konseyi (Agik) Dışişleri Bakanları Toplantısında Bu Kuruluşa Katılmış Ve Rusya Fedarasyonu Tanınmıştır.Bkz.NATO Handbook, s.331

- Kriz Yönetimi ve buna ilişkin tatbikatlara önem verilecektir.(Crisis Management Exercises)
- Çok uluslu ve mobil kuvvet konseptine geçilecektir.(The Concept of Mobil and Multiational Forces)
- Doğu–Batı arasında yüksek düzeyde askeri ve sivil temas ve ziyaretler planlanacaktır.

Yeni konseptte eskisinden farklı olarak ifade edilen hususlar ise şunlardır :

Sivil-asker ilişkileri ve askeri gücün demokratik kontrolü konusuna özel bir önem verilmiştir. Belirli hatlara dayanan savunma görüşü terk edilmiştir. Güvenlik tanımı genişletilmiştir. Barışı karşılıklı diyalog ve işbirliği ile koruma, kolektif savunma, silahların kontrolü ve silahsızlanma gibi unsurlar yeni güvenlik terimleri olarak dokümana dahil edilmiştir.

NATO Avrupa güvenliği için esas unsur kalacak, fakat bunun yanında Avrupa Topluluğu, Batı Avrupa Birliği ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi organlar da güvenlik konularında daha aktif rol oynayacaktır. Askeri güç kullanma seçenekleri savunma ve hesaplı tırmanma olarak değiştirilmiştir. İkaz süresi artacağından takviyelerin getirilmesi, seferberlik ve ihtiyatların kullanımı ön plana çıkmış, kuvvetlerin yeri ve hazırlık seviyeleri konularında yeni alternatifler benimsenmiştir. Nükleer silahların mevcudiyeti askeri açıdan çok, politik açıdan önem kazanmıştır. (Kullanma ihtimali çok düşük olsa da nükleer silahlar hala en önemli caydırıcı unsurdur.) İngiltere ve Fransa'nın sahip olduğu nükleer silahlar ilk defa NATO kuvvet yapısı içerisinde tanımlanmıştır. İlerde kuvvet bulundurma görüşü (Forward presence) ve FOFA konsepti terk edilmiştir. Askeri kuvvetler, ani reaksiyon kuvvetleri, asıl savunma unsurları ve bağlı unsurlar olarak sınıflandırılmıştır. Müşterek Görev Kuvveti Konsepti (JTFC) diye yeni bir kavram ortaya çıkarılmıştır. (Başlangıçta tam olarak tanımlanamayan bu husus, Batı Avrupa ülkelerinin NATO antlaşmasının 5 nci maddesi dışında kalan ve Bölge Dışı Harekat (OOA) olarak tanımlanan faaliyetlerde gerektiğinde NATO komuta yapısı ve tesislerinden istifade etmesine yönelik bir konsepttir. NATO ülkeleri arasında bölge dışı harekat konusunda görüş birliği sağlanamaması ve üye ülkelerin müstakil

hareket etmeleri durumunda, alt yapı tesislerinin kullanımına yönelik bir kavram olarak gelişmiştir ve NATO üyesi olmayan ülkelerle de işbirliği yapılmasına da imkan sağlamaktadır. (IFOR ve SFOR harekatında olduğu gibi.) Askeri stratejinin belirlenmesinde en önemli adımlardan birisi de tehdidin yeniden belirlenmesi olmuştur. Tehdit kelimesi çok taraflı ve çok yönlü riskler olarak değiştirilmiştir. NATO'ya yönelik olarak 4 risk belirlenmiştir. Bunlar ; Merkezi ve Doğu Avrupa. Rusya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan yönelecek tehlikeler ile daha geniş anlamda göçler, petrol krizleri, toplumsal huzursuzluklar, silahların yayılması vb. hususlardır. Kriz yönetimi, çok uluslu askeri kuvvetler, müşterek ve karma kuvvet harekatının artan önemi yeni konseptte yer alan önemli değişiklikler niteliğindedir.

Temmuz 1990 Londra Deklarasyonunda açıklanan prensiplerin ışığı altında yeni savunma konseptinin daha küçük ancak daha fazla hareket kabiliyetine sahip çok uluslu askeri güçler üzerine inşa edildiğini görüyoruz. Yeni stratejide asıl amaç krizin çatışma haline gelmeden çözümlenmesidir. Burada dikkati çeken bir konu da değişen tehdit ve değişen görev alanları olmaktadır. "Alan dışı" harekat planları yeni strateji doğrultusunda hazırlanmakta, çok uluslu devletlerin yapıları titizlikle oluşturulması planlanmaktadır.[151]

Yeni stratejinin aksine eski savunma stratejisine baktığımızda, 1967 yılında kabul edilen Esnek Mukabele Stratejisi ; "düşmanı caydırmak, bu mümkün olmadığı takdirde en az zayiat ve toprak kaybıyla İttifakın silahlı kuvvetlerini kullanmak" şeklinde ifade ediliyordu. Bu stratejinin uygulanabilmesi için NATO'nun üçlü kuvvetleri olarak bilinen, konvansiyonel kuvvetler, harekat alanı nükleer kuvvetleri ve stratejik nükleer kuvvetlerin kullanılması öngörülüyordu.

Oluşturulan yeni konseptte, tehlikeyi henüz gelişme aşamasında ortadan kaldırma düşünülmektedir. Ani olarak NATO kuvvetleri üzerine gelebilecek düşman kuvvetleri artık çok yeni bir anlam kazanmıştır. Mevcut dengeyi bozabilecek her yer ilgi alanıdır. "Yerinde küçük çaplı müdahale" dolaylı savunmayı da sağlayacaktır. Tahsisi kuvvetler artık daha az ve daha küçük ama önceden belirlenmiştir.[152] Sonuç olarak, yeni strateji doğrultusunda tespit edilecek yeni savunma konsepti tehlikeyi

---

[151] A.g.e., s.23.

[152] *Legge Michael, "NATO'nun Yeni Stratejisinin Oluşturulması", NATO Dergisi , No.1., 1992, s.13.*

yerinde ve zamanında önlemeyi düşünmesini, kullanılacak kuvvetler açısından küçülme fikrini ve bunun aksi olarak faaliyet alanının büyütülmesini eski stratejiden farklı ana noktaları olarak belirlemek mümkündür. Hareket kabiliyetinin artması, sürat ve kriz yönetimi de bu farklılığın alt basamaklarıdır. Ayrıca diyalog ve savunmadan oluşan ikili Harmel yaklaşımı yerini diyalog işbirliği ve savunmadan oluşan üçlüye bırakmıştır.

3.3.3.2. NATO'nun Son Stratejisi ve Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK)

Soğuk savaşın bittiğinin ilan edildiği 1990 Londra Konferansı'nda yayınlanan bildiri doğrultusunda NATO ve eski Varşova Paktı üyeleri ile Harmel Raporu'nun ilkeleri doğrultusunda ilişkiler kurulmaya başlandı. Bu durum, Avrupa'da daimi bir barış düzenine doğru ilerleme vaadi sunan, yeni ve ortak bir sayfanın açılması doğrultusunda güçlü bir adımdı. O zamandan bu yana işbirliği ve ortaklık; bir yanda NATO ve üye devletleri öte yanda Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Orta Asya'nın yeni ülkeleri arasında ilişkiye damgasını vurdu. Bu yeni ortaklık çabuk başladı ve hızlı genişledi.[153]

Gerek eski Varşova Paktı üyesi ülkelerin güvenlik arayışı, gerekse NATO'nun bu taleplere yaklaşımı ve çabaları çok kısa bir süre içerisinde sonuç vermiş ve 8 KASIM 1991 tarihinde Roma'da toplanan NATO ülkeleri devlet ve hükümet başkanları tarafından Kuzey Atlantik Konseyi (NAC) Zirve Toplantısında, İttifakın stratejik konsepti yeniden saptanmış,[154] Roma Barış ve İşbirliği Deklarasyonu[155] yayımlanarak siyasi ve güvenlik konularında işbirliği ve diyalog sağlanması için bir forum oluşturan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'nin (KAİK-North Atlantic Cooparation Council- NACC) temelleri atılmıştır.

Haziran 1991'de İttifak dışişleri bakanlarının Kopenhag'daki görüşmesinde, bu ortaklığın gelişmesi için ileri adımlar atıldı.[155] Üst düzey ziyaretlerin sonucu olarak, güvenlik ve diğer konular üzerindeki görüş alışverişi, askeri ilişkileri yoğunlaştırıldı

---

[153] Soğuk Savaştan Barış İçin Ortaklığa, s.17.
[154] Kuzey Atlantik Konseyi'nin Kopenhag'da Yapılan Bakanlar Düzeyindeki Toplantısının Sonuç Bildirgesi İçin Bkz. "6-7 Haziran 1991 Sonuç Bildirgesi", NATO Dergisi, No:2, 1991, s.30.
[155] "İttifakın Yeni Stratejik Kavramı", NATO Dergisi, No.1, 1992, s. 24-31. "Barış Ve İşbirliği Hakkındaki Roma Bildirgesi", NATO Dergisi, No.4, 1991, s. 24-31

ve bir çok alanda deneyim ve uzmanlık alışverişiyle yeni ilişkiler ortaya çıktı. Merkez ve Doğu Avrupa hükümetlerinin dışişleri bakanları, toplantıya katılmaları için davet edildiler.[156] Kuzey Atlantik Konseyi (NAC), NATO Askeri Komitesi ve diğer NATO komiteleri periyodik görüşmeler ve mesajlar ile NACC' ın oluşmasını sağlarlar.

20 Aralık 1991 tarihinde NATO üyesi ülkeler ile içinde Bulgaristan, Çek ve Slovak Federal Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya ve Rusya gibi 25 ülkenin yer aldığı bir açılış ve kuruluş toplantısı yapılmıştır. KAİK'in ilk kez yapmış olduğu bu toplantı sonucunda bir bildiri (KAİK Diyalog, Ortaklık ve işbirliği Bildirisi) yayımlamıştır. Bildiride adından da anlaşılacağı üzere diyalog, dostluk ve işbirliği temaları işlenmiştir.[157]

Özellikle eski Varşova Paktı üyesi ülkelerin de katkı ve çabaları ile bu büyük dönüşümün kapsam ve boyut olarak gelişmesi ve genişlemesi kaçınılmaz olmuş, bu toplantı ve bildirileri diğerleri takip etmiştir. Nitekim, KAİK 10 Mart 1992 tarihinde Brüksel'de daha önce Rusya Federasyonu içinde olan on yeni bağımsız devletin katılımı ile olağan üstü bir toplantı yapmış ve bir çalışma planı yayımlamıştır.[158] KAİK'in yapmış olduğu bu olağan üstü toplantıda 20 Aralık 1991 tarihinde yayımlanan Dialog Ortaklık ve İşbirliği ile ilgili çalışma Planı'nın önemi vurgulanmış, Kuzey Atlantik Konseyi faaliyetlerine katılınması gereği üzerinde durulmuş, Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşmasının (AKKA) yürürlüğe girmesi taahhüt edilmiş, KAİK'e üyelik başvurusunda bulunan Kazakistan'ın talebi kabul edilmiştir.

Yılda en az bir kez üye ülkelerin dışişleri bakanları ile KAİK ayrıca 5 Haziran 1992 tarihinde Oslo'da toplanmış, Finlandiya da bu toplantıya gözlemci olarak katılmıştır. KAİK toplantılarında, siyasi ve güvenlik konuları yanında savunma planlama sorunları, askeri ve stratejik konular, kuvvet ve komuta yapısı, askeri tatbikatlar, sivil asker ilişkilerine demokratik yaklaşımlar, hava trafik yönetimine

---

[156] A.g.e., s. 44
[157] "Barış Ve İşbirliği Hakkındaki Roma Bildirgesi" NATO Dergisi. No.4. ss. 30-33
[158] KAİK çalışmalarını; dialog, ortaklık ve işbirliği çalışma planı başlıklı bu plana göre yürütmekde

sivil-asker işbirliği, bilim ve teknoloji, çevresel konular gibi oldukça geniş bir alana yayılan konular ele alınmaktadır.[159]

KAİK tarafından ele alınan konular ; politik istişareler, ekonomik konular, bilgi, bilimsel ve çevresel konular, uzayın koordinasyonu, sivil olağanüstü hal planlaması ve askeri işbirliği olmak üzere, sekiz ana başlık altında toplanmaktadır. Politik istişarelerle ilgili olarak, bölgesel çatışmalar, politik konular ve güvenlikle ilgili sorunlar ele alınmaktadır. Savunma bütçeleri, güvenlikle ekonomik gelişmeler arasındaki ilişkiler ise,ekonomik konular bağlamında incelenmektedir. NATO'nun Bilgi ve Kültürel İlişkiler Komitesi'nin faaliyet alanına giren konular, KAİK Çalışma Planında öngörülen etkinlikler kapsamında değerlendirilmekte, bu bağlamda olmak üzere, çeşitli eğitsel faaliyetler, yayınlar, karşılıklı temas ve ziyaretler organize edilmektedir. Diğer başlıklar altında ele alınan konularda ise, çevre güvenliği, ileri teknoloji, bilim ve teknoloji politikası, bilgisayar iletişimi, NATO'nun bilimsel ve çevresel programlarına katılım, savunma tedarik program yönetimi, standardizasyon, teknik araştırmalar, hava savunma, muhabere ve bilgi sistemleri, hava trafik yönetiminde sivil asker işbirliği, sivil olağanüstü hal planlama faaliyetleri, insancıl yardım, afetlerde karşılıklı yardım ve işbirliği, silahlı kuvvetlerin yeniden yapılanması, askeri konularla ilgili eğitimle ilgili tatbikatlar incelenmektedir.[160]

KAİK toplantısında kabul edilen ve 1992 yılından itibaren yürürlüğe giren Diyalog, Ortaklık ve İşbirliği Çalışma Planında, planda yer alan faaliyetlerin zaman içinde evrimleşeceği ve dinamik bir süreci yansıtacağı ifade edilmiş, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle NATO ülkeleri ve NATO 'nun sivil ve askeri teşkilatı ile daha yakın işbirliği sağlanması, bu işbirliği çerçevesinde düzenlenen etkinliklere katılması önerilmiştir.

Çalışma planında, işbirliği ve istişare alanları saptanmış, savunma planlaması, silahların denetimi, sivil asker işbirliği konuları, hava trafiği, savunmaya ilişkin üretimin sivil amaçlara yönelik olarak dönüşümü, NATO'nun bilimsel ve çevresel programlarına daha fazla katılım öngörülmüş ve çalışmaların daha ziyade güvenlik konuları üzerinde yoğunlaşacağı, NATO'nun Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine

[159] NATO Handbook, s. 44
[160] A.g.c., s. 46-48

tanıtımı için işbirliği sağlanacağı açıklanmıştır. Plan; Siyasi ve Güvenliğe İlişkin Konular, Savunma Planlaması ve Askeri Konular, Savunma Dönüşümü, Ekonomik Konular, Bilim, Modern Toplumun Sorunları, Bilgilendirme, Politik Planlama Danışmaları ve Hava Trafiği Düzenlemeleri olmak üzere dokuz ana başlık altında düzenlenmiştir. Bu ana başlıklardan da anlaşılacağı üzere Çalışma Planı, silahların denetimi ve silahsızlanmadan kriz yönetimine, bilimsel çalışmalardan çevre sorunlarına kadar Kuzey Atlantik Konseyi'nin organizasyonel yapısında yer alan hemen hemen bütün birimlerin ilgilendiren konuları içerecek şekilde bir çerçeve çizmiştir.[161]

18 Aralık 1992 tarihinde Brüksel'de yapılan toplantıda ise, 1993 yılı Çalışma Planı, yayımlanmıştır. Bu toplantıya 1 Ocak 1993 tarihinde KAİK üyesi olan Çek ve Slovak Federal Cumhuriyeti de katılmıştır.[162] Önceki çalışma planlarının geliştirilmiş şekli olan 1995 yılı Diyalog, Ortaklık ve İşbirliği çalışma Planı 2 Aralık 1994 tarihinde NATO karargahında yapılan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi toplantısında kabul edilerek yayımlanmıştır. Bu plan özellikle 10-11 Ocak 1994 tarihli Barış İçin Ortaklık (BİO-PFP) Çerçeve Dokümanında yer alan temel prensipler göz önünde bulundurarak hazırlanmış, eski planlardan farklı olarak barışın idamesi, sivil olağanüstü hal planlaması ve insancıl yardım olmak üzere, üç ilave konu da plan kapsamına alınmıştır. Ayrıca bu plan, diğer tüm planlara kıyasla gelişen duruma uyarlanarak işbirliği bağlantılarını daha da güçlendirecek, ortaklık sürecini geliştirecek biçimde çok daha kapsamlı ve ayrıntılı olarak hazırlanmıştır.[163]

KAİK, 10 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kuzey Atlantik Konseyi (KAK) toplantısını takip eden günde, 11 Haziran 1993 de güvenlik ve bölgesel çatışmalarla ilgili konuları müzakere etmek üzere Atina'da toplanmış[164] ve toplantı sonucunda bir bildiri yayımlanmıştır. Bu toplantıda Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konseyi (AGİK) ve Birleşmiş Milletler desteğinde barışın korunması ile ilgili müşterek

---

[161] Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'nin (KAİK) olağanüstü toplantısı sonucunda yayımlanan *açıklama ve çalışma planı için bkz.* "*kuzey atlantik konseyi'nin olağanüstü toplantısında* yayımlanan açıklama" NATO Dergisi, No.2, 1992, [77] s.33 "Diyalog Ortaklık Ve İşbirliği İçin Çalışma Planı, 10 mart 1992",

[162] A.g.e., s. 34-35.

[163] 1995 Yılı Planı Ve Planda Yer Alan Konular İçin Bkz., NATO Handbook, s. 249-264.

[164] Toplantı tarihi 11 Haziran 1993 olmasına karşın, toplantının 11 Haziran 1992 tarihinde yapıldığı açıklanmaktadır. Bunun bir editoryel hatadan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bkz. "Statement Issued At The Meeting Of The North Atlantic Cooperation Concil, Athens, Greece, 11 June 1992 (1993) NATO Review, No.3., Volume 41, June, 1993

faaliyetler konusu, daha önce oluşturulan Ad Hoc Group raporuna dayalı olarak ele alınmış ve bir program dahilinde çalışmaların geliştirilmesine karar verilmiştir. Toplantıda, bölgesel gerginlik, çatışmaların ve etkin şiddetin demokrasi için bir tehdit oluşturduğu özellikle belirtilmiş, Birleşmiş Milletler Kuruluş Yasasına gönderme yapılarak anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü üzerinde durulmuş, eski Yugoslavya'daki, Bosna Hersek'teki savaş kınanmış ve savaş suçlularının Uluslar arası Savaş Suçluları Mahkemesine gönderilmesi önerilmiş, savaşın genişlemesi ihtimali ile ilgili endişeler ifade edilmiş ve bu konuda Birleşmiş Milletler tarafından alınan kararların desteklendiği açıklanmıştır. Yayımlanan bildiride ek olarak Yukarı Karabağ sorunu, Gürcistan Cumhuriyeti ve Abaza Özerk Bölgesi arasındaki anlaşmazlıklar ile Tacikistan'daki çatışmaların diyalog ve barışçıl yollarla çözümü önerilmiştir. Karadeniz donanması ve nükleer konularla ilgili olarak Rusya ve Ukrayna arasındaki sorunların çözümü için alınan tedbirler memnuniyetle karşılanmış, sorunların, Helsinki Nihai Senedi ve uluslar arası hukuka göre iyi komşuluk ilişkileri içinde çözümlenmesi temenni edilmiştir. Söz konusu bildiride ayrıca, nükleer ve diğer kitle imha silahlarının önlenmesi, mevcut silahların kontrolü ve silahsızlanma ile ilgili uygulamalara dikkat çekilmiş, 13 Ocak 1993 tarihinde Paris'te imzalanan Kimyasal Silahlar Sözleşmesinin önemi vurgulanarak, ülkeler bu sözleşmeyi imzalamaya ve onaylamaya davet edilmişlerdir.[165] Planlarda yer alan işbirliği alanları ve 1992 sonrası uygulamaları incelendiğinde, Kuzey Atlantik Konseyi (KAK) ile Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'nin (KAİK) faaliyet alanlarının önemli ölçüde birbirleriyle örtüştüğü, her iki kuruluşun çalışmalarının iç içe yürütüldüğü görülmektedir.

Manfred Wörner'ın konuya ilişkin açıklamaları, bu tespitleri doğrular niteliktedir. Genel Sekreter görüşlerini şu ifadelerle açıklamıştır: "Genel Sekreterlik görevinde bulunduğum süre içinde alınan kararların hiç biri NATO'yu Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi kadar (KAİK/NACC) etkilememiştir. Bugün NATO yapısındaki askeri ve sivil birimlerin zaman, enerji ve kaynakların bir bölümü KAİK çalışma plan faaliyetleri, Orta ve Doğu Avrupa devletleri ve eski Sovyetler Birliği devletleri ile daha başka işbirliği yollarını gerçekleştirmek için harcanmaktadır." Gerçekte bu zorunlu bir durumdur. Bu aşamada alt yapısı olmayan Kuzey Atlantik

[165] A.g.e.

İşbirliği Konseyi'nin, teşkilatı, imkan ve kabiliyetleri mükemmel olan NATO gibi devasa bir kuruluşa ihtiyacı vardır.[166]

Bugün işbirliği içinde olan eski muhasımlar, NATO üyesi ülkelerin dışişleri bakanlarının içinde yer aldığı Kuzey Atlantik Konseyi (KAİK) toplantıları ile savunma bakanlarının katıldıkları Savunma Planlama Komitesi toplantılarına katılmakta ve bazı NATO tatbikatlarına da iştirak etmektedirler. Bunların sonucunda bazı NATO belgelerinin gizlilik dereceleri düşürülmüş, bu belgelerin işbirliği ortaklarına da gönderilmesi kabul edilmiş ve bu ülkelere yönelik yoğun lisan kursları açılmıştır. Son yıllarda üye ülkelerin katıldığı olağan NATO toplantılarını takip eden günden sonra, işbirliği ortakları ile de müşterek toplantı düzenlenmesi geleneğinin yerleşmekte olduğu görülmektedir. Faaliyet alanları itibarı ile artık Kuzey Atlantik Konseyi (KAK 9 ve Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) çalışmalarının birbirinden ayırmak mümkün görülmemektedir. KAİK üyesi ülkeler, aynı zamanda KAK müşterek toplantı ve etkinliklere katılmakta, KAK üyesi ülkeler ise, zaten KAİK üyesi ülkeler içinde yer almaktadırlar.

İşte bütün bu aşamalar; NATO'nun genişlemesinde bir geçiş dönemi olarak tanımlayabileceğimiz "barış için ortaklık" sürecine zemin hazırlayan önemli gelişmelerdir. NATO üyesi olmamakla birlikte, bu konsept ile artık söz konusu ülkelerin tümü işbirliği ortakları, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ise, NATO'nun genişlemesi sürecinde, potansiyel müttefikler olarak görülmeye başlanmıştır.

3.4.Soğuk Savaş Döneminde Türkiye'nin Güvenlik Politikaları ve NATO ile İlişkileri

Türkiye'nin Soğuk Savaş sırasında kendisine seçtiği yaklaşım; Türkiye'nin Batı Avrupa ile bütünleşme sürecine önemli bir katkıda bulunmuştur. Türkiye böylece NATO'dan başka Batının kuruluşları arasında sayabileceğimiz OECD ve

[166] Wörner Manfred; "İttifakın Geleceğe Dönük Biçimlendirilmesi", NATO Dergisi, No.1, Mart 1994, s.5

Avrupa Konseyine üye olmuş ve Avrupa Topluluğu ile de yakın ilişkiler geliştirmiştir. Bunun Türkiye'de uzun dönemde demokratik ve Pazar ekonomisine dayalı bir sistemin gelişmesine katkıda bulunduğu ve Cumhuriyetin kuruluşunda tercih edilen hedeflere daha yaklaşılmasını sağladığı söylenebilir. Soğuk Savaşın bitmesi ile beraber Türkiye'nin bulunduğu bölgede artan sayılarda ülkelerin bu modele doğru yönelmeleri,yine Türkiye'nin Soğuk Savaşın başladığı günlerde aldığı kararların ne kadar isabetli olduğunu göstermektedir.

Türkiye'nin Soğuk Savaş nedeniyle takip etmek durumunda kaldığı politikalar, Türkiye'nin Orta Doğu ve hatta Üçüncü Dünya ülkeleriyle olan ilişkilerini derinden etkilemiştir. Türkiye'nin 1950'lerde Orta Doğu'da Sovyetlere karşı NATO'ya benzer ittifaklar kurma çabası hem başarılı olmamış, hem de Orta Doğu'da Batı yanlısı rejimlerin yıkılmasına neden olacak Pan-Arap ideolojisinin güçlenmesine dolaylı bir şekilde de olsa katkıda bulunmuştur. Nasır'ın Mısır'da başa geçmesiyle beraber Türkiye'nin Orta Doğu'yla olan ilişkileri son derece zor ve çatışmalı bir döneme girmiştir. Aynı şekilde Türkiye'nin 1955'de o zamanki küçük sayıda bağımsız Üçüncü Dünya ülkelerinin toplandığı Bandung Konferansında aldığı Batı yanlısı tutum Sovyetlerden ziyade sömürgeciliği kendilerine tehdit gören ülkelerle görüş ayrılığına düşmesine neden olmuştur.Bu durumun zamanla Türkiye'nin Soğuk Savaş süresince Dünya siyasetinde önemli bir konumu olan Bağlantısızlar Grubu ile iyi ilişkiler geliştirememesine neden olmuştur. Bu durum ise Türkiye'nin Kıbrıs konusunda Üçüncü Dünya ülkelerini ve özellikle Bağlantısızlar Hareketini yanına alamamıştır.Bu durum ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Kıbrıs konusunda alınan kararları Türkiye lehinde yönlendirilmesini de engellemiş olduğu söylenebilir.

Soğuk Savaş Türkiye de dahil olmak üzere her iki Blokta bulunan ülkelerin iç işlerini derinden etkilemiştir. ABD'de Sovyetlerin Amerikan toplumu ve devlet yapısı içine sızdığı inancı Mc Chartyism olarak bilinen ve 1950 senelerinin ilk yarısında haksız olarak birçok bürokratın,akademisyenin, yazarın, gazetecinin ve sanatçının komünist veya Sovyet ajanı damgası yemesine ve temel sivil haklarının çiğnenmesine sebep olmuştur. Türkiye'de çeşitli dönemlerde benzer süreçler yaşanmış birçok aydın ve öğretim üyesi güç durumda bırakılmış veya yurt dışına çıkmaya zorlanmışlardır.1960 sonlarında ve 1970 senelerinde de Soğuk Savaşın

Türkiye üzerinde derin etkilerini görmek mümkündür. Bu dönem Türkiye'nin toplum içinde ideolojik karşıt gruplar arasındaki şiddeti tanıdığı ve istikrarın bozulduğu bir dönem olmuş devlet yapısının içinde bölünmeler ve çatışmalar yaşanmıştır. Bu dönemde de Türk demokrasisi çeşitli defalar yara almıştır.[167]

Soğuk Savaş döneminde, savunma ihtiyaçlarının karşılanmasında, ABD ile akd edilen ikili savunma ihtiyaçlarının karşılanmasında, ABD ile akd edilen ikili savunma işbirliği anlaşmaları çerçevesinde ABD menşeli silahlar ile teçhiz edilen Türk Silahlı Kuvvetleri, bu ülkeden de askeri güvenlik yardımı almaya devam ederek, savunma potansiyelini güçlendirmiştir.[168] NATO örgütü içerisinde, karadeniz ve hava kuvvetlerini ittifak standartlarına uygun personel ve silah sistemleriyle donatan Türkiye, ekonomik ve teknolojik olanaklarını paralel olarak kendi ulusal savunma sanayii alt yapısını da zaman içerisinde kademeli olarak tesis etmek için çaba sarf etmiştir.[169]

3.4.1. 1945-1964 Dönemi

İkinci Dünya Savaşı sonrası, Sovyetler Birliği'ne olan coğrafi yakınlığı nedeniyle Türkiye'ye, farklı bir önem getirmiştir. Savaş sonrası Türkiye, ABD ile bir takım güvenlik düzenlemeleri gerçekleştirmiştir. ABD'nin, Sovyetler Birliği'ni çevreleme politikasının ilk hamlelerinden biri olan, 1947'deki Truman Doktrini, Türkiye ile ABD arasında ilk defa bir savunma ilişkisi kurmuştur. Truman Doktrini ile başlayan gelişmeler, Türkiye'nin 1952'de NATO'ya üye olmasıyla, güvenlik politikasının temelini oluşturmuştur. Soğuk Savaş döneminde, güvenlik ve dış politikalarını ABD ve Batı'ya dayandıran Türkiye, daha çok teslimiyetçi olan bu politikasını 1960'lara kadar sürdürmüştür.

Soğuk Savaş döneminde NATO'nun askeri düşüncesi, Batı Avrupa'ya Almanya yoluyla kitlesel bir saldırı üzerinde durarak, Sovyet tehlikesine maruz esas alan

---

[167] Kirişçi Kemal, "İki Bloklu Sistemde Türkiye'nin İzlediği Politika ve Sonuçları"21'nci Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası Ve Stratejisi" Konulu Sempozyum, İstanbul 7-8 Aralık 1999

[168] Caşın Mesut Hakkı, "Soğuk Savaş Sırasında Türkiye'nin Değişen Ulusal Güvenlik Vizyonu Kapsamında Üniversite ve Silahlı Kuvvetlerin Yeni Ar-Ge Stratejileri" 21'nci Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası Ve Stratejisi" Konulu Sempozyum, İstanbul 7-8 Aralık 1999

[169] A.g.e.

olarak Merkezi Cephe üzerinde yoğunlaşmıştır. NATO'nun stratejik hesaplamaları bu öncelik etrafında gelişmiş, Türkiye'nin NATO'ya katkısı da bu tür bir olasılık çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bir başka deyişle; genelde NATO'nun güney cephesi ve özelde Türkiye, ikincil ve tamamlayıcı role sahip olmuştur.[170] Bu çerçeve içinde Türkiye'nin askeri politikası, Batı Avrupa güvenliğine bir çok yönden katkıda bulunmuştur. Türkiye'nin bölgedeki varlığı Sovyetlerdin Merkez Cephe üzerinde yoğunlaşmasını engellemiş; Türk Ordusu, NATO içinde ABD'den sonraki en büyük ordu olarak ve iyi eğitimli askerleriyle, otuzdan fazla Varşova Paktı askeri birliğini bağlamıştır. Türkiye'nin NATO'ya üye olması ile Sovyetler Birliği, savunma ve stratejisini buna göre düzenlemiştir. Türk boğazları Sovyetler Birliği için sadece ticaret değil, ayrıca Karadeniz donanmasının Akdeniz'de konuşlandırılması ve lojistik desteği açısından önemli olmuştur. Türkiye'nin tarafsız bir politika izlemesi, NATO'nun savunma çizgisini İtalya'ya kadar geri çekmesine ve Batı savunma politikasının olumsuz yönde etkilenmesine sebep olabilirdi.

Türkiye Soğuk Savaşın başlangıcından beri Batının müttefiki ve 1952'den beri de NATO'nun üyesidir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan değişiklikler ve Türkiye'ye yönelik tehditler, NATO üyeliği sonucunu doğurmuş ve Türkiye o tarihten bu yana savunma ve güvenlik politikalarını NATO ekseninde oluşturmuştur. Bunda sadece NATO'nun bir güvenlik örgütü olması değil, NATO'nun Türk-ABD ilişkilerinde çok taraflı bir çerçeve sağlaması da etkili olmuştur. Türkiye'nin jeopolitik konumu, özellikle tehdit açısından ilk ve en önemli unsur olmuş; Avrupa, Ortadoğu ve Asya'nın birleştiği yerde iki dünya pazarına köprülük yapan Türkiye'ye, bazen bu köprü görevi pahalıya mal olmuştur. Türkiye, özellikle 1947 yılından beri, Sovyetlerin Akdeniz ve Ortadoğu'ya yayılmasını önlemekte büyük bir rol oynamış; ayrıca Batının bölgeye ilişkin çıkarlarını ve politikalarını güvence altına almıştır.[171]

Türkiye Soğuk Savaş döneminde, sahip olduğu jeostratejik konumuyla, Sovyetler Birliği'nin yayılmasını önleme görevini üstlenmiştir. Bu görevi dolayısıyla da Batıyla yakın siyasi, askeri ve ekonomik ilişkiler içerisine girmiştir. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden itibaren, Batının siyasi, güvenlik ve ekonomik

---

[170] Karaosmanoğlu K. "Europe's Geopolitical Parameters", Bildiri, Turkey And Central And EasternEuropean Countries İn Transition, Bilkent Üniversitesi Seminer Tebliği, Ankara, 1996

[171] Gürkan İhsan, Türkiye'nin Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi, Türkiye'nin Savunması, Dış Politika Enstitüsü, Ankara, 1987, s.31.

kurumlarına bir Batılı üye olarak katılmıştır. Batılı bir üye olarak katılmasına rağmen Türkiye, hiç bir zaman bir Avrupa ülkesinin ekonomik gücüne erişememiş, ekonomik açıdan Batılı ülke olamamıştır. Ancak Türkiye, jeostratejik konumu dolayısıyla belli başlı bütün uluslararası örgütlerde yerini almıştır. Türkiye, bu dönemde; siyasi ve askeri önemi nedeniyle içinde bulunduğu batılı örgütlerden, ABD, NATO ve Almanya'dan özellikle askeri yardım; Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve OECD'den ekonomik yardım almıştır.[172]

Türkiye, NATO'dan ayrı olarak, ABD ile bir savunma işbirliğini de ikili ilişki biçiminde yürütmüştür. ABD, Türk topraklarındaki üsleri kullanırken; karşılığında da Türkiye'nin savunma kapasitesinin gelişmesine yardımcı olmuştur. ABD dışında, Almanya'yla da yakın ikili ilişkiler içinde olan Türkiye, bu ülkeden Soğuk Savaş dönemi boyunca önemli askeri yardımlar almıştır. Bu yardımların miktarı 1960'larda yıllık 35 milyon mark iken, 1970'lerde 70 milyon mark olmuştur.[173]

1950'lerde yaşanan bazı gelişmeler, Türkiye'nin gerek NATO'ya üyeliğini sağlamış, gerekse uluslararası ilişkilerdeki rolünü farklılaştırmıştır. Bu gelişmelerin en önemlisi, Kore Savaşı olmuştur. Kore Savaşı, Batılıların gözünde, Sovyetler'in ikinci kez Avrupa'ya saldırabilecekleri ihtimalini ortaya çıkarmıştır. Gerçekte, Türkiye'yi üye alarak, İttifakın güvenlik çizgisini Doğu Akdeniz'e kadar uzatmak istemeyen NATO ülkeleri; Kore Savaşı dolayısıyla ve ayrıca ABD'nin bastırmasıyla, Türkiye'yi üye olarak kabul etmiştir. 1950'den sonra Türkiye'nin Avrupa ile güvenlik bağlantısı, başka bazı gelişmelerle de desteklenmiş; Türkiye, bir çok Avrupalı örgüte üye olmuştur. Marshall yardımından yararlanarak, Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (AEİÖ) üyesi olan Türkiye, 1949'da Avrupa Konseyi'ne, 1964'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) ortak üyeliğine katılmıştır.

1957'de Sovyetler Birliği, ABD'yi vurabilecek Kıtalar arası Balistik Füzeler(ICBM)'in kapasitesini artırınca, ABD de buna karşı bir önlem olarak; Türkiye'ye Jüpiter füzelerini, Avrupa'ya da IRBM füzelerini yerleştirmiştir. Küba Krizi'nin ortaya çıkması, Türkiye'nin durumunu, Sovyet tehlikesi karşısında çok

---

[172] Kazgan Gülten, Yeni Ekonomik Düzende Türkiye'nin Yeri, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1994, s.43

[173] Sezer D. B., Turkey's Security Policies, Adelphi Papers 164, Iiss, Londra, 1981, s.21.

hassas bir konuma sokmuştur. 1960'larda Küba Krizi'nin ardından yumuşamanın (detant) başlaması, uluslararası politikada değişiklikler başlatırken, Türkiye'yi de derinden etkilemiştir.[174] NATO bu tarihlerde "esnek mukabele" stratejisini kabul etmiş,[175] Sovyetler Birliği ise global anlamda bir dış politika izlemeye başlamış, ayrıca Ortadoğu ve Akdeniz'e girmiştir. İşte bu gelişmeler, Türkiye'nin Avrupa güvenliği için olan değerini arttırmıştır. Türk boğazlarının ve hava sahasının kontrolü, Akdeniz ve Ortadoğu'daki Batı çıkarlarının savunması için çok daha kritik bir önem kazanmış ve bunlar da Türkiye'nin NATO içindeki en önemli görevleri olarak görülmüştür. Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin görevi; Doğu Akdeniz'deki Avrupa Cephesi'nin, Sovyetler Birliği'nin eline düşmemesini sağlamak olmuştur.

3.4.2. 1964-1979 Dönemi

1960'ların ortasından başlayarak, Türkiye'nin "güvenlik" kavramı anlayışı genişlemiştir. Türkiye, NATO ve ABD'yle savunma ilişkilerini sürdürürken, başka bölgelerdeki diplomatik faaliyetlerine de ağırlık vermiştir. NATO' nun güneydoğu kanadında , 1964 den itibaren Kıbrıs meselesi dolayısı ile Türkiye ile Yunanistan arasında patlak veren gerginlik bu kanadın 20 yıldır iş yapamaz halde kalmasına sebep olmuştur. Türk Yunan çatışmasının NATO üzerindeki tesirleri , Fransa'nı NATO nun askeri kanadından çekilmesinden çok daha derin olmuştur. 1964 den itibaren ortaya çıkan Türk Yunan gerginliğine ve NATO'nun güneydoğu kanadındaki çatlamaya paralel olarak Orta Doğu buhranları da artmaya başlayacak ve bu da bilhassa Türkiye'nin ehemmiyetini arttıracaktır. Lakin Batının bu ehemmiyetinden tam olarak yararlanması mümkün olamayacaktır.Çünkü bir Türk Yunan işbirliğinin gerçekleşmemesi, NATO'nun Orta Doğu gelişmeleri üzerindeki müessiriyetine menfi istikamette tesir edecektir.[176]

Türkiye'nin 14 Ağustos'ta 2. Kıbrıs harekatını başlatması ve aynı gün Yunanistan'ın, NATO'nun askeri kanadından çekildiğini ilan etmesi, Sovyetlerin gerek Türkiye'ye karşı tutumlarında gerek Kıbrıs politikalarında mühim bir değişiklik meydana getirmiştir. Yunanistan'ın NATO 'dan çıkması Sovyetleri son

---

[174] Küba Krizi Konusunda Ayrıntılı Bilgi İçin Silahlı Kuvvetler Dergisi Nisan 1995 Sayısı, s.20-24'e Bakınız.
[175] NATO'nun Kuruluşunun 50nci Yılında Yeni Avrupa ve Yeni NATO, Hak Basımevi, 1999, s.3
[176] Armaoğlu Fahir, A.g.e., s.617

derece sevindirmiş Türkiye ile münasebetleri birdenbire gelişme göstermiştir. Sovyetlerin bu şekilde tutumlarındaki rol oynayan faktör, Türkiye'nin adanın 3 de birinden fazlasını ele geçirmesi ve adanın iki ayrı milli toplumun varlığını kabul etmekle beraber, Kıbrıs'ın taksimine daima karşı gelmişlerdi. Onlara göre taksim demek, Kıbrıs adasını bir NATO üssü haline gelmesi demekti. Halbuki Makarios gibi birisinin liderliğindeki bağımsız ve bağlantısız bir Kıbrıs adanın NATO üssü haline gelmesini önlemekteydi.[177]

3.4.2.1. Amerika'nın Tepkileri

1963- 1964 Kıbrıs Krizindeki Jonhson mektubundan sonra 1974 Kıbrıs Krizi Türk Amerikan münasebetlerine ikinci bir tahrip edici darbe indirmiştir.Bu ikinci darbe tesiri ise , hem çok derin hem de çok daha uzun olmuştur.O kadar ki Türk amerikan münasebetleri ancak 1980 den itibaren yani Reagan idaresi ile kendine gelmeye başlayacaktır. 1974 Kıbrıs buhranının Türk Amerikan münasebetlerine indirdiği darbe , Amerikan kongresinin , bilhassa 5 Şubat 1975 den itibaren Türkiye'ye tatbik ettiği silah ambargosu , yani Amerika'nın Türkiye 'ye hiçbir şeklide silah yardımında bulunmamasıdır.NATO içinde müttefik durumunda bulunan iki devletten birinin diğerine silah ambargosu uygulaması tarihte eşine rastlanmayan bir gariplik örneği olmuştur.[178]

1964 Kıbrıs gelişmelerinden sonra Türkiye'nin stratejik kaygılarına, Sovyetler Birliği'nden başka unsurlar da dahil olmuştur.[179] Türk dış politikasında ve güvenlik politikasında, bazı değişiklikler yaşanmıştır. 1964'de, Kıbrıs'ta harekat yapmaması için Türkiye'ye gönderilen ABD Başkanı Johnson'un mektubu,[180] Türkiye'nin gerek

---

[177] A.g.e. , s.806-807

[178] A.g.e., s.809

[179] Sezer D. B., Turkey's Grand Strategy Facing A Dilemma, The International Spectator, Vol.XXVII, No.L, January-February 1992, s.2.

[180] Gürel Ş. S., Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)s.58. Dönemin Başbakanı İsmet İnönü'nün, 1964 Haziran'ında Kıbrıs'a müdahale etmeye karar vermesi ve bunu 4 Haziran'da açıklaması üzerine, 5 Haziran günü, hem Türk-Amerikan ilişkilerini hem de Türk dış politikasının bütününü kökten etkileyecek olan "Johnson Mektubu" İsmet İnönü'ye gönderilmiştir. Diplomatik nezakete hiç uymayan bir dilin kullanıldığı mektubun, en önemli iki noktası şunlardır: birincisi, ABD başkanı, "Türkiye'ye Amerikan yardımı olarak verilmiş bulunan askeri malzemenin Kıbrıs'a müdahale için kullanılmasına razı olmayacağını" bildirmiş, böylece türk yetkililerine, 1947 tarihli Türk-Amerikan yardım anlaşması'nın hükümleri hatırlatılmış ve bu yardımın koşulsuz verilmediği vurgulanmıştır. İkincisi, Johnson, "Türkiye, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye müdahalesi sonucunu doğuracak bir adım atacak olursa, öteki NATO üyelerinin Türkiye'ye yardım yükümlülükleri

NATO ile, gerek de ABD ile ilişkilerini etkileyen bir dönüm noktası olmuş ve Türkiye "Johnson Mektubu"ndan, iki önemli ders çıkarmıştır. Bu dersler; 1965 sonrası uluslararası sistemde oluşan yumuşama koşulları ve Türk siyasetine 1961 Anayasası'nın getirdiği katılımcı özellikle birleşerek; Türk dış ve güvenlik politikasında değişiklikler yaratmıştır:[181] Öncelikle Amerikan yardımının, ancak Amerika'nın onayladığı amaçlar için kullanılabileceği anlaşılmış, dolayısıyla Türkiye'nin kendisine özgü çıkarları için harekete geçmesi gerekirse, o zaman kendi silahı ve malzemesinin olması gerektiği ortaya çıkmıştır. İkinci olarak; NATO'nun da, tıpkı diğer uluslararası örgütler gibi, egemen devletlerin bulunduğu ve bunların iradesi dışında harekete geçmeyen bir örgüt olduğu, yani otomatik yardım getirmediği anlaşılmıştır. 1964'de yaşanan Kıbrıs olayı, 1950'lerin başından beri ulusal güvenliğini Batı İttifakı'nın garantisi altında gören Türkiye'nin, bu garantinin ancak Batının çıkarları söz konusu olduğunda işleyeceğini anlamasını sağlamıştır. Nitekim, 1965 yılında BM Genel Kurulu'nda Kıbrıs sorunuyla ilgili yapılan oylamada 54 BM üyesi çekimser, 47 üye ise Türkiye'nin tezine karşı oy kullanınca; Türkiye, 1950'lerden beri izlediği sadece Batı yanlısı politikaların yanlışlığını kavramış, komşularına, bölgesine ve genel olarak uluslararası ilişkilere bakışını değiştirmiştir .[182]

1960'yıllarda, yeni NATO stratejisinin Türkiye'nin güvenliğini yeterince koruyup korumayacağı da önemli bir tartışma konusu olmuştur.[183] Türkiye, bu stratejiye karşı çıkmış ve stratejiyi en son kabul eden devletlerden biri olmuştur. Bu sorunun esasını, ittifakın en güçlü ortağı olan ABD'nin, bir Sovyet saldırısı halinde, nükleer olan ve olmayan güçleriyle Türkiye'nin yanında yer alıp almayacağı oluşturmuştur. 1970'lerle birlikte Türkiye, Sovyetler Birliğiyle ilişkilerini geliştirip yavaş yavaş Ortadoğu'ya da açılmıştır. Bölgesindeki ülkelerle ilişkilerini düzeltmeye çalışan Türkiye, 1967 ve 1973 Arap-İsrail savaşlarında; ABD'ye, Türkiye'deki üsleri

---

bulunup bulunmadığını henüz gözden geçirmediklerini" bildirilmiştir. Yani Johnson'a göre. Kıbrıs'a müdahale eden bir Türkiye'ye, eğer Sovyetler Birliği saldıracak olursa; diğer NATO üyelerinin Türkiye'ye yardım etmemesi olasılığı oldukça güçlüydü.

[181] Ag.e., s.58-59.

[182] A.g.e., s.59.

[183] Gönlübol M. Kürkçüoğlu Ö. Olaylarla Türk Dış Politikası (1973 1990) Cilt 2. 1991, s.514.

kullanma izni vermeyerek, kendisinin de beklenilenden farklı hareket edebileceğini göstermiştir. Türkiye 1970'li yıllarda, iki hedefini gerçekleştirmeye çalışmıştır:[184]

- Sovyetler Birliği'ne karşı kendini korumak.
- Kıbrıs'taki Türkleri korumak.

Türkiye'nin ikinci hedefi Batının çıkarları ile çatışır gibi görünmekle beraber, sahip olduğu jeostratejik konum ve Türkiye'nin ittifakın güneydoğu kanadının güvenliğine yaptığı katkı, Türkiye ile Batı arasında ciddi bir sürtüşmenin çıkmasını engellemiştir. 1974'deki Kıbrıs Harekatı'nda Türkiye, 1923'den beri ilk kez kendi toprakları dışında askeri güç kullanmıştır. Bunun üzerine Amerikan Kongresi, 1975 Şubatında Türkiye'ye silah ambargosu uygulanmasını karara bağlamıştır. Türkiye de, 1969 Savunma İşbirliği Anlaşmasını yürürlükten kaldırmış ve 1975 Temmuzunda Türkiye'deki Amerikan üslerine el koymuştur. İncirlik üssünün, yalnızca NATO amaçları için sınırlı kullanımına izin vermiş, dört Amerikan istihbarat ve gözleme merkezinin faaliyetlerini durdurmuştur.[185] ABD'nin Türkiye'ye askeri ambargo uygulaması, Türkiye'yi zor durumda bırakmış ancak, uluslararası politikada yeni arayışlara girmesini de sağlamıştır. Ambargo ayrıca, Türkiye'nin savunma kapasitesinin dış baskıya ne kadar açık olduğunu göstermiş, 1975-78 yılarında süren bu ambargo; Türkiye'nin kendi ulusal savunma sanayiinin kurulması ihtiyacını gözler önüne sermiştir .

Başbakan Ecevit, 1978'de, Amerikan silah ambargosu, Kıbrıs gelişmeleri ve Türk Yunan karşıtlığının; Türkiye'nin savunma politikasında yeni bir anlayışı gerektirdiğini düşünerek "Yeni Ulusal Savunma Kavramı" denen düşünceler dizisini ortaya koymuştur:[186]

- Öz kaynaklarımıza dayalı bir ulusal savunma sanayii geliştirmeli ve başkalarına muhtaç olmaktan kurtulunmalıdır,

---

[184] Sezer D. B. A.g.e. , s.20-21.
[185] *Gürel Ş. S., A.g.e. , s.60.*
[186] Boll M. M., "Turkey's New National Security Concept: What İt Means For NATO", Orbis, vol.23, no.3, Fall 1979, s.609-632.

- Kuvvetlerimizi kuzeyden (Sovyet cephesinden), batıya (Yunan cephesine) kaydırabilmemize izin veren esnek bir savunma planımız olmalıdır.

Türkiye savunma anlayışıyla birlikte güvenlik anlayışını da değiştirmiş, yeni koşullara göre bir dış ve güvenlik politikası oluşturmuştur. Amerikan Hükümeti de Türkiye'nin bu yeni ve kararlı tutumu karşısında silah ambargosunu 26 Eylül 1978'de kaldırmıştır.

3.3.3. 1979-1989 Dönemi

Sovyetler Birliği'nin 27 Aralık 1979'da Afganistan'ı işgali, İran'daki İslamcı devrim, İran Irak Savaşı ve Ortadoğu'daki diğer istikrarsızlıklar; buna bağlı olarak NATO'nun sorumluluğu dışında kalan bölgelerdeki tehlikelerin büyümesi, ittifakın güney kanadının yani Türkiye'nin önemini artırmıştır.[187] Buna bağlı olarak Türk-Amerikan ilişkilerinde de gelişmeler, özellikle de askeri işbirliği yaşanmıştır. Türkiye'de 12 Eylül 1980'de yaşanan askeri darbe de bu iyi havayı engellememiş, tersine daha iyi sürmesini sağlamıştır. Zira askeri yönetim, Türkiye'nin dış ve güvenlik politikalarında bir değişiklik olmayacağını, ayrıca demokrasiyi yeniden kurduktan sonra yönetimi sivillere devredeceklerini açıklamışlardır. Bu açıklama 12 Eylül 1980 günü, Orgeneral Kenan Evren'in konuşmasında şöyle netleştirilmiştir:

"Türkiye Cumhuriyeti, NATO dahil tüm İttifak ve anlaşmalara bağlı kalarak, başta komşularımız olmak üzere, bütün ülkelerle karşılıklı bağımsızlık ve saygı esasına dayalı, birbirlerinin İç işlerine karışmamak kaydıyla eşit şartlar altında ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerini geliştirme kararındadır. Uluslararası sorunların, barışçı yollarla çözülmesinden yana bir dış politika izlenmesine devam edilecektir."[188]

3.4.3.1. Rogers Planı ve Yunanistan'ın NATO'nun Askeri Kanadına Dönüşü

Türkiye'nin 14 Ağustos 1974'te Kıbrıs ikinci harekatını başlatmasıyla birlikte, NATO'nun bunu önlemediğini ileri süren Yunanistan ittifakın askeri kanadından

[187] Karaosmanoğlu A. K, "Savunma Politikamızı İncelemek", , Türkiye'nin Savunması, Dış Politika Enstitüsü, 1987, s.5.
[188] Gönlübol M. Kürkçüoğlu Ö. A.g.e., s.600.

çekilmişti ama üyeliği devam ediyordu. Fakat 1970'lerin ortasından itibaren SSCB'nin Akdeniz'deki etkinliği artınca ve özellikle İran ve Afganistan'daki gelişmeler yaşanınca, bu ülkenin NATO'nun askeri kanadı dışında kalması Batılı ülkelerin güvenlik kaygıları açısından daha fazla önem taşımaya başladı. NATO yetkilileri 20 Ekim 1980'de acilen NATO Savunma Planlama Konseyini toplayarak Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönüşünü onayladılar.

Anılan dönemde Türkiye, daha çok kuzey batı komşusu Yunanistan'dan kaynaklanan sorunlarla uğraşmıştır. Türkiye'deki askeri yönetimin, 1980 yılında Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına geri dönmesi için vetoyu kaldırması bile, 1980 sonrası Türk Yunan ilişkilerini düzeltmeye yetmemiştir. Özellikle Ekim 1981'de, PASOK lideri Andreas Papendreu'nun iktidara gelmesiyle ilişkiler daha da bozulmuş, önceden başta Kıbrıs olmak üzere[189], Ege'deki kıta sahanlığı, FIR Hattı ve Adaların silahsızlandırılması gibi sorunlara Batı Trakya Türklerinin durumundaki bozulma da[190] eklenince Türkiye'nin güvenliği için daha olumsuz bir ortam oluşmuştur.

Bu dönemde Türkiye'nin güvenlik ve savunma politikaları 1950'li yılların tersine, tek boyutlu yani sadece Batıya dönük olmaktan çıkmıştır. Zira yukarda da bahsedildiği gibi, özellikle Kıbrıs bunalımları Türkiye'nin güvenlik menfaatlerinin tümünün İttifak tarafından korunamayacağını göstermiştir. 1979-89 yılları arasında Türkiye'nin Batı İttifakı içindeki önemi artsa da, Türkiye, kendi bölgesindeki istikrarsızlık ve çatışmalardan etkilenmemek için bölge ülkeleriyle yeni ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır.

[189] Bu Dönemde Kıbrıs Türk Kesimi 15 Kasım 1983'de "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti"ni İlan Etmiştir.

[190] Batı Trakya Türkleri üzerindeki baskılar sonucu 1989 yazında Yunanistan ve Bulgaristan'dan Türkiye'ye büyük bir göç akını yaşanmıştır.

4.SOĞUK SAVAŞIN BİTİŞİ VE NATO'NUN GENİŞLEMESİ

4.1.Soğuk Savaş Sonrası Dönem

Soğuk savaş döneminde ikiye ayrılan Avrupa'da, güçlü bir batı ittifakının kurulması ve güçlendirilmesi sadece ABD için değil, bütün Batı Avrupa ülkeleri için de hayati öneme haizdi. Bu fikrin gerçekleştirilmesi ise ancak, siyasi ve ekonomik istikrara sahip bir Avrupa ile mümkün olabilirdi. Avrupa'da meydana gelecek entegrasyonun Fransa ve Almanya arasında büyük sorunlara yol açan geleneksel gerginliği de ortadan kaldıracağı ve batı ittifakı için gerekli olan, Alman desteğinin sağlanacağı düşünülmüştür.[191] Bu amaçla AB'ne doğru giden süreç desteklenmiş ve her durumda başarı kazanması için gerekli bütün gayret gösterilmiştir. 1985 yılının Mart ayında, Gorbaçov'un iktidara gelmesinden sonra, SSCB-ABD münasebetleri, bir nükleer füze rekabeti şeklinde kendini göstermesine rağmen, 1989'dan itibaren Avrupa'daki gelişmeler çerçevesinde şekillenmeye başlamıştır. Bir seri silahsızlanma görüşmelerini takiben meydana gelen bu gelişmeler, ABD ve Gorbaçov liderliğindeki SSCB'yi Malta Zirvesine taşımıştır. 2-3 Aralık 1989 tarihinde, Avrupa'da meydana gelen gelişmelerin gölgesinde yapılan Malta Zirvesini takiben, Gorbaçov tarafından, "soğuk savaşın sona erdiği ve kalıcı barış çağının başladığı" resmen ifade edilmiştir.

Ekonomik alanda Batı Avrupalıların süratle ilerlemeleri devam ederken doğu cephesinde de büyük değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler ve nedenlerini teşkil eden zorunlulukları eski Avusturya Başbakanı, Dr. Bruno KREISKY şöyle değerlendirmektedir:

Mihail Gorbaçov, konuşma ve açıklamalarında sadece açıklıklarından ötürü ilginç bulduğum iç politik ifadeler kullanmıyor, aynı zamanda da SSCB'de bir reforma ihtiyaç duyulduğuna da işaret ediyor. Gorbaçov, bu görevleri ancak SSCB'nin silahlanma yarışının mali yükünden kurtulması halinde yerine getirebilir. SSCB'nin son yıllarda milyonlarca ton buğday ithal etmek zorunda kaldığı göz

[191] Eralp Atilla, Türkiye Ve Avrupa, İmge Kitapevi, 1997, s.89

önüne alınacak olursa bu durum daha kolay anlaşılır. Bütün, bunlardan ötürü, Gorbaçov'un silahsızlanma görüşmelerini sabırla devam ettirmek ve silahlanma yarışına son vermek için yeterince nedeni olduğuna inanıyorum."[192]

SSCB'nin değişim taraftarı lideri Mihail GORBAÇOV'un öncülüğünü yaptığı ve Doğu Bloğu'nun yıkılışıyla sonuçlanan bir seri gelişmeyi Prof.Dr. Fahir ARMAOĞLU, "Avrupa'da 1989 ihtilalleri" olarak nitelemektedir.[193]

Soğuk savaş dönemi sonrasının, önemli kilometre taşlarından birisi de iki Almanya'nın birleşmesidir. 1989'un Temmuz ayına gelindiğinde, birleşme sürecinin başladığı görülmektedir. Bu süreç, 28 Kasım 1989'da, dönemin F.Almanya başbakanı Helmut KohI'ün, Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmelerini öngören bir planı ortaya atmasıyla; yeni bir boyut kazanmıştır. Nihayet, iki Almanya'nın birleşme antlaşması, 12 Eylül 1990'da Moskova'da; ABD, SSCB, İngiltere, Fransa ve iki Alman Dışişleri Bakanının katılımıyla imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre; iki Almanya'nın birleşmesi, resmen 3 Ekim 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Amerika, iki Almanya'nın birleşmesine hararetle taraftardı.Lakin birleşmiş Almanya'nın NATO üyesi olmasını istiyordu.Fakat bu konuda Sovyetlerin hassasiyetini bildiği için, 31 Mayıs-3 Haziran 1990 günlerinde Washington'da yapılan Bush –Gorbaçov zirvesinde ,iki Almanya'nın birleşmesine dair 9 maddelik bir plan teklif etti.Bu plana göre birleşmiş Almanya nükleer ,kimyasal ve biyolojik silahlara sahip olmayacak ,Birleşmiş Almanya NATO üyesi olsa bile, Doğu Almanya parçasında hiçbir NATO kuvveti bulunmayacak ve Birleşmiş Almanya'nın Polonya ile sınır değişmezliği kabul edilecekti.[194]

Sovyet Rusya başlangıçta ,birleşmiş Almanya'nın NATO üyeliğine şiddetle karşı çıkmıştır.Amerikan planında öngörüldüğü şekilde olsa bile .Bu sebeple ,7 haziranda Varşova paktı liderlerinin Moskova'da yaptığı toplantıda Gorbaçov ,Varşova Paktının bağımsız devletlerden meydana gelen demokratik bir grup olması gerektiğini savunurken ,Varşova Paktı ile NATO arasındaki münasebetlerin

[192] Gorbaçov Mihail,Glastnost: Asıl Neyi İstiyorum?, Çeviren: T.Tarcan Çandar, Dönemli Yayıncılık A.Ş., 1987, s.10
[193] Armaoğlu Fahir, 20 nci yy. Siyasi tarihi, 2nci cilt (1980-1990), İş Bankası Yayınları, 1992, s.113
[194] International Herald Tribune, June 4, 1990

genişletilerek bir PanAvrupa "kurulmasından söz etmekteydi.[195] 5-6 Temmuz 1990 günlerinde Londra'da yapılan NATO zirvesi de yayınladığı bildiride ,[145]Almanya'nın birleşmesinin Avrupa'nın bölünmüşlüğünü,sona erdireceğini ,birleşmiş bir Almanya'nın Avrupa'nın, Avrupa'nın istikrarı için zaruri bir faktör olduğunu ,güvenlik alanında da bir Avrupa kişiliğini ortaya çıkaracağını ve Atlantik dayanışmasını güçlendireceğini söylemekteydi.[196] 1989'da Almanya birleşmesini tamamlarken; Yugoslavya parçalanmaya başlamış, 1991 yılının haziran ayında Slovenya ve Hırvatistan bağımsızlıklarını ilan ederken, Bosna-Hersek ve Makedonya AT'ye başvurarak, bağımsızlıklarının garanti edilmesini istemişlerdir.[197] Böylece Doğu Bloku'nu oluşturan devletlerde başlayan, çok partili hayata geçiş ve pazar ekonomisi uygulamaları gibi sistem değişiklikleri; Gorbaçov'un beklediği bütünleşme çabalarını dağılmaya götürmüştür. Bu gelişmeler üzerine, Doğu Bloğu ülkelerini ekonomik olarak birbirine bağlayan COMECON'un 26 Haziran 1991'de, bunu takiben de VP'nın 1 Temmuz 1991'de feshi gerçekleşmiştir.

İki kutuplu dünya düzeninde, bir kutbun çöküşü ile beraber "yeni bir dünya düzeninden" söz edilmeye başlanmıştır. Bu kavram ilk olarak, ABD eski Başkanı George BUSH tarafından, körfez savaşının sonrasında, Washington'da düzenlenmiş olan bir basın toplantısında dile getirilmiştir. Daha sonraları yazarlar, devlet adamları ve politikacılar tarafından da sıkça telaffuz edilmeye başlayan "yeni dünya düzeni" kavramı; 21 nci yüzyılda dünya düzeni ve güvenlik politikaları konusunda en önemli çıkış noktasını teşkil etmektedir. Bahse konu dünya düzeninin kaynağı ve oluşumunda en büyük rol yine Avrupa ve ABD destekli bir güvenlik sistemidir.

Halen içinde yaşadığımız bu sistem hakkında ABD Eski Başkanı Henry KISSINGER şunları söylemiştir:[198] "ABD'nin başarılı politikaları sayesinde ortak bir düşman yerine, ortak görevlerin doğurduğu entegrasyon eğilimlerinin güçlendiği çok kutuplu bir dünyaya geçtik. Ama çok kutuplu denince işin içine bir bakıma güçler dengesi meselesi de girer. Oysa Amerikan siyasi düşünce tarzının 200 yıldır hesaba katmadığı bir şey bu... Bugün yeni dünya düzeni meselesinde, ne yazık ki, ABD'den başka önderliğine güvenebileceğimiz başka bir ülke yok, çünkü diğerleri ondan daha

[195] İnternational Herald Tribune,June 8,1990
[196] Le Monde, 8-9 Juillet 1990
[197] Yılmaz Veli, A.g.e. s.534-535
[198] Soğuk Savaştan Sıcak Barışa, Alan Yayıncılık, s.40

ileride değil." Öte yandan aynı konuda geleceğe ilişkin isabetli değerlendirmeleri ile bilinen yazar Alvin TOFLER ise; "Modern batı, son üç yüz yılın büyük bölümünde, henüz modernleşememiş doğu üzerinde ekonomik, askeri ve kültürel egemenliğini sürdürdü. Bu egemenlik şimdi sona ermek üzere. ABD bu büyük değişimi engelleyemez ama bu değişime kayıtsız kalmamalı ve Avrupa'ya yönelik stratejik yoğunlaşmasını buraya kaydırmalıdır." demektedir.[199] Görüldüğü gibi iki kutuplu dünya düzeninin sona ermesi, başlangıçta ABD'nin öne çıktığı, yeni bir dünya düzenini ortaya çıkarmıştır. Ancak, 1990'lı yıllar geride kalmaya başlayınca, bu yeni düzenin, iki farklı yönde gelişmeleri beraberinde getirdiği görülmüştür.

Bir taraftan SSCB'nin ve VP'nın ortadan kalkmasına bağlı bir rahatlama, daha özgür ve müstakil hareket etme, yakınlaşma, barış içinde bir arada yaşama olguları yaşanırken; diğer taraftan da, özgürlük ortamının, etnik, dinsel ve kültürel farklılıklar ile yerel özellikleri öne çıkarması nedeniyle bölücü/ayrılıkçı eğilimler ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, bütünleşme ve ayrılma çaba ve eğilimleri, eş zamanlı olarak yaşanmaya başlamıştır. Değişimin kabullenilmesi ve hayata geçirilmesi, bir direnmeyi ve bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Gelişmeler karşısında, isabet derecesi yüksek kestirimlerde bulunmak güçleşmiş, belirsizlikler artmıştır. Dolayısıyla, yeni tehdit unsurları, savunma ve güvenlik sorunları ortaya çıkmıştır.

BM ve NATO gibi, iki kutuplu dönemin koşullarında öne çıkmış örgütlerin işlevleri tartışılmaya başlanmış; AB, AGİT, BAB gibi bir kısım örgütler ise, yapı ve işlevleri iki kutuplu döneme göre değişime uğramış olarak, öne çıkmıştır. 1990 sonrasının yeni ve tam bağımsız devletleri, iki kutuplu döneme dönüşün önünü tıkama, bağımsızlıklarını sürdürme endişesi ve telaşı içerisinde bu örgütlere yönelmişlerdir. Üyelerinin beklentilerini ne ölçüde karşılayabilecekleri tartışmaya açık, çok sayıda örgütün oluşturduğu bir karmaşa ortaya çıkmıştır. Etnik, dinsel ve kültürel farklılıkların öne çıkmasının beslediği ayrılıkçı hareketler, milliyetçilik olgusu, insan hakları kavramları,radikal dincilik ve global terörizm bütün dünyayı meşgul eden bir dizi krize ve gerginliğe neden olmuş, tehdit algılamasındaki değişim

[199] A.g.e. , s.43

ve farklılaşma, bu krizlerin ve gerginliklerin boyutlarının büyümesi ve uzun sürmesi üzerinde etkili olmuştur.[200]

Bilindiği üzere, Soğuk Savaş döneminde, iki kutuplu kuvvetler dengesinin yapısal dinamiklerini ana eksenlerini teşkil eden "Doğu-Batı" blokları arasındaki politik, askeri ve sosyo-ekonomik rekabetin, güvenlik boyutunu "nükleer silahlar" teşkil etmiştir.[201] Bu bağlamda ,NATO ve Varşova Paktları arasındaki "Topyekün Harp" senaryolarının asli aktörlerini teşkil eden ABD ve Sovyetler Birliğinin müşterek çıkarları gereği ittifak ettikleri "nükleer savaştan kaçınma" ya dayalı konsensüs , her iki ülkenin anavatanlarının muhtemel bir nükleer tahribattan muhafazası esasına dayandırılmıştır[202]

Bununla birlikte, Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından ,kapitalizm karşısında daha başarılı bir alternatif politik /ekonomik modelin olmayışı ,İkinci Dünya Savaşı sonrasında olduğu üzere barış ve istikrar arayışlarını kuvvetlendirirken ,"Yeni Dünya Düzeni" söylemlerinin sürekliliğini ön plana çıkarmıştır."Nükleer Dehşet Dengesi" ne dayalı küresel boyutlarda yıkıma yol açabilecek bir topyekün savaşın olmamasının ardından, yumuşak çok kutuplu kuvvetler dengesine geçiş süreci içerisindeki uluslararası sistemde, Almanyaların birleşmesi ,Orta Asya Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanması, Polonya-Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın NATO üyeliğine kabul edilmesi, AKKA-Avrupa konvansiyonel Kuvvet Anlaşmasının silahsızlanma sürecini hızlandırması, AGİT-Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı sürecinin, BM şemsiyesi altında uyuşmazlıklarının barışçı yollardan çözülmesi girişimleri, ideal değerlerle donatılmış güvenlik ve savunma politikalarını güçlendirmiştir. Soğuk Savaş sonrasındaki yeni kuvvetler dengesi içerisindeki askeri/politik uluslararası güvenlik stratejileri bağlamında Batı ittifakı açısından genel panorama incelendiğinde, olası bir "Sovyet Yıldırım Taarruzu"tehdidini azalım kaydederken, 2 nci Dünya Savaşı sonrasında Stalin'in çizdiği Doğu Avrupa Hinterlandı kapsamındaki topraklarından ;Sovyet askerlerinin de geri çekilmesi ile neticelenmesi sonuçta bölgesel istikrarı güçlendirmiştir. ABD, bu durumda Avrupa topraklarındaki mevcut askeri potansiyelinde indirime giderken;

---

[200] Öztürk O.Metin, Yakın Geleceğe İlişkin Küresel Kestirimler ve Türkiye. Silahlı Kuvvetler Dergisi Sayı:364, 2000, s.7

[201] Chalmers M.Roberts,"The Nuclear Years The Arms Race And Arms Control 1945-1970.s.14-27

[202] Luttwak Edward N., The Pentagon And The Art Of War.New York 1985

savunma sanayi harcamaları açısından da önemli kısıtlamalara gitmiştir.Ayrıca topyekün harp esasına dayalı savunma stratejilerine değişime paralel olarak Varşova Paktının dağılmasının ardındaki kuvvet boşluğu barışçı yollardan çözümü maksadıyla, başlatılan Kuzey Atlantik işbirliği konseyi ve barış için ortaklık ortaklık projesi, Atlantik –Urallar gerisinde yeni bir süreci başlatmıştır.[203]

4.1.1. Avrupa'daki Yeni Güvenlik Ortamı

4.1.1.1. Güvenlik Ortamındaki Değişikliklerin Nedenleri

Avrupa'nın siyasi haritasında meydana gelen değişikliklerin kökeni, 1960 ve 1970'lerde meydana gelen ve geniş etkileri olan bir takım gelişmelerde aranabilir. Bu gelişmelerin bir çok yönü olmakla beraber, aralarında üç olay özellikle önemlidir: Aralık 1967'de, uygun güvenlik ortamının sağlanması ve Doğu-Batı ilişkilerindeki gerginliğin azaltılması yönünde oluşturulacak paralel politikalar temeline dayanan Harmel doktrininin İttifak tarafından benimsenmesi; 1969 yılında Federal Almanya Cumhuriyeti Başbakanı Willy Brandt tarafından, Doğu Avrupa ülkeleri ve Sovyetler Birliği ile, bu ülkelerin hükümetlerinin iç politikaları ve dış faaliyetlerinin belirlediği sınırlar çerçevesinde daha olumlu ilişkiler tesis etmeye yönelik "Ost-politik"in başlatılması; insan hakları konularının tartışılması için yeni standartlar tesis eden ve Doğu ile Batı arasında karşılıklı güven arttırmaya yönelik yeni önlemler getiren AGIK' Helsinki Nihai Senedi'nin Ağustos 1975'te kabul edilmesi[204]

1980'lerde yine bunlar kadar önemli bir dizi olay, Doğu-Batı ilişkilerinin akışını belirlemiştir. Bu olaylar arasında şunlar sayılabilir: NATO'nun Aralık 1979 tarihli nükleer modernizasyon ve silahların kontrolüne ilişkin çift yönlü kararını takiben Orta Menzilli Nükleer Kuvvetlerini (JINF) Avrupa'da konuşlandırması; bunu takiben tüm dünyada yerde konuşlandırılmış ABD ve Sovyet INF füzelerini ortadan kaldıran Aralık 1987 tarihli Washington Antlaşması'nın imzalanması; Ağustos 1980'de Polonya'da "Dayanışma" adlı bağımsız sendika hareketinin ortaya çıkışı ve

---

[203] Caşın Mesut Hakkı, "Soğuk Savaş Sırasında Türkiye'nin Değişen Ulusal Güvenlik Vizyonu *Kapsamında Üniversite Ve Silahlı Kuvvetlerin Yeni Ar-Ge Stratejileri*"*21'nci Yüzyılın İlk* Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası Ve Stratejisi"Konulu Sempozyum,İstanbul 7-8 Aralık 1999

[204] NATO Handbook, s. 67

tanınmasıyla bağlantılı olarak (daha sonra ortaya çıkan bazı aksiliklere rağmen) Doğu Avrupa'da değişimin ilk işaretlerinin belirmesi; Afganistan'ın 1979'da Sovyetler Birliği tarafından işgalinin sonuçları ve sonunda Şubat 1989'da Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekilmesi; Mart 1985'te Mikhail Gorbachev'in Sovyet Komünist Partisi Genel Sekreteri olarak atanması.

Mart 1989'da Viyana'da, AGİK çerçevesinde, 23 NATO ve Varşova Paktı üyesi ülkenin katılımıyla Avrupa'da konvansiyonel kuvvetlerin indirimi (AKK) konusunda silahların kontrolü ile ilgili ümit verici yeni müzakereler başladı. 1989 Mayısında bu zemin üzerinde Brüksel'de yapılan NATO Zirve Toplantısının özel bir önemi vardır. Bu toplantıda ittifak politikasının iki önemli açıklaması yayınlandı: ittifakın kırkıncı kuruluş yıldönümünde yayınlanan, ve NATO Müttefiklerini işbirliklerinin beşinci on yılında yönlendirecek politika ve amaçların belirtildiği bir bildiri; ve Silahların Denetimi ve Silahsızlanma Konularında Geniş Kapsamlı Kavram[205]

1989 Zirve Bildirisi son derece önemli bir çok unsur içeriyordu. Bildiride, Sovyetler Birliği ve aynı zamanda diğer Doğu Avrupa ülkelerinde bir değişim sürecinin başlamış olduğu kabul ediliyor ve İttifakın Avrupa'nın bölünmesinin önlenmesi ve adil ve barışçıl bir Avrupa düzeni oluşturulması konusundaki yaklaşımının ana hatları çiziliyordu. Bildiri ile inandırıcı ve etkili caydırıcı bir kuvvet ve uygun bir savunmaya olan ihtiyaç tekrarlanıyor ve ABİ) Başkanı Bush'un Viyana'da başlatılan AKK müzakerelerinin hızlandırılması ve konvansiyonel kuvvetlerin diğer kategorilerinde ve aynı zamanda ABD ve Sovyetler Birliği'nin kendi toprakları dışında bulunan askeri personelinde önemli indirimlere gidilmesi yolundaki çağrısı destekleniyordu. Bildiri, diğer alanlarda genişletilmiş Doğu-Batı işbirliği, önemli küresel sorunlar üzerinde harekete geçmek ve ittifakın uzun dönemli amaçlarını gerçekleştirmek için oluşturulacak önlemler üzerinde geniş çaplı bir gündem sunuyordu.

4.1.1.2.Seksenli Yılların Sonundaki Gelişmeler

Tüm Avrupa kıtası ve bir bütün olarak uluslararası ilişkiler için son derece

[205] A.g.e., s. 68

önemli olan gelişmeler yıl boyunca devam etti. 1989'un sonunda ve 1990m ilk haftalarında Polonya ve Macaristan'da siyasi ve ekonomik sistemin reformuna yönelik önemli ilerlemeler kaydedilmiş ve Doğu Almanya, Bulgaristan, Çekoslovakya ve sert çatışmalardan sonra Romanya'da özgürlük ve demokrasi yolunda beklentilerin çok ötesine giden adımlar atılmıştı.

Avrupa'da kırk yıllık geçmişi olan bölünmeye son verme sözü ve onunla birlikte Almanya'nın bölünmüşlüğünü sona erdirme, Berlin Duvarının Kasım 1989'da yıkılmasıyla gerçek bir anlam kazandı. Sembolik anlamının ötesinde, bu olay İttifak üyelerince bütünleşmiş ve özgür bir Avrupa'yı hedefleyen sürecin kaçınılmaz bir parçası olarak görüldü. Süreç tamamlanmış olmaktan çok uzaktı ve bir çok engel ve belirsizliklerle karşı karşıyaydı; ancak hızlı ve dramatik ilerlemeler kaydedilmişti. Birçok Orta ve Doğu Avrupa ülkesinde özgür seçimler ya yapılmıştı ya da planlanıyordu; eski bölünme çizgileri açılıyor, ve baskı yaratan sınır tesisleri ortadan kaldırılıyordu; ve bir yıldan az bir zaman içinde, 3 Ekim 1990'da, uluslararası topluluğun desteği ve Sovyetler Birliği'nin onayı ile, uluslararası bir anlaşma ve Alman halkının demokratik seçimlerine dayanarak iki Alman devletinin birleşmesi gerçekleşti.

Reform ve reform umudu, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin uluslararası camia ile olan ilişkilerinde önemli ve olumlu değişiklikler meydana getirdi; böylece çekişme, polemik ve soğuk savaş politikalarının durağanlığı yerine işbirliği için pratik önerilerde bulunan, ümit verici bir Doğu-Batı diyalogunun yolu açılmış oldu[206] Bu değişiklikler çok kolay gerçekleşmedi, ve eski Sovyetler Birliği'ndeki ve Orta ve Doğu Avrupa'nın diğer bölümlerindeki olayların da gösterdiği gibi, istikrar ve güvenlik konularında yeni endişeler doğurdu. Sovyetler Birliğinin kendi içindeki cesur reformlar, yeni sorunlara ve şiddetli iç problemlere yol açtı. Ayrıca, dar ekonomik olanaklar ve bir çok Orta ve Doğu Avrupa ülkesinde otoriter hükümet ve merkezden planlanan ekonomiden çoğulcu demokrasi ve serbest pazara geçişi sağlamada karşılaşılan önemli zorluklar birleşerek siyasi tahminleri belirsiz ve daimi revizyona muhtaç bir duruma getirdiler.

Bu dönem boyunca NATO, ortak güvenlik çıkarlarını tehlikeye düşürecek bir

[206] A.g.e., s. 69

kriz riskini azaltmak için üye ülkeleri arasında dayanışma ve politikalarının eşgüdümü için gereken çerçeveyi sağlayarak önemli bir rol oynamaya devam etti. İttifak, askeri eşitsizlikleri ortadan kaldırmak, askeri konularda daha fazla açıklık sağlamak, radikal fakat dengeli ve denetlenebilir silahların kontrolü anlaşmaları, denetim anlaşmaları ve her düzeyde daha fazla temas yoluyla güven oluşturmak yönündeki çabalarını devam ettirdi.

4.1.1.3. Dostluk Eli ve İşbirliği

1990 Temmuz'unda Londra'da yapılan Zirve Toplantısı'nda, NATO'nun kuruluşundan beri yayınlanan en kapsamlı Bildiride, Devlet ve Hükümet Başkanları, İttifakı yeni güvenlik çerçevesine uygun bir şekle dönüştürmek ve Doğu ve Batı arasındaki çekişmeyi sona erdirmek için gereken önemli adımları açıkladılar. Sovyetler Birliği ve Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri hükümetlerine NATO ile düzenli diplomatik bağlantı kurmak ve işbirliği temeline dayalı yeni bir ilişki tesis etmek yönünde önerilerde bulundular. Bir ay önce İskoçya'da toplanan NATO Dışişleri Bakanlarının, Sovyetler Birliği ve tüm diğer Avrupa ülkelerine dostluk ve işbirliği önerisinde bulunan "Turnberry Mesajını yayınlayarak attıkları istisnai adım, bu Bildirinin habercisi olmuştur. Sovyetler Birliği Başkanı Gorbachev tarafından 1990 Temmuz'unda yapılan ve birleşmiş Almanya'nın Kuzey Atlantik İttifakı'na katılmasını kabul eden açıklama, bu Mesajın olumlu niteliğiyle ve Londra'da İttifak Hükümetleri'nce yapılan önemli öneriler ve üstlenilen yükümlülüklerle bağlantılıydı.[207]

Londra Bildirisi, çok çeşitli yollarla işbirliğini geliştirme önerileri içeriyordu. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden temsilciler Brüksel'deki NATO Karargahı'na davet edildiler. Bu tip birçok ziyaret oldu. Diplomatik düzeyde düzenli ilişkiler oluşturulması için düzenlemeler yapıldı. NATO Genel Sekreteri de Londra Zirve Toplantısından hemen sonra Bildiride yer alan önerileri ve İttifakın yeni ortaya çıkan siyasi fırsatları yapıcı olarak kullanma yönündeki kararlılığını Sovyet liderlere iletmek üzere Moskova'yı ziyaret etti. Kasım 1990'da Paris'te, Avrupa'da Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşmasıyla ve AGIK üyesi ülkelerin Yeni bir Avrupa İçin Paris Şartını yayınlamalarıyla aynı tarihte, ortak bir bildiri ve saldırmazlık

[207] A.g.e., s. 70

taahhüdü imzalandı. Ortak bildiri, düşmanca ilişkileri resmi olarak sona erdirmiş ve imzacıların, BM Şartı ve Helsinki Nihai Senedi'ne uygun olarak herhangi bir devletin toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığına karşı tehdit veya güç kullanmaktan kaçınma niyetlerini bir kez daha taahhüt ediyordu. AGİK'e üye tüm diğer ülkeler bu taahhüde katılmaya davet edildiler.

Kısa süre içinde askeri güçler ve doktrinler üzerinde yapılan yoğun tartışmalar da dahil olmak üzere, yeni askeri ilişkiler kuruldu. Askeri faaliyetler bakımından şeffaflık ve güveni arttırmak üzere karşılıklı olarak ulusal toprakların üzerinde uçuşa izin veren "Açık Semalar" (Open Skies) anlaşması yönünde ilerleme kaydedildi. Atlantik'ten Ural Dağları'na kadar tüm Avrupa'da konvansiyonel kuvvetlerin azaltılması hususunda, Avrupa'daki insan gücünü kısıtlamaya yönelik ek önlemler de dahil olmak üzere AKK Antlaşması'nı daha ileri götürecek yeni görüşmeler başlatıldı. AGIK sürecinin hızlandırılması ve özgür toplumların kurulması ve korunması için yeni standartlar belirlenmesi konusunda fikir birliğine varıldı. Karşılıklı güveni arttırmada başarılı olmuş olan AGIK sürecini, daha birleşmiş bir Avrupa'da daha geniş bir siyasi diyalog forumu oluşturabilmesi için daha fazla kurumsallaştırmak için önlemler alındı. NATO, kendisini yeni koşullara uydurmak için stratejisini kendi içinde geniş çaplı bir gözden geçirmeye tabi tuttu.[208]

4.1.1.4. Körfez Krizi

Tüm bu gelişmelerin olumlu akışına rağmen, Irak'ın 2 Ağustos 1990' da Kuveyt'i işgali ve bunu takiben Körfez'de meydana gelen gelişmeler, istikrara yönelik yeni tehditlerin çok çabuk ve hiç beklenmeyen koşullarda ortaya çıkabileceğini gösterdi. İşgali engellemek amacıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin önderliğinde oluşturulan Koalisyon Gücü doğrudan NATO'yu kapsamıyordu; fakat bu çatışma nedeniyle NATO içinde oluşan dayanışma bu konuda önemli rol oynadı. NATO ülkeleri, bu krizin başlangıcından itibaren siyasi danışmalar için İttifak forumunu yoğun olarak kullandılar ve Birleşmiş Milletler'in diplomatik bir çözüm bulma çabalarını desteklemekte önemli bir rol oynadılar. Bunların başarısız olduğu noktada NATO üyelerinin Koalisyon Gücü'ne doğrudan katkıları, varlıklarını paylaşmakta ve NATO içinde birlikte çalışmaktaki deneyimleri rol oynadı. Ayrıca,

[208] A.g.c., s. 71

Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5. Maddesindeki toplu savunma konusundaki taahhüdünün bir ifadesi olarak, Körfez'deki durumun Türkiye'nin güvenliğine yönelik bir tehdit oluşturması ihtimaline karşı İttifak üzerine düşeni yaptı ve NATO ACE Çevik Gücü unsurları Türkiye'ye gönderildi. Irak'ın davranışına karşı uluslararası toplum tarafından sergilenen amaç birliği ve kararlı direniş, Sovyetler Birliği ile Batı arasındaki ilişkilerde meydana gelen değişimin olumlu bir kanıtıdır. Aralarında daha iyi ilişkiler ve ileri düzeyde işbirliği kurulmuş olmasından kaynaklanan yararlar açıkça bellidir. NATO ile Rusya arasında 1997'de NATO-Rusya Kurucu Senedi'nin imzalanmasına yol açan ilişkilerin gelişmesinde tüm Avrupa Atlantik bölgesinin güvenlik ve istikrarı konusundaki karşılıklı çıkarlarının zamanında farkına varılmış olmasının katkısı büyük olmuştur.

4.1.2. Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Yeniden Yapılanma Süreci :

Soğuk Savaşın sona ermesiyle beraber NATO'nun geleceği sorgulanmaya başlanmıştı. Bir görüşe göre Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla beraber NATO da varoluş sebebini (raison d'etre) yitirmişti, dolayısıyla da artık devam etmesine gerek yoktu. Diğer bir görüşe göre ise Sovyetler Birliği'nin dağılması demek, dünya barışını tehdit eden tüm etkenlerin ortadan kalkması demek değildi. Yeni dünya düzeninin Soğuk Savaş döneminden alnının akıyla çıkmış, hedeflerine birer birer ulaşmış, güvenilir bir uluslararası örgütün varlığına ihtiyacı vardı. Asıl soru ise, bu NATO muydu, yoksa daha farklı bir oluşum mu olmalıydı?

Moskova yönetimi hem NATO'nun hem de Varşova paktının feshedilmesini ve Avrupa'da kolektif bir güvenlik organizasyonu kurulmasından yana idi. Bunun için Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) kullanılabilirdi. Fransa ise NATO'nun varlığını sürdürmesi gerektiğini, ancak Batı Avrupa Birliği'ne ve o zaman var olan Avrupa Topluluğu'na (Maastricht anlaşmasından sonra Avrupa Birliği (AB) olmuştur) daha fazla önem verilmesi gerektiğini vurguluyordu. ABD ve Britanya gibi ülkeler ise Avrupa güvenliğinin ABD'nin varlığı olmadan sağlanamayacağını

düşünüyor, ve bu bağlamda NATO'nun korunması ve hatta tekrar yapılandırılması gerektiğini belirtiyorlardı.[209]

Burada asıl konu 1990 sonrası Avrupa güvenliğini sağlamak için NATO'dan daha sağlıklı ve güvenilir bir örgütün olup olmadığıydı. Cevap çok basitti. Bu role aday organizasyonlardan hiçbiri NATO'nun uğraştığı sorunlarla uğraşacak kapasitede değildi. Ne AGİT ne de Birleşmiş Milletler (BM), NATO'nun rolünü üstlenecek kapasitede değildi. Avrupa Birliği (AB) ve Batı Avrupa Birliği (BAB) diğer seçeneklerdi ama onlar da transatlantik boyuttan yoksunlardı.[210]Açıkça görüldüğü üzere, NATO askeri kapasitesi ile Avrupa'da güvenlik ve istikrarı sağlarken, aynı zamanda Avrupa ve ABD arasında siyasi bir bağ olan, vazgeçilmez bir unsurdu.

NATO sadece Avrupa'nın güvenliğini sağlayan bir örgüt değil, aynı zamanda üye ülkeler arasında siyasi, ekonomik ve askeri bağları güçlendirme konusunda bir araç olmuştu. Bu sebeple de askeri tehdit ortadan kalkmış olsa bile NATO bu yönleriyle uluslararası arenada yine önemli bir rol üstlenebilecekti. Zira, askeri tehdit tam anlamıyla ortadan kalkmış da sayılmazdı. Sovyetler Birliği dağılmıştı ama Rusya'daki durum istikrarlı sayılmazdı. Ayrıca, Sovyet tehdidi bitmiş olsa da, etnik çatışmalar ve bu çatışmalardan kaçan insanlar, mülteciler, sınır problemleri, kitle imha silahlarının denetimi gibi konular hala dünya barışının önündeki engellerdi. Bunun en büyük örneği Bosna ve Kosova'da (daha sonra Makedonya'da) yaşanan insanlık dramıydı ve bu olaylar NATO'nun işinin henüz bitmemiş olduğunu gösterdi. Emsalsiz caydırıcılığıyla NATO, başka bir güvenlik örgütü tarafından yeri doldurulamayacak bir kurumdu.[211]

Dolayısıyla Soğuk Savaş sonrası dönemdeki tehditler Sovyet tehdidi gibi askeri ve ideolojik bakımdan çok güçlü ve merkezi olmasa da, dünya barışını, global ekonomiyi ve daha pek çok alanda işbirliğini tehdit eder haldeydi ve NATO'da

---

[209] Brown Michael E., "Minimalist NATO" Foreign Affairs, Vol. 78, No:3, 1999, s.204-18.
[210] Asmus Ronald - R. Balkwill, "Can NATO Survive", The Washington Quarterly, 19:2, 1996, s.79-101.
[211] Heisbourg François, "New NATO, Nwe Europe: New Division Of Labour.", The International Spectator, VOl.34, No:2, April-June 1999, s.63-72.

yılların verdiği tecrübe ve güvenilirlik ile bu olayların karşısında duran en büyük organizasyondu.

1989-91 çöküşünden Batı Avrupa'nın hiç etkilenmediğini öne sürmek, yüzeysel bir bakış olur. Anahtar niteliğindeki kurumlar, NATO ve AT yerlerini korudular. Ancak bu kurumların siyasal yapısı, Batı Avrupa'nın jeopolitik ve jeoekonomik bağlamında meydana gelen radikal dönüşüm nedeniyle dağıldı ve siyasal ekonomilerinin geleceği belirsizleşti. Jeopolitik bağlam Sovyetler Birliği/Rusya'nın artık bir tehdit ya da bir düşman hatta bir muhalif bile olamaması nedeniyle dönüşüm geçirdi. Soğuk Savaş NATO'su ABD hegemonyasının bu başlıca aracı ABD'nin kendi önderliği karşılığında sağladığı hizmetlerle ABD askeri gücü birlikte gereksizleşti. SSCB/Rusya 'nın Batı Avrupa siyasetinde yer alan meşru bir oyuncu haline gelmesi bir tehdit oluşturuyor ve NATO siyasal sisteminin bütün denklemlerini değiştiriyordu.

4.1.2.1.Çöküşten Sonraki NATO Programları ve Güç Siyasetleri

NATO Soğuk Savaşın eski güzel günlerini andıran bir topluluk haline gelecekti, çünkü sadece kendi üyelerinin saldırıya karşı bölgesel planda savunulması için kurulmuştu. Ama şimdi görülebilir bir gelecek için kendi üyelerine yönelik hiçbir yerden bölgesel tehdit gelmiyordu (ittifakın iki üyesi Yunanistan ve Türkiye'nin karşılıklı tehditleri dışında) Böylece Batı Avrupalılar NATO'nun resmi oluşumu ve askeri konumu bakımından aynı durumda kalması gerektiğinde ısrar etmeleri halinde onun ölümüne yol açabileceklerdi. Sonuç olarak ABD'ye Batı Avrupa devletlerinin siyasal yönelimi için hiçbir siyasal araç sağlamayacaklardı çünkü NATO'nun verdiği askeri hizmetlere artık gerek olmayacaktı.

Washington'un Soğuk Savaşın bitimindeki ilk büyük Avrupa sorunu burada ortaya çıktı. Sovyet bloğunun çöküşü ABD'nin Avrupalı müttefikleri üzerindeki hegomonik siyasal önderliğini tahrip ediyordu. Askeri/güvenlik hizmetleri karşılığında ABD'nin kendi müttefiklerinin iç siyasal ekonomileri üzerinde kullandığı araç zayıflıyordu. Samuel Hungtington Soğuk Savaş sırasında ABD taktiklerinin nasıl işlediğini şu şekilde açıklamıştır.

Batı Avrupa Latin Amerika Doğu Asya ve Güney Asya'nın büyük kısmı Ortadoğu ve Afrika'dan oluşan kibarca "Hür Dünya" denilen ama aslında bir güvenlik mıntıkası olan şeyin içinde yer alıyordu. Bu mıntıkadaki hükümetler kendi çıkarlarını şu noktalarda bulunuyorlardı.

- Kendi ülkelerinin bağımsızlığının ve bazı örneklerde hükümet otoritesinin Washington tarafından açık ya da kapalı biçimde garanti edildiğini kabul etmek
- Çeşitli hükümet ve hükümet dışı ABD örgütlerinin önemli gördükleri hedeflere ulaşmak için kendi ülkelerine girmelerine izin vermek
- Avrupa ve üçüncü Dünya ülkelerinin büyük kısmı ... ulus ötesi girişin sağladığı avantajlarının bu girişi durdurma girişiminin maliyetini aştığını gördüler. ...[212]

David Rothkopf'un eklediği gibi, savaş sonrası yıllarda "Pax Amerikana ABD'nin güvenlik şemsiyesini benimseyen uluslar için üstü kapalı bir fiyat etiketi haline geldi. Eğer bir ülkenin güvenliği ABD'ye bağlıysa o ülke ekonomi ve ticaret alanında da ABD'yle iş yapıyordu.[213]

Bu taktiğin etkinliği iki koşula bağlıydı: Birincisi ABD'nin yerel düzeyde hakim toplumsal grupları bir dış tehditle yüz yüze olduklarına ikna etme yeteneğine ve ikincisi ABD'nin bu grupları kendisinin ve sadece kendisinin bu tehditle başa çıkacak kaynaklara sahip olduğuna ve bunu yapacağına ikna etme yeteneği. Böylece ABD'nin ayırt edici dev şirket modeli yabancı işgücü ve ürün piyasalarına girerek önce Kanada'ya daha sonra Batı Avrupa'ya ve nihayet dünyanın diğer bölgelerine yayılabildi. Bu yolda gerçekçi teorinin ilkel militarist görüşlerinin dışına çıkan askeri güç ve savaş sonrası kapitalist güç siyasetlerinde önemli bir rol oynadı.

ABD'nin Avrupa stratejisi NATO'yu yeniden örgütleme kampanyası aracılığıyla Avrupa üzerinde ABD önderliğini yeniden inşa etme dürtüsünü AB'nin siyasal ekonomisinin yeniden örgütlenmeyi amaçlayan paralel bir kampanya ile birleşecekti. Clinton yönetiminin 1993'te iktidara gelmesiyle birlikte bu strateji daha belirgin biçimde ortaya çıkmıştır. Kampanyaya ilişkin tam bir çözümleme her iki ucu

---

[212] Huntington Samuel,"Transntional Organizations İn World Politics", World Politics, C.25,No.3(1973),s.344

[213] Rothkopf David, "Beyond Manic Mercantilism", Council On Foreign Relations

da izlemeyi gerektirecektir. Sadece NATO'nun ve Avrupa güvenliğinin askeri ve siyasal bakımdan yeniden örgütlenmesi için verilen siyasal savaşları ekonominin yeniden örgütlenmesi için verilen savaşları da ikincisi çözümlemek bizi Maastricht, Uruguay Round'u Trans-Atlantik Ticaret Diyalogu aracılığıyla ABD ve Avrupa büyük sermayesi arasında ittifakların oluşumu, en büyük Alman banka ve şirketlerinin Amerikalı müttefiklere doğru yön değiştirmesi Avrupa da ki finans sektörleri merkez bankaları ve AB Avrupa Komisyonu'nun çeşitli bölümleri içinde radikal bir neo liberal koalisyonun giderek güçlenmesi konusunda sürdürülmekte olan ABD diplomasisine götürecektir.

Siyaset entellektüellerinden birinin dediği gibi "Soğuk Savaşın ardından esas olarak dış siyaset için tamamen yeni bir kavramsal temel oluşturmamız gerekiyordu.[214] Bazıları da Clinton'un yüz yüze olduğu görevleri 1945'te Truman'ın yüz yüze olduğu görevlerle eşitliyordu.Clinton diyordu bir yazar dünya meselelerinde yeni bir çağın "oluşumunu temsil ediyor" ve "gelecek yarım yüzyıl belirsizlikler için geçecek"[215] Sovyet bloğunun çöküşüyle birlikte Bush yönetimi Birleşik Devletlerin güvenlik mıntıkaları denetleyicisi ve muazzam askeri kaynakların kullanıcısı olarak oynadığı rolün Amerikan kapitalizminin rakipleri karşısındaki konumunun güçlendiren etkin bir araç olmaya devam edeceğini ummuştu. Bush'un birleşmiş bir Almanya'nın NATO içinde kalması için gösterdiği büyük çabaları Irak'a karşı savaş izledi. Bu savaşın başlıca hedeflerinden biri, bütün dünyaya ABD kapitalizminin çıkarlarına saygı duyulması gerektiğini göstermekti. Ancak bu bir seraptı Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte ABD'nin olağanüstü askeri üstünlüğünü siyasal alanda kullanma yeteneği azalmaya başladı.

Bush yönetimi tamamen yeni bir NATO'nun her iki temel meydan okumayı karşılamak bakımından çok önemli olduğunu hemen anladı. NATO'nun tamamen yeni bir role yeni üyelere yeni askeri araçlara ihtiyacı vardı. NATO'da değişmemesi gerekenler ABD önderliği ve Batı Avrupa'nın siyasal karar mekanizmalarının komuta yapılarının ve askeri –siyasal inisiyatiflerinin ABD'ye bağlı olması idi. Hangi karma taktikleri bu stratejik hedefe ulaşmasının sağlayabilirdi? Siyasal sorunu buydu.

---

[214] Marshall Will, Progresive Policy Institute Başkanı, Washington Post, 21 Aralık 1992
[215] Morris Roger, "A New Foreign Policy For A New Era", New York Times, 9 Aralık 1992

Güvenlik ortamında meydana gelen değişimler; NATO'yu da büyük ölçüde etkilemiş ve varlığı sorgulanır hale gelmiştir. Kuruluş amacı, Avrupa'ya yönelik Sovyet tehdidini ve komünizmin yayılmasını engellemek olan NATO'da, bu tehdidin ortadan kalkması ile birlikte, meydana gelen değişimlere uyum sağlanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç doğrultusunda, 1991 Roma zirvesi ile birlikte NATO'da bir adaptasyon süreci başlamıştır. Daha sonra icra edilen çeşitli toplantılar ve başlatılan uygulamalarla adaptasyon çalışmaları günümüze kadar sürdürülmüş ve halen bu çalışmalara devam edilmektedir.

4.1.2.1.1. Roma Zirvesi (1991)

Soğuk savaşın sona ermesinden sonra ilk NATO zirvesi, 1990'da Londra'da yapılmış ve yeni dönemde, adaptasyon sürecine girmiş bulunan NATO üzerinde tartışılmıştır.[216] Londra Zirvesi'nde Hükümet ve Devlet Başkanları, ittifakı, yeni güvenlik çerçevesine uygun bir şekle dönüştürmek ve Doğu-Batı arasındaki çekişmeyi sona erdirmek için, gereken adımları atmaya karar vermişlerdir. Reform yapma yönünde alınan kararlardan sonra, 1991'de Roma'da icra edilen Zirvede durum daha da netleşmiş ve ittifakın gelecekteki yapısı üzerinde somut adımlar atılmıştır. Körfez savaşında, kitle imha silahlarının kullanımının gündeme gelmesi nedeniyle müttefikler bu zirvede kimyasal, biyolojik ve nükleer silahların artması konusu üzerinde yoğunlaşmışlardır. Zirveden çıkan en önemli karar ise, ittifakın dönüşümünü yansıtan ve gelecekteki politik stratejilerini belirleyen "Geçiş Dönemi Stratejisi"nin kabulü olmuştur.

1991 yılında kabul edilen stratejik kavram kendinden önce gelen kavramlardan büyük değişiklikler gösterir. NATO tarihinde ilk kez bir stratejik kavram kamuoyuna açık bir metin olarak sunulmuş, meclislerin, strateji uzmanlarının, gazetecilerin ve halkın eleştirisine açık hale getirilmiştir. 1991 Kasımında Roma toplantısında kabul edilen bu strateji ana olarak eski düşmanlıkları bir yana bırakarak çatışma yerine işbirliğine gitme konusunu vurgulamıştır. Bu kavrama göre, NATO'nun ana amacı üye devletlerin güvenliğini sağlamak, buna ek olarak ise, güvenliği tüm Avrupa'yı kapsayacak şekilde genişletmek ve geliştirmektir. Bu yeni kavram eski Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı üye devletleri gibi kitlesel ve tek boyutlu bir tehdide karşı,

[216] NATO el kitabı, s.16

müttefik ülkelerin askeri işbirliğinden çok, çok yönlü tehditlere karşı alınacak tavırları belirlemiştir. Bu kavramla birlikte NATO'nun güçlerini yeni dünya düzenine göre ayarlaması konusu gündeme gelmiştir. Bu sebeple NATO güçlerinin yeni güvenlik sorunlarıyla başa çıkabilmesi için, esneklik ve hareket kabiliyeti konularında revizyona gitmesi gerekmiştir.

Bu kavramla beraber, yeni Avrupa düzeninde NATO'nun rolü belirlenmiştir. Güvenlik konusunun sadece askeri değil, politik, ekonomik, sosyal, çevresel ve savunma boyutları olduğu öngörülmüştür. Bu stratejiyle üç maddenin oluşması amaçlanmıştır; diyalog, işbirliği ve kolektif savunma. Bununla amaçlanan yanlış anlamadan ya da yanlış hesaplamadan oluşabilecek çatışma riskini azaltmak, Avrupalı devletler arasında karşılıklı anlayış ve güven duygusunu pekiştirmek, müttefiklerin güvenliğini etkileyen krizlere müdahale etmek ve ortak güvenlik sorunlarıyla uğraşmak için tüm Avrupa devletleri arasında gerçek bir ortaklık oluşması olasılığını genişletmektir. Bu yeni stratejiyle beraber Birliğin ilgisi politik stratejiye çevrilmiş, barışı koruyan gibi sıfatlar benimsenmiş ve eski Varşova Paktı üyesi devletlerle ilişkiler konusuna önem verilmiştir.[217]

Dolayısıyla Stratejik Kavram Avrupa'da yeni politik yaklaşımın ve yeni güvenlik anlayışının altını çizmiştir. Birlik bu strateji ile anlaşmazlıkları erken bir safhada çözme yoluna gitmiştir. Yeni güvenlik ortamında önleyici diplomasi, kriz yönetimi ve barışı koruma NATO'nun görevleri arasında olmuştur. Ayrıca kolektif güvenlik konusu vurgulanmıştır. Zirvemde "Barış ve İşbirliği" konulu ikinci bir deklarasyon yayınlanarak, Varşova Paktı'nın eski 6 üye ülkesinin[218] temsilcileri ile üç Baltık cumhuriyetinin[219] dışişleri bakanları, politik ve güvenlik ile ilgili konularda istişarede bulunmak ve işbirliğinin daha kurumsal bir hale getirilmesini görüşmek üzere ; Aralık 1991'de yapılan, NATO Dışişleri Bakanları toplantısına davet edilmişler. Brüksel'de icra edilen bu toplantıda, 16 NATO ülkesi ile yukarıda

---

[217] Rearden Steven L., "NATO's Strategy: Past, Present And Future?", V.Papacosma And A.Heiss, NATO İn The Post-Cold War Era: Does İt Have A Future?, London, 1995, s.71-89.

[218] Sovyetler Birliği, Polonya, Macaristan, Çek Ve Slovakya Federal Cumhuriyeti, Romanya Ve Bulgaristan.

[219] Litvanya, Letonya Ve Estonya.

belirtilen 9 Merkezi ve Doğu Avrupa ülkesinin dışişleri bakanlarının katılımıyla "Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi" (KAİK) resmen kurulmuştur.[220]

Kavram kargaşasını önlemek ve anlaşılmayı kolaylaştırmak için, 1991 yılına kadar yürürlükte olan stratejik konsept, "Eski Strateji"; 1991-1999 yılları arasında yürürlükte olan stratejik konsept, "Geçiş Dönemi Stratejisi" ve 1999 yılında yürürlüğe giren stratejik konsept ise, "Yeni Strateji" olarak adlandırılacaktır.[221]

4.1.2.1.2. Geçiş Dönemi Stratejisi

1999 yılına kadar, NATO'nun politik stratejisi olan "Geçiş Dönemi Stratejisi" için resmi girişim, Devlet ve Hükümet Başkanlarının 1990 Londra Zirvesi'nde ortaya atılmıştır. Orta ve Doğu Avrupa'da Varşova Paktı'nın dağılması, Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi, Baltık Devletleri'nin özgürlüğü, Yugoslavya'nın dağılması gibi köklü değişiklikler ve Körfez Savaşı, 1991 Kasım'ında Roma Zirvesi'nde kabul edilen bu dokümanın ortaya çıkmasında etkili olmuş ve güvenlik ile ilgili temel görevler belirlenmiştir. Bu görevler :

- Avrupa'da, istikrarlı bir güven ortamı tesisinin vazgeçilmez temellerinden birisini oluşturmak,
- Üye ülkelerin, hayati çıkarlarını etkileyecek konularda danışmalarda bulunabilmeleri için Atlantik-ötesi bir forum oluşturmak,
- NATO üyesi bir devletin topraklarına yönelik tehdit ve saldırıları caydırmak ve üye devleti savunmak,
- Avrupa içindeki stratejik dengeyi muhafaza etmek.222

Yeni oluşan güvenlik ortamında, güvenlik ve istikrarın vazgeçilmez savunma boyutunun yanı sıra, politik, ekonomik, toplumsal ve çevresel unsurlarının olduğu vurgulanan Konsept'de; İttifak'ın, amaçlarını politik yollardan gerçekleştirme imkanlarının, önceki dönemlere göre daha da arttığı belirtilmiştir. İttifak'ın yüz yüze

---

[220] NATO'nun Kuruluşunun 50nci Yılında Yeni Avrupa ve Yeni NATO, , s.7.
[221] "İttifak'ın Yeni Stratejik Konsepti", NATO Güneydoğu Avrupa Müteffik Kuvvetleri K.Lığı Yayını, İzmir,1999,s.3.
[222] NATO El Kitabı, s.224-225

olduğu sorunların çeşitliliği, daha geniş kapsamlı bir güvenlik yaklaşımını da gerektirmektedir. Dolayısıyla; kabul edilen Stratejik Konsept, İttifak güvenlik politikasının birbirini karşılıklı olarak güçlendiren üç unsurunu (diyalog, işbirliği ve toplu savunma yeteneğinin muhafazası) bir araya getirerek, güvenliğe geniş bir yaklaşım getirmiştir .

Ancak, kısa bir süre sonra gelişen olaylar, politik stratejinin temelini oluşturan zemini çürütmüştür. İlk olarak, Roma Zirvesi'nden sadece birkaç hafta sonra Sovyetler Birliği'nin dağılması, güvenlik ortamında yeni bir çığır açmıştır. Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle, NATO kuvvetleri dünyadaki en büyük askeri güçlerden biri haline geldiğinden, İttifak'ın temel görevlerinden biri olan "Avrupa'daki stratejik dengeyi koruma" görevinin artık nasıl uygulanacağı bilinemez hale gelmiştir. Kaldı ki, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında stratejik bir saldırı riskinin ortadan kalkması ile geleneksel bir toplu savunma örgütü olan NATO'nun mevcudiyeti de tartışılır olmuştur. [223]

Askeri açıdan bölgesel savunma, siyasi açıdan diyalog ve işbirliği ihtiyacı, NATO'nun, kolektif savunma görevinin dışında yeni ve farklı görevler üstlenmesini zorunlu hale getirmiştir. Sorumluluk sahasının dışına taşan yeni görev ve roller, ilk kez 1992 yılında NATO Dışişleri Bakanları toplantısında kabul edilmiştir. NATO, sadece bir kolektif savunma örgütü olmaktan çıkmış ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)'nın talebi ile istikrar ve barışın muhafazasına katkıda bulunma görevini de üstlenmiştir.

4.1.2.1.3. Brüksel Zirvesi (1994)

1991 yılındaki Roma Zirvesi'nde kabul edilen kararların ve uygulamaların nasıl gittiğini değerlendirmek ve hızla değişmeye devam eden şartlara uyum sağlamak için, İttifak Devlet ve Hükümet Başkanları, Ocak 1994'de Brüksel'de bir araya gelmişlerdir. Zirve'de NATO liderleri, Soğuk Savaş sonrası dönemdeki bu üçüncü zirveye kadar olan dönemde yaşanan gelişmelerden memnuniyet duyduklarını belirtmişler ve ittifakı, yeni stratejik ortama adapte etmek için, bir önlemler paketi

[223] De Wijk Rob "NATO İçin Yeni Bir Politik Strateji",Makale, NATO Dergisi, Sayı 2, Yaz 1998, s.15

üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Anlaşmaya varılan paketin, 4 önemli unsuru şunlardır:

- Barış İçin Ortaklık (BİO)'ı başlatarak; ortakları, ittifak ile birlikte yeni askeri ve politik çabalar sarf etmeye davet etmek,
- İttifakın politik ve askeri yapılarını, hem İttifak'ın üstlendiği her türlü rolü, hem de doğmakta bulunan Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'ni (AGSK) yansıtacak şekilde uyarlamalara tabi tutmak ve Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (BMGK) kavramını onaylamak,
- Kitle imha silahlarının yayılmasına karşı çabaları yoğunlaştırmak,
- İttifak'ın diğer Avrupa ülkelerinin katılımına açık olduğunu teyit etmek. [224]

Kısacası, NATO liderlerinin yapmak istediği, İttifak'ın transformasyonundan farklı bir şey değildir.

4.1.2.2. NATO'da Yeni Yapılanma ve Yeni Kriz Alanları

Nisan 1996'da NATO'nun en yüksek askeri karar organı olan ve 16 üye ülkenin genelkurmay başkanlarından oluşan Askeri Komite'nin toplantısına NATO'nun askeri kanadı ve yapısı içinde yer almayan Fransa'nın yanı sıra BİO ülkelerinin (Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya,Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan, Rusya, Ukrayna, Özbekistan) Genelkurmay başkanları da katıldı. Toplantıda NATO kuvvetlerinin yalnızca İttifak savunmasını üstlenmekle yetinmemesi "barışın" korunması , kriz yönetimi alanlarında ve BİO bünyesinde de çeşitli görevler alması kriz yönetimi alanlarında ve BİO bünyesinde de çeşitli görevler alması gerektiği ve bunlara hazırlıklı olunmak için çeşitli yapısal değişikliklerin zorunlu olduğu ifade edildi.[225]

Bu toplantıda İttifakın "güvenlik" stratejisinin 1990 sonrasındaki değişikliklere göre yeniden yapılandırılması dile getirildi. Bu bağlamda " NATO'nun

---

[224] NATO El Kitabı, s.16-17

[225] Yıldız Yavuz Gökalp, ''Ortadoğu Ve Doğu Akdeniz'de Hegemonya Mücadelesinde NATO'nun Yeri''global Stratejide Ortadoğu, Der Yayınları, İstanbul 2000, S.9

etkinliğinin yeterliliğinin ve esnekliğinin sürekliliğini sağlama"nın "bütün ittifak üyelerinin katılımıyla NATO'nun misyonundaki değişmeyi gerçekleştirme"nin "ittifakın mümkün olan her yerde genel güvenlik hedeflerini gerçekleştirme"nin "ittifakın mümkün olan her yerde genel güvenlik hedeflerini gerçekleştirme"nin ve NATO içinde bir Avrupa Güvenliği ve Savunma Kimliği'ni bütün üyelerin katılımıyla inşa etme"nin amaçlandığı belirtildi.[226] Diğer önemli bir karar da ittifakın askeri operasyonlarını özellikle kriz yönetimi operasyonlarını tam zamanında bütünüyle yönlendirme ve yönetmede Konsey'e siyasi askeri önerileriyle yardımcı olacak ve bunların yerine getirilmesinde rol oynayacak bir Siyaset Eşgüdüm Grubu'nun kurulmasıdır.[227]

Alınan kararlarda dikkat çeken diğer bir nokta da BİO'nun etkinlik alanının genişletilmesine yapılan vurgudur. Bosna-Hersek'teki IFOR deneyimi bu açıdan önemlidir. IFOR, bir yandan NATO 'nun sorgulanan varlık nedenine gerekçe oluşturdu. Diğer yandan da Rus askeri otoriteleri ile NATO arasında ilişkiler geliştirilmesine ve NATO'nun bu operasyon kapsamında Rus ordusunun hareket kabiliyetini ölçmesini olanak sağladı. Haziran 1996 kararlarında da bu tür operasyonların hem " barış" koruma ve "insani amaçlı" operasyonlar çerçevesinde BİO'nun etkinlik sınırlarının genişletilmesine hem de NATO'nun yeni misyonlarının hayata geçirilmesine yardım edeceği belirtildi. Ayrıca siviller ile ordu arasındaki ilişkiler savunma politikalarının geliştirilmesi ve sivil savunma planlaması gibi alanlarda işbirliğini içeren Ortaklık Çalışma Programı kapsamında 1996-1998 döneminde BİO'nun aktivitelerinin sayısını artacağı ve faaliyet alanının genişleyeceği ifade edilmiştir.[228] "Avrupa-Atlantik güvenliği" kapsamında NATO ile Rusya arasında ortaklığın sağlanmasını ve dengenin kurulmasında, Rusya'nın ağırlığı ve öneminin dikkate alınması kararlaştırıldı. Aynı şekilde "Avrupa güvenliği" açısından Ukrayna ile ittifak arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ve Ukrayna'nın BİO ve Ortak Girişim operasyonlarına aktif katılımının sağlanması kararı alınmıştır.[229]

---

[226] Meeting Of The North Atlantic Council İn Defense Ministers Session 13 June 1996, NATO Review, 1996/5,s.32
[227] NATO Review, 1996/5, s.33
[228] A.g.e., s.33-34
[229] A.g.e., s.34-35

Akdeniz ülkeleri ile NATO arasında hem faaliyet programı hem de faaliyet alanı çerçevesinde siyasi diyalogun geliştirilmesi Akdeniz diyalogu çerçevesinde Mısır İsrail Ürdün Moritanya Fas ve Tunus ile bölgede "istikrarın " sağlanması amacıyla ilişkilerin geliştirilmesi kararlaştırılmıştır.[230]

4.1.2.2.1. Neden Doğu Akdeniz ve Orta-Doğu

Dünyanın bir çok yerinde süren ancak Ortadoğu'da etkisini güçlü biçimde hissettiren etnik ve dinsel ayırıma dayalı çatışmalar Türkiye ile Yunanistan arasında olduğu gibi diğer bölge devletleri arasındaki bölgesel nitelikli sorunlar; Ortadoğu , Kuzey Afrika ve Orta Asya/ Hazar petrolü ve doğal gazının Akdeniz'e ve dolayısıyla Avrupa'ya ulaştırılması ve "güvenliği"sorunu ; bu bölgelerde bölgesel ve bölge dışı devletlerin jeopolitik çıkarları ve anlayışları arasındaki rekabet ekonomik ve askeri alanlarda çatışmalar; nükleer ve kimyasal silahların yaygınlaşması uyuşturucu ticareti göç ve mülteciler sorunu gibi sorunlar NATO'nun stratejisi açısından hard security ve soft security 'nin iç içe geçtiği Orta Doğu ve Doğu Akdeniz bölgesini eskiye oranla daha öncelikli hale getirdi. Bu yöndeki çözülmelere göre, Avrupa'nın yeni stratejik tehdit alanları iki kriz hattından oluşturmaktadır. Birincisi" Kuzeydoğu Avrupa'dan Balkanları da kapsayacak biçimde Almanya ve Rusya arasında güneye doğru uzanan doğu hattı" ikincisi "kuzeydoğu Afrika ve Akdeniz'den Ortadoğu ve Güney-Batı-Asya'yı içine alan güneydoğu hattıdır. [231]

NATO'nun yeni stratejisine ilişkin yapılan çözümlemelerde "doğu hattı"ndan gelecek tehditler önem arz etmektedir. Ve NATO'nun bu hattan gelecek tehditlere yüz yüze olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle NATO'nun Rusya'ya dikkat etmesi gerektiğinin ve Cebelitarık'tan Karadeniz'e kadar potansiyel ve gerçek kriz alanlarını denetim altına alacak yeni politikalar uygulanmasının gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Bunlara ek olarak Balkanlar'da Kuzey Afrika'da büyüyen istikrarsızlığın ABD ve Avrupalı müttefiklerinin çıkarlarını tehdit ettiği ileri

---

[230] A.g.e., s.35

[231] Asmus, Ronald D. - Larrabee ,F.Stephen-Lesser, Ian O."Mediterranen Security:New Challenges, New Tasks", NATO Review, 1996/3, s.25

sürülmektedir. Bu çerçevede Cezayir ya da Mısır, Batı'ya karşı tepkinin örgütlendirilebileceği alanlar olarak görülmektedir. [232]

Ekonomik ve demografik baskıların Akdeniz'de istikrarsızlığı arttırdığı ; Mısır dışında kuzey Afrika'nın nüfusunun 2025 yılına kadar ikiye katlanacağı kabaca 140 milyon olacağı hesaplanmaktadır. Eğer bu hesaplara Mısır da dahil edilirse toplam 260 milyona Türkiye ile de yüzyılı dönerken toplam 350 milyona ulaşacağı belirtilmektedir.[233]

Bu hesaplara göre Akdeniz ülkelerindeki ekonomik durgunlukla beraber demografik dengesizliğin Batı Avrupa'ya göçü arttıracağı bunun da "Avrupa güvenliğinin " tehdit edeceği iler,i sürülmektedir. Ayrıca Avrupa ülkelerindeki göçmen işçiler sorun yaratıcı unsurlar olarak görülmektedir. Örneğin Almanya'da 1,5 milyon Türkiyeli işçinin olduğu ileri sürülmekte ve bu toplulukların Güneydoğu Avrupa'da ekonomik siyasal ve sosyal sorunlara yol açtığı belirtilmektedir.[234]

NATO'nun güneydoğu üyelerinin, Avrupa'nın çevresinde meydana gelecek sorunların askeri ve siyasal sonuçlarını ilk hissedecek ülkeler olduğu dolayısıyla bu ülkelerin daha duyarlı olmaları gerektiği ifade edilmektedir. Örneğin Türkiye'nin önemli kentlerinin İran ve Suriye'nin füzelerinin menzili içinde olduğu sıkça dile getirilmektedir. Bu "tehditler" karşısında Türkiye'nin Avrupa güvenliği şemsiyesi altında yeni roller almasının teşvik edilmesi zaman zaman gündeme gelebilmektedir. Türkiye NATO'nun eski stratejisine göre "kanat" ülkesi iken, yeni stratejide "cephe" ülkesi olarak değerlendirilmektedir.

NATO'nun "varlık nedenini oluşturan" ve müdahalelerine "meşruluk" sağlayan önemli gerekçelerden biri. "tehdit ideolojileridir". Doğu Bloku'nun çöküşünün ardından "komünizm tehdidi" yerini "İslam tehdidi" ne bıraktı. NATO'ya en büyük tehdidin Ortadoğu ve Akdeniz bölgesindeki "İslami" ve milliyetçi hareketlerden geldiği sıkça ifade edilmekte; "İslam" faktörünün "Akdeniz güvenliği"nde anahtar rol oynayacağı belirtilmektedir. Cezayir'de ki ya da genel

[232] A.g.e., s.25
[233] A.g.e., s.25
[234] A.g.e., s.25

anlamda Ortadoğu ülkelerindeki "köktenci" şiddet hareketlerinin, Kuzey Afrika'yı ve Ortadoğu'yu hatta Avrupa ülkelerini tehdidinden ve Türkiye'de de "siyasal İslam'ın gitgide güçlenmesinden endişe duyulduğu sıkça dile getirilmektedir.

NATO stratejisi açısından "Avrupa Güvenliği"ni "tehdit" eden diğer "düşman" milliyetçi hareketlerin Kafkasya ve Kuzey Afrika'yı dolayısıyla "Avrupa güvenliğini" tehdit ettiği ileri sürülmektedir. Ayrıca Libya ve Fas "Avrupa güvenliğine" tehdit bağlamında dikkat edilmesi gereken ülkeler olarak görülmektedir. Diğer yandan Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlık konuları öne çıkmaktadır. Son dönemde fazlasıyla öne çıkan Kıbrıs sorunu ve Güneydoğu sorununa ilişkin dile getirilen düşünceler, bunun işaretlerini vermektedir.

4.1.2.2.2. NATO'nun Akdeniz ve Ortadoğu Stratejisine Doğru

NATO'nun Ortadoğu ve Akdeniz ülkeleri diye tanımladığı ülkelere yönelik müdahalelerinde gerekçe olarak, gerek fundamentalizm" düşmanı, gerekse bölgesel ve ulusal düzeydeki sorunların yol açtığı çatışmaların kullanacağını söyleyebiliriz "yeni" yapılanma kapsamında NATO'nun imajını değiştirmesi daha sevimli insancıl görünmesi yani şeytanlık tan çıkması gerektiğine işaret edilmektedir. Bu amaçla ya NATO'nun Akdeniz ülkelerindeki "elitler" ile diyolaglarını geliştirmesi gerektiği yada NATO'nun ittifak ülkelerinin diyalog içinde bulundukları bölge ülkeleri (Mısır, İsrail, Moritanya, Fas, Tunus; Ürdün) ile bu girişimler temelinde ittifaklar içine girmeleri gerektiği yetkililerce ifade edilmektedir. [235]

Böylece NATO faaliyetleri çerçevesinde bölge ülkeleri bir anlamda "Batı stratejisi" içinde dahil edilmekte ve kendilerini bu stratejinin içinde görebilmektedirler. NATO'nun Akdeniz ve Ortadoğu bölgelerine yönelik "stratejisinin mevcut rejimleri değiştirmek olmaması[236] gerektiği ifade edilmekte ancak diğer yandan "bu stratejiye uygun olarak iç değişikliklerin gerçekleşmesine

[235] A.g.e.
[236] A.g.e., s.31

önem verilmesi ve bu doğrultuda demokrasinin desteklenmesi[237] ve bu ülkelerle diyaloglarda özellikle dış sorunların tartışılması gerektiği[238] vurgulanmaktadır.

Bu strateji doğrultusunda NATO'nun Haziran toplantısında Türkiye ABD Mısır Ürdün ve İsrail ile "Avrupa güvenliğinin " sağlanması açısından hem Akdeniz diyalogu şeklinde hem de NATO'nun faaliyet programı kapsamında ilişkilerin geliştirilmesi karara bağlandı.[239] İleride bu ülkelerin yer aldığı bir NATO kanat gücünün oluşturulması olasılığı olmakla birlikte soğuk savaş sonrasında oluşmakta olan yeni süreçte "güvenlik" konusunda Türkiye'nin Avrupa kurumlarından dışlanmakta olduğu işaretleri de bulunmaktadır. Bugün Avrupa kendisi için güvenlik ağı kurarken Türkiye'nin bu güvenlik adına girdiği almamakta ve Türkiye için savunma yükümlülüklerine girmek istememektedir. Bu durum yakın dönemde Türkiye'nin NATO içindeki yerini sorgulamasına yol açmıştır.

NATO bünyesindeki bu gelişmeler özellikle Ortadoğu'da büyük güçler arasında çatışmanın süreceğini göstermektedir. Ancak bu güçlerin bu bölgelerde global çıkarlarının korunması için işbirliğinin zorunlu olduğunun da bilincindeler. Avrupa'nın "savunma" kapasitesinin geliştirilmesi; ABD ve Avrupa arasındaki rekabetin NATO'ya taşınmaması ve ittifakın siyasal – askeri cephe içinde değerlendirilmesi konularında kısmen fikir birliğine varılmış durumdadır. Bunun somut temelleri yukarıda çeşitli devletler ve politikalar açısından ele alınmıştı. Almanya'nın birleşmesi Körfez savaşı Balkanlar ve Bosna sorununda görüldüğü gibi Fransa'nın Almanya'nın İngiltere'nin ve daha genel anlamda BAB'ın ciddi bir varlık gösterememesi NATO 'yu dolayısıyla ABD'yi öne çıkarmıştır. NATO'nun Ortadoğu ve Akdeniz stratejisi çerçevesinde ABD ile Avrupa'da askeri gücüyle öne çıkan Fransa arasında işbirliğinin gelişeceğinden söz edebiliriz. Fransa bir çok "değişiklikleri" yapabilecek askeri güç ve siyasal ve ekonomik strateji örgütleyecekse, Fransa'nın bu sürecin önemli bir parçası olacağı açıktır.

Bu bağlamda NATO'nun özellikle Akdeniz ve Ortadoğu'ya yönelik politikalarında, Fransa'nın tutumu önem ve ağırlık kazanmaktadır. Bu da ister

---

[237] A.g.e.,s.31
[238] A.g.e.,s.31
[239] NATO Review, 1996/5, s.35

istemez yeni askeri yapıda Fransa'nın dile getirdiği şekliyle "Avrupa kanadının" savunma kimliğinin daha açık bir biçimde ortaya çıkmamasına ve ABD'nin ağırlık ve etkisinin dengelenmemesine yönelik düzenlemelerin yapılmasında, Akdeniz ülkeleri özellikle İspanya İtalya ve Fransa daha ağırlıklı rol oynayacaktır. Haziran 1996'daki kararlar bu yöndeki gelişmeleri destekleyecek niteliklerdir. Eğer istenilen düzenlemeler gerçekleşirse Fransa'nın İttifakın faaliyetlerine tam anlamıyla katılması beklenebilir. Zira Fransa Ocak 1996'da bunun ipuçlarını vermişti: "İttifak içinde askeri ve siyasal düzeyde görülebilir Avrupa kimliği ortaya çıkmalıdır... Fransa Atlantik ittifakın çalışma alanı içinde, Kuzey Amerika savunma direğine dikkatle bağlı bir Avrupa savunma direğinin Avrupa Birliği Anlaşması bağlamında kurulmasını desteklemektedir. Avrupa savunma kimliği görüldüğü gibi transatlantik güvenlik zincirinin doğal tamamlayıcısıdır. Avrupa savunma kimliğinin gelişmesinin doğal aracı olarak BAB hem ittifakın Avrupa direği olarak hem de Birliğinin savunma tamamlayıcısı olarak savunma konularında Avrupa işbirliğinin danışma kurumu olarak varlığını sürdürmelidir. Değişen koşullara göre ittifakın yapısının uygun hale getirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. NATO bünyesinde yapılacak değişikliklerin sınanmasında Birleşmiş Ortak Görev Kuvvetleri bu uyarlama sürecinde göstergedir.[240]

4.1.2.3. Berlin Dışişleri Bakanları Toplantısı

Haziran 1996'da Berlin'de toplanan NATO Dışişleri Bakanları, ittifakın yenileşme çabalarına geniş olarak yer ayıran bir bildiri yayınlamışlardır. ittifakın genişlemesine de değinilen bildiride, reformun amaçları arasında şunlar yer almaktadır; İttifak içerisinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'ni güçlendirmek, yeni üyelere açılım çalışmalarını hızlandırmak, Ukrayna ve Rusya ile sıkı bağlar kurmak. Yine bu toplantıda, ittifakın kitle imha silahlarının yayılmasını önlemede önemli bir rolü olduğu benimsenmiştir. Ancak, bazı NATO üyesi ülkeler, bu konunun, ittifakın görev alanına girip girmediğini sorgulamaya devam etmektedirler. Örneğin, İran'ın çevrelenmesi konusunda, bazı İttifak üyeleri isteksiz davranmaktadırlar ve yine Kuzey Kore'nin de tamamen ABD'yi ve Doğu Asya'yı ilgilendiren bir mesele olduğunu ileri sürmektedirler.

---

[240] NATO Review, 1996/1, s.16

ittifakın 1994'de Brüksel'de, 1996'da Berlin'de alınan kararlar uyarınca gerçekleştirilecek iç adaptasyon sürecinin, 3 önemli hedefi olduğu görülmektedir. Bunlar :

- Toplu savunma dahil tüm görevlerinde ittifakın askeri etkinliğini ve her çeşit olası duruma karşılık verebilme yeteneğini korumak,
- Atlantik-ötesi bağı muhafaza etmek,
- İttifak içerisinde bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin oluşturmak ve geliştirmek.

4.1.2.4. Madrid Zirvesi (1997)

Madrid Zirvesi, uzun ve karmaşık bir gündemin toparlanması için gerekli odak noktasını sağlayarak; ittifakın geleceğinde, önemi bir dönüm noktası olmuştur. Yeni NATO'nun, çeşitli yönlerinin ele alındığı toplantıdan ittifak, daha güçlü ve yeni bir amaç anlayışı kazanmış olarak çıkmıştır.[241] Zirvede; Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan ittifak ile üyelik görüşmelerine başlamaları için resmen davet edilmişlerdir. Aynı zamanda Müttefikler Madrid'de, NATO'nun, üzerine kurulu olduğu 1949 Kuzey Atlantik İttifakı Antlaşması'nın 10. Maddesi[242] uyarınca kapılarını yeni üyelere açık tutmaya devam edeceğini ve İttifakın Kuzey Atlantik Antlaşması'nın ilkelerini ileriye götürebilecek ve Avrupa-Atlantik sahasındaki güvenliğe katkıda bulunabilecek yeni üyelere açık olduğunu bir kez daha belirtmişlerdir.

Madrid Zirvesi, 1994 Brüksel Zirvesi'nde başlayan Akdeniz diyaloguna yeni bir politik ivme kazandırmış ve Akdeniz İşbirliği Grubu (AİG) oluşturulmuştur.[243] Bu karar, Avrupa'da güvenliğin, Akdeniz'deki güvenlik ve istikrarla yakından

---

[241] Solana Javier, "Genel Sekreterden Mektup: Yeni Bir Avrupa İçin Yeni Bir NATO Yaratmak", NATO Dergisi, sayı 3, Zirve Sayısı, Temmuz/Ağustos 1997, s.3

[242] Kuzey Atlantik İttifakı Antlaşması'nın 10.Maddesi: Taraflar, bu antlaşmanın ilkelerini geliştirebilecek ve Kuzey Atlantik Bölgesinin güvenliğine katkı yapacak durumda olan, herhangi bir Avrupa devletini, bu antlaşmaya katılmaya oybirliği ile davet edebilirler. davet edilen devlet, katılma belgesini Amerika Birleşik Devletleri hükümeti'ne vererek, bu antlaşmaya taraf olabilir. Amerika Birleşik Devletleri hükümeti, her bir katılma belgesini aldığını, bütün taraflara bildirecektir.

[243] NATO El Kitabı, s.117

bağlantılı olduğu ve dolayısıyla Akdeniz boyutunun, Avrupa Güvenlik Mimarisi'nin çeşitli unsurlarından biri olduğu yönündeki ittifak görüşünü yansıtmaktadır .

Madrid Zirvesi'nde ayrıca, belirli bir askeri operasyonun gereklerine uygun kuvvetleri, kısa sürede konuşlandırabilme yeteneğini geliştirmede önemli bir yeri olan, BMGK kavramında da önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu kavramın, NATO'nun artık yerleşmiş olan çok uluslu, çok yönlü operasyonları üzerine inşa edildiği ve bir BMGK'nin sadece insani yardım, barışı koruma veya barışı uygulama değil, aynı zamanda toplu savunmayı da içerebilecek belirli askeri operasyonlar için oluşturulmuş, konuşlandırılabilir, çok uluslu, çok yönlü bir kuruluş olduğu vurgulanmıştır. Dolayısıyla; NATO'nun komuta yapısında, belirli ana karargahlar içinde, küçük sayıda BMGK Karargahlarının temel öğelerinin oluşturulmasına karar verilmiştir.[244]

Madrid Zirvesi'ndeki bir diğer önemli adım ise, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'nin (AAOK) oluşturulmasıdır. Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'nin yerini alan AAOK, daha güçlü ve operasyonlara daha yatkın bir ortaklığın, karar almada daha fazla katılım ile gerçekleşeceğine olan inanç sonucunda oluşturulmuştur. AAOK, NATO'nun ortaklarla birlikte çalıştığı ve ortaklığın genişletilmiş politik boyutunu da içine alacak bir çerçeve oluşturmaktadır ve BİO faaliyetleri de yine bu çerçevede yürütülmektedir.[245] Madrid Zirvesi'nde, Rusya ve Ukrayna ile olan ilişkilerde de önemli gelişmeler sağlanmıştır .[246]

---

[244] Bmgk'nin yeni yapısı hakkında geniş bilgi için bkz. "Dahili Uyarlama: NATO'nun, Geleceğin Sorunları Yönünde Yeniden Şekillendirilmesi", , Anthony Cragg, NATO Dergisi, Sayı 3, Zirve Özel Sayısı, Temmuz/Ağustos 1997, S.32-35

[245] Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi Hakkında Detaylı Bilgi İçin Bkz. "Ortaklığı Yoğunlaştırmak: Avrupa 'Da Uzun Vadeli İstikrara Giden Yol ", Sergio Balanzio, NATO Dergisi, Sayı 3, Zirve Özel Sayısı, Temmuz/Ağustos 1997, s. 15-16, Ayrıca AAOK Temel Dokümanı İçin Bkz. ,NATO Dergisi, Sayı 3, Zirve Özel Sayısı, Temmuz/Ağustos 1997, s. 11-12

[246] Madrid Zirvesinde ele alınan konular, varılan sonuçlar, ittifak için önemi, vb. konular hakkında daha detaylı bilgi için ittifak basın ve enformasyon bürosu tarafından yayınlanan NATO dergisi, Madrid Zirvesi özel sayısı, (Temmuz,Auğustos 1997)'na başvurulabilir. Ayrıca, "Preparing For The Madrid Summit", , Javier Solana. NATO Review, sayı 2, sf.45, March 1997, ss. 3-6

T.C.
109

4.1.2.5. Washington Zirvesi (1999)

İttifakın kuruluşunun 50.Yılında gerçekleştirilen Zirve, bütün aksaklıklara rağmen, pek çok konuyu netliğe kavuşturması ve yaklaşık on yıllık bir reform sürecinin en önemli adımı olması nedeniyle çok önemlidir. Yeni NATO'nun, kriz yönetimi ve çatışmaların önlenmesi gibi yeni misyonların uygulanmasında daha etkin, temel görevi olan kolektif savunmada daha yetkin, geniş, esnek ve etkili olması gerektiğinin vurgulandığı zirvede, güncelleştirilmiş Yeni Stratejik Konsept de kabul edilmiştir. Yeni Stratejik Konsept, toplu savunma ve Atlantik-ötesi bağlara olan bağlılıklarını teyit etmiş; ittifakın karşı karşıya olduğu tehditleri belirlemiş; Avrupa-Atlantik alanında güvenlik ve istikrarı sağlama yeteneğine sahip bir İttifak tanımlamıştır. Ayrıca ortaklığın ve diyalogun önemini vurgulamış; İttifakın yeni misyonlarını gerçekleştirmeye yardımcı olacak daha mobil, esnek güç yapılarının oluşturulması gerektiğini belirtmiştir. Yeni stratejik çevrede, ittifakın, şu temel güvenlik görevlerini yerine getirmesi beklenmektedir:[247]

- Güvenlik : Herhangi bir ülkenin bir diğerine karşı güç kullanmadığı, problemlerin barışçıl yollarla çözümlendiği ve demokratik kurumların bulunduğu güvenli, istikrarlı bir Avrupa-Atlantik alanı oluşturmak.
- Danışma : Kuzey Atlantik antlaşmasının 4. Maddesinde de belirtildiği gibi, müttefiklerin, hayati çıkarlarını etkileyen konularda fikir alışverişinde bulunmasını sağlayacak, temel bir transatlantik forum olmak.
- Caydırıcılık ve savunma : Kuzey Atlantik Anlaşması'nın 5. ve 6. maddelerinde de belirtildiği gibi, herhangi bir NATO üyesine yöneltilen herhangi bir tehdide karşı, savunma ve caydırıcılık görevlerini yerine getirmek
- Kriz Yönetimi : Washington Antlaşmasının 7nci Maddesine uygun olarak, her durum ayrı olarak değerlendirilmek üzere ve oybirliğiyle alınmış bir karara istinaden, çatışmanın müessir bir şekilde engellenmesine katkıda bulunmaya ve buhrana mukabele harekatı dahil olmak üzere, buhran yönetimine fiilen katılmaya hazırlıklı olmak.

---

[247] İttifak'ın Yeni Stratejik Konsepti NATO, .S.3.

- Ortaklık: İttifak ile daha şeffaf, karşılıklı güvene dayanan ortak askeri harekatlar gerçekleştirilmesi için, Avrupa-Atlantik alanındaki diğer ülkelerle ortaklığın, işbirliğinin ve diyalogun geliştirilmesi.

Bu kapsamda Yeni Stratejik Konseptin temel esasları şöyledir :[248]

- İttifak, diğer ülkelere kapısını açık tutmaya devam edecektir. Bir başka deyişle genişleme devam edecektir.
- Transatlantik bağ muhafaza edilecek ve Avrupa-Atlantik ortak güvenlik hedefleri, İttifak vasıtasıyla elde edilecektir.
- Avrupa güvenlik ve savunma politikası Avrupa Birliği merkezli olarak geliştirilecek ve güçlendirilecektir.
- Savunma imkan ve kabiliyetleri, tüm görevlerin gerektirdiği çokuluslu harekatı icra edebilecek şekilde geliştirilecektir.
- BİO ülkeleri ile ilişkiler; daha kuvvetli ve daha operasyonel hale getirilecek ve BİO ülkelerinin daha fazla müdahil olmalarını sağlayacak şekle getirilecektir.
- Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenlik ve istikrarın sağlanmasında, Kurucu Senet temelinde, Rusya ile İttifak arasındaki danışma ve yakın işbirliği sürdürülecektir.
- Ukrayna ile özel ilişki güçlendirilerek devam ettirilecektir.
- Akdeniz Diyalogu ülkeleri ile ilişkiler, daha geniş kapsamlı işbirliğine dayalı ilişkiler haline getirilecek ve diyalog güçlendirilecektir.
- Kitle İmha Silahları konusu, NATO gündeminde önemli yer tutacaktır. Bu kapsamda; politik ve askeri alanda alınacak tedbirler, koordineli olarak yürütülecektir.
- Nükleer ve klasik silahsızlanma, silahların kontrolü ve kitle imha silahlarının yaygınlaşmasının önlenmesi faaliyetleri, aktif olarak desteklenecektir. Güven artırıcı ve şeffaflığı sağlayıcı tedbirler tespit edilecek; Rusya, Ukrayna ve BİO ülkeleri ile bu alanda yapılacak danışmalar derinleştirilecektir.

---

[248] - A.g.e., s.27

- Diğer uluslararası teşkilatlar ile demokrasi ve barışın muhafazası konusunda işbirliği ve temaslar, güçlendirilerek sürdürülecektir.
- Gelişmiş silah ve teknoloji alanında, Atlantik ve Avrupa savunma sanayileri arasındaki işbirliği, daha geliştirilecektir.

Bir stratejik konseptin amacı; 23 ve 24 Nisan 1999 Washington'daki birçok belge, müttefiklerin uzun süreli amacını yeniden belirlemek ve " mantıki güvenlik görevlerini" ortaya koymaktır. Bu anlaşma " Müttefiklerin güvenlik ve savunma politikasını , operasyonel konseptini, konvansiyonel ve nükleer güç kapasitesini ve kolektif savunma düzenlemelerini yönetecektir." [249]

Son stratejik konsept, soğuk savaşın sonunda ortaya çıkan stratejik Euro-Atlantik bölgesine belirli değişiklikleri sağlayan Roma Konferansı yoluyla 7 Kasım 1999 da uyarlandı. Birkaç yeni ve politik ve güvenlik çevresinin belirlenmiş modifikasyonları, 7 Kasım 1991 belgesinde görüldüğü gibi derin bir revizyona önderlik etmiştir. Yeni konsept çok geniş birliklerin ve işbirliğinin birçok önemli noktada gerekli anlaşmayı sağlayan bir sonuçtur. Tarihi atılmış konsept belgesi; bir giriş, birinci bölüm olarak müttefiklerin amaçları ve görevlerini ortaya koymak, ikinci bölüm olarak "stratejik perspektifler", üçüncü bölüm olarak 21. yüzyıldaki güvenlik problemlerine yaklaşım ve dördüncü bölüm olarak müttefik kuvvetleri için rehberlikle ilgili olarak oluşmuştur.

İçeriği Washington Konferansı Oturumunda aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

"Tarihi belirlenmiş konsept, kolektif savunma ve transatlantik iletişim için toplantımızı yeniden gözden geçirir, müttefiklerin yeni yüzleştiği değişikliklerin kaydını tutar, müttefiklerin güvenliği ve Euro-Atlantik bölgesinin sürekliliğini sağlamak için tam kapasiteyle hazır olarak sunar, müttefik kuvvetler içerisinde ESDI'yi inşa etmek için toplantımızı yeniden gözden geçirir, genişletilmiş ortaklık ve diyalog rolüne ışık tutar, müttefik kuvvetlerin yelpazesini karşılamak için onların tam potansiyeliyle savunma kapasitelerini geliştirmek için ihtiyaç duyulan şeylerin altını çizer, ve NATO askeri yetkililerine rehberlik sağlar.

[249] The Alliance's Strategic Concept, Paragraph 65

Daha özel olarak;

- Politik ve askeri araçlar yoluyla bütün üyelerinin özgürlüğünü ve güvenliğini korumada (denilebilir ki kolektif savunma) " NATO'nun zorunlu ve uzun süreli amaçlarını sağlamada istekli olarak.
- Müttefikler şunu belirtirler ki "Kuzey Amerika'nın güvenliği yoluyla transatlantik iletişim sürekli olarak Avrupa'nın güvenliğine bağlıdır."[250]
- Aynı zamanda, Müttefikler "etkili ayrışmaları önlemek için katkı sağlamada yeni görevler alabilmeli ve kriz durumları operasyonları dahil kriz yönetiminde aktif bir şekilde rol alabilmelidir."[251]

Tarihsiz Stratejik Konsept, bu tür kriz yönetimi hareketleri olabilir diye Müttefikler "Washington antlaşmasının 7. makalesiyle belirlenen konsensüs yoluyla daima hazır durmalıdır." [252]

Kriz yönetiminde Müttefiklerin hareketleri üzerine sorumluluklarla alakalı olarak Stratejik Konsept paragraf 15 e dikkat çeker:[253]

"Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Euro-Atlantik bölgesindeki güvenliğe ve sürekliliğe katkıda bulunan zorlu bir rol oynayarak, uluslar arası barışın devamı için özel bir sorumluluğa sahiptir."[254] Tarihsiz Stratejik Konsept, NATO'nun 1994 Brüksel'de sunulduğu gibi kendi prosedürleriyle, barışı koruma ve BM Güvenlik Konseyi'nin otoritesi altında diğer operasyonlar yoluyla NATO'nun her duruma hazır olduğunu belirtir.[255] Müttefik Kuvvetleri için rehberlik yapan tarihsiz stratejik konsept müttefiklerin yeni görevlerini ve diğer ülkelerle yeni ilişkilerini belli bir çerçeve içerisinde hesabını tutar. Gerekli olmak üzere müttefiklerin kuvvet duruşu için rehberlik ve değişik emir koşullarını belirtir: Müttefik Kuvvetleri, kolektif savunma ihtiyaçları ve diğer müttefik görevlerde en düşük seviyede tutulacak; uygun ve derecelenmiş bir durumda tutulacaktır. Barış zamanı kuvvetlerin coğrafi dağılımı,

[250] A.g.e.
[251] Washington Summit Communique, Paragraph.2
[252] The Alliance's Strategic Concept, Paragraph 10
[253] Washington Summit Communique , Paragraph 6
[254] According To The Formula Used By Chancellor Schroeder In His Declaration During The Munich Conference Of 6 February 1999
[255] Paragraph 31

müttefiklerin bölgesi, hazır bir şekilde ve istihdam dışı olarak bekleyenler, suların dağılımı ve ne zaman ve nerede gerekli olursa ileri güçlerin belli bir bölümü de dahil olarak yeterli bir miktarda asker sunumu sağlayacaktır. NATO'nun kumanda yapısı, müttefiklerin askeri görevlerini, çoklu ulusal ve çoklu askeri kuvvetleri kumanda ve kontrol etmek için özellikle CJTF karargahlarında birleştirilmiş istihdam dışının kullanımı ve HOS' katılım yoluyla da büyük bir ölçüde kumanda ve kontrol altına alabilecektir. Müttefikler, hem yakın ve uzun dönemlerde, hem de tam orandaki görevlerinde; etkili bir araya gelme kapasitesi, hareketlilik, kuvvetlerin dayanıklılığı ve hayatta kalabilmeleri, lojistik ve kuvvet rotasyonunun işbirliği gibi zorunlu operasyonel kabiliyetlere ihtiyaç duyar.

Sınırlandırılmış herhangi bir zamanda, hava ve deniz kuvvetleri herhangi bir müttefik üzerine kısa bir dikkat çekici saldırı da dahil olmak üzere geniş bir şekilde gerektiğince hızlı olarak tepki gösterebileceklerdir. Müttefikler, gerekli olduğu zaman hem güvenlik çevrelerinde herhangi bir köktenci değişikliğe cevap olarak hem de sınırlandırılmış ihtiyaçları destekleyerek, mobilize imkan sunarak veya kuvvetleri yeniden oluşturarak daha geniş güçler yapılandırmalıdırlar. Uygun kuvvet yapıları ve prosedürleri, kuvvetleri hızlı ve seçici bir şekilde inşa etme, istihdam etme ve yer değiştirebilme yeteneği sağlamalıdır. Müttefiklerin savunma duruşu, müttefiklerin nüfusu, bölgesi ve kuvvetlerine potansiyel bir tehdit oluşturan; nükleer, biyolojik ve kimyasal silahların ve onların araçlarının dağıtımıyla bağlantılı riskleri uygun ve etkili bir şekilde bertaraf etme kapasitesine sahip olmalıdır. Müttefik kuvvetleri ve yapılanmaları, terörist saldırılara karşı korunmalıdır.[256]

Üstelik, köktenci amaçları "politik" olarak tespit edilebilen nükleer ve konvansiyonel kuvvetlerin karakteristik özelliği şöyle tanımlar: "barışı korumak ve her çeşit savaşı engellemek. Onlar (nükleer güçler) askeri çatışmaya müttefiklerin cevabının doğası hakkında akıllarda belirsizlik sağlayarak zorunlu bir rol oynamaya devam edecekler." [257] 50.yıl zirvesinde gündemdeki önemli bir diğer konu ise 'genişleme' olmuştur. Yeni üyeler; Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın ilk defa katıldığı bu zirvede, Avrupa-Atlantik alanında istikrarın ve güvenliğin gelişmesine katkıda bulunabilecek tüm ülkelere yapılan geleneksel çağrı

[256] Paragraph 53 Of The Alliance's Strategic Concept
[257] Paragraph 62 Of The Alliance's Strategic Concept

tekrarlanmıştır. Ayrıca, sırasıyla Romanya, Slovenya, Estonya, Latviya, Litvanya, Bulgaristan, Slovakya, Makedonya ve Arnavutluk'un isimleri bizzat zikredilerek, bu ülkelerde, şu ana kadar yapılan çalışmaların ve yaşanan gelişmelerin, ümit verici ve takdire layık olduğu belirtilmiştir. 'Üyeliğe özlem duyan bu ülkelerin' ittifak ile daha koordineli ve somut ilişkiler içine girmeleri gerektiğinin vurgulanması, NATO'nun sonraki üyelerinin, bu ülkeler olacağı fikrini zihinlerde uyandırmaktadır Ancak, Soğuk Savaş sonrasındaki ikinci genişleme dalgasının ne zaman ve nasıl olacağı, kaç ülkeyi kapsayacağı konusunda kesin bir ifadenin bulunmaması; genişleme tartışmalarının daha uzun süre devam edeceğini göstermektedir .

Yeni oluşturulan Avrupa Güvenlik Mimarisi çerçevesinde NATO'nun, diğer uluslararası örgütlerle olan koordineli çalışmasına da değinilen Zirve bildirisinde, AGSK'nın geliştirilmesi bağlamında, AB'nin, NATO imkan ve yeteneklerinden ne şekilde yararlanabileceğine dair ana ilkeler ortaya konmuş ve bu desteğin hayata geçebilmesi için, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin, AB'nin kriz yönetimi mekanizmalarına katılımlarının, BAB içindeki mevcut danışma mekanizmaları üzerine bina edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, AB'nin, NATO imkan ve yeteneklerine erişimi bağlamında öngörülecek düzenlemelerin, AB içindeki gelişmeler dikkate alınarak, NATO Konseyi tarafından bilahare karara bağlanması anlayışı benimsenmiştir.

Yeni tehditlere göre uyarlanmış, çok uluslu operasyonlarda kullanılacak esnek, küçük ve mobil savunma güçlerinin daha da geliştirilebilmesi için "Savunma Yetenekleri Girişimi" başlatılmıştır. Bu doğrultudaki çalışmaların, yoğun bir şekilde devam ettirileceği ve gerekli adımların biran önce atılacağı belirtilmiştir. Avrupa-Atlantik alanında güvenlik ve istikrarın oluşturulması noktasında; ittifak ile aynı çıkarları paylaştığı belirtilen Rusya ile işbirliğinin arttırılarak devam ettirileceği ve Bosna'daki işbirliğinin bundan sonra da devam edeceği vurgulanmıştır. Ayrıca bağımsız, demokratik ve gelişmiş bir Ukrayna'nın, Avrupa güvenliği için önemi bir kez daha belirtilmiş ve işbirliğinin artırılması temennileri dile getirilmiştir. 1991'de açıklanan Stratejik Konsept ile hala potansiyel bir düşman olarak kabul edilen Rusya'dan, Yeni Stratejik Konsept'de "aynı çıkarların paylaşıldığı bir ortak" olarak bahsedilmesi, Rusya'nın yeni mimaride nereye oturtulmak istendiğinin bir

göstergesidir. Öngörülebilir bir gelecekte Rusya'nın kontrol altına alınması; Batı yapılarına hızla entegre edilmesine bağlı görünmektedir.

Öte yandan, Kosova krizinin gölgesinde toplanılmış olmasına rağmen bu konuda somut adımlar atılmamış, bu konudaki danışma mekanizmalarının devam etmesine karar verilmiştir. Balkanlardaki istikrarın Avrupa için önemi belirtilerek, bölge ülkelerinin Avrupa-Atlantik topluluğuna katılmasının hedeflendiği vurgulanmıştır. NATO'nun yeni misyon alanlarından biri kabul edilen silahsızlanma konusunda AKKA'nın yeni stratejik şartlara uyarlanması, START II Antlaşması'nın Rusya tarafından biran önce onaylanması ve acilen START III görüşmelerine başlanması gerektiği ifade edilmiştir. Washington'da, örgütün yeni işlevlerini, önceliklerini ve eylem ilkelerini içeren bir belge kabul edilmiştir, ancak bugünkü tehditler ve bunların nasıl karşılanacağı konusunda, hala bir görüş birliği oluşmamıştır

Zirve, Soğuk Savaş sonrasında Amerika'nın benimsediği hegemonik gücü destekleyen kararlarla son bulmuştur. Washington açısından bugün de, NATO'nun en önemli işlevi, Amerika'nın, Avrupa'daki askeri ve siyasi mevcudiyetini sürdürmesine imkan veren ve buna hukuki bir meşruiyet sağlayan bir forum olmasıdır. Amerikan stratejist John Spkyman, İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında ABD stratejisinin dayandığı temel kavramı şöyle ifade etmiştir; "Avrupa ile Asya'yı çevreleyen kuşağın bir veya birkaç devletin hegemonyası altına girmesi, ABD'nin çıkarları açısından feci sonuçlar doğurur. Amerika buna kesinlikle izin vermemeli ve bu bölgelerde dengeleri etkileyebilecek bir mevcudiyet sürdürmelidir." Zirve sırasında kabul edilen belgelerdeki, "NATO'nun Batı Avrupa ile Kuzey Amerika arasındaki yaşamsal ortaklığı perçinlediği" ve "Avrupa ile Kuzey Amerika'nın kaderlerinin ayrılmazlığı" yolundaki ifadeler, Amerika'nın, AB bünyesinde oluşması beklenen devrimsel değişikliklere rağmen; Avrupa kıtasındaki siyasi ve askeri mevcudiyetini görülebilir bir gelecek için garanti altına aldığını göstermektedir. Amerika, ayrıca, NATO'nun genişletilmesi yolundaki girişiminin ilk aşamasını da gerçekleştirmek suretiyle, Avrasya dengeleri açısından, ünlü jeopolitikçi McKinder'in "güvenlik kuşağı"nı (cordon sanitaire) Avrupa'da tesis etmiştir. McKinder'in bundan bir asır önce belirttiği şu görüş, bugün hala geçerliliğini korumaktadır:"Avrupa'da ve dünyada barışın korunması, Germenler ile Slavların,

Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya tarafından oluşturulacak bir güvenlik kuşağıyla birbirlerinden ayrı tutulmalarına bağlıdır. Bu şekilde, Almanlarla Rusların çatışmaları veya aralarında bir ittifak yapmaları önlenmiş olur.[258]

Yeni dönem için yeni bir NATO oluşturma fikrinin kesinleştiği zirvede, ittifakın bir savunma örgütünden aktif, saldırgan, etnik savaş ve bölgesel çatışmalar gibi, çeşitli tehditlere karşı; ülkesinin sınırları ötesinde de çatışmaya hazır bir örgüte dönüştürülme çabaları ön plana çıkmıştır. Washington Zirvesi ayrıca, Avrupa'nın geleceğinin bölünmüş bir Avrupa'da değil, Avrupa-Atlantik toplumu içerisinde bütünleşmiş bir Avrupa'da olacağını tekrar vurgulamıştır.

4.1.2.6. Floransa NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı (24-25 Mayıs 2000)

Bu toplantıda AGSK'nın geliştirilmesine ilişkin ilkeler bir kez daha teyit edilmiş ve böylelikle NATO'nun açılımına AB'nin karşılık vermesi yönündeki beklentinin de altı çizilmiştir. Bu bağlamda, NATO-BAB mekanizmalarının esas alınması gereği açıkça belirtilmiştir.NATO'nun esas amacı, Birleşmiş Milletler Yasası Prensiplerine uygun olarak, siyasi ve askeri yollarla tüm üyelerinin güvenlik ve özgürlüklerini korumak olarak ortaya çıkmaktadır. Demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi ortak değerler üzerine kurulmuş olan ittifak, başlangıcından beri Avrupa'da adil ve kalıcı bir barışın kurulması için çalışmıştır. NATO, ayrıca, Kuzey Amerika'nın güvenliğini, ayrılmaz bir biçimde Avrupa'nın güvenliğine bağlayan Atlantik-Ötesi bağlantıyı da içermektedir.

Washington zirvesinin sona ermesinden az süre sonra, Kosova krizi başarı ile sona erdirilmiş; 9 Haziran 1999'da, AB ve Rusya Federasyonu temsilcilerinin de katılımıyla NATO ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti arasında, Yugoslavya kuvvetlerinin derhal Kosova'dan çekilmesini öngören Askeri Teknik Antlaşma imzalanmıştır. BM Güvenlik Konseyi kararları çerçevesinde NATO Kosova Görev Kuvveti'nin (KFOR) ilk grubu 20 Haziran'da Kosova'da göreve başlamıştır.

Kosova operasyonunun zamanlaması, kapsamı ve yönteminin ortaya koyduğu gerçek, bu operasyonun Kosova ve bölge dengelerinin ötesinde stratejik hesaplara

[258] Elekdağ, Şükrü, "NATO, ABD, AB ve Türkiye", Milliyet Gazetesi, 26 Nisan 1999

dayandığını ortaya koymuştur. Soğuk savaş dengelerinin sarsılmasından sonra Orta ve Doğu Avrupa'da ortaya çıkan jeopolitik alanını doldurmaya kararlı olan NATO ve ABD, Polonya'dan Adriyatik'e inen kuşak üzerinde yeni bir dengeleyici stratejik rol üstlenmektedir.[259] Kosova'da yaşananlar NATO'nun yeni dönem alacağı görevlerin Kriz Yönetiminden, Barışı Destekleme Harekatına kadar çok geniş bir yelpazede gerçekleşeceğini bir kez daha göstermiştir NATO Genel Sekreteri Lord Robertson, göreve başladığı ilk gün, NATO'nun yakın gelecekteki önceliklerini şöyle sıralamıştır : [260] NATO Balkanlarda istikrarın sağlanması için çalışmalarını sürdürmeli ve Bosna Hersek ve Kosova'da görev alan NATO Barış Gücü kuvvetleri mümkün olan en kısa sürede barış ortamını tesis etmelidir, Gelecekte daha güçlü bir NATO için Avrupa'nın rolü artırılmalıdır. İttifak, AB ile etkin ve verimli bağlar tesis etmelidir, "Daha çok Avrupa, daha az Kuzey Amerika anlamına gelmemektedir." NATO ve Rusya arasında yakın ilişkiler geliştirilmelidir.

NATO'nun yeni döneme uyum çalışmaları, Washington zirvesinde alınan kararlar ışığında devam etmektedir. Çalışmalarda öncelikler Balkanlar'da barış ve istikrarın sağlanması, Rusya ile ilişkilerin ileriye götürülmesi, NATO ve AB arasındaki bağların geliştirilmesi konularına verilmiştir. Bütün bu gelişmelere göstermektedir ki NATO, üyelerine yönelik saldırılara ayarlı bir savunma örgütü olmaktan çıkarak yönlendirici, belirleyici ve denetleyici bir üst stratejik örgüt konumuna gelmektedir.

11 Eylül 2001'de ABD'de yaşanan terör olayı, yeni güvenlik ortamında risklerin belirsizliğini ve terörizm tehdidinin boyutunu bir kez daha gözler önüne sermiş ve NATO, 52 yıllık tarihinde ilk kez bir terör olayını, 5nci madde kapsamına alarak ABD'ye desteğini vermiştir. Aynı zaman da Türkiye'nin, Washington zirvesinde, terörizmin bir tehdit unsuru olarak Yeni Stratejik Konsept'de yer almasını sağlamasından sonra, NATO'nun 5nci maddeyi işletmesi ile terörizm, bir saldırı türü olarak tanımlanmıştır.[261] 18 Aralık 2001 tarihindeki, NATO Dış İşleri Bakanları toplantısı sonuç bildirisinde, "ABD'ye yapılan saldırının bütün müttefiklere yapılmış kabul edildiği" bir kez daha vurgulanmış ve ittifakın imkan ve

---

[259] Davutoğlu Ahmet, Stratejik Derinlik " Türkiye'nin Uluslar Arası Konumu", Küre Yayınları, 2001, s.232.

[260] NATO handbook, s.56

[261] Cemal Hasan " NATO Ve Terör", Milliyet Gazetesi, 14.09.2001

kabiliyetlerini, güvenlik ve istikrar ortamında meydana gelen değişimlere süratle uyum sağlayacak seviyeye ulaştırılması gerektiği ifade edilmiştir. Özellikle 11 Eylül saldırıları ışığında terörizmin kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer boyutunun da göz önüne alınarak; savunma durumunun ve planların yeniden değerlendirilmesi ve geliştirilmesi kararlaştırılmıştır.

4.1.2.7. Prag Zirvesi(Kasım 2002)

NATO'nun soğuk savaş sonrası güvenlik evriminde Transatlantik bağlantıları güçlendirilmesi ve genişleme süreci odak noktası olmuştur. Temel amaç demokratik ve liberal gelişmeyle birlikte NATO stratejilerini etkin şekilde uygulamayı sağlamaktır. Güneydoğu Avrupa'nın da bu sürece dahil edilmesi jeostratejik bağlamda yeni kazanımlara gidilmesini sağlamıştır. NATO ekseninde Akdeniz, Türkiye, Doğu Avrupa, Ukrayna ve hatta Rusya ile kurulabilecek işbirliği düzenleri büyük getiri sağlayacaktır. Bütünleşmesini tamamlamış bir Avrupa'nın ittifakla organik bağlantılar içerisine girmesi ittifakın gücünü daha da arttıracağı açıktır. Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Polonya'nın ittifaka üyeliği (ilk dalga) sonrasında NATO' nun Doğu Avrupa'ya daha güçlü şekilde yerleşmesini sağlamıştır. Lord Ismay bu ilerici politikayı şu şekilde açıklıyor: "Atlantik Komitesinin gelişime inancı ancak sürekli çalışmakla ve ortak politikaları başarmakla olur."[262]

Lord Robertson Prag Zirvesinden önce NATO'nun yeni sorumluluklarını deklare ederken şunları söylüyordu: Prag, NATO'nun kapsamlı olarak dönüşümü olacak.

Prag için niçin bu kadar yüksek hedeflere ihtiyacımız var? Çünkü, 11 Eylül 2001 dünyayı hazırlıksız yakaladı. Sonrasında, dışsal bir sorun olarak terörizm hakkında etraflıca düşündük. 11 Eylül sonrası terörizmin, uluslar arası güvenliğe bir meydan okuma olduğunu fark etmek zorunda kaldık. El-Kaide'nin Afganistan'dan operasyonu yönetmesi gerçeği , terörizmle gelişmemiş devletler arasındaki ilişkiyi gösterdi. Bu teröristlerin bazılarının kitle imha silahlarını elde etme çabaları, diğer bir tehlikeyi ortaya çıkardı: Ortodoks caydırıcılığı mantığı yoluyla caydırılmış

[262] Caşın Mesut Hakkı, "Re-Thinking European Defense Community And NATO's New Collective Security Strategies From Vancouver To Ankara",M5 Strateji,Ekim 2002

akıldışı bu insanların ellerindeki nükleer, biyolojik ve kimyasal silahların yayılması. Kısaca, 11 Eylül kökten bir şekilde stratejik çevremizi tamamen altüst etti ve bizi harekete zorladı. Eğer biz gelecek nesillerin bu çağı "güvenliksiz çağ" veya "terörizm çağı" olarak damgalamalarını istemiyorsak, hemen şimdi doğru kararlar almalıyız. Bu yeni tehditlerle karşılaşabileceğimize işaret etmeliyiz. ve NATO, onları savuşturmak için bize yardımda önemli bir rol oynayacaktır. Çoğu zaten başarıldı. Başarılanlardan bir tanesi 5. maddenin kabulüydü. Bu ihtiyaç duyulduğunda bir müttefikle dayanışmayı sunuyordu. Birçok acil önlemi de tetikledi. El-Kaide ve onun Taliban ev sahibine karşı kararlı bir şekilde harekete geçmek için ülkelerimiz için güçlü bir eğilim yarattı. Ayrıca kolektif savunma birliğimizi devlet olmayan bir aktör tarafından yapılan bir terörist saldırı senaryosuna karşı da genişletti ve bu durum politik ve askeri dönüşümümüzü hızlandırmaya zorladı.

11 Eylülden beri NATO'nun bir başka başarısı müttefiklerin uzun süreli "bölge dışı sendromu" nun üstesinden gelmesiydi. Gerçekte NATO "özgürlüğü sağlamada" böyle direkt bir rol oynamadı. Fakat Birleşik Devletlere verilen acil destek ve Afganistan'a gönderilen Avrupa birliklerinin sorgulanmamış düşüşü açık bir sinyal verdi: NATO'nun ulaştığı coğrafi bölgelerin artışı fikri ölmüştür. Bir NATO büyükelçisinin özetlediği gibi, Dünya Ticaret Merkezi yıkıldığında, "bölge dışı" fikri de onunla beraber yıkılmıştır. Biz artık sadece coğrafi tehditlere bakamayız. Aynı zamanda fonksiyonel tehditlere de bakmamız gerekir. 11 Eylül sonrası üçüncü büyük başarımız, NATO Rusya ilişkilerindeki ilerleyişimiz ve buzlanmayı kırmamızdır. NATO ve Rusya aniden aynı düşmanla yüzleşti. Hem NATO hem de Rusya, sağlanan bu yeni metinle fırsat elde etti. Ve sizin bildiğiniz sonuç: Roma'da Mayıs ayında kurduğumuz yeni NATO-Rusya Konseyi tarafından yönlendirilen yeni bir işbirliği ruhu. Böylece NATO 11 Eylül sonrası değişmeye başladı. Biz "hareket eden bir treni boyamak" zorundaydık ve bu tren gerçekten de hızlı hareket ediyordu. Dürüst olmak gerekirse: tarihlendirme konusunda başarılarımızda ne kadar gurur duyarsak duyalım, açıkça askeri kapasitelerimizde belirli kesintiler olmuştur. Birçok NATO üyesi birliklerini Afganistan'a gönderdi fakat bazı müttefikler için oraya ulaşmak ve kalmak açık bir şekilde güç oldu. Bu tür bir ihtimal için basit bir şekilde hazırlanmamıştık. Bu yüzden gelecek haftaki Prag Zirvesi çok önemlidir. Gelecekte hazırlanacağımıza dair emin olmamız için bize bir fırsat verecek. Prag'da NATO'nun dönüşümünün bireysel parçaları bir bütün

oluşturabilmek için bir araya gelecek. Prag sadece güvenlik çevremizin değişmesiyle kalmayıp aynı zamanda NATO'nun da değiştiğine işaret eden bir gösterge olacak[263]

Prag'da toplanan NATO zirvesinin programı, yeni üyeler, yeni yetenekler, yeni ortaklıklar olarak açıklanırken; ittifakın uzun süredir eksikliğini hissettiği askeri yeteneklerin geliştirilmesi ve eksikliklerin giderilmesi problemi, ittifaka 7 yeni üye ülkenin (Slovakya, Letonya, Slovenya, Estonya, Litvanya, Romanya, Bulgaristan) kabul edilmesiyle aşılmaya çalışılıyor ve NATO tarihinin en büyük genişlemesini gerçekleştiriyordu.

4.1.3. Soğuk Savaş Sonrası Atlantik Ötesi İlişkiler ve Yeni Avrupa Güvenlik Mimarisi

Soğuk Savaş sonrasında uluslararası ilişkilerde; ulusal/uluslararası tehditlerin yapılarında[264] ve tehdit algılamalarında meydana gelen köklü değişiklikler sonrasında, güvenlik anlayışlarında da ciddi dönüşümler ve yeni gereksinimler ortaya çıkmıştır. Ünlü soğuk savaş tarihçisi John Lewis Gaddis bir makalesinde batının önündeki seçenekleri şöyle özetliyordu; burada üç referans noktası -1815-1819,1918-1919,ve 1945-1948- vardır ve genellikle tarihçiler bunların her birinden dersler çıkarmıştır.Napolyon savaşları ve ikinci dünya savaşlarının getirdiği çözümleri alkışladılar,çünkü galip gelen müttefikler yenilgiye uğrayan rakiplerinin –birinci örnekte Fransa, ikincisinde Almanya ve Japonya-savaş sonrası güvenlik yapılarının tam katılımcıları olarak uluslararası sisteme mümkün olduğu kadar kısa süre içinde geri dönmelerini sağlamak için harekete geçmişlerdi.tarihçiler birinci dünya savaşının getirdiği çözümü eleştirme eğilimindeydiler,çünkü bu çözüm Avrupa'nın en güçlü devletlerinden ikisi,Almanya ve Sovyet Rusya için aynısını yapmayı başaramadı.tarihçiler bu durumun yarattığı istikrarsızlığın yeni bir büyük yangına yol açtığını öne sürerler.[265]

---

[263] Robertson Lord.NATO Parliamentary Assembly,İstanbul, 15 Kasım 2002

[264] Yeni tehditler için bkz. "Security Challenges for the 21st Century", Gwyn Prins, NATO review, n.1, v.45, s.27-30

[265] Gaddis John Lewis, "History,Grand Strategy And NATO Enlargement", Survival, IISS, Londra, c.40, No.1, Bahar 1988, s.145-146

Rus-Sovyet imparatorluğunun doğrudan bir çatışma olmaksızın batışı,en azından kapsam bakımından ve stratejik açıdan bu üç referansın her birine eşit bir tarihsel dönüm noktasını temsil ediyordu.Sovyetler birliğinin nihai çöküşü ve Varşova paktının dağılmasından önce bile temmuz 1990 da Londra da yapılan NATO zirvesi,resmi bir deklarasyonda şu ılımlı sözlere yer veriyordu:"Kuzey Atlantik ittifakı tarihte görülen en başarılı savunma ittifakı olmuştur."[266]

Gene de bu empatik zafer duygusuna barışın güçlendirilmesinden yana iyi niyetli sözler eşlik ediyordu. Deklarasyonda güvenliğin sadece askeri boyuta değil aynı zamanda ittifakın gelecekte güçlendirmeye ant içtiği siyasal boyuta bağlı olduğu ifade ediliyordu. Almanya'nın birleşmesinin Avrupa'nın bölünmüşlüğüne son verdiği ve buna "güvenlik" alanında bir Avrupa Kimliği'nin eşlik etmesi gerektiğine bizzat NATO'nun Soğuk Savaş 'taki hasımlarıyla el sıkıştığı ve bu kuruluşun artık sadece savunma amaçlı olduğu belirtiliyordu."Hiçbir koşulda güç kullanan ilk taraf biz olmayacağız " Son olarak İttifak Avrupa Güvenlik ve işbirliği Konferansının kurumsallaştırılmasından bu yana olduğunu ifade ediyordu.1973-75 döneminde oluşturulan bu kuruluş NATO ve Varşova Paktı üyelerini Moskova'nın uygun bulduğu Pan Avrupa ortak güvenliğini kutsayan bir oluşum bulduğu içinde öteki Avrupa devletleriyle bir araya getiriyordu. ."[267]

Stratejik ortamda meydana gelen olumlu gelişmelere ve ittifaka karşı, büyük çaplı bir konvansiyonel taarruzun vuku bulma ihtimalinin son derece zayıf olmasına rağmen, daha uzun vadede böyle bir tehdidin ortaya çıkma ihtimali mevcuttur. İttifakın güvenliğine yönelik çok yönlü ve ekseriya önceden kestirilmesi güç olan, askeri ve gayrı askeri birçok değişik risk mevcuttur. Söz konusu riskler, Avrupa-Atlantik bölgesi ve çevresinde belirsizlik ve istikrarsızlık ve ittifakın çevresinde süratle gelişme potansiyeli olan bölgesel buhranların ortaya çıkma ihtimalidir. Avrupa-Atlantik bölgesi ve çevresindeki bazı ülkeler ciddi ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlarla karşı karşıyadır. Etnik ve dini düşmanlıklar, toprak anlaşmazlıkları, yetersiz veya başarısızlıkla sonuçlanan reform girişimleri, insan hakları ihlalleri ve ülkelerin parçalanması mahalli ve hatta bölgesel istikrarsızlığa yol açabilir.

---

[266] North Atlantic Council,London Declaration,"On A Trnsformed North Atlantic Alliance",Londra,6 Temmuz 1990,Md.2

[267] A.g.e. ,md.5

İstikrarsızlık sonucunda meydana gelen gerginlikler Avrupa-Atlantik bölgesinin istikrarını etkileyen buhranlara, insanların acı çekmesine ve silahlı çatışmalara yol açabilir. Bu gibi çatışmalar, NATO ülkeleri de dahil olmak üzere komşu ülkelerin topraklarına sıçrayarak veya başka şekilde İttifakın ve ayrıca diğer ülkelerin de güvenliğini etkileyebilir. İttifakın dışında güçlü nükleer silahlı kuvvetlerin mevcut olması, İttifakın Avrupa-Atlantik bölgesinde istikrarı muhafaza etmede dikkate alması gereken diğer önemli bir etkendir.

İttifak, Soğuk Savaş boyunca üye ülkelerin ortak savunma ve güvenliğinin temelini oluşturarak ve Avrupa'daki stratejik dengeyi koruyarak bu ülkelerin özgürlük ve bağımsızlıklarını korumuştur. Soğuk Savaş sonrasında ise, bu temel savunma işlevlerini yerine getirmeye devam ederken; bir yandan da yeni misyonlar üstlenerek, Avrupa'da yeni bir istikrar ortamı geliştirmek için iç ve dış adaptasyon sürecine girmiştir. Ancak, Kasım 1991 Roma Bildirisi'nde de açıklandığı üzere, Avrupa'nın gelecekteki güvenliğini sağlamak için gerekli kurumsal temelin başlangıç noktası, yeni Avrupa'yı bekleyen sorunlara tek bir kurumla etraflıca cevap verilemeyeceği gerçeğidir. Yeni sorunların çözümü, Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerini birbirini destekleyen yapılar sistemi içinde birbirine bağlayan, birbiriyle ilişkili bir kurumlar çerçevesi gerektirmektedir. NATO eski Genel Sekreteri Willy Claes'in de belirttiği gibi "Avrupa güvenliği, ancak, özerk ama birbirine kenetlenmiş ve her biri kendine özgü kaynak ve ekspertizini ortaya koyacak bir kurumlar sistemi ile garanti edilebilir'' hale gelmiştir.[268]

İttifak bu nedenle kendisi ile birlikte Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Avrupa Birliği (AB), Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Konseyi'nin (AK) birbirini tamamlayıcı roller oynamasını güvenceye alarak bu amacı başarma yolunu arayan yeni bir 'Avrupa Güvenlik Yapısına/Mimarisine' doğru çalışmalarını sürdürmektedir. Diğer bölgesel işbirliği yapılarının da, bu alanda önemli roller oynaması beklenmektedir. Ekonomik eşitsizlikler, aşırı milliyetçilik, yerel tehditler, vb. Nedenlerden doğabilecek bölünme ve istikrarsızlığın önlenmesi, bu gibi örgütler arasında kurulacak sağlam bir etkileşime bağlı görülmektedir. Avrupa'nın yeni güvenlik yapısının dönüşümü ilerledikçe, İttifak, ilgili diğer kurumlarla birlikte,

---

[268] Tarschys Daniel, "Avrupa Konseyi: Daha Geniş Bir Demokratik Güvenlik Sahasına Doğru". NATO Dergisi, Mart 1995. S.L. S.35

aralarındaki tamamlayıcılık ve şeffaflığı güvenceye almak için bazı pratik ve düzenlemeler de geliştirmektedir. Ancak, NATO'nun merkezi rolü üstlendiği işbirliğine dayalı bir güvenlik sisteminde, birbirine kenetlenmiş kuruluşlar kavramının uygulanması için daha çok çaba harcanmalıdır.[269]

Avrupa-Atlantik ilişkileri, oldukça uzun bir dönem ortak savunma ve güvenlik kuruluşları vasıtasıyla ifade edilmiştir. Ancak, Soğuk Savaşın sona ermesi ve güvenlik tanımının kapsamının genişlemesiyle bu ifade yetersiz kalmıştır. Yeni dönemde, geniş çaplı askeri çatışmalar artık söz konusu değildir. Ancak, güvensizlik veya istikrarsızlıktan doğacak riskler, hala uluslararası güvenliği tehdit etmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik ve istikrarın kapsamı genişlemiş, askeri boyutuna ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları da eklenmiş, hatta daha da öne çıkmıştır. Daha önce ağırlıklı olarak NATO çerçevesinde sürdürülen Avrupa-Atlantik ilişkileri artık Atlantik dayanışmasının sadece bir kısmını ifade eder olmuştur. Çünkü 'savunma' ve 'güvenlik', karşılıklı çıkarların sadece bir boyutu haline gelmiştir. Bu zeminde, NATO'nun Yeni Stratejik Konsept'i, Atlantik ötesi bağların ve Avrupa'da genel bir stratejik dengenin sürdürülmesi de dahil olmak üzere, İttifakın temel fonksiyonlarını teyit etmektedir. Stratejik Konsept, güvenliğin siyasi, ekonomik, sosyal, çevresel ve aynı zamanda savunma faktörlerine bağlı olduğu görüşüne dayanmaktadır.[270]

Soğuk Savaş sonrasında, Atlantik-ötesi ortaklığın karşı karşıya olduğu iki taraflı bir meydan okuma bulunmaktadır: bir yandan hukukun üstünlüğüne, insan haklarına, temsili demokrasiye ve serbest piyasa ekonomisine dayanan yeni bir Avrupa inşa etmek; diğer yandan aynı süreçte Sovyetlerin yıkılması ile ortaya çıkan ülkeleri bu yeni Avrupa düzenine entegre etmek.[271]

Yeni yapılanan Avrupa Güvenlik Mimarisi'nin temel taşlarından biri ve Atlantik-ötesi ilişkilerde vazgeçilemeyecek bir unsur da ABD'nin Avrupa'daki varlığıdır. Amerika, Soğuk Savaş sonrasında bile hala, Avrupa dengesinin baş aktörü

---

[269] De Wijk, Rob " NATO İçin Yeni Bir Politik Strateji", NATO Dergisi, S.2, Yaz 1998, s.17

[270] Atlantik-ötesi ilişkiler hakkında daha geniş bilgi için bkz. "Avrupa Güvenlik Gündemi", , Javier Solana, NATO Dergisi, s.4, Kasım 1995, s.11-14, "Towards A European Security Model For The 21st Century", N. Helveg Petersen, NATO Review, S.6, November/December 1997 ,s. 4 7

[271] Barroso Jose Manuel Durao ,"The Transatlantic Partnership İn The New European Security Context", NATO Review, September L995, S.5, S.3

ve transatlantik bağlılığın garantörü olarak kabul edilmektedir. Amerika Birleşik devletleri de, buradaki varlığını tasfiye etmek bir yana; Bosna ve Kosova müdahaleleri ile varlığını daha da yoğun hale getirme çabaları içerisindedir. Yeni yapılanan Avrupa'nın mimarı olmak isteyen ABD, gerekli taşları da bölgeye yerleştirmeyi ihmal etmemektedir. Atlantik-ötesi ilişkilerin geliştirilmesinde ve yeni yapılanan Avrupa Güvenlik Mimarisinin olgunlaştırılmasında Avrupa'daki örgütler önemli bir rol oynamaktadır. Örgütler arasındaki işbirliğinin geliştirilmesinde ise Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (şimdi AAOK) ve BİO gibi çeşitli çerçeve ve işbirliği şekillerinin ortaya çıkması son derece yararlı olmuştur.

Ancak, birbirini karşılıklı olarak destekleyen kuruluşların işlerinde güçlükler de ortaya çıkmıyor değildir. Bazı kuruluşlar arasında hala devam eden rekabet, bir arada çalışmanın tecrübesizliği, ideallerle yeteneklerin birbirine uymaması[272], tüm örgütlerin değişim, derinleşme ve genişlemeyi aynı anda gerçekleştirme çabalarının karmaşık bir yapıyı ortaya çıkarması, birlikte çalışmayı daha da zor hale getirmektedir. Ayrıca, ortaya çıkmakta olan Avrupa Güvenlik Yapısı içindeki örgütlerin hepsinin farklı gündemlerle ve farklı ihtiyaçlar sonrasında ortaya çıkmış olması, işbirliği ve uyum çalışmalarının daha yoğun bir çalışma ve daha uzun bir zamana duyduğu ihtiyacı şiddetlendirmektedir.[273]

4.1.3.1. NATO-Avrupa Birliği (AB) İlişkileri

Kökenleri 17nci yüzyıla kadar giden Avrupa'da ekonomik ve siyasal birlik kurma çabaları, İkinci Dünya savaşı sonrasında da devam etmiştir. Bu ilk küresel savaştan, tamamen yıkılmış ve çökmüş olarak çıkan Avrupa'da, öncelikle yeniden yapılanmanın sağlanması gerekmiş, bu da maddi destek ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Amerika'nın, savaş sonrası Avrupa'sının yeniden kalkınması için başlattığı Kalkınma Programlarına karşılık, Avrupalı devletler de kendi aralarında bir yardım programını düzenlemek amacıyla; 1948 yılında Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nü kurmuşlardır. Bu örgütün zamanla yetersiz kalması üzerine 1956'da Avrupa Kömür ve Çelik Birliği kurulmuştur. Avrupa'daki birliği sağlamanın hızlandırılması için

---

[272] BM ve AGİT'in kararlarını uygulamaya koyacak operasyonel ve askeri yeteneklerden yoksun olması gibi.

[273] Hojberg Anne-Else "Avrupa'nın Güvenlik Yapısı: Bir Örgütler Kalabalığı Mı?", NATO Dergisi, S.4, Kasım 1994, S.31

çalışmalar devam ederken; Avrupa Ekonomi Topluluğu'nun (AET) ve Avrupa Atom Birliği'nin (EURATOM) de temelleri atılmıştır. Uzun süren çalışmalar sonucunda ise AET ile EURATOM'u kuran anlaşmalar 1957'de Roma'da imzalanmıştır. 25 Mart 1957'de Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda tarafından ekonomik ve siyası çerçeve olarak imzalanan Roma Antlaşması uyarınca kurulan AET'nin başarısının, tarihi rakip olan Almanya ile Fransa arasındaki uyuma bağlı olacağı daha kuruluş aşamasındaki çalışmalarda ortaya çıkmıştır .

Altı kurucu üye ile başlayan topluluğa 1973'te Danimarka, İrlanda ve İngiltere, 1981'de Yunanistan, 1986'da İspanya ve Portekiz, 1995'de Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in de üye olmasıyla birlikte üyelerinin sayısı 15'e yükselmiştir. Aralık 1991'deki Maastricht Zirvesi'nde Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği (AB)'ne dönüştürülmüş, Maastricht Antlaşması'nın onayından sonra yeni bir yapı ve süreçler ortaya çıkmıştır. Almanya'nın birleşmesi ve Sovyet Bloğunun dağılması gibi nedenlerle, Avrupa'da değişen güçler dengesi, Maastricht Antlaşması'na ortak dış politika boyutunun da dahil edilmesi sonucunu doğurmuş ve AB'ye dış politika ve güvenlik politikası konularında sorumluluklar getirilmiştir. Buna göre, üye devletlerin, ortak dış ve güvenlik politikasının hedeflerini şöyle sıralanmıştır:

- Ortak değerleri, temel çıkarları ve Birliğin bağımsızlığını korumak; Birliğin ve üyelerinin güvenliğini sağlamak,
- BM Şartı, Paris Şartı ve Helsinki Nihai Senedi hedefleri doğrultusunda, barışı korumak ve uluslararası güvenliği güçlendirmek,
- Uluslararası işbirliğini desteklemek,
- Demokrasi, hukuk düzeni, temel hak ve özgürlükler ile insan haklarına saygının geliştirilip güçlenmesini sağlamak.

Bu antlaşma ile ortak hareket ve tutum gibi yeni araçların kullanılması temelinde ortak dış ve güvenlik politikası, tepki göstermekten çok önleyici ve Avrupa kimliğini ortaya koyucu nitelikteki politikalarının benimsenmesi esasına, dayanacak şekilde tanımlamıştır.

Buna paralel olarak, AB Ortak dış ve güvenlik politikasını inşa etmeye gayret ederken, yük paylaşımı endişeleri ve Avrupalıların ABD'den bağımsız kendi güvenlik mekanizmalarını geliştirme arayışları sonucunda; 1996 NATO Berlin Dışişleri Bakanları Toplantısında, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin (AGSK) NATO içinde geliştirilmesi ve AB'nin, tekrar aktive edilmiş bulunan Batı Avrupa Birliği (BAB) kanalıyla güvenlik alanında rol oynaması keyfiyeti, ABD'nin ön almasıyla benimsenmiştir. Bu karar uyarınca, 1996 yılı sonundan itibaren NATO ve BAB arasında; gerektiğinde BAB öncülüğündeki harekatlarda, NATO imkan ve yeteneklerinin kullanılmasına cevaz verecek düzenlemeler geliştirilmiştir.

Ancak Maastricht'ten sonra, bu alandaki ilk deneyimler, hayal kırıklığı yaratmıştır. Gerek eski Yugoslavya'da, gerekse Orta Doğu veya Afrika'da, AB üyesi 15 devletin kendi aralarında ortak bir payda bulup dış politika eylemi saptamaları mümkün olamamıştır. Bu gelişmeler aynı zamanda, AGİT gibi mevcut yapıların, Avrupa'da meydana gelen değişikliklerle mücadele için yeterli olmadığı gerçeğini de ortaya koymuştur. Ancak gerek Bosna-Hersek, gerekse Kosova krizleri, AB ülkelerinin ABD'nin katkısı olmadan ve NATO şemsiyesinin dışında, Avrupa'daki krizlere tek başlarına müdahale edebilecek askeri yeteneklere ve siyasi iradeye henüz sahip olmadıklarını çarpıcı bir biçimde ortaya koymuş, bunun üzerine AB'nin ve genel anlamda Avrupa'nın dünyadaki imajı açısından olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

Bunun üzerine Avrupalılar, AB'nin, dünya çapındaki kriz durumlarında gösterdiği güçsüzlüğü ve dış politika konularındaki kargaşa halini ortadan kaldırmaya ağırlık vermeye başlamışlardır. Bu süreçte, 1997-1998 yıllarında Fransa'nın NATO'nun askeri kanadına dönme eğiliminden vazgeçmesi; İngiltere'de iktidara gelen İşçi Partisi hükümetinin muhafazakarların aksine, Avrupa merkezli bir politikaya kayması ve BAB'ın etkin bir şekilde çalıştırılamaması etkili olmuştur. Bu amaçla 2 Ekim 1997'de imzalanan Amsterdam Antlaşmasıyla; "Avrupa Birliği'nin dünya çapındaki meselelerde daha güçlü bir şekilde tepki vermesi" hedefi konulmuş, Avrupa liderlerinin, Birliğin hareketlerine yol göstermek üzere uzlaşma sonucunda ortak stratejiler belirlemeleri kararlaştırılmıştır. Bu antlaşmayla, 15 üye devletin ortak çıkarları paylaştığını, eğer birlikte hareket ederlerse bu çıkarları daha iyi savunabileceklerini vurgulamıştır. Bu antlaşmayı, 1998'de St. Malo'da yapılan

İngiliz-Fransız zirvesinde, AB'nin NATO'dan bağımsız bir güvenlik boyutu kazanması düşüncesi bağlamında Avrupa Güvenlik Savunma Politikası (AGSP) oluşturulmasına yönelik girişimler izlemiştir.

St. Malo'yu takiben 23-24 Nisan 1999 tarihlerinde yapılan NATO Washington Zirvesinde, İttifakın AGSK'ya yaklaşımı, bu kez St. Malo Bildirisi ışığında ortaya konmuştur. Burada özetle, AGSK'nın geliştirilmesi bağlamında, 1996 yılında çerçevesi çizilen yaklaşımın ötesine geçilerek, lağvedilmekte olan BAB'ın yerine bu kez AB'nin hangi NATO imkan ve yeteneklerinden ne şekilde yararlanabileceğine dair ana ilkeler belirlenmiştir. Ayrıca, bu desteğin hayata geçebilmesi için; AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin, AB'nin kriz yönetimi mekanizmalarına katılımlarının, BAB içindeki mevcut danışma mekanizmaları üzerine bina edilebilecek mümkün olan en geniş şekilde olmasının sağlanmasının gerekeceği belirtilmiştir. AB'nin, NATO imkan ve yeteneklerine erişimi bağlamında öngörülecek düzenlemelerin, AB içindeki gelişmeler dikkate alınarak, NATO Konseyi tarafından bilahare karara bağlanması anlayışı benimsenmiştir.

Bilahare akdedilen AB Köln Zirvesinde Birlik, AGSP'nin, üzerine inşa edileceği ana ilkelerin çerçevesini çizmiştir. Bu bağlamda, özellikle katılım konusunda Washington Zirvesinde alınan ilke kararlarının, AB'nin Köln kararlarına yansıtılmadığı görülmüştür. Bunu takiben, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen Helsinki Zirvesinde AB, AGSP'nin geliştirilmesi sürecini sürdürmüş, bu çerçevede aldığı ilave bazı kararlarla 2003 yılına kadar bir AB acil reaksiyon kuvveti kurulmasını benimsemiştir (Temel Hedef). Helsinki'de katılım konusunda üçüncü ülkelerle istişare düzenlemelerin öngörüleceği ve bu bağlamda AB'ye katılım adayı olan ülkelerle, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin bir arada yer aldığı 15+15 formülüne istişareler bakımından öncelik verileceği ayrıca karara bağlanmıştır.

Bu bağlamda, NATO'dan neredeyse sınırsız olarak yararlanmak isteyen AB'nin, BAB'daki düzenlemelerin aksine, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklere katılım bağlamında bir öncelik tanımadığı ve katılım konusunda sadece istişari nitelikteki düzenlemelerle yetineceği görülmüştür. Katılım konusundaki modellerin ileriye götürüldüğü Feira Zirvesinde ise (Haziran 2000) AB, BAB'da olduğu gibi

somut bazı katılım mekanizmaları öngörmek yerine, ilgili 15 ülkeyle temelde yürütülecek bir ilişkiler manzumesi ortaya koymuştur. Bu çerçevede, AB'nin, NATO imkan ve yeteneklerinin veya müttefiklerin ulusal kuvvetlerinin kullanılacağı AB harekatları için bile, sadece istişari nitelikte düzenlemeler yarattığı görülmüştür. Keza AB Nice Zirvesinde de; güvenlik ve savunma alanında öngördüğü yapılanmanın gerçekleştirilmesi kararlaştırılmış, BAB lağvedilmiş ve AB'nin sevk ve yönetiminde yürütülecek harekatlar için NATO'nun unsurlarına ve askeri planlama yeteneklerine "güvenceli ulaşım"(guarateed acces) gündeme alınmış ve katılım bağlamındaki istişari düzenlemelerin ayrıntıları karara bağlanmıştır.[274] Bu bağlamda, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin, AGSP sürecine gerçek anlamda katılımlarına imkan tanıyacak düzenlemelerin yapılmasından kaçınıldığı gözlenmiştir.

Bu noktada, AGSK'nın NATO içinde geliştirilmesi süreci ve AB'nin AGSP süreçleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, iki husus ön plana çıkmaktadır. AB, esas itibariyle, AGSK sürecinde kurulacak düzenlemelerle NATO'nun harekat ve kuvvet planlama yeteneğinden sürekli ve kesintisiz bir biçimde yararlanmak istemektedir. AB, bu imkana kavuşunca, kendi belirleyeceği öncelikler ve hedefler çerçevesinde icra edeceği tüm harekatların askeri/teknik planlama ve hazırlıklarını İttifaka yaptırabilecek, kendisi sadece siyasi girdileri verecektir. Böylece bütün müttefiklerin müştereken oluşturdukları NATO operasyonel ve kuvvet planlama yetenekleri, bir anlamda hem 19 müttefike hem de AB'ye ayrı ayrı çalışır duruma gelecektir.

AB, öte yandan, kendi üyesi olmayan ancak, AB'nin Avrupa'da icra edebileceği harekatlarda güvenliği etkilenebilecek Avrupalı müttefiklere kendi mekanizmalarında hiç yer vermemekte, bu ülkelerle seyrek aralıklarla danışmalarda bulunmayı öngörmektedir. AB bir anlamda NATO'dan sınırsız bir biçimde sürekli olarak yararlanabilmeyi, ancak AB üyesi olmayan NATO üyelerinin tutum ve isteklerini her zaman dikkate almak zorunda kalmamayı arzulamaktadır. Bu yaklaşım ise, Washington Zirvesinde varılan mutabakatı yansıtmaması nedeniyle, ülkemizce kabul edilmemektedir. Bunu ise çok özetle "katılım" meselesi olarak niteleyebiliriz.

---

[274] Yıldız Yavuz Gökalp, Stratejik Vizyon Arayışları ve Türkiye, Der Yayınları, 2001, s.60.

NATO'nun 2000 Sonbahar Bakanlar toplantıları çerçevesinde, sırasıyla 5-6 Aralık ve 14-15 Aralık 2000 tarihlerinde yapılan Savunma ve Dışişleri Bakanları toplantılarında İttifak, 1999 Washington Zirvesinde ve bilahare düzenlenen Brüksel ve Floransa Dışişleri Bakanları toplantılarında ortaya konulan genel çerçeve dahilinde; AB'nin NATO imkan ve yeteneklerinden yararlanabileceğini ve bu yöndeki çalışmaların sürdürüldüğünü açıklamış, ayrıca Dışişleri Bakanları toplantısında; NATO-AB arasında ihdas olunacak kalıcı kurumsal düzenlemelerin oluşturulması için, gerekli hazırlıklara başlanılması talimatını Konseye vermiştir.

Türkiye, söz konusu Bakanlar toplantılarında, AB'nin katılım bağlamında ortaya koyduğu düzenlemelerin Washington Zirvesinde belirlenen çerçeveye uymadığı ve evvelce BAB'da olanın aksine, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklere karşı ayrımcılık öngördüğü için; AB'nin NATO harekat planlamasından yararlanabilmesine ilişkin bir kararın bu aşamada alınmasına rıza göstermemiş, ancak AB'nin katılım bağlamında geliştireceği tatminkar düzenlemelere dayalı olarak erişim konusunda, somut kararlar almaya hazır olduğunu beyan etmiştir.

4.1.3.2.NATO-Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ilişkileri

Soğuk Savaşın katı iki kutuplu sisteminde, bazı esnekliklerin yaşanmaya başladığı 1960'lı yıllarda, bu iyimserliği daha da arttırabilmek ve işbirliği ortamı oluşturabilmek için, çeşitli girişimlerde bulunulmaya başlanmıştır. İttifakın, stratejilerine de yansıyan bu yumuşama; Doğu Bloğu ile Batı arasında belirli bazı bölgelerin, nükleer silahlardan arındırılması görüşmelerine imkan vermiştir. 1960'larla birlikte başlayan bu yumuşama, 1970'li yıllarda daha da rayına oturmuş ve 1975'de başlatılan Helsinki süreci ile kuralları belirlenmiştir.

İşte Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) da böyle bir ortamda, 1972'de başlatılan, AGİK sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 1975'te Helsinki'de, 35 üyesi olan bir konferans olarak doğan AGİT'in, şu anda 56 üyesi bulunmaktadır. Soğuk Savaş ortamının yumuşamasının bir ürünü olarak ortaya çıkan AGİK, Doğu-Batı ayrımının üstesinden gelmeye yardımcı olacak, güven arttırıcı mekanizmaları sağlamak amacıyla; siyasi bir danışma süreci olarak başlatılmıştır. 1990 Paris Şartı ile kurumsallaştırılan AGİK, 1991'de acil durumlarla ilgili bir

danışma ve işbirliği mekanizmasına kavuşturulmuştur ve bu mekanizmanın ilk uygulamaları eski Yugoslavya ve Dağlık-Karabağ olaylarında görülmüştür.

1991 Körfez savaşı ve eski Yugoslavya'daki krizin sürdüğü bir ortamda ise Kuzey Atlantik Konseyi, 5 Haziran'da Oslo'da yaptığı toplantısında "yöntemlerine uygun şekilde her bir özel durumu ayrı ayrı değerlendirerek, AGİK sorumluluğundaki barışı koruma faaliyetlerini İttifak kaynakları ve uzmanlığını kullanarak destekleme" kararı almıştır. Konsey, Aralık 1992'de, Birleşmiş Milletler ile ilişkilerini güçlendirmek amacıyla benzer bir açıklama yaparak; BM Güvenlik Konseyi altında yürütülecek barışı koruma operasyonlarını desteklemeye hazır olduğunu da bildirmiştir. 1993'te Roma'daki toplantılarında AGİK Dışişleri Bakanları Konseyi, AGİK'in kriz yönetimi ve çatışmaları önleme yeteneğini geliştirecek adımlar atmışlar, diğer Avrupa ve Atlantik-ötesi örgütlerle ilişkilerin geliştirilmesi gereği üzerinde karara varmışlardır.

1994'de Budapeşte'de gerçekleştirilen AGİT Zirvesi'nde, AGİK'i güçlendirmek için alınan kararlar sonrasında konferans, teşkilata dönüştürülmüştür.[275] Budapeşte Zirvesi, bölgesel konular da dahil olmak üzere, birçok konuda önemli kararlara yol açmıştır. Yayınlanan Zirve Bildirisi, "AGİT'in bir güvenlik yapısı olarak Vancouver'dan Vladivostok'a kadar olan alandaki 'merkezi rolünü' tanımakta ve AGİT'in komünizm sonrası Avrupa 'da tehditlere karşı 'temel rol' oynaması konusunda katılımcı devletlerin kararlılığını yansıtmaktadır."[276] Ancak, Zirveden çıkan kararları rasyonel bir teşkilatlandırma veya yönlendirme takip edememiştir. Dolayısıyla, Budapeşte Konferansı'nın en önemli sonucunun "1990 Paris Şartı'ndan doğan ve hantal bir hale gelen kuruluşu, esas sorunları ele almadan uluslararası bir teşkilata dönüştürme kararı" olduğu yönünde yorumlar da yapılmıştır.[277]

1994 öncesinde Doğu ve Batı Avrupa ülkelerinin bir diyalog forumu olarak kullandıkları AGİT, Soğuk Savaş sonrasında oluşturulmaya çalışılan Avrupa Güvenlik Mimarisinin en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. AGİT; insan hakları, temel özgürlükler, demokrasi, hukukun üstünlüğü, güvenlik ve

---

[275] 1 Ocak 1995 tarihinden itibaren geçerli olmuştur.
[276] Ghebali Victor-Yves "Budapeşte konferansı sonrası: Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı". . NATO Dergisi. Mart 1995. S.I. S.25
[277] A.g.e.. s.27

ekonomik işbirliği konularında Avrupa'daki tüm devletleri, Kanada ve ABD'yi ortak bir çerçeve altında bir araya getiren yegane forum olması sebebiyle de ayrı bir önem kazanmaktadır. Tacikistan'dan Baltık ülkelerine uzanan alanda aktif ve potansiyel kriz alanlarına yerleştirilmiş 9 misyon gücü bulunan AGİT'in temel olarak 4 faaliyet alanı bulunmaktadır:

- Temel özgürlüklere, insan haklarına ve demokrasiye öncelik veren bir değerler topluluğu olması;
- Avrupa güvenliğini ilgilendiren konularda diyalog için daimi bir forum olması;
- Silahların kontrolü ve silahsızlanma konularında daimi bir forum olması;
- Çatışma bölgelerine müdahale etmesi[278]ki bu alanın yelpazesi erken uyarı, önleyici diplomasi, çatışma önleme ve yönetimi, seçimlerin denetlenmesi ve ilk kez Bosna'da ortaya çıkan çatışma-sonrası rehabilitasyonu da kapsayacak şekilde oldukça geniştir .

AGİT'de, NATO ve AB gibi, katılımcı olmayan 5 Akdeniz ülkesi[279] ile diyalogu yoğunlaştırmak amacıyla Daimi Konsey çerçevesinde düzenli olarak toplanacak gayrı resmi bir temas grubu oluşturulmasına karar vermiştir.

Kapsamı ve gündemi bu kadar geniş olan AGİT'in başarılı olup olmadığı tartışmalıdır. Kuzey Atlantik Konseyi'nin, Haziran 1992'de AGİT operasyonlarını destekleme yönünde aldığı karar, her ne kadar hala somut uygulamasını bulamamışsa da; AGİT'e bir meşruiyet kazandırmıştır. Ayrıca, tüm Avrupa devletlerini ve Kuzey Amerika'yı kapsayan üyelik sistemi ve BM Yasası'nın VIII. Bölümü'nde kendisine tanınan[280] bölgesel teşkilat statüsü de AGİT'e başka emsali olmayan bir meşruiyet kazandırmaktadır. Ancak bu statü, aynı zamanda AGİT'i karar alamayan ve etkili olamayan, içi boş bir örgüt durumuna da düşürmüştür. Ayrıca, AGİT üyesi ülkeler arasında, geniş kapsamlı bir Avrupa güvenlik sistemini[281] gerçekleştirecek

---

[278] Cotti Flavio "The OSCE'S Increasing Responsibilitie İn European Security", NATO Review, S.6, November 1996, s.8-9

[279] İsrail, Cezayir, Mısır, Fas, Tunus

[280] Bu madde uyarınca AGİT, BM'den beklenen fonksiyonları yerine getirme hakkına sahiptir, ancak hiçbir şart altında AGİT, bazı ülkelerce tartışıldığı gibi NATO veya AB'nin bir ikamesi olabilecek konuma gelemeyecektir

[281] AGİT'in yeni güvenlik mimarisindeki yeri için bkz, "Lisbon And Beyond: Thc Oscc İn An

yaklaşımlar üzerinde bir konsensüs olmaması; Örgütün inanırlığını ve güvenirliğini tehlikeye atmaktadır .

Ancak AGİT'in bu geniş potansiyelini de kimse, ihmal edememektedir. Örneğin ABD, ilerde AGİT'in danışma ve çatışma-önleme mekanizmalarından daha çok faydalanmayı düşündüğünü, her firsatta dile getirmektedir Özellikle de Soğuk Savaş sonrasında alan-dışı müdahalelerin gerçekleştirilmesinde, AGİT'in önemli bir rolü olacağı vurgulanmaktadır.

Öte yandan Rusya da, Soğuk Savaş sonrasında AGİT'i öne çıkarma stratejisini benimsemiş ve AGİT'te bir 21. Yüzyıl Avrupa Güvenlik Modeli üzerinde görüşmeler başlatılması yolunda öneride bulunmuştur. Bu doğrultuda, 1994'teki Budapeşte Zirvesi'nde; 'maksimalist bir yaklaşım' içine girerek; AGİT'in yasal bağlayıcılığı olan bir anayasa, özellikle çatışma yönetimi ile görevlendirilmiş karar mekanizması ve 'Bölgesel Masalara' (Balkanlar, Akdeniz, vs.) sahip uluslararası bir teşkilata dönüştürülmesini savunmuştur. Bu teklife göre, AGİT nasıl BM'ye bağlı ise Bağımsız Devletler Topluluğu da AGİT'e bağlı olacak ve barışı koruma çalışmaları için gerekli kapasiteye ulaşınca da, eski Sovyetler Birliği topraklarını da kapsayacak bölgede öncelikli güvenlik aracı olacaktır. Rusya'nın bu teklifinin temelinde yatan fikirleri ise şu şekilde özetleyebiliriz;

- NATO'nun gelişimini kısıtlamak,
- Rusya'nın hakim olduğu BDT'yi, Batı Avrupa savunma kuruluşları ile aynı seviyeye getirmek,
- Rusya'nın 'yakın çevre ülkeler' üzerindeki sorumluluğunu meşrulaştırmak.

Hızla güçlenen ve genişleme yönündeki en önemli adımını atmış olan NATO'ya karşı, kendinin daha etkili olabileceğini düşündüğü AGİT'i güçlendirmek gayesinde olan Rusya, aynı zamanda AGİT'in güçlenmesinin, İttifak içindeki Avrupa kanadının güçlenmesine de yol açacağına inanmakta ve bu da Rusya'nın uzun

vadedeki çıkarlarına uygun düşmektedir. Çünkü, Rusya'nın uzun vadeli ve stratejik çıkarları açısından "NATO ya dağılmalı ya da Avrupalılaştırılmalıdır."[282]

Dayton Barışı'nın mimarı olarak bilinen, Amerika'nın eski dışişleri Bakanlarından Richard Holbrooke'a göre AGİT'in amacı, legal veya askeri yollarla çözüm bulmak değil; konsensüse dayalı yeni işbirliği formatları oluşturarak güvenliği arttırmak olmalıdır. Bu kadar geniş kültürü ve ulusu bir araya getiren AGİT'in, uygulanabilir standartlar üzerinde kolaylıkla karar alabilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla ortak paydayı oluşturabilmesi için, AGİT'in biraz daha agresif bir tavır takınması gerekmektedir.[283]

4.1.3.3. NATO-Avrupa Konseyi (AK) İlişkileri

Avrupa Konseyi, 5 Mayıs 1949'da üyeleri arasında, ortak mirasları olan ideal ve prensipleri gerçek]eştirmek ve korumak, ekonomik ve sosyal ilerlemeyi sağlamak amacıyla daha ileri düzeyde bir birliği gerçekleştirmek üzere kurulmuştur. Konseyin başlıca amaçları; insan hakları, çoğulcu demokrasi ve hukukun üstünlüğü prensiplerini koruyarak sürdürmek ve Avrupa vatandaşlarının yaşama kalitesini yükseltmek olarak belirtilmiştir. Başlangıçta 10 olan Konsey üye sayısı 1989'da 23'e, 1995'te 34'e, şimdi ise 40'a ulaşmıştır.

Avrupa Konseyi üyeliğinin prensip olarak sadece ulusal topraklarının tamamı veya bir kısmı Avrupa'da olan ve kültürel olarak Avrupa kültürüne bağlı olan ülkelere açık olması nedeniyle; kimlik arayışı içerisindeki yeni devletler için Konsey üyeliği, ayrı bir önem kazanmaktadır. Savunmanın, bir 'kimlik' işi olduğunu savunan Robert Bussiere'ye göre, kendini Avrupa'nın bir parçası olarak gören tüm devletlerin, Avrupa savunma sistemlerine katılması doğal ve varılması gereken bir sondur.[284] Bu doğrultuda, Avrupalı kimliğini taşıyan devletlerin, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin ve Avrupa güvenlik yapılarının bir parçası olması da otomatik bir süreç olarak gerçekleşecektir. Ayrıca, Soğuk Savaş sonrasında, güvenlik kavramının

---

[282] Velichkin, Alexander, "Rus Basının Gözü İle NATO", NATO Dergisi, Mart 1995, s.1, s.22
[283] Holbrooke Richard ," America. A European Power"., Foreign Affairs, Agenda 1996, s.143
[284] Bussiere, Robert, "A Europe Of Security And Defense", NATO Review, S.5, September 1995. S.32

çerçevesinin oldukça genişlemesi ile Avrupa Konseyi'nin faaliyet alanları da güvenlik kapsamında değerlendirilir olmuştur.

Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin Devlet ve Hükümet Başkanları'nın bir araya geldiği Ekim 1993 Viyana Zirvesi'nde, Avrupa'da geniş bir demokratik güvenlik sahasının ancak Konsey faaliyet alanlarında ilerleme kaydedilmesi sonucunda gerçekleşebileceği belirtilmiştir. Başkanlar ayrıca, komünizm baskısından kurtulan Avrupa demokrasilerini eşit şartlarla kabul edebilecek en önemli politik kuruluşun, Avrupa Konseyi olduğunu da vurgulamışlardır. Avrupa Konseyi eski Genel Sekreterlerinden Daniel Tarschys'e göre, Avrupa Konseyi, standartları belirleme ve kontrolü (ulusal azınlıkların statüsü konusunda) konusunda Avrupa kimliği ve güvenliğinin temelinde yatan değerlerin, hukuki alanda ifade edilmesini sağlayan metot ve yapılar açısından sahip olduğu avantajlardan ötürü, üstün bir konumdadır"[285] NATO Siyasi İşler Bölümü'nden Anne-Else Hojberg'e göre, "Doğu-Batı çatışmasının sona ermesi nedeniyle, NATO ile AK arasında artık daha çok ortak çıkar konuları mevcuttur ve her iki kuruluş da birbirinin güvenlik boyutu olabilecek veya temel hakları etkileyebilecek durumlarla ilgili deneyim ve uzmanlığından yararlanmak zorundadır ".[286]

Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni tehditlere karşı işbirliği için gerekli yapıya kavuşturulmuş olan Avrupa Konseyi, AGİT ve özellikle de AGİT'in Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği ile yakın işbirliği içerisindedir. Uluslar arası terörizm, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, kara para transferi gibi tehditlerle mücadelede gelecek yıllarda daha çok işbirliğine ihtiyaç duyulacak olan Avrupa Konseyi, yeni güvenlik mimarisindeki yerini hızla almaktadır.[287]

4.1.3.4.NATO-Birleşmiş Milletler (BM) ilişkileri

Şu ana kadar bahsedilen örgütlerden farklı bir temele, yapıya ve statüye sahip olan Birleşmiş Milletler, yeni yapılanmakta olan Avrupa Güvenlik Mimarisinin bir parçası olmadığı için bu bölümde incelenmeyebilir. Ancak, evrensel bir kolektif

---

[285] Tarschys, Daniel, A.g.e. , s.33
[286] Hojberg, Anne-Else A.g.e. , s.28
[287] Daha Detaylı Bilgi İçin Bkz., "The Council Of Europe: Strengthening European Security By Civilian Means",Daniel Tarschys NATO Review, S.1, V.45, January 1997, s.4-9

güvenlik örgütü olan BM'nin bu yeni yapıya katkıları da göz ardı edilemez. Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni güvenlik anlayışı ve gereksinimleri sonrasında reform sürecine giren BM de, yeni misyonlar benimseyerek, yeni bir yapıya kavuşma yolunda girişimlerde bulunmaktadır. Bu bağlamda, NATO ve diğer bölgesel örgütlerle geliştirdiği yeni ilişkilerin Avrupa Güvenlik Mimarisi'ne katkıları incelenmelidir .

İyice geriye gidersek, BM'nin temelini 19.yüzyıla kadar dayandırabiliriz. 19ncu yüzyılın 'Avrupa Uyumu' 20. Yüzyılın başında yerini Milletler Cemiyeti'ne (League of Nations) bırakmıştı. Oldukça başarısız olan bu deneyim sonrasında, 1945 yılında, öncelikle üçüncü bir dünya savaşını önlemek amacıyla Birleşmiş Milletler kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı esnasındaki ortaklığın, savaş sonrası işbirliğine dönüşeceği yolundaki iyimser görüşler sonucu kurulan BM'de, Soğuk Savaş döneminin hasımları olacak Amerika, Sovyetler Birliği, Çin birlikte yer almıştır.

Üyelik ve içerdiği saha açısından, dünyanın neredeyse tüm ülkelerini kapsaması nedeniyle küresel bir özellik taşımakla birlikte BM, Güvenlik Konseyi'nin yapısı yüzünden belli ülkelerin çıkarlarına hizmet eder hale gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın galip ülkelerin oluşturduğu Güvenlik Konseyindeki veto mekanizması, BM'nin güvenlik, sosyo-ekonomik konular, kültür, insani sorunlar, vb. farklı alanlarda yüklendiği geniş sorumlulukları, Soğuk Savaş sırasındaki ideolojik kamplaşma nedeniyle yerine getirmesine engel olmuştur. Öte yandan Güvenlik Konseyi'nden bir şekilde bir karar çıksa bile, BM'nin bunu uygulayacak askeri ve operasyonel yeteneklere sahip olmaması BM'yi biraz daha aciz kılmaktadır. Sonuçta, büyük bir hevesle kurulan BM, güvenlik alanında Soğuk Savaş döneminin etkisiz bir kuruluşu konumuna düşmüştür. Soğuk Savaş sonrasında yerel çatışmaların birden artması, uluslararası güvenlik ve barışa da ciddi bir tehdit oluşturmuştur. Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan birkaç olayda bile önemli bir başarı gösteremeyen BM'nin dünyanın dört bir tarafındaki bu olaylara yetişmesi daha da imkansız hale gelmiştir, kaldı ki ülkelerin 'tehdit' tanımlamaları/algılamaları da farklılaştığı için uluslararası barış/müdahale gücünü oluşturmak da eskisine oranla çok daha fazla zorlaşmıştır.

Öte yandan, Soğuk Savaş dönemiyle karşılaştırıldığında barışı koruma görevi, güvenlik ortamındaki kökten değişikliklerle daha da karmaşık bir hale gelmiştir. Çünkü, Soğuk Savaş sonrası çatışmalar çoğunlukla devlet-içi çatışmalardır ve etnik ve/veya dini çatışmalar, milliyetçilik gibi kontrolü güç faktörlerle tanımlanabilir türdendir ve Soğuk Savaş döneminin klasik devletlerarası çatışmalarından oldukça farklıdır. Dolayısıyla BM'nin büyük çaplı sorunlar için oluşturulmuş mekanizmaları, yeni sorunlara uyum sağlayamamaktadır .

BM'nin neredeyse kuruluşundan itibaren yaşadığı bu başarısızlık, Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni uluslararası sistemde onu, görevlerini paylaşmaya/devretmeye itmiştir. Soğuk Savaş dönemine kıyasla daha fazla sorunun kısıtlı kaynaklarla çözülmesinin imkansızlığı, daha etkin uluslararası işbölümünü zorunlu kılmaktadır .[288]

Yapılacak görevler için finansal kaynak ve operasyon yetenekleri yeterli olmayınca BM, üye devletlerin bölgesel yapılar içinde çalışarak Güvenlik Konseyi kararlarını uygulamak isteyebileceklerini kabul etmiştir. Ayrıca, 1992'de, İttifak üyesi ülkelerin 'NATO'nun yapısını, prosedürlerini ve askeri kuvvetlerini BM Güvenlik Konseyi kararlarını uygulamak için kullanma' yönünde aldıkları karar da durumu kolaylaştırmıştır.[289] NATO'nun Bosna'ya müdahalesi bu kararın pratiğe geçirilmesidir. Bosna müdahalesinde NATO, BM Güvenlik Konseyi'nce alınan kararları uygulamaktan başka bir girişimde bulunmamıştır. Ancak 1999 yılındaki Kosova müdahalesi ise bu karara ters düşen bir girişimdir. NATO,ilk kez, BM'nin izni veya onayı olmadan kendi inisiyatifi doğrultusunda Kosova'ya müdahalede bulunmuştur. BM'nin Somali ve Bosna'da uğradığı hezimet, devlet yöneticilerini, uluslararası örgütlerin görevlilerini ve bağımsız gözlemcileri BM'nin, etkili kolektif güvenlik harekatları için gerekli olan görevlerin bir kısmını bölgesel örgütlere ve

[288]Smith Edwin M. - Weiss, Thomas G. "Un Task Sharing:Towards Or Away From Global Governence?", Third World Quartely, s. 3, 1997, s. 595

[289] Hojberg Anne-Else A.g.e., s.27

bazı üye ülkelere devretmesi için ikna edici olmuştur. Ayrıca Bosna'da BM'nin kararlarını uygulayan NATO'nun nispi başarısı da bu kanıyı desteklemiştir.[290]

Tüm bu yaşananlar sonrasında, bölgesel örgütler ve/veya hükümet dışı örgütler (NGOs) ile işbölümü yapmaya başlayan BM, bu kez de kuruluş Anayasası'na ters düştüğü gerekçesi ile eleştirilmeye başlanmıştır. BM Kurucu Belgesi, bölgesel örgütlerin kuvvet uygulamalarını BM'nin iznine bağlayarak; açık bir hiyerarşi ortaya koymaktadır. Ancak güçlü bölgesel örgütlenmeler, kendi hayati ulusal çıkarları söz konusu olduğunda bu maddeyi yok sayabilmektedirler. Gelişen olaylar sonrasında, BM Güvenlik Konseyi'nin onay kararı bölgesel örgütler için bir izin değil, operasyonları için bir meşruiyet zemini sağlar olmuştur.

Hükümet dışı örgütlerle ve bölgesel örgütlerle, işbirliğinin de ötesinde bir işbölümüne gidilmesi, bu evrensel kuruluşa kamuoyu desteğini arttırabilir; ancak bu süreç, BM'nin evrensel yapısını yok etme sonucunu da beraberinde getirebilir.

4.1.4. Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Güvenlik Politikaları

Soğuk Savaş sonrası ortam, Türkiye'nin jeostratejik konumunda değişikliklere yol açmıştır. Soğuk Savaşın bitmesi ve Kuzey komşusu Sovyetler Birliği'nden algıladığı tehdidin nispeten azalması, Türkiye'yi askeri olarak rahatlatmıştır. Ancak bugün, Türkiye'nin güvenliği için, Soğuk Savaş döneminden çok daha istikrarsız bir ortam mevcuttur. İdeolojik kutuplaşmalar ortadan kalkarken etnik milliyetçilik, terörizm ve örgütlü suçların artması, göç, bulaşıcı hastalıklar, çevre kirliliği gibi farklı ve ilk bakışta çok önemli gözükmeyecek pek çok sorun tehdit algılamalarında ilk sırayı almıştır .

Türkiye için eski tehditler sadece azalmış, ama saydığımız sorunların da içinde olduğu bir dizi sorun eklenmiştir. Bölgesindeki komşularından da tehdit algılayan Türkiye, Soğuk Savaş dönemine göre güvenlik açısından çok daha hassas bir dengededir. Güneyde Suriye ve Irak'ın askeri bilgi ve güçlerini artırarak

---

[290]Bosna'da NATO-Bm İşbirliği İçin Bkz., "Before And After Dayton: The Un And NATO İn The Former Yugoslavia ", Dick A Leurdıjk ,Third World Quarterly, s.3, 1997 , s.457-470; Wesley Clark, "Bosna-Hersek'te Kalıcı Bir Barışı Tesis Etmek", NATO Dergisi , s.1, s.19-22, bahar 1998

teknolojilerini geliştirmeleri, Türkiye için bir tehdit oluşturmaktadır. İran'dan ise radikal İslam tehlikesi bugün eskiye oranla daha tehdit edici algılanmaktadır. Ayrıca, bu devletler, terörü kullanarak Türkiye üzerinde baskı kurmaya çalışmaktadırlar.

1980'lerin ortasından itibaren, uluslararası politikaya hakim olan iki kutuplu düzen çökmeye başlamıştır. Doğu Bloku'nun çökmesi, Varşova Paktı'nın dağılması İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana stratejik önceliği Sovyet yayılmacılığını ve tehdidini karşılamaya vermiş ve iki kutuplu düzen içerisinde ulusal önceliklere göre politika izleyememiş Türkiye açısından yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur .[291]

Soğuk Savaşın sona ermesiyle Avrupa'daki istikrarsızlık merkezleri Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu'ya kayarken, Türkiye de bu bölgelerin ortasında "cephe ülke" konumuna gelmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile kurulan bütün yeni cumhuriyetlerde yaşanan ciddi ekonomik, politik, sosyal ve yapısal problemler, Azerbaycan-Ermenistan Savaşı, Gürcistan'daki çatışmalar, eski Yugoslavya'nın dağılması ile Bosna-Hersek'te ortaya çıkan trajik durum ve çatışmanın tüm Balkanları sarma ihtimali, Kosova'da yaşananlar, Ortadoğu'da Filistin-İsrail Anlaşmazlığı ve Körfez Savaşı sonrasında da devam eden silahlanma yarışının Türkiye'yi çevreleyen risk ve potansiyel tehditlerden sadece bir kısmı olduğunu söyleyebiliriz.[292]

Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya'da, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu ortaya çıkan Devletlerde meydana gelen ekonomik sıkıntıların, halk yığınlarında yarattığı psikolojik ve maddi çöküntü, aşırı milliyetçilik ve fanatizm fırtınasını doğurmuştur. Aynı coğrafyada yer alan Türkiye laik ve demokratik yapısı ile, bu fırtınanın yaygınlık kazanmasının önüne çekilen bir baraj niteliği taşımaktadır. Bu arada, komşu ülkelerin tesiri ile ortaya çıkan radikal dincilik, Türkiye için potansiyel bir tehdit yaratmaktadır.[293]

---

[291] Güney N. A., "Değişen Uluslararası Koşullarda Strateji. Türkiye ve Komşuları", Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları: 1994, S.144.

[292] Sander Oral, "Değişen Dünya Dengelerinde Türkiye", Yeni Dünya Düzeni Ve Türkiye, Bağlam Yayınları: 1994, s.23-31.

[293] Sertoğlu Sedat "Yeni Dünya Düzeninde Ortadoğu ve Türkiye", A.g.e. , s.143-149.

Türkiye, SSCB'nin dağılmasının ardından sınırları yeniden çizilen Balkanlar ve Kafkaslar'dan kaynaklanan sorunlardan, birinci derecede etkilenen ülkeler arasında kalmıştır. NATO ülkelerinin yakınlarındaki 16 bölgesel sorun arasından 13'ü Türkiye'yi yakından ilgilendirmekte ve sıcak bölge olarak adlandırılmaktadır.[294] NATO ile yakın ilişkilerde bulunan Fransa Savunma Enstitüsü ile İsviçre'de bulunan Uluslar arası Strateji Enstitüsü'nün sıcak nokta tanımı şöyledir:"NATO'ya, AB'ye, Avrupa Konseyi'ne ve/veya BAB'a üye ülkelerin güvenliğini ve sınırını etkileyebilecek, bu ülkelere taşabilecek çatışmaların bulunduğu bölgeler sıcak noktadır. Sıcak nokta tanımına, bir bölgede yaşanan çatışmaların büyük mülteci akınlarına neden olması durumu da dahil edilir."

Türkiye'nin etrafını çeviren bu istikrarsızlık ve belirsizliklerin, sadece Türkiye ve bölge güvenliği için değil, aynı zamanda Avrupa ve dünya güvenliği için de ciddi bir tehdit oluşturduğu açıktır. Bugün artık Türkiye, ABD'nin yanı sıra Avrupa ile olan ilişkilerinin geliştirmenin formüllerini aramakta ve bu çerçevede NATO üyeliğinin yanı sıra AB üyeliğinin kendisine daha geniş bir hareket imkanı sağlayacağını düşünmektedir.

Türkiye'nin gözetmesi gereken bazı dengeler vardır. Örneğin, Kafkasya'da Rusları fazla tedirgin edecek faaliyetlerden ve tek taraflı hareketlerden kaçınmak zorundadır. Diğer taraftan NATO bütünlüğü içinde ve AGİT sınırları içinde hareket etmeye özen göstermektedir.[295] Türkiye bu dönemde AB'ye tam üye olmak istemekte ve bu örgütte söz sahibi olmayı arzulamaktadır. Soğuk Savaş boyunca Batı için, Sovyetlere ve Doğu bloğuna karşı bir kale olan Türkiye, stratejik öneminin azaldığını söyleyenler olsa da; bugün hala, Batı tarafından önemi yadsınamayacak bir ülkedir. Türkiye, bazen kesintiler yaşasa da Kuzey Atlantik Savunma ve Batı Demokrasi sistemlerinin en doğudaki halkasını oluşturmaktadır.[296]

Afroavrasya ana kıtasında sahip olduğu merkezi jeopolitik konum, Türkiye'yi küresel dengeler içinde özel bir konuma sahip kılmaktadır. Gerek Avrasya'yı doğu-batı istikametinde kuşatan "Rimland" hattına, gerekse kuzey-güney istikametinde

---

[294] Yıldız Y.Gökalp ,Stratejik Vizyon Arayışları ve Türkiye, , s.107
[295] M Özsoy "Dünü ve Bugünüyle Türk Savunma Stratejisi"., Türkiye 'Nin Savunması, Dış Politika Enstitüsü, 1987, s.4 7 .
[296] Gürkan İhsan A.g.e. ,s.29

keserek engin steplerle sıcak denizler arasında kara bağlantıları kuran Balkanlar, Kafkaslar ve orta Asya stratejik hatlarına müdahil olabilecek denizler arası ve kıtalararası etkileşim kuşaklarının üzerinde bulunan Türkiye, bu konumuyla, NATO'nun yeni küresel stratejik misyon tanımlaması için vazgeçilmez bir öneme sahiptir.[297]

Türkiye'nin güvenlik anlayışı ve ulusal güvenliği için algıladığı tehditler, uzun yıllar boyunca, uluslararası politikadaki faktörlerin de değişmemesi nedeniyle aynı kalmıştır. Varşova Paktı'yla beraber Doğu Bloku'nun çökmesi ve Soğuk Savaşın sona ermesi, her ülke için değişiklikler yaratmış, ama yıllardır güvenlik politikalarını Sovyet tehdidine karşı, NATO orijinli oluşturan Türkiye, çatışma dolu bir bölgenin tam ortasında kendini bulmuştur. Günümüzde Kafkaslarda, Rusya'da, Afganistan'da, Ortadoğu'da yaşanan sıcak çatışmaların yanı sıra Yunanistan ve Suriye'nin mütecaviz davranışları Türkiye'yi her zamankinden daha zor durumda bırakmaktadır. Bugünün Türkiye'si, bölgesindeki diğer ülkelerin hepsinden fazla ve çeşitli ilişkilere sahip olma özelliği taşımaktadır .[298]

Türkiye, Batı Avrupa ile Soğuk Savaş sonrası ortamın koşulları içinde de bir dizi hayati güvenlik çıkarlarını paylaşmaya devam etmekle birlikte; bazı konularda farklı çıkar algılamalarına da sahiptir;[299]

- Türkiye ve Batı Avrupa, Avrupa'ya yönelik yeni hegemonik Rus tehdidinin ortaya çıkışını engellemede ortak çıkarlara sahiptir. Bu bağlamda Ukrayna'nın bağımsızlığının korunması hem Türkiye hem de Batı Avrupa için önemlidir.
- Dünyanın, bilinen petrol rezervinin 2/3'üne sahip Basra Körfezi kaynakları, genelde Avrupa'nın özelde Türkiye'nin refahı için hayati önem taşımaktadır. Türkiye, yıllık petrol tüketiminin %80'ini ithal etmek durumundadır. Bu nedenle makul fiyatlarda serbest petrol akışının sağlanmasında Türkiye'nin büyük çıkarı vardır. Bu bağlamda petrol krizleri Türkiye ekonomisi için çok zararlı olabilir.

---

[297] Davutoğlu Ahmet,A.g.e. s.233.
[298] Onulduran E., "Bölgesel Bir Güç Olarak Türkiye", Strateji, 95/2, s.4 7 .
[299] Karaosmanoğlu A. K., "Europe's Geopolitical Parameters", " Turkey And Central ...", Bilkent Üniversitesi Seminer Tebliği. 1996

- Türkiye, artan bir şekilde ticaret devleti haline gelmektedir. Bundan dolayı Türkiye'nin Akdeniz'de açık deniz taşımacılığının devam ettirilmesinde özel bir çıkarı vardır. Türkiye ve Avrupa arasındaki ticaretin büyük bir bölümü deniz yoluyla yapılmakta, ticaret hacminin %60'ı ise Avrupa ülkeleriyle gerçekleşmektedir .
- Türkiye'nin büyük bir kaygısı Ortadoğu'da kitlesel imha silahlarının ve balistik füze sistemlerinin yayılmasıdır. Türkiye'nin nüfuz merkezleri, barajları, elektrik santralleri, hava alanları bu silah sistemlerinin menzili içindedir. Her ne kadar bu sistemlerin, hedefe isabet oranı tam gelişmemişse de; sivil hedefler üzerinde çok büyük etki yapmaktadır. Bu silahlara sahip devletler, silahların menzilini ve vurabilirlik oranını geliştirmeye çalışmaktadırlar.

Büyük olasılıkla Kuzey Afrika ve Ortadoğu'ya konuşlandırılacak bu tür balistik füzelerin menzili içine Güney Avrupa şehirlerinin de girme ihtimali çok yüksektir. Böylece Batı Avrupa ve Türkiye bu kitlesel imha silahlarının yayılmasını önlemede önemli bir ortak çıkarı paylaşmaktadırlar. Her ne kadar Varşova Paktı tehlikesi ortadan kalkmışsa da Türkiye Ortadoğu'daki komşularından, Yunanistan ile olan sorunlarından ve kendi içinde huzursuz olan Balkan bölgesinden kaynaklanan ciddi güvenlik tehditleriyle karşı karşıya kalmaya devam etmektedir.[300]

4.1.4.1. Türkiye ve NATO İlişkileri

Türkiye'nin NATO'ya üyeliği, İkinci Dünya Savaşı sonrası başlayan bir sürecin sonunda gerçekleşmiştir. Siyasi ve ekonomik açıdan NATO İttifakı içindeki güçlü bir Türkiye, Sovyetler Birliği karşısında, Ortadoğu'nun istikrar ve güvenliğine çok önemli bir katkı olarak görülmüştür. Türkiye açısından ise ittifaka üyelik; Sovyet yayılması tehlikesine karşı çok değerli bir güvenlik garantisi ve Batıyla ilişkilerin geliştirilmesi amacını taşımış ve NATO üyeliği de bu amacın gerçekleştirilmesi için uygun bir araç olarak görülmüştür. Soğuk Savaş süresince, Türkiye'nin NATO'daki müttefikleriyle ilişkileri, zaman zaman bozulsa da karşılıklı çıkarlara dayanan bir konsensüs her zaman olmuştur. Türkiye, NATO içinde istikrarlı bir politika sergilemiştir.

---

[300] Karaosmanoğlu A.K "Turkey's Defence Policy: Problems And Prospects",. European Security Order After The Revoiutions of 1989, s.536.

Türkiye için İttifak, hem Sovyet yayılmacılığına karşı bir güvence, hem de Batıyla yakınlaşmak için bir araç olarak; Türk Dış ve Güvenlik politikasının temel taşlarından biri olmuştur. Müttefikler içinde Türkiye, NATO'nun güney kanadında kritik bir ülke konumunu sürdürmüştür .

Batılı devletlerin muhtemel bir Sovyet tecavüzüne karşı 1949'da Kuzey Atlantik İttifakı Antlaşması'nı imzalamaları, Sovyetlerin Türkiye üzerindeki emellerinden hala endişe duyan ve 1947'den beri ABD'den yardım alan Türkiye'de ilgi uyandırmış ve Türkiye NATO'ya katılmak için ilk müracaatını Mayıs 1950'de yapmıştır. Müracaatta; Arap devletleri ile İsrail arasındaki geçimsizlik devam ettiği ve Mısır'la İngiltere arasındaki 1936 Antlaşması'nın yerine geçecek olan (yani, Mısır'daki İngiliz üslerinin geleceği konusunda iki ülke arasında çıkan anlaşmazlığı çözecek) yeni bir anlaşma yapılmadığı sürece bir Akdeniz Savunma Paktı'nın kurulamayacağı söylenmiş ve bu bakımdan, Türkiye'nin Batı savunması için çok önemli olan güvenliğinin, NATO içinde sağlanması gereği belirtilmiştir.

Türkiye'nin üyelik başvurusu, ilk zamanlar olumlu yanıt alamamıştır. Türkiye'nin, kuruluş aşamasında NATO'ya alınmaması bir kaç nedene dayanmaktadır.[301] Birincisi, Doğu Akdeniz savunmasının, Kuzey Atlantik'ten ayrı bir pakt içinde düzenlenmesi tasarısı; İkincisi ise, Türkiye ve Yunanistan'ın üye alınmasının, paktın savunma alanını, savunulması olanaksız bir genişliğe ulaştırmasından duyulan endişedir. Son olarak da NATO üyesi ülkeler, aralarına yenilerinin katılması durumunda, kendilerine yapılan yardımların azalabileceğini düşünmüşlerdir.

Türkiye, NATO'nun bu endişelerini gidermek ve Batı ile ilişkilerin geliştirmek için, Kore Savaşı'na asker göndermiştir. Türkiye bu davranışıyla, gerek ABD, gerek de Avrupa ülkelerine yükümlülüklerini üstlenmeye hazır olduğunu göstermiş; bu davranışı bir anlamda da NATO'ya girmek için bedel olmuştur. Bu bedel sayesinde Batı, güvenliğin sağlanmasında Türkiye'ye ilişkin görüşlerini değiştirmiş ve Türkiye, 1952'de Yunanistan'la birlikte NATO'ya üye olmuştur. Türkiye'nin, Kuzey Atlantik

---

[301] Turan İ- Barlas D. , "Batı İttifakına Üye Olmanın Türk Dış Politikası Üzerindeki Etkileri", Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları, 1994, s.429.

Antlaşması Kuruluşu'na girmek istemesi, güvenliğini mümkün olduğu kadar sağlama politikasının doğal sonucudur.[302]

Türkiye üyeliğe davet edilirken, bunun NATO'ya on sekiz tümenlik bir ordu kazandırabileceği hesaplanmış[303], fakat bu gücün etkinliği için daha iyi donatılmasına ve lojistik desteğinin daha sağlam bir alt yapıya dayandırılmasına bağlı olması gerekliliği; Türkiye'ye askeri ve iktisadi yardımların yapılmasını sağlamıştır. Türkiye'ye yapılan bu yardımlar, bazı açılardan olumlu olsa da, dış politikasına da bir ölçüde kısıtlamalar getirmiş; Türkiye attığı adımlarda İttifak çıkarlarını da hesaplamak gereğini unutmamıştır. Türkiye, NATO Altyapı Programına katıldığı 1953 yılından bu güne kadar programa, 340 Milyon Dolar katkıda bulunmuştur. Buna karşılık NATO Fonlarından yaklaşık 5.2 Milyar Dolar pay almıştır. Yıllık 7,2 Milyon Dolar Milli Katkı Payına karşılık ortalama 112 Milyon Dolar NATO katkısı sağlanmıştır. Bu sonuçlar, Türkiye'nin NATO'dan sağlanan alt yapı açısından Almanya'dan sonra ikinci sırada yer aldığını göstermektedir.[304]

Türkiye, 40 yıldır NATO'nun sadık bir kanat ülkesi olarak; Sovyet yayılmacılığı karşısında ileri bir karakol görevini yerine getirmiştir. Türkiye, Soğuk Savaş boyunca askeri ilişkilerini ve güvenlik politikalarını tamamıyla (tek istisnası 1974 Kıbrıs harekatı) NATO'nun yani ABD ve Batının politikaları çerçevesinde belirlemiştir. Kuzey Atlantik İttifakı, geçmişte ve bugün, Türkiye'nin savunmasının temel unsuru olarak görülmektedir. Türkiye'nin NATO'ya verdiği bu büyük önem, sadece bir savunma örgütü olmasından kaynaklanmamaktadır. Esas neden, NATO'nun, ABD ile güvenlik ilişkilerinde çok taraflı bir çerçeve sağlamasıdır. Türkiye, İttifakla, özellikle lider konumundaki ABD ile tam bir çıkar özdeşliği varmış gibi hareket etmiş, bazen bilmeyerek, kendisini büyük bir riziko altına sokmuştur.[305]

---

[302] Bilge Suat Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri 1920-1964 Güç Komşuluk, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1992, S.334.
[303] Turan İ- Barlas D. , A.g.e.,.s.432.
[304] Genelkurmay Web Sayfası.
[305] Turan İ- Barlas D. ,A.g.e. , s.436.

Aynı dönemde, ABD'yi tehdit eden Küba Krizi karşısındaki Amerikan tutumu, çıkar farklılaşmasının farklı davranışlara yol açabileceğini göstermiştir. Küba Krizi'nde, ABD Başkanı Kennedy'nin, Sovyetlerle müzakereleri yürüten kardeşi R. Kennedy'ye "Türkiye' deki füzelerin bir kaç ay içinde kaldırılacağının bildirmesi" talimatı vermesi;[306] Amerika'nın Türkiye'ye danışmadan, Türkiye'yi etkileyecek konularda Sovyetlerle uzlaşabileceğini göstermiştir. Nitekim; 1964 Johnson Mektubu ve 1974 Kıbrıs Harekatı sonrası ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosu, ABD'nin kendi çıkarları için Türkiye'nin kendi çıkarlarını göz ardı edebileceğini, gözler önüne sermiştir. Türkiye'nin, Kıbrıs bunalımına kadar tamamen İttifak'a bağlı yürüttüğü dış politikası bu tarihten sonra değişim göstermiş; Türkiye yine İttifak'a çok önem vermekle birlikte, diğer ülkelerle (özellikle Ortadoğu ülkeleri) ilişkilerine ağırlık vermiştir.

Doğu Bloku'nun çöküşü, Türkiye'nin dış politikasına çok yönlülük kazandırma çabalarını hızlandırmış ve Türkiye, 1991 sonrası dönemde dış ilişkilerini artık iki kutuplu dönemin gereklerine göre izleyemez hale gelmiştir. Zira, 1989 olaylarının yol açtığı ortam, Türkiye'nin güvenlik ihtiyaçlarını Batı Avrupa ülkelerinin aksine arttırmıştır. Soğuk Savaş döneminde, kuzeydoğu komşusu Sovyetlerdin tehdidi altındaki Türkiye artık Kafkaslardan, Balkanlardan, Ortadoğu'dan tehditlere maruz kalmıştır.

Türkiye-NATO ilişkilerine NATO açısından baktığımızda, İttifakın geçmişi boyunca Türkiye, NATO'nun güneydoğu kanadını tutan sağlam bir direk olarak görülmüştür. Sovyetler Birliği ile komşu olması, İttifakın Varşova Paktı üyeleriyle olan sınırının üçte birini korumakla görevli olması, Türkiye'nin İttifak'daki görevini geniş çapta tamamlayan unsurlardır. Bunların yanı sıra, stratejik açıdan dünyanın en önemli coğrafi bölgesinde yer alması ve Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayan boğazlara sahip olması da Türkiye'nin, Soğuk savaş dönemindeki konumunu belirleyici unsurlar olmuştur.[307]

---

[306] A.g.e., s.436.

[307] Çiller Tansu, "Türkiye Ve NATO: Değişimler Girdabında İstikrar", NATO Dergisi, S.2, Haziran 1994, s.5.

Soğuk savaşın ardından Türkiye, NATO için hala stratejik öneme haiz bir müttefiktir. Nitekim Şubat 1992'de Münih Konferansında kabul edilen "Avrupa'nın güvenliği, Avrupa'yı çevreleyen, Avrupalı olmayan ve özellikle Avrupa etrafındaki İslam ülkelerindeki politik istikrara bağlıdır" düşüncesi bunu kanıtlamaktadır. Zira Türkiye, NATO' da ABD' den sonra en büyük askeri güce sahip bir müttefik olarak, bahsedilen bu bölgenin tam ortasında, barış ve istikrara katkıda bulunmak için bütün olanaklarını kullanmaktadır.[308]

NATO üyeliği, yaklaşık yarım asırdan beri Türkiye'nin savunma ve güvenlik politikasının temel taşı olmaya devam etmiştir. Gerek Soğuk Savaş döneminde, gerek içinde bulunduğumuz ve risklerin giderek çeşitlendiği ve istikrarsızlıkların hüküm sürdüğü dönemde, kolektif savunma öneminden hiçbir şey kaybetmemiştir. Türkiye ittifak sistemini, katıldığı ilk günden bu güne kadar kendi güvenliği ve dünya istikrarı açısından önemli bulmuş ve aktif bir üye olarak, özveri ile ittifâka geniş çaplı kuvvet tahsisinde bulunmuştur. Türkiye; Türk Silahlı Kuvvetlerinin hemen hemen tamamını NATO'ya tahsis ederek; özellikle Soğuk Savaş döneminde ittifakın ve Batı Avrupa'nın güvenliğine ve günümüzde Avrupa'da hüküm süren olumlu koşulların yaratılmasına, büyük fedakarlıklar pahasına önemli katkılarda bulunmuş ve NATO üyeliğinin getirdiği koruyucu şemsiye ve dayanışmadan da yararlanmıştır. Günümüzün güvenlik koşullarında NATO'nun sadece üyelerinin topraklarını koruyan bir örgüt olmanın ötesine geçip, Avrupa-Atlantik bölgesinin genel istikrarına katkıda bulunması da önem taşımaktadır.

Aynı şekilde, NATO alanı dışındaki barışı koruma ve insanî yardım harekâtına katılım, Türkiye'nin güvenlik politikasının önemli bir veçhesi haline gelmiştir. Türkiye, ittifakın genişlemesini de desteklemektedir. 1997 ve 1999 Washington ve Madrid Zirvelerinde alınan kararlar doğrultusunda, bu sürecin devam etmesi gerektiği görüşündedir. Türkiye, gerek iç, gerek dış adaptasyon sürecinin ittifakın etkinliğini ve aslî görevlerini zaafa uğratmaması, aksine Avrupa-Atlantik alanının istikrar, barış ve güvenliğine katkıda bulunması ve NATO'nun bir savunma ittifakı ve bir siyasî istişare forumu olma özelliğini koruması gerektiği yolundaki görüşleri de desteklemektedir.

---

[308] Değişen Dünya Dengeleri ve Türkiye'nin Jeostratejik Önemi, Genel Kurmay Basımevi Ankara 1992, s..95-96.

4.1.4.2. NATO'nun Yeni Stratejik Misyonu Ve Türkiye

Soğuk Savaş dönemindeki çift kutuplu statik dengenin dağılması ile ortaya çıkan jeopolitik boşluk alanlarını denetim altına almaksızın kalıcı bir uluslararası düzen oluşturabilmek mümkün değildir. Türkiye'nin Avrasya Ana kıtasında sahip olduğu merkezi jeopolitik konum, Türkiye'yi küresel dengeler içinde özel bir konuma sahip kılmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan sıcak çatışma riski yüksek jeopolitik boşluk alanlarına yönelik bir düzen arayışı Türkiye'nin ilgisi dışında değildir. Türkiye, güvenliğe ilişkin uluslararası taahhütlere ve silahsızlanma ile ilgili kararlara katılarak, dünya güvenliğinin tesis edilmesinde her türlü desteği sağlayacağını tüm dünyaya göstermiştir. Müteakip dönemde de, siyasi platformda bu tür oluşumlara açık bir politika izlemeye devam edeceği aşikardır. Aynı şekilde yeni oluşan tek kutuplu yeni dünya düzeni sadece NATO için değil, Türkiye içinde tehdit algılamalarında aynı İttifak çerçevesinde olduğu gibi değişimlere yol açmıştır. Ülkelerdeki siyasi, ekonomik ve askeri değişiklikler belirsizliklere neden olmuş ve Türkiye için de yeni risk alanları ortaya çıkmıştır. Tehdidin boyutunun değişmesi, NATO ülkeleri tarafından 5 nci Maddenin "NATO üyesi devletlerden birine yapılan bir saldırının ittifakın tüm üyelerine yapılmış sayılacağı" tartışılmasına yol açmıştır. Söz konusu madde, konumu itibarıyla Türkiye'nin en fazla gözettiği husus olup bu maddenin NATO ile ilgili tüm yazılımlar içinde yer alması yönünde her seviyede gayret gösterilmektedir.

Türkiye-AB ilişkilerinde yaşanan bunalımlı dönem ve sürekli tırmanan gerilimler NATO'yu Türkiye'nin Batı dünyası ile olan ilişkilerinin en önemli stratejik aracı haline getirmiştir. Tarihi Germen ve Slav jeokültürel etki alanını dengelemek üzere Boşnak ve Arnavut unsurların geleceği ile ilgilenme zorunluluğu hisseden ve bunu NATO'nun bölge politikalarına yansıtan ABD ile, bölgeye doğrudan müdahil olma imkanı olmayan Türkiye'nin çıkar alanları arasında bir tür yakınlaşma doğmaktadır. AB üyesi ülkelerin Balkanlara yönelik politikalarındaki tutarsızlıklar bölgedeki bunalımların tırmanışında ABD-Türkiye ilişkilerinin öne çıkması sonucunu doğurabilir[309].

[309] Davutoğlu Ahmet, A.g.e., s.232-240

Türkiye-NATO ilişkilerinin en kritik yönü Türkiye'nin NATO'nun yeniden yapılanmasında alacağı rol ve bu rolün getireceği sorumluluklarla ilgilidir. Bu nedenle Türkiye AGSP konusunda kendisini tamamen dışlayacak bir yönelime şiddetle karşı çıkmıştır. Henüz AGSP ile ilgili kararlar kesinleşmese de, Türkiye AB'nin NATO imkanlarını kullanarak geliştireceği operasyonlarda karar mekanizmasında yerini alabilecektir. NATO'nun yeniden yapılanması ile ilgili en hassas husus ise Orta ve Doğu Avrupa'ya yönelik genişleme planlarıdır. NATO'nun Doğu Avrupa'ya yayılması Türkiye'nin ittifak içindeki ağırlığı konusunda, biri olumlu diğeri olumsuz iki ayrı yönde etkide bulunabilir. Birinci etki Türkiye'nin Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile daha yoğun ilişkilere girmesidir. Türkiye, bu ülkelerin katılımı ile renk değiştirecek olan ittifak içinde ortak tavır geliştirebileceği daha fazla ülke bulabilir. Bu nedenle Türkiye'nin Bulgaristan ve Romanya'nın üyeliği ile ilgili tutumu, bu ülkelerin katılımını hararetle desteklemek yönünde olmuştur. Ancak ikinci ve olumsuz etki ise, ittifak içindeki coğrafi yakınlığı olan ülkelerin sayısının artışı Türkiye'nin jeopolitik değerini kullanma gücünün azalmasına yol açar. Bu ülkelerin Türkiye'den önce AB'ye girmeleri ise, Türkiye'ye karşı AB'nin politikalarını destekleyerek Türkiye'nin NATO içerisinde marjinalleştirilmesi sonucunu doğurabilir. NATO içindeki Balkan ülkelerinin sayısının artırılması Türkiye'nin Doğu Avrupa üzerindeki hesaplarda sahip olacağı diplomatik ağırlığı azaltır ve Türkiye'nin yine risk üstlenen bir Güney Kanat ülkesi olarak Ortadoğu'da kullanılması sonucunu doğurabilir. Türkiye NATO ve Avrupa içinde etkinlik kazanmak istiyorsa, NATO ile ilgili misyonunu ve katkısını Doğu Avrupa'ya yönelik olarak yapmalıdır. Bunun içinde ittifaka yeni katılacak ülkelerle ikili temaslar artırılmalı ve bu ülkelerin de desteğini alacak bir yol izlenmelidir.

Türkiye-Rusya ilişkileri NATO-Türkiye ilişkilerinin önemli bir boyutudur. Son günlerde özellikle 11 Eylül olayları sonrasında NATO-Rusya ilişkileri çok ileri boyutlara varmış, buna paralel olarak ta Türkiye-Rusya ilişkilerinde "ikili işbirliğinden çok boyutlu ortaklığa" olarak tanımlanan gelişmeler kaydedilmiştir. Türkiye NATO üyeliğinden kaynaklanan ve Rusya'nın boşalttığı jeopolitik boşluk alanlarına yönelme imkanı tanıyan konjonktürü dengeli ve rasyonel bir tarzda değerlendirmek zorundadır. Türkiye-Rusya ilişkilerinde her iki ülkeyi yakınlaştıran ve ilerde daha da yakın ilişkilere zorlaması muhtemel olan faktör doğuya doğru genişlemeye devam eden AB'nin her iki ülkeyi de dışlama eğilimi içine girmesidir.

Bu dışlanmışlık ilişkisi iki ülke ilişkilerine yeni boyutlar getirebilir. Böyle bir yakınlaşma Avrasya dengelerini önemli ölçüde etkileyebilecektir.

4.1.4.3.Türkiye ve AB İlişkileri

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye, Avrupa'nın başlattığı bütün örgütlenmelere dahil olmaya çalışmıştır. Bu çerçevede Avrupa Konseyi'ne ve NATO'ya üye olmuş, 1957'de kurulan ve genel anlamda ekonomik bütünleşmeyi amaçlayan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) üye olmak için daha 1959'da temaslara başlamış ve 1963 Ankara Anlaşması'nın imzalanması ile bu süreç sonuçlanmıştır. Bu tarihten itibaren ilişkiler fazla gelişme göstermemiş ve Türkiye 14 Nisan 1987 tarihinde, Ankara Antlaşmasından bağımsız olarak tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Haziran 1993'te, Kopenhag'da, AB'nin genişlemesi ile ilgili kriterler belirlenmiş ve Türkiye'nin Gümrük Birliğine katılması onaylanmıştır. Türkiye, 1 Ocak 1996'da Gümrük Birliğine dahil olmuş, 1999 Helsinki zirvesinde ise diğer 12 aday ülke ile birlikte eşit şartlarda adaylık statüsü kazanmıştır. Üyelik konusundaki bu olumlu gelişmelere rağmen 7-11 Aralık tarihinde icra edilen AB Nice zirvesinde 27 ülkenin yer aldığı genişleme perspektifinde Türkiye'ye yer verilmemiştir.

Soğuk Savaştan sonra, yeni şartlara uyma gayreti içine giren NATO'nun yanı sıra Avrupa Birliği de ayrı bir güvenlik ve savunma politikası geliştirmeye başlamıştır. Maastricht Antlaşması'na, ortak dış politika boyutunun da dahil edilmesi ile başlanan bu süreç hakkındaki gelişmelere, önceki bölümde değinilmiştir. Bu bölümde ağırlıklı olarak, geliştirilmekte olan AGSP' DE, Türkiye'nin konumu incelenecektir.

Avrupa Güvenlik Mimarisine ilişkin çalışmalar çerçevesinde AB'nin hedefi, Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma boyutunda yer almaktır. AB ülkeleri, savunma boyutu ile bütünleşmemiş Avrupa'nın, gerçekte birleşik bir Avrupa olamayacağını ileri sürmektedirler. Burada, Avrupa Birliği'nin hareket noktasının, Avrupa güvenliğinde hissedilen bir boşluğu doldurmak değil; daha ziyade örgütü, uluslararası planda daha etkili hale getirmek için bir savunma boyutu kazandırmak olduğu anlaşılmaktadır. Aslında, AB'nin ulaşmak istediği nihai hedef; bütünleşmiş

bir Avrupa'da, ortak dış politikaya ilave olarak, ortak güvenlik politikasını da meydana getirerek; kendi başına alacağı siyasi bir karar ile dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelebilecek krizlere, müdahale edebilecek bir güce kavuşmaktır.[310]

AB üyeleri, yeni güvenlik yapılanmasında, NATO imkan ve kabiliyetlerini hiçbir kısıtlama olmaksızın kullanmak ve karar mekanizmasını ellerinde tutmak istemektedirler. AB Helsinki Zirvesi'nin sonuç raporu, Avrupa savunma ve güvenlik kimliği ile ilgili resmi ortaya koymuştur. Bu kimlik içerisinde oluşturulacak Acil Müdahale Gücünün, yapısı ve kullanılması ile ilgili düşünceleri şu şekildedir:

- AB önderliğinde icra edilecek operasyonlar için, aynı zamanda NATO'ya da tahsisli olan milli kuvvetler kullanılacaktır. Bu şekilde AB, NATO imkan ve kabiliyetlerini otomatik olarak kullanma amacına daha da yaklaşmakta ve NATO'daki veto hakkının kullanılmasını biraz daha aşındırmaktadır.
- 2003 yılından önce 50-60 bin kişilik Kolordu (15 Tugay) çapında Avrupa Ani Reaksiyon Kuvvetinin kurulması, bu kuvvetin gerekli şekilde desteklenmesi ve altmış gün içinde konuşlandırılarak, bir yıla kadar harekat bölgesinde idame edilmesi kabiliyetinin kazandırılması öngörülmektedir.
- AB'nin kriz yönetimi konularında ikili görüşme ve bilgi alışverişi için, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefikler ile AB adayı diğer ülkelerden uygun bir yapının oluşturulması öngörülmektedir. Özellikle de AB'nin kendi başına karar verme hakkına ve kurumsal yapısına saygı duyulması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası bağlamında yürütülmekte olan çalışmalarla ilgili olarak, AB Feira Zirvesine sunulan raporun eki olarak hazırlanan ''Ortak Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Güçlendirilmesi'' raporu, AB üyesi olmayan müttefikler ve AB adaylarının, AB ile danışmaları ve katılımlarının yöntemleri, NATO ile danışmalar, Kriz Yönetiminin Sivil Perspektifi, Polis için Somut Hedefler başlıklı dört lahikası bulunmaktadır. Raporda özellikle, Türkiye gibi AB üyesi olmayan müttefiklerin, operasyonlara katılımı ve karar verme

[310] Şimşek Halil, "Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Anlayışında Dönüşüm.", "AGSK, AB ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri" Sempozyum Bildirileri, HAK Basımevi, 2001, s.35,36.

mekanizmalarının işleyişi düzenlenmiştir. Bu kapsamda; operasyonlara katılım ve karar mekanizması ile ilgili esaslar belirlenmiştir. Bu esasa göre;

NATO imkanlarının kullanılacağı, AB önderliğinde icra edilecek operasyonlarda:

- AB üyesi olmayan NATO üyesi ülkeler, NATO imkanlarının kullanıldığı AB harekatına katılabileceklerdir.
- Harekata katılan ülkeler, harekatın günlük icrası için kurulacak "Katılımcılar Komitesi"nde eşit haklarla yer alacaktır.
- Harekatın siyasi kontrolü ve stratejik yönetimini içeren karar mekanizması, AB Konseyi / Siyasi Güvenlik Komitesi tarafından yürütülecektir.
- AB'nin Müstakil icra edeceği operasyonlarda:
- AB üyesi olmayan müttefikler, müstakil AB harekatına, AB Konseyinin davet etmesi durumunda katılabileceklerdir.
- AB önderliğindeki bir harekata, önemli çapta kuvvetlerini konuşlandırarak katılmayı teyit eden tüm ülkeler, harekatın günlük icrası için kurulacak "Katılımcılar Komitesi"nde eşit haklarla yer alacaklardır.
- Karar mekanizmasının işleyişinde ise :
- Kararlar, 15 AB tam üyesi tarafından verilecektir.
- AB, NATO, NATO'nun AB üyesi olmayan Avrupalı üyeleri ve AB adayı diğer ülkeler ile AB önderliğindeki kriz yönetimi konusunda gerekli danışma, işbirliği ve diyalogu sağlayacak ancak, AB'nin aldığı kararlara diğer ülkeler karşı çıkamayacaktır.
- Harekatın bitirilmesine AB konseyi, katılımcılarla yapılan danışmalardan sonra karar verecektir.

Yeni boyutlarıyla, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Türkiye açısından değerlendirilmesine geçmeden önce; Türkiye'nin, bu gelişmelere kadar Avrupa Güvenliği içerisindeki durumunu ve elde ettiği hakları kısaca hatırlamakta fayda vardır.

1952 yılında NATO'ya üye olan Türkiye, 1992 yılında Roma deklarasyonu ile BAB'a ortak üye olmuştur. 1996 yılında Berlin kararları ile AGSK'nin, NATO içinde geliştirilmesine karar verilmiştir. 15 Nisan 1997 kararları ile Türkiye gibi ortak üye statüsündeki NATO üyesi ülkelerin, NATO imkanlarının kullanıldığı BAB harekatında, karar verme mekanizmasına tam üye hakları ile katılımı kabul edilmiştir.

23-24 Nisan 1999 tarihlerinde yapılan NATO Washington Zirvesinde, AGSK'nın geliştirilmesi bağlamında, 1996 yılında çerçevesi çizilen yaklaşımın ötesine geçilerek; lağvedilmekte olan BAB'ın yerine bu kez AB'nin, hangi NATO imkan ve yeteneklerinden ne şekilde yararlanabileceğine dair ana ilkeler ortaya konmuş; AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin, AB'nin kriz yönetimi mekanizmalarına katılımlarının, BAB içindeki mevcut danışma mekanizmaları üzerine bina edilebilecek mümkün olan en geniş şekilde olmasının gerektiği belirtilmiş ve öngörülecek düzenlemelerin, NATO konseyi tarafından bilahare karara bağlanması anlayışı benimsenmiştir. Daha sonra icra edilen tüm NATO bakanlar konseyi toplantılarında, Vashington zirvesinde alınan bu karar teyit edilmiştir.

Müteakiben icra edilen AB zirve toplantılarında alınan kararların, Washington zirvesinde alınan ilke kararlarını yansıtmadığı görülmüştür. Türkiye, haklı olarak AGSK'ya katılım konusundaki beklentilerini, BAB'daki müktesebatı ile Washington ve müteakip NATO konseyi toplantılarında alınan kararlar üzerine bina etmiştir.[311] Türkiye, Kasım 2000 sonlarında Brüksel'de yapılan savunma bakanları toplantısında, önceden vaat ettiği gibi gerekli hava ve deniz unsurlarıyla destekli bir Tugay seviyesindeki gücü, AB öncülüğündeki operasyonlara tahsis edebileceğini bildirmiş; AB'nin, Avrupa kıtasının güvenliğini sağlamak için oluşturma aşamasında olduğu Avrupa Ordusu'na, operasyonlarının karar mekanizmalarına katılımı koşuluyla katkıda bulunabileceğini teklif etmiştir. Ancak teklifi kabul görmemiştir. Türkiye, AB üyesi ülkelerin, AGSK çerçevesinde operasyonların planlanması aşamasında, NATO imkan ve yeteneklerine sınırsız erişim konusuna karşı çıkmaktadır. Türkiye, bu konuda hassastır ve AB önerisinin, cazip olmadığını işaret etmektedir. Türkiye'nin, NATO olanaklarının kullanıldığı Avrupa

[311] Turgut Reşat "AGSK'deki Gelişmeler ", "AGSK, AB ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri" Sempozyum Bildirileri, Hak Basımevi, 2001, S.182.

liderliğindeki bir misyonda görev alması garanti altına alınmış olmasına rağmen NATO'dan yardım almadan yapılacak bir operasyonun dışında tutulabilir ve bu durumda Türkiye, kendisini bir oldu bitti ile karşı karşıya bulabilir.[312]

11 Aralık 2000 NATO Dışişleri Bakanları toplantısında konu gündeme gelmiş ve Türkiye Washington kararlarını savunmuştur. Müteakiben, AB 2001 Laenken zirvesi öncesinde Ankara'da ABD, İngiltere ve Türkiye temsilcileri görüşmelerde bulunmuş ve Türkiye; AGSK konusunda aşağıdaki ilkeleri AB'ye bildirmiştir :

- Oluşacak AB gücü, AB ülkesi olmayan NATO ülkelerine karşı kullanılmasın,
- AB'nin NATO imkan ve kabiliyetlerini kullanarak yapacağı müdahalelerde Türkiye her aşamada karar mekanizmasında yer alsın;
- AB'nin NATO imkan ve kabiliyetlerini kullanmadan müdahalede bulunacağı bölge, Türkiye açısından hayati önem taşıyan bir bölge ise Türkiye'nin katılmaması konusunda bir konsensüs oluşmadıkça karar mekanizmasında Türkiye'de yer alsın.[313]

Yapılan görüşmeler neticesinde Türkiye, AB ordusunun NATO üyesi ülkelere karşı kullanılmaması fikrini kabul ettirmiş, "Türkiye'nin çevresinde yapılan operasyonlarda Türkiye'nin oy hakkı olmayacak ama onayı alınacak" cümlesi ile kendi güvenliğini yakından ilgilendiren bölgelerde karar alma mekanizmasının dışında kalmıştır. Fakat Türkiye'nin yer aldığı operasyonlarda, katılımı oranında oy hakkı tanınması ve operasyonun askeri büyüklüğünün yüzde 15'ine kadar olan bölümüne Türkiye katılım taahhüdünde bulunursa, bu operasyonlarda "kararın nitelikli oy çoğunluğuyla alınması ve Türkiye'nin oylamada yer alması" kararlaştırılmıştır.[314] Yunanistan varılan bu mutabakata itiraz etmiş ve AB Laenken zirvesinde AGSK'nin NATO imkan ve kabiliyetleri kullanmadan geliştirilmesi kararı alınmıştır.

Avrupa Gücü'nün operasyon alanının, yalnızca Avrupa değil aynı zamanda tarihin her safhasında sorunların yaşandığı Kafkaslar, Balkanlar ve Ortadoğu'ya

[312] Yıldız Y.Gökalp, Stratejik Vizyon Arayışları ve Türkiye, s.73
[313] Milliyet Gazetesi, 3 Aralık 2001.
[314] A.g.e.

kadar uzanacağını tahmin etmek güç değildir. Önümüzdeki yıllarda Avrupa'nın karşılaşacağı muhtemel krizlerin, Türkiye'nin civarındaki bölgede ortaya çıkacağının uzmanlarca da kabul edilen bir gerçek olduğu dikkate alındığında; AB önderliğindeki kriz önleme operasyonlarının, şu veya bu şekilde Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve askeri çıkarlarını etkileme ihtimalinin yüksek olduğu ve Türkiye'nin, bu konudaki endişelerinin ne kadar gerçekçi olduğu açıkça görülmektedir.

Türkiye, bu hassasiyetine rağmen sadece müdahalelerin operasyonel karar alma sürecine katılabilecek, fakat belli müdahalenin yapılıp, yapılmamasıyla ilgili karar alma sürecine AB üyesi olmadığı için katılamayacaktır. Oysa, müdahalenin niteliğini ve siyasi-stratejik amaçlarını tayin edecek olan süreç Türkiye'nin dışlandığı süreçtir. Türkiye operasyona katılsa bile, hiçbir rolü olmadan önceden çizilmiş siyasi ve stratejik bir çerçeve içinde kalarak söz sahibi olacaktır ve ancak taktik kararlara katkıda bulunabilecektir. Türkiye'yi siyasi-stratejik karar verme sürecinden dışlayan böyle bir AB müdahalesi, örneğin Balkanlar'da yapılırsa, Türkiye'yi çok zor durumlarda bırakabilir. Hatta Türk-Yunan gerginliklerini artıracak sonuçlar doğurarak, AB'yi henüz AB aday ülkesi olan Türkiye ile karşı karşıya getirebilecektir.

Diğer yandan, Avrupa Ani Reaksiyon Kuvvetinin "Petersberg tipi" müdahaleleri, sorunlu bölgelerde yüksek yoğunluklu çatışmalara dönüşebilir. Bu yüzden, operasyona katılan Avrupalı müttefiklerimizin, kendi ülkeleri dahi saldırılara hedef olabilir. Mesela, Balkanlar'da sürdürülen bir müdahale yüzünden İtalya, Macaristan ve Yunanistan böyle bir durumla karşılaşabilir. Hatta, Kuzey Afrika ülkelerinden birine yapılan bir AB müdahalesi, tüm Güney Avrupalı müttefiklerimizi Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yayılmakta olan kitle imha silahları ve füzelerin hedefi haline getirebilir. Bu gibi durumlarda, hiç şüphe yok ki Türkiye, NATO ittifakının 5nci maddesi gereği müttefiklerini destekleyecek ve savunacaktır. Başka bir deyişle, siyasi-stratejik karar verme sürecinden dışlandığı bir operasyon yüzünden doğan riskleri göğüslemek zorunda kalacaktır.

Doğu Akdeniz'e gelince, Kıbrıs ile ilgili muhtemel senaryolar da, Türkiye'nin kaygı duyması için neden oluşturmaktadır. Kıbrıs sorununun çözümünde Amerika'nın sorumluluğunun giderek azalmakta, AB'nin konuya ilişkin

müdahalelerinin ise giderek artmakta olduğu görülmektedir. AB'nin, 2003 yılında faaliyete geçmesi planlanan Avrupa Acil Müdahale gücünün oluşturulmasına yapılacak kuvvet katkılarını değerlendirirken, Türkiye'nin yaklaşık bir Tugay büyüklüğündeki kuvvetle katılma teklifini geri çevirmeleri; Türkiye'nin karar mekanizmalarında görev almasını engellemek ve Avrupa ordusunun, Kıbrıs'a konuşlanması düşüncesini hayata geçirebilmek maksadıyla aldıkları değerlendirilmektedir.

Buraya kadar belirttiğimiz hususların yanı sıra, AB'nin kendi içinde birçok çelişkiyi barındırdığı ve üye ülkelerin savunma bütçeleri toplamının, ABD'nin savunma bütçesinin ancak üçte biri kadar olduğu dikkate alınırsa, bölgesel ve küresel ölçekte, AB'nin tek başına, savunma ve güvenlik sorumlulukları üstlenmesi ve bu sorumlulukların üstesinden gelip gelemeyeceği tartışmaya açıktır. Bununla beraber, NATO içinde, ABD tarafından, NATO'nun sorumluluk alanlarının dışına sürüklenmekten şikayetçi olan AB'nin, halihazırda AGSK kapsamında oluşturmaya çalıştığı AB Ordusu ile, yalnızca Avrupa'da değil, AGİT'in kapsadığı daha geniş bir coğrafyada, bir anlamda dünyanın her yerinde görev üstlenmeye aday olması, üzerinde düşünülmesi gereken bir başka husustur. Ancak, küresel ölçekte savunma ve güvenlik sorumlulukları yüklenmek isteyen AB'nin, üye ülkelere yayılmış askeri tesisleri ve karargahları olmadığı gibi, kurulu kara, deniz ve hava unsurları da yoktur ve oluşturulma aşamasındadır.

4.1.4.4. Türkiye ve AGİT ilişkileri

Varşova Paktı'nın ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan gelişmeler, AGİT'in, Türkiye için önemini artırmıştır. AGİT'in, gelecekte Avrupa güvenliğinde oynayabileceği muhtemel rol, Türkiye açısından da önemli bir gelişmedir. Şimdiye kadar Doğu-Batı ilişkileri çerçevesinde, uluslararası müdahale dışı kalmış pek çok coğrafi alan ve konu, AGİT gündemine girmiş olup bu eğilim hızlanmaktadır. AGİT, eski Doğu ve Batı Bloklarını birleştiren tek güvenlik örgütü olması münasebetiyle; Türkiye'nin Orta Asya Cumhuriyetleri ve Rusya Federasyonu ile ilişkilerinde önemli bir unsurdur. Gerek Orta Asya Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarının güçlendirilmesi, gerek Rusya Federasyonu'nun politikalarının uluslararası normlara uygunluğunun

sağlanması ve belki de en önemlisi, bu süreçte Türkiye'nin söz sahibi olması, AGİT'in Türkiye açısından değerini artırmaktadır.

AGİT'te insan hakları konusu, başlangıcından beri önemli olmuş, hatta Batı, Doğu Bloku'nu insan hakları konusunda AGİK yoluyla zorlamış; totaliter rejimlere karşı bu mücadelede kullandığı en önemli araçlardan biri AGİK olmuştur. İnsan hakları, bugün de AGİT'de aynı öneme sahiptir. İşte Türkiye'ye, AGİT içinde sorun çıkaran konu da, özellikle son yıllarda uluslararası örgütlerde karşımıza çıkan insan hakları ihlalleri, azınlık sorunları gibi konulardır. AGİT'e, teşkilatın kurulduğu 1975 yılında giren Türkiye; 1975 Helsinki Nihai Senedi'ni, 1990 Paris Şartı'nı, 1991 Ulusal Azınlıklar Toplantısı Bildirisi'ni ve 1991 Moskova Bildirisi'ni imzalamış ve bu bildiriler ile insan hakları konusunda özgür iradesi ile egemenliğini sınırlandırmıştır.[315]

Türkiye bu bildirilerle, insan hakları konusunda içişlerine karışılmasını kabul etmektedir, zira AGİT Bildirileri, üye devletlere ve örgütün organlarına içişlerine karışma hakkı tanınmaktadır. İnsan haklarının konu edildiği Moskova Bildirisi'nde, insan hakları ve temel özgürlükler ile ilgili konuların herhangi bir ülkenin kendi içişleri sayılamayacağı, öteki devletlerin bu konularla ilgilenmelerinin meşru olduğu açıkça belirtilmektedir. Görüleceği üzere Türkiye, insan haklarıyla ilgili önemli yükümlülükler altına girmiştir. Dolayısıyla güçlü olabileceği bu güvenlik örgütünde, insan hakları suçlamalarıyla güçsüz duruma düşmemek için; imzaladığı antlaşmaların gereğini yerine getirmek için çalışmalıdır.

4.1.4.4.1. Avrupa Konvansiyonel Kuvveler Antlaşması (AKKA) ve Türkiye

AGİT'in, askeri konularda üyelerinin açıklık ve itidale sevk eden kuralları, Türkiye gibi tehlikeler ve tehdit odaklarıyla çevrilmiş bir ülke için yararlı olabilecektir. Şeklen olmasa dahi amaç ve etkileri açısından AGİT çerçevesine giren ve AGİT sürecinin çok önemli bir unsuru olan Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA), bölgemizde yeni kuvvet dengelerine dayanan bir istikrarın temel taşıdır .

---

[315] Pamukçu Ö.K., İnsan Hakları Konusunda Uluslararası Örgüt ve Devlet İlişkisi : AGİT – Türkiye s.56-57

AKKA'nın temelde korunması, hem Türkiye hem de Avrupa güvenliği açısından belirleyici olacak; AKKA ise ancak, AGİT çerçevesinde korunabilecektir. AKKA'nın uygulanması, hassas bölgelerde istikrara büyük katkı sağlayacak ve bölgesel güvenlik düzenlemeleri de Türkiye'nin çıkarlarına hizmet edecektir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde, Türkiye için hala tehdit arz eden Rusya Federasyonu'nun (bu tehdidin niteliği değişmiş olsa bile) eşit statüde katıldığı bir kurum olan AGİT, bu ülke ile ilişkilerde istenirse son derece önemli bir rol oynayabilecektir. Bugün için Rusya'nın, AKKA'nın üst limitlerini hiçe sayarak Kuzey Kafkasya bölgesine silah yığması, Türkiye'nin karşısında bir güvenlik sorunu yaratmaktadır. Antlaşmaya göre Rusya, Kafkasya'da en fazla 700 tank, 2580 zırhlı araç ve 1280 top bulundurabilecektir. Rusya Savunma Bakanı Rusya'nın güney sınırında en az 1100 tank, 3000 zırhlı araç ve 2100 topa ihtiyaç bulunduğunu açıklamıştır. Oysa Rusya Kuzey Kafkasya'da AKKA 'ya göre 165 tank, 12 zırhlı araç ve 414 top bulundurabilecektir.[316]Türkiye Rusya'nın AKKA'yı delme girişimlerine gerek ikili ilişkilerde gerek uluslararası platformlarda karşı çıkmıştır. Türkiye, Rusya'nın bu girişimlerinin,kendisi için bir tehdit oluşturduğunu düşünmektedir.[317]

Eğer Türkiye dış politikasının öncelikleri arasında yer alan Karabağ, Çeçenistan, AKKA, NATO'nun genişlemesi ve hatta Bosna sorunu gibi konularda söz sahibi olmak istiyorsa uluslararası normlara uyarak AGİT içinde önderlik rolü oynamalıdır.[318] AGİT'in en önemli işlevlerinden biri güvenlik ve güven artıncı önlemlerdir. Türkiye'ye en çok bu konuda faydası dokunacaktır. Giderek Türkiye'nin çıkarlarını savunabileceği ender platformlardan biri haline gelen AGİT'le ilişkilerde sözünü ettiğimiz bu gerçek unutulmamalıdır.

4.2. Nato'nun Genişlemesi

1991'den bu yana Rusya ve Orta-Doğu Avrupa ülkelerinin, Batının siyasi, ekonomik ve askeri güç hiyerarşisinin bir parçası olup olmayacağı, Avrupa güvenliğinin en önemli konularından biri olmuştur. NATO'nun ve Avrupa Birliği'nin genişlemesi ise buna en uygun çözüm olarak görülmüştür. Bu kapsamda; Soğuk

[316] Milliyet,10 Eylül 1994.
[317] Bekar 0.- Aydın,T.,Türkiye'nin Orta ve Uzun Vadeli Ekonomik Çıkarları Açısından Türk-Rus İlişkileri, ve TESEV, İstanbul, ocak 1997, s.105.
[318] Akgün, M., "Türkiye İçin Agit", Yeni Yüzyıl, 14 Temmuz 1995.

Savaş sonrası ittifakın yeniden yapılanma sürecinde "genişleme", en önemli konulardan birisini oluşturmuştur. Washington Antlaşması'nın 10ncu maddesi gereği, kapıları yeni üyelerin katılımına açık olan İttifak'da, halen devam eden genişleme süreci, ittifak içinde yeni oluşumları da beraberinde getirmiştir.

4.2.1. NATO'nun Genişleme Sürecinde Oluşumlar

4.2.1.1. Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK)

KAİK, 1991 Kasım ayında Roma'da yapılan NATO zirvesinde, Devlet ve Hükümet başkanları tarafından önerilmiştir. Bu örgüt, Orta ve Doğu Avrupa'da ve Avrupa-Asya bölgesinde, ortaya çıkmakta olan yeni demokrasiler ile NATO arasında bir danışma mekanizması ihtiyacını karşılamıştır. Kısacası, bu ülkeler ile gerçek bir güvenlik ortaklığı oluşturmak için kurulmuştur. İttifak açısından KAİK, kıtadaki güvenlikle ilgili gelişmeler yönünde, ortaklarla bir arada çalışacak bir araç sağlamıştır.

KAİK, NATO'nun eski Varşova Paktı üyeleriyle ilişkilerinde, büyük bir adım oluşturmuştur. Bu ilişkiler, NATO'nun, 1990'daki Londra Zirvesinde bu ülkelere ''dostluk elini uzatması'' ve onlara ittifakla diplomatik irtibat kurmaya davet etmesiyle, hızla gelişmeye başlamıştır. Bu bağlantı, ittifak ile ilgili yanlış anlamalara son verip; bu ülkelerin, NATO'nun sadece savunmaya dayanan bir güvenlik ittifakı olduğunu görmelerine, olanak sağlamıştır.

KAİK'in açılış töreni, 20 Aralık 1991'de 16 NATO müttefiki ile eski Varşova Paktı üyesi devletler[319] ve üç Baltık Devleti[320] temsilcilerinin hazır bulunduğu bir toplantı ile yapılmıştır. 10 Mart 1992'de, eski Sovyetler Birliğinden ayrılan 10 yeni devlet[321] ile 5 Haziran 1992'de Gürcistan ve Arnavutluk da KAİK'e katılmışlardır.

KAİK'in kuruluşu, NATO'nun yeni güvenlik ortamına uyumunda ilk adımlardan birini oluşturmuştur. Müttefikler, soğuk savaşın bitiminden hemen sonra,

---

[319] Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya, Romanya, Sovyetler Birliği
[320] Estonya, Letonya Ve Litvanya
[321] Ukrayna, Belarus, Moldova, Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan, Kazakistan, Kırgızistan, Ermenistan, Azerbaycan.

politik yollarla hedeflerine ulaşma fırsatının, her zamankinden daha fazla olduğunun bilinciyle hareket etmişlerdir. KAİK Dışişleri Bakanları, ilk toplantılarında ortaya çıkan yeni fırsatlardan maksimum yarar sağlayabilmek için; genel bir işbirliği programı onaylamışlardır. Bu program, güvenlik endişelerinin politik, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları da kapsadığını açıkça yansıtmıştır. Toplantıda, KAİK'in, savunma planlama, silahların kontrolü, kavramsal yaklaşımlar, sivil-asker ilişkileri, hava trafik yönetimi, savunma endüstrisinde dönüşüm ve NATO'nun bilimsel ve çevresel programlarının ''Üçüncü boyutu'' gibi, güvenlik ve güvenlikle ilgili konular üzerinde yoğunlaştırılması kararlaştırılmıştır. KAİK işbirliğinin özü ve en önemli katkılarda bulunduğu alan, politik ve güvenlikle ilgili konulardaki danışmalar olmuştur. KAİK içerisindeki tartışmaların içerik ve odak noktası, zaman içerisinde Avrupa güvenliğindeki olumlu gelişmeleri aksettirecek biçimde değiştirmiştir. Başlangıçta KAİK danışmanları, soğuk savaştan kalan güvenlik endişeleri üzerine yoğunlaşmıştır. Örneğin, eski Sovyet birliklerinin, Baltık Devletlerinden çekilmesi, Dağlık Karabağ ile ilgili ihtilaf gibi, bir çok soğuk savaş sonrası sorun KAİK'de açıkça tartışılabilmiştir. KAİK'de bu tür konularda yapılan tartışmalar, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) çerçevesindeki çalışmaların yerini almak değil; bu çalışmalara tamamlayıcı olmak üzere düzenlenmiştir.

Daha sonra, KAİK çerçevesinde aktif danışma gerektiren sorunların sayısında görülen azalma, Avrupa'da güvenliği yeniden düzenleme yönündeki tüm çabalardaki başarıyı yansıtmaktadır. Dolayısıyla, politik danışmalarda odak noktası, 1995'de başlatılan diyalogda olduğu gibi, daha ziyade barışı korumada işbirliği ve komşular arasındaki dostluk ilişkilerinin geliştirilmesi konularına kaymıştır. KAİK'in, ilk yönergesinin gereklerini tamamen yerine getirmiş olduğu ve böylece uzun vadeli demokratik, politik ve ekonomik reformları desteklemiş olduğu söylenebilir.

Ancak, açılış toplantısından hemen sonra yayımlanan bildiride de açıkça belirtildiği gibi, KAİK sadece politik danışmalardan ibaret değildir. Pratikte işbirliğinin, her düzeyde güveni artırma konusundaki değeri açıktır. KAİK, NATO'nun ilk defa olarak ortaklarıyla daha planlı bir biçimde işbirliği yapabilmesi için gereken çerçeveyi sağlamıştır. Bu pratik faaliyetler güvenlikle ilgili endişelere cevap vermiştir. Bu faaliyetler hem NATO'nun deneyim ve uzmanlığının

paylaşılmasını sağlayacak, hem de ortaklara kurumsal, politik ekonomik ve savunma reformları konusunda yardımcı olacak şekilde planlanmıştır.

30 Mayıs 1997 tarihinde Portekiz, Sintra'da yapılan toplantıda KAİK Dışişleri Bakanları, Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi ve BİO'nun başarısına dayandırdıkları Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'ni (AAOK)[322] kurmaya karar vermişlerdir. AAOK, NATO ve işbirliği ortakları arasındaki diyalog, işbirliği ve danışmalara nezaret eden ve bireysel olarak üyeleri ve ittifak arasında işbirliği ve danışmalar sağlayan bir organ olarak KAİK'in yerini almıştır.[323]

4.2.1.2. NATO'da Yeni Bir Barış Süreci İçin Ortaklık

Barış için ortaklık genellikle yanlış değerlendirildi. Bu NATO'ya giden yolda bir istasyon değildir; nasıl Lacorna Antlaşması 1920'li yıllarda Fransa'nın istediği İngiliz-Fransız ittifakına bir alternatif olmuşsa, Barış İçin Ortaklık da NATO üyeliğinin alternatifidir.[324]

4.2.1.2.1. Kurulma Aşaması

Eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin çözülme sürecine girmesi, Varşova Paktı'nın dağılması ile soğuk savaş sona ermiş ve ideolojik kutuplar ortadan kalkmıştır. Eski Sovyetler Birliği ile Orta ve Doğu Avrupa'da meydana gelen büyük olaylar, ülkeler coğrafyasını değiştirmekle kalmamış, dünya tarihini yönlendirecek önemli dönüşümlere de zemin hazırlamıştır. Bu önemli dönüşüm, uluslar arası ilişkileri ve uluslar arası politikayı derinden etkilediği gibi NATO'da da büyük değişimlere neden olmuştur. Ortaya çıkan yeni dünya ortamı bir çok belirsizlikleri de beraberinde getirmiş, özellikle tehditte meydana gelen azalma silahlı kuvvetlere olan ihtiyacı ve askeri paktların durumunu gözden geçirmeyi zorunlu kılmıştır.Uluslar

---

[322] halen AAOK üyesi olan ülkeler şunlardır : Arnavutluk, Azerbaycan , Beyaz Rusya, Bulgaristan, Ermenistan, Estonya, Gürcistan, Hırvatistan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Litvanya, Makedonya Cumhuriyeti, Moldova, Özbekistan, Romanya, Rusya, Slovakya, Slovenya, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna, A.B.D., Almanya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İzlanda, İtalya, İspanya, Kanada, Lüksemburg, Macaristan, Norveç, Polonya, Portekiz, Türkiye, Yunanistan, Avusturya, Finlandiya, İrlanda, İsveç, İsviçre, (Tacikistan hariç yukarıdaki devletlerin tümü aynı zamanda bio ülkesidir.)

[323] NATO el kitabı, s.93.

[324] Kissinger Henry, Diplomasi,Çeviren:İbrahim H.Kurt 2.Baskı ,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 2000, s.784

arası ortamda meydana gelen belirsizlik ve bazı risk faktörlerine karşın, bu olaylar Avrupa güvenlik mimarisinin yeniden oluşturulması çabalarını engelleyememiştir.

Soğuk Savaş döneminde, ittifaka yönelik tehdidin Sovyet askeri gücünden gelmesi beklenirken, NATO'nun geleneksel ortak güvenlik işlevi "savunma" ve "caydırıcılık"la sınırlanmıştır. Ancak, 90'lı yıllarda ise, "önleyici diplomasi"nin (Preventive diplomacy) bir uygulama biçimi olan bunalım yönetimine de ağırlık verilmesi kararlaştırılmıştır.[325] Eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin çözülme sürecinde birliği oluşturan cumhuriyetler ile özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri büyük bir çaba içinde güvenlik arayışı içine girmişlerdir.

NATO'ya yönelik bu arayış cevapsız kalmamış ve sonuçta NATO stratejilerinin büyük ölçüde değiştiren kararlar alınmış ve giderek ittifak bu arayışları özendirecek politikalar üreterek adeta değişen şartlara uyarlanma sınırını da aşarak yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Ayrıca, bazı siyasi görüşler ve Rusya Federasyonu göz önünde bulundurularak 1991 yılında Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) teşkili ile, NATO dışında bir güvenlik şemsiyesi oluşturulması ve ülkelerin beklentilerine cevap verilmesi yolu tercih edilmiştir. Ancak bilindiği gibi, KAİK'e eski Doğu Bloğu ülkeleri yanı sıra, yeni bağımsız eski Sovyet Cumhuriyetlerinin de katılması serbest bırakılmıştır. İşte bu nedenle, eski Varşova Paktı üyeleri KAİK içinde, kendi özel güvenlik endişelerinin diğer ülkelerden farklı biçimde değerlendirilmemiş olmasından rahatsızlık duymuşlardır. Bu durum, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin KAİK'i güvenliklerini garantileme çabalarına ulaşmada yalnızca geçici bir araç olacağı fikrine inanmalarına neden olmuştur.[326] Gerçekten de 1991 yılında NATO tarafından şekillendirilmiş KAİK'in, ittifakın tamamen önleyici diplomasi politikasının bir uygulaması olarak pratiğe geçilmesi nedeniyle eski Doğu Bloğu ülkeleri ve eski Sovyet Cumhuriyetleri ile NATO arasında bir "danışma" ve "görüş alış veriş" formu olmaktan öteye gitmediği görülmüştür. Nitekim benzer bir biçimde, NATO'nun Kopenhag Zirvesi'nde de eski Doğu Bloğu ülkelerine ittifakın

[325]Gareth Window, "NATO And Out Of Area: Apost Cold War Challenge", European Security, Vol.3, No.4, Winner 1994, Ss.624 – 625.
[326] NATO Rewiew, June 1991, s. 28 – 29.

sözlü olarak vermiş olduğu güvenlik güvencesinin giderilmesinde başarılı olmadığı görülmüştür.[327]

Özellikle KAİK'in oluşumundan sonra, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ve Avrupa'nın güneyindeki Romanya ve Bulgaristan gibi diğer Balkan ülkeleri Batılıların kendilerine sundukları çözümleri yetersiz bulduklarından ve 90'lı yıllarda güvenlikleri ile ilgili kaygılarını gündemde tutmak için, her türlü uluslar arası ortamı zorlamışlardır. Bu taleplere cevap olarak tasarlanan Barış İçin Ortaklık konsepti ilk olarak, Ekim 1993 tarihinde Travemünde'de yapılan NATO Savunma Bakanları toplantısında, ABD'nin bu önerisi, NATO'nun güvenlik şemsiyesi altına girmek isteyen Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin bu gereksinimlerini karşılamayı amaçlıyordu.[328]

Daha sonra yine Rusya Federasyonu'nda 1993 Aralık seçimleri sonucunda, aşırı milliyetçi lider Jirinovski'nin partisi olan Liberal Demokrat Parti'nin %23 oranında başarı kazanması ile birlikte, o tarihe kadar batı tarafı bir dış politika izleyen Rusya Federasyonu'nun daha iddialı bir dış politika izlemesinden etkilenmiş eski Doğu Bloğu ülkelerinin, güvenlik endişelerini yeniden gündeme getirmeleri ile, ABD'nin özel girişimlerinin sonuçlarının, 11 Ocak 1994 tarihinde NATO'nun Brüksel Zirvesi'nde alınmış olduğu görülür. Söz konusu bu önemli zirvede, Washington yönetiminin ürünü olan bu önemli kararın ittifak üyelerince kabul edilmiş olduğu görülür. Bu karara göre, NATO ve eski Doğu Bloğu ülkeleri ile eski Sovyet Cumhuriyetleri arasında Barış İçin Ortaklık (Partnership For Peace: PFP) adı altında yeni bir askeri ve siyasal ilişkiler bütününün yapılandırılması kararlaştırılmıştır. "Barış İçin Ortaklık", resmi olarak "NATO'nun eski düşmanları ile, gelişen bir süreç içinde, yeni ilişkiler kurması" anlamına gelmektedir. Ancak, gerek yapısı, gerekse işleyişi açısından bu program, çok daha kapsamlı bir ilişki ifade etmekteydi. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin güvenlik arayışlarına, ortamın belirsizliği yüzünden acil cevap vermekten kaçınan ittifak üyeleri, bu program ile onlara, kendi askeri yapılarını NATO'nun standartları ile uyumlu hale getirmek ve bunun da ötesinde NATO ile düzenli, iyi ilişkiler geliştirmek imkanını tanımışlardır.

---

[327] A.g.e.

[328] A.Joulwan, George, "NATO'nun Barış İçin Ortaklığa Katkısı Kaydedilen İlerlemeler Ve Sorunlar" NATO Dergisi, No.1, Mart 1995, S.3.

Barış İçin Ortaklık sadece eski komünist, yeni demokratikleşmekte olan ülkelerle NATO'nun iyi ilişkiler kurmasına yönelik değildir. Barış İçin Ortaklık, bu amacın da ötesinde, bu ülkelerdeki demokratikleşmek ve serbest Pazar ekonomisinin kurulması sürecini kolaylaştırmak için de çeşitli hükümler taşımaktadır. Aspin'e göre Barış İçin Ortaklık G.C. Marshall'ın hayallerini kurduğu Atlantik'ten Urallar'a kadar uzanan, özgürlük içinde bütünleşmemiş, güvenli ve barış dolu bir Avrupa'nın gerçekleşmesi yolunu açmıştır.

4.2.1.2.2. Barış İçin Ortaklık Programı

Tacikistan dışında 26 AAOK ülkesinin katıldığı BİO Programı, NATO ile Ortaklar arasında askeri ve savunma irtibatlı alanlarda pratik işbirliği olanağı sunmaktadır. (BİO Ortaklarının listesi Ek-D'de sunulmuştur.) BİO, ortak planlama, eğitim ve tatbikatlar aracılığıyla Ortakların askeri yeteneklerini artırmayı, silahlı kuvvetlerinin modernizasyonuna destek sağlamayı, böylece Ortak ülkelerin NATO'yla müşterek çalışma yeteneklerini geliştirmeyi, askeri ve savunma irtibatlı alanlarda işbirliğini Avrupa-Atlantik bölgesi çapında yaygınlaştırmayı ve yoğunlaştırmayı, istikrarı arttırmayı, demokratik ilkelere bağlılığı yaygınlaştırmayı, ulusal savunma planlamalarında ve bütçelerinde şeffaflığı, sivil afet ve diğer olağanüstü hal ve krizlerle başa çıkabilme yeteneğini geliştirmeyi hedeflemektedir.

NATO'nun Bosna-Hersek ve Kosova'daki operasyonlarında olduğu gibi Ortaklara ait birlik ve yeteneklere giderek artan biçimde ihtiyaç duyulması, Ortakların bu yetenek ve imkanlarının NATO standartlarına yakınlaştırılması gereğini ortaya koymuştur. Bu nedenle BİO çerçevesindeki son gelişmeler, NATO ile Ortaklar arasındaki işbirliğinin daha operasyonel, somut ve pratik hale getirilmesi amacı üzerinde odaklanmaktadır. Ortaklara ait birliklerin NATO öncülüğündeki operasyonlara barış zamanından itibaren hazırlanması amacına yönelik "Operasyonel Yetenekler Konsepti" ile BİO çerçevesinde eğitim ve öğretim olanaklarının Ortakların ihtiyaçlarını daha iyi karşılayacak şekilde geliştirilmesini hedefleyen "BİO Çerçevesinde Eğitim ve Öğretimi Geliştirme Programı", Ortaklığı daha operasyonel hale getirme amacına yönelik son girişimler arasında yer almaktadır.

NATO'nun BİO ülkeleriyle ilişkileri bakımından 1994 yılında kabul edilen "BİO Çerçeve Dokümanı" (Ek-B) özel bir öneme sahiptir. Söz konusu belgenin 8. maddesinde kayıtlı olduğu üzere, Ortaklardan herhangi biri kendi toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlığı veya güvenliğine yönelik doğrudan bir tehdidin varlığına kanaat getirdiğinde, NATO ile istişarelerde bulunacaktır. Barış İçin Ortaklık programı, ayrıca İttifak üyeliğine hazırlık sürecinde de önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın üyelik hazırlıklarında BİO mekanizmalarından da yararlanılmıştır. Ayrıca, Üyelik Eylem Planı çerçevesinde NATO üyeliğine hazırlanan Ortak ülkelerin askeri ve savunma yeteneklerinin değerlendirilmesinde BİO mekanizmalarından yararlanılmaktadır.

BİO ayrıca, Arnavutluk'ta 1997 yılında ortaya çıkan iç karışıklıkların ve bilahare Kosova krizinin yarattığı olumsuz etkilerin hafifletilmesi amacıyla, bu ülkeyle yoğunlaştırılmış bir işbirliği programı çerçevesinde bir kriz yönetimi aracı olarak da kullanılmaktadır. Bu çerçevede Arnavutluk'la özel bir Bireysel Ortaklık Programı hazırlanmış, bu Program çerçevesinde öncelikli alanlar tespit edilmiş ve bu öncelikli alanlarda Arnavutluk'un yeteneklerini geliştirmek üzere spesifik faaliyetler öngörülmüştür. Arnavutluk Bireysel Ortaklık Programı çerçevesinde belirlenen öncelikli alanlar arasında, sınır koruma, patlayıcı madde ve mühimmat imhası, silahlı kuvvetlerin yeniden yapılandırılması, sivil olağanüstü hal planlaması, kriz yönetimi, adli tıp gibi konular yer almaktadır. Bu alanlarda, müttefiklerin ve NATO'nun katkılarıyla uzman ekipler oluşturulmuş olup, Arnavutluk makamlarıyla yakın işbirliği halinde söz konusu alanlardaki ulusal yeteneklerin geliştirilmesine destek verilmektedir. Ülkemiz, silahlı kuvvetlerin yeniden yapılandırılması ekibine bir uzmanla katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, adli tıp ekibine de gelecek yıl iki uzmanla katkıda bulunmayı öngörmektedir. Ayrıca, Arnavutluk'un BİO faaliyetlerine daha etkin biçimde katılımına yardımcı olmak amacıyla bu ülkede bir BİO Hücresi oluşturulmuştur. Ülkemiz, Mart 1999'dan bu yana Hücreye askeri personel katkısında bulunmaktadır.

4.2.1.2.3. Barış İçin Ortaklık Bildirgesi

10- 11 Ocak 1994 tarihinde Brüksel'de devlet ve hükümet başkanlarının iştiraki ile toplanan NATO zirve toplantısında, ABD tarafından önerilen Barış İçin

Ortaklık ve buna paralel olarak teşkili düşünülen "Birleşik Müşterek Görev Kuvveti-BMGK" konsepti bütün üyelerce kabul edilmiş ve 11 Ocak 1994 günü her iki konuyla ilgili esaslar bir bildiri ile açıklanmıştır. Ayrıca bir çerçeve dokümanı hazırlanmış ve BİO ortaklarına imzaya açılmıştır. 1993 Ekim ayında başkan Clinton tarafından gündeme getirilmiş olan Barış İçin Ortaklık Projesi, katılımcı ülkelere herhangi bir asker güvenlik garantisi vermemiş olmasına rağmen 1994 Ocak ayında NATO'nun Brüksel zirvesinde kabul edildikten sonra, 1995 yılı sonbaharına kadar geçen süre içerisinde BİO'ya 27 ortak ülke katılmıştır.

4.2.1.2.4. BİO – Rusya Federasyonu İlişkileri

NATO ile Bosna'da BİO çerçevesinde işbirliğine giden Rusya Bosna'ya asker gönderdi; ancak, bu askerler NATO komutası altında olmadı.[329] Rusya'nın BİO içinde yer alması NATO'nun genişlemesine sıcak bakmasına sağlayamadı. İttifakın genişlemesinden rahatsızlık duyan, ancak BAB'ın genişlemesine karşı çıkmayan Rusya kendini sıkıştırılmış hissetmekte; NATO'nun siyasi kanadının ilgili devletlerin eşitliğine dayalı bir düzenlemenin yapılmasını istemektedir.[330]

Rusya'nın NATO'nun genişlemesine karşı çıkmasının somut birçok nedeni var: NATO tarafından genişleme ile ilgili hazırlanan raporda dile getirilen ittifaka alınacak yeni üyelerin toprakları üzerinde yani Rusya'nın sınırlarına yakın yerlere nükleer silahların konuşlandırılması konusu bunların en önemlisi.[331] Diğer önemli bir neden, Baltık ülkelerinin İttifak'a üye olarak alınmalarının Rus donanmasının denizlere çıkmasını engellemesi hususudur.[332] Moskova NATO'ya girerek Rusya karşısında güçlü bir konumda olmak isteyen bu ülkelerin İttifak'a üye olarak kabul edilmelerini hiçbir şekilde onaylamayacağını sık sık vurgulamaktadır.

Başlangıçta Rusya Federasyonu, 1994'te ilan edilen BİO'dan hoşlanmadığını her fırsatta ifade etmiş ve daha da ileriye giderek BİO'nun Rusya'nın çevrelenmesine

---

[329] Pfaff William,''NATO Expansion Eastward Is Wrong'', International Herald Tribune, 28 September 1995

[330] Yıldız Yavuz Gökalp,''Ortadoğu Ve Doğu Akdeniz'de Hegemonya Mücadelesinde NATO'nun Yeri''global Stratejide Ortadoğu,A.g.e. ,s.6

[331] Kober Stanley, ''The United States And The Enlargement Debate'', Transition 15 Aralık 1995

[332] Binnendijk Hans-Simon,Jeffrey, ''Baltic Securty And NATO Enlargement'', Strategic Forum, No.57,December 1995

yönelik bir politika olarak geliştirilmiş olduğunu iddia etmiştir. Rusya Federasyonu daha sonra bu kaygılarını gidermek ve BİO'ya katılmaya razı olmak için iki koşul öne sürmüştür. Bir koşullardan birincisinin yerine getirilmesi için, Rusya'ya NATO içerisinde diğer ortak üyelerden imtiyazlı bir statü verilmesi gerekecektir. Bu imtiyazlı statüden kast edilen Moskova yönetimine NATO'da veto hakkı verilmesidir. Rusya'nın öne sürdüğü ikinci koşulda da NATO'nun Doğu Avrupa ülkelerini üye olarak kabul etmekten vazgeçmesi istenmiştir.[333]

Rusya Federasyonu daha sonra, 1994 yılında Budapeşte'de yapılan AGİK Zirvesi'nde, NATO'dan özel statü talebini yenilemiştir. Söz konusu AGİK Zirvesi'nde, ABD'nin kararlılığı sonucunda, Rusya Federasyonu'nun bu iki önemli talebinden vazgeçmesi gerekmiştir. Söz edilen bu gelişmelerden birisi, ABD'nin Rusya'nın NATO'nun genişlemesine karşı olan görüşünü kabul etmemiş olmasıdır. Bu sürede ABD başkanı Clinton, NATO'nun genişlemesi ile ilgili olarak ittifak dışında hiç kimsenin veto hakkına sahip olamayacağının bir kez daha altını çizerek, Washington'un genişleme konusundaki kararlılığını vurgulamak istemiştir.[334] Yine bu zirvede ABD'nin Rusya'nın tüm itirazlarına rağmen, Karabağ'a AGİK çerçevesinde uluslar arası Barış Gücü gönderilmesinden yana bir tavır koymasından sonra, Moskova yönetiminin bu kararı da kabul etmesi gerekmiştir.[335]

Budapeşte Zirvesini takiben geçen süre içerisinde, ABD ve Rusya Federasyonu arasındaki stratejik ortaklığın, iki ülke arasındaki uluslar arası olaylarla bağlantılı olarak zaman zaman zorlanmış olmasına rağmen, 1993 yılından sonra Rusya'da yaşayan iç siyasal değişimlerin aşırıya kaçmasının engellenmesi amacı ile Moskova ile var olan stratejik ortaklığın zorda olsa sürdürülmesi gerektiğine ilişkin bir inanç belirmiştir. İşte bu inanç doğrultusunda hareket eden ABD'nin 90'lı yıllardaki Bosna savaşı, Çeçenya müdahalesi, Rusya – İran nükleer ilişkileri, Rus – Çin ilişkileri, Hazar ve Azeri Petrolleri ve Boru hattı konuları, Yakın Çevre vb. önemli uluslar arası ilişkiler konularında. Rusya ile çıkarlarının çoğu zaman çakışmış olmasına rağmen, Washington Hükümeti bazı konularda Rusya'ya ödün vererek, söz konusu bu stratejik ortaklığın topallayarak da olsa sürdürülmesini ABD dış politikasının

---

[333] Paravda Alex, "Rusia And Europen Security:The Delicade Balance", NATO Review, Vol.43, no.3 May, 1995, s:19-24

[334] Black Ian, "NATO Clashmars Csce Conference", Guardian, 6 December 1994.

[335] Balcı Ergun, "Stratejik Ortaklık Zorlanıyor", Cumhuriyet, 12 Aralık 1994.

öncelikli tercihi olarak kabul etmiştir. ABD'nin bu tedbirli tutumu ve ABD ile Rusya Federasyonu arasındaki yoğun görüşmeler sonucu, Dışişleri Bakanı Andrei Kozyrev'in 22 Haziran 1994'de Brüksel, NATO karargahında yapılan Kuzey Atlantik Konseyi toplantısında BİO Çerçeve Dokümanını imzalaması ile Rusya ittifakın Barış İçin Ortaklık programına katılmış oldu.[336]

Toplantıdan sonra yayınlanan ortak bildiride özetle şunlara yer verilmiştir. Rusya'nın Barış İçin Ortaklık Dokümanını imzalaması, BİO Çerçeve Dokümanında belirtilen sahalarda işbirliği ile ilişkilerin güçlenmesi sağlayacak önemli bir fırsat ortaya çıkarmıştır. İttifak ve Rusya, bu ülkenin boyutlarına, önemine ve yeteneklerine uygun bir kişisel programı geliştirmeye karar verdiler. BİO çerçevesi içinde ve dışında bir NATO – Rusya işbirliği geliştirmeye karar verdiler. Karşılıklı güven ve açıklığa dayanan bu ilişki, bütün diğer ülkeler ilişkileri bütünleyecek ve güçlendirecek tarzda ve ortak gayelere uygun biçimde geliştirecek ve üçüncü tarafların çıkarlarına karşı olmayacak ve şeffaf olacaktır.

Rusya'nın önemli bir Avrupa, uluslar arası ve nükleer güç olarak taşımak zorunda olduğu sorumluluklar doğrultusunda İttifak ve Rusya geniş ve güçlü bir diyalog ve işbirliği içinde çalışmaya karar verdiler. Bu çalışmalar şu konularda olacaktır:

- Avrupa boyutunda siyasi – güvenlik konuları ile ilgili bilgi paylaşımı;
- Ortak kararlarla ilgili danışmalarda bulunma;
- Barışı koruma dahil, güvenlik ile ilgili konularda işbirliği.

Ortak bildiride de görüldüğü üzere bu atılım, hem soğuk Savaşın taraflarını, hem de daha önceleri iki blok arasında denge sağlayan tarafsızları kapsamaktadır. Katılımın çok geniş olması, Avrupa'da karşılıklı anlayış ve tüm ülkeler için eşit derecede güvenlik konularında sağlanacak ilerlemeler için bir temel teşkil etmektedir. Aynı zamanda da İttifak'a Avrupa güvenliğinin gerçek ihtiyaçlarına

---

[336] Kozyrev Andrei, "Birleşmiş Ve Huzurlu Bir Avrupa İçin Ortaklık" NATO Dergisi, No.3, Eylül 1994, s.5

uyum sağlamasına ve ayrıca faaliyetlerinin Avrupa güvenliği ve işbirliği konularında önemli bir rol oynayan AGİK'in faaliyetleri ile uygun düşmesine olanak sağlamaktır.

Rusya Federasyonu'nun, NATO ile diyalog, işbirliği ve ortaklık sürecine müdahil olmalarına, bunun bir bakıma koşullar zorladığı için kabul etmelerine karşın, temkinli davrandıkları, örneğin BİO Çerçeve Dokümanı'nı, on dokuz ülkeden sonra imzaladıkları, sürekli olarak Rusya'nın büyüklüğü ve önemini ileri sürerek bu süreç içinde etkin bir yer elde etmek çabası içinde oldukları gözlemlenmektedir.[337] Kozyrev, Haziran 1994 tarihindeki Kuzey Atlantik toplantısında yapmış olduğu konuşmasında, dolaylı yoldan da olsa KAİK'i öne çıkarmak, sanki NATO'ya karşı yeni bir alternatif güvenlik örgütü oluşturmak üzere muhatap ülkelere bazı mesajlar vermek istemiştir. Rusya Federasyonu Hükümeti'nin Federasyon içinde yer alan sosyal dinamikleri göz önünde bulundurmaları gereği, Rusya'nın NATO'ya olan geleneksel tepkisi, gelecekte bu süreç belirli bir yer edinememe endişesi, ikinci bir parçalanma sürecine girme korkusu çok ütopik bir beklenti olmakla birlikte, eski peykleri ve Birlik Cumhuriyetleri ile yeniden toparlanma özlemleri, bu yaklaşıma temel teşkil eden nedenler olarak düşünülmektedir.[338]

İlerde Rusya Federasyonu'nun hem BİO sürecine hem de NATO'nun genişleme sürecine olumsuz etkilerini önlemek, dolayısıyla güvenlik yapılaşmasını sağlam bir temele oturtmak ve Bosna'da olduğu gibi işbirliğini sürekli kılabilmek için NATO, Rusya ile ilişkilerini geliştirmeye yönelik çalışmalarda bulunmuş ve bu temaslar sonucunda 27 Mayıs 1997'de "NATO ve Rusya Federasyonu arasında Güvenlik, İşbirliği ve Karşılıklı İlişkilerin Kuruluş Hareketi" antlaşması Rusya Federasyonu Başkanı ve NATO üyesi ülkelerin başkanları tarafından Paris'te imzalanmıştır.[339] Bu antlaşma, Avrupa'da değişmekte olan güvenlik ortamını yansıtmakta ve özellikle Rusya ile İttifak arasında son yıllarda oluşturulan danışma ve işbirliğini ortaya koymaktadır. Antlaşma bir bakıma, Avrupa-Atlantik bölgesinde uzun dönemli ve kalıcı bir barışın elbirliğiyle kurulması amacıyla en yüksek siyasi düzeyde verilmiş bir taahhüdün ifadesi olmuştur.

---

[337] Bekar Olgan, "NATO'nun Genişlemesi Rusya Ve Türkiye", Avrasya Etüdleri, Cilt 3, Sayı1, İlkbahar 1996, s.65-77

[338] Crow Suzan, "Rusya Stratejik Gündemini Belirliyor", Yeni Forum, Şubat 1994, S.19

[339] Basic Fact Sheet, "The Partnership Between NATO And Russia" No.20, July 1997.

Bir giriş ile dört bölümden oluşan Antlaşma, ihdas edilmek istenen kalıcı ve istikrarlı ortaklık için gerekli çerçeveyi çizmekte, NATO-Rusya ortaklığının temelini oluşturacak prensipleri ayrıntılı olarak belirtmekte, NATO ile Rusya arasında sürekli istişareleri öngören yeni bir yapı (Daimi Ortak Konsey) oluşturmakta ve nihayet askeri konular dahil istişare ve muhtemel işbirliği alanlarını belirlemektedir. Senet, tüm bu kapsamlı programa rağmen taraflara hiçbir şekilde veto hakkı tanımamaktadır.

Sözkonusu Antlaşmaya işlerlik kazandırılmasını teminen ihdas edilen NATO-Rusya Daimi Ortak Konseyi (DOK) Büyükelçiler düzeyindeki ilk toplantısını 18 Temmuz 1997 tarihinde, Dışişleri Bakanları düzeyindeki ilk toplantısını ise 26 Eylül 1997 günü New York'ta gerçekleştirmiştir. DOK çerçevesinde barışı koruma, KİS'nın yayılması, strateji, savunma politikası, askeri doktrinler, bütçe, altyapı, nükleer silahlar, bölgesel hava trafik güvenliği, hava savunmasına ilişkin konular, emekli askeri personelin yeniden eğitimi, terörizm, BİO, bilimsel işbirliği ve çevre gibi geniş bir yelpazede danışma ve görüşmeler yapılmış, ayrıca, Bilimsel İşbirliği ile Sivil Olağanüstü Hal Planlaması ve Doğal Afetlerde Yardım alanlarında Mutabakat Muhtıraları imzalanmıştır. Ayrıca, NATO Parlamenter Asamblesi ile Rusya Parlamentosu arasında da temaslar başlatılmıştır. Rusya ile sürdürülen enformasyon çalışmaları çerçevesinde Moskova'da NATO Dokümantasyon Merkezi kurulmuştur. Ancak, NATO'nun Kosova krizine müdahalesi üzerine Rusya NATO-Rusya Kurucu Senedi ve Barış İçin Ortaklık Programı çerçevesinde yürüttüğü faaliyetleri askıya almış ve Brüksel'deki temsilcilerini geri çekmiştir. Rusya ayrıca, Nisan 2000'de yapılan Vaşington Zirvesine de iştirak etmemiştir. Bunun sonucunda, Moskova'da açılması öngörülen NATO Enformasyon Ofisi ve yine Moskova'da kurulması öngörülen Askeri İrtibat Bürosu konusundaki çalışmalar da durdurulmuştur.

Ancak, 31 Aralık 1999 günü Yeltsin'in istifa etmesi üzerine Putin'in Başkan Vekilliğine gelmesini müteakiben, Rusya NATO ile yeniden yakınlaşmaya başlamış ve Rusya'nın talebi üzerine NATO Genel Sekreteri Robertson 16 Şubat 2000 günü Moskova'yı ziyaret ederek o zaman Başkan Vekili olan Putin, Dışişleri Bakanı İvanov ve Savunma Bakanı Sergeyev ile görüş alışverişinde bulunmuştur. Genel Sekreterin ziyareti sonrasında ayrıca Moskova'da kurulması öngörülen NATO Enformasyon Ofisi konusundaki çalışmalar da hızlanmıştır.

RF Dışişleri Bakanı İvanov, 24-25 Mayıs 2000 tarihlerinde Floransa'da yapılan DOK Toplantısına iştirak etmiştir. Rus "Kursk" nükleer denizaltısının, 13 Ağustos 2000 günü Kuzey Denizinde meydana gelen bir kaza neticesinde batarak tüm mürettebatını kaybetmesini müteakiben, 31 Ağustos 2000 tarihinde Rusya Federasyonu'nun NATO nezdindeki Temsilciliği, denizde arama kurtarma faaliyetleri alanında işbirliğinde bulunmak üzere yeni bir ortak çalışma grubunun oluşturulmasını teklif etmiştir.

4.2.1.2.5. Türkiye – BİO İlişkileri

Türkiye BİO faaliyetleri kapsamında ağırlıklı olarak, Balkanlar (Arnavutluk – Makedonya – Bulgaristan – Romanya – Bosna Hersek), Karadeniz (Ukrayna – Gürcistan – Moldavya) ve Türk Cumhuriyetleri (Azerbaycan – Kazakistan – Özbekistan – Türkmenistan) ile ilgilenmektedir. Bu ülkelerle BİO faaliyetleri kapsamında karşılıklı eğitim işbirliği anlaşması yapmaktadır. Özellikle Karadeniz'de BİO tatbikatı planlayıp icra ederek Karadeniz sahildarı ülkelerin aktif katılımı sağlamaya çalışmaktadır. Belirtilen ülkeler ile işbirliğini arttırmak bu bölgelerdeki nüfuzunu genişletmek ve varlık göstermek Türkiye'nin beklentilerinden bir kısmını oluşturmaktadır. Ayrıca uluslar arası platformlarda, özellikle Balkanlar ve Orta Asya ülkelerinin uluslar arası güvenlik kuruluşlarına katılımları ve üyelikleri yönünde aktif propaganda yapmaktadır.[340]

Türkiye, Ortak ve Doğu Avrupa ülkelerinin güvenliği deyince, bunu sadece Uralların batısı olarak değil tüm Avrasya'yı ve Kafkasya'yı da içine alan bir alan olarak düşünmektedir. NATO / BAB / AGİT gibi kuruluşlar ise ilgi alanı olarak Uralların batısını kabul etmektedir. Uralların doğusunun ve burada bağımsızlığa kavuşan eski Sovyet Cumhuriyetinin güvenliğinin sadece RF'na bırakılmasını Türkiye istememektedir.[341] Şu aşamada ittifakın genişlemesi ise NATO'nun dikkatini, Türkiye'den yeni ülkelere çevirmesine yol açabilecektir. Türkiye bugün her türlü kriz ve çalkantılar içinde, güvenlik yönünden NATO'nun desteğine ve ilgisine her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Mevcut durum göz önüne

---

[340] Balta Behzat, "NATO Ve Barış İçin Ortaklık.", Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı: 355, Ocak 1998, s.3

[341] Çayhan Esra - Güney, Nurşit A. ,Avrupa'da Yeni Güvenlik Arayışları NATO – AB – Türkiye, Afa Yayıncılık, 1996, s.71

alındığında, NATO'nun genişlemesi ittifakın mali yükünü arttıracak, zaten kısıtlı pay alan Türkiye gibi ülkelere gerek yapısal, gerekse mali yönden daha az pay düşecektir.

NATO'nun BİO ülkeleri ile ortak tatbikatlar yapması, NATO'nun Türkiye ile yapacağı tatbikatların sayısını azaltabilecek ve küçültebilecektir. Ayrıca yeni üyelerin kabulü ile bu ülkelerle ilgili olarak çıkabilecek siyasi ve askeri sorunları önleyebilmek için; NATO bu yönde daha fazla zaman ve kaynak harcayabilecektir. Ayrıca Türkiye genişleme sürecinin verimli olabilmesi için BİO olanaklarından azami ölçüde yararlanılması gerektiğini düşünmektedir.BİO'nun geliştirilmesi kapsamında yürütülen çalışmalar sonucunda, bölgesel BİO faaliyetlerinin arttırılması öngörülmekte olup konu üzerinde çalışmalar devam etmektedir. Bölgesel BİO faaliyetlerinin, bölge ülkeleri ile ilişkimizin geliştirilmesine ve Balkanlar, Kafkaslar ve Karadeniz çok uluslu müşterek barışı koruma birlikleri teşkiline uygun zemin sağlayabileceği değerlendirilmektedir.[342]

4.2.1.3. Akdeniz Diyaloğu

Akdeniz'de barış, istikrar ve güvenliğin sağlanması, ülkeler arasındaki iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi, demokrasi ve insan haklarına saygının pekiştirilmesi, Kuzey Afrika'dan göçün önlenmesi, öncelikle Akdeniz'e sahildar Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin 1970'li yıllardan bu yana ilgi odağı haline gelmiştir.

Bu maksatla yapılan uluslar arası girişimlerden en önemlisi, 27-28 Kasım 1995 tarihlerinde Barcelona'da (İspanya) yapılan Avrupa-Akdeniz Konferansı olmuştur. Bu konferansın düzenlenmesinde; AB'nin kuzey ve doğu yönünde genişlemesinin dengelenmesi ve birliğin genel dış politikasında uyum sağlanması ihtiyacının yanı sıra, Akdeniz'de yapılacak işbirliği ile bölgede barış, istikrar ve refahın yaygınlaştırılarak Kuzey Afrika'dan AB ülkelerine yönelik göçün önlenmesi düşüncesi de etkili olmuştur. Türkiye'nin Dışişleri Bakanı seviyesinde katıldığı konferansa, Libya, Arnavutluk ve eski Yugoslavya'da çatışan taraflar dışında kalan 12 Akdeniz ülkesi ile, AB üyesi ülkeler iştirak etmiştir. Konferansın sonunda kabul

[342] A.g.e.

edilen bildirinin birinci bölümünde, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) sürecinin Akdeniz ülkelerine yerleştirilmesi, ikinci bölümünde 2010 yılında Akdeniz havzasında bir serbest ticaret alanı oluşturulması, üçüncü bölümünde de sosyal ve insani konular yer almıştır.

4.2.1.3.1. NATO'nun Akdeniz Diyaloguna Yaklaşımı

NATO'nun Akdeniz'e yönelik politikası, güvenlik risklerinin mevcudiyeti ile bu riskleri, işbirliği yaklaşımı ile giderme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. İttifakın Akdeniz'e ilgisi; 1994 yılında Cezayir'de durumun kötüleşmesi, İslami terörizmin Kuzey Afrika ve bazı İttifak ülkelerinde yayılma tehlikesinin ağırlık kazanması, bazı bölge ülkelerinin nükleer silahların yayılmasının önlenmesi anlaşmasına bağlılıklarını yinelemekte isteksiz davranması üzerine önemli derecede artmıştır.

Kuzey Atlantik Konseyi'nin Aralık 1994 Bakanlar Kurulu toplantısında alınan karar doğrultusunda, bölgedeki seçilmiş beş ülke ile (Fas, Moritanya, Tunus, Mısır ve İsrail) diyaloglar başlatılmıştır.

Söz konusu beş Akdeniz ülkesiyle diplomatik düzeyde başlatılan diyalogun bugüne kadar olan aşamasında elde edilen sonuçlara ilişkin bir değerlendirme aşağıda sunulmuştur:

- Diyalog, NATO'nun izlediği politikaların ve attığı adımların, diyalog ortağı hükümetlere diplomatik düzeyde anlatılması için sürekli ve uygun bir platform sağlamaktadır.
- Diyalog, bölge ülkeleri kamuoylarında ittifak ve müttefikler hakkında mevcut yanlış anlamaların ve kaygıların giderilmesine katkıda bulunmakta; bu bağlamda, bölge ülkelerinin kendi dış ve güvenlik politikalarını geliştirebilmeleri için esneklik sağlamaktadır.
- Diyalog, NATO ile Akdeniz bölgesi ülkeleri arasında karşılıklı anlayış ve güveni artırarak, Akdeniz bölgesinde daha istikrarlı ve güvenli bir ortam tesisini amaçlayan AGİT, AB ve BAB'ın bu yöndeki çabalarına katkıda bulunmaktadır.

Akdeniz bölgesinin seçilmiş beş ülkesi ile başlatılan diyalog, bölgenin diğer ülkelerinde de ilgi uyandırmıştır. Özellikle Ürdün, Akdeniz bölgesinin güvenlik alanındaki konumunun önemini ve müttefik ülkelerle güçlü ilişkilerini gerekçe göstererek, diyalog sürecine katılım talebinde bulunmuştur. Aralık 1995'te alınan Kuzey Atlantik Konseyi (NAC) Bakanlar Toplantısı kararıyla, Ürdün de diyalog ülkelerine dahil edilmiştir. Şubat 2000'de de Cezayir, Akdeniz Diyaloguna dahil olmuştur[343]. Böylece Akdeniz Diyalogu üye ülke sayısı 7'e yükselmiştir.

Ekim 1995'de "Akdeniz Güvenliği" konusunun ele alındığı NATO Savunma Bakanları Toplantısında İtalya, ittifakın bazı Akdeniz ülkeleri ile başlattığı siyasi diyaloğun, askeri alanlarda işbirliğine imkan sağlayacak daha somut bir girişimle desteklenmesini, bu çerçevede Barış İçin Ortaklık (BİO) programından esinlenecek bir Akdeniz İçin Ortaklık (AİO) girişiminin başlatılmasını önermiştir. Bu teklif, toplantıda genel olarak ihtiyatla karşılanmıştır.

4.2.1.3.2. Akdeniz Diyaloğu'nun Türkiye Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye, NATO ile Akdeniz ülkeleri arasındaki diyalogun geliştirilmesini ilke olarak ve her durum için ayrı değerlendirme yapılması bazında desteklemektedir. Yunanistan'ın diyaloga Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'ni dahil ettirme girişimleri Türkiye'yi ihtiyatlı bir tutum sergilemeye yöneltmiştir. Türkiye; Avrupa-Akdeniz işbirliğinde, AB'ye tam üyelik hedefini göz önünde bulundurarak, ortaya çıkan ekonomik işbirliği imkanlarından yararlanmayı, bu işbirliğine aktif bir şekilde katkıda bulunmak suretiyle iki bölge arasındaki köprü rolünü güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Barcelona Konferansı sonunda tespit edilen çalışma programı doğrultusunda 26-27 Mart 1996 tarihlerinde yapılan üst düzey toplantıda, BM ve AGİT ilkelerinin bölgeye yansıtılması gündeme getirilmiştir. Türkiye, terörizmle mücadele konusunda somut sonuçlar elde etmek maksadıyla, bu süreçten istifade etmek istemektedir. Türkiye, NATO ve BAB platformlarında yürütülen Akdeniz diyaloglarına aktif olarak katılmaktadır. Türkiye, özellikle "Avrupa Akdeniz İşbirliği Antlaşması" ile "2010 yılına kadar aşamalı olarak kurulması planlanan serbest ticaret alanı oluşturulması" konusunu desteklemektedir. Bu bağlamda İsrail ile bir serbest ticaret anlaşması imzalamıştır.

---

[343] NATO İnternet, NATO El Kitabı

Bölge ülkeleri ile tarihi ve kültürel bağları bulunan Türkiye'nin; bu bağlardan istifade etmek suretiyle Fas, Tunus, Moritanya, Mısır, Ürdün ve İsrail ile mevcut olan iyi ilişkilerini geliştirerek Akdeniz güvenliği çalışmalarında daha aktif bir rol almasının; ekonomik ve politik gelişmelere bağlı olarak bu ülkelerle askeri ilişkilerimizin de geliştirilmesinin, BİO tatbikatlarına benzer tatbikatların planlanıp icra edilmesinde öncülük edilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

4.2.1.4. Birleşik Müşterek Görev Kuvveti Konsepti

Soğuk Savaş sonrası gelişen olaylar, NATO'nun olası sorunlara esnek ve hızlı bir şekilde karşılık verebilmesi gereğini göstermiştir. Özellikle eski Yugoslavya'daki trajik olaylar, barışı korumaya yönelik yeni görevler üstlenmeye hazır olmanın aciliyetini bir kez daha ortaya koymuştur. Müttefiklerin ilk defa 1992'de onaylanan, AGİK ve BM'nin verdiği yetkiye dayanan barışı destekleme kararı, Washington Antlaşmasının 5 nci maddesinin kapsamadığı operasyonlar için kendi yapısını ve yöntemlerini yeniden düzenleme gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.[344] 5 nci maddenin kapsamadığı operasyonlarda en önemli farklılıklar ise şunlardır:

Her üye ülkenin yapılacak bir operasyona katılıp katılmama hakkına sahip olması, NATO dışı kuvvetlerin bütünleşmesine duyulabilecek ihtiyaç, Müttefiklerin alt yapısından ayrı olarak operasyonlarda gerekli olabilecek lojistik istihkam ve muhabere desteği. Brüksel zirvesinde kabul edilen Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (BMGK/CJTF) kavramı mevcut komuta zincirinin kendi başlarına hareket edebilir kuvvetlere dayandırılmış, çok uluslu, hizmet merkezlerinin geliştirilmesini ve gerek duyulduğu takdirde mevcut entegre kuvvet yapılarının içerisinde yer almayan NATO ülkelerinden kuvvet alabilecek şekilde uyarlanmasını kapsar. Bu BMGK Merkezleri'nin de ilerde çıkabilecek alan dışı harekatlarda NATO ile birlikte görev üstlenmek isteyen NATO dışı ülkelerin kuvvetleri ve personelinin daha etkili bir şekilde kaynaştırılmasına yönelik olan BİO kavramına uygun olarak geliştirilmesi gerekecektir.

BMGK kavramı Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGZK) ile yakından bağlantılıdır ve NATO'dan ayrılabilir fakat ayrı olmayan AGSK düşüncesine somut

[344] Dış Basın Bülteni, Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, Sayı 259, Ocak 1995, s.29

bir anlam kazandırmaktadır. BMGK'nin, NATO varlıklarını ve lojistiğini ve harekat komuta ve kontrolü daha kullanıma açık bir hale getirerek, bazı faaliyetlerin gereksiz yere tekrarını ve NATO ile BAB anasında çıkabilecek bir rekabeti önleyeceği düşünülmüştür. Ayrıca ABD'nin Avrupa Birliği içinde bir AGSK'nin geliştirilmesi konusunu kuvvetle desteklediğinin de göstergesi olmuştur.

4.2.1.4.1. BMGK Seçenekleri ve Muhtemel Görevleri

11 – 12 Ocak 1994 NATO Zirvesi'nde, Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Eski Sovyet Federasyonu'na bağlı ülkelerin tek ve bütün bir Avrupa çatısı altında başarılı bir şekilde toplanabilmesinin, ancak NATO ülkelerinin aktif ve güçlü katılımlarıyla sağlanabileceği değerlendirilebilmiştir. Bu kapsamda. İttifakın siyasi ve askeri çatılarından ittifakın yeni üstlendiği rolünü yerine getirebilmesi için (Bunlar: Krizleri önleme ve doğuya açılma olarak özetlenebilir) NATO sorumluluk sahası dışında kullanılabilecek "Birleşik Müşterek Görev Kuvveti" konseptine ilişkin diğer bilgiler şu şekildedir.

Kurulması Öngörülen BMGK seçenekleri şunlardır;

- NATO ve Batı Avrupa Birliği (BAB) Ülkeleri ile teşkili,
- NATO ve BİO anlaşmasına imza koyan ülkelerce teşkili,
- NATO, BAB ve BİO anlaşmasına imza koyan ülkelerce teşkil edilmesi.
- BMGK için asker alanda şu işlevler yerine getirilecektir;
- Müşterek planlama, eğitim ve tatbikatlar,
- Barışı koruma, arama – kurtarma tatbikatları, insancıl yardım harekatı,
- Diğer askeri harekat türleri.

4.2.1.5.NATO'nun Açık Kapı Politikası ve Genişlemesi

NATO'nun Merkezi Doğu Avrupa'daki genişlemesi son on yıldan beri açık bir şekilde tartışılmaktadır. Bu konuda Avrupa'da ve Amerika'da kızgın karşı çıkışlardan, katı eleştiriler ve ciddi şüphelere, hararetli genişleme isteklilerinden

genişlemeye karşı temkinli yaklaşımlara kadar çok farklı görüş ve fikirler ortaya çıkmaktadır. 1989-1991'de komünist rejimin yıkılmasından itibaren Batı; pek çok Doğu Avrupa ülkesinin AB ve NATO'ya üyelik isteklerini nazikçe kaçamak davranışlarla reddetmiştir. Doğu Avrupa ülkelerinin NATO'ya girmelerine karşı ortaya atılan temel argümanda; genç Doğu Avrupa demokrasilerinin öncelikle hızla ekonomik ve sosyal gelişmelerini tamamlamaları ve askeri harcamaları kısmaları seslendirilmekte idi.[345]

Sovyet Bloğunun dağılışı, NATO'ya yeniden yapılanma zarureti getirmiştir. Zira 1989'da Berlin Duvarı yıkılmış, arkasından iki Almanya birleşmiştir. Bu olaydan bir yıl sonra Varşova Paktı, onu takip eden yılda (1991) da Sovyetlerin dağılması, NATO'yu yeniden yapılanmaya itmiştir. "Bir tecavüz halinde üye ülke topraklarının müştereken savunma" prensibine göre kurulmuş olan NATO, bu hızlı değişikliklerden sonra "Barışın korunması " misyonunu kabul ederek yeniden yapılanmaya gitmiştir. 5-6 Temmuz 1990'da Londra'da toplanan NATO ülkelerinin liderleri dağılan Varşova Paktı ülkelerine çağrıda bulunarak bu iki paktın birbirlerini düşman görmediklerine dair müşterek bir deklarasyon yayınlamaya davet etmiştir.

Londra zirvesinden 5 ay sonra 12-21 Kasım 1990'da Paris'te bir araya gelen 16 NATO ve 6 Varşova Paktı ülkesinin devlet ve hükümet başkanları başlamakta olan "Yeni Avrupa" döneminde birbirlerine hasım olmadıklarını, yeni bir dostluk ve işbirliği devrine girdiklerini ilan etmişlerdir ki, buna Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı" adını vermişlerdir. Ayrıca, aralarında Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA) ile "Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler" sözleşmesini imzaladılar.

Bir yıl sonra, 7-8 Kasım 1991'de Roma'da toplanan NATO ülkeleri liderleri NATO'nun yeni stratejik konseptini tespit ederek, "Barış ve İşbirliği Deklarasyonu"nu yayınlayarak, Sovyetler Birliği, Polonya, Macaristan, Çekoslavakya, Romanya, ve Bulgaristan ile üç Baltık Cumhuriyeti Litvanya, Estonya ve Letonya dışişleri bakanlarını 20 Aralık 1991'de Brüksel'de yapılacak NATO toplantısına katılarak politik ve güvenlik konularında anlaşma teklif etti. Bu teklif üzerine toplantıya katılan ülkelerin yetkilileri ile "Kuzey Atlantik İşbirliği

[345] Bebler Anton "The Open Question Of NATO's Furter Enlargement". The Tenth International Antalya Conference On Security And Cooperation.

Konseyi"ni kurdular. 10-11 Ocak 1994'de Brüksel'de toplanan NATO ülkeleri liderleri KAİK ile Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK)'nı ve diğer üyelerini gerçek bir ortaklığı öngören "Barış İçin Ortaklık" (BİO) programına katılmaya davet ettiler. Liderler ayrıca Avrupa ülkelerinin kendi güvenlikleri ile ilgili konularda daha fazla yükümlülük alarak ittifakın Avrupa'daki ayağının kuvvetlendirmesine imkan verecek olan "Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği" konusunun geliştirilmesini kararlaştırdı. Buna ilaveten, üye ülkelerin ilgi sahalarında ortaya çıkan kriz durumlarında barışın korunması için "Birleşik Müşterek Görev Kuvvetleri" (BMGK) konseptinin geliştirilmesini kararlaştırmıştır. NATO'nun yeniden yapılanması 1990'lı yılların ikinci yarısında yeni bir seyir takip etmeye başladı. Nitekim, Brüksel Anlaşmasından üç yıl sonra NATO ülkeleri liderleri 8-9 Temmuz 1997'de Madrid zirvesinde bir araya gelerek NATO ittifakının genişlemesi kararını aldılar. İlk etapta Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın adaylıkları kabul edildi. İttifakın üyelik koşullarına sahip ülkelere de kapıların açık olduğu belirtildi. Bunun üzerine başta Azerbaycan olmak üzere kardeş yeni Türk Cumhuriyetleri NATO üyeliği için müracaat ettiler. Fakat bu ülkelere şartların oluşmasına kadar beklemeleri tavsiye edildi. Aynı toplantıda, daha önce 27 Mayıs 1997'de Yeltsin ile Clinton'un Helsinki'de buluşmaları ile kurulan "NATO ve Rusya Federasyonu Arasında Karşılıklı İşbirliği ve Güvenlik Ana Kuruluşu sözleşmesi" tasdik edildi. Ayrıca, "NATO ve Ukrayna Arasında Özel Ortaklık Şartı" antlaşması imzalandı. Avrupa'nın Güvenliği için önemli olan Akdeniz ülkelerinin güvenlik ve istikrarını sağlamak maksadıyla NATO içinde "Akdeniz İşbirliği Grubu" adlı ayrı bir komite kuruldu. Bu kararlara ilaveten daha önce 1991'de kararlaştırılan "NATO içinde "Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği" ve "Birleşik Müşterek Görev Kuvvetleri Konsepti"nin geliştirilmesi kararlaştırıldı.[346]

Genişleme hiçbir ülke için bir tehdit içermemektedir. Genişleme, gelecekteki üyelerin NATO ülkeleri ile çalışabilmelerini ve NATO ülkesi olacakların sorumluluklarını ve yapması gerekenleri kendi kuvvetlerine adapte etmeleri için yardımlaşmayı da içermektedir. Batının NATO'nun genişlemesi ile ilgili kararı vermesi kolay olmadı. Merkezi Doğu Avrupa'da NATO'nun genişlemesi için, özellikle Polonya'nın girişine 1992-1993 ten itibaren Almanya'nın oldukça önemli

[346] Saray Mehmet, NATO'nun Yeniden Yapılanması Ve Türkiye

bir desteği olmuştur. Almanya'nın bu konudaki görüşü, NATO'nun doğu sınırının Polonya ve eski Çekoslovakya ile bitirilmesinin oldukça basit olduğudur. Sonuçta politik, ekonomik ve güvenlik kuşağında Merkezi Doğu Avrupa'nın şekillenmesi ve batı ile entegre edilmesidir. Şüphesiz NATO'daki değişimin öncelikle ABD isteği olmadan yapılması düşünülemez.[347]

4.2.1.5.1. NATO'nun Açık Kapı Politikasının Esasları

NATO'nun açık kapı politikası 4 Nisan 1949 tarihli Kuzey Atlantik Antlaşmasında şöyle ifade edilmektedir:

"Taraflar, bu anlaşmanın ilkelerini geliştirebilecek ve Kuzey Atlantik Bölgesinin güvenliğine katkı yapacak durumda olan herhangi bir Avrupa devletini bu Antlaşmaya katılmaya oy birliği ile davet edebilirler. Davet edilen Devlet katılım belgesini Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'ne vererek bu Antlaşmaya taraf olabilir. Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti aldığı her bir katılma belgesinden tüm Tarafları haberdar edecektir."[348]

NATO tarih boyunca bu maddeye göre 1999 yılına kadar 50 yıllık ömrü içinde sadece 4 ülkeyi üye olarak bünyesine katmıştır. Yunanistan ve Türkiye 1952'de, Federal Almanya 1955'de ve İspanya 1982'de NATO'ya dahil olmuştur.

1994 Brüksel Zirvesi'nde, NATO liderleri, NATO'nun doğudaki demokratik bölgelere yayılmasının beklendiğini ve bunun iyi olacağını belirtmişlerdir. Bu genişlemenin amacı, diğer Avrupa ülkelerini de 50 seneden beri birlik olan NATO ülkelerinin yardımıyla güvenli ve istikrarlı bir duruma getirmede yardımcı olmaktır. Genişleme, gelecekteki üyelerin NATO ülkeleri ile çalışabilmelerini ve NATO ülkesi olacakların sorumluluklarını ve yapması gerekenleri kendi kuvvetlerine adapte etmeleri için yardımlaşmayı de içermektedir.[349]

---

[347] Bebler Anton "The Open Question Of NATO's Furter Enlargement", The Tenth International Antalya Conference On Security And Cooperation.
[348] Kuzey Atlantik Antlaşması, Madde 10
[349] NATO Internet, NATO's Membership Action Plan

İttifakın yeni üyelere açılmasının altında yatan temel amaç NATO'nun askeri etkisini ve yeteneklerini genişletmek veya temel toplu savunma özelliğini değiştirmek değil, Avrupa'nın bütününde istikrarı artırmaktır. NATO'nun toplu güvenlik garantisi ve çokuluslu kuvvet yapılarına dayanmakta olması riskleri, sorumlulukları ve harcamaları paylaşarak yukarıdaki hedefe ulaşmanın en iyi yoludur. İttifakın dışa açılması, üç yeni üyenin katılımı ve BİO programı çerçevesindeki ortaklık ve işbirliğinin etkileri askeri açıdan dikkatlerin mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlara yönelmesini mümkün kılmıştır. Bu da kriz yönetiminin mukabele, takviye ve diğer ihtiyaçlarını hızlandırmak amacıyla tasarlanmış daha hareketli ve daha esnek yetenekler anlamına gelmektedir. Yeni üye olan ülkeler NATO'nun tüm misyon ve görevlerine katılacaklar, entegre askeri yapıya katılan diğer ülkelerle beraber NATO kuvvet yapılarının planlama, geliştirme ve personel sağlama faaliyetlerine dahil edileceklerdir. [350]

NATO Genel Sekreteri Javier Solana 15 Mart 1999 tarihinde Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin NATO'ya üye olması ile ilgili olarak yaptığı konuşmada ;"Bu üç ülkeyi NATO'ya dahil ederek NATO'nun tüm Avrupa'ya güvenlik sağlayan bir birleşme olduğunu ve kapımızın üyeliğin getirileri kadar sorumluluklarını da omuzlamaya hazır olan tüm ülkelere açık olduğunu gösterdik. Yarın Brüksel'de yapılacak seremonimiz tarih boyunca adaletin zaferi adına verilecek. Bu, yarının Avrupa'sında bir ülkenin coğrafi konumu ve büyüklüğünün, güvenliğini huzur içinde sürdürmesine, söz hakkına sahip olmasına ve Avrupa-Atlantik İşbirliği'ne girmesine engel olamayacağını göstermektedir. Ancak bu büyük adım son olmayacak, NATO'nun kapısı açık kalacaktır. Washington'daki zirvede, istekli üyelerimizin NATO standartlarına daha rahat ulaşmalarını sağlayacak bir plana hayat vereceğiz. Büyüyen bir ittifak, müttefik ve dostlardan oluşuyorsa güvenliğe daha etkin bir biçimde hizmet edebilir. Yarının NATO'su, bu on yılın başlarında edindiği Avrupa-Atlantik bölgesindeki tüm demokrasileri yeni bir ortak güvenlik sisteminde birleştirme vazifesini tamamlamak zorundadır."[351]

---

[350] NATO El Kitabı

[351] Solana Javier, 21' nci Yüzyila Girerken NATO Ve Avrupa Güvenliği

4.2.1.6. Yeni Üye Kabulü

Rusya Federasyonu'nun tekrar toparlanma çabaları, Bosna'da cereyan eden soykırıma müdahalede BM, AGİT ve AB'nin başarısız olmaları, BİO çerçevesindeki güvenliği yetersiz bulan bazı Doğu Avrupa ülkelerini NATO'ya üyelik talebinde bulunmaya sevk etmiştir. Bu üyelik talepleri, Rusya Federasyonu ile arada güvenlik kuşağı oluşturma imkanı sağlaması nedeniyle özellikle Almanya tarafından teşvik edilmiştir.

Aday ülkelerin, Rusya'ya karşı güvenlik kuşağı oluşturmaları yanında, NATO standardına uymalarının bir sonucu olarak, Rusya ile olan askeri bağlarının daha da zayıflayacağı ve Batı ülkeleri için silah pazarı haline geleceği düşüncesiyle, üyelik talepleri diğer NATO ülkelerinin çoğu tarafından da olumlu karşılanmıştır. Bunun sonucunda Ocak 1994 Brüksel Zirvesinde genişleme prensip olarak kabul edilerek hazırlık süreci başlatılmıştır.

Genişlemenin ne anlama geldiğini açık olarak ifade etmek gerekirse genişleme; karşılıklı hak ve yükümlülükler çerçevesinde ittifaka tam üye statüsünde yeni üyeler kaydedilerek, NATO'nun sınırlarının genişletilmesidir. 1995'de yapılan NATO'nun genişleme çalışmasına göre,1995-1998 arasında NATO'ya girmekle ilgilenen ülkelerle yoğun diyaloglara girildi. 1996 yılı içerisinde, genişleme ile ilgili çalışmalar üç safha halinde sürdürülmüş ve ilgilenen ülkelerle yoğun görüşmeler yapılmıştır. Genel nitelikli konuları kapsayan birinci safha görüşmelere 15 ülke iştirak etmiştir. Bu ülkeler, Arnavutluk, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Makedonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya, Bulgaristan, Finlandiya, Ukrayna ve Azerbaycan'dır. İkinci safha görüşmelerde daha çok savunma ve askeri yapı konuları ele alınmıştır. Üçüncü safha görüşmelerde ise nükleer konular ele alınarak, bu üç safha sonunda NATO'ya katılmaya istekli ülkelerin askeri imkan ve kabiliyetleri hakkında genel bilgi sahibi olunmuştur. NATO'nun etkinliğinin muhafaza edilebilmesi bakımından genişlemeye aday ülkelerin belirlenmesinde bazı kıstaslar esas alınmıştır.

4.2.1.6.1. 1997 Madrid Zirvesi ve Genişleme Çalışmaları

NATO'nun genişlemesi bir olay değil, süreçtir. İttifak liderleri zirvede önemli bir adım olarak, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'yı 1999 yılında NATO'ya katılmak üzere üyelik görüşmelerine başlamaya davet ettiler. Aynı zamanda bu sürecin devam ederek gelecekte yeni üyelerin katılımına imkan vereceği konusunda da taahhütte bulundular.

NATO'nun yeni üyelere açılması, ittifakın soğuk savaş döneminde Avrupa'daki bölünmeyi aşmak ve bunun yerine bu sahadaki tüm ülkelerin yararlanabileceği geniş kapsamlı ve işbirliğine dayalı bir güvenlik sistemi geliştirmek üzere başlattığı bir dizi girişiminden bir tanesidir. Dolayısıyla NATO üyeliğinin genişletilmesi, NATO, BAB, AB, AGİT ve Avrupa Konseyi'nin de paylaştığı barış içinde, bölünmemiş ve demokratik bir Avrupa yaratılması amacına yönelik geniş bir stratejinin bölümüdür.

4.2.1.6.2. NATO'nun Uyarlanması

NATO'nun kendisinin de bir dönüşüm süreci içerisinde olduğu unutulmamalıdır. Yeni ülkeler kabul etmek ne yegane amaçtır ne de NATO'nun güvenliğine yaptığı tek katkıdır. İttifak, tamamı ile değişmiş olan güvenlik ortamına paralel biçimde uyarlanmakta ve yeni görevler üstlenmektedir. ''Yeni NATO'' görünüş ve davranış açısından eskiden farklıdır. Yeni NATO daha büyük olacaktır; odak noktası da değişmektedir. Geçmişte olduğu gibi caydırıcılık gerektiren büyük tehdit kalmamıştır. Bugün tehlikelerin çoğu bölgeseldir veya Avrupa çevresinde veya ötesindedir. Bu nedenle, dar bir açıdan bakıldığında, ittifakın üyeleri için toplu savunma konusundaki faaliyetleri eskisi kadar yoğun değildir. Ancak, gelecekte ortaya çıkabilecek herhangi bir tehdit karşısında üyelerin toprak bütünlüğü için toplu savunma konusu elbette ki ittifakın temel görevlerinden biri olmaya devam edecektir. Bugün ittifak, daha geniş tabanlı ortaklarla bir arada hareket edebileceği yollar üzerinde durmaktadır.

Dolayısıyla NATO'nun genişlemesi, tüm ortakların kendi istek ve ilgileri doğrultusunda ittifak ile yakın, etkili ve pratik bağlar kurmalarını garanti etmek için

ittifaka almış olduğu kapsamlı önlemler dizisinin bir parçasıdır. NATO ile daha fazla yakınlaşma arzusu NATO'nun modern güvenlik tehditleri karşısında etkili bir güvenlik örgütü olarak tanınması anlamına gelir. Kendi açısından NATO, çeşitli güvenlik tehditlerini (bölgesel krizler ve kitle imha silahlarının yayılması da dahil) göğüsleyebilmek için ittifakın tüm ortakları ile etkili çalışma koşulları ve yakın bir anlaşma ortamı yaratması gerektiğinin bilincindedir.

Özetle, NATO yeni üyeler kabul etme yolunda sağlam ve bilinçli adımlarla ilerlerken, Barış İçin Ortaklık ve yeni başlatılan Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi gibi diğer girişimler de birleşmiş ve işbirliğine dayalı bir güvenlik ortamı yaratma yolunda ilerlemeler kaydedildiğini göstermektedir. NATO, ayrıca Avrupa güvenliği için ayrı ayrı katkısı olan Rusya ve Ukrayna ile özel ortaklık anlaşmaları geliştirmiştir. Bu da NATO'ya yeni üyelerin kabulünün geçmişteki yapay bölünmeleri aşmak için yürütülen geniş kapsamlı bir stratejinin bir bölümü olduğunu göstermektedir.[352]

4.2.1.6.3. Kabul Süreci

Yeni üyelerin katılımına ilişkin takvim Temmuz 1997 Madrid Zirvesinde, kabul görüşmelerine başlamaları için Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'ya çağrı yapılması kararı ile başlamış, Aralık 1997 Brüksel'de bakanların sonbahar toplantısında kabul protokollerinin imzalanması ile devam etmiş, Nisan 1999'da Müttefik ülkeler ve yeni üye ülkelerde onay işlemlerinin ittifakın Ellinci Yıldönümünde yürürlüğe girerek tamamlanmıştır. 2002 Prag Zirvesinde Devlet ve Hükümet Başkanlarının gelecekteki yeni üyelerin kabul sürecini gözden geçirmeleri ile de genişleme süreci devam etmiştir.

4.2.1.6.4. Üyelik İçin Pratik Hazırlıklar

Mevcut Müttefikler ve bu üç ülke, bugünden başlayarak üyelik işlemlerinin tamamlandığı güne kadar olan süre içerisinde bu ülkelerin NATO sorumlulukları ve yükümlülüklerini en iyi şekilde üstlenebilmeleri için bir hazırlık yapmalarını arzu etmektedir. Bu amaçla ittifak, bu arada sürmekte olan onay sürecine karşı gereken

[352] NATO Dergisi (Temmuz-Ağustos 1997)

duyarlılığı elden bırakmaksızın, bu üç ülkeyi uygun olan ittifak faaliyetlerine dahil etmek için çaba sarf edecektir. İttifak Devlet ve Hükümet Başkanları, bu amaca uygun düzenlemeler yapılması için Kuzey Atlantik Konseyi Daimi Oturumunu görevlendirmişlerdir.

Bu üç ülkenin ittifakın savunma planlama ve askeri yapısına tam anlamıyla katılma konusunda daha önceden açıklamış oldukları niyetleri taahhüt etmeleri durumunda kabul öncesi devrede ittifakın komuta ve kuvvet yapılarına bir an önce katılımları için hazırlanmaları önemli olacaktır. Uygun olduğu durumlarda savunma ve askeri alanlardaki pratik hazırlıklar Barış İçin Ortaklık Programı içerisinde yapılacaktır. Bu arada müstakbel üyelere, bizzat rol almasalar bile, savunma planlama disiplinleri tanıtılacaktır.

İttifakın en önemli araçlarından biri olan kuvvet planlaması, barışı destekleme operasyonları dahil tüm NATO misyonları için gerekli askeri şartları ve diğer şartları tanımlamayı amaçlar. Ayrıca ittifak içerisinde, BAB başkanlığında yürütülecek operasyonların planlanmasında tüm Avrupalı Müttefikleri destekler. En önemli iki unsur, hedeflerin saptanması (Bakanlar tarafından onaylanmış Kuvvet Hedefleri vasıtasıyla) ve performansın değerlendirilmesidir(İttifakın Savunma Planlama Sualnameleri vasıtalarıyla). İttifak, yeni üyelerin entegrasyonunu şu şekilde kolaylaştırmayı düşünmektedir;

- Bu ülkeleri kuvvet taahhüdünde bulunmadan Savunma Planlama Sualnamesini tamamlamaya bir an önce teşvik ederek,
- Bu ülkeler için, NATO'nun Müttefikler için olan kuvvet planlama hedeflerine benzer gayri resmi'' öngörülen kuvvet hedefleri ''geliştirerek,
- Bu kuvvet hedeflerini sonuçlandırmak amacıyla görüşmeler önererek.

Yeni üyelerin katılımının genişlemiş bir ittifakın kuvvet planları ve savunma gereksinimleri (kaynak yönündeki etkiler dahil) üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesinin yapılması gerekli görevlerden biridir. Bu çalışmanın önemli bir unsuru, NATO'nun yakın gelecekte toplu savunma ve diğer misyonlarını ilave muharip kuvvetler olarak üslendirmekten ziyade, diğer yeteneklerin yanı sıra,

pekiştirme yeteneği ile yürüteceği yönündeki açıkça ilan edilmiş hedefidir. Bu nedenle ittifakın özellikle, genişleyen üyeliğin müştereken finanse edilen yatırım programı (Komuta ve kontrol, hava savunma, yedek güçlerin sevk ve celp işlemleri gibi alanlarda) üzerindeki potansiyel etkilerini incelemesi gerekecektir.

Katılım öncesi dönemde, yeni gelecek ulusal delegasyonlar için kalacak yer. teknik destek ve yeni üyelerin uluslar arası personel ve diğer ittifak yapılarında temsil edilmesi gibi bazı pratik konuların da ele alınması gerekecektir. Yeni üyelerin katılımı kaynak konusunu da gündeme getirecektir. Madrid Zirvesi, Kuzey Atlantik Daimi Oturumunu bu konuların analizini yapmak üzere görevlendirdi. NATO Devlet ve Hükümet Başkanları, bugünkü güvenlik ortamında, ittifaka yeni üyelerin katılımıyla ortaya çıkacak maliyetin halledilebilir olduğuna ve gerekli kaynakların sağlanacağına inandıklarını belirttiler. Genişlemiş bir ittifakın gereksinimleri konusu ittifakın uyarlanmasına ilişkin yürütülen diğer çalışmalar içinde ele alınacak ve ittifakın etkinliğinin devamı garanti altına alınacaktır.

4.2.1.6.5. Kapıları Açık Tutma Politikasına Devam Taahhüdü

Müttefikler, Madrid'de NATO'nun Kuzey Atlantik Antlaşmasının 10 ncu maddesi uyarınca kapılarını yeni üyelere açık tutmaya devam edeceğini ve ittifakın, Kuzey Atlantik Antlaşmasının ilkelerini ileriye götürebilecek ve Avrupa-Atlantik sahasındaki güvenliğe katkıda bulunabilecek yeni üyelere açık olduğunu bir kez daha belirttiler. İttifak önümüzdeki yıllarda üyelik sorumlulukları ve yükümlülüklerini üstlenebilecek daha birçok ülkeye üyelik çağrısında bulunacağını ummaktadır. NATO üyelik konusuna olan ilgilerini belirtmiş olan ülkeler ve daha ileri bir tarihte üyelik konusuna ilgi gösterebilecek ülkeler ile faal bir ilişki sürdürecektir. NATO üyesi olma konusundaki arzularını belirtmiş, ancak Madrid'de üyelik konuşmalarına başlamak üzere davet almamış olan ülkeler 1995 NATO'nun Genişlemesi çalışmasına dayanarak ve coğrafik konumlarına bakılmaksızın gelecekteki üyelik için düşünüleceklerdir. Antlaşmanın hedeflerini yerine getirecek hiçbir Avrupalı Demokratik ülke üyelik konusunda değerlendirmelerin dışında tutulmayacaktır. Müttefikler, halen devam etmekte olan ittifakın genişlemesi sürecinin tüm Müttefiklerin güvenlik endişelerini dengelemesi, ittifakın genel çıkarlarına hizmet

etmesi ve Avrupa Güvenlik ve İstikrarını iyileştirmesi gereği konusunda hem fikirlerdir.

Üyelik arzusundaki ülkelerin Avrupa–Atlantik Ortaklık Konseyi ve Barış için Ortaklık Programına faal olarak katılımları politik ve askeri açıdan ittifakın çalışmalarıyla kaynaşmalarını sağlayacaktır. İttifak NATO üyeliği arzusunda olan ülkeler veya üyelik konusundaki soruları üzerinde NATO ile bir diyalog sürdürme isteğinde olan ülkelerle bu yoğun temaslarını sürdürecektir. Bu yoğun diyaloglar NATO üyeliği ile ilgili tüm politik, askeri ve mali konuları kapsayacaktır. Bu diyalog süreci Avrupa- Atlantik Ortaklık Konseyi çerçevesinde yapılacak toplantıları ve Kuzey Atlantik Konseyi ve daimi oturumu, NATO uluslararası ve diğer NATO organlarının mutat toplantılarını da içerisine alacaktır. NATO Dışişleri Bakanları bu süreci devamlı olarak gözden geçireceklerdir. NATO Devlet ve Hükümet Başkanları 1999'daki toplantılarında bu süreci gözden geçirme görevini üslenmişlerdir.

NATO üyeliği arzusunda olan ülkeler konusunda, ittifak bir çok Güney Doğu Avrupa ülkesinde demokrasi ve hukukun üstünlüğü konusundaki olumlu gelişmelerin bilincindedir. Aynı zamanda bu bölgedeki ülkelerde daha fazla istikrar, güvenlik ve işbirliğine ve Avrupa-Atlantik toplumuna entegrasyonun geliştirilmesine duyulan ihtiyacında farkındadır. Ayrıca üyelik arzusunda olan Baltık ülkelerindeki giderek gelişen istikrar ve güvenliğin de farkındadır. İttifakın geleceği düşünüldüğünde barış içinde, bölünmemiş ve müreffeh bir Avrupa için bu hedefler doğrultusunda ilerlemesinin önemi ortaya çıkmaktadır.[353]

4.2.1.6.6. 1999 Washington Zirvesi ve Üyelik Eylem Planı

23-24 Nisan 1999 tarihlerinde yapılan Washington Zirvesinde, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'nın NATO üyeliği onaylanmış ve NATO'nun üye sayısı 19 olmuştur. Müttefik liderler, bu ülkelerin NATO'ya katılacak yeni ülkelerin sonuncusu olmayacağını ve genişleme projesinin 2002'de tekrar ele alınacağının kararını aldılar. Yine bu zirvede, NATO'ya üye olmak isteyen dokuz ülkenin (Romanya, Bulgaristan, Slovakya, Makedonya, Slovenya, Arnavutluk, Litvanya, Letonya, Estonya) NATO'ya üye olmaya yönelik gayretleri takdirle

[353] A.g.e.

karşılanmış, ancak hiçbir ülkeye üyelik takvimi ve önceliği verilmemiştir. Bunun yerine, NATO'ya üye olmaya istekli ülkelere konuya ilişkin hazırlıklarını yönlendirmek için Üyelik Eylem Planı (Membership Action Plan/MAP) önerilmiştir.

Üyelik Eylem Planı; NATO'nun kapıları açık bırakmasının önemini ve esasını belirtmektedir. Bununla birlikte Üyelik Eylem Planı'na katılım ne gelecekteki üyeliği garanti etmekte ne de bu plan istekli ülkelerin yapmaları gerekenlerle ilgili bir çeklist içermektedir. Üyelik Eylem Planı, BİO (PFP) programının yerine düşünülmüş bir program değildir. Üyelik Eylem Planı, istekli ülkelerin, üyeliği başarma yolundaki hazırlıkları hakkında NATO tarafından verilen somut geri besleme ve tavsiyeleri içerir. Bu her ülkenin adaylık isteğini güçlendirmek için gerekli bir dizi aktiviteleri kapsar. NATO'ya yeni üye olan 3 ülke ile yapılan diyaloglardan kazanılan deneyimle hazırlanan bu plan Washington Zirvesi'nde yayımlanmıştır.[354]

Buna göre, istekli ülkelerin daveti ile ilgili olarak başlayacak giriş koşulları görüşmeleri ile alakalı kararlar NATO tarafından durum değerlendirmesi yapılarak, genel mutabakatla alınacaktır. Söz konusu plan, üyelik için aşağıda belirtilen beş alanda, belirlenen standartlara ulaşmak için yapılması gereken aşağıdaki faaliyetleri içermektedir:

- Siyasi ve ekonomik konular
- Savunma/askeri konular
- Kaynak konular
- Güvenlik konuları
- Yasal konular

İttifaka katılmaya istekli olan ülkeler (Aspirant Countries), Üyelik Eylem Planına göre, yıllık hazırlık programlarını hazırlamaktadırlar. Üyelik Eylem Planı ve ülkelerin milli hazırlık planları dikkate alınarak tespit edilen beş faaliyet alanında müşterek faaliyetler icra edilecek ve 19+1 formatında toplantılar düzenlenecektir.

[354] NATO Internet, NATO Fact Sheets, Membership Action Plan

4.2.2. Genişleme ve NATO'ya Etkileri

Reginald J.Harrison göre, dünya politikalarında yer alan değişimlerin mantıki bir sonucu olan "entegrasyon"(bileşme) hareketleri dünya politikasının akış yönünü değiştirmiştir.bugün gelişmekte olan toplumlar için "transformasyon" amacı olan entegrasyon aynı zamanda modernleşme için de bir vasıta olarak görülmekte ve "Soğuk Savaş" sonrası dünyamızdaki oluşumları en iyi tanımlayan kavramlardan biri olarak kabul edilmektedir.[355]

4.2.2.1. Genişlemenin Getirdikleri

1997 Madrid Zirvesi'nde Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan'ın NATO'ya katılmaları için resmi olarak davet edilmelerinden sonra, Aralık 1997'de İttifak Dışişleri Bakanları Çek, Polonyalı ve Macar meslektaşları ile her bir ülke için bireysel olarak bir 'Katılım Protokolü' imzalamışlar ve 1999 Washington Zirvesi'nde bu üç ülke ittifakın yeni üyeleri olarak zirvede yer almışlardır. Ayrıca, İttifaka katılmak isteyen ve bu yeteneğe sahip ülkelere İttifakın kapılarının sonuna kadar açık olduğu yine teyit edilmiştir. Bunun da ötesinde 9 ülkenin (Romanya, Slovenya, Estonya, Letonya, Litvanya, Bulgaristan, Slovakya, Makedonya, Arnavutluk) ismi bizzat zikredilerek 'üyelik için özlem duyan ülkelerin', bu yöndeki çalışmalarının takdir edildiği belirtilmiş; ancak, hiç bir ülkeye üyelik takvimi ve önceliği verilmemiştir. Bu çalışmaların daha da ileriye götürülebilmesi için, 19+1 şeklindeki toplantıların başlatılması ve gelecekteki üyelik için uyumlulaştırma sürecinin hızlandırılması öngörülmüştür.

NATO'ya üye olmaya istekli ülkelere, konuya ilişkin hazırlıklarını yönlendirmek için "Üyelik Eylem Planı (Membership Action Plan)" önerilmiştir. Söz konusu plan, üyelik için aşağıda belirtilen beş alanda, belirlenen standartlara ulaşmak için yapılması gereken faaliyetleri içermektedir.

- Siyasi ve ekonomik konular
- Savunma konuları ve askeri konular

[355] Harrison Reginald J., Europe İn Question:Theories Of Regional International Integration, New York University Press, New York-1974, s.133

- Kaynak konuları
- Güvenlik konuları
- Yasal konular

İttifaka katılmaya istekli olan ülkeler (Aspirant Countries), üyelik eylem planına göre, yıllık milli hazırlık programlarını düzenlemektedirler. Üyelik eylem planı ve ülkelerin milli hazırlık planları dikkate alınarak tespit edilen beş faaliyet alanında müşterek faaliyetler icra edilmekte ve 19+1 formatında toplantılar düzenlenmektedir. Bu toplantılar :

- NATO makamlarınca, toplantılarda görüşülmek üzere, istekli ülkelerin milli programlarında sağladıkları gelişmeler hakkında bir rapor hazırladıkları yıllık 19+1 konsey toplantıları,
- NATO'nun sivil ve askeri kanat temsilcileri toplantıları,
- Ayrıca, NATO'nun ve NATO üyelerinin, savunma / askeri alanda ilgili ülkeye yapmış oldukları ikili ve çok taraflı yardımların koordinasyonu için 19+1 düzeninde yıllık "Clearing House (Görüş Alış Verişi)" toplantılarıdır.

Ayrıca, siyasi, ekonomik, savunma ve Askeri alanlarda müşterek faaliyetler icra edilmektedir. Bu kapsamda; Barış İçin Ortaklık (BİO) ülkeleri, kendi tespit ettikleri alanlarda BİO faaliyetlerine iştirak edebilmektedirler. NATO yetkililerince, istekli ülkelerin iştirak edeceği BİO faaliyet alanları seçilmekte ve anılan ülkeler bunlara katılmak için gayret göstermektedirler. BİO ülkelerinin Savunma ve Kuvvet Planlama Sistemi (Planning And Review Process/Parp), NATO'nun kendi sistemi ile uyumlu hale getirilecek ve BİO ülkelerinin tüm kuvvetleri kuvvet planlama sistemine dahil edilecektir.

Almanya'nın kendi politikaları doğrultusunda yaptığı çalışmalara karşılık, Balkanlarda orta vadede Romanya ve Bulgaristan'ın, Kafkaslarda ise orta veya uzun vadede Azerbaycan ve Gürcistan'ın NATO'ya üye olmalarının, Türkiye'nin güvenlik menfaatlerine hizmet edeceği düşüncesinden hareketle, bu ülkelerin NATO'ya üyelik perspektifinin açık tutulması gerektiği kıymetlendirilmektedir. Tito'nun ölümünden

sonra Yugoslavya'nın parçalanması ile ateşlenen Balkanlardaki çatışmalar 1990 yılından beri sürmektedir. Önce Slovenya-Sırbistan ve Hırvatistan-Sırbistan çatışmaları, arkasından Sırbistan-Bosna Hersek çatışması başlamış ve NATO'nun müdahalesi sonrasında 1995'ten itibaren kısmi barış elde edilebilmiştir. Ancak, takiben Sırbistan'ın Kosova'ya müdahalesi ile başlayan çatışmalar yine NATO'nun müdahalesi ile durdurulabilmiştir. Şu anda da Arnavutluk-Makedonya gerginliği sürmektedir. Yakın zamanda da Balkanlarda istikrarın sağlanamayacağı görülmektedir.

"Üyelik Eylem Planı"na dahil olan ülkelerden Makedonya ve Arnavutluk'un NATO'ya üye olması, Balkanların ve dolayısıyla Türkiye'nin güvenlik ve istikrarı açısından önemlidir. Bu ülkeler NATO üyesi olduğu taktirde Balkanlarda meydana gelen çatışmaların önlenmesi söz konusu olabilecektir. Ancak, diğer taraftan istikrarsız iki ülkenin NATO üyesi olması NATO'nun istikrarını da bozabilecektir. Bu nedenle bu iki ülkenin yakın gelecekte NATO'ya üyeliği zor gözükmektedir. İttifakın yeni üyelere açılmasının altında yatan temel amaç NATO'nun askeri etkisini ve yeteneklerini genişletmek veya temel toplu savunma özelliğini değiştirmek değil, Avrupa'nın bütününde istikrarı artırmaktır.

NATO'nun toplu güvenlik garantisi ve çokuluslu kuvvet yapılarına dayanmakta olması riskleri, sorumlulukları ve harcamaları paylaşarak yukarıdaki hedefe ulaşmanın en iyi yoludur. İttifakın dışa açılması, üç yeni üyenin katılımı ve BİO programı çerçevesindeki ortaklık ve işbirliğinin etkileri askeri açıdan dikkatlerin mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlara yönelmesini mümkün kılmıştır. Bu da kriz yönetiminin mukabele, takviye ve diğer ihtiyaçlarını hızlandırmak amacıyla tasarlanmış daha hareketli ve daha esnek yetenekler anlamına gelmektedir. Yeni üye olan ülkeler NATO'nun tüm misyon ve görevlerine katılacaklar, entegre askeri yapıya katılan diğer ülkelerle beraber NATO kuvvet yapılarının planlama, geliştirme ve personel sağlama faaliyetlerine dahil edileceklerdir.[356]

1999 yılında Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin resmen NATO'nun bünyesine katılmasıyla, Orta ve Doğu Avrupa'da ortaya çıkan jeopolitik boşluk alanı doldurulmuştur. Böylelikle, NATO ve ABD, Polonya'dan Adriyatik'e

[356] NATO El Kitabı, s.15.

inen kuşak üzerinde yeni bir dengeleyici stratejik rol üstlenmiştir. Doğuya doğru bu genişleme stratejisi içerisinde, NATO'ya üye olabilmek amacıyla, öncelikle doğu Avrupa ülkeleri tarafından yapılan gayetler ve daha doğuda Gürcistan ve Azerbaycan'ın niyetleri ile hem Kıta Avrupa'sında, hem de en doğuda Rimland'ın kritik noktalarından birisi olan, Kafkasya'da, güvenli stratejik kuşağı tamamlanmış olacaktır. Üyelik sorumluluk ve yükümlülüklerini üstlenebilecek durumda ve buna gönüllü olan ülkelerin İttifak'a katılması, ittifakın genel siyasi ve stratejik çıkarlarına hizmet edecek ve Avrupa çapında güvenlik ve istikrarı pekiştirecektir. Genişleme süreci, Merkezi ve Doğu Avrupa bölgelerinde barış ve istikrarın gelişmesine önemli katkı sağlayacaktır. Genişlemenin artarak devam etmesi, NATO'nun bölgedeki ağırlığını giderek artırarak, anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesine ve dolayısıyla bölgesel istikrarın daha da gelişmesine yardım edecektir.

Süreç; bir yandan barış ve istikrara hizmet ederken, diğer yandan bölgede mevcut eski Sovyet nüfuzunun giderek azalmasına yol açacak siyasi sonuçları yanında, Rusya Federasyonu'nun ekonomik yönden de kayba uğramasına neden olacaktır.

NATO'ya katılacak ülkelerin, mevcut harp silah ve teçhizatlarını NATO standartlarıyla uyumlu hale getirme çabaları, Batı Dünyasının harp sanayiine olumlu girdiler sağlayacaktır. Genişleme sürecinde yeni birçok ülkenin müttefik ülke konumuna gelmesi; NATO topraklarının genişlemesine neden olacak, bu da ortaya çıkabilecek krizlere müdahalede NATO'nun coğrafi gücünü artıracaktır.

NATO'nun genişlemesi halinde meydana gelebilecek sorunları çok yönlü olarak ele alan Karl Heinz Kamp bu konuda kayda değer görüşler ileri sürmektedir. Yazar, eski Yugoslavya'daki savaşı ve ülkelerin silahlı kuvvetlerini NATO'nun geleneksel alanı dışına merkezi ve Doğu Avrupa da meydana gelebilecek bir çatışma göndermeye hazır olmadıklarını belirtmekte, ülkelerin sadece insancıl yardım ve barışın idamesine katkıda bulunabileceklerini savunmaktadır. Yazar, ayrıca Amerika Birleşik devletlerinin, merkezi ve Doğu Avrupa sorunlarına girmeye istekli olmadığını genişlemenin milyarlarca dolara mal olacağını, Almanya'nın tutumunu açıklık kazanmadığını diğer üye ülkelerin görüşlerinin de henüz belirgin biçimde ortaya konulmadığını bu nedenle üyelik başvurusunda bulunan ülke taleplerinin çok

zayıf bir ihtimal olduğunu belirtmektedir.[357] NATO'nun genişlemesi durumunda meydana gelecek sorunlarla ilgili olarak oldukça karanlık bir tablo çizen Karl Heinz Kamp, genişlemiş bir NATO da üye ülkeler arasında önemli anlaşmazlıklar ve görüş ayrılıklarını kaçınılmaz bir sonuç olarak görmekte, karar alma, işbirliği ve koordinasyon sağlama konusunda çeşitli güçlükler doğabileceğine dikkati çekmekte, potansiyel üyelerin sorunları ile birlikte NATO ya geleceklerini ve bu sorunların NATO içinde çözümlenemeyeceğini iddia etmekte, buna örnek olarak da Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlığa işaret etmektedir.[358]

4.2.2.2. Genişlemenin Olumsuz Tarafları

Genişlemenin, NATO için olumsuz tarafları da söz konusudur. Genişlemeye karşı olanların ileri sürdüğü en önemli nedenlerden biri, genişlemenin ortaya çıkaracağı askeri nitelikli sorunların karmaşık olmasıdır. Özellikle, kurumsal ve operasyonel temelli olan komuta kontrol yapılarındaki sorunların halli için, uzun bir dönem ve yoğun çalışmalar gerekmektedir. İttifakın, askeri krizlere tepki ve müdahale için yıllarca uğraşarak geliştirdiği bir kurumsal yapısı vardır. Aynı ekipmanlarla donatılmış, aynı eğitimi almış, benzer ünitelerde organize olmuş benzer düşüncelerdeki insanların oluşturduğu komuta kontrol yapısı, Soğuk Savaş boyunca ortak bir NATO doktrini çerçevesinde uyumlu bir davranış sergilemiştir. Ancak, yeni kabul edilen ülkelerin her birinin silahlı kuvvetleri ise, önceden ait oldukları Varşova Paktı'nın doktrinlerine ve anlayışına uygun olarak yapılanmıştır ve özellikle de demokratik bir sistemde ve demokratik bir sistem için, silahlı kuvvetlerin rolü hakkında farklı görüşlere sahiptirler.

Her ne kadar ciddi bir reform dönemine girmiş olsalar da, bu kadar kısa bir süre içinde gerekenlerin hepsini yapmaları ve bir de buna ilaveten NATO komuta kontrol yapılarına uyum sağlamalarını beklemenin aşırı iyimserlik olacağı bariz bir gerçektir. Çünkü, hem maddi alanda (ekipman, lojistik, askerlerin eğitimi, iletişimi sağlayacak iyi derecede bir dil eğitimi, vb) hem de psikolojik (işbirliği ruhu oluşturulması, Batının dost olarak kabul edilmesi, çıkarların ortaklığına inanılması, vb.) alanda yapılması gerekenler bir hayli fazladır ve hepsi de para, zaman ve

[357] The Folly Of Repid NATO Expansion, Foreign Policy 38 Spring-95, s.119
[358] Silahlı Kuvvetler Dergisi, Ocak 1996, Sayı:347, s.55

psikolojik kabullenme gerektirmektedir. ABD'de, stratejik araştırma kurumu RAND tarafından yapılmış olan bir çalışmaya göre Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin NATO'ya girmesi halinde, ki girdiler, askeri kuvvetlerinin kalitesini yükseltmek ve altyapılarını geliştirilmek için gerekli maliyeti karşılayabilmek amacıyla AImanya, Fransa, İngiltere ve ABD'nin İttifak bütçesine ek olarak 17 milyar dolarlık bir katkıda bulunması gerektiği tespit edilmiştir.Araştırmaya göre; Türkiye'nin de dahil olduğu diğer 12 asli NATO üyesi, fazladan 12 milyar dolarlık bir yükü omuzlamak zorunda kalacaktır.

Genel anlamda NATO'nun genişlemesi konusunda ileri sürülen görüşleri şöyle toparlayabiliriz: NATO'nun Orta ve Doğu Avrupa'yı kapsayacak şekilde genişlemesini savunanlara göre, bu genişleme bu bölgelerde savaş çıkma olasılığı azaltacak yeni üyelerin benzer düşünceleri paylaşması ve ortak sorumluluklar yüklenmeleri ile bu bölgelerde istikrarsızlık yaratabilecek güç boşluğunu ortadan kaldıracak; Rusya'nın güç kullanarak bu ülkeleri tehdit etmesi engellenecektir. Rus tehdidine karşı NATO'nun müdahale ile yanıt verme yerine geniş üye topluluğuna sahip ittifak olması en doğru yoldur. Genişlemeye karşı çıkanlara göre ise, NATO'nun genişlemesinin örgütü hantallaştıracak ; askeri bir örgütten çok siyasi örgüte dönüştürecek; Baltık ülkeleri ile Ukrayna'nın Rusya ile ilişkilerini bozacak üyeliğe alınmayan ülkelerin güvenliği tehlikeye girecek; genişlemenin ABD ve yeni üye ülkelerin askeri bütçelerini artırıp sorunlara yol açacaktır. NATO'nun doğuya doğru genişlemesi Rusya'nın tepkisini çekecek ve bu ülkede aşırı milliyetçileri güçlendirecektir. Halbuki NATO soğuk savaş örgütüdür ve bugün bu örgüte ihtiyaç kalmamıştır.[359]

NATO'nun genişleme stratejisinin Almanya'nın birliğinin desteklenmesi ; BDT, Ukrayna ve Rusya 'da reformları gerçekleşmesi için yardım edilmesi ; Avrupa Konseyi ve BAB kapsayacak şekilde Avrupa güvenlik ve ekonomik kurumlarının güçlendirilmesi ve geliştirilmesi olduğu belirtilmektedir.[360] Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği sorusu NATO'yu meşgul etmeye devam etmektedir. İttifak

---

[359] Yıldız Yavuz Gökalp, ''Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de Hegemonya Mücadelesinde NATO'nun Yeri'' global Stratejide Ortadoğu, s.8

[360] Bureau of European And Canadian Affairs,U.S.Department of State.''Report To Congress On The Enlargement of North Atlantic Treaty Organization:Rationale,Benefits,Costs And Implications'', ''Report To Congress On NATO Enlargement, February 24, 1997, s.1

içersinde NATO ve ABD ile ilişkilerinde ve Avrupa Güvenlik ve Savunma kavramı ile ilgili cevaplanmayan sorular sebebiyle, Birleşik ve Müşterek Görev Kuvveti tam olarak uygulanamamıştır.[361]

NATO'nun genişleyerek daha etkin ve kapsayıcı bir örgüt haline getirilmesi düşüncesi ve buna göre belirlenen "yeni strateji, Batı güçlerin Akdeniz Ortadoğu Kafkaslar ve Güneydoğu Asya'daki çıkarları garanti altına alma hedefini içermektedir. "Avrupa Güvenlik Yapısı " adı altında, BAB, AB, NATO Avrupa Konseyi KAİK barış içi Ortaklık, AGİT gibi Japonya'dan Kanada'ya kadar 57 ülkenin[362] yer aldığı örgütler devletlerin uluslar arası sistemle bütünleşmelerini sağlamada önemli rol oynamaktadırlar.

4.2.3. Genişleyen NATO ve Rusya Federasyonu (RF) İlişkileri

Ruslar ile yüzyıllar öncesine dayanan güven ve güvenlik sorunları bulunan Alman toplumunun ilk olarak Batı ve Doğu Almanya' nın birleşmesiyle kendine güvenin artması ve ülkenin doğusuna Ruslar ile tarihsel savaş koridoru olan Polonya, Çek cumhuriyeti ile birlikte Slovakya ve Macaristan 'dan oluşan bir duvar örmek suretiyle kendini kalıcı güvence altına almak istemesi sonucunda NATO'nun doğuya doğru genişleme süreci başlamıştır. Bir yandan ekonomik ve siyasi alanlarda güçlenen Almanya'nın Avrupa Birliği politikalarına da sirayet deden doğuya doğru genişleme politikası, diğer yandan transatlantik bağının ABD için hayati önem arz etmesi ve bu çerçevede Almanya'nın ekonomik ve siyasi gücünün gerisinde kalan askeri etki alanı sebebiyle ortaya çıkan güvenlik zaaflarını gidermek amacıyla NATO'nun doğuya genişleme politikası, Amerikan dış politikasının en önemli önceliklerinden biri haline gelmiştir. Nitekim uzun yıllar süren tartışmalara ve inatlaşmalara karşın Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan Nisan 1999 itibariyle NATO bünyesine katılmışlardır.[363]

---

[361] Çora Nazmi, Büyük Türkiye, İrfan Yayınevi, İstanbul-2000, s.134

[362] Hojberg Anne-Elsa,"The Europan Security Structure.A Plethora Of Organizations?", NATO Review No.6, November 1995, S.33

[363] Kibaroğlu Mustafa, "Rusya'nın Yeni Ulusal Güvenlik Konsepti Ve Askeri Doktrini", Avrasya Dosyası ,Kış 2001, C.6,Sayı.4,S.95

NATO'nun genişleme tartışmalarının başladığı ilk günden bu yana, adaylık ülkeler arasında daima Orta veya Doğu Avrupa ülkelerinin ismi geçmiştir. Eski Varşova Paktı ülkelerinden olan ve uzun yıllar ağır Rus baskısına maruz kalan Baltık ülkelerinin ismini gündeme getiren bir iki cılız sesten başkası olmamıştır. Rusya için çok önemli stratejik önemi haiz olan Baltık ülkeleri de, diğer ülkelerle aynı nedenlerle NATO üyeliğini istemektedirler. Eski Sovyetler Birliği'nin, kuzeyde denize açılan kapısı olan Baltık ülkelerinin, bugünkü Rusya için önemi aynen, belki de daha fazla devam etmektedir .

SSCB'nin dağılmasıyla yeniden bir yapılanma sürecine giren Rusya Federasyonu, 1993 yılına kadar Batı'ya yönelik bir dış politika izlemiştir. Aynı yılın Kasım ayında kabul edilen Rus askeri doktrini ise 'bağımsız Kafkas ülkeleri ve Orta Asya devletlerini Rusya'nın etki alanı olarak tanımlanmış' ve bunlara müdahale hakkı resmen ilan edilmiştir. Kabul edilen bu 'yakın çevre politikası', Rus dış politikasındaki sertleşmenin en açık belgesidir.

Yeni askeri doktrinini kabul eden Rusya, ilk dönemin belirsizliği içinde, Ocak 1994 Zirvesinde prensip olarak benimsenen genişlemeye karşı açık bir tavır sergilememiştir. Ancak, sürecin zamanlamasıyla ilgili somut belirtilerin ortaya çıkmasıyla birlikte, itirazda bulunmuş ve bunun dozunu, Haziran 1996 başkanlık seçimleri perspektifinde gittikçe arttırmış ve ana hatlarıyla şu dört gerekçeye dayanmıştır;

- Genişleme ile birlikte Moskova, izole ve marjinalize edilecektir,
- Genişleme, ülke içerisindeki milliyetçi kanadı güçlendirecek ve reformlar suya düşecektir .
- Rus askeri bürokrasisi, Rusya'nın sınırlarına daha çok yaklaşan yeni bir NATO tehdidinden endişe duymaktadır .
- Rus politika yapımcıları ve stratejistleri, 'genişlemenin Rusya'nın büyük-güç yapılanmalarına ve etkisine olanak tanımayan yeni bir Avrupa güvenlik sistemine yol açacağını düşünmektedirler.[364]

[364] Asmus Ronald D.-Kugler, Richard L- Larrabee, F. Stephen.. "NATO Expansion: The Next Steps".

Bu itirazlar, START II Anlaşmasının onayı, Dayton Barış Antlaşmasının uygulanması gibi konularda Rusya'nın işbirliğine, müttefiklerce duyulan ihtiyaç nedeniyle etkili olmuş; neticede süreç yavaşlayarak, Moskova'yı mümkün olduğunca rahatsız etmeyecek bir içerik ve tempoda, bir tür vakit kazanma egzersizine dönüşmüştür. ABD'nin ve ittifakın bu alanda Rusya'ya karşı benimsediği yatıştırmacı ve tatminkar politika, bu konudaki görüşleri yumuşatmıştır. Rusya'nın, Barış İçin Ortaklık Programı çerçevesinde Bosna'daki operasyonda yer alması bunun ilk açık belirtisi olmuş, 1997'de NATO ile Rusya arasında imzalanan Kurucu Senet ile de bu ilişki kurumsallaşmıştır. NATO, RF'yi yeniden muhasım ve saldırgan bir konuma getirmemek için, anılan ülkenin büyüklüğünü ve potansiyel gücünü de göz önünde bulundurarak, bu ülkeyle özel ilişkiler tesisine yönelmiş ve RF ile daha yakın ilişkiler tesis edilmesi gündeme gelmiştir.

Bu kapsamda yapılan çalışmalar sonucunda, 27 Mayıs 1997 tarihinde, Paris'te yapılan zirvede NATO-Rusya Federasyonu (RF) kurucu senedi (Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security Between NATO and RF) imzalanmıştır.

NATO'nun genişleme süreci konusunda görüş farklılıkları söz konusu olmuştur. Almanya'yı düşündüren Rusya'nın tepkisidir. Nitekim NATO'nun Paris Temel Senedi ,Rus Komünist Partisi lideri Gennady Zyuganov'a göre;kayıtsız şartsız teslimiyet belgesinden başka bir şey değildir.[365]

NATO ve Rusya için güvenlik ortamı özellikle 11 Eylül 2001'den sonra önemli bir şekilde değişmiştir. NATO ve Rusya global terörizm ve kitle imha silahlarının yayılması gibi uluslar arası tehditleri de ihtiva eden birçok benzer güvenlik sorunlarıyla karşı karşıyadır. Avrasya'daki tüm milletler için sürekli güvenlik sağlanmasına yardımcı olabilecek samimi bir ortaklığa dayanan yeni bir ilişki oluşturmak karşılıklı çıkarlara uygundur ve Rusya'nın demokratik, pazar ekonomisi merkezli uluslar ailesine girişini hızlandırabilir. Diğer hedeflerin yanında bu işbirliği dengeli ilişkiler, güven ve saydamlık oluşturmaya da yardım etmeli; Orta Avrupa da dahil Avrupa devletlerinin çıkarlarını da göz önünde bulundurmalı, kaçınılmaz farklılıkların müzakeresi ve çözümü için yeni mekanizmalar

---

Survival Spring 1995, V. 37, N.1, s. 21

[365] New York Times,"Tinkering Perilously With Europe",s.16

oluşturulmalı, bir konsensüs içinde görüş birliğine varılan konularda ortak karar vermeyi teşvik etmeli, hem Avrupa'da hem de dışında müşterek görevlerin uygun bir gündemini takip etmelidir.

Mayıs 1997'deki NATO-Rusya Kurucu Senedi ve NATO-Rusya Daimi Ortak Konseyi (NATO-Russia Permanent Joint Council-JPC) bir yere kadar başarılı olmuştur. Fakat Rusya, NATO'nun Rusya ile işbirliği yapılması ve özellikle Kosova anlaşmazlığında olduğu gibi bir konuda karara varmadan önce Rusya'nın çıkarlarını dikkate alma veya Rusya'ya karşı eşit davranılması konularında NATO'nun isteksizliği karşısında hayal kırıklığına uğramıştır. Aynı zamanda NATO da Rusya' nın NATO'nun Barış İçin Ortaklık (BİO) ve Daimi Ortak Konseyi de var olan işbirliği potansiyelini sonuna kadar kullanmadaki istekliliğini sorgulamıştır. Açıktır ki NATO-Rusya ilişkileri potansiyel olarak tatminkarlıktan uzak ve büyük yanlış anlama olasılığı önemli ölçüde devam ediyor.

Ruslar, NATO'nun Rusya'nın veto hakkı olmayacağı konusundaki kesin tutumunu kabul etseler de en azından NATO'nun genişlemesi konusunda ülkelerine danışılmasını ve İttifak daha fazla genişlemeden, NATO-Rusya ilişkilerinin daha da gelişmesini istiyorlar. Eğer NATO'nun genişleme süreci politik ve muhtemelen askeri gerginliklerin çıkmasını önleyecek uygun tedbirleri de beraberinde getirmezse, bir çok Rus güvenliğin azalabileceğini ve bunun tüm Avrupa dengesinde de hissedileceğini ileri sürüyor.

NATO'nun genişlemesinin geleceği ile ilgili görüş farklılıklarına rağmen; en azından kısa vadede Rusya'nın NATO'ya üyeliği hedef olmasa da Rusya'nın Avrupa'yla mümkün olduğunca çabuk ve ileri bütünleşmesinin önemi konusunda net bir anlayış vardır. Rusya geçiş dönemindedir ve Batı demokrasileriyle gittikçe artan bir şekilde bir çok değerleri paylaşsa da demokratikleşme tamamlanmışlıktan uzaktır. Aynı zamanda ekonomik bağımsızlığın düzenli bir şekilde artması da Rusya'da demokratikleşmenin kökleşmesine ve Batılı devletlerle ortaklığa da yardımcı olacaktır. Terörizmin tam tanımı, Irak ve İran gibi devletlerce oynanan roller ve bunlara yönelik olarak bir şey yapılacaksa, ne yapılacağı gibi konularda farklılıkların olması devam edecektir. Daimi Ortak Konseyi, Kosova üzerindeki farklı görüş ve çıkarlardan önemli ölçüde zarar görmüştür, Hem müttefikler hem de Rusya' nın bu

yeni ilişkinin başlangıç aşamasının Irak üzerindeki farklı düşünceler nedeniyle benzer şekilde zarar görmemesi için özel bir ilgi göstermeleri gerecektir. Her iki tarafında diğer tarafın çıkarları ve kaygıları üzerinde etki yapabilecek olayları hesaba katması da önemlidir. Örneğin son zamanlarda NATO ve Rusya ikilisinin ortaktan çok rakip olduklarını ortaya koyacak hayali senaryolar üzerine askeri tatbikatlar gerçekleştirmiştir.

Genel anlamda geliştirilmiş ve daha etkili bir NATO-Rusya ilişkisi sadece NATO'nun hedeflerine ulaşması için değil, aynı zamanda Rusya'nın soğuk savaş zihniyeti kalıntılarından kurtulması için önemlidir. Rusya ve Batı arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesindeki süreç özellikle de Avrupa Birliği ile genel durumun gelişmesini derinden etkileyecektir.

Fakat prosedürün tüm sorunlarını ilk olarak çözmek için çalışmaya başlamadan önce hangisi ilk olarak gelmelidir? NATO ve Rusya arasındaki işbirliği için yeni yapılar oluşturmak mı? yoksa gerçekten bu işbirliği üzerinde çalışmaya başlamak mı? Çalışma Grubu işbirliği için bir düzine resmi kurallar ve süreçler üzerinde uzlaşmanın yerine ortak faaliyet için somut alanların daha sonra ekleneceği "önce işbirliğini" vurgulayan güçlü bir görüşün varlığına inanıyor. NATO ve Rusya tüm tarafların çıkarları doğrultusunda işbirliğinin geliştirilmesi gereken alanları ortaya koyabilir ve sonra da bu süreçle kurumların tüm ayrıntılarını uyumlu hale getirebilir. Ortaya konanların, karşılıklı çıkarların paylaşıldığı, fikir birliği içerisinde karara varılmasının mümkün olduğu - en azından başlangıçta - NATO ve Rusya'nın görüş farklılıklarına rağmen paylaşımın uyumlu ve süreç içerisinde karşılıklı güven artarken yapılan işin önemli olduğu alanlarda aranmasında çok büyük fayda vardır. Terörizme karşı mücadelenin önemli yanlarında olduğu gibi NATO'nun Rusya ile işbirliği yapmadan başarılı olamayacağı diğer alanlar da vardır.

İşbirliği için sınırlı özel projelerin tanımlanması kanıtlanabilir erken başarı elde etmenin en etkin yoludur. Çabucak uygulanabilir bu az sayıda proje için açık, ayrıntılı, ve müşterek planlar yapılmalıdır. Bu nedenle NATO ve Rusya çok sınırlı bir yapıda da olsa, başlangıç için, en azından planlanmış ve duyurulmuş "gösteri planları" aramaya derhal başlamalıdır.

NATO ve Rusya'nın dikkate değer bir biçimde çıkarlarının ortak olduğu iki konu; terörizme karşı savaş, doğal ve insanların neden olduğu afetler gibi acil durumlara müdahaledir. Aslında yeni NATO-Rusya Konseyi'nin ilk görevi terörizm konusunda farklı görüş ve yaklaşımlara karşı ortak zemin bulmak amacıyla sürekli bir diyaloga başlamak olmalıdır. Silahsızlanma ve barışı koruma daha çok tartışma konusu olsa da bu konular hâlâ işbirliği yapılacak alanlardır. Genel olarak Rusya ve NATO ilişkilerini ortak kararlar için sorumlulukların paylaşılması prensibini esas alarak oluşturmalıdır. Yapısal ve kurumsal meseleler kritik öneme sahiptir. Yeni NATO-Rusya Konseyi kilit kurum olacaktır. Gündemle ilgili olarak, Çalışma Grubunun bu raporda incelediği husus; konuların hazırlanması, oy verme prosedürleri (özellikle ortak güvenlik faaliyetleri konusunda), Rusya'nın NATO Karargâhı unsurlarıyla ilişkileri, NATO veya Rusya'nın gerçekleştireceği benzer ve tek yanlı hareketin gayri resmi kısıtlamaları ve diğer ülkelerin çıkarlarının korunması konularına ilişkin birçok ana kriteri karşılayabilmelidir. NATO-Rusya ilişkilerinin etkili olması ve karşılıklı bir güven oluşturması için, NATO-Rusya Konseyi toplantı esaslarının belirlenmesi ve planlanmasına Rus yetkililerin ve askeri görevlilerinin katılması için bir yöntem geliştirilmeli, NATO'nun Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi üyelerinin de artan katılımına paralel olarak Rusya'nın NATO Uluslar arası Karargâhı ve Uluslar arası Askeri Karargâhı ile irtibatı için gerekli hususlar sağlanmalıdır.

NATO, Rusya, ABD ve diğer NATO üyelerinin her biri bağımsız hareket etmedeki haklarını yitirmemek isteyeceklerdir. NATO-Rusya Konseyi; NATO'nun kendi içerisinde olduğu gibi, kararın uygulanması "istekli ve imkanı olanlar" ile sınırlandırılmış bile olsa görüş birliği ile bir karara vardığında tüm tarafların buna uyması ilkesiyle işlemelidir.

Aralık 2001'de NATO-Rusya Konseyi'nin oluşturulmasının kabul edilmesiyle, NATO-Rusya Daimi Ortak Konseyi'nin varlığının son bulduğu varsayılmıştır. Çalışma Grubu bu forumun en azından kısa bir süre için güven artırıcı önlem olarak devam ettirilmesinin faydalı olup olmayacağını değerlendirmiştir. Örneğin Daimi Ortak Konseyi tüm NATO müttefiklerinin müzakereleri ve kararları kabul etmeye hazır olmadıkları 20 formatında ki konularda varolan (19 artı 1) kurallarla konuları değerlendirmeye devam edebilir. Daimi Ortak Konseyi'nde NATO-Rusya

Konseyi'nde tartışılacak konuları hazırlamak veya gayri resmi bazda bir görüş birliği oluşturmak da faydalı olabilir. Buna zıt olarak, NATO-Rusya arasında yapılan, nitelik olarak yeni bir ilişkinin henüz başlangıçta bile nitelik olarak yeni yapılara davetiye çıkardığı görüşü de önemli sayılmalıdır.

Rusya NATO ile birlikte alacakları ortak kararlar, müzakereler ve somut projelerle, Avrupa ve ötesinde barış ve istikrarı tehdit eden güvenlik sorunlarını çözümlemek için daha fazla sorumluluğu üstlenebilir. Bu da Batılı ülkelerin ve Rusların çıkarlarının nerede çatışıp nerede çatışmadığının, farklılıkların ortadan kaldırılması ve sorunların azaltılması yöntemlerinin belirlenmesine yardımcı olur. NATO-Rusya Konseyinde İttifak ile Rusya politik diyalog geliştirecek, güvenlik değerlendirmelerini paylaşacak, potansiyel tehditlere karşı (örneğin;Uluslar arası terörizm, kitle imha silahları konularında) erken uyarıyı artırmak amacıyla bilgi değişiminde bulunacaklar, kriz önlemede işbirliği yapacaklar, güvenlik tehditlerini önlemek veya tepki vermek amacıyla faaliyetler koordine edeceklerdir.

Şu ana kadar üzerinde anlaşmaya varılmış olunmasa da, yeni NATO-Rusya Konseyi 1997 NATO-Rusya Kurucu Senedi'nde beyan edilen muhtemel işbirliği alanlarına önem vermelidir. Bu rapor yukarıda sıralanan alanlara ek olarak birçok önemli konu üzerinde durmuştur. Bunlar; çatışmanın önlenmesi, koruyucu diplomasi, kriz yönetimi ve çatışmanın çözümü, Birleşik Müşterek Görev Kuvvetleri'nin harekâtına Rusya'nın katılımı, strateji üzerinde bilgi alışverişi ve danışma, savunma politikası, askeri doktrinler, bütçeler; nükleer silah konularında değişim, silahların kontrolü ve nükleer güvenlik; Harekat Alanı Füze Savunması'nda işbirliği, Bölgesel hava trafik güvenliğini artırmak, Rusya'nın NATO'nun Ulusal Silahlanma Direktörleri Konferansı'na katılımı, savunma sanayiinin dönüşümünde işbirliği, savunmayla ilgili ekonomik, çevresel ve bilimsel alanlara ilişkin projelerde işbirliği yapılması konularıdır.

NATO-Rusya Çalışma Grubu NATO-Rusya müzakeresini, işbirliğini ve bazı durumlarda müşterek karar verme ve ortak hareket etmeyi geliştirmek için dikkate değer öneriler geliştirmiştir. Buna yeni ilaveler yapılabilecektir. Bu raporda detayı verilen, Çalışma Grubunun tavsiyeleri birçok farklı fakat birbirine ilişkin alanlarda toplanmıştır. Bunlar; Askeri temaslar ve işbirliği, Rusya'nın NATO kurumlarıyla

işbirliği yapması, anti-terör ve bununla ilgili tehditler, kitle imha silahları ve yaygınlaşmasının engellenmesi, hava ve füze savunması, kriz yönetimi, uyuşmazlık ve barışı koruma, silahların kontrolü, savunma endüstrisi ve orduların işbirliği, bölgesel işbirliği, acil durumlara hazırlık ve tepki, çevre, eğitim ve tatbikat, ekonomik işbirliği gibi konulardır.

Bu alanların her birinin müzakeresi ve özel öneriler bu raporun ana bölümündedir. Bunlar potansiyel gündemin zenginliğine ve işbirliği yöntemlerini geliştirmek için mümkün olan ve çıkarlara dayanan faaliyet alanlarını gösterir. Yukarıda da belirtildiği gibi NATO-Rusya Konseyi mümkün olanlardan birkaçını yapılabilirliğini ve etkinliği göstermek, işbirliği öğeleri oluşturmak için test projeleri olarak seçmelidir. Yukarıda tartışılan olasılıklara ilave olarak senaryolar;

- Rusya Federasyonunda barış oluşturma ve korumaya odaklı müşterek NATO-Rusya eğitim merkezi kurulmalı, daha sonra barışı koruma konusunda müşterek doktrin oluşturarak teröre karşı müşterek NATO-Rusya Tugayı oluşturulması, Müşterek Deniz Görev Kuvveti oluşturmak ve denizaltı harekâtı için "Oyunun Kuralları" nı geliştirmek amacıyla işbirliği yapmak, Kaliningrad'daki Rus birlikleri ile Polonya-Almanya-Danimarka Kolordusu arasında müşterek faaliyetleri teşvik etmek,
- NATO ve Rusya'nın askeri-teknik ve politik-askeri stratejiler geliştirmesini sağlamak için Avrupa-Atlantik Bölgesel Güvenlik Grubu kurmak, Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (BMGK-Combined Joint Task Forces-CJTFs) kavramının geliştirilmesine Rusya ve diğer Barış İçin Ortaklık ülkelerinin katılması,
- Terörist tehditleri değerlendirme mekanizması, özel tehdit uyarılarının paylaşımı; kitle imha silahları konusunda işbirliğinin geliştirilmesi,-örneğin: telekomünikasyon ve bilgisayar ağlarına yönelik saldırı tehdidi, nükleer/biyolojik yıkım silahlarına karşı ortak tepkilerin geliştirilmesi-konularında Teröre Karşı Bilgi Paylaşım Merkezi oluşturulması (sonuç/önem yönetimi),
- Rusya'nın kimyasal ve diğer silahların parçalaması oranında borçlarının silinmesini öngören Biden-Lugar yasasının geliştirilmesi,

- Rus firmalarının Sovyet Birliği dönemi silah sistemlerinin modernizasyonunda yer almaları ve onların NATO standartlarında üretim ve bakım yapabilmeleri için çözüm bulunması,
- II nci Dünya Savaşı'ndan sonra Baltık Denizi'nde yığılan kimyasal silahların çevreye oluşturduğu tehdide yanıt verilmesi de dahil, kara mayınları ve kimyasal ve biyolojik silahlar gibi silahların emniyetli imhasını gerçekleştirmek için işbirliği geliştirilmesi,
- Rusya ve Avrupa'nın Marshall Merkezi'ndeki rolünün genişletilmesi, NATO Okulu (SHAPE) ve NATO Savunma Koleji, Marshall Merkezi'nden sonra Rusya'ya uygun yeni NATO-Rusya eğitim merkezi geliştirilmesi,
- NATO-Rusya Konseyi için, Konsey üyelerinin müşterek faaliyetlere fon oluşturulmasına yardımcı olması amacıyla ödeme yapacağı bir fon oluşturulması.

NATO-Rusya Konseyi'nin oluşumu Batının Rusya ile ilişkilerinde kökten bir değişimi simgeleyecektir. Bu gayri resmi olarak "ittifakla ittifak" olarak adlandırılabilecek, hakiki bir işbirliği ve uzun süreli bir ortaklığa yönelik bir hareketi temsil edecektir. Esas sorun Rusya'nın NATO ile ilişkisidir. En azından şimdilik Rusya' nın rolünün NATO ile tamamen birleşmesi değildir. Söylenmek istenen, ana konularda daha derin ve daha etraflı bir danışmadan başlayarak, NATO-Rusya işbirliği öncekinden daha yakın bir ortaklık gerektirmektedir. Madde 5'tekiler hariç Rusya' nın diğer NATO üyesi olmayan ülkelere nazaran artan bir şekilde NATO kararlarına ve faaliyetlerine katıldığı bir tür "iş ortaklığı" yada basit bir şekilde "uzun süreli üyelik" şeklinde ortaya çıkabilir.

NATO ve Rusya arasında olumlu ve sürekli bir ilişki geliştirmek için ilk olarak Soğuk Savaş'tan kalma karşılıklı güvensizliğe ait izleri silmek gereklidir. Ayrıca, geçtiğimiz birkaç yıl boyunca bu ilişkide neler olduğunu anlamak ve bundan uygun dersler çıkarmak da önemlidir.

ABD Başkanı Bill Clinton ve müttefik ortaklarının NATO'yu dönüştürme ve 21 nci yüzyıla uyumlu hale getirme çabaları süresince, Başkan George H.W. Bush'un "Bütün ve Özgür Avrupa" hedefini açıklamasından, George W. Bush ve

Vladimir Putin arasındaki görüşmelere kadar Rusya'nın NATO ile alakalı olan rolü konusu değişmez bir şekilde gündemdeki yerini korumuştur.

NATO'daki gelişimin son 10 yılı: birleştirilmiş askeri emir komuta zincirini de kapsayan, Batı İttifakı'na ait en önemli unsurlarını koruyarak, Merkez Avrupa devletlerinin Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi kurumlarıyla bütünleşmesine yardımcı olarak, eski Yugoslavya'daki çatışmalara son vererek ve daha umut verici bir duruma getirerek, Rusya'yı dış dünya ile tam bir ilişki içine sokarak, ABD'nin Avrupa ile olan stratejik ilişkilerini sürdürmeye odaklanmıştır. Bu zor bir gündem olmuştur ve Avrupa'daki diğer ülkelerle olduğu gibi Rusya'ya yapılan en son teklif, daha geniş bir Avrupa Güvenliği Planında geçerli ve eşit bir yer önermektedir. Bununla birlikte birçok Rus NATO'nun Rusya'yla bütünleşme çabalarının tutarsız olduğunu, NATO'nun genişlemesine rağmen büyük ölçüde zararı azaltma şeklinde göründüğünü düşünmektedir. Ayrıca gelecekte ittifakın NATO-Rusya işbirliğine daha fazla bir öncelik tanıması gerektiğini savunmaktadırlar. Aynı zamanda, NATO ülkeleri Rusya'nın şimdiye kadar zaten var olan fırsatlardan yeteri kadar faydalanmadığına inanmaktadır.

Tartışma ve münakaşaların en son safhalarının başında yeni ortamın NATO ve Rusya'yı bir araya getirmekle yeni kuruluşlar için bir ihtiyaç yaratacağı veya halen var olan düzenlerin yeterli olup olmadığı konusu açık değildi. Mayıs 1997'deki NATO-Rusya Kurucu Senedi ve Senedin oluşturduğu NATO-Rusya Daimi Ortak Konseyi (DOK) iyi birer başlangıç noktası olduklarını kanıtlamışlar, bir dereceye kadar da başarılı olmuşlardır. Gerçekte, İttifakın bakış açısına göre, Daimi Ortak Konseyi'nin varlığı bile NATO'nun Rusya ile yeni bir ilişkiyi ve bazı daha büyük ilişkileri düşündüğünü göstermiştir. Daimi Ortak Konseyi fazla bir şey yapmadan, sadece oluşarak politik bir öneme sahip olmuştur. Daimi Ortak Konseyi toplantıları çoğunlukla istikrarsız olmuş, fakat Kosova savaşı boyunca ve sonrasındaki zaman içerisinde birikim yapmış, NATO ve Rusya'nın düşünce bakımından oldukça büyük farklılıklara sahip olduğu zaman, Daimi Ortak Konseyi düzenli olarak, tekrar tekrar toplanmış, NATO ve Rusya için psikolojikte olsa, "savaş, savaş"tan ziyade "konuş,konuş" şeklinde bir zemin sağlamıştır.

Öte yandan Rusya algıladığı bazı durumlarda, NATO'nun kendisi ile ilgili konularında işbirliği yapmaktaki isteksizliğinden ve kararlar öncesi Rusya'nın çıkarlarının dikkate alınmaması nedeniyle hayal kırıklığına uğramıştır. Rusya'nın bakış açısından, Daimi Ortak Konseyi toplantıları genelde Rusya'nın görüşlerini ciddiye alma çabasından ziyade bir formalite olmuştur. NATO'nun genişlemesinin yanı sıra eski Yugoslavya'daki askeri harekât Rusya'nın bu endişelerinin odak noktası olmuştur. Rusya ayrıca NATO'nun diğer ülkelerdeki barışı güçlendirme vazifelerini üstlenme (barışı korumaya karşı bir seçenek olarak) konusundaki yetkilerini de sorgulamıştır. Bazı Ruslar, Rusya'nın NATO'nun barışı-koruma hareketine dahil edilmesi isteyişten duydukları rahatsızlığı da belirtmişlerdir. Bosna ve Kosova'daki gibi Rus birliklerinin, bağlı olmadıkları ve ülkelerinin karar alıcı bir konumda olmadığı politik bir oluşumdan dolaylı yollardan bile emir almalarının beklenemeyeceğini ileri sürmektedirler.

Aksine ABD ve NATO'daki bir çok ortağı özellikle NATO-Rusya Kurucu Senedi'nde ayrıntılı olarak belirtilen potansiyel işbirliği alanlarının uzun bir listesi ışığında, Rusya'nın Daimi Ortak Konseyi dahilindeki işbirliği potansiyelinden tam olarak faydalanma konusundaki arzusunu sorgulamışlardır. Müttefikler boş yere Rusya'yı Barış İçin Ortaklık faaliyetlerine tam olarak dahil etmeye çalışmışlar ve Daimi Ortak Konseyi'nin ilk zamanlarında, Sırp politikalarının Avrupa güvenlik ve demokratik gelişimi gereksinimleri ile uyuşmazlık gösterdiğinin açığa çıkmasından çok sonra, Rusya'nın Bosna ve Kosova'daki Sırp politikasına olan desteğini sorgulamışlardır.

Bu esnada Rusya, Sovyet silah sistemi ile uzun süre birlikteliği bulunan Orta Avrupa ülkeleri de dahil, Rus savunma sanayisinin Avrupa'daki siparişleri karşılama yarışından dışlanma endişesindedir. Rus savunma sanayi geleneksel pazarlarını kaybetmiştir. Bunun karşılığında müttefik yetkililer Rusya'nın Barış için Ortaklıka girmesinden beri NATO'nun, Rus savunma sanayiinin Orta Avrupa'da rekabet edebileceğini, fakat bölgede yaygınlaşmakta olan NATO standartlarına uyum sağlaması gerektiğini açıkça ifade etmişlerdir. Ruslar bu açıklamaların samimiyetinden ve pazarlardaki rekabet konusunu kendi açılarından çözüme kavuşturmanın özellikle Rus Silahlı Kuvvetleri'ndeki subaylar arasında NATO'ya

karşı daha olumlu bir tutum alma konusunda bir teşvik olabileceğinden şüphelenmişlerdir.

Dahası, kaynak eksikliği daha büyük bir Rus-NATO işbirliği için önemli bir engeli oluşturmaktadır. Rusya sermaye eksikliği nedeniyle bir çok NATO faaliyetine iştirak etmemektedir. Bu arada Ruslar sık sık kendilerine eşit davranılmadığını düşünmektedirler. Örneğin; Marshall Merkezi, NATO Okulu (SHAPE) ve NATO Savunma Koleji'ndeki müfredat, belirli bir Rus katkısı olmadan tamamen Batılı devletler tarafından geliştirilmektedir. Bu örneklerin gösterdiği gibi, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi ve Barış İçin Ortaklık olduğu kadar, Kurucu Senet ve Daimi Ortak Konseyi'nde NATO-Rusya ilişkilerinin gerçekleşmesi güç ve her iki tarafin genel politik amaçlarını da kapsayan yanlış anlama olasılığı önemlidir. Daimi Ortak Konseyi son zamanlarda güvenlikle ilgili önemli bazı sorunlarla etkili olarak ilgilenmekte veya işbirliği fırsatlarını yeterli bir şekilde değerlendirmekte yetersiz olduğunu göstermiştir. Bu nedenle son beş yıldaki NATO-Rusya ilişkileri her iki tarafin beklentilerini de karşılayamamıştır. Fakat artan ortak menfaatlerin giderek farkına varılması, gelecek için daha geniş kapsamlı bir işbirliği oluşturmak için ihtiyaç duyulan teşviki sağlayabilir.

Özellikle Kurucu Senedin 1997'de imzalanmasından sonra geçen sürede geçmiş deneyimleri incelemek, 'havayı temizlemek' ve gelecekte NATO-Rus ilişkilerini yönlendirmek için gereken bazı önemli kriterlerin anlaşılmasında yardımcı olacaktır. NATO ve Rusya'nın anlaşamadıkları konulardan ziyade terör ve Kitle İmha Silahlarının (KİS - Weapons Mass Of Destruction - WMD) yayılmasına karşı koymak gibi, onları birleştirecek konular üzerine odaklanmaları çok önemlidir.

NATO-Rusya ilişkileri için kapsam ve potansiyeli tanımlamada başlıca unsur NATO'nun değişen rolü sorunudur. NATO açısından, merkezi konu, temelde bölgesel bir Avrupalı kuruluş olarak gelişmek ve Avrupa kıtasını tehdit etme veya etkileme olasılığı bulunan sorunların peşine düşmek arasında bir seçim yapmak olarak ortaya çıkmaktadır. Yine de ne olursa olsun, NATO 'nun gelecekteki rolü Kıta ile sınırlıdır veya "alanın dışına" uzanmaktadır. 11 Eylül olayları yarının tehditlerinin jeopolitik olarak sınırlı kalmayacağını göstermiştir. Bu aynı zamanda NATO ve Rusya arasında muhtemel ve gerekli olan alanlardaki işbirliğinin benzer bir şekilde

Avrupa'nın ötesine uzandığı anlamına gelmektedir. Bu uluslar arası teröre ve kitle imha silahlarının yayılmasına karşı koyma gibi, sadece bölgesel seviyede ele alınamayacak konuları içermektedir. 11 Eylül olayları çok ciddi potansiyel Madde 5 tehditlerini sadece ABD'ye değil NATO üyelerine de göstermiştir. Bu yüzden NATO Kuzey Atlantik Bölgesi'nin güvenliğini resmi garantilerle sınırlamayı sürdürmek istese bile, Avrupa'nın ötesine bakma dışında çok az seçeneği vardır.

Kapsam ve faaliyet alanı ittifak içinde başlıca tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Belli bir yere kadar Rusya ve ABD Avrupa'nın dışındaki birçok bölgede tehdidin geniş bir perspektifini yapmaktadırlar. NATO içinde veya dışında karşılıklı bazı işbirliği imkanlarını geliştirmeleri onlar için mümkündür. Ne var ki NATO dışında hareket etmek, NATO'nun önemli imkan ve kabiliyetleri ile kaynaklarından vazgeçmek anlamına gelmektedir ki bu da iyi bir seçenek değildir. Dahası tehditlerin daha geniş tabanlı tanınmasına tepki olarak NATO'nun pratik hareket alanı ve sorumluluğu genişledikçe, Rusya'nın NATO ile beraberlik olanakları da genişleyecektir.

NATO'nun gelişen güvenlik çerçevesindeki rolünün ittifakın var olma sebebini sürdürmesi için Avrupa tabanlı bir düşmana gereksinim yoktur. NATO daha ziyade şimdi ve gelecek için, sağladığı istikrar, meydana getirdiği askeri kuvvetin bütünlüğü, devam etmesi için yardım ettiği ilişkiler, kelimenin tam anlamıyla ezici bir askeri güçten çok güvenlik için bir değere sahip ve soğuk savaş sonrası stratejik çerçevenin gelişiminden faydalanmamayı kabul etmiştir. Her devletin oluşturduğu "Bütün ve Özgür Bir Avrupa " amacını gütmek NATO'nun 1990'lardaki değişiminin kilit unsurudur. NATO ve Rusya ortak yeni tehditlere karşılık vermesi nedeniyle, NATO-Rusya işbirliği orijinal NATO çerçevesini genişletme kapasitesine sahiptir. 11 Eylül Rusya, ABD ve Avrupa'nın birçok önemli bölgede dünyanın birçok ülkesine göre birbirleri ile daha fazla ortak şeye sahip olduklarını anlamalarına katkıda bulunmuştur.

NATO geliştikçe ve değiştikçe üçgenin üç köşesi - ABD ve Rusya, ABD ve Avrupa, Avrupa Birliği Devletleri (AT) ve Rusya - arasındaki pozitif ilişki artarak daha belirgin bir hal alacaktır. Elbette ABD ve Rusya tamamıyla aynı küresel perspektifi paylaşmamakta, uluslararası terörizm tarafından ortaya çıkarılan

tehditlere karşı bakış açıları dahil olmak üzere güvenlik konularında anlaşamamaktalar ve anlaşamayacaklardır. Ama Rusya, ABD ve NATO'yu küresel polis olarak istememesine karşın, ortak güvenlik tehditlerine karşı koymak için ABD ve NATO ile işbirliği yapmak da istemektedir. Bu, Rusya'da karışık görüş ve çıkar dengeleri yaratabilir. Mesela Rusya Afganistan da El-Kaide güçleri ile yalnız baş edemezdi, ama orada ABD önderliğindeki çabalardan yararlandı. Tam tersi, Rusların ABD'nin Gürcistan'a müdahalesi hakkındaki düşünceleri karmaşıktır. Ama Rusya'nın topraklarının çok yakınındaki ABD çabalarına karşı olan isteksizliği - eski Sovyetler Birliği topraklarının büyük bir kısmında uzun süreli ABD tecavüzü hakkındaki endişeleri ne olursa olsun - Rusya, Gürcistan topraklarının teşkil ettiği terörist tehdidin bitmesini istemektedir.

Yeni güvenlik çerçevesi, Rusya da dahil olmak üzere ortak hedef ve yaklaşımları tanımlamak üzere her devletin çıkarlarını araştırmaya yol açmıştır. NATO'nun geçmişte olduğundan çok daha fazla terörizm ve kitle imha silahlarının yayılmasına karşı mücadeleye önem vermesi nedeniyle, yeni güvenlik çerçevesinin NATO içinde değişikliklere yol açabileceği kaçınılmaz görünmektedir. Bu çabalar değişik devletlerden çeşitli askeri, istihbarat, siyasi, kanun zorlayıcı, acil müdahale, ekonomik, finansal ve diğer kurumları kapsadığı sürece İttifak ve onun üyelerine yeni sorunlar yaratacaktır. Bu yeni sorunlar Batı dünyası için Rusya ile çalışma olanakları sağlayacaktır.

Bununla birlikte, NATO ve Rusya arasındaki tarihi düşmanlık birçok Rus'un NATO'nun artık bir tehdit olmadığını tamamıyla kabullenmelerini zorlaştırmıştır. Hatta Batı dünyası ile bütünleşmenin uzun dönemde bir çıkar olduğunu kabul eden ve NATO-Rusya ilişkilerini mümkün olan en yüksek derecede gelişmesini destekleyen bir çok Rus hala NATO'nun genişlemesi hakkındaki endişelerini açıklıyorlar. En azından Ruslar NATO'da veto hakkı olmayan durumlarını kabul etseler bile, NATO'nun genişlemesi hakkında kendilerine danışılmasını istiyorlar ve İttifak' ın genişlemesinin ABD ve müttefiklerinin görmek istediği fakat kabul edilebilir bir ön koşulu olmayan durumda gerçekleşmesinden önce NATO-Rusya ilişkilerinin tamamen gelişmesini istiyorlar. Aynı zamanda bazı Rus gözlemciler NATO'nun genişlemesinin hem gereksiz hem de yanlış olduğuna inanmaya devam ederken, bunun gerçekleştiğinin / muhtemelen gerçekleşebileceğinin farkına

varıyorlar. Çok azı bunun ciddi bir askeri tehdit olduğunu kabul ediyor. Ama, NATO'nun genişleme süreci, siyasi ve muhtemelen askeri gerilimin büyümesini önlemek için yeterli tedbirlerle yapılmazsa, birçok Rus güvenin azalacağını, bunun sonucu Avrupa'nın istikrarı anlayışında değişiklik olabileceğini tartışmaktadır.

4.2.3.1. NATO'nun Genişlemesine İlişkin Sorunlar

Şu an için en önemli sorun muhtemelen Kasım 2002 NATO Prag Zirvesi'nden çok önce konu olan, katılım için davet edilen Baltık Devletleri'nin NATO'ya girişidir. Bazı Rus uzmanları, Estonya, Letonya ve Litvanya'nın NATO'ya kabullerinden önce bu üç devlete, topraklarında kuvvetlerin konuşlanmasında antlaşma zorlayıcı limitleri oluşturmak için, Avrupa'daki Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşmasını kabul etmelerini önermişti. Aynı zamanda yabancı (NATO) birliklerin Baltık Devletleri'ne muhtemel konuşlanmaları hakkındaki endişelerini de belirtmişlerdir. Bu sorun için muhtemel bir çok çözüm vardır. Rusların bir görüşü, şayet Baltık devletleri NATO'ya katılırlarsa, hem onlar hem de Kaliningrad (askerden tecrit edilmeli)'ın silahsızlandırılmasıdır (veya bölgenin askeri kuvvetlerinin kapsam ve boyut olarak önemli ölçüde sınırlandırılmasıdır). Bununla birlikte böyle bir çözümün Baltık devletlerinin çıkarları için en iyisi olduğuna ikna etmenin zor olduğunun farkına varılmıştır. Müttefik ülkeler için NATO- Rusya Kurucu Senedi'ne dahil olan tek yanlı ifadeleri tekrarlamak bir alternatif olacaktır. Bu durumda müttefikler aşağıdaki ifadeleri dahil edecekti.

"NATO üyesi devletler yeni üyelerin topraklarına nükleer silah konuşlandırma gibi bir niyetleri, planları ve bunu yapmak için bir sebepleri olmadığını ve NATO' nun nükleer tutum ve politikasında herhangi bir değişiklik yapmaya gerek duymadıklarını ve de gelecekte de böyle bir şey yapmaya gerek duyacaklarını sanmadıklarını yinelemektedirler. NATO şimdiki ve yakın vadede ki güvenlik ortamında, büyük miktarlarda muharip kuvvetin daimi olarak yerleştirilmesinden çok ittifakın toplu savunma ve diğer görevleri gerekli müşterek çalışabilirlik, bütünleşme ve takviye imkan ve kabiliyetlerini garanti ederek gerçekleştireceğini yinelemektedir.

NATO'nun genişlemesinin geleceği, özellikle de Baltık devletlerini dahil etmesi hakkındaki görüş farklılıklarına rağmen, en azından kısa dönemde NATO'ya

üyeliği Rusya'nın hedefi olmasa bile, Rusya'nın Avrupa ile mümkün olduğunca çabuk bütünleşmesinin önemi herkes tarafından açık bir şekilde anlaşılmıştır. Bir ihtimal de NATO-Rusya işbirliğinin gelişiminin uzun dönemde sonuçlarının ne olması gerektiğini derhal belirtmektir (mesela, Rusya için üyelik, ortak üyelik için yeni bir biçim, üyelik olmaksızın sürekli işbirliği, sadece istikrarlı bir ortaklığın tanınması veya başka diğer alternatifler). Arzulanan bu durumun son tanımı, seçilmiş bu hedefi ilerletebilecek işbirliğinin konuları ve araçlarını tanımlamada yardımcı olabilir. Buna karşıt olarak işbirliğinin en son amacı, sorununu bir kenara bırakmak ve hatta her iki taraf karşılıklı ihtiyaçlar ve paylaşılan hedeflerin alanlarında birlikte çalışmaya devam ederken; çıkarların, tutumların ve hareketlerin zamanla gelişmesine izin vermek daha fazla yararlı ve üretici olabilir. Rusya geçiş döneminde ve Batı demokrasileri ile birçok değeri paylaşmasına karşın tam demokratik olmaktan çok uzaktır. Aynı şekilde düzgün olarak artan ekonomik bağımsızlık Rusya'nın demokratikleşmesinin köklenmesine ve Batılı ülkelerle ortaklığına yardım edecektir. Fakat ABD'nin bazen aynen diğer NATO ülkeleri ile uyuşmadığı gibi, Rusya ile ABD de bazı konularda farklı görüşlere sahip olmaya devam edecektir. Örneğin ABD ve Rusya uluslar arası terörizmin ortak düşman olduğuna genelde katılsalar da, terörizmin tam tanımı, İran ve Irak gibi ülkeler tarafından oynanan roller ve eğer yapılacaksa onlarla ilgili ne yapılacağı konusunda uzlaşmış değillerdir. Gerçekte bütün bu konularda NATO içinde de tam bir uyum yoktur.

Irak'ın, terörizmdeki muhtemel rolü ve kitle imha silahları edinme tutkusu, hakkındaki mevcut tartışmalar nedeniyle, NATO-Rusya ilişkileri (ABD-Rusya ilişkileri de) gelecek birkaç ayda ortaya çıkacaklardan kesinlikle etkilenecektir. Önemli bir noktaya kadar Daimi Ortak Konseyi Kosova konusundaki farklı görüş ve çıkarların kurbanı olmuştur. Hem müttefikler hem de Rusya'nın yeni ilişkinin - muhtemelen NATO-Rusya Konseyi içerisinde - ilk aşamalarının korunmasında Irak üzerindeki anlaşmazlıklar nedeniyle benzer bir kadere uğramaması için özel ilgi göstermeleri gerekecektir.

Ortaya çıkan işbirliğinin bir parçası olarak diğer tarafların ilgi ve çıkarları üzerinde etkili olabilecek NATO, NATO ülkeleri veya Rusya Federasyonu tarafından yüklenilen karşılıklı yada çok uluslu faaliyetlerin de göz önünde bulundurulması önemlidir. Örneğin yakın geçmişte hem NATO hem de Rusya,

ikisinin ortaktan / dosttan çok rakip olduklarını ortaya koyacak hayali senaryolar üzerine askeri tatbikatlar gerçekleştirmiştir. Bir yaklaşım da NATO tatbikatı planlamasında (NATO tatbikatlarını izlemeye davet edilmekten öte) ve diğer faaliyetlerde Rusya'nın rolünün genişletilecek şekilde düzenlenmesi olacaktır.

Genel anlamda geliştirilmiş ve daha etkili bir NATO--Rusya ilişkisi sadece NATO'nun, özellikle Avrupa'nın ötesinde ortaya çıkan tehditler için amaçlarını gerçekleştirmek değil, aynı zamanda Rusya'nın soğuk savaş mantalitesinin kalıntılarından kurtulması için de önemlidir. Bu NATO'da yapısal değişim yoluyla veya basit bir şekilde artırılan işbirliğiyle yapılsın, NATO'yu askeri bir tehdit olarak gören Rus anlayışının azalmasını, Rus plancılarının dikkatlerini NATO ülkeleriyle muhtemel çatışmalarla ilgili en kötü durum senaryolarından, Rusya'nın gelecekte gerçekten karşılaşabilmesi daha muhtemel ve tehlikeli durumlara yöneltmelerini sağlayacaktır.

Elbette genel durumun gelişmesi Rusya ve Batının özellikle Rusya ile Avrupa Birliğinin - NATO-Rusya ilişkilerinin gelişmesi ile ortaklaşa ve uyumlu bir şekilde paralel hareket etmesi gereken bir süreç - ekonomik ilişkilerinin gelişmesi sürecinde derinden etkilenecektir. Rusya, zamanla Avrupa Birliği'nin Birinci Öncelikli Görev Kuvveti (Acil Müdahale Kuvveti) ile bir şekilde bütünleşmeyi içerebilecek Avrupa Birliği'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasıyla bir ilişki de geliştirmektedir. Avrupa'nın bu kuvvet üzerinde gelişmeye devam eden bakışı ve rolü NATO ile karşılaştırıldığında Rusya ile ilişkilerinde kesin etkili olacaktır ve Atlantik İttifakı ile koordine edilmesi gerekmektedir.[366]

4.2.3.2. NATO - RF Kurucu Senedi

Bir giriş ile dört bölümden oluşmakta olup, kurulmak istenen kalıcı ve istikrarlı bir ortaklık için gerekli çerçeveyi çizen bir giriş kısmıyla başlamaktadır. Giriş bölümünde; İttifakın soğuk savaş sonrası geçirmekte olduğu değişim süreci açıklanmaktadır. Bu kapsamda, konvansiyonel ve nükleer kuvvetlerin indirimi, Stratejik Konseptin gözden geçirilmesi, barışı koruma gibi NATO'nun yeni misyonları ve Barış İçin Ortaklık (BİO) gibi güncel faaliyetlerine değinilmektedir.

[366] NATO and Russia: Bridge Building for the 21st Century

Diğer taraftan, RF'nun devam etmekte olan kuvvet indirimleri, Merkezi ve Doğu Avrupa'dan kuvvetlerini geri çekmesi ve askeri doktrinini gözden geçirmesi konularına yer verilmektedir.

1 nci bölümde (Prensipler); NATO – RF ortaklığının temelini oluşturacak prensipler, ayrıntılı olarak belirtilmektedir. Bu bölümde, uluslar arası normlara bağlılık, devletlerin egemenliğine ve bağımsızlığına saygı, ülkelerin güvenliklerini sağlamak için uygun görecekleri yöntemleri seçme hakkına sahip olmaları ve uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözülmesi gibi Birleşmiş Milletler (BM) şartında ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) dokümanlarında yer alan hususlar tekrarlanmaktadır. Ayrıca, AGİT'in Avrupa'da güvenlik ve istikrarın sağlanmasında önemli görevleri bulunduğu vurgulanmakta ve AGİT'in, önleyici diplomasi, çatışmanın önlenmesi, kriz yönetimi, çatışma sonrası barışın restorasyonu ve bölgesel güvenlik için işbirliği fonksiyonlarının geliştirilmesi öngörülmektedir. Bu kapsamda, NATO ve RF, AGİT'in güçlendirilmesi taahhüdünde bulunmaktadır.

2 nci bölümde (Danışma ve İşbirliği Mekanizması ve NATO - RF Daimi Müşterek Konseyi); Tesis edilecek danışma ve işbirliği mekanizması ile NATO - RF Daimi Müşterek Konseyi'nin teşkilatı, çalışma prensipleri ve fonksiyonları izah edilmektedir.

- Daimi Müşterek Konsey, tarafların arzularına göre, çeşitli seviyelerde toplantılar yapacaktır. Bu kapsamda; Daimi Müşterek Konseyin; Dış İşleri ve Savunma Bakanları seviyesinde yılda asgari iki kez, Devlet Başkanları seviyesinde gerektiğinde, Büyükelçiler/Daimi Delegeler seviyesinde ise, aylık, toplantılar yapması öngörülmektedir.
- Daimi Müşterek Konseye, NATO Genel Sekreteri, bir müttefik ülke temsilcisi ve RF temsilcisi müştereken başkanlık yapacaktır.

Daimi Müşterek Konsey ;

- Kurucu senette belirtilen konular ile karşılıklı mutabakata varılan diğer politik ve güvenlik konularında danışmalarda bulunacak,

- Yapılan danışmaların sonuçlarına göre, müşterek hareket etme konusunda girişimlerde bulunacak,
- Mutabakata varılması durumunda, her durum için ayrı olmak üzere birlikte karar verilecek ve müşterek hareket edilecektir. Bu kapsamda, icra edilecek barışı koruma operasyonlarının müştereken planlanması ve icra edilmesi öngörülmektedir.
- Ayrıca, Genelkurmay Başkanları seviyesinde yılda asgari iki kez, milli askeri temsilciler seviyesinde ise aylık toplantılar yapılması öngörülmektedir.

3 ncü bölümde (Danışma ve İşbirliği Sahaları); NATO ve RF arasında danışma ve işbirliği yapılabilecek konular oldukça geniş kapsamlı tutulmuştur. Çatışmaların önlenmesi, kriz yönetimi, barışı koruma, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi, silahların ve silahsızlanmanın kontrolü, nükleer konular gibi çeşitli alanlarda işbirliği yapılması hususunda mutabakata varılmıştır. Burada, Türkiye açısından önem taşıyan husus, terörizm ile mücadelenin de danışma ve işbirliği alanları içinde yer almasıdır.

4 ncü Bölümde (Politik-Askeri Hususlar);

- Yeni üye ülke topraklarında, nükleer silah konuşlandırılması veya nükleer silah depolama tesislerine sahip olunması konularında NATO'nun niyeti, planı ve gerekçesi olmadığı ve İttifakın nükleer politikasını değiştirmek için bir neden bulunmadığı hususları bir kez daha yinelenmiştir.
- NATO, mevcut ve görülebilir güvenlik ortamında, kolektif savunma ve diğer görevlerini, yeni üye ülkelerde daimi muharip kuvvetler konuşlandırmaktan ziyade takviye ve entegrasyon kabiliyeti ile müşterek harekat icra etme standartlarını artırmak suretiyle yerine getirecektir. Bu ülkelere takviye kuvvetlerinin gönderilmesi, ancak bir saldırı durumunda savunma için veya BM/AGİT çerçevesinde yapılacak barışı destekleme operasyonlarında mümkün olabilecektir. RF de, Avrupa'ya kuvvet intikallerinde benzer kısıtlamalara riayet edecektir.

- NATO ülkelerinin ve RF'nin iç meseleleri, danışma ve işbirliği faaliyetlerinin kapsamı dışında tutulmuştur. Kurucu senet, NATO'ya veya RF'ye, diğer tarafın müstakil karar vermesini ve icraatını veto etmek, ihlal etmek veya kısıtlamak yetkisi vermemektedir.
- Kurucu senette, AKKA'nın uyarlanması ile güven ve güvenlik artırıcı önlemler kapsamında alınacak tedbirler konularında, AKKA'nın uyarlanması sürecine atıfta bulunulmaktadır. NATO ve RF'nin müşterek hareket ederek, diğer ülkelerle birlikte mümkün olan en kısa sürede AKKA'nın uyarlanması çalışmalarını tamamlamaları öngörülmektedir. Bu süreç ile, anlaşma kapsamında bulunan silah tavanlarında önemli ölçüde indirime gidilmesi hedeflenmekte, ulusal tavanlar sistemine geçilmesi ve tespit edilecek tavanların 2001 yılında ve müteakiben her beş yılda bir gözden geçirilmesi öngörülmektedir.

Rusya Avrupa-Atlantik güvenliğinde benzersiz bir rol oynamaktadır...NATO ve Rusya arasında güçlü istikrarlı ve kalıcı ortaklık Avrupa-Atlantik bölgesinde uzun süreli istikrarın sağlanması için esastır.[367] Brezinski NATO'yu Washington zirvesinde Slovenya Litvanya ve mümkünse Romanya'yı bütünleştirme kararı alarak doğuya doğru genişleme hızını korumaya teşvik etmiştir.[368] Rusya'nın bir seçeneği vardır: Muhtemelen erken yirmi birinci yüzyıl jeopolitiğini belirleyecek olan stratejik üçgen içinde şu ya da bu yöne ağırlık verebilecek ilginç bir konumda bulunmaktadır. Şimdiye kadar sabırla yaptığı gibi, ABD ve Batı Avrupa'yla aynı çizgide yer alabilir. Ya da ABD'nin çeyrek yüzyıl kadar önce Richard Nixon ve Henry Kissinger rehberliğinde yaptığı şeyi yapabilir: Çin'e doğru yönelebilir.[369] Atlantik ittifakının donanmaları Rusya'nın denize çıkış noktası olarak yaşamsal önem taşıyan Karadeniz'de eskisinden daha fazla varlık göstermektedir. Rus donanması bir protesto gösteri olarak Barış Ortaklığı uyarınca bu bölgede organize edilen deniz tatbikatlarını 1995'ten beri boykot etmektedir. Karadeniz'de kıyısı olan iki eski komünist ülkenin Romanya ve Bulgaristan'ın NATO'yla yakın bağları olan Batı Avrupa Birliği 'ne alınması kararı Rusya'nın rahatsızlığını daha da arttırmıştır. Bu

---

[367] The Alliance's Strategic Consept,Washington, 24 Nisan 1999, Md.36

[368] *Brzezinski, Zbigniew*, "NATO:The Dilemmas of Expansion", The National Interest, Washington, No.53, Güz, 1998

[369] Gaddis, John Lewis, "History, Grand Strategy And NATO Enlargement",Survival,Iıss,Londra,C.40,No.1,Bahar 1988,S.146-147

koşullarda Rus askerlerinin NATO'nun Doğuya doğru yaptığı bu dizginsiz atılımı bir Drang nach Osten olarak değerlendirdiklerini öğrenmek hiç de şaşırtıcı olmamıştır.[370]

Bazı yorumcular eski süper gücün şimdiki zayıflığını işaret ederek kendilerini rahatlatmaya çalışsalar da Rusya'nın hala tehlikeli olduğuna dair bir mutabakat oluşturmaktadır.[371] Rusya'nın bir tehdit olarak dönüşülmesi halinde NATO'nun genişlemesi daima Rusya'nın kuşatılmasını amaçlayan Atlantik ittifakını güçlendirir. "İttifak Rusya'nın demokrasiyi terk edebilme ve Sovyet döneminin tehdit edici davranışına dönme olasılığı dahil , beklenmedik olaylara hazır olmalıdır.[55]

NATO-Rusya ilişkilerini iyileştirmekten uzak olan ortaklık sözleşmesinin yakından incelenmesi bu ilişkilerin Aleksey Puşkov'un sözünü ettiği "yüksek stratejik güvensizliğin gri mıntıkası " içinde olduğunu gösterir. Ortaklık sözleşmesinin imzalandığı gün ve iki gün sonra Ukrayna da olanlara bakmak yeterlidir. 27 Mayıs 1997 de Ukrayna devlet başkanı LEONİD Kuçma ve Polonyalı meslektaşı Alexandre Kwasniewski , Estonya'nın talin kentinde bir görüşme yaparak Baltık Devletlerine NATO'ya katılma istekleri desteklediler.[61]

4.2.3.3. NATO'ya Yeni Üyeler Alınmasında RF Tesiri

RF, VP'nın dağıldığını ve benzer şekilde artık ihtiyaç olunmayan NATO'nun da dağılması gerektiğini savunmaktadır. RF'nun konudaki görüşü, özellikle Baltık ülkelerinin üyeliklerine karşı bir kırmızı hat olması gibi ve herhangi bir genişlemenin ağır kritik edilmesi karakterli olabilecektir. Ancak, RF görüşü, füze savunması (NMD) ile ilgili olarak ABD ile yapılacak pazarlık gibi diğer görüşlerden etkilenebilir. Son gelişmeden farklı olarak, NATO ve RF arasında Daimi Müşterek Konsey (PJC)'e sahip olunması, farklı düşüncelerin tartışılmasına ve karşılıklı diyaloğa imkan sağlamaktadır. Elbette söz konusu konsey tüm konular üzerinde otomatik olarak teyit alınması garanti yer olmamakla birlikte en azından karşılıklı

---

[370] Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz:Kovalskiy, Nikolay, "Russia And Mediterranean Security", Mediterranean Security At The Crossroads, Mediterranean Quarterly, Washington, C.8, No.2, Bahar 1997; Ayrıca Bkz:Weinrod,Bruce,"The Us NATO and The Mediterranean Region ın The Twenty-First Century Mediterranean Quarterly,Washington,C.8,No.2,Bahar 1997

[371] Konu ile ilgili bkz.:Garnet, Sherman,"Russias Illusory Ambitions", Foreign Affairs, C.76, No.2, Mart-Nisan 1997

görüş alış verişi ve yanlış anlaşılmaların önlenmesi açısından yararlı bir olanak sağlamaktadır. RF, Soğuk Savaş sonrası dönemde de NATO'yu bir hasım olarak görmeye devam etmiş, dolayısıyla ittifakın genişlemesini kendi güvenliğini doğrudan tehdit eden bir unsur olarak algılamıştır. Bu çerçevede, son genişleme paketine karşı çıkmış, bu genişlemeyi engelleyemeyeceğini idrak edince, NATO'nun bu ülkelere nükleer silah konuşlandırmayacağı güvencesiyle yetinerek, 27 Mayıs 1997 tarihinde imzalanan Kurucu Senetle, Daimi Ortak Konsey çerçevesinde ittifakla bir istişare sürecinin oluşturulmasını kabul etmiştir.[372] NATO'nun ilk genel sekreteri merhum Lord İsmay bir keresinde amaçlarının "Amerikalıların içerde, Rusları dışarıda ve Almanları aşağıda "tutmak" olduğunu" söylemiştir. 50 yıl sonra dünya değişmiş ancak NATO'nun mantığı aynı kalmıştır. NATO 'nun dağıtılması dünya barışına giden uzun yolda ilk adım olabilir. Öte yanda Brzezinski NATO'nun yayılmasının sadece zekice değil aynı zamanda önemli bir siyaset olduğunu ısrarla öne sürmektedir. 1996 'da kendisi "Rusya federasyonuna "gerekenden fazla" diye söz ediyordu: Rusya bir ulus devleti olarak yaşabilecek durumdadır. Ne var ki bir imparatorluk olarak pek bir geleceği olduğunu sanmıyorum. Bunu deneyecek kadar aptalsalar kendilerini öyle bir çatışmanın içinde bulurlar ki Çeçenya ve Afganistan bunun yanında piknik gibi kalır "[373]

NATO'nun Orta Asya ve BDT topluluğu üyesi diğer ülkelerde askeri amaçlı olarak,Rusya'nın onayını almadan bir faaliyet yürütmesinin imkansızlığı herkesçe bilinen bir şey.Aynı şekilde,Kuzey İttifakı'nın Taliban Birlikleri'ni dağıtmak amacıyla askeri bir faaliyete girişmeleri de imkansız olacaktı.Bu konuda Rusya'nın cevapları ABD ile dostane ilişkileri canlandıracak doğrultuda olup asla Küba veya Vietnam'daki gibi bir cevap hakkı doğuracak nitelikte değildir.[374] Günümüz şartları göz önünde bulundurulursa,NATO'nun Doğuya doğru genişlemesinin ne anlamı olabilir?Bu geçen asra ait bir oluşum olup geçmişte kalmalı veya politik olarak varlık sebebi doğrultusunda farklı bir oluşuma dönüşmelidir.Fakat Rusya'nın olumsuz sert eleştirilerine rağmen gittikçe genişlemeye çalışıyor.[375] Burada Türkiye'nin dikkat etmesi gereken husus, politik pazarlıklarda Baltık ülkelerinin Batı tarafına müzahir

---

[372] Dışişleri Bakanlığının, NATO'nun Genişlemesi Konulu Bilgi Notu, 16 Ağustos 2001.
[373] *Transition*,15 Kasım 1996
[374] Kiva Aleksey, "Moskova Zirvesi :Soğuk Savaşın Değişen Yüzü Mü?", Dialog Avrasya, Güz 2002,S.25
[375] A.g.e.

olmalarına karşılık, Kafkas ve Orta Asya'nın RF'na bırakılması gibi hareket tarzlarının önlenmesidir.

4.2.3.4. NATO - Ukrayna İlişkileri

Ukrayna, RF ile birlikte, BİO faaliyetleri ve KAİK'de, diğer ülkelerden ayrı bir kategori içinde tutulmuş ve kendisi ile (RF boyutunda olmasa da) özel ilişkiler öngörülen bir ülke olarak nitelendirilmiştir.

Bölgede tarafsız ve dengeli bir Ukrayna'nın mevcudiyeti için, NATO'dan garanti isteyen Ukrayna, RF'de devam ettiğine inandığı "Büyük Rusya İmparatorluğunu canlandırma" tehdidine karşı, uzun vadede NATO üyelik kapısının kendisine açık bırakılmasını talep etmektedir. Bu kapsamda, geliştirilmiş BİO faaliyetlerine aktif olarak katılmak ve NATO ile RF arasında yapılmakta olan özel anlaşma gibi, NATO - Ukrayna arasında da benzer bağların tesis edilmesini arzu etmektedir.

NATO - Ukrayna Belgesi[376] aşağıda belirtilen beş bölümden oluşmaktadır.

- Birinci bölüm: Güçlendirilmiş NATO-Ukrayna ilişkilerinin tesisi,
- İkinci Bölüm: Prensipler,
- Üçüncü Bölüm: Danışma ve işbirliği sahaları,
- Dördüncü Bölüm : Danışma ve işbirliği mekanizması,
- Beşinci Bölüm : Daha güvenli Avrupa için işbirliği.

Söz konusu belgede, Ukrayna'nın toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı tekrar ifade edilmiştir. NATO-Ukrayna arasında barış için ortaklık kapsamında özel ilişkilerin tesisi öngörülmektedir. Bununla birlikte, NATO-Rusya Federasyonu arasında tesisi tasarlanan danışma ve işbirliği mekanizmasına benzer bir mekanizma tesis edilmeyecektir. NAC, yılda asgari iki kez olmak üzere, Ukrayna ile "NATO-Ukrayna

[376] Charteron A Distenctive NATO-Ukraine Partnership

Komisyonu" adı altında toplantılar düzenleyecektir. Söz konusu belgede dikkati çeken hususlar şunlardır:

- İttifak'a yeni üyeler kabul edilmesinin, yeni bölünmeler yaratılmaksızın, Avrupa'da istikrarın ve tüm Avrupa ülkelerinin güvenliğinin artırılmasına yönelik olduğu vurgulanmaktadır. NATO-RF belgesinde yer almayan bu husus, Ukrayna için bir güvence ve NATO'nun kapısının kendisine açık bırakılması şeklinde yorumlanabilir.
- "Tüm AGİT bölgesinin bir bütün olduğu ve hiç bir ülkenin, herhangi bir AGİT bölgesini kendisinin nüfuz alanı olarak göremeyeceği" prensibi bir kez daha ifade edilmektedir. Bu hususun, RF'ye bir mesaj olduğu gayet açıktır.
- AKKA Kanat Antlaşmasının 15 Mayıs 1997 tarihinde yürürlüğe girdiği not edilmiştir.
- Sonuç olarak, Ukrayna, NATO'yu Rusya Federasyonu'na karşı bir nevi koz ve güvence olarak görmektedir. Aynı hususların NATO için de geçerli olduğu söylenebilir. İmzalanan belge, sembolik olmakla birlikte, Ukrayna'ya özel ortak statüsü tanımaktadır.

Ancak, Kosova krizinin patlamasıyla, ittifakın korktuğu başına gelmiş ve Rusya İttifak ile ilişkisini kesmiştir. Kosova harekatı ile birlikte BIO programından çekilmiş, SFOR'daki kuvvetinin NATO'dan emir almayacağını açıklamış, Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşmasından çekileceğini ima etmiştir. Ayrıca Rusya kamuoyu, NATO'ya olan güvenini kaybetmiş ve saldırgan bir teşkilat olduğu yönünde propagandalar başlamıştır.

Rusya, bütün bu gelişmeler ışığında yaptığı değerlendirme sonucunda, yeni bir savunma stratejisi oluşturma gereğini duymuştur. Bu çerçevede, Ulusal Güvenlik Kavramı belgesi 10 Ocak 2000 tarihinde ve yeni Askeri Doktrin ise 21 Nisan 2000 tarihinde Devlet Başkanı Putin tarafından onaylanarak yürürlüğe konmuştur.

Metinde etnik ve ayrılıkçı hareketler ile terörist eylemlere verilen dış destek, enformasyon savaşı, BM ve AGIT mekanizmalarını zayıflatma girişimleri ve BM Güvenlik Konseyinin kararı olmadan güç kullanılma teşebbüsleri, silahların kontrolü

ve silahsızlanma antlaşmalarının ihlali, istikrarı bozucu faktörler olarak sıralanmıştır. Dünyada barış ve istikrarın ancak, Rusya'nın da içinde önemli bir rol alacağı çok kutuplu bir düzen tesisi ile oluşturulabileceği vurgulanmıştır. Geçiş dönemi olarak nitelenen böyle bir düzenin kurulmasının 10-20 sene alabileceği ifade edilmiştir.

Doktrin üzerinde yapılan açıklamalardan, Moskova'nın NATO ile daha önce akdedilmiş olan antlaşmayı (Founding Act) artık geçerli saymadığı, bu itibarla uluslararası ihtilaflar ile ilgili olarak yapılacak durum değerlendirmesine, karar mekanizmasına ve kararların uygulanmasına Rusya'nın tam olarak iştirakini sağlayacak yeni bir düzenleme yapılmasını istediği ve bu yolda NATO'ya bir mesaj verdiği; NATO'nun böyle bir anlaşmanın müzakeresine yanaşmaması halinde ise, NATO ile işbirliğini sadece kendisine yarar sağlayacak belirli ve sınırlı konulara inhisar ettireceği izlenimi edinilmiştir.[377]

Moskova, uluslararası sorunlarda elini güçlendirmek ve özellikle NATO'nun gelecekte Kosova tipi alan dışı operasyonlara girişmesini engellemek amacıyla nükleer eşiği düşürme yoluna gitmiştir. Bu suretle Moskova'nın, yine Balkanlarda ya da kendisinin arka bahçesi saydığı Kafkaslar ve Orta Asya bölgelerindeki ihtilaflara, NATO'nun muhtemel müdahalesinin önüne set çekmeyi ve gelecekteki muhtemel operasyonları dikkate alarak; NATO ülkelerine bir nevi gözdağı vermeyi amaçlamakta olduğu söylenebilir. Kosova krizi sonrası gelişmeler ile Stratejik Silahların Kısıtlanması Antlaşması (SALT II) ve Açık Semalar Sözleşmesi'nin de (Open Skies) şu ana kadar onaylanmamış olması, Rusya Federasyonu'nun halen Batı ailesi içerisinde yer alma konusunda müteredditolduğunu ve henüz geçiş dönemi içerisinde bulunduğunu göstermektedir.

Genel bir değerlendirme olarak; kriz ve çatışmalar, NATO ile Rusya'yı ortak çıkarlardan ziyade ihtilafa ve kopmaya sürüklediğinden, Rusya'nın NATO ile sıhhatli ve uzun vadeli stratejik ortaklık kurma ihtimalinin zayıf olduğu değerlendirilmektedir. Ancak, bu, ilişkilerin tamamen kopacağı ve Soğuk Savaş dönemine dönülebileceği anlamı taşımamaktadır. Nitekim; 11 Eylül saldırıları

---

[377] Kamel Ayhan , "ABD ve Avrupa Ülkeleri Dışındaki Ülkelerin Güvenlik Stratejileri", "AGSK, AB, ve NATO İlişkilerinin Geleceği Ve Türkiye'ye Etkileri" Sempozyum Bildirileri, Hak Basımevi, 2001 S.85.

sonrasında, ABD'nin Afganistan'a yaptığı müdahaleye Rusya'nın destek vermesi ve NATO Genel Sekreterinin Aralık 2001'de Rusya ziyareti sırasında; 19+1 şeklinde görüşmeler yerine, önemli güvenlik sorunlarına ilişkin NATO bünyesinde kararların alınmasında, Rusya'nın da dahil olacağı 20'li forumların kullanılabileceğini açıklaması da bunu desteklemektedir. Rusya'nın içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar, bir 'Soğuk Barış' dönemi yaşanacağının sinyallerini vermektedir. Bugüne kadar Batı Dünyasından 60 milyar dolar kredi alan Rusya, Batının desteği olmadan ekonomik sorunların üstesinden gelemeyeceğini anlamış bulunmaktadır.

4.2.4. NATO'nun Başlıca Genişleme Sebepleri

Ronald Reagan bir keresinde "Biz barışı arzuluyoruz. Ancak barış bir amaçtır politika değil. Kalıcı barış bizim nihai hedefimizdir. O bizim bu hedefe ulaşmak için atacağımız adımları ve takip edeceğimiz yolları belirlemez."[378] NATO 1949'da kurulduğundan beri bütün gücüyle barış için çalışmaktadır. Soğuk savaşın sona ermesi NATO'nun politikalarını yeni uluslar arası sisteme uyarlamasını zorunlu kılmıştır. Bu politikanın bir opsiyonu genişletilmiş üyeliktir. NATO'nun çok uluslu yapısı ve geniş hareket alanı, genişletilmiş bir üyeliğin bir çok ülkenin dış politikasını belirgin şekilde etkileyecektir.Geniş ölçekli bir katılımın NATO'nun temel politikalarını ne şekilde etkileyeceği henüz belirli değildir. Analistlerin genel çoğunluğu NATO'nun genişlemesinin pek çok avantaj sağlayabileceğini iddia ederken diğer bazı analistler de bu durumun yaratabileceği olası tehlikelerin, ve dezavantajların altını çizmişlerdir. Genişleme sürecinin ilk raundunun tamamlanması bu konuya ilişkin daha net görüşlere sahip olmamıza yardımcı olacaktır. Bu nedenle NATO bir sonraki genişleme adımlarını atmadan önce devam eden üyelik süreçlerinin tamamlanmasını beklemeli ve bu süreçlerin tam bir değerlendirmesini yapmalıdır.

NATO'nun genişleme hareketinin kökleri örgütün uluslar arası alanda üstlenmesinin beklendiği yeni rollere dayanmaktadır. NATO her zaman bir savunma

---

[378] Reagan Ronald, "Address To The Nation On Strategic Arms Reduction And Nuclear Deterrence," The Common Sense Of An Uncommon Man, Comp. Michael Reagan With Jim Denny (Nashville: Nelson, 1998) s.151

ittifakı olmuştur. Anlaşmanın 5. maddesi gereği ittifakın tüm üyeleri "Avrupa veya Amerika'daki bir veya birden fazla ülkeye yapılan silahlı saldırılar ittifakın tüm üyelerine karşı yapılmış sayılacak.....ve bütün üyeler.... saldırıya uğrayan taraf veya taraflara yardım edeceklerdir...."[379] Tabiki bu ittifak temelde komünist güçlere karşı durmak için dizayn edilmiştir. İttifak 1949'da Avrupa üzerindeki demokrasi ve komünizm arası çatışmalara karşı biri önlem olarak kurulmuştur.[380]

Ancak komünizmin çöküşü ve uluslar arası ilişkilerde yeni bir dönemin başlaması NATO'nun yeni roller üstlenmesini açıkça zorunlu kılar. Hiçbir şey NATO'nun yeni rolünü 1990 Londra Deklarasyonundan daha iyi açıklayamaz. Bu bildirge NATO'nu uzun vadeli hedeflerini belirlediğinde NATO'nun dünya görüşünün temelden değiştiği anlaşılmıştır. Bu ortak bildirgede NATO ve Varşova Paktı üyeleri "artık birbirlerine karşı düşmanlılarının sona erdiğini ve hiçbir ülkenin bağımsızlık veya toprak bütünlüğüne karşı saldırıda bulunmayacaklarını"[381] açıklamışlardır. NATO'nun Avrupa'daki bu yeni konumu örgütün genişleme yoluna gitmesine ortam hazırlamıştır. Demokratikleşme süreçleri eski komünist rejimlerde uygulanmaya konuldukça ittifaka yeni üyeler katmanın getirirleri daha da belirginleşmiştir. Genişlemenin kökleri 1991'deki bir belirlemeden çıkartılabilir: "Bizim kendi güvenliğimiz Avrupa'daki diğer bütün ülkelerinki ile ayrılmaz bir bütünlüğe sahiptir. Bizim ortak güvenliğimiz kurumları ve ilişkileri birbirine bağlayan yeni bir net-work (bağlantı-ağı) oluşturmamıza bağlıdır. Biz hiçbir ülkeyi bu oluşumun dışında tutmayı, veya Avrupa'da yeni bölünmeler görmeyi hedeflemiyoruz. Bizim hedefimiz Avrupa'nın bütünlük ve özgürleşeme sürecinin tamamlanmasına yardımcı olmaktır."[382]

Genişleme 1994 Ocağındaki Barış İçin Ortaklık çağrısı ile resmi olarak başlamıştır. Bu çağrıda:

---

[379] "The North Atlantic Treaty, Washington D.C. - 4 Apr. 1949," NATO Web Archive, NATO, 6 Dec. 1998,

[380] Albright Madeline, "NATO Expansion: Cautious At The Crossroads, Prepared Statement To North Atlantic Council Special Ministerial Meeting, Brussels, Belgium, Feb. 18, 1997," Defense Issues, vol. 12, no. 11, 2 Feb. 1997, 6 dec. 1998,

[381] "London Declaration On A Transformed North Atlantic Alliance, North Atlantic Council, London 5-6 July 1990," NATO Ministerial Communiques '90 NATO, 6 Dec. 1998,

[382] "Partnership With The Countries Of Central And Eastern Europe - Statement İssued By The North Atlantic Council Meeting İn Ministerial Session İn Copenhagen 6-7 June 1991" NATO Web Archive, NATO, 6 Dec. 1998

Anlaşmanın temel prensiplerinin yerine getirilmesi kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğine katkıların artırılması için ittifakın Avrupa ülkelerinin katılımına açık olmayı sürdürdüğü; ve Bütün Avrupa siyaset ve güvenlik gelişmeleri dikkate alındığında ittifakın doğusundaki ülkelerdeki demokratikleşme süreçlerinin genişleme açısından hassasiyetle izlendiği ve bu ülkelerinin NATO'ya katılımının memnuniyetle karşılanacağı belirtilmiştir.[383]

Süper güç olması nedeniyle Birleşik devletlerin konumu her zaman önemli yere sahiptir. Genel sekreter Madeline Albright, senatonun konuyla ilgili alt komisyonuna ittifakın genişlemesinin çok cazip getiriler sağlayacağını belirtmiştir: Paradoksal bir şekilde NATO'nun kalbi olan kuzey Atlantik bölgesinde- müttefiklerin savunulması için savaşma gereği dikkate alındığında- Savaşların pek sık görülmediği Avrupa anakarası içerisinde NATO'nun genişlemesi ABD'nin yararınadır. Çünkü bu bölgenin savunulması için NATO birliklerinin çağrılması çok küçük bir ihtimaldir; Ve yine bu bölgede konumlanmış ülkelerin bir ittifak ekseninde (mümkün olduğu kadar) birleştirilmesi bu olasılığı daha da azaltır.[384]

NATO'nun genişlemesi önündeki en büyük sorun Rusya'nın vereceği olası olumsuz tepkilerdi. Geleneksel olarak NATO Rusya'ya karşı olmuştu. Soğuk savaşın sona ermesi Rusya'nın NATO'nun amaçları hakkındaki şüphelerini değiştirmemişti. NATO'nun dışa doğru açılımına Rusya'nın tepkisi birkaç önemli şekilde kendini gösterdi. Nükleer silahların azaltılmasına ilişkin gerekli görüşmelerin ardından silahsızlanma yolundaki en büyük anlaşmalardan biri olan START-II Anlaşmasının imzalanması Rusya tarafından uzun süre savsaklandı. Rusya eğer bir şekilde NATO içerisinde bir yer sahibi olacaksa, Rus parlamentosu Rus nükleer gücünün katkısı ve caydırıcılığı ile bu yerin saygın bir yer olmasını hedefliyordu.[385] Nükleer tehdidin yanında, Rus hükümeti içindeki eski rejimden kalan veya aynı politik görüş içinde yetişen anti-demokratik çevrelerin, uluslararası terör örgütlerine yardımda bulunma

383 "Press Communiqué M-1(94)2 - Ministerial Meeting Of The North Atlantic Council North Atlantic Cooperation Council, NATO Headquarters, Brussels, 10-11 January 1994," NATO Web Archive, NATO, 6 Dec. 1998

384 "Statement Of Hon. Madeleine albright, s. Hrg. 105-451, Tuesday, October 21, 1997," U.S. aaaSENATE, GPO, 6 Dec. 1998

385 Landay Jonathan S, "A Decade Of Nuclear Cuts Stall" Christian Science Monitor Web Archive 28 aaaJune 1998, 1, 6 Dec. 1998

ve ABD'yle bir türlü buzları eritemeyen Çin ve İran'la yakın ilişkiler içine girme girişimlerine ilişkin deliller yeni güvenlik tehditlerinin kapıda olduğunun yakın belirtileridir.[386]

1997 ortalarında, Rusya ve NATO bir nebze de olsa yakınlaşarak bir işbirliği zemini oluşturma yoluna gitti. Bu yakınlaşma NATO ve Rusya'nın ortak katılımı ile gerçekleşecek bir güvenlik komisyonu oluşturulmasını sağladı. Bu gelişmeler üzerine Rus devlet başkanı Boris Yeltsin NATO'nun genişlemesinden memnun olmadıklarının altını çizerken, genişlemeye karşı çıkmayacaklarını duyurdu. Elbette Rusya'ya verilen bu tavizler bir çok çevreyi rahatsız etmiştir. Washington'un önde gelen politika yapıcıları Rusya'ya verilen bu tavizlerin NATO'nun etkinliğini sulandırdığını ileri sürmüştür. Bütün bu gelişmeler genişleme sürecinin ikinci raundunda Rusya'nın bu süreç içerisindeki- veya dışındaki- konumunu da dikkate alma zorunluluğu hissedilmesine neden olmuştur.[387] NATO sınırlarının Rusya'ya böylesine yaklaşması ABD senatosunda da kaygı yaratmaktadır. Baltık devletleri üzerindeki- zayıflayan- Rus etkisini sempatiyle karşılayan senatör John Warner, Chirchilll'in "Demir Perde" konuşmasına atıfta bulunarak demir perdenin artık "Demir Bir Yüzük" halini aldığını ileri sürmüştür.[388] New York'un Demokrat senatörü Daniel. P. MAYNİHAN, Rusya'nın rızası olmadan NATO'nun Rusya'ya böylesine yakınlaşmasının nükleer savaş tehlikesini ortaya çıkaracağı yönünde uyarılarda bulunmuştur.[389]

Soğuk Savaşın sona ermesinin savunma sanayiine darbe vurduğu açıktır. Amerikan askeri sanayiinin önde gelen altı şirketi yeni yatırımlara olanak sağlayacağı beklentisiyle genişleme yönündeki lobicilik faaliyetlerine 51 milyon dolarlık bir harcamada bulunmuşlardır. Yalnızca Polonya'nın 100-150 adet arasında savaş uçağı isteğinde bulunduğu ve bir F-18'in 60 ila 80 milyon dolar arsında

386 Landay Jonathan S, "u.s., Russian Relations Arc Over NATO" Christian Science Monitor 17 Mar. aaa1997, 1, 6 Dec. 1998

387 Mitchell Alison, "NATO Debate: From Big Risk To Sure Thing," New York Times, 20 Mar.1998

388 Schmitt Eric, "'Iron Ring' Around Russia? Comment Provokes Outburst," New York Times, 20 Mar. 1998, a10

389 Garrett And Omestad

satıldığı dikkate alındığında resmi daha net algılar ve pastanın büyüklüğünü görürüz.[390]

Savunma sekreteri William COHEN'e göre yeni üyelerin güçlerini modernize etme ve NATO'ya entegrasyon maliyeti 2009'a 27 ila 35 milyar dolar arsında olacaktır.[391] Bu tabloda yalnızca temel askeri yatırımlar görünmektedir. NATO'nun genişlemesinin kapsamı ve içeriği de göz önüne alındığında bu maliyetlerin katlanacağı açıktır.[392] Ancak genişleme sürecinin başarısızlığa uğraması halinde gelişebilecek bölgesel istikrarsızlıklar ve beraberinde getirebilecekleri küresel krizlerin çok daha büyük bir alternatif maliyet oluşturduğu açıktır. Bu nedenle bölgenin istikrarının en hesaplı ve etkili yolu NATO şemsiyesi altında işbirliği ve ortaklık zeminleri yaratmaktır.[393] Bölge yapılacak yerinde yatırımların para istikrarını artıracağı ve finansal sıkıntıları en aza indirgeyeceği beklenmektedir.[394]

NATO genişlemesini çevreleyen sorunların oldukça karmaşık olduklarına şüphe yoktur. Uluslararası alandaki en küçük konjenktürel gelişmeler bile gelişmelerin seyrini derinden etkilemektedir. Soğuk Savaşın sona ermesi NATO'ya örgütsel yapısını değiştirme ve geleneksel başarısını sürdürmesi için fırsat sağlamıştır. Bütünleşmesini tamamlamış bir Avrupa hedefi çok uzakta değildir, ve bu hedef bölgesel istikrarı olmazsa olmazı gibi gözükmektedir.

Bir yanda eski Avrupa yapısının değişmesi yeni bir anlaşma yapma gerekliliğini ortaya koyarken,diğer yandan bir zamanlar mevcut düşmanın ortadan kalkmasıyla; NATO, ABD'nin de varlığını devam ettireceği, Avrupa'nın istikrarı için gerekliliğini sürdürebilecek yeni bir amaç belirleme durumuyla karşı karşıya

390 Seelye Katharine Q. "Arms Contractors Spend To Promote An Expanded NATO," New York Times, 30 Mar. 1998, a1

391 "Statement of William S. Cohen, Secretary of Defense, 'NATO Enlargement Costs,' Hearings Before The Committee On Appropriations, S. Hrg. 105-451, United States Senate, 105th Congress, First Session, 21 oct. 1997," U.S. Senate, Gpo, 6 dec. 1998

392 Zimmerman, Tim, "The Price Tag of A Bigger NATO," U.S. News Online Archive, 29 Apr. 1996, aaa6 Dec. 1998,

393 "Statement of William S. Cohen, Secretary of Defense, 'NATO Enlargement Costs,' Hearings aaaBefore The Committee On Appropriations, S. Hrg. 105-451, United States Senate, 105th Congress, aaaFirst Session, 21 Oct. 1997,"

394 Zimmerman,

kalmıştır. Bu nedenle NATO'nun genişlemesi kaçınılmaz ve geri dönülmez hale gelmiştir. Bu durum gerçekte iki gereksinime uygun düşmektedir[395]:

- Avrupa'da istikrarı destekleyecek kurumsal bir yapının gerekliliği
- NATO'nun yeni bir daimi amaca olan ihtiyacı.

4.2.4.1. Kurumsal Bir Yapının Gerekliliği

Kuruluş amacında belirtilen mevcut tehdit sona erdiğinde, Askeri Paktlar da genelde sona ermektedir. Avrupa'da duvarlar bir bir yıkıldığında, birçok kişi soğuk savaş ittifakının yerini bütün Avrupa'yı kapsayan bir güvenlik yapısına terk edeceğini düşünmüş, bazıları ise bu yapının NATO tarafından oluşturulmak zorunda kalacağını tahmin etmiştir. Fakat sonuçta, sadece NATO üyelerinin örgütlerinin varlığından memnun olmalarından değil aynı zamanda birçok ülkenin kıtada aradığı uluslararası istikrar ortamını yaratacak başka bir yapının olmaması bu sonucu doğurmuştur.

Tabii ki bu amaca hizmet eden Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi bir örgüt mevcuttur. Bu teşkilat, son yıllardaki Doğu-Batı rekabet ortamında Doğu-Batı arasında resmi olmayan değişimlerin yasallaştırılması yanında, paktlar ve ideolojiler arasında resmi diyalog için daimi müzakere ortamı yaratmıştır.

Doğu Avrupa'dan Sovyet kontrolünün kalkması ve daha sonra Sovyetler Birliği'nin yıkılması kanlı eylemler olmadan oluşmuşsa, bunda AGİK'in payı mevcuttur. Aynı zamanda Baltık'taki gibi etnik gerilimin azaltılmasına yardımcı olmuş ve Bosna ve Dağlık Karabağ gibi çatışmaların sürdüğü yerlere gözlemcilik ve arabuluculuk yapmıştır. Avrupa'nın istikrar yönetiminde 1989 öncesi ve sonrası AGİK[396] önemli rol oynamıştır. Ancak bu ülkelerin müzakerelerinin (son isim değişikliğine rağmen müzakere olarak devam etti) tamamlayıcı olmaktan çok ileriye gitmesi her zaman bir hayaldi. Soğuk savaş yıllarında temel güvenlik yapısına yardımcı oldu, ancak hiçbir değişiklik getiremedi ve bugün de aynı şekilde devam

[395] Ayrıntılı bilgi için bkz. NATO Enlargement Opinions And Options, Simon Jeffrey, National Defence University, Fort Mcnair, 1995.

[396] Konferanslar şeklinde yürütülen AGİK toplantıları Ocak 1995'de devamlı bir teşkilat haline dönüştürülmüş ve adı 'Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı' (AGİT) olarak değiştirilmiştir.

etmektedir. Önemli organlarına bakıldığında bu durumun şaşırtıcı bir yönü yoktur. AGİK, Avrupa, Orta Asya (Eski Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanmış Asya Cumhuriyetleri) ve Kuzey Amerika'dan, her biri veto hakkına sahip 54 üyeye sahiptir; doğrusu uluslararası örgütlerin kurallarını kabul etmesi AGİK'in güvencesi olup, bazı hasmane davranışlara rağmen bu özelliğini devam ettirmektedir.

AGİK küçük bir sekreterlik dışında daimi bir teşkilata sahip değildir. Aynı zamanda örgüt günlük etkilemelerle üyelerini belirli bir davranış paternine sokma gücüne de sahip değildir. Değişik bölgelerden, değişik bakış açılı ve değişik ilgi alanına sahip ülkelerden meydana gelmesi nedeniyle önemli bir güvenlik konusunda fikir birliğini sağlamak pratik olarak mümkün görülmemektedir. AGİK bu nedenle Avrupa'da istikrarı sağlamaya yönelik yeterli oluşuma sahip değildir. Fakat Avrupa istikrarı sağlamaya yönelik bir oluşuma ihtiyaç duymaktadır. Şurası bir gerçek ki; NATO üyeleri ittifakı devam ettirmek istemekte ve Avrupa'nın yeni demokrasileri NATO'ya mümkün olduğunca çabuk katılma isteğindedir. Bu eski pakta olan ihtiyaç devam ettiği sürece dağıtılması gereksizdir. Bu ihtiyaç daha genel bir özlemi yansıtmaktadır; belirsizlik dönemlerinde güvence sağlayacak güçlü ve yaygın bir kurumun varlığı. Soğuk savaş döneminde kurulan kurumların soğuk savaş durumu ortadan kalktıktan sonra mantığa aykırı bir şekilde kendi benliğini bulmaları bu yüzdendir. Geçmişte, iki süper güç arasındaki rekabet, bu iki ülkeye bağlı olanlara kendilerini onlara uydurmaktan başka çare bırakmamıştır. NATO gibi kurumlar batının işbirliğinin sağlanması için yararlı fakat gerekli değildir. Bugün bununla birlikte bu kurumlar belirleyici rolü olan emniyet aracı haline gelmiştir. Bugünün Avrupa'sında güvenlik ve istikrara yönelik tehdit belirsizdir ve emir verme yapısına sahip hiyerarşik bir güç yoktur. Hükümetlerin dikkatini çekecek ve yerel istikrarsızlıkların bölgesel gerilimlere ve bölgesel gerilimlerin kıtaları içine alan çatışmalara dönüşmesini önleyecek uluslararası kurumlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kurumlar kurallara uygun yetkileri sayesinde hükümetlerin belirsiz olaylara girişmesini önleyebilirler.

Soğuk Savaş sonrası Avrupa'da NATO'dan başka bu işi yapabilecek bir örgüt kalmamıştır. Güvenliğe yönelik belirli bir tehdidin kalmaması, NATO üyelerinin ittifakı sona erdirmek için yeterli bir neden olmadığını düşünmelerine ve diğer ülkelerin ittifaka katılma çabalarına neden olmaktadır. Bu durum aynı zamanda

NATO'ya diğer demokratik ülkelerin üyelik yolunu kapatmayı mantıksız ve politik olarak imkansız hale getirmektedir.

4.2.4.2. NATO'nun Yeni Vizyona Olan İhtiyacı

Avrupa'nın istikrarını sağlayacak başka bir kurumun olmamasından dolayı NATO yeni üyelere kapılarını açmaktadır. Bu aynı zamanda ortak bir düşmanın kalmadığı bir ortamda gelecekteki Atlantik birlikteliği için ortak bir amaç belirleme ihtiyacından dolayı ittifakın kendi gereksinimidir. Bir an için, NATO'nun soğuk savaş döneminde ortaya çıktığı şekilde kaldığını, kendini sadece üyelerine yapılacak bir saldırıya karşı caydırıcılıkla sınırlayan ve Bosna ile Kosova gibi birkaç sorumluluk sahası dışında müdahaleye girişen askeri-politik bir örgüt olarak kaldığı düşünülecek olursa, yakın bir gelecekte örgütün işlemez hale geldiği görülebilir. Ufukta büyük çaplı bir hücumu gerçekleştirebilecek bir düşman görülmemektedir. Küçük bir olasılık içinse NATO ülkelerinin vatandaşları, seçmenleri ve politikacıları bağlılık uğruna fedakarlık yapmaya devam etmeyecektir. NATO'nun BM Müdahale Gücünün bir parçası olarak zaman zaman görev yapması da birlikteliği devam ettirmeye yetmeyecektir. Eski adıyla Barış Uygulama (IFOR), yeni adıyla İstikrar Gücü (SFOR)nün Bosna'da ve daha sonra Kosova'da oynadığı rol NATO kamuoyunu tatmin etmiş ve NATO askerleri için övünç kaynağı olmuştur. Fakat ilk örnek olan Bosna düşünülürse; Balkanlar'da askeri müdahale kararı alınıncaya kadar geçen zahmetli dönemleri herkes hatırlayacaktır. Bu karara yıllar süren bünyesel gerilim, karşılıklı şüphe, verimsiz çalışmalar, kararsızlıklar, sorumluluk sahası dışında harekat icrasının birliktelik yerine ayrılık getireceği görüşlerinin çatışması sonucu ulaşılmıştır. Eski Sovyet tehdidine zıt bir şekilde yeni tehditler ve tehlikeler, her ne olursa olsun, bütün NATO üyelerinin güvenliğini tehlikeye düşürmemektedir. Bu istisnai durumlarda sadece ortak bir tepki için çağrı yapılabilmektedir. Normal koşullarda bu yeni tehditler, askeri ve politik ittifaktan yoksun ihtilaf ve bölünmeleri ortaya çıkarmaktadır.

NATO, dört yıllık nabız yoklama, ayak direme sonunda Bosna Savaşını çözüme ulaştırdıysa bunun nedeni İttifakın savaşın sadece Bosna'nın kaderini değil, aynı zamanda Batı ittifakını da kötü duruma düşüreceğinin farkına varmasıdır. Aynı sebep Kosova için de geçerlidir. Bu nedenle NATO'nun ortak bir amaç ile bir araya

gelmesini sağlayacak, gelecekte sorumluluk sahası dışındaki bir krizin oluşmasını beklemek saflık ve sorumsuzluk olur. NATO için yegane ortak amaç geçmiş birkaç yılda oluşan reformlara devam ederek rolünü Batının koruyuculuğundan Avrupa'nın istikrarını sağlamaya yöneltmektir. Tarihsel ve politik mantığın uygun gördüğü rol de budur ve bu rol diğer bütün fonksiyonlarından daha çok NATO'nun kalıcılığını sağlayacaktır. Açıkça bu amaç son yıllarda NATO liderlerinin sıkı sıkıya sarıldığı ve NATO üyesi ülke kamuoyunca desteklenen ortak amaçtır. Yapılan araştırmalar Amerikan Kamuoyu, Başkanı ve Kongresinin NATO'nun yeni üyelere açılmasını ve Amerika'nın güvenlik uygulamalarının genişlemesini desteklediğini ortaya koymaktadır. Doğrusu, Avrupa'nın önde gelen hükümetlerince bu fikrin Atlantik'in öteki yakasındaki büyük müttefiki tarafından gözle görülür bir şekilde benimsenmesi destekleme nedeni olarak gösterilmektedir. Her durumda, ABD'nin önemle altını çizdiği nokta Avrupa kıtasının istikrarını bir bütün haline getirmek fikrini NATO'nun da birleşik ortak amacı haline getirmektir.

4.2.5. Genişlemenin Şekli

Rusya Federasyon'unun tekrar toparlanma çabaları, Bosna'da cereyan eden soykırıma müdahalede BM, AGİT ve AB' nin başarısız olmaları, BİO çerçevesindeki güvenliği yetersiz bulan bazı Doğu Avrupa devletlerini NATO'ya üyelik talebinde bulunmaya sevk etmiştir. Bu üyelik talepleri; Rusya Federasyonu ile arada bir güvenlik kuşağı oluşturma imkanı sağlaması nedeniyle özellikle Almanya tarafından teşvik edilmiştir. Aday devletlerin; Rusya'ya karşı güvenlik kuşağı oluşturmaları yanında, NATO standardına uymalarının bir sonucu olarak, Rusya ile olan askeri bağlarının daha da zayıflayacağı ve batı devletleri için silah pazarı durumuna gelebilecekleri düşüncesiyle, üyelik talepleri diğer NATO devletlerinin çoğu tarafından da olumlu karşılanmıştır. Bunun sonucunda Ocak 1994 Brüksel zirvesinde genişleme prensip olarak kabul edilerek hazırlık süreci başlatılmıştır. Genişlemenin ne anlama geldiğini açık olarak ifade etmek gerekirse; genişleme, karşılıklı hak ve yükümlülükler çerçevesinde ittifaka tam üye statüsünde yeni üyeler kaydedilerek, NATO'nun sınırlarının genişletilmesidir.

Konuya ilişkin cereyan eden gelişmeleri kapsamında; Genel nitelikli konuları kapsayan birinci safha görüşmelere 15 devlet iştirak etmiştir. Bu devletler,

Arnavutluk, Çek cumhuriyeti, Estonya, Makedonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya, Bulgaristan, Finlandiya, Ukrayna ve Azerbaycan'dır. Bunlardan Bulgaristan dahil 12 devlet NATO'ya katılmak istemekte, Finlandiya, Ukrayna ve muhtemelen Azerbaycan katılmayı düşünmemekteydi.

İkinci safha görüşmelerde daha çok savunma ve askeri yapı konuları ele alınmıştır.

Üçüncü safha görüşmelerde ise nükleer konular ele alınarak, bu üç safha sonunda NATO'ya katılmaya istekli devletlerin askeri imkan ve kabiliyetleri hakkında genel bilgi sahibi olunmuştur. Kaydedilen bu gelişmeler esnasında NATO'nun genişlemesine karşı meydana gelen tepkileri şöyle özetleyebiliriz: Rusya; geleneksel silah pazarını kaybetme endişesi ve genişlemeyi kendisi için bir tehdit olarak görmesi nedeniyle NATO'nun genişlemesine karşı çıkmaktadır. Öte yandan NATO devletleri, START anlaşmasının onayı, AKKA ve Dayton anlaşmalarının uygulanmasında Rusya ile işbirliğine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle Rusya'nın tepkisinin, süreci etkileyeceği ve genişlemenin Rusya'yı tedirgin etmeyecek bir çerçevede devam edeceği değerlendirilmektedir. NATO'nun etkinliğinin muhafaza edilebilmesi bakımından genişlemeye aday devletlerin belirlenmesinde;

- İstikrarlı ve demokratik bir yapıya sahip olmaları,
- Etnik ve bölgesel problemlerini çözmüş olmaları,
- Silahlı kuvvetlerinin demokratik ve sivil otoritelerin kontrolü altında olması,
- Serbest piyasa ekonomisine sahip olmaları,
- NATO kuvvetleri ile uyumlu çalışabilir olma özelliği,
- NATO'nun askeri gücüne katkı sağlamaları gibi kriterler dikkate alınacaktır.

Bugüne kadar yapılan çalışmalar sonucunda Rusya Federasyonunun endişeleri de dikkate alınarak kabul edilecek yeni üye devletlerde;

- *Barış zamanında kuvvet konuşlandırılması yerine, gerektiğinde bu devletleri takviyeye imkan sağlayacak şekilde mevcut altyapının modernize edilmesi ve geliştirilmesi,
- *Hava savunma silah sistemlerinin konuşlandırılmaması ve bunun yerine, hava savunma erken ikaz sisteminin genişletilmesi,
- *Nükleer silah konuşlandırılmaması,
- *Yeni NATO karargahları tesisi yerine milli karargahlarına, küçük çokuluslu planlama karargahı ve teknik uzman heyetinin gönderilmesi; kriz esnasında veya eğitim faaliyetlerinde bu karargahların takviye edilmesi ve ayrıca NATO'ya uyum için, milli imkanlarının yeterli olmaması durumunda, giriş aşamasında mali yardımda bulunulması öngörülmüştür.

Aralık 1996'da bakanlar düzeyinde yapılan "Kuzey Atlantik Konseyi" toplantısında:

- Avrupa'daki güvenlik yapısının, hiçbir devleti hariç tutmayacak, bölünmelere neden olmayacak ve bütün Avrupa'yı kapsayacak şekilde genişletilmesi,
- Rusya ile dengeli, güçlü ve kapsamlı ilişkilerin geliştirilmesi,
- Ukrayna'nın demokratik yapı ve serbest piyasa ekonomisi konularında desteklenmesi, bağımsızlığının ve egemenliğinin korunması,
- Akdeniz girişimi çerçevesinde Mısır, İsrail, Ürdün, Fas, Moritanya ve Tunus ile diyaloğun güçlendirilmesi,
- NATO'ya üyelik müracaatında bulunan devletler ile yoğun görüşmeler yapılması ve devlet analizlerinin tamamlanarak ilk grupta üyeliğe kabul edilecek devletlerin belirlenmesi,
- BİO faaliyetleri ile ilgili olarak; BİO Atlantik Ortaklık Konseyi kurularak politik ve askeri kapsamlı ilişkilerin daha da güçlendirilmesi ve yapılacak faaliyetlerin tümünün planlaması ve icrasında BİO devletlerinin daha etkili hale getirilmesi, karar altına alınmıştır.

NATO bakanlarının Aralık 1996'daki toplantısının ardından, NATO Devlet/Hükümet Başkanlarının 8-9 Temmuz 1997 tarihlerinde Madrid'de bir zirve toplantısı yaparak, on bir ülkeden (Arnavutluk, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Makedonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya) hangilerinin katılım görüşmelerine çağrılacağını ele almayı kararlaştırmışlardır. Söz konusu katılım görüşmelerinin hedefi, 1999 yılına kadar bir veya daha fazla yeni üyenin kabul edilmesi idi. Bu hedefe uygun olarak 15 Mart 1999'da üyeliğe kabul edilen ve 22-23 Nisan 1999'daki Washington Zirvesi'nde Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin üyelikleri resmen onaylanarak NATO'ya üye devletlerin sayısı 19'a ulaşmıştır.Prag Zirvesindeki genişlemeyle üye sayısı 26'ya ulaşmıştır.

4.2.6. Genişlemenin Mali Yükümlülük Portresi

Genişlemenin maliyetinin ve sorumluluklarının, yeni üye devletler kadar NATO müttefiklerinin de paylaşması öngörülmektedir. Aday NATO ülkelerinin Varşova Paktı ölçülerine göre oluşturulmuş bulunan altyapıları yeni NATO doktrinine göre düzenleme gereği göstermekte olup, bu konu, söz konusu ülkelere yeni silah sistemleri satışını veya envanter fazlası sistemlerinin devredilmesini gündeme getirmiştir. Konumuzla doğrudan ilişkili olarak yeni üyelerin altyapılarının güncelleştirilmesinin gerekliliği genel bir değerlendirmedir. Ayrıca, bu ülkelerin topraklarında kuvvet konuşlandırma gereksinimi bulunmadığı görüşünde olanların yanı sıra, küçük çaplı karargah, birlik ve NATO tesisleri konuşlandırılması değerlendirmesini yapanlar da mevcuttur.

Yeni ülkelerin altyapı gereksinimlerini belirlemeden önce altyapıyı doğrudan etkileyen harekat seçeneklerini ve gereksinimlerini irdelemenin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

NATO'nun genişlemesinin, NATO'ya ve NATO üyesi ülkelere maliyetinin ne olacağı konusunda ABD'de yapılan çalışmalarda çeşitli maliyetler çıkarılmıştır. Eski Clinton yönetimi genişlemenin maliyetini 1,5-2 Milyar $ olarak açıklarken, Kongre Bütçe Ofisi bu rakamı 125 Milyar $ hesaplamaktadır. Dünya Politika Enstitüsünden William HARTUNG ise 1999 yılında üyeliğe kabul edilen üç ülke ile beraber Üyelik

Eylem Planına dahil 9 ülkenin NATO'ya üyeliğini 250 Milyar $ olarak açıklamaktadır.[397]

Şu anda bu rakamlardan hangisinin tam doğru olduğunu ifade etmek güçtür. Ancak, maliyet rakamı ne olursa olsun bu paranın NATO üyesi ülkeler ve yeni katılacak aday ülkeler tarafından karşılanması gerekmektedir. Avrupa ülkeleri bu maliyeti karşılamaya yanaşmamaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinde ise NATO'nun genişlemesinin maliyetinin yüksekliği ve bu yükün ABD halkının omuzlarında olacağı belirtilerek karşı çıkmalar artmaktadır. Yeni katılan ve katılacak ülkelerin de NATO'ya maddi katkılarından ziyade, altyapılarını tamamlamak ve NATO standartlarında kuvvetlerini oluşturabilmek için NATO'nun desteğine ihtiyaçları olacaktır. Türkiye açısından bakıldığında ise üye sayısının artması durumunda NATO'dan Türkiye'nin elde etmekte olduğu altyapı yatırımları için kullandığı kaynakların bir kısmı bu yeni ülkelere gidecektir. NATO'nun genişlemesinin maliyet tahminleri bazı varsayımlara dayandırılmakta olup bunlar ;

- Kabul edilecek üyelerin belirlenmesi,
- NATO'nun 5 nci madde görevleri ve ilgili kuvvet gereksinimlerine ilişkin kabul ettiği strateji,
- Maliyet değerlendirilmelerinin dayandırıldığı zaman dilimi,
- Konuya dahil olan ülkelerin masraf paylaşımına katılım ölçütleri,
- Genişleme olmaksızın ortaya konulması beklenen savunma çalışmalarıdır.

NATO'nun bu varsayımlarla ilgili kararlar oluşturmaması nedeniyle konu üzerinde ancak yüzeysel konuşulabileceği söylenebilir. Hangi ülkelerin II nci pakette katılıma çağrılacağının belirlenmesi ile NATO'nun kuvvet yapılanması gerekleri üzerinde daha tutarlı çalışması beklenebilecektir. Bununla birlikte genişlemenin parasal etüdü için bazı temel varsayımların kabulü mümkün olup, bunlar aşağıda özetlenmiştir:

- NATO, takviye yeteneklere güven duymak durumundadır.

[397] NATO İnternet, The Great NATO Expansion Debate Doubts Mount As Public And Press Interest Rises

- Yeni üye ülkelerin topraklarında sürekli konuşlandırılmış kuvvetler bulunmayacaktır;
- Takviye kuvvetlerin desteklenmesi yönünde yeni üyeler ile NATO kuvvetleri ve şimdiki üyelerin kuvvetleri çalışabileceklerdir.

Aday NATO ülkelerinin Varşova Paktı ölçülerine göre oluşturulmuş bulunan altyapıları yeni NATO doktrinine göre düzenleme gereği göstermekte olup, bu konu, söz konusu ülkelere yeni silah sistemleri satışını veya envanter fazlası sistemlerinin devredilmesini gündeme getirecektir. Konumuzla doğrudan ilişkili olarak yeni üyelerin altyapılarının güncelleştirilmesinin gerekliliği genel bir değerlendirmedir. Ayrıca, bu ülkelerin topraklarında kuvvet konuşlandırma gereksinimi bulunmadığı görüşünde olanların yanında, küçük çaplı karargah, birlik ve NATO tesisleri konuşlandırılması gerektiğini dile getirenler de vardır. Yeni ülkelerin altyapı gereksinimlerini belirlemeden önce altyapıyı doğrudan etkileyen harekat seçeneklerini ve gereksinimlerini irdelemenin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

4.2.7. Genişleme Uygulamasının Beklentileri

Sürpriz bir gelişme olmazsa, NATO ülkeleri bu amaca ulaşmak için birçok dolambaçlı yoldan geçecektir. Başlangıçta, Rusya'nın reaksiyonu düşünülerek, Yeni Doğu Avrupa demokrasilerinin NATO'ya davetinde çekingen davranılmıştır. Daha sonra, Rusya'nın böyle bir hareketi engellemek için fazla bir şey yapamayacağı kanısıyla, bu ülkenin Avrupa'nın güvenlik yapısına girmesine gerek olmadığı yaklaşımı ortaya konulmuştur. Ancak Batılı hükümetler geç de olsa ittifakı yeni üyelere açmanın, Avrupa'nın istikrarı için gerekli ancak yeterli bir koşul olmadığının ve NATO ile Rusya arasında resmi bir ilişkinin kurulması gerekliliğinin farkına vardılar. NATO aynı zamanda Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin şimdi veya gelecekte NATO üyeliğine geçebilmeleri için yeterlilik koşullarını belirlemek zorundadır. Rusya her ne olursa olsun genişlemenin karşısında durmaya devam edeceğinden, yeni üyeler sadece birkaç ülkeden oluşacak, ancak bu Rusya'nın etki alanı altında bulunan ülkelerin üyelik başvurusunda bulunmakla kalmasına neden

olacaktır. Bu durum üyelik başvurusunda bulunan, ancak üyelik başvuruları üyeliğe dönüşmeyen ve dönüşmeyeceğini düşünen ülkelerce kabul edilemeyeceği gibi Avrupa'da istikrarın geleceğine hiçbir şekilde etki de yapamayacaktır.

Bundan dolayı ilk dalga dışında kalan ülkelerle, hem onların güvenlik hususlarını tekrar gözden geçirmek hem de Doğu Avrupa ve Rusya'ya bu ülkelerin programlı olarak NATO'ya girmelerinin Avrupa'nın istikrarının doğal bir elemanı olduğu sinyalini vermek için, bağları arttırmak gereklidir. Bu bağlar, Batı başkentlerinde halen tartışıldığı üzere, NATO'nun Barış İçin Ortaklık programının yoğunlaştırılmasıdır. Buna ilave olarak gelişimi sağlayacak uygulamaların altını çizmek ve ikinci dalga için NATO'ya dolaylı üyelik şeklinde bir düşünce kayda değerdir.

Bu kapsamda, NATO'nun Üyelik Eylem Planı'nın (MAP) gözden geçirilmesi maksadıyla 26 Ekim 1999 tarihinde Takviyeli Üst Düzeyli Siyasi Komite (SPC-R) toplantısı gerçekleştirilmiştir.[398]

Söz konusu toplantıda Almanya Temsilcisi, NATO Grubuyla yapılan toplantıların aday ülkelerce son derece ciddiye alındığını, bu çerçevede ilerleme kaydedilmek isteniyorsa, bu ülkelere mümkün olabildiğince açık ve samimi olmalarının telkin edilebileceğini bu ülkelerin YUP'larına (Yıllık Ulusal Programlar) sadece askeri gözlükten bakarak değerlendirmede bulunmanın yanlış olacağını, zira MAP'ın sadece askeri değil siyasi, ekonomik vb. diğer unsurları da kapsadığını belirtmiş, YUP'ların çoğunlukla geç alındığını, bu itibarla. üzerinde ayrıntılı bir değerlendirme yapılabilmesi için yeterli zaman bulunamadığını kaydetmiş, bu programların çoğunda eksiklik olarak göze çarpan hususun adayların 'NATO için neler yapabilecekleri' sorusunu cevaplandırmamış olmalarının teşkil ettiğini ifade etmiştir. İngiltere Temsilcisi, 'adayların kendilerine öncelikli hedefler belirleyerek, bunların nasıl gerçekleştirilebileceği, hangi kaynakların kullanılabileceği ve varsa bunların önünde bulunan engeller ile bu engellerin ne şekilde aşılmasının düşünüldüğü hususlarına Programlarında ağırlıklı olarak yer vermelerinin isabetli olacağını, bu yapıldığı takdirde, NATO'nun bu konularda anılan ülkelere nasıl

[398] T.C. NATO Daimi Temsilciliği / Brüksel'in dışişleri bakanlığı'na gönderdiği 02 kasım 1999 tarih ve spc(r) –7488 sayılı 'üyelik eylem planı'nın gözden geçirilmesi' konulu yazısı.

yardımcı olabileceğinin de daha açıklıkla görüleceğini, YUP'ların birer güzellik yarışmasına dönüşmesine izin verilmemesi' gerektiğini ifade etmiştir.

Tüm bu görüşler, Üyelik Eylem Planı'nın gerçekçi ve güvenilir olarak uygulanması gerektiğini ifade etmektedir. Bu toplantı sonucunda, MAP çerçevesinde yürütülen faaliyetler bir takvime bağlanmıştır.

Öte yandan, bu ülkelerle BİO kapsamında gerçekleştirilmekte olan faaliyetler çerçevesinde, söz konusu ülkelerin Bireysel Ortaklık Programlarının en geç Aralık ayı başına kadar PMSC tarafından onaylanması icap ettiğini, bunların bilahare Şubat ayında PMSC'de 19+1 düzenindeki toplantılarda görüşüleceğini, toplantıların BİO faaliyetlerinin değerlendirilmesi ile "clearing house" çerçevesinde ikili yardımların gözden geçirilmesi hususlarına hasredileceğini, bunların daha sonra aday ülkelerin bireysel raporlarına dahil edilerek 2000 yılının Mart, Nisan ve Mayıs aylarında yapılması öngörülen 19+1 düzenindeki Konsey toplantılarında ele alınacaklarını belirtmiştir

NATO'nun genişlemesi çerçevesinde eski Varşova Paktı ülkelerinin üyeliğe kabulünde gerekli şartları belirlemek amacıyla, 27 Mayıs 1997'de Paris'te NATO ve Rusya Federasyonu arasında karşılıklı işbirliği ve güvenlik anlaşması imzalanmış ve bu anlaşma ile bir Rusya'nın genişlemeye karşı tepkileri azaltılmaya çalışılmıştır.

4.2.8. Son Genişleme Paketinden Alınan Dersler [399]:

Son genişleme sonrası yapılan kritikler, yeni üyelerin alınması ile NATO-RF ilişkilerinin zorlaştığını göstermiştir. Bununla birlikte, RF'nun yabancılaştırılmasından kaçınılması ve Moskova ile yoğun diyaloğun sürdürülmesi mümkün görülmektedir.

[399] Karl Heinz Kamp'ın NATO Savunma Koleji Roma/İtalya'da Verdiği "Eapc, Pfp And NATO *Enlargement*" Konulu Konferans, Mart 2001.

- Mevcut 19 ülke ile oy birliği (consensus) sağlanması zor iken yeni üyelerin katılımı ile karar alma işlemi çok daha zor olacaktır (örneğin, Kosova'ya müdahale kararı çok zor alınmıştır)
- Genişlemenin başlıca maksadı olan istikrar ihraç etmek (stability export) yerine, bu amaca göre yanlış, sınırlarında hiç problemi olmayan ülkeler alınarak bir bakıma NATO istikrarsızlık ithalinden korunmuştur. Bugünkü konjonktürde, Arnavutluk ve Makedonya bölgelerine istikrar ihraç edilmesi gereken ülkelerdir.
- NATO'da üyelik için başvuran adayların başvurularını yargılayacak, üyelerin durumlarını, kat ettikleri mesafenin durumunu gösterecek, açık ve kesin kriterler listesi bulunmamaktadır. Bu maksatla elde sadece 1995 yılına ait NATO genişleme çalışmaları ile 1999 yılında çıkan Üyelik Eylem Planı (MAP) vardır.
- Bu ülkeler İngilizce konuşmayan ve NATO cihaz / sistemleri kullanmayan, RF, Beyaz Rusya, Ukrayna kadar olmasa da fakir ülkelerdir. Bunların askeri olarak uygun şekle getirilmesinin NATO'ya maliyeti 30-100 milyar dolar arasındadır. Ayrıca, yeni katılan bu ülkeler Polonya hariç kara ülkesi olup Donanma katkıları da yoktur.[400]

Yukarıda arz edilen alınan derslerden üç ana sonuç çıkarılabilir;

Bunlardan ilki ve en önemlisi, yeni üye alınmasının asıl nedeni NATO'nun etkinliğini artırmak olmalıdır. Her yeni üye kolektif savunma veya kriz yönetimi çerçevesinde Avrupa – Atlantik bölgesinin güvenlik ve istikrarına katkı sağlayabilmelidir. Ancak, askeri katkının üyelik için esas şart olması durumunda, hemen hemen hiçbir üye NATO'ya yeni üye olamaz. NATO'nun bugüne kadar bir aday üye kontol listesini hazırlamasının asıl nedeni olarak da, her zaman kendisine bir politik manevra sahası bırakma isteğinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. BU nedenle yeni üyelerin seçilmesi kararı siyasi bir karar olacaktır. Ayrıca, her yeni üye, silahlı kuvvetlerinin sivil kontrolü ile ilgili olarak belirli standartlara sahip olmalıdır. İkincisi, genişleme özellikle istikrar ve refahın sağlanması için önem ve

[400] Wooley Alexander, NATO Drifts Rudderless, Proceedings, Mart 1998.

acil durum arz eden Güneydoğu Avrupa'ya katkı sağlamalıdır. NATO'ya üyelikte aday ülkelerin reform ve politik dönüşümlerini gerçekleştirmeleri zorunlu nedendir. Ancak, bu istikrar ihraç biçimi, çok dikkatli uygulanmalı, NATO'ya aşırı bir yük getirmemelidir. Bir başka ifade ile, bir çok üye ülkeyi sindirirken zayıflayan bir ittifak ne yeni üye ülke menfaatlerine, ne de istikrar oluşturulacak bölgeye hizmet etmez. Üçüncüsü, NATO ve AB'nin genişlemesi arasında stratejik bir ilişki vardır. Bu nedenle her iki olay diğerine uygun olmalıdır. Bu genişlemelerin her birinin realize edilmesinde organizasyonların kendi değerleri ölçü alınmalıdır. NATO'ya üyelik, AB'ne alınmayışın teselli ödülü olmamalıdır (veya tersi).

4.2.9.Genişlemiş NATO'nun Gelecekteki Rolünün Değerlendirilmesi

4.2.9.1. NATO'nun Gelecekteki İşlevi

NATO'nun 2000'li yıllarda ilk görevi, Avrupa'daki stratejik dengeyi muhafaza etmek olacaktır.

NATO'nun kuruluşundan bu yana şahit olduğumuz başarılarında, entegre askeri yapısı ve Kuzey Amerikalı müttefiklerinin Avrupa'da kuvvet bulundurmaları başlıca rolü oynamıştır. İttifak üyeleri, savunma yapısı ve politikalarını yeniden gözden geçirirken bu hususu daima ön planda tutmaktadırlar. NATO'nun 2000'li yıllarda gündeminde bulunacak ikinci önemli konu ise, demokrasi, güvenlik ve istikrarın doğuya doğru genişletilmesidir. 1994 yılında BİO programı ile bu yönde ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. NATO'nun güvenliği doğuya doğru genişletmesi, aynı zamanda NATO'nun genişlemesini de dikte ettirmektedir. Ancak NATO'nun genişlemesi, hem BİO programının kuvvetlendirilmesini hem de NATO ile Rusya Federasyonu arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini gerektirmektedir. NATO'nun 2000'li yıllarda gündeminde bulunacak üçüncü önemli konu, NATO'nun kriz yönetimi ve barışı koruma görevlerini NATO bölgesi dışında da yerine getirmesidir. NATO'nun 2000'li yıllarda gündeminde bulunacak diğer bir konu ise; Avrupa güvenliği için büyük bir tehlike teşkil eden kitle imha silahlarının yayılmasına karşı koymadır. NATO, belirtilen bu hususlar dışında 2000'li yıllarda Akdeniz'e sahildar olan ülkeler, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri ile de ilişkilerini geliştirme

faaliyetlerini artıracak ve bu bölgelerden NATO'ya yönelebilecek tehdit ve riskleri asgariye indirmeye çalışacaktır.

4.2.9.2.Genişlemiş NATO'nun Gelecekteki Rolü [401]:

Genişleyen NATO; BM'in yetkisinde harekete ederek veya etmeyerek, adaletsizliklere ve zulümlere karşı bir barış meleği (peace angle) olan bir kriz yönetim (crisis management) organizasyonu mu? Yoksa, Batı menfaatlerini askeri anlamda savunan dünya polisi (World Policeman - Globocop) mi olacaktır? Senaryoları incelendiğinde;

Barış Meleği rolü olan ilk durum çerçevesinde; BM yetkisi (mandate)'nde icra edilen Bosna Harekatı ve 1995 yılında imzalanan Dayton Anlaşması dikkate alındığında, NATO etkin bir kriz yönetim organizasyonu olduğunu ispatlamıştır. Müteakiben, BM yetkisi alınmadan icra edilen ve uzun süren (72 hafta) Kosova Harekatı esnasında da birlik ve bütünlüğünü dünyaya göstermiştir. Bilahare, Makedonya'daki Esas Hasat (Essential Harvest) Operasyonu esnasında da ayrılıkçı milislere ait silahların toplanmasında NATO görev yapmıştır. Bunlara bakarak, NATO'nun gelecekteki rolü için; NATO özellikle, sivil savaşlar, mülteciler veya soykırım gibi işler ile mi ilgilenecektir? Sorusuna cevap hayırdır. Çünkü, NATO'nun askeri müdahale etmediği 1992-1995 yılları arasındaki 3 yıllık sürede 200,000 kayıp verilmiş ve 130'dan fazla ateşkes ihlali görülmüştür. Kosova'da da NATO'nun silah kullanmak için birlik kararı alması 5 ay süre sonra olmuştur. Kosova'da ayrıca, zayiat vermemek için gerginliği hızlı tırmandırmaktan kaçınmış ve çok dikkatli hareket etmiştir. Diğer bir örnek olan Somali'de ise, öldürülen bir Amerikan askerinin Mogadişu sokaklarında sürüklenmesi ABD ve müttefiklerinin süratli bir şekilde Somali'den çekilmesine neden olmuştur. Alınan acı ama gerçek ders, hükümetlerin kendi askerleri için ölüm riski olduğunda, insani değerlerin askeri harekat için yeterli olmadığıdır. Bu nedenlerden dolayı NATO bir barış meleği için uygun değildir. NATO, sadece insani amaçlar için değil, aynı zamanda üyelerinin menfaatleri söz konusu olduğunda askeri olarak hareket edecektir.

---

[401] Kamp Karl-Heinz, NATO Entrapped: Debating The Next Enlargement Round, Survival Vol 40, Autumn 1998.

NATO dünya polisi mi olacaktır? Senaryosunun ise dayanağı daha azdır. ABD'nde, NATO'nun ilgi sahasının Avrupa'nın sınırları dışına taşması gerektiğini ifade edenler, NATO'nun dünyanın her yerinde (Doğu Asya'da, Basra Körfezi'nde vs.), eğer üyelerinin hayati menfaatleri varsa, savunma işlemini yapması gerektiğini belirtmektedirler. Hatta bazıları "globalleşmiş NATO"dan bahsetmekte ve Kosova'da BM yetkisi olmadan harekat yapıldığına göre gelecekte de benzer şekilde BM Güvenlik Konseyi olmadan (uluslar arası hukuk dışı) harekat yapılabileceğini savunmaktadır. Ancak, dünya polisi savunucuları, NATO'da alınan her kararın 19 demokratik ülkenin tamamının oy birliği ile alındığını dikkatlerinden kaçırmaktadırlar. Global aktör olan ABD'nin menfaatleri ile Avrupalı müttefiklerin menfaatleri aynı değildir. NATO yukarıdan gelen emirlerle yürüyen bir organizasyon değildir. Lüksenburg'un oyunun ABD'nin oyundan farkı yoktur. Bu nedenle, yeni vazife ve görevler ile ilgili olarak, stratejik konseptte ne yazıyorsa o geçerlidir ve NATO'nun rotasını 19 ülke belirlemektedir. NATO, ne barış meleği, ne de dünya polisi olabilir. NATO, özellikle üyelerinin güvenliğini sağlayan bir koruma enstitüsü olarak kalacaktır. Ancak, "güvenliğin korunması" sadece NATO'nun coğrafi sınırları içerisinde yapılamamaktadır. Kitle imha silahlarının ve uluslar arası terörizmin yayılması uzun mesafelerden kolektif savunmayı da beraberinde getirmektedir. Afrika ve Asya'daki serseri (rogue) rejimler sadece komşularına değil, tüm dünyaya tehdit oluşturmaktadır. Bunun en son örneği, 11 Eylül 2001 terörist eylemleri sonrası Afganistan'da yaşanmıştır.

4.2.10. Genişleme ve Türkiye

4.2.10.1. NATO'nun Genişlemesi ve Türkiye

Türkiye'nin Batı Dünyası içinde ve NATO ittifakının bir üyesi olarak;Dünyanın en hassas bir bölgesinde,NATO'ya karşı kurulmuş Varşova Paktı'nın bir üyesi olarak SSCB gibi bir süper güçle komşu bulunduğu dikkate alındığında,savunmasının ne denli önem arz ettiği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.[402] Doğu Avrupa'da bir demokratikleşme süreci devam etmektedir.Bu sürece rağmen SSCB hala üstün bir askeri mekanizmaya sahiptir.Tek taraflı

[402] Çomak Hasret, "NATO ve Varşova Paktlarının Gelecekteki Durumu", İü Yay., 20 Mart 1990, s.4

indirimler söz konusu olsa bile Varşova Paktı NATO'dan iki kat üstün bir sahiptir.SSCB'nin,gelecekte bu ülkede gelişmeler ne olursa olsun,herhangi bir savaş olasılığına karşı NATO'nun daima hazırlıklı ve ihtiyatlı olması zorunluluk arz etmektedir.[403]

Türkiye, genişleme ile ilgili NATO Konseyinin aldığı kararlara olumlu oy kullanmıştır. Fakat, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği konusunun kesinlik kazanmaması dolayısıyla; Türkiye, AB adayları arasında Türkiye'nin isminin yer alacağı ana kadar, NATO'nun genişleme kararını protesto edeceğini üye ülkelere bildirmiştir. Aynı tutum, NATO Genel Sekreteri Solana'nın 5-6 Şubat 1997 tarihlerinde Türkiye'ye yaptığı ziyaret sırasındaki görüşmelerde de sürdürülmüş, başta Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı ve Hükümet tarafından "Türkiye'nin Avrupa Birliği içinde yer almaması halinde, NATO'nun genişlemesine ilişkin kararın, TBMM tarafından onaylanmasının mümkün olmadığı" NATO Genel Sekreterine bildirilmiştir.[404]

18 Şubat 1997'de Brüksel'de yapılan NATO Konseyi toplantısında Türkiye, ilke olarak NATO'nun genişlemesine karşı çıkmadığını, ancak 1995'te kabul edilen NATO belgelerinde NATO, BAB ve AB'nin genişleme süreçleri arasında bağlantı kurulduğunu, bu sebeple, yeni üye kabulünün sözü edilen belgelere uygun olarak ve kabul edilen kriterler çerçevesinde gerçekleştirilmesini istemiştir.[405] Bu tartışmaların uzaması üzerine, Türk Dışişleri Bakanlığı Ankara'da bir açıklama yaparak; Türkiye'nin tutumunu açık bir şekilde şöyle ortaya koymuştur:

"NATO'nun genişlemesi hakkında bazı yanlış anlamalar ve açıklamalar oldu. Türkiye, NATO'nun genişlemesine karşı değil ancak, NATO'nun genişlemesi, Batı Avrupa Birliği'nin ve AB'nin genişlemeleri birbirine bağlı, aynı dönemde ele alınan konulardır. Bu, NATO belgelerinde de vardır. Eski Varşova Paktı üyelerini

---

[403] Worner Manfred, Cumhuriyet, 28 Ocak 1990, S.12

[404] Saray Mehmet , "NATO'nun Yeniden Yapılanması Ve Türkiye", "AGSK, AB, ve NATO İlişkilerinin Geleceği Ve Türkiye'ye Etkileri" Sempozyum Bildirileri, s.365.

[405] A.g.e., s.366.

NATO'ya alma planları yapılırken NATO ve Batının sadık müttefiki Türkiye'yi AB'ye almamak bir çelişkidir." [406]

NATO ve Türkiye'nin geleceği açısından, genişlemenin fayda ve mahzurları birçok noktada birleşmektedir. Genişleme, Avrupa'da ve dünyada global barışın tesisinde önemli roller üstlenen NATO'ya bir külfet değil, bilakis olumlu katkı yaptığı sürece anlamlı olacaktır. Genişleme, yeni bir paktlaşmaya sebebiyet vermeyecek, ancak barış ve istikrar ortamının yaygınlaşmasına hizmet edecek tarzda olmalıdır. Bu kapsamda, seçilecek yeni ülkelerin her açıdan iyi bir şekilde irdelenmesi önem arz etmektedir. Türkiye yukarıda belirtilen mülahazalar doğrultusunda, NATO ile paralel bir görüş benimsemektedir. Ancak, üye ülkelerin seçiminde, Türkiye için yukarıda da bahsedildiği gibi bazı öncelikler mevcuttur. Türkiye, müteakip adayların seçiminde Bulgaristan ve Romanya'nın kabulünü öngörmektedir. Bahse konu ülkelerin kabulünün Türkiye için bazı fayda ve mahzurları söz konusudur. Bulgaristan ve Romanya'nın içinde bulunduğu Balkanlar bölgesi, Avrupa ile ekonomik bütünleşmeyi hedefleyen ve Batı Avrupa ile adeta "kader bağları" kurmak isteyen Türkiye'nin dış politikasında "Geçiş Yolu" teşkil etmektedir. Romanya ve Bulgaristan gibi eski Varşova Paktı devletlerinin NATO'ya alınması ile yeni bloklaşmaların önüne geçilebilecektir. Aynı zamanda, bu devletlerde demokrasinin Batılı anlamda yerleşmesine olanak sağlanacak ve dolayısı ile Türkiye'nin etrafında siyasi denge ve istikrar oluşmasına katkıda bulunulacaktır. Tekrar dirileceğinden korkulan Sovyet İmparatorluğuna karşı bir güvence oluşturulacak ve Türkiye ile Rusya Federasyonu arasında, NATO'nun bir başka tampon bölgesi tesis edilmiş olacaktır.[407]

Bahse konu devletlerin NATO'ya girmeleri, Türkiye için; Trakya'dan gelecek bir tehdidin bertaraf edilmesini ve Avrupa'ya çıkış kapısı olan topraklarda demokrasi ile idare edilen, Batı normları ve güvenlik sistemi mekanizmalarını (NATO) kabul etmiş komşularının varlığını sağlayacaktır. Bu, Romanya ve Bulgaristan ile sağlanan barışın uzun dönemli olmasını sağlayıcı bir etken olacaktır.

---

[406] "NATO'nun Genişlemesi Ve Türkiye", Sisav, 1997, S.30.

[407] "NATO'ya Önümüzdeki Dönemde Katılması Muhtemel Ülkelerin Katılımının...", Konulu Tez Çalışması, B. Recep Yüksel, 2001, s.iv-41.

Ancak diğer taraftan, geçmişten beri, Rusya'nın sürekli yakın tehdidi altında bulunan Romanya ve Bulgaristan'ın NATO'ya girmesiyle, Türkiye'yi Rusya ile karşı karşıya getirecek ilave risk faktörü taşıyacak; Rusya'nın, NATO'nun genişlemesini kendisine tehdit olarak algılaması nedeniyle; Merkezi Avrupa'da, Beyaz Rusya ile birlikte genişlemeye karşı kuvvet ve nükleer silah yerleştirme gibi bazı tedbirler alabilecektir. NATO ülkelerinden, AKKA çerçevesinde kuvvet indirimlerinde ortaya çıkan silah fazlalıklarının, Romanya ve Bulgaristan'a verilmesi Türkiye'nin aleyhine olabilecek başka bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Romanya ve Bulgaristan'ın, AB'ye Türkiye'den önce tam üye olmaları durumunda, Türkiye'nin ittifak içinde bir kısım etkileri azalacak ve AB'ye tam üyelik için önemli bir kozu elinden alınmış olacaktır. Romanya ve Bulgaristan'ın, askeri teçhizat ve malzemeyi NATO ülkelerinden almaları durumunda, üyelikten önce temin edilen silah ve teçhizatın kaynağı olan devletlerle ekonomik ve ticari bağlantılar azalacak ve bu durum da özellikle komşumuz Rusya'da hoşnutsuzluk yaratacaktır. Ancak NATO'ya yeni alınacak ülke sayısının fazla olması durumunda; aşırı büyümenin NATO'ya maliyetinin ağır olacağı, teşkilatın yapısının hantallaşmasına, karar alma mekanizmalarının yavaşlamasına, uluslar arası güvenlik ortamına katkısının azalmasına neden olacağı kıymetlendirilmektedir. Türkiye, NATO'nun etkinliğini muhafaza etmesini, dolayısıyla NATO'ya üye olacak ülke sayısının belirli bir limitte tutulmasını istemektedir. NATO'nun fazla genişlemesinin NATO'nun yapısını hantallaştıracağı ve NATO'ya maliyetinin ağır olacağı değerlendirilmektedir.

Türkiye, NATO'nun genişlemesini her şeyden önce tüm Avrupa kuruluşlarının gelişmesi, yeniden yapılanması ve genişlemesi bağlamında Avrupa'nın bütünleşmesi sürecinin bir parçası olarak görmektedir. Tüm bu süreçlerin, paralel bir biçimde gelişmesini ve böylece daha sağlam temellere dayanan, bir Avrupa Güvenlik Mimarisi oluşumunu hedeflemektedir. Türkiye'nin, Avrupa'da tam üye olarak, çalışmalarına etkili bir şekilde katıldığı tek uluslararası örgüt olan NATO; Türkiye'nin, bölgesinde karşılaştığı istikrarsızlıklar içinde kendi güvenliği için hala vazgeçilmez bir güvenlik örgütüdür.

TBMM, 21 Ekim 1998 gün ve 4383 sayılı kanunla, Polonya'nın Kuzey Atlantik anlaşmasına katılımına ilişkin üye ülkelerce imzalanan protokolü onaylamıştır. Söz konusu kanunda, "NATO'nun genişlemesinin Türkiye'nin NATO

içindeki katkı paylarını artırmaması, alt yapı fonlarından alacağı payı azaltmaması" ve "Bulgaristan ve Romanya başta olmak üzere, güneydoğu Avrupa ülkeleri için ittifakın açık kapı politikasının desteklenmesi" hususlarına da yer verilmiştir.

Türkiye, NATO'nun açık kapı politikasını desteklemektedir. Ancak, genişleme konusunda, Türkiye'nin izleyeceği yöntem ve hangi ülkenin veya ülkelerin destekleneceğine ilişkin resmi tutumu henüz kesinleşmemiştir. NATO'nun etkinliğinin muhafaza edilmesini isteyen Türkiye, yeni üye olacak ülke sayısının belirli bir limitte tutulmasından yanadır. Bu bağlamda, genişleme çalışmaları neticesinde yeni üye kabul edilmemesi halinde, aday ülkelerin hayal kırıklığına uğrayacağı, bunun yanında genişlemenin mutlaka bir mali boyutunun olacağı ve söz konusu maliyetin, üye ülkelerce nasıl paylaşılacağı hususları üzerinde durulması gerektiği değerlendirilmektedir.

NATO'nun yeniden yapılanmasındaki en hassas husus, Doğu Avrupa'ya doğru genişlemesidir. Türkiye, kendisini yakından ilgilendiren ve Balkanlar politikasını etkileyecek olan bu konuda ciddi değerlendirme ve politika yapmak zorundadır. İlk dalga genişlemede AB ve BAB ile yaşanan tıkanıklığı aşmak için, ilk dalga genişlemenin veto edileceği politikası netice vermemiş, güven bunalımı doğmuştur. Veto blöfü tutmamış bildiğimiz gibi AB ile paralel genişlemeye evet denmiştir. Dış politikada blöf tavrı çok ciddi sonuçlar doğurmakta, gereği yapılmayan imalı tehditler zaaf haline dönüşmekte ve bir bumerang gibi kendimizi vurmaktadır. Özellikle NATO ülkelerinde, Türkiye'nin itirazlarını 6 ay sürdürdüğü sonra yola geldiği kanısı mevcuttur. Yalancı çoban misali bir gün gerçek tehdidimizi ciddiye alan çıkmayabilecektir.

Yeni genişleme dalgasının Balkanlar'da Bulgaristan ve Romanya'yı içine alması menfi ve müspet olarak bizleri etkileyecektir. Faydası, Türkiye'nin Orta ve Doğu Avrupa ile daha sıkı temasa girmesi ve sonuçta siyasi ve ilişkilerin genişlemesidir. Bu kapsamda, ekonomik ve askeri reform gayretlerini sürdüren ve Türkiye'nin de üyeliklerini desteklediği iki Balkan ülkesi olan Bulgaristan ve Romanya'nın Balkan istikrarına katkıları olmasına rağmen, bu ülkelerin iç istikrarlarının henüz arzulanan seviyede olmaması ve reform faaliyetlerini tamamlayamamış olmaları önlerindeki engeldir.

Bulgaristan Silahlı Kuvvetleri reform faaliyetlerini başarı ile sürdürmektedir. Son 4 yılda bu ülkeye yapılan ziyaretlerde, Bulgaristan'ın yapısal bakımından önemli aşamalar kaydettiği gözlenmiştir. Bu arada, son seçimden sonra Türk azınlığın hak ve özgürlüklerinde ilerlemeler olmuştur. Türklerin göçe zorlandığı olayların kınanmasını Bulgar makamları ile Sofya Büyükelçiliğimiz ortak olarak yapmıştır. Bulgaristan'da, iki Türk bakan dışında, Savunma Bakan Yardımcısı ve Azerbaycan'a Türk kökenli büyükelçi atanması olumlu gelişmelerdir. Bu iyileşmelerin Batı ile NATO ittifakına girme amacıyla mı, yoksa devlet politikası mı olduğunu zaman gösterecektir. Bu ülkelerin genişlemede yer alması ile NATO'nun Güney Doğu kanadındaki yalnızlığımız sona ereceğinden, ortak politika geliştirebilecek daha fazla ülkeye sahip olunacaktır. Bunun yanında Bulgaristan ve Romanya'nın NATO'ya girmesinin menfi sonuçları da olabilecek bir gelişmedir. Coğrafi yakınlığı olan ülkelerin fazlalaşması, Türkiye'nin jeostratejik ve jeopolitik değerinin azalmasına yol açabilir. Balkanlar'da diplomatik ağırlığı azalan bir Türkiye, risk üstlenen ve Orta Doğu politikasında yararlanılan bir ülke konumuna sürüklenebilir. Bu nedenle NATO ve AB politikamızın uzun vadeli olarak yapılması ve tutarlı ve inandırıcı olması şarttır. AB ve Kıbrıs politikamız çerçevesindeki söylemimiz bazı müttefiklerimizce dikkate alınmamaktadır. Yunanistan'ın GKRY'nin üyeliği ve AB genişlemesi konusundaki tavrı ciddiye alınmakta ve buna uygun AB politikası gelişmektedir.

Türkiye, NATO'nun genişlemesini her şeyden önce tüm Avrupa kuruluşlarının gelişmesi, yeniden yapılanması ve genişlemesi bağlamında Avrupa'nın bütünleşmesi sürecinin bir parçası olarak görmektedir. Tüm bu süreçlerin paralel bir biçimde gelişmesini ve böylece daha sağlam temellere dayanan bir Avrupa-Atlantik güvenlik mimarisinin oluşumunu arzu edilmektedir. Diğer taraftan, NATO ile Avrupa Birliği (AB)'nin genişlemesinin, Avrupa-Atlantik güvenlik mimarisinde değişik statüdeki ülkelerin artmasının yaratabileceği sorunlar dikkate alınarak, paralel yürütülmesinde fayda mütalaa edilmektedir. Bu bağlamda, Bulgaristan ve Romanya'nın Türkiye'den önce AB'ye girmeleri durumunda, bu ülkelerle mevcut ikili ilişkilerimizde NATO üyesi olmamızdan kaynaklanan etkinliğin zayıflayabileceği; NATO üyesi olmaları halinde ise, anılan ülkelere karşı kullanabileceğimiz kozların ortadan kalkabileceği hususunun da göz önünde bulundurulması gerektiği kıymetlendirilmektedir.

4.2.10.2. NATO'nun Genişlemesinin Türkiye Açısından Faydaları

Türkiye, NATO'nun genişleme politikasına ve zaman içinde yeni üyeler alınmasına karşı olmamıştır. Ancak, ilk aşamada Türkiye'nin bu konu ile ilgili karşı çıktığı konu, üyelik sürecinde acele edilmesi olmuştur. Türkiye'yi bu aşamada tedirgin etmiş bir diğer konu da, tam üye sayısının artması sonucu, NATO kaynaklarından Ankara'nın payına düşen imkanların azalması olma olasılığı olmuştur. Türkiye'nin genişleme konusundaki görüşlerinden ortaya çıkan bir gerçek, Ankara Hükümeti diğer ittifak üyeleri gibi, NATO'nun genişlemesi kararında eşit oy kullanma hakkına sahipse de, bu kararın seyrinin belirlenmesindeki etkisi sınırlıdır. Zaten, NATO'nun genişlemesi 1993 yılında ABD tarafından gündeme getirildiğinden beri, bu konuda olayların Türkiye'nin iradesinin dışında gelişmiş olduğu doğrudur, ancak Avrupalıların bile bu konuda daha çok ABD'nin etkisi altında kalmış oldukları bir sır değildir. Zaman içinde, NATO'nun Avrupalı ittifak üyeleri genişleme konusunda bazı itirazlar dile getirmişlerse de, sonuçta ABD'nin inisiyatifi ele alması sonucu, NATO'nun genişleme kararı 1994 yılında Washington Hükümeti'nin tercihleri doğrultusunda biçimlendirilmiştir.

Dolayısıyla, Türkiye'nin tek başına genişleme konusunun seyrini değiştirmesi mümkün değildir. Ancak, Ankara Hükümeti bu konuda pes etmeyerek elindeki bazı imkanları kendi tercihleri doğrultusunda kullanmaya çalışmaktadır. Ankara Hükümeti, her şeyden önce, genişlemenin çok hızlı olmamasını vurgulamaktadır.

Ankara'daki diplomatik kaynaklar, aslında Türkiye'nin bu Orta Avrupa ülkelerinin genişlemesine baştaki kadar kötümser bakmadıklarını ve hatta Türkiye'nin bu ülkelerle olan ilişkilerinin gelişmesine bakarak, genişleme sürecinde, bazı askeri teçhizat alım satımı yoluyla Türkiye'nin durumu kendi lehine dönüştürebilme olasılığının bile olduğunu belirtmişlerdir. Yine aynı yetkililer, genişleme sürecinin Türkiye'nin tercih ettiği boyutta olması için de çok yoğun bir diplomatik mücadele verdiklerini belirtmişlerdir. Genişlemenin Türkiye'ye yakın alanda, Balkanlar'da bazı ülkeleri de kapsayacak bir biçimde ortaya çıkmasının Türkiye'nin lehine olduğunu belirtmişlerdir. Tabii, Türkiye'nin tercih ettiği ülkelerin (Romanya, Bulgaristan ve Arnavutluk) NATO'ya tam üye alınması, Ankara'nın NATO içindeki etki alanının genişlemesine neden olacaktır. Türkiye'nin bu

ülkelerden bazıları ile zaten askeri eğitim anlaşması içinde olduğu unutulmamalıdır. Adı geçen bu ülkelerle belirli bir düzeyde tutturulmuş olan siyasi ve askeri yakınlaşmanın sonuçlarının, NATO içinde gerektiğinde Türkiye lehine kullanılması iyi bir imkan olacaktır.[408]

Türkiye, genişleme ile ilgili NATO Konseyinin aldığı kararlara olumlu oy kullanmıştır. Fakat Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği konusunun kesinlik kazanmaması dolayısıyla Türkiye, AB adayları arasında Türkiye'nin isminin yer alacağı ana kadar NATO'nun genişleme kararını protesto edeceğini üye ülkelere bildirmiştir. Aynı tutum, NATO Genel Sekreteri Solana'nın 5-6 Şubat 1997 tarihlerinde Türkiye'ye yaptığı ziyaret sırasındaki görüşmelerde de sürdürülmüş, başta Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı ve Hükümet tarafından "Türkiye'nin Avrupa Birliği içinde yer almaması halinde NATO'nun genişlemesine ilişkin kararın TBMM tarafından onaylanmasının mümkün olmadığı" NATO Genel Sekreterine bildirilmiştir. 18 Şubat 1997'de Brüksel'de yapılan NATO Konseyi toplantısında Türkiye, ilke olarak NATO'nun genişlemesine karşı çıkmadığını, ancak 1995'te kabul edilen NATO belgelerinde NATO, BAB ve AB'nin genişleme süreçleri arasında bağlantı kurulduğunu, bu sebeple, yeni üye kabulünün sözü edilen belgelere uygun olarak ve kabul edilen kriterler çerçevesinde gerçekleştirilmesini istemiştir. Bu tartışmaların uzaması üzerine Türk Dışişleri Bakanlığı Ankara'da bir açıklama yaparak Türkiye'nin tutumunu açık bir şekilde şöyle ortaya koymuştur:

"NATO'nun genişlemesi hakkında bazı yanlış anlamalar ve açıklamalar oldu. Türkiye, NATO'nun genişlemesine karşı değil ancak, NATO'nun genişlemesi, Batı Avrupa Birliği'nin ve AB'nin genişlemeleri birbirine bağlı, aynı dönemde ele alınan konulardır. Bu, NATO belgelerinde de vardır. Eski Varşova Paktı üyelerini NATO'ya alma planları yapılırken NATO ve Batının sadık müttefiki Türkiye'yi AB'ne almamak bir çelişkidir."[409] Ancak, 12-13 Aralık 1997 Lüksemburg Zirvesinde Avrupa Birliği Konseyinin almış olduğu genişleme kararında Türkiye, AB'ne tam

[408] Çayhan.Esra. -Ateşoğlu, Nurşin, A.g.e.
[409] Saray Mehmet, A.g.e

üyelik başvurusunda bulunan 12 ülke içerisinde genişleme sürecine dahil edilmeyen tek ülke olmuştur.[410]

Türkiye kararlı tutumunu devam ettirmiş, bu arada, ABD, Türkiye'nin AB genişleme listesine alınması için, başta Almanya olmak üzere AB üyeleri nezdinde ısrarlı teşebbüste bulunmuştur. NATO'nun kuruluşunun 50 nci yılı dolayısıyla 23-25 Nisan 1999'da Washington'da yapılan NATO zirvesinde, Türkiye ve ABD, AB üyesi NATO müttefiklerine Türkiye'nin tam üyeliğe aday olmasının zaruretini bir defa daha anlatmıştır. Aynı çalışmalar 1999 Kasım ayında İstanbul'da yapılan AGİT zirvesinde devam ettirilmiştir. Nihayet, Balkanlar, Ortadoğu, Kafkasya ve Orta Asya'daki menfaatlerini düşünen AB üyeleri, bu coğrafyada son derece tesirli olan NATO müttefikleri Türkiye'yi aralarına almaya karar vermişlerdir.[411] 1999 Helsinki AB Zirvesinde Türkiye'ye tam üyeliğe giden yolda diğer 12 aday ülke ile eşit koşullarda AB adaylık statüsü tanınmıştır. Ancak, 2000 Nice Zirvesinde aday ülke statüsü açıklanan diğer 12 ülkenin genişleme perspektifi göz önünde bulundurulmuş, Türkiye hazırlanan tablolarda yer almamıştır. 2010 yılına kadar Türkiye'nin AB üyeliğinin söz konusu olmadığı değerlendirilmektedir.

NATO ve Türkiye'nin geleceği açısından, genişlemenin fayda ve mahzurları birçok noktada birleşmektedir. Genişleme, Avrupa'da ve dünyada global barışın tesisinde önemli roller üstlenen NATO'ya bir külfet değil, bilakis olumlu katkı yaptığı sürece anlamlı olacaktır. Genişleme, yeni bir paktlaşmaya sebebiyet vermeyecek, ancak barış ve istikrar ortamının yaygınlaşmasına hizmet edecek tarzda olmalıdır. Bu kapsamda, seçilecek yeni ülkelerin her açıdan iyi bir şekilde irdelenmesi önem arz etmektedir. Türkiye yukarıda belirtilen mülahazalar doğrultusunda, NATO ile paralel bir görüş benimsemektedir. Ancak, üye ülkelerin seçiminde, Türkiye için yukarıda da bahsedildiği gibi bazı öncelikler mevcuttur. Türkiye, müteakip adayların seçiminde Bulgaristan ve Romanya'nın kabulünü öngörmektedir. Bahse konu ülkelerin kabulünün Türkiye için bazı fayda ve mahzurları söz konusudur.

---

[410] Sandıklı Atilla, Türkiye'nin Dış Politikasında Avrupa Birliği Ve Alternatifleri, HAK Yayınları.
[411] Saray Mehmet, A.g.e

Bulgaristan ve Romanya'nın içinde bulunduğu Balkanlar bölgesi, Avrupa ile ekonomik bütünleşmeyi hedefleyen ve Batı Avrupa ile adeta "kader bağları" kurmak isteyen Türkiye'nin dış politikasında "Geçiş Yolu" teşkil etmektedir. Romanya ve Bulgaristan gibi eski Varşova Paktı devletlerinin NATO'ya alınması ile yeni bloklaşmaların önüne geçilebilecektir. Aynı zamanda, bu devletlerde demokrasinin Batılı anlamda yerleşmesine olanak sağlanacak ve dolayısı ile Türkiye'nin etrafında siyasi denge ve istikrar oluşmasına katkıda bulunulacaktır. Tekrar dirileceğinden korkulan Sovyet İmparatorluğuna karşı bir güvence oluşturulacak ve Türkiye ile Rusya Federasyonu arasında NATO'nun bir başka tampon bölgesi tesis edilmiş olacaktır. Bahse konu devletlerin NATO'ya girmeleri, Trakya'dan gelecek bir tehdidi bertaraf etme konusunda ve Avrupa'ya çıkış kapısı olan topraklarda demokrasi ile idare edilen, Batı normları ve güvenlik sistemi mekanizmalarını (NATO) kabul etmiş komşularının olması hayati öneme haizdir. Bu, Romanya ve Bulgaristan ile sağlanan barışın uzun dönemli olmasını sağlayıcı bir etken olacaktır. Türkiye, bu barış ortamında ulusal kaynaklarından daha fazlasını diğer alanlara (ekonomi, sağlık, eğitim vb.) kaydırarak gelişmesini ve kalkınmasını sağlama olanağına kavuşacaktır.

Ancak diğer taraftan, tarihten beri, Rusya'nın sürekli yakın tehdidi altında bulunan Romanya ve Bulgaristan'ın NATO'ya girmesi, Türkiye'yi Rusya ile karşı karşıya getirecek ilave risk faktörü taşıyacak, Rusya'nın NATO'nun genişlemesini kendisine tehdit olarak algılaması nedeniyle; merkezi Avrupa'da Beyaz Rusya ile birlikte genişlemeye karşı kuvvet ve nükleer silah yerleştirme gibi bazı tedbirler alabilecektir. NATO ülkelerinden, AKKA çerçevesinde kuvvet indirimlerinde ortaya çıkan silah fazlalıklarının, Romanya ve Bulgaristan'a verilmesi Türkiye'nin aleyhine olabilecek başka bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Romanya ve Bulgaristan'ın AB'ne Türkiye'den önce tam üye olmaları durumunda, Türkiye'nin ittifak içinde bir kısım etkileri azalacak ve AB'ne tam üyelik için önemli bir kozu elinden alınmış olacaktır. Romanya ve Bulgaristan'ın askeri teçhizat ve malzemeyi NATO ülkelerinden almaları durumunda, üyelikten önce temin edilen silah ve teçhizatın, bakım ve idameleri yapılan devletlerden ekonomik ve ticari bağlantıları azalacağından mali kayıplar söz konusu olacak ve bu özellikle komşumuz Rusya'da hoşnutsuzluk yaratacaktır.

Tüm bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda, NATO'nun genişlemesinin NATO ve Türkiye'ye çok mali külfet getirmemesi, Türkiye'nin NATO içindeki etkinliğinin azalmaması ve NATO-Rusya ve Türkiye-Rusya ilişkilerinde denge unsurunun devamlı göz önünde tutulması şartıyla uygun olacağı değerlendirilmektedir. Ancak NATO'ya yeni alınacak ülke sayısının fazla olması durumunda; aşırı büyümenin NATO'ya maliyetinin ağır olacağı, teşkilatın yapısının hantallaşmasına, karar alma mekanizmalarının yavaşlamasına, uluslar arası güvenlik ortamına katkısının azalmasına neden olacağı kıymetlendirilmektedir. Türkiye, NATO'nun etkinliğini muhafaza etmesini, dolayısıyla NATO'ya üye olacak ülke sayısının belirli bir limitte tutulmasını istemektedir. NATO'nun fazla genişlemesinin NATO'nun yapısını hantallaştıracağı ve NATO'ya maliyetinin ağır olacağı değerlendirilmektedir. Türkiye, NATO'nun genişlemesini her şeyden önce tüm Avrupa kuruluşlarının gelişmesi, yeniden yapılanması ve genişlemesi bağlamında Avrupa'nın bütünleşmesi sürecinin bir parçası olarak görmektedir. Tüm bu süreçlerin paralel bir biçimde gelişmesini ve böylece daha sağlam temellere dayanan bir Avrupa Güvenlik Mimarisi oluşumunu hedeflemektedir.

Diğer taraftan AB, NATO'nun angaje olmadığı uluslararası krizlere müdahale etmek üzere, 15'li düzeyde karar alma ve askeri harekatı başlatma ve yürütme yeteneğine sahip olmak istemekte ve AGSP çerçevesinde, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin AB'nin karar alma mekanizmasının dışında tutulmasını, bu ülkelerle sadece diyalog, istişare ve işbirliği fonksiyonlarının yürütülmesini öngören bir politika izlemektedir. Bu meyanda, AB'nin otonom karar alma mekanizmasına ve AB'nin tek bir kurumsal çerçeve oluşturduğu keyfiyetine saygı gösterilmesi de talep edilmektedir

NATO'nun Genişlemesinin Türkiye Açısından Faydalarını şöyle sıralayabiliriz :

- Eski Varşova Paktı ülkeleri, NATO'ya alınmadığı takdirde kendi güvenlik örgütlerini kurmaya kalkacaklar, bu da beraberinde yeni bloklaşmalara yol açabilecektir.

- Bahse konu devletlerin NATO'ya alınmaları, bu ülkelerde demokrasinin Batılı anlamda yerleşmesine sebep olacak, bu da Türkiye'nin etrafında siyasi denge ve istikrar sağlayacaktır. Batı Almanya'da demokrasinin NATO'ya girdikten sonra yerleşmiş olduğu unutulmamalıdır.

- Bahse konu devletlerin NATO'ya girmeleri, onların tekrar dirileceğinden korktukları Sovyet İmparatorluğuna karşı bir güvence oluşturacak ve Türkiye ile Rusya Federasyonu arasında NATO'nun bir başka tampon bölgesi tesis edilmiş olacaktır.

- Doğu Avrupa ülkelerinin ve dağılan eski Sovyetler Birliği ülkelerinin BİO Projesinin çatısı altında buluşturulması barışın uzun dönemli olmasını sağlayıcı bir etken olacaktır. Türkiye, bu barış ortamında ulusal kaynaklarından daha fazlasını savunma yerine diğer alanlara kaydırarak gelişmesini ve kalkınmasını sağlama olanağına kavuşma imkanı sağlayacaktır.

- Türkiye BİO faaliyetleri kapsamında ağırlıklı olarak Balkanlar (Arnavutluk-Makedonya-Bulgaristan-Romanya-Bosna Hersek), Karadeniz (Ukrayna-Gürcistan-Moldavya) ve Türk Cumhuriyetleri (Azerbaycan-Kazakistan-Kırgızistan-Özbekistan-Türkmenistan) ile ilgilenmek- tedir. Bu ülkelerle BİO faaliyetleri kapsamında karşılıklı eğitim işbirliği anlaşması yapmaktadır. Özellikle Karadeniz'de BİO tatbikatları planlayıp icra ederek Karadeniz'de sahili bulunan devletlerin aktif katılımını sağlamaya çalışmaktadır. Belirtilen ülkeler ile işbirliğini artırmak, bu bölgelerdeki nüfuzunu genişletmek ve varlık göstermek Türkiye'nin beklentilerinden bir kısmını oluşturmaktadır. Ayrıca uluslararası platformda özellikle Balkanlar ve Orta Asya ülkelerinin uluslararası güvenlik kuruluşlarına katılımları ve üyelikleri yönünde aktif propaganda yapmaktadır.

- Türkiye, Doğu ve merkezi Avrupa ülkelerinin güvenliği deyince, bunu sadece Uralların batısı olarak değil, tüm Avrasya'yı ve Kafkasya'yı da içine alan bir alan olarak düşünmektedir. NATO / BAB / AGİT gibi kuruluşlar ise ilgi alanı olarak halihazırda Uralların batısını kabul etmektedir. Uralların doğusunu ve burada bağımsızlığına kavuşan eski Sovyet Cumhuriyetlerinin güvenliğinin sadece RF'na bırakılmasını, Türkiye istememektedir.

4.2.10.3. NATO'nun Genişlemesinin Türkiye'ye Açısından Mahsurları

Şu aşamada ittifakın genişlemesi ise NATO'nun dikkatini, Türkiye'den yeni üyelere çevirmesine yol açabilecektir. Türkiye bugün her türlü kriz ve çalkantıların içinde, güvenlik yönünden NATO'nun desteğine ve ilgisine her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Mevcut durum göz önüne alındığında, NATO'nun genişlemesi, ittifakın mali yönünü artıracak, zaten kısıtlı pay alan Türkiye gibi ülkelere gerek enfrastrüktür gerekse mali yönden daha az pay düşebilecek ve Türkiye'nin yapacağı katkı payının da artmasına sebep olarak Türkiye'ye ikinci bir mali yük getirecektir. Birçok devletin NATO'ya alınmasıyla çok genişleyen NATO'nun BM ve AGİT benzeri gevşek bir yapıya dönüşmesi durumunda; NATO içindeki AB üyeleri NATO içinde farklı gruplar oluşturabilecekler ve AGSP'yi, AB'nin askeri boyutu olarak ön plana çıkartarak, NATO ile bağlarını zayıflatabilecektir. Bu durum ise NATO'nun varlığını dahi tartışmalı hale getirecektir. NATO'nun BİO ülkeleri ile ortak tatbikatlar yapması, NATO'nun, Türkiye ile yapacağı tatbikatların sayısını azaltabilecek ve çapını küçültebilecektir. Ayrıca, yeni üyelerin kabulü daha fazla siyasi ve askeri problemlere ve istikrarsızlığa yol açabilecektir. Bu durum da her yönden Türkiye'yi etkileyebilecektir. NATO'nun sadece Doğu'ya doğru genişlemesi, NATO'nun ilgisini Güney kanattan Doğu kanadına çekeceğinden, bir Güney kanat devleti olan ve etrafı istikrarsızlıklar, tehditlerle çevrelenmiş Türkiye'nin stratejik önemini azaltabileceğinden büyük bir dezavantaj getirmektedir. Türkiye bakımından genişlemenin mali yönünün getireceği diğer bir sorun da, genişleme ile BİO faaliyetlerinin de kısıtlı bütçelerle yürütülecek olmasıdır. RF'nun NATO'nun genişlemesini kendisine tehdit olarak algılaması nedeniyle; merkezi Avrupa'da Beyaz Rusya ile birlikte genişlemeye karşı kuvvet ve nükleer silah yerleştirme gibi bazı tedbirler alabileceği, bunun ayrıca şu anda etrafındaki riskler sebebiyle NATO'nun öncelik verdiği Türkiye aleyhine olabileceği ve NATO alt yapı kaynaklarının yeni NATO devletlerine kaydırılabileceği düşünülmektedir.

Öte yandan, NATO'nun genişlemesine dahil edilmeyecek Barış İçin Ortaklık devletleri ile ilişkilerin; Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (BMGK) Konseptinin de öngördüğü şekilde, bu devletlerin harekat planlaması ve icrasına katılmaları ve komuta zincirinde görev almalarını sağlama yoluyla güçlendirilmesinin de

güçleşebileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca, genişlemenin dışında kalan ülkeler psikolojik olarak kendilerini dışlanmış ve güvensizlik hissedeceklerdir. Bu yeni durumda, ortaya çıkacak belirsizlikler ve riskler nedeniyle özellikle RF etrafında olmak üzere bir kısım ülkeler, NATO'ya rakip yeni bloklaşmalara gidebileceklerdir.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve Avrupa'ya yönelik muhtemel Doğu Bloku tehlikesinin ortadan kalkmasıyla birlikte NATO da güvenlik stratejisinde yeni değerlendirmeler yapmaya başlamış ve bunun sonucunda 'stratejik kavram' (le concept stratégique) ortaya çıkmıştır. Bu yeni stratejiye ilişkin olarak süregelen belirsizlikler nedeniyle Türkiye-NATO ilişkileri de belirsizliğini korumaktadır. A.B.D. dış politikasında son on yıla hakim olan 'önce Rusya' düşüncesi gereği, Rusya ile olan işbirliklerinin çoğaltılması yoluyla bu eski süper gücün yeniden canlanmasına fırsat vermeme siyaseti uygulanmaktadır. Bu siyaset gereği, A.B.D. ve diğer Avrupa ülkelerinin Rusya'ya çeşitli konularda tavizler vermelerinin Türkiye'nin çıkarlarını da olumsuz etkilediği bir gerçektir.

Özellikle 1993 sonrası Rusya'da batı taraftarı politikalar izleyen reformculara tepki olarak merkezi yönetim de batı karşıtı politikalarına hız vermiştir. Böylece Rusya Federasyonu hem A.B.D. ve Avrupa ülkelerini hem de Türkiye'yi rakip güç olarak karşısına almış ve Batıyı 'soğuk Barış' ile tehdit etmiştir. NATO'nun izlemekte olduğu genişleme stratejisinin Rusya aleyhine işletilmesinin doğuracağı olumsuz sonuçlardan en çok etkilenecek olan ülkelerden birinin de Türkiye olacağı şüphesizdir. Zira Rusya Federasyonu bu stratejiye karşı tedbir olarak AKKA'yı (Avrupa'da Konvansiyonel Silahların Azaltılması Anlaşması) ihlal edebileceği ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nu NATO karşıtı bir savunma paktına dönüştürebileceği tehditlerinde bulunmuştur. Bütün bunlar NATO'nun genişleme stratejisine bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar ve çözüm yolları, Türkiye ile Rusya'yı doğrudan rekabet içine sokabilecek niteliktedirler.

Ankara'nın tüm bu sorunlar karşısında izlemekte olduğu strateji ise, genişlemeye karşı olmamakla birlikte üyelik sürecinde acele edilmemesi yönünde olmuştur. Bu süreçte Ankara'yı tedirgin eden ve 21. yüzyılda da karşılaşılması muhtemel sorunlar, tam üyelerin sayısının artması sonucu NATO kaynaklarından Türkiye'nin payına düşenin azalacağı endişesi ve Rusya'ya verilecek tavizlerin

Türkiye'nin güvenliğini tehdit etmesi olasılığıdır. Ankara'nın, NATO'nun genişleme sürecine ilişkin olarak, 21.yüzyılda izleyeceği politikayı bu etkenler belirleyecektir.

Kısaca, NATO'nun genişlemesinin, Türkiye açısından sakıncaları, şimdi dikkatlerin daha çok yeni üyelere çekilmesi, Türkiye'nin marjinal hale gelmesi, genişlemenin Türkiye'ye de mali bir yük getirmesi, Rusya'nın bu tavrı kendisine karşı sayılması gibi Türkiye'yi bekleyen kısa ve orta vadede sorunlardır. Ekonomisi çökmüş, sömürgeleri dağılmış, işgal ettiği toprakları azalmış da olsa Rusya; Slav Ortodoks ittifakı ile her zaman Türkiye, Balkanlar ve Batı için tehdit oluşturmaktadır. RF'nun reaksiyonu düşünülerek, Yeni Doğu Avrupa demokrasilerinin NATO'ya davetinde çekingen davranılmıştır. Daha sonra, Rusya'nın böyle bir hareketi engellemek için fazla bir şey yapamayacağı kanısıyla, bu ülkenin Avrupa'nın güvenlik yapısına girmesine gerek olmadığı yaklaşımı ortaya konulmuştur. Ancak Batılı hükümetler geç de olsa ittifakı yeni üyelere açmanın, Avrupa'nın istikrarı için gerekli ancak yeterli bir koşul olmadığının ve NATO ile Rusya arasında resmi bir ilişkinin kurulması gerekliliğinin farkına varmışlardır.

RF-NATO ve RF-Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişmesi NATO'nun genişlemesinden daha önemlidir ve bu ilişkiler genişleme uğruna gözden çıkarılmamalıdır. Güçlü bir NATO-Rusya işbirliği bütün Avrupa için ortak bir güvenlik yapısının oluşturulmasının kilit unsurudur.

5. NATO'NUN GELECEĞİ

5.1. Avrupa Nereye Gitmek İstemektedir

1980'li yılların başlarında Avrupa ülkelerinde güvenlik konularında yeni düşünceler oluşmuştur. Bu düşüncelerin ilk sonuçları 1984 Roma Deklarasyonu ile ortaya çıkmış ve iki husus vurgulanmıştır.

- Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğinin tanımlanması (ESDI)
- Üye ülkelerin savunma politikalarını uyumlaştırılması için çalışmalara başlanması.

1991 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliğine dönüştürülmüş ve "Ortak Dış ve savunma politikası ile, müşterek karar verme mekanizmasının teşkil edilmesi ve BAB'ın AB'nin savunma bileşeni olması öngörülmüştür. Mastricht Antlaşması ile eş zamanlı olarak imzalanan BAB'ın Maastricht Deklarasyonu ile, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği kabul edilmiş; BAB'ın, NATO'nun Avrupa ayağı ve AB'n savunma bileşeni olarak görev yapması öngörülmüştür.

5.1.1. Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) Oluşumu[412]

1991 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliğine dönüştürülmüş ve Ortak Dış ve Savunma Politikası ile müşterek karar verme mekanizmasının teşkil edilmesi ve BAB'ın AB'nin savunma bileşeni olması öngörülmüştür. Maastricht Antlaşması ile eş zamanlı olarak imzalanan BAB'ın Maastricht Deklarasyonu ile, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği kabul edilmiş; BAB'ın, NATO'nun Avrupa ayağı ve AB'nin savunma bileşeni olarak görev yapması öngörülmüştür. 1948 tarihli Brüksel Antlaşmasında, kolektif savunmayı öngören 5 nci madde olmasına rağmen, Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra yayınlanan ve BAB'ın anayasası niteliğinde olan 1992 tarihli Petersberg

[412] AGSK, AB ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri Sempozyumu..

Deklarasyonu ile BAB'ın üstleneceği asıl görevler günün şartlarına uygun olarak kolektif savunma dışı görevler olarak belirlenmiştir. "Petersberg Görevleri" olarak adlandırılan bu görevler;

- İnsani yardım, kurtarma ve tahliye operasyonları,
- Barışı koruma,
- Muharip kuvvetlerin de kullanılabileceği kriz görevleridir.

1996 yılında Berlin kararları ile AGSK'nin NATO içinde geliştirilmesine karar verilmiştir. Zaman içinde bu anlayış NATO'nun "dilimleme stratejisi" ile AB tarafından kullanılması şeklinde tezahür etmiştir. 1996 Berlin kararlarını müteakip, NATO imkanlarını kullanmak isteyen BAB'a karşı Türkiye veto kozunu kullanmış ve ilave haklar talep etmiştir. Bunun neticesinde 15 Nisan 1997 kararları ile Türkiye gibi Ortak Üye statüsündeki NATO üyesi ülkelerin, NATO imkanlarının kullanıldığı BAB harekatında karar verme mekanizması dahil, tam üye hakları ile yer almaları kabul edilmiştir. 1997 BAB Erfurt Bakanlar Konseyi kararları ile Türkiye'nin NATO imkanları olmaksızın icra edilecek, herhangi bir BAB harekatına da sadece katılım niyetini bildirmesini müteakip, karar mekanizması dahil, tam üye hakları ile iştiraki kabul edilmiştir.

1998 yılı önemli gelişmelere damgasını vurmuştur. 03 – 04 Kasım 1998 tarihlerinde Viyana'da ilk kez AB Savunma Bakanları Toplantısı düzenlenmiştir. 03-04 Aralık 1998 tarihleri arasında Fransa'nın St. Malo kentinde yapılan Fransa-İngiltere görüşmeleri AB'nin savunma ve güvenlik boyutuna yeni ve önemli bir halka eklemiştir. Görüşmeler sonucu yayımlanan Deklarasyonda: Amsterdam Antlaşmasında yer alan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın (ODGP) süratle uygulamaya konulması, AB'nin uluslararası krizlere müdahale edebilecek ve müstakil harekat yapabilecek bir kapasiteye sahip olması ve yeterli bir askeri kuvvet ile desteklenmesi, Üyelerinin toplu savunmasının temelini oluşturan modernize edilmiş NATO'nun yaşamasına ve gelişmesine katkıda bulunulması, kararlaştırılmıştır.

Bu gelişmeleri müteakip, 07 Aralık 1998 tarihinde yapılan AB Genel İşler Konseyi (General Affairs Council-CAG) Toplantısında, NATO içinde Avrupalıların, Avrupalı kuvvetleri kullanmalarını ABD ve Türkiye'nin veto edemeyeceği bir yapıya gidilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Burada Avrupa ülkelerinin (AB) amacı; NATO'yu sadece kolektif savunma, yani 5nci madde görevleri ile kısıtlamak ve NATO içinde Avrupa kriz yönetimine ilişkin yeni bir karar mekanizması yaratmak, kriz yönetimi ve barışı destekleme harekatında kendi kendine karar verebilen ve yeterli bir askeri güç ile desteklenen bir Güvenlik ve Savunma Kimliğine kavuşmak ve bunları yaparken ilave bir harcamaya gitmeden NATO imkan ve kabiliyetlerini kullanmaktır. AB Helsinki Zirvesi'nin AGSK konusundaki raporu, Avrupa savunma ve güvenliği ile ilgili resmi ortaya koymuştur. Özetle şu hususları kapsamaktadır: 2003 yılından önce 50-60 bin kişilik kolordu (15 tugay) çapında Avrupa Acil Müdahale Gücü'nün kurulması, bu kuvvetin gerekli şekilde desteklenmesi ve altmış gün içinde konuşlandırılarak, bir yıla kadar harekat bölgesinde idame edilmesi kabiliyetinin kazandırılması öngörülmektedir. AB önderliğinde icra edilecek operasyonlar için aynı zamanda NATO'ya da tahsisli olan Milli Kuvvetler kullanılacaktır. Böylece AB, NATO imkan ve kabiliyetlerini otomatik olarak kullanma amacına daha da yaklaşmakta ve NATO'daki veto hakkının kullanılmasını biraz daha aşındırmaktadır. AB'nin kriz yönetimini konularında ikili görüşme ve bilgi alışverişi için, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefikler ile AB adayı diğer ülkelerden oluşacak uygun bir yapının oluşturulması öngörülmektedir. AB'nin kendi başına karar verme hakkına ve kurumsal yapısına saygı duyulmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. AB'nin hedefi, kriz yönetimi konularında kendi kendine karar verebilen ve icra edebilen bir yapı oluşturarak, kendine savunma ve güvenlik konularında kabul edilebilir bir yer edinmektir. Bu nedenle, herhangi bir ilave harcama yapmadan NATO imkan ve kabiliyetlerini otomatik ve kısıntısız kullanmak isteği bir kere daha ortaya çıkmıştır.

03-04 Haziran 1999 tarihlerinde icra edilen AB Köln Zirvesi'nde ortaya konulan, AB'nin BAB'ın Petersberg görevlerine ilişkin sorumluluğunu üstlenmesi ve BAB'ın 2000 yılı sonuna kadar bir organizasyon olarak amacını tamamlayacağına ilişkin ibareler, müteakip Helsinki ve Feira Zirve bildirilerinde yer almamıştır. Bu hususun; AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin BAB'daki kazanımlarının ve İsveç, Finlandiya gibi AB'nin tarafsız ülkelerinin BAB ile birlikte kolektif

savunmayı da içeren Brüksel Antlaşması'nın AB'ye taşınmasından duyulan rahatsızlıkların aşılmasını sağlamak maksadıyla yapılabileceği değerlendirilmektedir. Ancak, kolektif savunmayı içeren BAB'ın 1948 tarihli Brüksel Antlaşmasının ve dolayısıyla BAB'ın ileride gerekebileceği düşüncesiyle AB ülkeleri BAB'ı kapatmaktan ziyade uygun fonksiyonlarını AB'nin içine dahil etmeye karar vermişlerdir. ABD ve Türk tarafının ısrarla dile getirdiği üzere, Avrupa'da çift başlı bir güvenlik mekanizmasının vücuda getirilmesi Güvenlik Politikası alanında Geneva Center'da Chairman'lık görevini yürütmekte olan François Heisbourg'ın da 3D formülüyle izah etmeye çalıştığı gibi esasen ileride önemli çelişkilere ve sıkıntılara da vesile olabilecektir.[413]

Burada birinci çelişki; NATO'nun başta Avrupa için olmak üzere esasen kıtalararası bir boyutta (Barışı Tesis ve Koruma Operasyonları dahil) görev yaptığı bir ortamda Avrupa Güvenlik Mimarisi çatısı altında 60-70 bin kişilik ikinci bir askeri teşkilatın faaliyet ve imkan/kabiliyet itibariyle bir güç ve gayret sarfı (Duplication) yaratacağı, ikincisi; NATO'nun ABD ve Kanada gibi Avrupalı olmayan diğer üyelerinin Avrupa güvenliğinin dışında tutulmak istenmesi durumunda daha önce teşkil edilmiş müşterek ve bileşik güvenlik ağında ayrışmalar (Decoupling) olabileceği, üçüncüsü ise; AB üyesi olmayan ülkelere karşı bir ayrımcılık (Discrimination) örneği teşkil edeceği, dolayısıyla genel güvenlik çevriminde zafiyetler doğurabileceği ihtimalidir.

AB'nin NATO'nun planlama yetenekleri ve komuta kontrol altyapısını kullanılması kapsamında ise Komuta zincirinin (harekat komutası, kuvvet komutası , ilgili karargah unsurları) bir bütün olarak ya da kısmen seçilmesine ilişkin olarak bir dizi önerinin belirlenebilmesi için AB ve ittifak uzmanları arasında çalışmalar gerçekleştirilecektir. Bu çalışmalar, DSACEUR'ün Avrupa sorumluluklarını tam ve etkin olarak yürütülebilmesini temin edecek şekilde DSACEUR'ün görevinin geliştirilmesi unsurunu kapsayacaktır.

Burada İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinin amacı NATO'yu sadece kolektif savunma, yani 5 nci madde görevleri ile kısıtlamak ve NATO içinde Avrupa kriz

---

[413] Heısbourg François, chairman. Geneva centre for security policy "European Defence Takes A Leap Forward" NATO Review Spring/Summer 2000, Brussels, Belgium, s. 8-10.

yönetimine ilişkin yeni bir karar verme mekanizması yaratmaktadır. Bu maksatla, kriz yönetimi ve barışı destekleme harekatında kendi kendine karar verebilen ve yeterli bir askeri güç ile desteklenen bir güvenlik ve savunma kimliğine kavuşmak ve bunları yaparken ilave bir harcamaya (dublikasyona) gitmeden NATO imkan ve kabiliyetlerini kullanmaktır. Avrupa Güvenlik Mimarisine ilişkin çalışmalar çerçevesinde AB'nin hedefi, Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma boyutunda da yer almaktır. Tek para (Euro) birimine 1 Ocak 2002'de geçen AB ülkeleri, ekonomi boyutundan sonra savunma boyutunda bütünleşememiş bir Avrupa'nın gerçekte birleşik bir Avrupa olamayacağını ileri sürmektedirler. Kriz yönetimi ve barışı destekleme harekatı sorumluluğun AB tarafından yüklenilmesi durumunda, NATO sadece nükleer caydırıcılık ve 5 nci madde görevleri için ihtiyatta tutulan bir organizasyona dönüşebilecektir. NATO'nun son 5-6 yıldır yapmış olduğu faaliyetler dikkate alındığında, tatbikat / eğitimler de dahil olmak üzere tüm gayretlerin kriz yönetimi, barışı destekleme harekatı, Barış için Ortaklık (BİO) faaliyetleri ve Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (CJTF) çalışmalarına yönlendiğini görmekteyiz. Bu faaliyetlerin AB tarafından yüklenilmesi durumunda, NATO marjinal bir duruma, yani BAB'ın 1954'de girdiği duraklama dönemine girebilecektir. Washington Zirvesi öncesi NATO imkan ve kabiliyetlerinin AB tarafından kullanılmasına ilişkin olarak hazırlanan Çerçeve Belgesinde umduğunu bulamayan AB, Washington Zirvesinden NATO imkanlarını otomatik olarak el atabileceğine ilişkin bir kararın çıkarılmasını sağlamak için üst seviyelerde mücadele vermiştir.

Stratejik konseptin 17 nci maddesi "AB kendi savunma ve güvenlik boyutunun güçlendirilmesi konusunda önemli bir karar almış ve çalışmalarına ivme vermiştir. Bu sürecin tüm ittifak üzerinde önemli etkileri olacaktır ve tüm Avrupalı müttefikler (Türkiye, Norveç, İzlanda ve yeni üç üye dahil) NATO ve BAB'da geliştirilen düzenlemelere uygun olarak, bunun içinde yer almalıdır" demektedir. Ayrıca, konseptin AGSK başlığı altında yer alan 30 ncu maddesi "AGSK, 1996 Berlin'de alınan kararlara uygun olarak NATO içinde geliştirilmeye devam edecektir. Bu tüm Avrupalı müttefiklerin, görev ve faaliyetlere daha uyumlu ve etkili bir katkı yapmasını sağlayacaktır. NATO'nun askeri olarak angaje olmayacağı bir harekatta, NATO imkan ve kabiliyetlerinin AB'nin icra edeceği bir harekata tahsis edilmesi, tüm Avrupalı Müttefiklerin tam haklarla katılımı dikkate alınarak, her defasında ayrı ayrı (case by case) ve oy birliği (consensus) ile karar altına alınacaktır" şeklindedir.

Zirve deklarasyonunun 9 ncu maddesi ise, NATO destekli AB operasyonlarına, NATO-BAB arasındaki mevcut danışma mekanizmaları dikkate alınarak, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin mümkün olan en üst seviyede katılımının güvence altına almaya büyük önem verildiği şeklindedir.

Bu paragraflar, AB'nin, NATO'nun bir bütün olarak katılmadığı bir harekatta NATO imkan ve kabiliyetlerini otomatik olarak kullanmasını engellemiş ve her bir karar için Türkiye'nin onayının alınmasını gerekli kılmıştır. Ayrıca halen NATO ve BAB'daki düzenlemelere uygun olarak Avrupalı müttefiklerin AB içinde oluşturulan AGSK'ya dahil olması hususu, BAB'daki mevcut müktesebatımızın AB içindeki yeni oluşuma taşınmasına cevaz vermektedir. NATO Washington Zirve Bildirisinde, AB'nin savunma yapılanması ile ilgili olarak gerekli düzenlemeleri yapmasına paralel olarak, NATO-AB arasındaki çalışmalara başlanması konusunda NATO Konseyine görev verilmiştir. AB bu tür bir düzenleme yapmadığı halde, NATO içinde NATO-AB ilişkilerinin düzenlenmesi konusunda dokümanlar hazırlanmaya başlanmıştır

AGSK konusunda NATO'nun Washington'da yapmış olduğu açılıma, AB maalesef gerekli yanıtı 3-4 Haziran 1999 tarihleri arasında Köln'de icra edilen zirvede vermemiştir. Köln Zirvesi sonuçlarından, Md.3 "AB Avrupa önderliğinde etkili bir kriz yönetim mekanizması geliştirmek istemektedir, buna AB'nin NATO üyesi olan veya olamayan tüm ülkeleri tam ve eşit haklarla katılacaklar, NATO'nun AB üyesi olmayan diğer üyeleri ve partner ülkelerin mümkün olan en üst düzeyde katılımı için gerekli düzenlemeler yapılacaktır." şeklindedir. AB'nin yeni savunma boyutunu NATO-BAB arasındaki mevcut düzenlemelerin üzerine bina etmek istemediği görülmektedir. Köln'de alınan diğer önemli bir karar ise BAB'ın 2001 yılından önce fonksiyonunu tamamlayarak AB içine alınması kararıdır. Bu husus Kasım 2000'de icra edilen Marsilya toplantısında gerçekleştirilmiştir.

AB üyeleri yeni güvenlik yapılanmasında NATO imkan ve kabiliyetlerini hiçbir kısıtlama olmaksızın kullanmak ve karar mekanizmasını ellerinde tutmak istemektedirler. Son NATO Zirvesinde, AB ülkeleri bunu başaramamışlardır. Ancak bu mekanizmayı dejenere etme yolunda faaliyetlerini sürdürmektedirler. Nitekim, NATO Washington Zirvesi ile AB Helsinki Zirvesi arasındaki dönemde AB ülkeleri

her firsatta, NATO imkanlarına otomatik ve kısıntısız kullanımlarını ve NATO planlama usullerine erişimlerini öngören yazılımları içeren "food for thought" statüsündeki kağıtları NATO içinde görüşmeye açmışlardır. AB Helsinki Zirvesi'nin AGSK konusundaki raporu, Avrupa savunma ve güvenliği ile ilgili resmi ortaya koymuştur. Özetle şu hususları kapsamaktadır.

2003 yılından önce 60 bin kişilik Kolordu (15 Tugay) çapında Avrupa Ani Reaksiyon Kuvvetinin kurulması, bu kuvvetin gerekli şekilde desteklenmesi ve 60 gün içinde konuşlandırılarak, bir yıla kadar harekat bölgesinde idame edilmesi kabiliyetinin kazandırılması öngörülmektedir. Bosna ve Kosova'da görev yapan Barış Gücü askerlerinin sayısı yaklaşık 60 bin kişidir. Bu gücü taşıyacak stratejik hava vasıtası AB elinde yoktur. Ancak, Berlin'deki Daimler Benz (AB ülkelerinden oluşan çok uluslu) firmasının Airbus-400 M uçağı bu amaçla geliştirilmektedir. Dünyada, Ukrayna'nın Antanov ve ABD'nin C-17 vb. uçakları varken A-400M uçağının geliştirilmesinin; AGSP'de, güvenliğin yanı sıra siyasi ve ekonomik boyutun da rol oynadığı aşikardır. Ayrıca, unutulmamalıdır ki, Türkiye K.Irak'a icra ettiği sınır ötesi bir operasyonda 60 binden çok daha fazla askeri kullanmıştır. Yani, AB'nin oluşturmaya çalıştığı bu güç Türkiye'nin elinde zaten vardır.

AB önderliğinde icra edilecek operasyonlar için aynı zamanda NATO'ya da tahsisli olan milli kuvvetler kullanılacaktır. Bu şekilde AB, NATO imkan ve kabiliyetlerini otomatik olarak kullanma amacına daha da yaklaşmakta ve NATO'daki veto hakkının kullanılmasını biraz daha aşındırmaktadır. AB'nin kriz yönetimini konularında ikili görüşme ve bilgi alışverişi için, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefikler ile AB adayı diğer ülkelerden oluşacak uygun bir yapının oluşturulmasını öngörmektedir. AB'nin kendi başına karar verme hakkına ve kurumsal yapısına saygı duyulması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Son olarak Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası bağlamında AB bünyesinde yürütülmekte olan çalışmalarla ilgili olarak Portekiz Dönem Başkanlığınca AB Feira Zirvesi'ne sunulan Raporu'nun EK'i olarak hazırlanan "Ortak Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Güçlendirilmesi" raporu, AB üyesi olmayan müttefikler ve AB adaylarının AB ile danışmaları ve katılımlarının yöntemleri, NATO ile danışmalar, Kriz Yönetiminin Sivil Perspektifi, Polis için

Somut Hedefler başlıklı dört lahikası bulunan Rapor özet olarak aşağıdaki hususları içermektedir:

Raporun giriş bölümünde, AB'nin savunma ve güvenlik yapılanması ile ilgili olarak son dönemde AB ve NATO'da gerçekleştirilen faaliyetler anlatılmaktadır. Bu beyanda, AB Köln Zirvesinde AB'nin güvenlik ve savunma konularında da sorumluluklar yüklenmesine dair alınan karar, Helsinki Zirvesi'nde ortaya konan "Headline Goal" (HG) ve kriz yönetiminin sivil ve askeri veçheleri, üçüncü ülkeler ile ilişkiler, sivil kriz yönetimi meselelerinde kat edilen mesafe ana hatları ile ortaya konmaktadır. Raporun "Kriz Yönetiminin Askeri Veçhesi" başlığı altında, HG konusunda yapılan faaliyetler, geçici askeri yapının oluşum çalışmaları, HG'nin 15 AB ülkesi tarafından gerçekleştirileceği ve AB'nin bağımsız karar verme hakkı, NATO-AB arasındaki ilişkiler ve bununla ilgili olarak oluşturulacak ad-hoc komiteler, üçüncü ülkelerin AB ile danışmaları ve AB faaliyetlerine katılımları konusundaki çalışmalar anlatılmaktadır.

Raporun "Follow Up" başlığı altında, Fransız Dönem Başkanlığı (Fransa 1 Temmuz 2000 tarihinde AB ve BAB Dönem Başkanlığı görevini üstlenmiştir.) önümüzdeki (Aralık 2000) Nice Zirvesi için aşağıdaki konularda rapor vermeye davet edilmektedir:

- Headline Goal ve Kolektif Yetenek Hedefleri,
- Daimi Siyasi ve Askeri yapıların Nice Zirvesinden sonra mümkün olan en kısa zamanda kurulması,
- BAB'ın uygun işlevlerinin AB'ye devri,
- Kriz yönetiminin sivil veçhesi konusundaki gelişmeler.

Avrupa güvenliği ile ilgili 5 nci madde taahhütlerini üstlenen ve BAB'ın ortak üyesi olan Türkiye gibi Avrupalı müttefiklerin, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK), Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) mekanizmaları çalışmalarında yer alması gerektiği değerlendirilmektedir. Böyle bir imkanın yokluğunda, bu ülkeler AB tarafından oluşturulacak siyasi kararların sadece uygulayıcısı pozisyonunda kalacaklardır. Ancak ODGP içinde oluşturulacak bir

ortaklık, Avrupalı müttefik ülkelerin Avrupa güvenlik sorunları üzerindeki tartışmalardan dışlanmasını önleyebilecektir. Meydana gelen son gelişmeler kapsamında[414]; 03 - 04 Haziran 1999 tarihlerinde icra edilen AB Köln Zirvesi'nde ortaya konulan, AB'nin BAB'ın Petersberg görevlerine ilişkin sorumluluğunu üstlenmesi ve BAB'ın 2000 yılı sonuna kadar bir organizasyon olarak amacını tamamlayacağına ilişkin ibarelerin, Helsinki ve Feira Zirve bildirilerinde yer almadığı görülmektedir. Bu hususun; AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin BAB'daki kazanımlarının ve İsveç, Finlandiya gibi AB'nin tarafsız ülkelerinin BAB ile birlikte kolektif savunmayı da içeren Brüksel Antlaşması'nın, AB'ye taşınmasından duyulan rahatsızlıkların aşılmasını sağlamak maksadıyla yapılabileceği değerlendirilmektedir. Nitekim, BAB'ın kapatılmamasına ve Avrupa Ortak Dış ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi Solana BAB'ın fonksiyonel yapılarını AB'ye transfer için görevlendirilmiştir. Helsinki'de alınan kararlara uygun olarak AB Portekiz Dönem Başkanlığı tarafından gerek NATO-AB ilişkileri ve gerekse AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin AB'nin AGSK boyutuna katılımına ilişkin dokümanlar ortaya konmuştur. Bu dokümanlar AB üyesi olmayan NATO ülkeleri ile AB'ye aday olan 13 ülke ile İzlanda ve Norveç'i de kapsayan AB'nin organik yapısında olmayan paralel yapılar önermektedir. Karar mekanizmasına katılmadan teşkil edilen bu yapıların Türkiye'nin beklentilerini karşılamadığı değerlendirilmektedir. Dokümanlar 19-20 Haziran 2000 tarihinde Feira/Portekiz'de yapılan AB zirvesinde tamamlanmıştır. Buna göre AB üyesi olmayan ülkelerin AB güvenlik faaliyetlerinde tatmin edici bir yeri bulunmamaktadır. Sadece exchange ve diyalog kapsamında oluşturulacak, krize dayalı 15+15 modeli sunulmaktadır ki, bu Avrupa güvenlik faaliyetlerine "day to day" iştirak etme arzusundaki Türkiye'yi tatmin etmemektedir.

AGSK konusundaki kilometre taşlarından birisini teşkil eden CMX/CRISEX-2000 NATO-BAB ortak tatbikatı 17-23 Şubat 2000 tarihinde icra edilmiştir. Bu tarihe kadar sessizliğini koruyan ve bir miktar AGSK konularında Avrupalıları destekleyen ABD'de büyük bir politika değişikliği gözlenmiştir.

[414] Silahlı Kuvvetler Akademisi AGSK Ön Notu, İstanbul, Aralık 2000

AB Helsinki kararlarına uygun olarak Geçici statüdeki Siyasi-Güvenlik Komitesi, Avrupa Askeri karargahı ve Avrupa Askeri Komiteleri 01 Mart 2000 tarihinden itibaren yürürlüğe sokulmuştur.

AB'nin Feira zirvesinde öne sürülen talepler NATO 'da görüşülerek 17 Temmuz 2000 tarihinde alınan kararda NATO'nun AOGSP'ye katılımı konusunda hassa bir denge kurulması amaçlanmıştır. BU maksatla, NATO uzmanlarının AB'nin planlama çalışmalarına askeri/teknik konularla sınırlı kalacak şekilde tavsiyelerde bulunmaktan öteye geçmeyen bir şekilde katkıda bulunmalarına izin verilmiş, NATO-AB ilişkilerinin çeşitli yönlerini ele alacak Ad Hoc grup çalışmaları başlatılması kararlaştırılmıştır. Bu çalışmalar Eylül 2000 ayından itibaren başlatılmıştır.

Bu dönemde NATO konseyi ile AB bünyesinde benzeri olan "Geçici siyasi ve güvenlik komitesi" arasında ilk ortak toplantı 19 Eylül 2000 tarihinde gerçekleşmiştir. Şüphesiz ki en önemli gelişme 13 Kasım 2000 tarihinde BAB Bakanlar Konseyi' nin Marsilya'da aldığı karardır. Bu deklarasyon ile BAB tarihinde ikinci defa askıya alınmış ve fonksiyonları AB bünyesine devredilerek AB'nin savunma ve güvenlik boyutu yürürlüğe sokulmuştur. Bu karar 4 - 6 Aralık 2000 tarihleri arasında icra edilen AB Nice/Fransa Zirvesinde teyit edilmiştir.

Türkiye AGSP konusunda, AB'ne tek direnen AB üyesi olmayan NATO üyesidir. AGSP'nin desteklendiği ancak, karar mekanizmasında kendisinin de yer alması gerektiği aksi taktirde NATO olanaklarının AB operasyonları için kullanılmasını veto edeceği tehdidinde bulunmuş bir başka ifade ile AGSP'yi bloke etmiştir. Türkiye, ABD ve İngiltere ile konuyu üçlü müzakere etmiş ve 14-15 Aralık 2001 ayında icra edilen Laken/Belçika Zirvesi öncesinde söz konusu ülkeler ile uzlaşmaya varmıştır. Uzlaşmaya göre, "AGSP Kıbrıs ve Ege'ye dönük olarak kullanılamayacak. Öte yandan Kuzey Irak ve Karabağ gibi bölgelere dönük olarak kullanılacaksa Türkiye'nin burada söz hakkı olacak. Türkiye'yi bu operasyonlarda by-pass etmeye kalkışmak ise, en azından Türkiye'nin NATO'daki vetosunu tekrar gündeme getirecektir". Türkiye bu konuda çıtayı yüksekte tutarak, her konuda karar verme masası (decision making table)'nda bulunmak isteyerek, en azından yakın çevresindeki olaylara müdahale hakkını kazanmıştır. Türkiye davasında haklıdır.

NATO üyesi olmayan (Finlandiya, Avusturya gibi) AB üyeleri NATO'nun imkanlarını (özellikle komuta kontrol, stratejik hava ulaştırması, uydu istihbaratı) kullanırken, benzer şekilde NATO üyesi Türkiye'nin Avrupa'nın güvenliğinin dışında tutulması saçmalıktır. Nasıl olsa AB'ne üye olacaksınız, blokenin anlamı yok, bu tehdit yolu ile AB'ne arka kapıdan mı gireceksiniz gibi düşünenlere ise, "AB'ne giriş için beklenebilir ancak güvenlik için Türkiye'nin beklemeye tahammülü yoktur" cevabı verilmiştir. Ancak, söz konusu uzlaşmaya rağmen Laken Zirvesinde Yunanistan'ın uzlaşmaya taraf olmaması (taviz istemesi) nedeniyle zirvede kesin karar çıkmamıştır. Ayrıca, bu zirvede, yapılan anayasa değişiklikleri (bana göre AGSP'deki uzlaşma) nedeniyle, ilk kez Türkiye'nin AB'ne müzakere sürecine yaklaştığı ifade edilmiştir. Artık AGSP konusunda top AB'dedir. Sorun AB'nin sorunudur. Önemli olan AGSP'nin barış gücü tipi görevlerini yapması yani NATO'yu tehdit etmemesidir. Burada Türkiye'nin hedefi, AGSP'nin AB'nin NATO'su olmadan AB ile entegrasyonun gerçekleşmesidir. Aksi taktirde, bu durumda NATO bitmiş olacağından Türkiye kollektif savunma açısından açıkta kalır ve dışarısı soğuktur. Ancak kısa vadede NATO'nun bitmesi imkansızdır. 11 Eylül 2001 sonrası ilk defa 5 nci madde kapsamında icra edilen bir harekat olan Afganistan Harekatı NATO'nun işlevine olan ihtiyacı ortaya koymuştur. Ayrıca, her üye ülkenin kendi imkan kabiliyeti ölçüsünde 5 nci madde operasyonlarına katkıda bulunduğu gözlenmiştir.

5.1.2. Güvenlik Ortamını Etkileyecek Eğilimler

ABD'ne terörist saldırıların yapıldığı 11 Eylül 2001 tarihi dikkate alınarak ittifakın geleceğini aşağıdaki başlıklar altında değerlendirmek mümkündür :

5.1.2.1. Nüfus Artışı

Dünya nüfusunun 7.2 milyara ulaşması beklenmektedir. Bugünkü nüfusa göre 1.1 milyar artışın önemli kısmı "gelişmekte olan ülkeler"de olacaktır. Bu da şehirlere göçün artması, gelişmiş ülkelere göçün artması ve ekonomik, sosyal ve çevre sorunlarının gerek gelişmekte olan ülkelerin içinde yaygınlaşması, gerekse gelişmiş ülkelere taşınması anlamına gelmektedir. Dünya nüfus artışının % 95'inin gelişmekte olan ve çoğunluğu Müslüman ülkelerde olması ise ciddi endişelere neden

olmaktadır. Gelişmiş ülkelerin artan yaş ortalaması ve genç, çalışabilir nüfusun azalması ekonomik istikrarsızlıklara neden olabilecektir. Aynı şekilde genç nüfusun artışı, iş gücü ucuzluğu ile gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine müspet katkıda bulunabileceği değerlendirilmektedir.

5.1.2.2. Beslenme ve Enerji İhtiyacı

Mevcut gıda üretimi artan nüfusu besleyebilecek miktarda olmasına rağmen dağıtım ve alt yapı eksikliği siyasi istikrarsızlığa neden olabilecektir. Özellikle, Afrika Kıtasında açlık ciddi boyutlarda olacaktır. Enerji ihtiyacının %50 artmasına karşılık mevcut kaynaklar yeterli olacaktır. Ancak, petrol zenginliğine karşılık Orta Doğu, Kuzey Afrika, Güney Asya ve Kuzey Çin bölgelerinde su sıkıntısı ciddi boyutlara ulaşacak ve bölgesel krizlere neden olabilecektir.

5.1.2.3. Bilim ve Teknolojideki Gelişmeler

Bilgi teknolojisi büyük gelişme gösterecektir. Uluslararası ticaretin temelini bilgi teknolojisi oluşturacaktır. Dünya için, endüstri devriminden sonraki en büyük devrim bilgi teknolojisi alanında gerçekleşecektir. Bioteknoloji, yani üretimde biyolojinin kullanılması ile elde edilecek ürün artışı diğer bir önemli etken olacaktır. Bioteknoloji, bilgi teknolojisinin yaygınlaşması sonucu bu alandaki yatırımları hızlandıracak, bu da sonuçta yeni buluşların gelişmiş ülkelerde artması ile sonuçlanacaktır. Bioteknoloji, ilaç teknolojisine yansıyacak, sonuçta daha sağlıklı ve dolayısıyla daha uzun ömürlü nesillerin bu ülkelerde artmasına neden olacaktır. Aynı şekilde bioteknoloji ile daha verimli tohum ve ürünlerin geliştirilmesi ile açlığın azaltılması mümkün olabilecektir. Ancak, bilgi teknolojisi gelişmesinden terör örgütleri, uyuşturucu tacirleri ve mafya tipi organize örgütler de yararlanacak, faaliyetlerini yaygınlaştırabilecekler, istikrar ve güvenliğe tehdit teşkil edebileceklerdir.

5.1.2.4. Global Ekonomi ve Globalleşme

Entegre global ekonomi, bilginin, fikirlerin, kültür değerlerinin, sermayenin, malzemenin ve hizmetlerin serbestçe hareketi sonucunda oluşacaktır. Dünya çapında

entegre olmuş, yani birbirine bağımlı hale gelmiş ekonomiler istikrarın sağlanması ve muhafazasına olumlu katkısı olacaktır. Ancak, dünya üzerinde nimet paylaşımı adaletli olmamaya devam edecektir. Paylaşımdan yeterli payı alamayan ülkelerde ve bölgelerde derin ekonomik durgunluk ve siyasi istikrarsızlıklar meydana gelebilecektir. Bu gruptaki ülkelerin politik, etnik, ideolojik ve dini çerçevede birleşmeye gitmeleri ve şiddete kaymaları beklenmektedir. Özellikle, globalleşmenin tek taraflı yarar sağlayan sistem olarak kalması istikrarsızlığa neden olabilecektir.

5.1.2.5. Gelecek Çatışmalar

2015 yılına kadar iç ve dış çatışmalar dünya istikrarını tehdit edecektir. Devletler arası çatışmaların tahrip ve zayiatı, kitle imha silahlarının yaygınlaşmaları sonucunda, daha ağır olacaktır. Özellikle uluslararası toplum, Çin ve Hindistan'ın politik, ekonomik ve askeri sahadaki gelişmesi, buna karşılık RF'nun bu alanlarda gerilemesinin neden olacağı gelişmeler istikrarı etkileyecektir. Ülke içi çatışmaların uzun süreli olmaları, çözüm bulunmasının güçlüğü devam edecektir. Bu tür iç çatışmalar iç ve dış göçe neden olacak ve sonuçta bölgesel dengelerin bozulması ile sonuçlanacaktır. İç çatışmalar süratle devletler arası dış çatışmalara dönüşebilecektir. İç çatışma beklenen bölgeler; Kafkaslar, Orta ve Güney Asya ve Kuzey Afrika'dır.

5.1.2.6. Terörizm

Terör taktikleri 2015 yılına kadar artan şekilde sofistike hale gelecek ve kitle zayiatlarına neden olacak şekilde düzenlenecektir. Ayrıca, devlet destekli terörizmin rejim değişiklikleri ve komşular arası ilişkilerin düzelmesi gibi nedenlerle zayıflayacağı, buna karşılık serbest çalışan ülkeler arası terör örgütlerinin, bilgi teknolojisindeki gelişmeler sonucunda, yaygınlaşması beklenmektedir. Terörle mücadele için NATO'nun genişlemesine veya teşkilat değişikliği yapmasına ihtiyaç yoktur. Avrupalılar terör NATO'nun işi değildir dediğinden, terör konusu yeni stratejik konseptte güçlü ifadelerle yer almamıştır. Terör global bir tehdit ve risk oluşturmaktadır. NATO terörle mücadelede BM ve AGİT'in tetikçiliğini yapabilir. Ancak, AB üyeleri 11 Eylül 2001'e rağmen konuya gereken önemi vermemekte ve PKK, DHKPC gibi ülkemize karşı faaliyet gösteren terör örgütlerini kendi terör listelerine almamakta ve bu örgütlere imtiyazlar vermektedirler.

5.1.2.7. Eğilimlerin Muhtemel Sonuçları

Arz edilen bu eğilimler veya trendler ne gibi sonuçlar doğurabilir sorusunun cevaplarını özetleyerek NATO ittifakının gelecekteki gelişmesi incelendiğinde ;

- Birinci Sonuç :

Hayat standardının bazı Orta Doğu ülkelerinde düşmesi ve İsrail ile Filistinliler arasındaki ihtilafın çözülememesi, soğuk barışın dahi tesis edilememesi, Orta Doğu'da yer alan ve Batı ile sıkı ilişkiler sürdüren Mısır, Ürdün ve Suudi Arabistan'da ciddi siyasi ayaklanmalara yol açabilecektir.

- İkinci Sonuç :

Ülkeler arası terör örgütlerinin Batı ülkelerine ait hedeflere yönelik koalisyonlar oluşturmaları ve kitle imha silahlarına ulaşma imkanına kavuşmaları mümkün olabilecektir.

- Üçüncü Sonuç :

Nimet paylaşımının bozulmasından kaynaklanan globalleşme karşıtı hareket büyüyerek Batılı hükümetlerin çıkarlarına karşı güçlü politik ve kültürel, karşıt güç haline gelebilecektir.

- Dördüncü Sonuç :

RF, ABD, Çin ve Hindistan arasında dengeler değişerek yeni siyasi ve coğrafi ittifaklar oluşabilecektir. Ekonomik, güvenlik ve siyasi nüfuz kazanma gibi çıkarların yön vereceği yeni bloklaşmalar oluşabilecek ve ABD - Avrupa ile RF - Çin ağırlıklı mevcut dengeler değişebilecektir.

- Beşinci Sonuç :

Önde gelen Asya ülkeleri, Asya para birliğini ve ticaret teşkilatını kurarak Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'nü zayıflatabilecek ve ABD'nin dünya ekonomik liderliğini engelleyebilecektir.

5.1.3. Avrupa Güvenliğinin Stratejik Temelleri ve Hedefleri[415]:

Soğuk Savaş döneminde kendi savunmasını ve güvenliğini NATO'ya dayandıran AB bu dönemde ABD ve Türkiye'nin bütçesinden savunmaya ayırdığı orandan çok daha az bir oranda savunma harcaması ile kendi güvenliğini sağlamış, bu konumdan istifade ile ekonomik gelişimini artırarak sürdürmüştür. AB'nin Bosna –Hersek ve Kosova sorunlarında aciz kalması ve çözümün NATO tarafından sağlanması AB'nin kıta Avrupa'sında güvenliğini kendisinin sağlanması düşüncesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Böylece Doğu Avrupa ve Balkanlardaki istikrarsız ve güvensiz ortam nedeniyle bu düşünce yerini Avrupa güvenliğini NATO'nun imkanlarından istifade edecek bir yapıya dönüştürülmesi tezine terk etmiştir. AGSK konusunda NATO'yu hemen devre dışı bırakarak dışlayamamasının nedeni AB'nin şu zafiyetlerinden kaynaklanmaktadır.

- AB'nin üsleri, karargahları ve komuta –kontrol merkezleri yoktur,
- Kara, deniz ve havadan stratejik ulaştırma imkanlarına sahip değildir,
- İstihbarat uydu ağı bulunmamaktadır,
- Soğuk savaş sonrası savunma bütçelerinde kısıntıya giden AB ülkeleri, AGSK nedeniyle yeniden savunma harcamalarını artırmak istememekte ve NATO imkanlarını kullanmak istemektedir.

Avrupa'da bugün eski Sovyet yayılmacı politikasından kaynaklanan tehdidin yerini belirsizlik ortamının yarattığı nükleer ve kimyasal silahlanma, ekonomik ve politik istikrarsızlıklar, mikro milliyetçilik, etnik ve dini çatışmalar, terörizm faaliyetleri gibi hususlar almıştır.

[415] AGSK, AB ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri Sempozyumu

Bu nedenle Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği bünyesinde oluşturulan yeni yapılanma bu tehditler göz önüne alınarak tespit edilmiş ve bu kapsamda AGSK nın stratejisi;

- AB'nin ortak dış ve güvenlik politikasının tespiti ve uygulamaya konulması,
- AB'nin uluslararası krizlere müdahale edebilecek ve müstakil harekat yapabilecek bir kapasiteye ve yeterli bir askeri kuvvete sahip olması,
- Halen AB üyelerinin toplu savunmasının temelini oluşturan modernize edilmiş NATO kuvvetlerinin idamesine ve gelişmesine katkıda bulunulması,
- NATO'nun bir bütün olarak müdahil olmadığı yerlerde, AB'nin karar alması ve askeri harekatı onaylaması için AB'nin uygun bir yapıya ve askeri kapasiteye kavuşturulması,
- AB'nin bölgesinde çıkabilecek yeni krizlere süratle reaksiyon gösterebilecek güçlendirilmiş bir silahlı kuvvete olan ihtiyacı ve bu kuvvetin güçlü ve rekabetçi bir Avrupa Savunma Sanayii ile desteklenmesi,
- Tüm bu faaliyetlerin AB'nin yapısal çerçevesi içerisinde kalınarak icra edilmesi olarak belirlenmiştir.

Kısaca AB 'nin hedefi; kriz yönetimi ve barışı destekleme harekatında kendi kendine karar verebilen ve yeterli bir askeri güç ile desteklenen bir güvenlik ve savunma kimliğine kavuşmak ve bunları yaparken ilave bir harcamaya gitmeden NATO imkan ve kabiliyetlerini kullanmaktır.Lord Robertson NATO'da Avrupa'nın rolü güçlendirmelidir. Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (ESDI) sadece çekici bir fikirden ibaret değildir. Bu acil bir gerekliliktir. Basitçe söylenirse, Avrupa'nın güvenlik kriziyle uğraşmanın yükü orantısız biçimde ABD'nin omuzlarına yüklenmemelidir. Bizim, Avrupa'nın katkısının daha güçlü olduğunu daha dengeli bir ittifak yaratmaya ihtiyacımız var. Avrupa bunu kabul etmektedir ve bu konuda bir şeyler yapmaya başlıyor. Avrupa artık , barış ve güvenliğin konusunda daha güçlü bir rol oynayabilmek için gerekli olan kurumları olduğu kadar kabiliyetlerini de oluşturmak zorundadır. NATO bu süreci destekliyor. Burada önemli olan iş. ESDI'nin üç ilkeye dayanmasını sağlamaktır. Bu ilkeler;

- Avrupa'nın savunma yeteneklerinde iyileştirme;
- Bütün Müttefikleri kapsam içine alma, ve
- Trans- Atlantik güvenliğin ortak değerlerimize dayalı bölünmezliğidir.

ESDI "daha az ABD " anlamına gelmez."daha çok Avrupa ve daha güçlü NATO anlamına gelir, derken bu noktaya işaret etmiştir.

5.1.3.1. AB'nin Güç Dengeleri

Soğuk savaş döneminde ABD tarafından NATO şemsiyesi altında kontrol edilen bu güçler ve onların imkan ve kabiliyetleri bugün NATO'dan daha bağımsız, kendi bölgesinde (Avrupa ve çevre kuşağında) daha etkin bir yapıya kavuşma arzusundadır. Bunun yolunu da AGSK ile bulma çabasındadır.

Ayrıca AGİT ile de Avrupa'nın doğu-batı ekseninde güvenlikli bir kuşak oluşturmak üzere sınırlı bir kontrol mekanizması mevcuttur. Ancak AGİT'in AB içerisindeki tehdit olması muhtemel bu imkan ve kabiliyetler üzerindeki etkinliği ve yaptırımı çok zayıftır.

Tüm halkların refahını sağlamış ve yüksek yaşam standardına sahip AB mevcut güvenlik ortamını daha da sağlam temeller üzerine oturtma arzusu içerisindedir. Bu nedenle geçmişte Avrupa'nın ve dünyanın büyük ızdıraplar ve acılar çekmesine neden olmuş ve AB içerisinde bulunan potansiyel olarak aynı acı ve ızdırapları yaşatabilecek ortamı oluşturması muhtemel güç merkezlerinin güvenli bir şekilde kontrol altında bulundurulması önem arz etmektedir.

Bu istek şu an hakim olan globalleşme rüzgarlarının da etkisiyle tüm AB ve AB'nin kenar kuşak ülkeleri ile ABD tarafından paylaşılan bir hususdur. Bu nedenle Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği ile barışı tehlikeye sokması muhtemel potansiyel güçlerin kontrol alanı daha da daraltılmıştır. Avrupa ülkeleri I. ve II. Dünya savaşlarında yaşanan acı tecrübelerin ışığında kendi içinde bir infilakın bir daha yaşanmamasını arzu etmektedir. Bu nedenle Avrupa ülkeleri AB'ni dış

tehditlere karşı savunmak üzere oluşturulan Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin aslında AB'nin kendi iç dinamiklerini kontrol etmek amacıyla, sûni olarak oluşturulmuş olabileceği göz ardı edilmemelidir.

5.1.3.2. Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Boyutu Gelişim Sürecinin NATO'ya Etkileri

Avrupa: Samuel Huntington'a göre eğer egemenlik dünya üretiminin %25 ini ve her bir ülkenin en az iki katı kadar üretmek demek ise ABD nin egemenliği oldukça güvendedir. Bu güce tek olasılık rakip Birleşik Avrupa Topluluğudur. Avrupa Topluluğu siyasal açıdan dizginleri eline alabilmiş olsaydı 21.yüzyılın önde gelen gücü olmak için gerekli nüfus , kaynak , ekonomik zenginlik teknoloji , reel ve potansiyel askeri güce sahip olabilirdi. Japonya, ABD ve Sovyetler birliği sırası ile yatırım tüketim ve silahlanmaya odaklanmıştır. Avrupa her üç alanı dengede tutmayı başarabilecek kapasiteye sahiptir. Ekonomist dergisinin 1993 verilerine göre AB nüfusu GSMH si , ihracat gücü ve aktif silahlı güçleri ile ABD ile yarışabilecek düzeydeydi. AB ortak tarımsal sübvansiyonları odaklanmayı bırakıp siyasal hedeflere yoğunlaşır ve NATO ya bağlı olmayan saf bir askeri yapı oluşturursa Avrupa'nın büyüklüğü daha da belirginleşir.

NATO Stratejik Konseptinin 17 nci maddesinde, " AB kendi savunma ve güvenlik boyutunun güçlendirilmesi konusunda önemli bir karar almış ve çalışmalarına ivme vermiştir. Bu sürecin tüm İttifak üzerinde önemli etkileri olacaktır ve tüm Avrupalı müttefikler (Türkiye, Norveç, İzlanda ve yeni üç üye dahil) NATO ve BAB'da geliştirilen düzenlemelere uygun olarak, bunun içinde yer almalıdır." denmektedir. Ayrıca Konseptin, AGSK başlığı altında yer alan 30 ncu maddesi "AGSK, 1996 yılında Berlin'de alınan kararlara uygun olarak NATO içinde geliştirilmeye devam edecektir. Bu, tüm Avrupalı müttefiklerin, görev ve faaliyetlere daha uyumlu ve etkili bir katkı yapmasını sağlayacaktır. NATO'nun askeri olarak angaje olmayacağı bir harekatta, NATO imkan ve kabiliyetlerinin AB'nin icra edeceği bir harekata tahsis edilmesi, tüm Avrupalı müttefiklerin tam haklarla katılımı dikkate alınarak, her defasında ayrı ayrı (case by case) ve oybirliği (consensus) ile karar altına alınacaktır" şeklindedir. Zirve Deklarasyonunun 9 ncu maddesi ise, NATO destekli AB operasyonlarına, NATO-BAB arasındaki mevcut danışma

mekanizmaları dikkate alınarak, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin mümkün olan en üst seviyede katılımını güvence altına almaya büyük önem verildiği şeklindedir. Bu paragraflar, AB'nin, NATO'nun bir bütün olarak katılmadığı bir harekatta NATO imkan ve kabiliyetlerini otomatik olarak kullanmasını engellemiş ve her bir karar için Türkiye'nin onayının alınmasını gerekli kılmıştır. Ayrıca halen NATO ve BAB'daki düzenlemelere uygun olarak Avrupalı müttefiklerin AB içinde oluşturulan AGSK'ya dahil olması hususu, BAB'daki mevcut müktesebatımızın AB içindeki yeni oluşuma taşınmasına cevaz vermektedir. Vashington kararları müteakip tüm NATO Konseyi toplantılarında da teyit edilmiştir.

03-04 Haziran 1999 tarihleri arasında Köln'de icra edilen AB Zirvesinde AGSK konusunda NATO'nun Vashington'da yapmış olduğu açılıma, AB gerekli yanıtı vermemiştir. Köln Zirvesi sonuçlarından, Md.3 "AB Avrupa önderliğinde etkili bir kriz yönetim mekanizması geliştirmek istemektedir, buna AB'nin NATO üyesi olan veya olmayan tüm ülkeleri tam ve eşit haklarla katılacaklar, NATO'nun AB üyesi olmayan diğer üyeleri ve partner ülkelerin mümkün olan en üst düzeyde katılımı için gerekli düzenlemeler yapılacaktır." şeklindedir. Köln'de alınan diğer önemli bir karar ise "BAB'ın 2001 yılından önce fonksiyonunu tamamlayarak AB içine alınması" dır.

2003 yılından önce 50-60 bin kişilik kolordu (15 tugay) çapında Avrupa Ani Reaksiyon Kuvveti (European Immediate Reaction Force – EIRF)'nin kurulması, bu kuvvetin gerekli şekilde desteklenmesi ve şartlar dikte ettirdiğinde de altmış gün içinde harekat bölgesinde konuşlandırılması öngörülmektedir. (Böylece gerektiğinde NATO'ya müracaat etmeden bile kendi askeri gücü ile -NATO'nun sadece planlama unsurlarını kullanmak suretiyle- ihtiyaç duyduğu askeri harekatı gerçekleştirebilecektir. Ancak, burada dikkate alınması gereken nokta; NATO'nun askeri gücü fiilen kullanılmasa bile, NATO planlama imkan ve kabiliyetinin BAB/AB tarafından kullanılmaya başlanması durumunda bile BAB/AB'nin yapacağı her operasyonun esasen bir NATO destekli operasyon olarak adlandırılması ve işlem görmesi durumu ortaya çıkabilecektir. Dolayısı ile Türkiye'nin bu durumda da Avrupa güvenlik boyutuna tam haklar ile katılımı söz konusu olabilecektir.)

AB önderliğinde icra edilecek operasyonlar için aynı zamanda NATO'ya da tahsisli olan milli kuvvetler kullanılabilecektir. Bu şekilde AB, NATO imkan ve kabiliyetini otomatik olarak kullanma amacına daha da yaklaşmakta ve NATO içerisindeki karşıt görüşlü ülkelerin veto haklarını kullanma ihtimallerini biraz daha azaltmaktadır. AB'nin kriz yönetimi konularında ikili görüşme ve bilgi alışverişi için, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefikler ile AB adayı diğer ülkelerden oluşacak uygun bir yapının oluşturulması öngörülmektedir. Ancak, her halükarda AB'nin kendi başına karar verme hakkına ve kurumsal yapısına saygı duyulması gerekliliği vurgulanmaktadır.

NATO destekli AB harekatında; AB'nin operasyona karar vermesini müteakip, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin de arzu ettikleri takdirde harekata katılabilecekleri ifade edilmektedir. AB'nin müstakil operasyonlarına; AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin yanı sıra, AB adayı ülkeler, Rusya Federasyonu (RF) ve Ukrayna'nın da AB Konseyi kararına göre davet edileceği, AB önderliğindeki bir harekata katılmayı teyit eden tüm ülkelerin harekatın günlük icrası için kurulacak Katılımcılar Komitesi'nde eşit haklarla yer alacağı belirtilmektedir. Gerçekleştirilecek operasyonlara ilişkin kararların 15 AB tam üyesi tarafından verileceği, NATO, NATO'nun AB üyesi olmayan Avrupalı üyeleri ve AB adayı diğer ülkeler ile gerekli danışma, işbirliği ve diyalogun AB kanalıyla sağlanacağı, ancak AB'nin aldığı kararlara diğer ülkelerin karşı çıkamayacağı, harekatın bitirilmesine katılımcılarla yapılan görüşmelerden sonra AB Konseyinin karar vereceği vurgulanmaktadır.

Hassas bir konu olan operasyonların planlanmasında, Fransa'nın iki anlama gelebilecek açıklamalarıyla AB'nin kendine özgü ve NATO'dan bağımsız bir yapılanma içine girmek istediği hissi uyanmaktadır. Fransa Avrupa savunmasıyla NATO ile koordineli, ancak NATO'nun Avrupa Karargahı olan SHAPE'den bağımsız planlanacak ve yaşama geçirilerek bir yapı oluşturma arzusundadır. NATO Genel sekreteri Lord Robertson ise, küçük çaplı askeri operasyonlar söz konusu olduğunda 15'lerin İngiliz ve Fransız planlama yeteneklerini kullanabileceklerini belirterek, yeni bir SHAPE'e ihtiyaç olmadığının altını çizmiştir. Bu konuda ABD ise, savunma yapısındaki ikileşmenin transatlantik işbirliğini çözebileceği konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Nice zirvesinde AB tarafından belirlenen durum ise;

NATO imkanlarına ihtiyaç duyulacak operasyonlarda, NATO'nun imkanları için NATO'nun katılacağı operatif planlama gerçekleştirilecek, buna karşın, AB'nin otonom operasyonları yalnızca Avrupalı askeri kurmaylarca planlanacaktır. Buradaki olabilecek ikili anlaşmalar nedeniyle ABD, NATO'nun operatif planlarında AB'nin garanti edilmiş haklarına yönelik açık kararlar almasını istemektedir.[416] Siyasi Güvenlik Komitesi (Political Security Committee-PSC), Askeri Komite (Military Committee-MC) ve Askeri Karargah (Military Staff-MS)'ın kurulmasının ve Konseye bağlı olarak çalışmasının planlandığı ifade edilmektedir

5.1.3.3. Avrupa Güvenliğinde Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı(AGİT)

Dünyada erken ihbar, çatışmayı önleme, kriz yönetimi ve kriz sonrası iyileştirme faaliyetlerine yönelik etkin yegane kuruluş olmaya aday olan AGİT, halihazırda da bu türden alt bölgesel kuruluşlar için norm ve prensip belirleyici bir işlev yürütmektedir. AGİT, geçirdiği aşamalar sonrası, çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetiminden sorumlu en büyük bölgesel kurum niteliğini kazanmıştır.

5.1.3.3.1.AGİT'in Halihazırda Temel Öncelikleri

- Mahalli çatışmaları önlemek, savaş görmüş bölgelerde istikrarı temin ederek barışı getirmek,
- Güvenlik boşluklarını kapatmak ve işbirliğine dayalı bir güvenlik sistemini oluşturarak yeni politik, ekonomik veya sosyal bölünmelerin ortaya çıkmasını önlemek,
- Üye devletlerin ortak değerlerini tespit ederek, kanunlara dayalı tam demokratik sivil toplumlar oluşturmaya yardımcı olmak.

21 nci Yüzyıl Güvenlik Şartı yazım müzakerelerinde birçok devlet tarafından, AGİT'e, NATO, BAB ve AB gibi bir kısım alt bölgesel kuruluşlara "şemsiye işlevi" görecek bir rol verilmesinin talep edilmesi hususu, AGİT'e verilen büyük önemi göstermesi açısından dikkat çekicidir.[417] AGİT'e atfedilen önemin ne derece gerçekçi

[416] Yıldız Yavuz Gökalp, Stratejik Vizyon Arayışları ve Türkiye.
[417] Agit İstanbul Zirvesi'nde İmzalanan Uyarlanmış Akka Andlaşması

olduğunu doğrulayan, bununla birlikte Türkiye'nin AGİT'ten azami oranda faydalanmasını ve daha fazla etkin olmasını gerekli kılan, aşağıda sunulan bir kısım somut gerçekler ve değerlendirmeler göz ardı edilemeyecek şekilde gündemde bulunmaktadır. NATO ve AB'nin gelecekteki konumlarına dair soru işaretleri AGİT'in önemini giderek artırmaktadır.

NATO dışında kalan ülkeler ve Türkiye'ye komşu ülkelerin çoğu, karar ve müzakere sürecinde yer alabilmeleri itibarı ile de AGİT'e özel bir önem vermektedirler. Tek tehditli bir coğrafya elde edebilmek amacını gerçekleştirebilmenin, Güney komşularımızla ikili siyasi-askeri ilişkiler pekiştirebilmek, AGİT norm ve prensiplerinden azami istifade ile mümkün olacağı değerlendirilmektedir. Söz konusu ülkelerle dostça ilişkiler kurabilmek maksadıyla atılabilecek en etkin adımlardan birisi, AGİT modellerini esas alan GGAÖ geliştirmektir. Avrupa'da problemli bölgelere misyon tahsis edebilen yegane tek kuruluş olmasının yanı sıra, BM dışında "barış gücü görev yönergesi" çıkarmaya yetkili tek kuruluş olarak göze çarpmaktadır. Bu yönüyle de Türk Silahlı Kuvvetlerinin, çok uluslu arenada ve Türkiye'nin ilgi alanları olan bölgelerde kullanımı gündeme gelmektedir. Kosova, Kafkaslar ve Moldova bölgelerinde de görüldüğü üzere, kriz bölgesine yardım ve takviye kararlarının birçoğu öncelikle AGİT'te alınmaktadır.

5.1.4.Avrupa Güvenliğinde Türkiye'nin Önemi

Gerek Körfez harekatı ve gerekse IFOR ve Kosova Harekatı, Türkiye'nin jeostratejik önemini ön plana ön plana çıkarırken Türk Hava Sahası ve Türk Boğazlarının önem derecesi gelecek yüzyıldaki Avrupa ve Atlantik çıkarları için vazgeçilemez oluşunu kanıtlamıştır.Bununla birlikte, söz konusu uyuşmazlık noktalarında Osmanlı İmparatorluğu'nun yüz yılın başındaki varlığının sona ermesinden sonra Türkiye'nin olası hegomanlık varlığından endişe endişe eden gözlemciler çok iyi "Peacekeeping" görevleriyle teçhiz edilmiş Türk Silahlı Kuvvetlerinin askeri başarılarının dışında kültürel bağların dışındaki geleneksel disiplinin mevcudiyetinin doğal sonucu olarak barışı desteklemede ciddi manada bu

görevleri icra edebileceğini göstermiştir.[418] NATO'nun içinde bulunduğu soğuk savaş sonrası yumuşama ve genişleme devresinde umulanın aksine Türkiye; Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu üçgeninde önemini arttığı açıkça görülmektedir. Aynı zamanda NATO'nun yeni yönü ve misyonu bu durumu kuvvetlendirmektedir.[419]

5.1.4.1. Avrupa Güvenlik Politikasındaki Gelişmelerin Türkiye'ye Etkileri

1998 yılından sonra AB'nin savunma ve güvenlik alanında yeni bir boyut kazanması yönündeki girişimler aslında Avrupa'da bu yönde hissedilen bir boşluğun sonucu değildir. Zira, NATO 50 yılı aşkın bir süredir Avrupa'nın savunmasında çok önemli bir görevi başarıyla yerine getirmiş, caydırıcı gücüyle Avrupa'da barış ve istikrarın korunmasında ve bugün basitçe soğuk savaş sonrası ortam olarak adlandırdığımız, ancak yarattığı imkanlar ve açtığı ufuklar bakımından çığır açıcı nitelikteki değişimin gerçekleşmesinde birinci derecede etkili olmuştur. İttifak bu çerçevede Washington antlaşmasının 5. maddesinde öngörülen temel görevlerine ilaveten, 1999 yılında kabul ettiği Stratejik Konsept'le üstlendiği krizi önleme görevlerini de başarıyla yerine getirmiştir. NATO'nun Bosna-Hersek ve Kosova'ya yönelik faaliyetleri bunun en çarpıcı örneklerini teşkil etmektedir. İttifak bunun da ötesinde, söz konusu iki operasyondan edindiği dersler ışığında askeri ve siyasi yapılarını sürekli olarak geliştirmekte ve bu bağlamda gelecekte ortaya çıkabilecek tehditler bakımından da etkin bir güç ortaya koymaktadır.

Öte yandan Bosna'da yaşanan savaş sonrasında Avrupa acil müdahale fikri oluşmaya başlamıştır. İngiltere, Fransa gibi Avrupa ülkeleri BM aracılığı ile bölgeye asker yolladıkları halde savaş ancak ABD önderliğindeki NATO'nun müdahalesiyle son bulmuştur. Gelecekte NATO'ya gerek kalmadan Avrupa'daki sorunları çözmek isteyen AB, Avrupalı müttefiklerin ''Burden Sharing'' kavramı çerçevesinde Avrupa savunmasına daha fazla katkı yapmaları gerektiğini ortak bir hedef olarak dile getirmiştir. Söz konusu amaç, Avrupalı müttefiklerin yeteneklerini geliştirmelerini, savunmaya ayırdıkları kaynakları artırmalarını ve Trans-Atlantik bağın iki saç

---

[418] Mesuthakkı Caşın-Beril Dedeoğlu, Avrasya Dosyası Cilt:5,Sayı:4, Yeni Avrupa Güvenlik Kimliğinde Stratejik Arayışlar

[419] Sami Kohen, 'Milliyet, 29 Mayıs 1997 Yeni NATO Ve Türkiye.

ayağından birini teşkil eden Avrupa'nın kendi ayakları üzerinde durabilmesini öngörmektedir. Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni tehditler, kollektif güvenlik anlayışını öne çıkarmış ve teknolojik açıdan daha gelişmiş imkan ve yeteneklere olan ihtiyacı artırmış olmakla birlikte bu dönemin "Peace Dividend" olarak da tanımlanan rahatlama ortamı ülkelerin savunma bütçelerinde ciddi azalmalara yol açmıştır.

Bu bağlamda gerek savunma yetenekleri girişimi olsun, gerek Avrupa ülkeleri arasında savunma sanayii alanında artan işbirliği olsun, tüm bu çabaların gerisinde Avrupa'nın güvenlik ve savunma alanındaki katkısının ekonomik ve siyasal ağırlığıyla daha uyumlu bir hale getirilmesi ve askeri açıdan daha etkin bir gücün yaratılması amacı yatmaktadır. 03-04 Aralık 1998 tarihleri arasında Fransa'nın St.Malo kentinde yapılan Fransa-İngiltere görüşmeleri AB'nin savunma ve güvenlik boyutuna yeni ve önemli bir halka eklemiştir. Görüşmeler sonucu yayınlanan deklarasyonda: Amsterdam Antlaşmasında yer alan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın (ODGP) süratle uygulamaya konulması, AB'nin uluslararası krizlere müdahale edebilecek ve müstakil harekat yapabilecek bir kapasiteye sahip olması ve yeterli askeri kuvvet ile desteklenmesi, üyelerin toplu savunmasının temelini oluşturan modernize edilmiş NATO'nun yaşamasına ve gelişmesine katkıda bulunulması kararlaştırılmıştır.

Burada Avrupa ülkelerinin amacı NATO'yu sadece kollektif savunma, diğer bir ifade ile 5nci madde görevleri ile kısıtlamak ve NATO içinde Avrupa kriz yönetimine ilişkin yeni bir karar verme mekanizması yaratmaktır.

AB'nin amacı ; kriz yönetimi ve barışı destekleme harekatında kendi kendine karar verebilen ve yeterli bir askeri güç ile desteklenen bir güvenlik ve savunma kimliğine kavuşmak ve bunları yaparken ilave bir harcamaya gitmeden NATO imkan ve kabiliyetlerini kullanmaktır. Avrupa Güvenlik Mimarisine ilişkin çalışmalar çerçevesinde AB'nin hedefi Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma boyutunda yer almaktır. AB ülkeleri savunma boyutu ile bütünleşmemiş Avrupa'nın gerçekte birleşik bir Avrupa olamayacağını ileri sürmektedirler. Burada Avrupa Birliği'nin hareket noktasının Avrupa güvenliğinde hissedilen bir boşluğu doldurmak değil,

daha ziyade örgütü uluslararası planda daha etkili hale getirmek için bir savunma boyutu kazandırmak olduğu anlaşılmaktadır.

AB üyeleri yeni güvenlik yapılanmasında NATO imkan ve kabiliyetlerini hiçbir kısıtlama olmaksızın kullanmak ve karar mekanizmasını ellerinde tutmak istemektedirler. AB'nin yeni savunma boyutunu NATO-BAB arasındaki mevcut düzenlemelerin üzerine bina etmek istemedikleri açıktır. Bu kapsamda Türkiye'nin halen BAB'de kazandığı hakları ve AB'nin savunma boyutuna tam ve eşit haklarla katılımına ilişkin politikasını göz ardı ettiği görülmektedir. AB Helsinki Zirvesi'nin sonuç raporu Avrupa savunma ve güvenlik kimliği ile ilgili resmi ortaya koymuştur. Bu kimlik içerisinde oluşturulacak Acil Müdahale Gücünün yapısını ve kullanılması ile ilgili düşünceleri şu şekildedir.

- AB önderliğinde icra edilecek operasyonlar için aynı zamanda NATO'ya da tahsisli olan milli kuvvetler kullanılacaktır. Bu şekilde AB, NATO imkan ve kabiliyetlerini otomatik olarak kullanma amacına daha da yaklaşmakta ve NATO'daki veto hakkının kullanılmasını biraz daha aşındırmaktadır.
- 2003 yılından önce 50-60 bin kişilik Kolordu (15 Tugay) çapında Avrupa Ani Reaksiyon Kuvvetinin kurulması, bu kuvvetin gerekli şekilde desteklenmesi ve altmış gün içinde konuşlandırılarak, bir yıla kadar harekat bölgesinde idame edilmesi kabiliyetinin kazandırılması öngörülmektedir.
- AB'nin kriz yönetimi konularında ikili görüşme ve bilgi alışverişi için, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefikler ile AB adayı diğer ülkelerden uygun bir yapının oluşturulması öngörülmektedir. Özellikle de AB'nin kendi başına karar verme hakkına ve kurumsal yapısına saygı duyulması gerekliliği vurgulanmaktadır. Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası bağlamında AB bünyesinde yürütülmekte olan çalışmalarla ilgili olarak Portekiz Dönem Başkanlığınca AB Feira Zirvesine sunulan Raporu'nun eki olarak hazırlanan ''Ortak Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Güçlendirilmesi '' raporu, AB üyesi olmayan müttefikler ve AB adaylarının AB ile danışmaları ve katılımlarının yöntemleri, NATO ile danışmalar, Kriz Yönetiminin Sivil Perspektifi, Polis için Somut Hedefler başlıklı dört lahikası bulunmaktadır. Raporda özellikle Türkiye gibi AB üyesi olmayan müttefiklerin operasyonlara

katılımı ve karar verme mekanizmalarının işleyişi düzenlenmiştir. Bu kapsamda;

Operasyonlara katılım:

NATO imkanlarının kullanılacağı AB önderliğinde icra edilecek operasyonlarda:

- AB üyesi olmayan NATO üyesi ülkeler, NATO imkanlarının kullanıldığı AB harekatına katılabileceklerdir.
- Harekata katılan ülkeler, harekatın günlük icrası için kurulacak "Katılımcılar Komitesi" nde eşit haklarla yer alacaktır.
- Harekatın siyasi kontrolü ve stratejik yönetimini içeren karar mekanizması AB Konseyi / Siyasi Güvenlik Komitesi tarafından yürütülecektir.

AB'nin Müstakil icra edeceği operasyonlarda:

- AB üyesi olmayan müttefikler müstakil AB harekatına AB Konseyinin davet etmesi durumunda katılabileceklerdir.
- AB önderliğindeki bir harekata önemli çapta kuvvetlerini konuşlandırarak katılmayı teyit eden tüm ülkeler, harekatın günlük icrası için kurulacak Katılımcılar Komitesi'nde eşit haklarla yer alacaklardır.

Karar mekanizması:

- Kararlar 15 AB tam üyesi tarafından verilecektir.
- AB, NATO, NATO'nun AB üyesi olmayan Avrupalı üyeleri ve AB adayı diğer ülkeler ile AB önderliğindeki kriz yönetimi konusunda gerekli danışma, işbirliği ve diyaloğu sağlayacak ancak, AB'nin aldığı kararlara diğer ülkeler karşı çıkamayacaktır.
- Harekatın bitirilmesine AB konseyi, katılımcılarla yapılan danışmalardan sonra karar verecektir.

Yeni boyutlarıyla Avrupa Güvenlik Anlayışı ve Stratejisinin Türkiye açısından değerlendirilmesine geçmeden önce Türkiye'nin bu gelişmelere kadar Avrupa Güvenliği içerisindeki durumunu ve elde ettiği hakları kısaca hatırlamakta fayda vardır. 1952 yılında NATO'ya üye olan Türkiye 1992 yılında Roma deklarasyonu ile BAB' a ortak üye olmuştur. 1996 yılında Berlin kararları ile AGSK'nin NATO içinde geliştirilmesine karar verilmiştir. 15 Nisan 1997 kararları ile Türkiye gibi ortak üye statüsündeki NATO üyesi ülkelerin, NATO imkanlarının kullanıldığı BAB harekatında karar verme mekanizmasına tam üye hakları ile katılımı kabul edilmiştir. 1997 BAB Erfurt Bakanlar Konseyi ile Türkiye'nin NATO imkanları olmaksızın da, herhangi bir BAB harekatına katılımı konseyce onaylanmasını müteakip, karar verme mekanizmasına tam üye hakları ile iştiraki kabul edilmiştir.

Ancak, Türkiye 2003 yılında kurulması düşünülen Avrupa Ani Reaksiyon Kuvveti ile ilgili yapılan düzenlemelerin operasyonlara katılım ve karar mekanizmaları ile ilgili hususları tatminkar bulmamaktadır.

Türkiye, BAB' dan kazanılmış haklarını , AB üyesi olmayan müttefiklerin AB'deki yeni yapılara tam katılımını sağlamak için korunması gerektiğine kuvvetle inanmaktadır. Türkiye, NATO imkan ve kabiliyetlerinin kullanıldığı AB liderliğindeki tüm operasyonların karar verme mekanizmasına tam ve eşit katılımı, NATO imkan ve kabiliyetlerinin kullanılmadığı AB operasyonlarının karar oluşturma ve sonraki hazırlık, planlama ve icrasına katılımı talep etmektedir. Türkiye Kasım 2000 sonlarında Brüksel'de yapılan savunma bakanları toplantısında önceden vaat ettiği gibi bir Tugay seviyesindeki gücü, gerekli hava ve deniz unsurlarıyla destekli olmak kaydıyla, AB öncülüğündeki operasyonlara tahsis edebileceğini bildirmiş, AB'nin Avrupa kıtasının güvenliğini sağlamak için oluşturma aşamasında olduğu Avrupa Ordusu'na operasyonlarının karar mekanizmalarına katılımı koşuluyla katkıda bulunabileceğini teklif etmiştir. Ancak teklifi kabul görmemiştir.

5.1.4.2. Oluşturulan Yeni Güvenlik Anlayışının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi

Kriz yönetimi ve barışı destekleme harekatının sorumluluğunun AB tarafından yüklenilmesi durumunda, NATO sadece nükleer caydırıcılık ve 5 nci madde görevleri için ihtiyatta tutulan bir organizasyona dönüşebilecektir. NATO içerisinde en fazla tehdit ve risk ile karşı karşıya olan Türkiye NATO'nun kollektif savunma konusundaki rolünü kaybetmemesini arzulamaktadır. Zira Rusya Federasyonu NATO'nun genişlemesi çerçevesindeki gelişmeleri değerlendirerek NATO'nun güney sınırlarına yaklaşmasına misilleme olarak Kafkasya ve Orta Asya'da iki büyük güç kurma kararı almıştır. Toplam 50 bin askerden oluşacak iki birliğin Azerbaycan ve Gürcistan'ın NATO'ya üye olması girişimlerinden kaynakladığı dikkate alındığında bu yeni ordu kararının NATO'yu ve Türkiye'yi hedef aldığı göz ardı edilmemelidir.

Avrupa Gücü'nün operasyon alanı yalnızca Avrupa değil aynı zamanda tarihin her safhasında sorunların yaşandığı Kafkaslar, Balkanlar ve Ortadoğu'ya kadar uzanacağını tahmin etmek güç değildir. Önümüzdeki yıllarda Avrupa'nın karşılaşacağı muhtemel krizlerin Türkiye'nin civarındaki bölgede ortaya çıkacağının uzmanlarca da kabul edilen bir gerçek olduğu dikkate alındığında AB önderliğindeki kriz önleme operasyonlarının şu veya bu şekilde Türkiye'nin siyasi ekonomik ve askeri çıkarlarını etkileme ihtimalinin yüksek olduğu ve Türkiye'nin bu konudaki endişe beklentilerinin ne kadar gerçekçi olduğu açıkça görülmektedir.

Türkiye bu hassasiyetine rağmen sadece müdahalelerin operasyonel karar alma sürecine katılabilecek, fakat belli müdahalenin yapılıp, yapılmamasıyla ilgili karar alma sürecine AB üyesi olmadığı için katılamayacaktır. Oysa, müdahalenin niteliğini ve siyasi-stratejik amaçlarını tayin edecek olan süreç Türkiye'nin dışlandığı süreçtir. Türkiye operasyona katılsa bile, hiçbir rolü olmadan önceden çizilmiş siyasi ve stratejik bir çerçeve içinde kalarak söz sahibi olacaktır. Ancak taktik kararlara katkıda bulunabilecektir. Türkiye'yi siyasi-stratejik karar verme sürecinden dışlayan böyle bir AB müdahalesi, örneğin Balkanlar'da yapılırsa, Türkiye'yi çok zor durumlarda bırakabilir. Hatta Türk-Yunan gerginliklerini artıracak sonuçlar

doğurarak, AB'yi henüz AB aday ülkesi olan Türkiye ile karşı karşıya getirebilecektir.

Diğer yandan Avrupa Ani Reaksiyon Kuvvetinin "Petersberg tipi" müdahaleleri sorunlu bölgelerde yüksek yoğunluklu çatışmalara dönüşebilir. Bu yüzden operasyona katılan Avrupalı müttefiklerimizin kendi ülkeleri dahi saldırılara hedef olabilir. Mesela, Balkanlar'da sürdürülen bir müdahale yüzünden İtalya, Macaristan ve Yunanistan böyle bir durumla karşılaşabilir. Hatta, Kuzey Afrika ülkelerinden birine yapılan bir AB müdahalesi tüm Güney Avrupalı müttefiklerimizi Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yayılmakta olan kitle imha silahları ve füzelerin hedefi haline getirebilir. Bu gibi durumlarda, hiç şüphe yok ki, Türkiye NATO ittifakının 5nci maddesi gereği NATO müttefiklerini destekleyecek ve savunacaktır. Başka bir deyişle siyasi-stratejik karar verme sürecinden dışlandığı bir operasyon yüzünden doğan riskleri göğüslemek zorunda kalacaktır.

Eğer AB icra edilecek operasyonlarda NATO yeteneklerinden yararlanmak isterse, buna kararı Kuzey Atlantik Konseyi verecektir ve Türkiye orada vetosunu kullanarak NATO yeteneklerinin kullanılmasını engelleyebilecektir. Fakat Türkiye vetosunu kullanarak AB'ni kolay kolay karşısına almak istemeyecektir. Ayrıca veto NATO dayanışmasına da darbe vuracaktır. AB Türkiye'nin böyle durumlarda daima problem olabilecek veto hakkını aşabileceği gibi bu gelişmeler Türkiye'yi gerek NATO gerekse AGSK boyutunda yalnız bırakabilecektir. Doğu Akdeniz'e gelince, Kıbrıs ile ilgili muhtemel senaryolar da, Türkiye'nin kaygı duyması için neden oluşturmaktadır. Kıbrıs sorununun çözümünde Amerika'nın sorumluluğunun giderek azalmakta, AB'nin konuya ilişkin müdahalelerinin ise giderek artmakta olduğu görülmektedir. Güney Kıbrıs'ın AB' ne tam üye olmasının ardından NATO üyesi Türkiye ile olası gerginlikleri önlemek için Acil Müdahale Gücünün AB tarafından adaya konuşlandırabileceği de göz ardı edilmemelidir.

AB' nin 2003 yılında faaliyete geçmesi planlanan Avrupa Acil Müdahale gücünün oluşturulmasına yapılacak kuvvet katkılarını değerlendirirken Türkiye'nin yaklaşık bir Tugay büyüklüğündeki kuvvetle katılma teklifini geri çevirmeleri Türkiye'nin karar mekanizmalarında görev almasını engellemek ve Avrupa ordusunun Kıbrıs'a konuşlanması düşüncesini hayata geçirebilmek maksadıyla

aldıkları değerlendirilmektedir. Aynı zamanda Türkiye'nin AB'ne katılma sürecinde izlemesi gereken yol haritasında Yunanistan'ın girişimiyle önüne konan Ege Sorunu, Kıbrıs şartını dikkate aldığımızda sorunların siyası alanda çözümlenmesi Türkiye'ye dikte ettirilmektedir. Ulus devlet diye dayatarak AB'ye giremezsiniz görüşündeki bazı Avrupalılar Türkiye'nin kabul edemeyeceği çözümleri istemek suretiyle Türkiye'nin AB üyeliğini geciktirecek sonuçları bekleyecek, Türkiye'yi Kıbrıs'ta barışı istemeyen taraf olarak ilan edecek, Avrupa Acil Müdahale gücünü Kıbrıs'a konuşlanmasına sözde haklılık kazandıracak girişimlerin peşinde oldukları göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak gelinen aşamada, Türkiye AB üye adaylığı ile Türkiye'nin AGSK'de alacağı yeri ayrı ayrı değerlendirmektedir. Nice Zirvesi'nde Helsinki zirvesi kararları çerçevesinde Türkiye'nin AB' ne Katılım Ortaklığının kabul edilmesi Türkiye'nin AGSK konularındaki politikalarını değiştirmesini etkilememelidir. AB adaylığı siyasi bir karar olup, bilfiil AB üyeliğinin uzun zaman alacağı , AGSK' nın ise savunma ve güvenlik boyutu olup, çok kısa bir zamanda yürürlüğe gireceği değerlendirilmektedir. Türkiyesiz bir Avrupa güvenliğinin düşünülemeyeceği açıktır. Türkiye stratejik önemi ile bölgesinde güvenlik tüketen değil, güvenlik üreten bir ülkedir. Bölgesinde ve dünyada barış ve istikrarın sağlanabilmesi için elindeki bütün imkanları kullanmaktadır.

5.2. NATO'nun Geleceğinin Değerlendirilmesi

5.2.1. NATO'nun Amacı

Müşterek güvenlik, ekonomik ve siyasi işbirliği ile bir tehdit vukuunda BM yasasının 51 nci maddesi uyarınca meşru müdafaayı, ülkeler arasında dayanışma ve karşılıklı danışmayı, Washington Antlaşmasının 5 nci Maddesi uyarınca bir ülkeye yapılacak saldırının tüm üye ülkelere yapılmış sayılacağını öngören NATO'nun temel amacı, üyesi olan ülkelerin toplu savunmasını sağlamaktır.[420]

[420] S.K.A. Uluslar Arası Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatları Dersine Ait Bilgi Notu

Avrupa'da stratejik dengeyi sağlayarak 1949 yılından günümüze kadar dünya barışına önemli katkılarda bulunmuş, Sovyet yayılmacılığını önlemiş ve neticede Varşova Paktı ile Sovyetler Birliğinin dağılması ve soğuk savaş döneminin sona erdirilmesinde önemli bir rol oynamış olan NATO, bugünkü Avrupa'nın değişen ortamında üyelerin ve ortağı olan ülkelerin politik istikrarına, ekonomik kalkınmasına ve uzun vadeli güvenliğine katkıda bulunmak üzere geniş bir işbirliği forumu sağlamaktadır.

5.2.2.Geçiş Dönemi Genel Değerlendirmesi

5.2.2.1.Sonuçlar

NATO, Avrupa - Atlantik güvenlik ihtiyacını karşılayan temel örgüt olma özelliğini korumuş ve 19 ülkenin farklı milli güvenlik ihtiyaç ve çıkarlarını birleştirebilmiştir. NATO, tarihin en güçlü ve varlığını en uzun süre devam ettirebilen politik - askeri yapılaşması olma özelliğini korumaktadır. Örgütlerin yaşaması ve etkinliği, ihtiyaçlara ve gelişmelere zamanında adapte olabilmelerine bağlıdır. NATO bu konuda en güzel örneği vermiştir. Sorumluluk sahası dışı (out of area) gibi bir zamanlar tabu olan fikirler, gerektiğinde süratle benimsenerek temel görev haline gelebilmiştir. Demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ile anlaşmazlıkların barışçı yollardan halledilmesi prensiplerinin geniş çerçevede ittifak dışında uygulanması ile güvenlik ve istikrarın sağlanması ve artırılması gerçekleştirilmiştir. Güvenliğin savunma boyutuna, yeni boyutlar başarı ile eklenmiştir. Askeri vasıtaların dışında güvenliğin sağlanması mümkün olabilmiştir. Bu kapsamda, özellikle aday ülkeler için geliştirilen Üyelik Eylem Planı (Membership Action Plan - MAP) çerçevesinde, Avrupa'daki ortaklık ülkeleri arasında istikrar ve güven ortamı oluşmuştur. Bu ülkeler ikili sorunlarını diyalog ve iyi niyet çerçevesinde halletmeyi esas alan politikalar izleyebilmiştir. RF'nun Avrupa evinde kalması sağlanmıştır. Avrupa'da yeni bölünmelerin oluşması önlenmiş ve ittifak cazibe merkezi olarak önemini korumuştur.

5.2.2.2. NATO'nun Başarısından Alınan Tecrübe ve Dersler

NATO'nun uzun ömürlü olmasının ve başarısının sırrı kurulma gayesinin doğru tespit edilmesindendir. İnsanın ve toplumun güvenliğini sağlama yanında demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi kutsal değerlerin korunması maksadı, İttifak'ın değişen şartlara rağmen ayakta kalmasını sağlamıştır

Güvenlik ve barış için pro-aktif yani ön alacak şekilde değerlendirme ve tedbirlerin alınması hayati önemi haizdir. İnisiyatifin olmadığı yani gelişmelerin peşinden sürüklenen teşkilatlar ayakta kalamaz. Kendi insanının ve toplumun merkez olarak alındığı yapılanmalarda hata payı azalmaktadır. Kökleşmiş demokratik rejimlerin hata yapma ihtimali azdır. Demokratik olmayan rejimler gerçekçi kararlar ve politikalar izleyemez. Ortak irade yani kamuoyunun beklentilerine uygun politikalar izlenebildiği için Batı / NATO kazanmış VP / Doğu Bloku kaybetmiştir

5.2.3. Bugünkü NATO[421]

5.2.3.1. Günümüzdeki Konumuyla NATO

Kuzey Atlantik Ticaret Örgütü, soğuk savaş sırasında ihtişam ve gururla ortaya çıkmıştır. Onun farkı Avrupa kıtasının tarihinin en uzun süreli barışını yaşatması ve asla kızgınlıkla bir vuruş yapmamasıdır. Her ne kadar ticaret amaçlı kurulmuş olsa da şu anda Moskova birlikleri binlerce kilometre geriye çekilmiş ve Almanya yeniden birleşerek tam bir egemenlik kazanmıştır. Özellikle 1990'da Varşova Paktının , 1991'de SSCB'nin dağılması, Rusya'nın 1994'te Demokratik Almanya'dan askerlerini çekmeyi tamamlaması sonrasında NATO'nun Rusya'yı dışarıda tutma veya Almanları kontrol altında tutma misyonu ortadan kalkmıştır.

5.2.3.2. ABD'nin Genişlemesi

91'de George Bush Avrupalıları "bağımsızlık hedefinizse söyleme zamanı bugündür" diyerek uyarmıştır. O örtülü olarak eğer durum böyleyse ABD'nin Avrupa'yı mutlulukla terk edebileceğini belirtmiştir. NATO hükümetleri ve yeni

[421] NATO El Kitabı, s.29-32

merkezi Avrupa demokrasileri kendileri açısından gelecekteki dünya siyasetinin belirsizliği nedeniyle ABD'nin Avrupa'da kalmasına gereksinim duydular ve NATO'yu bu birlikteliğin tek olası platformu olarak gördüler.

ABD'nin Avrupa siyasetinde önemli bir yeri olmasının üç temel nedeni vardır:

- Rusya'nın nükleer silahlarıyla birlikte Avrupa'da ki emperyalist hedeflerine karşı bir sigorta oluşturmasıdır. Bu korku 1991'de Mikhail Gorbacheve karşı artan muhalefet , Sovyetlerin çöküşünden sonra Rusya'nın Moldavya'ya müdahalesi ve 1993'te Boris Yeltsin'in Duma ile ters düşerek birliklere parlamentoya ateş açmasını emrettiği dönemlerde Avrupa'nın Rusya ile ilgili endişeleri en üst düzeye ulaşmıştır.
- Dünya siyaseti üzerinde Amerika'nın güvenlik açısından üstlendiği liderlik rolüne bir alternatif olarak Almanya'nın ortaya çıkması veya lidersizlik anlayışının benimsenmesi ihtimalidir.
- Yugoslavya örneğinde olduğu gibi Avrupa ana kıtası içerisinde ortaya çıkabilecek yerel çatışma ve isyanlara karşı şu anda yalnızca Amerika'nın sağlayabildiği hazır birliklerin bulundurulması gereksinimidir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması öncesinde bile Avrupa nükleer füzelerin azaltılması ve Avrupa'daki Amerikan birliklerinin yüz bin ve daha aşağı indirilmesi yoluyla Moskova ile zıtlaşmak yerine işbirliğine gitme anlayışına daha sıcak bakıyordu.

Washington ve müttefikleri 90'lı yıllarda uzun vadeli proje dahilinde Avrupa'daki konvansiyonel güçlerin azaltılarak 33000 tank, top diğer ağır silahlar seviyesine düşürülmesi ve bu gelişmeye paralel olarak Sovyet bloğunun NATO düzeyine uygun şekilde silahsızlanmasını sağlamaya çalışmışlardır.

1991'de Avrupa'daki NATO alt yapısına güvenen Başkan Bush, Saddam'ın Kuveyt'i işgali sonrasında ittifak bölgesi dışındaki bir alanda gerçekleştirilecek operasyonlarda işbirliğine gitme teklifinde bulunmuştur. Bu dönemde Washington "yeni dünya düzeni" ABD'nin tek süper güç olarak kabul edilmesi ve Avrupa'nın

Orta Asya'daki Batı orijinli operasyonlarına lojistik destek sağlaması açısından bu gelişmeyi bir model olarak görmüştür. İttifak, NATO alanı içerisinde silahların azaltılması yoluyla bir toplu savunma anlayışı ve SSCB ile NATO arasında silahsızlanma görüşmelerini sürdürme arayışında olmuştur. Daha sonraki yıllarda NATO kendini Avrupa'nın öncelikli savunma örgütü olarak görmekle birlikte Avrupa'nın kendi ortak savunma sistem ve örgütünü oluşturmasını uygun görmüştür.

5.2.3.3. Bosna

Eski Yugoslavya'daki çatışmalar esnasında Clinton'un sessiz kalması transatlantik ittifakın bölünmesi riskini ortaya çıkarmıştır. Yeni başkan Hırvatistan'da Sırpların yoğunlukla yaşadığı bölgelerin Sırplar tarafından işgal edilmesi yüzünden uzun vadeli çok kültürlü Bosna mozaiğinin korunması modelinin uygulanmasında Bush yönetiminin pasif kalmasını eleştirmiştir. Buna rağmen Clinton yönetiminin ilk iki yılında hiçbir etkili müdahalede bulunulmamıştır. Lüksemburg Dışişleri Bakanı olaylar üzerine "Avrupa saatinin durduğunu " belirtmiştir. Dışişleri Bakanı Warren Christopher ittifak ülkelerine (Müslüman) Boşnaklar üzerindeki silah ambargosunu kaldırmalarını ve Sırp mevzilerinin havadan bombalanması fikrine destek vermeye çağırmıştır. 1994'te ABD'de ara seçimler yaşanırken Saraybosna bombalanmaya devam etmiş, bu bombalanmalardan yalnızca birinde 68 sivil hayatını kaybetmiştir.

Savaşın ortalarında BM 10 bin ile 25 bin arasında değişik ülkelerden BM koruma gücü birlikleri eşliğinde sağlık ve yiyecek yardımında bulunmuştur. 1994 lü yıllarda Birleşik Devletler Hırvatların ve Boşnakların çatışmayı keserek Bosna'nın Sırp kontrolü dışındaki %30 luk bir bölümünde bir federasyon kurulmasını sağladı. ABD ve Rusya ile birlikte 4 büyük Avrupa ülkesi "anlaşma grubu" oluşturduğunda Boşnaklar bu görüşmelerde Amerika kartını oynarken Sırplarda Rusya kartını kullanmıştır. NATO dünyanın en güçlü güvenlik ittifakı olmasına rağmen yalnızca batı Avrupa ile birlikte savaş suçlarını izlemekle yetinmiş ve Macaristan üstünden yaptığı uçuşlarla Bosna da oluşturduğu uçuşa yasak bölgeler sayesinde Yugoslavya'nın hava gücünü kullanmasını engellemiştir. Çatışmalar başladığında Almanların birleşme çalışmasıyla uğraşması yaşanan bölgesel savaşın Avrupa gündemine taşınmasını engellemiştir. Kongre Araştırma Servisi uzmanı Stanley R.

Sloan "gerek ABD ve gerekse Avrupa'nın Bosna'da barışı zorlamak için kurban vermeye hazır olmadığını ve günümüzde Atlantik'in her iki kanadının yaşanan siyasi başarısızlıkla ilgili olarak birbirlerini ve NATO'yu suçladıklarını" belirtmiştir.

Sonuç olarak; NATO ve Türkiye için gelecekteki muhtemel gelişmeler kapsamında;

- NATO, Avrupa - Atlantik güvenliğine yön verecek örgütlerin başında yer almaya devam edecektir.
- 11 Eylül 2001 sonrası global terör ve istikrarsızlıklara karşı NATO, yalnız üyelerine değil, işbirliği ülkelerine de sınırlı güvenlik seçenekleri sağlamaya devam edecektir.
- NATO orta vadede genişlemeye devam edecektir. Açık Kapı Politikası (Open Door Policy) muhafaza edilecektir. Zira, genişlemeye kapalı NATO; Avrupa için yeni bölünme hatlarının oluşması ve kamplaşmalara gidilmesi anlamına gelecektir. Bu nedenle, yeni üye alımı sürdürülecek, bugün üyelik müracaat ve niyetini beyan eden 9 ülkenin çoğunluğu önümüzdeki 10 yıl içinde NATO'ya girebilecektir.
- Avrupa Birliği ile NATO ilişkisi ve uyumu belirsizliğini koruyacaktır. RF - ABD yakınlaşması AGSP geleceğini etkileyecektir. ABD'nin RF'nu muhasımlıktan çıkarıp stratejik ortak olarak alması halinde Avrupa'ya olan ABD ilgisi zayıflayabilecektir. Almanya'nın liderliğinde AB çerçevesinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası gerçekleşebilecektir. AB'nin, Avrupa için ortak güvenlik ve savunma politikası Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu bölgelerinde farklı olacaktır. AB - NATO, AB - ABD arasında, Balkanlara yönelik güvenlik ve savunma politikası için uyum ve dayanışma sağlanabilecektir. Ancak, Kafkaslar ve Orta Doğu üzerinde AB ve NATO'nun müşterek güvenlik ve savunma politikası izlemesi, farklı çıkar ilişkileri nedeniyle, güç olacaktır. Oluşturulmaya çalışılan havuz sistemi, AB'nin kısmen askeri imkan ve kabiliyetini artırsa da, yüksek yoğunluklu çatışmalar ve stratejik vasıtalar açısından NATO'nun imkan ve vasıtalarına ihtiyacı devam edecektir. Dolayısıyla, Türkiye'nin öteden beri savuna geldiği Avrupa

Güvenlik ve Savunma Politikasının, Avrupa Birliği'nde değil ittifak içinde geliştirme politikası önümüzdeki 10 yılda da geçerliliğini koruyacaktır.

- Bu çerçevede AB - NATO Ortak Konseyi toplantıları ile terörizm, Balkanlar ve Akdeniz politikaları üzerinde ortak konsey çalışmaları devam edecektir.
- RF - ABD yakınlaşması yeni ve daha derin bir ortaklığa dönüşecek, AB - ABD - RF üçgeni NATO platformunda ortak diyalog ve işbirliğini geliştireceklerdir. Ancak, RF, 11 Eylül 2001 sonrasını yeni stratejik kazanıma dönüştürecek ve NATO içindeki ortaklık statüsündeki ağırlığını artacaktır. RF - NATO Kurucu Senedinde belirtilen alanların dışında işbirliği gelişecektir. Muhtemelen NATO - RF Ortak Barış Tugayı dahi teşkil edilebilecektir. Muhtemelen RF - NATO ortaklık alanı silahlanma alanında da derinleşecek Anti-Balistik Füze Andlaşması üzerindeki ihtilaf çözümlenerek Taktik Füze Savunma Sistemi gibi alanlarda bazı ortak silahlanma faaliyetleri gerçekleşebilecektir.
- ABD - RF yakınlaşması, stratejik seviyede Kafkaslar ve Orta Asya'da devam edecek, Kafkaslar ve Orta Asya'da NATO'nun ve AB'nin etkisi marjinal seviyede kalacaktır. NATO, RF'nu dışlayarak Kafkaslar ve Orta Asya'da bağımsız politika ve faaliyetlerde bulunmaktan sakınacaktır. Rusya'nın NATO üyeliği, orta vadede zayıf ihtimal görülmektedir. Bu yöndeki RF talebinin, ittifakın zayıflatılması ve marjinal hale getirilmesi gayesine yönelik olduğu kıymetlendirildiğinde bu ülkenin stratejik ağırlığı, ittifakın dayanışmasını zayıflatacak ve dengeleri bozacaktır. RF için bugün geçerli olan; Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)'nın, Avrupa için temel güvenlik ve savunma platformu olma politikasının devam edeceği değerlendirilmektedir.
- Akdeniz bölgesinin stratejik değerinin artması ile orantılı olarak NATO'nun istikrarın güçlendirilmesine yönelik dışa açılma siyasetinde, bugün için üvey evlat statüsünde olan ve diyalog ile sınırlı Akdeniz Diyaloğu programının, ortaklık programına dönüşmesi beklenebilir. Akdeniz Diyaloğunun, BİO benzeri bir gelişme göstermesi, kriz yönetimi ve kitle imha silahlarının yaygınlaşmasının önlenmesi merkezli faaliyetlerin yürütülmesi beklenmelidir.
- Balkanlar'daki NATO askeri varlığı azalacak ancak KFOR / SFOR görevleri devam edecektir. Bu görevlere ABD'nin katkısı azalacak ve buna paralel olarak Avrupa'lı müttefiklerin yükleri artacaktır. Ancak, AB ve NATO'nun uyumlu

ortak inisiyatifi bölgedeki istikrarı ve gelişmeyi sağlayacaktır. Orta vadede Yugoslavya ve Bosna - Hersek BİO için ortaklık üyesi olabileceklerdir.

- 11 Eylül 2001 sonrası savunma bütçelerindeki azalma trendi duracak ve yükselmeye geçecektir.
- Avrupa genelinde askeri işbirliği faaliyetleri, BİO ile birlikte, Avrupa - Atlantik Ortaklık Konseyi (EAPC) çerçevesinde de devam edecektir.
- AB ve NATO üyesi olamayan veya olmak istemeyen ortaklık ülkelerinin NATO ile bağlantısını BİO teşkil edecektir. BİO, askeri alandaki tüm işbirliği sahalarını kapsayacaktır. Savunma planlaması ve savunma reformları konuları da BİO çerçevesinde geliştirilecektir. BİO bölgesel mahiyetteki işbirliğinin ve kriz yönetiminin eksenini teşkil edecektir. Esnek ve isteğe bağlı katılım esasına göre güvenlik işbirliği programlarının geliştirilmesi, kriz önlemeyi amaçlayan kuvvet yerleştirilmesi, güven artırıcı önlemlerin tespiti ve danışma ve görüş alış verişi, BİO ve Ortaklık Konseyi platformlarında sürdürülecektir.
- NATO kendi askeri yapısını adapte etmeye devam edecektir. Karargah sayısı bakımından komuta yapısı, üç kademeli yapıdan iki kademli bir yapılanmaya gidebilir. Stratejik ve Bölge Komutanlıkları altında çok uluslu yüksek hazırlık seviyesindeki kolordular ve Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (BMGK - CJTF) Konsepti ağırlıklı esnek askeri yapılanmanın oluşacağı değerlendirilmektedir. Bu yapılanma ülkeleri yüksek hazırlık seviyesinde bulundurulacak kolordular ile, Müşterek Alt Bölge Komutanlıkları (JSRC'ler) arasında ülkeleri personel atama konusunda tercih yapmaya zorlayacağı anlaşılmaktadır. Bu gelişme eğilimi, JSRC seviyesindeki komutanlık kadrolarının boşaltılması ve personel kalitesinin düşürülerek giderek marjinal hale gelmesi ile sonuçlanabilecektir. NATO bugünkü şeklini 1991'de almaya başladı. 1991 Roma zirvesi ile başlayan bu süreç 1999 Washington zirvesi ile son şeklini almıştır. Bu süre dahilinde gerçekleşen 1994 Brüksel ve 1997 Madrid zirveleri önemli adımları teşkil etmektedir.

NATO devlet ve Hükümet Başkanlarının Kasım 1991'de Roma'da onayladığı Stratejik Kavram, toplu savunma yeteneğinin korunması, diyalog ve işbirliğine dayalı geniş kapsamlı bir güvenlik yaklaşımı getirdi. Stratejik Kavram, NATO

politik ve askeri unsurlarını uyumlu ve bir bütün haline getirdi ve İttifak stratejisinin bir parçası olarak Orta ve Doğu Avrupa'lı yeni ortaklarla işbirliğini başlattı. Ayrıca, nükleer silahlara daha az güvenilmesini sağladı ve NATO'nun entegre askeri kuvvetlerinde büyük değişiklikler yaptı. Askeri kuvvetlerin çapı ve hazırlık durumlarında somut indirimler; bu kuvvetlerin hareket yeteneği, esnekliği ve değişik olası durumlara uyum sağlayabilme yeteneğindeki iyileştirmeler ve çok uluslu formasyonların daha fazla kullanılması bu değişiklikler arasındadır. NATO'nun askeri komuta yapısının yeniden şekillendirilmesi ve ittifakın savunma planlaması ve yöntemlerinin (özellikle gelecekteki kriz yönetimi ve barışı koruma misyonlarının gereksinimlerini göz önünde tutarak) uyarlanması için önlemler alındı.

Roma'daki Zirve toplantısında, müttefik liderler barış ve işbirliği üzerinde bir bildiri yayınladılar. Bu bildiri, Avrupa'nın gelecekteki güvenliğine ilişkin kurumsal çerçeve bağlamında ve Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile gelişen ortaklı ve işbirliği bağlamında NATO'nun gelecekteki görevleri ve politikalarını tanımlamaktaydı. Bildiride, İttifak, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine reformlarla ilgili atılan adımları desteklemekte, bu ülkelere zor geçiş döneminde yardım teklif etmekte, uygun ittifak forumlarına katılmaya davet etmekte ve kendilerine İttifakın politik, ekonomik ve bilimsel konulardaki deneyimlerini sunmaktaydı. Bu amaçla, bu ortaklığın gelişmesine yardımcı olacak olan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK/NACC) kuruldu.

Roma Bildirisi'nin yayınlanmasından sonra, Dışişleri ve Savunma Bakanlarının toplantılarında ve Daimi Oturum Halindeki Kuzey Atlantik Konseyi'nde İttifak içerisindeki uyarlanmaları daha da geliştirmek üzere ilave bazı önlemler alındı. Bunlar arasında üç faaliyet alanı özellikle kayda değerdir: NATO ile Orta ve Doğu Avrupalı İşbirliği Ortakları arasındaki ilişkileri geliştirmek üzere yaratılmış olan kurumsal politik çerçeve, savunma ve askeri alanlarda işbirliğinin gelişmesi ve NATO'nun kriz yönetimi ve barışı korumadaki rolü.

Birinci faaliyet alanı, kurumsal bağlamdaki ilk önemli olay olan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'nin (KAİK) açılış toplantısıdır. 20 Aralık 1991'de yapılan bu toplantıya altı Orta ve Doğu Avrupa ülkesi, üç Baltık ülkesi ve NATO ülkelerinin Dışişleri Bakanları veya temsilcileri katıldılar. KAİK'in rolü güvenlik ve güvenliğe

ilişkin konularda katılımcı ülkeler arasında her düzeyde yapılacak işbirliğini kolaylaştırmak ve bu ülkeler arasında gerek kurumsal bağların gerek gayri resmi ilişkilerin geliştirilmesi sürecine nezaret etmekti. Eski Sovyetler Birliği topraklarında yer alan ve Bağımsız Devletler Topluluğunu (BDT/CIS) oluşturan 11 ülke Mart 1992'de bu sürece katıldılar. Daha sonra, Nisan 1997'de Gürcistan, Haziran 1997'de Arnavutluk bu sürece katıldılar. KAİK'in yerini Avrupa Atlantik Ortaklık İşbirliği Konseyi (AAOK/EAPC) aldığında KAİK/BİO İşbirliği Ortağı sayısı 22 olmuştu. KAİK işbirliği yıllık olarak hazırlanan çalışma planları esasına dayanmaktaydı ancak 1995 yılından sonra bunlar iki yıllık planlar olarak hazırlandı. Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi bu süreci bir adım daha ileri götürmüş ve 1998-2000 AAOK Eylem Planı'nı çalışmalarına esas olarak almıştır.

Bu dönemde BM anlaşmasına uygun olarak kriz önleme ve barışı korumada eski Yugoslavya ve diğer yerlerde yaşanan krizler karşısında NATO'nun rolü gittikçe yaygınlaşmıştır. NATO, Ocak 1994'de Brüksel'de yapılan Kuzey Atlantik Konseyi Zirve toplantısında Avrupa çapında istikrar ve güvenliği güçlendirmek amacıyla önemli bir girişim başlattı. KAİK ve diğer devletler NATO ile Barış İçin Ortaklık (BİO) olarak bilinen yeni ve geniş kapsamlı bir işbirliği programına katılmaları için davet edildiler. BİO o günden bu yana gelişerek Avrupa-Atlantik sahasındaki güvenliğin temel bir unsuru olmuştur ve bugünkü NATO'da önemli bir rol oynamaktadır. Barış İçin Ortaklık çağrısı Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'ne (KAİK) katılan ülkelere ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'na (AGİK/CSCE) katılan diğer devletlere yapılmıştı (AGİK, 1995'de Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı-AGİT'e dönüştü). Bu çağrı 27 devlet tarafından kabul edildi. Her ortağın katılacağı faaliyetler müştereken geliştirilen Bireysel Ortaklık Programlarına dayandırılmıştır.

Mayıs 1997'de Sintra' da yapılan toplantıda 44 üyeye ulaşan KAİK'in yerini yeni bir işbirliği evresi başlatma amacı güden Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK) aldı. (Şu anda üye sayısı 46'dır.) AAOK Aralık 1997'de, üye ülkelerin aralarında daha güçlü ve operasyonel bir ortaklık geliştirme arzularını yansıtan 1998-2000 Eylem Planı'nı onayladı. Eylem Planı'nın temel amaçlarından biri de 44 üye ülke arasında şeffaflığı arttırmak ve AAOK çerçevesinde yürütülen politik ve güvenliğe ilişkin danışmalar ve işbirliğine daha fazla derinlik kazandırmaktır.

Temmuz 1997'de Madrid'de yapılan Zirve toplantısı bir kilometre taşı idi. Bu Zirvede İttifak önemli girişimler başlatmıştı. Madrid Zirvesi, aynı zamanda, NATO'nun gelişiminde yeni ve zor bir döneme geçişin de habercisi idi, yeni şartlara mukabele etmek üzere sunulan yeni yapılar ve politikalar pratik olarak denenecek ve sınanacaktı. Dolayısıyla Madrid'de İttifak liderlerinin görevi İttifak'ın gelecekteki politikasına ilişkin unsurları bir araya getirmek ve bunların bütünlüğünü ve tutarlılığını garanti etmekti.

Madrid Zirvesi'nde, İttifakın iç ve dış uyarlanmalar konusundaki taahhüdü, endişe yaratan konularda alınan somut ve ileri görüşlü önlemlerde kendini gösterdi: Bunlar; gelecekteki üyelikler için katılım görüşmelerinin başlatılması ve "açık kapı" politikasının onaylanması; BİO'nun güçlendirilmesi ve işbirliğini daha ileri taşıyacak olan AAOK'nin kurulması, NATO-Rusya ilişkilerinde yepyeni bir sayfanın açılması, Ukrayna ile gelişmekte olan ilişkinin resmileştirilmesi, Akdeniz ülkeleri ile yürütülen diyalogun yoğunlaştırılması, NATO içerisindeki Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği konusunun ilerletilmesi ve İttifak'ın kökten bir reform geçirmiş olan askeri komuta yapısının tanımlanmasıdır.

5.2.3.4. Washington Zirvesi[422] :

NATO bu günkü son şeklini 23-24 Nisan 1999 tarihleri arasında Washington'da icra edilen zirve ile belirlemiş bulunmaktadır. Zirve bildirgesinde de vurgulandığı gibi ;

- Dünya büyük değişim göstermesine rağmen, ortaya çıkan belirsizlik ortamında üyelerinin güvenlik çıkarları aynı şekilde devam ettiğinden, NATO'nun 50 yıl önce belirlediği kolektif savunmaya dayalı kuruluş amacı aynen muhafaza edilecektir.
- NATO üyelerinin güvenliğini sağlamakla birlikte Balkanlardaki uygulamalarda olduğu gibi bölge barışını da idame etmek için aktif rol alacaktır.
- BM antlaşmasında belirtilen prensiplerin uygulanmasına nezaret etmeye devam edecektir, bu maksatla AGİT ve AB ile yakın işbirliğini sürdürecektir.

[422] What İs NATO, NATO İnternet, Brüksel, 2000, s.37-52

- İnsan haklarının korunması, terörle ve organize suç örgütleri ile mücadele aynı kararlılıkla sürdürülecektir.
- 21. Yüzyıldaki güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak üzere politik dayanışmanın devam ettirilecek, bu maksatla 5.Madde ve 5.Madde dışı operasyonlar için gereken askeri güç geliştirilerek (CJTF ve yeni kuvvet yapısı gibi) idame edilecektir.
- Silahsızlanma faaliyetlerine devam edilecek ve Kitle imha silahlarının yayılması önlenecektir.
- 1991 stratejisi ile temeli atılan ve 1994 Brüksel zirvesi ile başlatılan BİO programına artan bir tempo ile devam edilerek, aynı çerçevede NATO-Rusya, NATO-Ukrayna ve Akdeniz diyalogu geliştirilecektir.
- NATO yeni demokrasileri içerecek şekilde genişlemeye devam edecektir.
- NATO dahilinde kalmak koşulu ile AGSK'nin ittifakın gücüne olumlu katkılarda bulunacağı, mevcut NATO imkanlarının BAB liderliğinde yapılacak bir harekatta kullanılabileceği, AB tarafından Amsterdam anlaşmasında yer alan "AB Ortak dış işleri ve savunma politikası" nın NATO anlaşmasına uygun olduğu ifade edilmiştir.
- Savaşa meydan vermeyecek şekilde "Çatışmaların önlenmesi" ve "Kriz Yönetimi" uygulamaları geliştirilecektir.
- Kuzey Amerika ve Avrupa'nın ortak güvenliklerinin gelecekte de birbirlerinde ayrı düşünülemeyeceği vurgulanmaktadır .

Bu ana temalar, 1991 versiyonunu geliştiren ve bu zirvede onaylanan "İttifakın Stratejik Konsepti-1999" dahilinde detaylı olarak yer almış bulunmaktadır.Bu yoğun gündem bugünün NATO'sunu oluşturmaktadır. Geleneksel görevleri konusunda bir önyargıya kapılmadan yeni sorunları ele alabilen ve gelecekteki rolünü evrim içindeki güvenlik ortamına uyum sağlayabilme yeteneğine dayandıran bir NATO günümüzde varlığını sürdürmektedir.

5.3. NATO'nun Geleceğinin Değerlendirilmesi

Soğuk savaşın ardından Özellikle Ortadoğu, Kafkaslar ve Balkanlardaki sıcak savaşlar, uluslararası "güvenlik" ve istikrar sağlama iddiasındaki örgütlerin başarısızlıklarını da ortaya çıkardı. Bu gelişmeler özellikle BM.'in ve NATO'nun örgütlenme yapılarının amaçlarının gözden geçirilmesini ; ve bu örgütlerin "yeni" uluslar arası sisteme uygun biçimde yeniden yapılandırılmalarını gündeme getirdi. Çatışma riski yüksek olan bölgelere hızla müdahale edebilecek şekilde bu örgütlere roller biçildi. Yeni müdahale alanlarına ilişkin senaryoların üretilmesine ağırlık verildi ve yeni güvenlik tezleri geliştirildi. Gelecekteki tehditlere ilişkin senaryolar üretilmesine hız verildi. Bu senaryolarda, Kuzey Kore, Hindistan, Pakistan ve İran'ın ileri füze teknolojisine ve nükleer silahlara sahip olmaları; Afganistan , Pakistan ve bazı Latin Amerika ülkelerinin uyuşturucu trafiğindeki rolleri dolayısıyla bölgesel güvenliği tehdit ettikleri ileri sürülürken[423] gelecekte Rusya ile Transkafkasya ve Hazar Denizi petrol yatakları , Çin ile de Çin denizindeki serbest dolaşımın sağlanması ve bu denizdeki doğal kaynakların paylaşımı konusunda çatışma olasılığından söz edilmektedir.[424]

"11 Eylülden sonra hiçbir şey eskisi gibi değil" sözü Amerika Birleşik Devletlerine yönelik terörist saldırıların sonucunda sık sık duyuluyor. Eğer bu değerlendirme doğruysa, aynı şekilde Atlantik İttifakı içinde geçerli olacaktır.

Doğrusu, ittifakın ve üye ülkelerin yetkilileri ve üye ülkeler, 2001'in olaylarının ve terörist saldırıların sonucundaki politik imaların NATO açısından önemli olduğun söylüyorlar. NATO, 12 Eylül 2001'de 52 yıllık tarihinde ilk kez Washington ve New York'taki saldırılara tepki olarak ABD'nin uluslar arası terörizme karşı mücadelesini tam olarak destekleyerek, bildirgesindeki 5 nci maddeye başvurdu. 5 nci madde müttefiklerden birine saldırının, müttefiklerin tümüne saldırı olduğunu ifade etmektedir. Sonsuz Özgürlük Harekâtı NATO liderliğindeki bir askeri harekât olmamasına rağmen-İngiltere, Fransa, Almanya,

---

[423] Defense Intelligence Agency, "Global Threats And Challenges To The United States And İts İnterests Abroad", 5 February 1997

[424] Institute For National Strategic Studies. 1997 Strategic Assessment. Washington. National Defense University. 1997. s.23.25.53

İtalya ve Türkiye dahil-pek çok ittifak üyesi harekât alanına veya yakınına muharebe veya destek birlikleri konuşlandırarak ABD liderliğindeki mücadeleyi destekliyorlar.

Bu nedenle, Brüksel'deki NATO Karargâhı'ndaki ve üye ülkelerden yetkililer İttifakın uluslar arası terörizme karşı uzun süreli mücadeledeki süre gelen önemli rolünü ifade ediyorlar. NATO Genel Sekreteri Lord ROBERTSON 24 Ekim 2001'de Lizbon'daki bir konuşmasında, NATO'nun bütün bunları yapmak ve hatta iyi biçimde yapmak için deneyime, yönteme, prosedüre ve insanlara sahip olduğunu, İttifak'ın mükemmel bir şekilde birkaç yeni oyun öğrenebileceğini ve hatta hâlâ etkili olabileceğini vurgulamıştır. ABD NATO daimi temsilcisi Nicholas BURNS 12 Kasım 2001'de Berlin'deki bir toplantıda, huzurlu bir uluslar arası güvenlik ortamını devam ettirmek için şu anda hiç olmadığı kadar fazla İttifak'a ihtiyaç duyulduğunu söylemiştir. Fakat bir analizci İttifak'ın bir bütün olarak, mevcut askeri harekâtta oynadığı önemsiz role dikkatleri çekerek, harekâtın NATO tarafından koordine edilmediğini ifade ettmiştir.

Hollandalı araştırmacı Dick LEURDIJK, "5 nci maddeye başvurmak NATO' nun kendi bünyesinde yeterince yeni ve ilginç bir gelişme olmasına rağmen NATO, ABD için beş (Havadan Erken İhbar ve Kontrol Sistemi) uçak konuşlandırmak dışında Sonsuz Özgürlük Harekâtı'na hiç katkıda bulunmadı, dedi.

Bir Alman politikacı, NATO'nun sadece hafif askeri harekâtı yerine getirme gücündeki bir güvenlik ittifakı olmamaya dikkat etmesi gerekeceğini söylemiştir. Hıristiyan Demokrat Birliği üyesi ve Alman Parlamentosu'nda AB işleri komitesi Başkanı Friedbert PFLÜGER 29 Kasım 2001'de Berlin'de "Birçok eleştirmenin son zamanlarda belirttiği gibi, eğer NATO tamamen Birleşmiş Milletlerin görevi olduğunu düşündüğümüz Makedonya'daki gibi Barış Gücü görevlerine öncülük etmeye devam ederse, silahlı Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatına (AGİT-Organization for Security and Cooperation in Europe-OSCE) gibi bir şeye benzeyecektir," dedmiştir. PFLÜGER, AGİT'e imada bulunuyordu. AGİT Soğuk Savaşın bitmesinden sonra anlaşmazlıkları önlemek veya çözmek için politik ölçütlere odaklanan daha resmi bir örgüt halini aldı. Kararları, 54 üye ülke için bağlayıcı değildir.

Bununla birlikte NATO'nun geleceğine dair daha iyimser görüşler de mevcut.

ABD'nin NATO eski büyükelçisi, Robert HUNTER 5 Aralık 2001'de NATO'nun gelecekte farklı fakat, şu anki gibi güçlü bir rolü olacağını, NATO'nun ABD ve Avrupa stratejisinin esasını teşkil ettiğini, güvenlikleri tehdit edildiğinde her iki tarafın da er veya geç başvurabileceği bir teşkilat olduğunu belirtti.

Alman NATO uzmanı Karl-Heinz KAMP'ta ittifakın iki ana nedenden ötürü önemini koruduğunu vurguladı.

Uluslar arası planlama bölümü Başkanı KAMP "Eğer terörizm gelecekteki tek güvenlik tehdidiyse, o zaman NATO'yu bir bütün olarak çarpıcı biçimde yeniden yapılandırmalıyız, fakat ben durumun bu olduğunu sanmıyorum. Dışarılarda bir yerlerde hâlâ güvenliğe yönelik tehditler bulunmakta ve NATO bunlara uygun bir şekilde karşı koyabilir" dedi.

Sonsuz Özgürlük Harekâtı, ABD ve ortaklarını memnun edecek şekilde geliştiğine göre, sonunda birisinin kazanması diğerinin de kazanmasına katkı sağlayan senaryoya tanıklık edecek.

KAMP "Bu hem ABD, İngiltere, AB hem de NATO için geçerlidir," dedi. "ABD Afganistan'da görüldüğü gibi başarılı olursa, başarı her ne anlama geliyorsa, isimleri belirtilen oyunculardan hiçbiri kaybeden olmayacaktır. Şu veya bu sebepten dolayı hepsi savaşın başarı yönünün belirlenmesinde kendi etkilerinin yardımcı olduğunu iddia edecekler diyerek, ittifakın dünya çapında ne derece mühim olarak algılandığını vurguladı ve NATO'nun 5 nci maddeye başvurması için, uluslar arası ilginin çok fazla gösterildiğini ekledi.

KAMP "Örneğin, hiç kimse NATO'nun 5 nci maddesiyle aynı manaya gelen Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD Antlaşmasının 4 ncü maddesini dikkate almadı. Bu NATO'nun dünyadaki önemini göstermektedir," iddiasında bulundu. 14 Eylül 2001'de Avustralya Başbakanı John HOWARD "Pasifik Bölgesindeki taraflardan herhangi birine silahlı saldırı, kendi huzuru ve güvenliği için tehlikeli olacaktır ve bu

yüzden kendi anayasal yöntemlerinin gereğince ortak tehlikeyi bertaraf etmek için hareket edeceğini bildirir" diyen bu antlaşmanın 4 ncü maddesine baş vurdu.

11 Eylül olayları sonrası rolünü bir yana bırakmasıyla, NATO önümüzdeki yılın gündemi için üye ülkelerinin Savunma Yetenekleri Girişimini genişletmeyi ve devam ettirmeyi de kapsayan önemli sorunlarla karşı karşıya kalacak. NATO 2002'de Soğuk Savaşın bitmesinden sonra ikinci kez yeni üyeleri davet etmeye hazırlanıyor. NATO'nun Brüksel'deki sözcüsü Simone de MANSO 3 Aralık 2001'de, ABD Başkanı George W. BUSH'un NATO merkezini ziyareti sırasında NATO yönetim kurulunun ittifakın yeni üyeler kabul etmesi kararına vardığını, genişleme devam ettiği sürece sıfır tercihin karar dışı olduğunu açıkladı.

Geriye kalan tek soru ise, Kasım 2002'de Prag'daki NATO zirvesinde adaylardan-Arnavutluk, Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya, Slovenya ve Makedonya-kaç tanesinin NATO'ya üyelik için davet edileceğidir.

NATO yetkilileri bu sorunu Reykavik / İzlanda'daki Mayıs 2002 zirvesinde Üyelik Hareket Planının üçüncü yıllık Birleştirilmiş Kaynak Durum Raporunun görüşülmesinde kararlaştırmayı planladılar.

KAMP, "Şu anda, her senaryo mümkündür ve herkes adaylık sürecini nasıl değerlendirdiğini anlamak için ABD'yi gözlemlediğini belirtti.

Bütün adayların katılma ihtimalinin bile Washington'da ufak sohbet gruplarında mütalaa edildiğini belirtti. Fakat orada NATO'nun genişleme konusu ile alakalı ABD kaynakları 6 Aralıkta 5 ile 7 yeni üyelik davetin daha gerçekçi olacağını söylediler. Fakat, genişleme hakkındaki düşünce olumlu yönde tamamen değişti. LEURDIJK 11 Eylül saldırılarının genişleme konusundaki politik durumları çarpıcı biçimde değiştirdiği iddiasında bulundu. "Rusya ve NATO için terörist saldırıların sonucunda yoğunlaşan ve gelişen ilişkiler nedeniyle genişleme konusunda mutabakata varmak daha kolay oldu". Savunma Yetenekleri Girişiminin ilgilendirdiği kadarıyla, birçok analizci bunun, NATO amaçlarının sorunlu çocuğu olarak kaldığına dikkat çekiyorlar. KAMP "Savunma Yetenekleri Girişimini uygun

biçimde gerçekleştirmek için, hiç para yok ve 11 Eylül'den sonra Avrupalı ülkeler hâlâ savunma harcamalarını belirgin ölçüde arttırmadıkları için, gittikçe daha da sorun oluyor," dedi. Avrupalı ülkeler için "Yeni tehditler nedeniyle savunma harcamalarımızı yeniden değerlendirmeliyiz" söylemi, 11 Eylül için güzel bir mazeret gibi görünüyor. Bununla birlikte, Avrupalılar yine biraz zaman ayırmalılar.

Nisan 1999'da NATO Savunma Yetenekleri Girişimini ortaya çıkardı, bu anlamda müttefik kuvvetler ve ortak ülkelerin harp meydanında beraber mücadele etmeleri kabiliyetini geliştirecek 58 amaç belirlendi.

ABD Ulusal Savunma Üniversitesinden Profesör Hans BINNENDIJK, ABD savunma harcamaları için gayri safi yurt içi hasılasının % 3.2'sini harcarken, Avrupa gayri safi yurt içi hasılasının ortalama % 2'sini harcadığını belirtti. BINNENDIJK, Avrupa açısından bu sorunların içinden en önemlisi uçaklar için güvenli veri bağlantılarının veya tüm hava şartlarında hassas taarruz yeteneğinin temini olacaktır, dedi.[425]

5.3.1. NATO'nun Genişleyen Rolü [426]

Başlangıçta 5 nci madde görevleri olarak nitelendirilen, NATO sınırlarının savunulması önceliği, soğuk savaşın sona ermesi ile mevcut tehdidin coğrafik odağının Türkiye hariç değişmesi sonunda NATO için tehdit, NATO'nun orijinal ilgi alanının dışından oluşacak tehdit risklerine kaymış ve 90'lı yıllardaki Balkan krizleri ortaya çıkmıştır. Netice olarak 5 nci madde dışı görevler ağırlık kazanmıştır. Bu değişim, NATO sınırları dışına kuvvet aktarmayı mümkün kılarak, bir ayarlamaya ihtiyaç duyurmuştur. 1999 Washington Zirvesinde **DCI** (Savunma Yetenekleri İnisiyatifi - Defense Capabilities İnitiatives) bu ihtiyacı karşılamak için başlatılmıştır. Burada istenen, Avrupalı müttefiklerin kendi sınırları dışında da gerekecek dünya güvenliğini tehdit eden sorunlara, ABD ile birlikte müdahale edebilecek imkanlara kavuşmalarıdır.

---

[425] Defense News, 23 Aralık 2001

[426] The Future Of American Presence İn Europe, Lloyd Johm Mathews, Us Army War College, Mayıs 2000.

NATO bu değişimlere ayak uydurmak ve kendini geliştirmek zorundadır. Aksi takdirde, artık mevcut olmayan SSCB tehdidine göre şekillenen eski yapı, yeni tehditlere karşı yeterli olamayacağı gibi müttefiklerinin kamuoyu desteğini de yitirecektir. Ayrıca, AB üyeleri sınırları tehdit altında bulunmamaktadır. Avrupa orduları emek yoğun şekilde modern olmayan silah ve sistemlerle mücehhezdir. AB üyelerinin toplam asker sayısı Avrupa'da 1.9 milyon civarındadır. Halbuki ABD, 1.4 milyon askeri ile dünya çapında güvenliğini sağlamaktadır.

AGSP; DCI ile birlikte ancak aşağıdaki hataları yapmadığı takdirde başarılı olacaktır;

- ABD'yi Avrupa'dan uzaklaştırmak
- Gereksiz güç geliştirmek (ABD'de mevcut iken)

NATO'nun AB dışındaki üyeleri özellikle Türkiye'ye karşı ayrımcı politikalar uygulamaktır. ABD senatosunda ortaya çıkan diğer bir düşünce, Avrupa civarındaki sorunların çözümü AB'ne bırakılarak, ABD'nin dünyanın geri kalan kısmı ile ilgilenmesidir. Ancak, bu yaklaşımın mahzurları şunlardır;

- Uzun vadede, ABD yalnızlığa itilecektir.
- ABD, ekonomik ve askeri olarak Avrupa dışındaki dünyada karşılaşacağı sorunların hepsine müdahale imkanına sahip değildir.
- En önemlisi, ABD ana vatanının ileri savunmasının bel kemiğini teşkil eden Transatlantik bağın zayıflamasıdır.

Bu nedenle, AB müttefiklerin savunma giderlerini hakkaniyetle paylaştıkları, yapısı gelecekteki krizlere kolayca müdahaleye imkan verecek bir NATO hem ABD hem de AB için çok önemlidir.

5.3.2. 2000'li Yıllarda NATO

23 Kasım 2000 tarihinde İstanbul'da bir konferansa iştirak eden NATO Genel Sekreteri Lord Robertson son gelişmeleri şu şekilde izah etmektedir[427] Soğuk Savaş sırasında NATO, Avrupa'nın güvenliğinin tek aracı, AB'de ekonomik entegrasyonun ve politik iş birliğinin mihrakı idi. Soğuk savaş bitince, Avrupa ülkeleri savunma harcamalarında büyük kısıntılar yaptıkları gibi, silahlı kuvvetlerinin yapılarında bugüne kadar değişiklik gerçekleştiremediler. Bosna ve Kosova buhranları Avrupalıları uyandırdı. Özellikle ABD önderliğinde Yugoslavya'ya karşı yürütülen harekat, AB'nin daha uzun bir süre bu çaptaki bir operasyonu tek başına yürütebilecek imkana sahip olamayacağını gösterdi. Şimdi bütün AB ülkeleri ilk modernizasyon aşamasında mecburi askerlik hizmetine son vererek profesyonelleşme yolunda ilerliyorlar. Fakat Kosova benzeri bir durumda ABD'siz başa çıkabilecek güce uzun bir süre erişemeyecekler. Bunun için her şeyden önce acı ilacı yutarak savunma masraflarında ciddi artışlar yapmak zorundadırlar. Bu şekilde AGSK girişimi ABD'nin yükünün paylaşılması ile; sadece AB'yi değil fakat aynı zamanda transatlantik dayanışma ve bağları kuvvetlendireceğini ifade etmektedir".

NATO niye devam etmelidir[428]? Sorusu zihinleri meşgul etmektedir. SSCB dağılmış, RF ancak orta vadede eski gücüne kavuşabilir. O halde, Avrupa kamuoyu gelecekte belki lazım olur diye NATO'yu muhafaza etmek ister mi?

Bu yaklaşıma benzer şekilde NATO genişlemez ise ortadan kalkar tezi de ileri sürülmektedir. Diğer taraftan, Avrupa'nın güvenliği için NATO'nun idamesi gerekçesi ABD kamuoyu için fazla ikna edici olmayacaktır. RF; şu anda ne kadar aciz görünürse görünsün, halen elindeki etkili nükleer silahları ile dünya güvenlik dengesinde hala söz sahibidir. Uzmanlar 20-30 sene içerisinde RF'nun SSCB'nin gücünü aşabileceği potansiyele sahip olduğunu öngörmektedir. Burada kritik nokta, RF Batı değerleri paralelinde gelişecektir yoksa Çarlık Rusya İmparatorluğu gibi batı aleyhtarımı olacaktır. O halde, zamanı geldiğinde Avrupa sahnesinde NATO benzeri bir ittifakı tesis etmenin maliyeti şüphesiz ki onu o zamana kadar değişime uydurarak idame etmekten çok fazla olacaktır.

---

[427] NATO Genel Sekreterinin İstanbul Konuşması, 23 Kasım 2000.
[428] Sloan S.R., NATO's Future Beyond Collective Defence, Inss, Washington, Aralık 1995

Diğer taraftan, NATOsuz bir Avrupa'da özellikle nükleer güç bakımından mevcutlara ilave olarak Almanya'nın ortaya çıkması hiç de uzak ihtimal değildir. Bu durumda şimdi çok başarılı uyum oluşturduğu görülen AGSK motivesindeki AB'liği içindeki güç rekabeti ciddi bir kaygı oluşturacaktır. Devam etmesi gereken NATO'nun görevlerinin önceliği 5. Madde dışı görevler yerine Avrupa'da süper güçlerin savaşını önleyecek bir ortamı yaratmaya verilmelidir

Avrupalı bazı yöneticiler NATO'yu gelecekte RF'nun oluşturabileceği riske karşı ABD'yi Avrupa'da tutacak ve AB'ne katılacak ülkelerin güvenlik ihtiyaçlarını sağlayacak bir barınak olarak görmektedirler. 5 nci madde görevlerinin ittifakın ana odağını teşkil etmeye devam etmesi durumunda RF'nun bunu sorgulayarak NATO'dan uzak kalacağı ön görülmektedir. Burada dikkat edilecek önemli bir noktada RF'nun batı karşıtı bir güç olmasını beklemeden, onunla iyi ilişkiler kurarak Batı ile entegre etmektir. Sonuç olarak, NATO'nun devamında en büyük rasyonel yine RF'nun geleceğindeki belirsizlik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu mantıkla 5. Madde dışı görevlere yaklaştığımızda şunu irdelemek mümkündür. Balkanlar'da olduğu gibi insanların hayatlarını kurtarmak, bölgede düzeni sağlamak bu görevlerin yerinde olduğunu göstermektir. Ancak ittifakın ağırlığını bu tip ikinci görevlere kaydırıldığında, gelecekte ittifakın ana sorumluluğu ile ilgili görevlerin icrası gerektiğinde, NATO'nun hazır olmamasına yol açabilecektir.

Genel hatları ile özetlenirse, NATO'nun devamı iki maksada hizmet edecektir.

- Gelecekte RF'nun tekrar Avrupa'ya ve Batı dünyasına tehdit teşkil etmesini önlemek,
- Avrupa içindeki dengenin ABD ile birlikte korunması.

5.3.3. Yeni Transatlantik Pazarlığı [429]

NATO'nun geleceğini şekillendirecek reformlar halen yürütülmekte olan ve " Yeni Transatlantik pazarlığı" adı verilen çalışmalar sonucunda belirlenecektir.

[429] A.g.e., s.1-5

Bu pazarlık sonuçları 1997 Madrid ve 1999 Washington zirvelerinde kendilerini göstermektedir. Bunlar;

- NATO'nun genişlemesi,
- Rusya ile yapıcı ilişkilerin geliştirilmesi,
- NATO'nun Avrupa dayanağını oluşturacak şekilde AGSK girişimlerini ittifak içinde kabullenmek,
- Fransa ile ittifak arasındaki ilişkileri idame etmek,
- ABD'nin ittifaka olan ilgisini ve ihtiyacını sürdürmek,

şeklinde özetlenebilir. Bu pazarlık faaliyetlerinin önemli safhaları şunlardır;

- İttifaka yönelik ortak güvenlik ile ilgili yükümlülüklerin, paylaşılmasını esas alacak şekilde, Amerika ve Avrupa kıtasındaki üyeleri tarafından tekrar ifade edilmesi,
- Gelecekteki NATO görevlerinin alışılmış askeri işbirliğini koruyacak şekilde yeniden tanımlanması,

Soğuk savaş sonrası döneme adaptasyon sağlamak üzere gerekli organizasyon reformlarını gerçekleştirmek (Bu reformlar kapsamında Avrupa ve Atlantik stratejik komutanlık yardımcılıkları Avrupalı komutanlara verilmiş ve BİO programının etkinliği için AAOK çalışmaları başlatılmıştır. Gelecekte de Akdeniz bölgesinde AB ve NATO güvenlik yapılarının birleştirilmesi, Birleşik Görev Kuvveti uygulamasını yaygınlaştırılması, NATO komuta yapısının bölgesel yapıdan fonksiyonel yapıya dönüştürülmesi, 5. Madde dışı operasyonlara başlayabilmek için oy birliği - consensus gereğinin ortadan kaldırılması, BİO faaliyetlerinin etkinliğini arttırmak maksadıyla AAOK uygulamasına paralel olarak NATO Genel Sekreterliği yardımcısı görevinin ihdas edilmesi ön görülmektedir.)

5 nci madde dahilindeki büyük tecavüz ihtimalini ortadan kalkması ve düşük maliyetli 5 nci madde dışı operasyonları mevcudiyeti nedeniyle NATO'ya yeni katılacak üyelerin katlanacağı maliyetler oldukça düşüktür. Ancak, NATO'nun gelişmesi aslında bu ittifakın geleceği için bir çözüm olmaktan ziyade, 16 üye ile

zorlukla yürütülen politik karar ile Komuta/Kontrol fonksiyonlarının daha da karmaşık hale gelmesi bakımından ittifakın önemli bir problemini oluşturmaktadır.

ABD 1994 Brüksel zirvesinden itibaren politikasını değiştirerek AGSK önündeki engelleri kaldırmıştır. Bununun görünen nedeni Avrupalı ülkelerin NATO'nun mevcut savunma yükünü ve sorumluluklarını gereken ölçüde paylaşmalarını sağlamakla birlikte, diğer amaç ABD-Fransa arasında inatlaşmayı sona erdirerek NATO'nun önünü açmaktır. Nitekim, ABD'nin önem verdiği BMGK konseptinin bu tarihten itibaren süratle geliştiğini görmekteyiz. Ancak, BMGK uygulaması ile taktik ve operatif alanda sağlanacak elastikiyet ve çabukluk politik karar mekanizması başta olmak üzere stratejik düzeyde gerekli düzenleme yapılmaz ise gereken faydayı sağlayamayacaktır. Bu düzeyde ABD-Fransa zıtlaşması halen devam etmektedir.

Avrupa bugün NATO dahilinde daha büyük sorumluluk almak istemektedir. Diğer taraftan böyle bir eğilim neticesinde ABD'nin tümüyle ittifaktan ayrılacağı endişesini de taşımaktadır. Politik ve ekonomik boyutu da kapsayacak NATO üstü bir Atlantik topluluğunu (Transatlantic Cooperation Community)[430] oluşturulması da bazı üst düzey Avrupalı yöneticilerin iştiraki ile 1995 Şubat ayında Münih'te yapılan bir toplantıda Alman Savunma bakanı tarafından ortaya atılmıştır. Bu görüş İngiltere, ABD ve Fransa'da olumlu destek almıştır.

5.4. Avrupa Güvenliğinde NATO'nun Önemi

5.4.1. Tarihsel Gelişim

Nixon ve Kissinger Avrupa entegrasyonuna ilişkin ABD politikasında bazı öncelikler belirlemiştir. Sonuç olarak, onlar yalnızca Birleşik Devletleri Avrupa'nın farklı entegrasyon biçimlerine ilişkin çatışmaların dışında tutmayıp aynı zamanda bu süreçte Amerikan politikasını da değiştirmişlerdir. Acaba Avrupalılar kendiliklerinden daha geniş bir entegrasyonu amaçlarsa, ABD bu amacı destekleyebilir mi? Washington'un en önemli görevi, NATO'nun üstünlüğünü ve

[430] A.g.e., s.41-42

temel ekonomik ilgiler açısından Amerika'nın çıkarlarını en iyi şekilde korumaktır. Carter yönetimi ABD,Batı Avrupa ve Japonya arasındaki üç ayaklı ilişkiye olan inancıyla iktidara gelebilmiştir. Yeni başkan Nixon ve Kissinger'i Avrupa gibi sadık bir müttefik yerine Sovyetler ve Çin'e odaklandıkları için eleştirmiştir. Yeni yönetim Avrupa toplumuna daha yakın bir tavır geliştirmiştir. 1977 nisanında Carter " Ben benden öncekilere oranla daha güçlü bir şekilde Avrupa ülkeleri ila daha yakın ilişkiler ağının kurulmasını destekliyorum." demiştir.[431]

Ford ve Kissinger ulusal hükümetleri temsil eden Avrupa Konseyi dönem başkanlarıyla düzenli olarak görüşmeyi kabul etmişlerdi. Ocak 1978 de Carter ABD tarihinde ilk kez, Brüksel'deki Avrupa Komisyonunu ziyaret etmiş ve bu toplantıda Washington'un topluluğun başarmayı denediği atılımlara ve komisyon başkanının önde gelen endüstrileşmiş ülkelerin(G-7) toplantılarına katılmasına tam destek vereceğine ve dokuzların Ortak Tarım Politikalarına karşı Amerikan baskılarını azaltacağına söz vermiştir.[432]

BAB'nin yeniden canlandırılması Reagan yönetiminin kamusal onayını almıştır. Ancak yönetim Fransa'nın önderliğindeki bu inisiyatifin NATO'nun üstünlük ve önderliğini zedeleyeceğinden korkmuştur.[433] Reagan ve Margaret Thatcher dönemlerinde ABD ve AT arasındaki ilişkiler en soğuk dönemini yaşamıştır. Bush döneminde daha çok siyasi ilişkilere odaklanılarak AB'nin siyasi entegrasyonunun durdurulamayacağı ve ABD'nin bu sürece karşı çıkışının boşuna olduğu ve ters tepki oluşturabileceği kabul edilmiştir. bu dönemlerde güçlü bir AB Almanya'yı dizginleyebilecek bir araç olarak da görülmeye başlamıştır.[434]

ABD, Almanya'nın birleşmesini kabul etmekle birlikte birleşik Almanya'nın Batı Avrupa'nın önde gelen bir gücü haline gelmesinin AB entegrasyonu ve NATO ekseni dahilinde gerçekleşmesini sürekli istikrar açısından önemli görmüştür. Özellikle körfez savaşı ve Avrupa'daki Amerikan Birliklerinin 150 000 'e düşmesi

---

[431] Public Papers Of The Presidents. Jimmy Carter, 1977, 776-7

[432] A.g.e., 34; Schwock, U.S.-Ec Relations In The Post Cold War Era,32-3. From 1977 To 1981 Roy Jenkins Was President of The European Commission In Meetings With The Carter Administration And With The G-7, See His European Diary 1977-1981 (London:Collins,1989), 20-2, 82-7, 96-100, 203-4, 293-4

[433] Keesing's Contemporary Archives: Record Of Workd Events, 1985(Cambridge: Longman,1985)

[434] Peterson,John, Europe And America In The 1990s: The Prospects For Partnership (Aldershot:Elgar, 1993),48

sonrasında ABD Avrupa'nın külfet paylaşımı konusunda daha katılımcı olmasını arzulamıştır.[435] Yönetim prensipte güçlü bir BAB'ne karşı olmamakla birlikte NATO'nun Avrupa ayağı olmak yerine, Avrupa topluluğu "blok"unun bağımsız bir yapılanması olarak gelişmesine olumsuz bakmaktadır. BAB ile ilgili iyi taraf NATO alanı dışında ortak çıkarlarla ilgili bir külfet paylaşımı sağlanması; kötü yanı ise NATO'nun üstünlüğünün tehlikeye girmesidir.[436]

AB'yi resmi olarak şekillendiren MAASTRİCHT anlaşmasında VE ekonomik ve parasal bir birliğin kurulmasında Bush yönetimi daha geniş b,ir entegrasyon için güçlü destek vermiştir. Maastricht buluşması sonrasında başkan "ekonomik ve siyasi birliğe doğru tarihi adımları" hoşnutlukla karşıladıklarını belirterek şu açıklamayı yapmıştır:

ABD uzun zamandır Avrupa'nın birleşmesin,i desteklemiştir. Çünkü bunun Avrupa'nın Atlantik işbirliğinin ve dünyanın yararına olduğunu düşünmektedir. Güçlü ve birleşik bir Avrupa Amerika çıkarlarına çok daha uygundur. Daha bütünleşmiş bir Avrupa ABD'ye daha geniş sorumluluklar için daha etkin bir ortaklık imkanı sağlar."[437]

Bush yönetimi Avrupa Savunma Kimliğinin oluşturulmasına destek vermiştir. Bu kimliğin birliğin dayanışmasına katkıda bulunacağına inanılmıştır. Ancak 7-8 kasım1991'de Roma'daki NATO konseyinde NATO'nun öncelikli oluşunun altı çizilmiştir.[438] Clinton yönetimi bu desteğin daha da artırmış ve 1994 temmuz Brüksel NATO zirvesinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğinin oluşmasına tam destek verildiği ve Maastricht anlaşmasının AB ortak savunma politikasıyla ilgili görüşlerini Atlantik ittifakının savunma politikasına katkıda bulunacağı belirtilmiştir. Çünkü Atlantik ittifakı AB ortak stratejik çıkarlara sahiptir. Bush'un soğuk savaşla mücadelede NATO'nun üstünlüğünü vurgulayan geleneksel anlayışına Clinton Avrupa'nın kendi savunma politika olanak ve stratejilerini geliştirmesi anlayışını eklemiştir. Clinton yönetiminin bu ilerici yaklaşımı soğuk savaşın bitmesinin

---

[435] Public Papers Of The Presidents. George Bush,1989,1644-5, 1647,1651;1990, 558; Margaret Thatcher, The Downing Street Years (New York:Harper Collins, 1993) 762-6

[436] S. R. Sloan, "west european-u.s. Relations and europe's future,"

[437] Public Papers Of The Presidents. George Bush, 1991, 1591-2, See Also Ibid. 1427-8

[438] Public Papers Of The Presidents. George Bush, 1991, 1418,1427,1591. The "European Defence Identity" Was Endorsed In Point 22 In The Communique From The Rome NATO Meeting

ardından Washington'un Avrupa entegrasyonunu daha rahat kabullenmesiyle açıklanabilir. AB merkezi ve doğu Avrupa ülkelerinin demokrasi ve serbest pazar sistemine entegre olmasında kullanışlı bir işlev görebilir. Avrupa'daki Amerikan güçlerinin sayısal olarak azaltılması nedeniyle oluşabilecek savunma ve güvenlik zaafi AB tarafından doldurulmalıdır. Bu görüş ABD'nin eski Yugoslavya ve Balkanlarda yaşanan çatışmalarda inisiyatifi Avrupa'ya bırakmasıyla ilk uygulama örneğini vermiştir.[439]

Clinton yönetimi AB ve BAB'nin daha bağımsız bir hale gelmesine oldukça esnek yaklaşmıştır. Bu anlayış BAB'nin NATO'nun üstünlüğünü kabul etmesiyle daha da perçinlenmiştir. Ancak Washington AB'nin BAB ile iç içe girmesine karşıdır; bu entegrasyonun ABD'ye karşı bir güç birliğine dönüşebileceğine inanmaktadır. Ayrıca BAB'ye üye olamayan Avrupa ülkelerine verilen garantiler ortadan kalkacaktır. (ABD İsveç, Finlandiya ve Avusturya'nın AB'ye üye olmasını AB Pazar ve ticaretini liberalleştireceklerine inandığı için desteklemiştir.[440] Öte yandan tüm AB ülkelerinin NATO'ya katılması halinde AB-BAB birlikteliği Washington tarafından kabul edilebilir olabilir.[441]

Warren Christopher'a göre "NATO Avrupa ve Transatlantik güvenliğinde temel belirleyici olagelmiş ve olmaya da devam edecektir."[442] ABD'nin Avrupa karar alma süreçlerinin dışında kalmak istemediği açıktır. Yugoslavya'da yaşanan olaylar bunun bir istisnası gibi görülse de ABD hiçbir zaman olayların kontrolünü elinden bırakmak istememiştir. Yugoslavya olayında çözümü tamamen Avrupa'ya bıraktıktan sonra, bu çatışmaların çözümü için en önemli girişim olan WANCE-OWEN Planını reddetmiştir. Clinton yönetimi bu planın Sırp saldırganlığını ödüllendirdiğini ve çatışmaları körüklediğini ileri sürmüştür. 1995 yazında Washington olayın tüm askeri ve diplomatik kontrolünü eline alarak Wance-Owen planından çok farklı bir toprak paylaşımı öngören DAYTON Planı ekseninde bir

---

[439] Sloan S. R. "Why Washington Wants A Strong Eu," "Us Perspectives On NATO's Future," *International Affairs*, 71:2 (1995) 217-31

[440] Gardner, A New Era In Us-Eu Relations, 20-2, 32-9.

[441] Interviews With Robert E. Hunter

[442] Usis. Christopher' Speech, 1 Dec. 1994.6

barış sürecine gidilmesini sağlamıştır. Yönetimin bu tavrı Avrupa'nın sorunlarına yalnızca Avrupai çözümlere izin verilmeyeceğini göstermiştir.[443]

5 aralık 1995'te Fransa NATO'nun askeri yapısına yeniden güçlü bir şekilde bağlanacağını belirtmiştir. Fransa soğuk savaş döneminde ABD'nin siyasi öncülüğünü onaylamış olsa da, Paris yeni dönemde NATO içerisinde daha güçlü bir Avrupa ve Fransa için diretmiştir. Clinton yönetimi ile Chirac yönetimi arasında soğuk rüzgarlar estiren bu gelişme, Washington'un uydu projesine ilişkin ALMAN-FRANSIZ yakınlaşmasına şüpheyle bakmasına neden olmuştur. Nitekim ABD Bosna'daki kara güçlerini ve Akdeniz'deki 6. filoyu geri çekerek Avrupa'nın güneyinde kontrolü tamamen Avrupa'ya bırakmayı bilinmeyen bir tarihe ertelemiştir.[444]

NATO'nun siyasal ve askeri yapısının hem Avrupa Güvenliği ve Savunma Kimliği oluşumunu hem de Birleşmiş Ortak Görev Kuvvetleri oluşumunu destekleyecek biçimde uyumlaştırılmış gerektiğini ileri süren Almanya, ABD ve Kanada ile transatlantik ortaklığı vazgeçilmez görmekte; "yeni" NATO'nun daha esnek ve değişikliklere yanıt verecek biçimde işlevler üslenmesini ; ittifak'ta Avrupa boyutunun daha açık ifade edilmesi gerektiğini; İttifakın bir bütün olarak Avrupa için istikrar unsuru olduğunu ; NATO'nun yeni üyelere açık olması gerektiğini ve ittifak'a yeni üye kabulünün Avrupa'nın her yanında istikrar ve güvenlik sağlanmasına hizmet edeceğini ; NATO'nun Akdeniz ve Orta-Doğu girişimlerini BAB ve AGİT'in desteklemesi gerektiğini; İttifak ile Rusya arasındaki ilişkilerin getirilmesi ve Rusya ile güvenlik alanında ortaklığın kurulması gerektiğini savunmaktadır.[445] Almanya'nın yeni güvenlik stratejisinde, nükleer ve deniz gücüne sahip kıtasal güçlerle uluslar arası çıkar çatışmalarında Almanya'nın güvenliği için NATO'nun önem taşıdığı ve "yeni NATO'nun " inşasına katkıda bulunulacağı vurgulanmaktadır.[446]

---

[443] The Peace Effort In Yugoslavia Is Chronicled In David Owen, Balkan Odyssey (New York: Harcourt Brace,1995

[444] Hoagland Jim, "The Uniting Europe Can Have Interests Of Its Own To Further", International Affairs, 73:1 (1997) 83-98

[445] Kinkel Klaus, ''The New NATO:Steps Towards Reform'',NATO Review, 1996/3, s.8-12

[446] Ehle Juergen, ''Germany's New Security Policy'', Strategic Review,Vol.Xxv, No.3, Summer 1997, s.55-56

Avrupa Birliği devletlerinin güçlü bir Avrupa güvenlik ve savunma kimliğinin oluşturulması doğrultusunda arzuya sahip olmaları gerektiğini savunan Fransa'ya göre , Avrupa kıtasının güvenliği için Rusya'yı da içine alacak bir ittifak sistemine ihtiyaç vardır.[447] ABD'nin NATO içindeki egemen rolüne muhalefetini sürdürmeye devam eden İttifak'ın "revizyonist" üyesi Fransa uluslar arası güvenlik alanında aktif rol oynayabilecek birkaç güçten biridir. Fransa ittifak içinde ABD ile eşit konumda olmayı istemektedir.[448]ABD ise Avrupa ile eşit bir ortaklık ilişkisinden eğer söz edilecekse bunu talep edenlerin daha büyük sorumluluklar ve külfetler yüklenmeleri gerektiğini ileri sürmektedir.[449]

NATO Alman kapitalizminin canlandırılması ve yeniden entegrasyonu için bir çerçeve sağladı ve önce güçlü bir Amerikan esini taşıyan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu daha sonra Avrupa Ekonomik işbölümü içinde yeniden canlandıracak bir temel oluşturdu. Bütün bu düzenlemeler Batı Avrupalı ve Amerikalı kapitalist sınıfları hem toplumsal ve siyasal çatışma yönetimi için ortak bir projede hem de uluslar arası ortak çıkarları güvence altına alacak düzenlemelerde bir araya getirdi. Amaç pek çok muhalif güçle özellikle Avrupalı imparatorlukların parçalanmasında rol alan devlet dışı aktörlerle başa çıkmak ortak kapitalist yayılmayı gerçekleştirmek ve kuşkusuz Avrupa'nın istikrarını sürdürmek için Sovyet bloğu üzerinde baskı yapmaktı.[450] NATO aynı zamanda kuruluşundan itibaren Batı Avrupa devletleri üzerinde ABD'nin siyasal hakimiyetinin kurumsallaştırılmasıydı. ABD hegemonyası üzerinde yapılan tartışmaların çoğunda bu hakimiyetin sadece niceliksel güç kaynaklarındaki öncelikle ekonomik ve askeri üstünlüğüyle gerçekleştirdiği düşünülür. Ancak bu hegemonya ABD hakimiyeti zirveye ulaştığı zaman yarı-siyasal egemenlik olarak betimlenebilecek bir siyasal form kazandı.[451] Avrupa entegrasyon sürecinde Almanya'nın konumu tartışılmaz. Almanya'nın bu konumunun altını çizen Milward, Avrupa anakarasının en önemli sorununun Almanya'nın gelecekte

---

[447] Millon Charles, ''France And The Renewal Of The Atlantic Alliance'', NATO Review, 1996/3, s.13-16

[448] Gordon Philip H.,French Security Policy After The Cold War, Rand,Arroyo Center 1992, s.9-20

[449] Brzezinski Zbigniew, ''Atlantik Ötesi İlişkiler'', Center For Strategic And International Studies'de Verdiği Konferans, ABD Haberleri, Usis, Ankara, Kasım-Aralık 1997, s.4

[450] Govan Peter, "NATO'nun Yugoslavya Saldırısının Euro-Atlantik Kökenleri ", Evrenin Efendileri: NATOnun Balkan Seferi, s.38

[451] A.g.e., s.40

izleyeceği yolun belirsizliği olduğunu söyler. Avrupa uluslarının güvenliği Almanya'ya karşı gerekli güvenlik önlemlerini almadan sağlanamaz.[452]

Almanya'nın bu kritik pozisyonu ABD'nin Avrupanın doğal arabulucusu ve denge unsuru olma özelliğini sağlamlaştırır. Ve yine Avrupa entegrasyonunun amerikan geri beslemesi olmadan sağlanması düşünülemez.[453] Almanya'nın Avrupa'da, Japonya'nın asmada ve Sovyet Rusya ile Çin'in tüm dünyada dengelenmesi bir süper güç olarak ABD'nin en temel fonksiyonudur.[454] Almanların bir entegrasyon süreci dahilinde kontrol altına alınması hedeflenmiş olmakla birlikte Almanların bu entegre örgütü bir gün kontrol altına alma ihtimaline karşı Schuman NATO'yla daha yakın bağlantılar kurulmasını önermiştir.[455] Fransa Avrupa savunma komisyonuna oranla NATO'ya daha yakın duruyordu; çünkü bu şekilde Almanya silahlansa bile bu güçlü bir örgüt tarafından kontrol altında tutulacaktı. Ancak de Gaulle döneminde Fransa ABD , Britanya ve NATO ile bağlantılarını minimum düzeyde tutmuştur. Avrupa içi Paris-Bonn ekseninde bir entegrasyon geliştirilmesini sağlamıştır. Kissger in bu yapılanma durumunda Almanya'nın nasıl kontrol altında tutulacağı sorusuna Degaulle "savaşla" yanıtını vermiştir.[456]

Atlantikten Urallara yen bir Avrupa şekillendirmek isteyen Degaulle Almanya'nın Sovyet Rusya ile işbirliği yoluyla kontrol altında tutulabileceğini düşünüyordu.[457] De Gaulle Marshall planını desteklemesine rağmen , ABD 'nin Avrupa'da egemenliğini artırmasını Fransa açısından ekonomik ve kültürel bir tehdit olarak algılıyordu, ancak Sovyet tehdidinin artmasıyla bu egemenliğin korumacı bir egemenlik olduğunu kabul etmiştir.

1963'te degaulle Britanyanın AET'ye üyeliğinin veto etmesinin nedeni Fransa aleyhine bir "Anglo-sakson"etkinliğinin gelişebileceğinin düşünmesiydi.[458]

---

[452] Milward, The European Rescue Of The Nation State, 44-5
[453] Lundestad G., The American "Empire" Particularly 39-54; Schwartz, America's Germany, Particularly 298-301
[454] Milward, A.g.e., 425-6, 431, 444
[455] Frus, 1950: Iii, Spofford To The Secretary Of State, 2 Dec. 1950, 512.
[456] Kissinger, White House Years, 110
[457] Aimaq, For Europe Or Emoier, 190
[458] Dedman, The Origins And Development Of The European Union,119-21; Bozo, Deux Strategies Pour L, Europe, 171-2, 194.

Soğuk Savaşın ilk yıllarında ABD entegrasyon sürecini hiçbir pratik kaygıda bulunmayıp yalnızca Batı Almanya'nın yeniden yapılanması ile ilgilenmiştir. İki farklı Almanya oluşumuna giden bu süreçte Sovyet Rusya'da doğu tarafını desteklemiştir. Adenauer'e göre "müttefikler birleşik bir Almanya yerine yalnızca federal cumhuriyetin mücadelesiyle uğraşmaktan memnun kalmışlardır." M.Thatcher ve F.Mitterand Almanya'nın birleşmesine şüphe ile yaklaşmıştır. Zor zamanlarda Fransa ve Britanya'nın ortak zeminde buluşma geleneği yeniden gündeme gelmiştir.[459] Almanya'nın güç bulunduran 4 önemli ülkeden yalnızca ABD H.Kohl 'un birleşme için hızlı adımlar atma projesini bütün kalbiyle desteklemiştir. Bu gelişmeler sonucunda NATO güçleri Atlantik güvenliği için Avrupa'da kalmaya devam ederken Almanya'nın gücü zayıf ve sınırlı asker bulundurma konumunda kalmıştır.[460] ABD Avrupa'da güç bulundurması her nekadar Moskova Ve Paris rahatsız olsada Almanya'nın birleşmesi sonrası her iki dünya savaşının baş aktöründen gelebilecek muhtemel tehditler karşısında bu durumu kabullenmek zorunda kalmıştır.[461]

Şüphesiz ki Almanya'nın birleşmesi Maastrich anlaşmasının gerisindeki en önemli faktörlerden biridir.[462] Soğuk Savaş sonrası dünyada Avrupa, yeni Amerikan politikasını desteklemeyebilir; fakat Amerika, üç kuşağın politikalarını zafer saatinde terk etmemeyi kendisi için kabul etmelidir. İttifakın karşısındaki görev , Atlantik ilişkisine şekil veren iki temel kurum olan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile Avrupa Birliği'ni Soğuk Savaş sonrası dünyanın gerçeklerine adapte etmektedir. NATO, Amerika ile Avrupa'yı bağlayan başlıca kurumsal bağdır. NATO oluşturulduğu zaman , Rus Birlikleri, bölünmüş Almanya'da Elbe Kıyılarındaydı. Konvansiyonel kuvvetleriyle Batı Avrupa'yı işgal edebileceğine inanılan Rus Ordusu, kısa zamanda atom silahları da üretmeye başladı. Soğuk savaş boyunca, Batı Avrupa'nın güvenliği Amerika tarafından sağlandı ve soğuk savaş sonrası NATO kurumları hala bu durumu yansıtır.[463]

---

[459] Thatcher M, A.g.e., 792-9

[460] Zelikow And Rice, Germany Unified And Europe Transformed, Particularly 147, 160, 165-72. The Quatation Is From 368

[461] Pond Elizabeth, Beyond The Wall: Germany's Road To Unification (Washington, Dc: Brookings, 1993), 164

[462] zelikow and rice, A.g.e., 170-1, 205-7, 236-8, 276-8, 300

[463] Kissinger Henry, Diplomasi, s.780

5.4.2. Avrupa Güvenliğinde NATO'nun Yeri

NATO İttifakı, temel hedefine ulaşmak için aşağıda belirtilen belli başlı güvenlik görevlerini icra etmek durumundadır.

- Demokratik kurumların gelişimi ve anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümü ilkelerinden ayrılmamak şartıyla Avrupa'da istikrarlı güvenlik ortamı sağlayan vazgeçilmez bir temel oluşturur. Hiçbir ülkenin herhangi bir Avrupa ülkesini baskı altında tutmasına, sindirmesine ve tehdit veya kuvvet kullanımı aracılığıyla hegemonyası altına almasına fırsat vermeyecek bir ortam yaratmaya çalışır.
- Kuzey Atlantik Andlaşması'nın 4 ncü maddesine uygun olarak, güvenliklerini risk altına sokan gelişmeler de dahil olmak üzere üye ülkelerin yaşamsal çıkarlarının etkileyen her konuda müttefik danışmanlığı sağlayan bir Atlantik-Ötesi forum olarak hizmet verir. Ortak kaygılar bulunan sahalarda gösterilen çabaların eşgüdümünü kolaylaştırır.
- Herhangi bir NATO üyesi ülkenin topraklarını tehdit eden her türlü tehlikeye karşı caydırıcılık ve savunma sağlar.
- Avrupa'daki stratejik dengeyi muhafaza eder.

NATO içinde oluşturulan yapılar, üye ülkelere bu tamamlayıcı görevleri yerine getirmek amacıyla politikalarını eşgüdümlendirme kabiliyetini kazandırmaktadır. Ortak savunmaya yönelik planlar oluşturulması, askeri kuvvetlerin görevlerini yerine getirebilmeleri için gerekli alt yapının kurulması ve ortak eğitim programları ve tatbikatlar düzenlenmesi gibi konuların yanı sıra, siyasi, ekonomik ve diğer askeri olmayan sahalarda da sürekli danışmanlık ve işbirliği sağlamaktadır. Bu faaliyetler, idari işler ve bütçeleme ve planlama personelinin yanı sıra, uzmanlaşma gerektiren sahalardaki çalışmaların eşgüdümlenmesi amacıyla ittifak üyesi ülkeler tarafından kurulan ajansları da içinde barındıran karmaşık bir sivil ve askeri yapı sayesinde olmaktadır. Uzmanlaşmaya gidilmiş söz konusu sahalara örnek olarak, askeri kuvvetlerin komuta ve kontrolünü, siyasi danışmanlığı ve kuvvetlerin sürekliliğini sağlamak için gerekli lojistik desteğin muhafazasını kolaylaştıran bir iletişim sistemi verilebilir.

Avrupa'da Kriz yönetimi ve barışı destekleme harekatında sorumluluğun AB tarafından yüklenilmesi durumunda, NATO sadece nükleer caydırıcılık ve 5'nci madde görevleri için ihtiyatta tutulan bir organizasyona dönüşmek durumunda kalabilecektir. NATO'nun son 7-8 yıldır yapmış olduğu faaliyetler dikkate alındığında, tatbikatlar da dahil olmak üzere tüm gayretlerin Kriz Yönetimi, Barışı Destekleme Harekatı, Barış İçin Ortaklık (BİO) faaliyetleri ve Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (Combined Joint Task Force-CJTF) çalışmalarına yönlendiğini görmekteyiz. Bu faaliyetlerin AB tarafından yüklenilmesi durumunda, NATO marjinal bir duruma, yani BAB'ın 1954'de girdiği duraklama dönemine girebilecektir. Bu nedenle, AB; 23-24 Nisan 1999 tarihlerinde Vashington'da yapılan NATO Zirvesi'nde, gerektiğinde NATO imkanlarına otomatik olarak el atılabileceğine ilişkin bir kararın çıkarılmasını sağlamak için üst seviyelerde yoğun bir mücadele vermiştir.

Doğu-Batı çatışmasının sona ermesi "Yeni Dünya Düzeyi","Yeni bir çağın başlangıcı","21nci yüzyılın eşiğinde ortaya çıkan büyük şans gibi sloganlarla karşılandı. Ancak, 80'li yılların sonlarındaki beklentilerin henüz gerçekleşmemiş olmasındaki hayal kırıklıkları bu gün daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. 1990 yılında imzalanan Paris Şartı yeni bir barış çağının müjdesini veriyordu. Fakat bu gün, bu çağın başlamış olduğu konusunda özellikle Avrupa'da ciddi kuşkular mevcuttur. Ne yazık ki günümüzün gerçeğini barış yerine savaş oluşturmaktadır. En azından Avrupa'da son birkaç yıl içerisinde savaşlarla meydana gelen ölüm sayısı , Doğu-Batı çatışmasının karakteristiğini yansıtan yıllarca meydana gelen savaş ölümlerinden çok daha fazla olmuştur. Bu nedenle güvenlik problemi çözülmeden, Avrupa'nın diğer problemlerin çözümüne kavuşturulması mümkün görülmemektedir. Bu konuda sorun Avrupa'nın güvenliğinin hangi düzen içinde gerçekleşebileceğidir.

Kuzey Amerika ve Avrupa devletlerinin NATO içerisinde gerçekleştirdikleri sıkı işbirliği, 2nci Dünya Harbinin sona ermesinden 40 yılı aşkın bir süredir, her türlü politik baskı tecavüzkar tehdit ve hatta caydırmak için politik ve askeri şartlarını oluştuğu tecavüzlere karşı barışı korumayı başarmıştı. NATO bu süreçte, Sovyetler Birliği ile olan çatışmada hür dünyanın istikrarı ve güvenliği için bir garanti olmuştur. Kuzey Atlantik ittifakı bu sürede yalnızca bir askeri pakt olarak değil , aynı zamanda bir politik ittifak ve özgürlük demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi

müşterek idealleri bünyesinde toplayan bir ortak değerler birliği olarak da algılanmıştır.

Washington Antlaşması sadece bir tecavüz durumunda üye devletlerin dayanışmasını ve birbirini desteklemesini ön görmekle kalmamaktadır. Antlaşma aynı zamanda, karşılıklı ekonomik işbirliğinin geliştirilmesinin esaslarını da ortaya koymaktadır. "Refah yoluyla güvenliğin sağlanması " formülü, ittifakın politik ve askeri kabiliyetleri yanında Batı Avrupa'da demokrasi ve piyasa ekonomisinin kararlı bir şekilde gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Amerika ve Avrupa açısından, ittifakın en önemli politik hedefi Avrupa'daki Sovyet etkisinin ve genişlemesinin sınırlandırılması olmuştur. Ancak Amerika Birleşik Devletleri stratejik potansiyeli ve askeri gücü olmaksızın bu politikanın temellerinden de yoksun kalacağını unutmamak gerekmektedir. Bu Transatlantik beraberlik Kuzey Amerika'yı ve Avrupa'yı birbirine bağlamış ve stratejik bir bütünlük sağlamıştır. Gelecekte de ABD'nin geniş ölçüde angajmanı ile gerçekleştirilen bu askeri-stratejik beraberlik Avrupa içersinde dengelere olan katkısı yönüyle gerekli olacaktır. Çünkü Batı Avrupa yalnız başına Avrupa'daki stratejik dengeleri koruma yeteneğine henüz sahip görünmemektedir. ABD'nin nükleer şemsiyesi ,Almanya gibi bu silahlara sahip olmaktan vazgeçen ve bu politikayı mevcut diğer potansiyeli ve nükleer silahları imhası yönünde devam ettirmek isteyen ülkeler için vazgeçilmez olarak telakki edilmeye devan edilecektir.

Transatlantik bağların sağlamlaştırması ABD'nin de hayati çıkarları arasında yer almaktadır. Böylece Amerika tüm Avrupa'nın yeni güvenlik yapısının şekillendirilmesinde etkili olabilme ve atkıda bulunma imkanına sahip olabilmektedir.

1980'lerle başlayan ve 1990'da yoğunlaşa Avrupa'daki siyasi ve askeri değişiklikler, NATO 'nun 1967'den beri yürürlükte olan stratejisini gözden geçirmesi ihtiyacını ortaya çıkartmıştır.

İki Almanya'nın birleşmesi sürecinde yürütülen ve birleşmiş Almanya'nın iç ve dış hukukuna ilişkin düzenlemelerin gerçekleştirildiği "iki artı dört müzakereleri

esnasında NATO 6 Temmuz 1990'da Londra zirvesi sonunda yayınlanan deklarasyon ile yeni stratejiye yön verecek prensipleri belirlenmiştir.

NATO bu deklarasyon ile Doğu ve Orta Avrupa ülkelerine teklif ettiği çeşitli politik sahalardaki geniş işbirliği imkanları yanında adeta bir reform niteliği taşıyan bir takım prensipleri de ilan etmiştir. Londra deklarasyonu ile belirlenen prensipler özetle şunlardır.

- Çeşitli durumlara süratle reaksiyon gösterebilmek için mevcut kuvvetlerin daha küçük hale getirilmesi ve yeniden yapılandırılması.

- İhtiyaç durumunda kuvvetlerin seferber edilebilmesi veya yeniden teşkil edilebilmesi konusundaki imkan ve kabiliyetlerin geliştirilmesi

- Takviye kuvvetlerinin kabulüne ilişkin imkanların geliştirilmesi

- Eski stratejik – operatif "ilerden savunma " konsepti yerine sınıra yakın bölgelerde azaltılmış kuvvetlere savunma yeteneğinin kazandırılması

- Bir tecavüze süratle karşı koyabilmek için, birliklere esneklik ve hareket kabiliyeti kazandırılması

- Çok uluslu kuvvetlerin teşkil edilmesine ağırlık verilmesi

- Nükleer silahların savaşın önlenmesindeki caydırıcı politik fonksiyonlarının ancak en son başvurulacak silah olarak anlaşılması gerektiği hususunun teyit edilmesi.

Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine Londra zirvesi vasıtasıyla gönderilen bu "sinyal", geniş kapsamlı işbirliği yollarını açık tutması yanında Sovyetler Birliğini NATO'nun birleşmiş bir Almanya'nın tam üyeliği ile bile bu ülke için bir tehdit oluşturamayacağına ikna etmeyi amaçlıyordu.

Londra Zirvesinden sonra NATO içinde devam eden çalışmalar sonucunda 7/8 Kasım 1991'de Roma'da toplanan NATO zirvesinde iki önemli doküman yayınlandı. Bunlar ; Roma barış ve işbirliği bildirgesi ve NATO'nun Roma'da onaylanan yeni stratejik konseptiydi. Her iki doküman da şeffaflık ve açıklık prensipleri gereğince açık olarak yayımlanmıştır. Bunlardan Roma Bildirgesi, Avrupa Güvenliği konusundaki gelişmelerde bir dönüm noktası olması açısından önem arz etmektedir NATO Devletleri Roma Bildirgesi ile Avrupa'daki köklü değişimin altını çizerek geleceğe yönelik güvenlik ihtiyaçlarını ortaya koymuşlardır. Burada NATO'nun hedefi AGİK,AT,BAB ve Avrupa Konseyi gibi kuruluşlarla beraber "Tüm Avrupa için yeni bir güvenlik mimarisi yaratmaktadır.

20 Aralık 1991'de Brüksel'de kurulan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) eski Varşova Paktı'na üye devletlerle güvenlik politikasına ilişkin problem sahalarında işbirliği yapma gayretlerinin en somut biçimde ortaya çıkan örneğini oluşturmaktadır. KAİK'e bu gün 38 ülke üyedir. Finlandiya ise gözlemci statüsündedir. Konsey , kararlaştırılmış bir çalışma yöntemine uygun olarak her yıl için belirlenmiş kapsamlı bir işbirliği programı üzerinde çalışmaktadır.

NATO'nun Avrupa güvenliği konusunda önemli kilometre taşlarından birisi de 10-11 Ocak 1991 tarihlerinde Brüksel 'de devlet ve hükümet başkanlarının iştirakiyle toplanan NATO Zirvesinde ABD Başkanı tarafından önerilen "Barış için Ortaklık ve buna paralel olarak teşkili düşünülen "Birleşik Görev Kuvveti" konseptidir. Bu konseptler bütün üyelerce kabul edilmiş ve 11 ocak 1994 günü , her iki konuyla ilgi esasları bir bildiri ile açıklamıştır. Ayrıca bir çerçeve dökümanı hazırlanmış ve BİO ortaklarına imzaya açılmıştır. 11 Ocak günü açıklanan NATO Zirve toplantısı bildirisinde;

- NATO ittifakının önemi teyit edilmiştir.
- NATO ittifakı önderliğinde, KAİK'in Doğu Avrupalı ve AGİK ülkelerine askeri ve güvenlik sahasında işbirliği önerisinde bulunulmuştur.
- NATO, bu proje ile ilgili ülkelerin güvenliğine politik bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne bir tehlike gelmesi durumunda süratle danışma mekanizmalarını işleteceği garantisi vermiştir.

Barış için Ortaklık projesinin en önemli yapısal karakteristiği KAİK çerçevesinde yürütülmesinin düşülmüş olmasıdır. Buna göre ; NATO Kuzey Atlantik Konseyi ve BİO ortakları KAİK çatısı altında bir araya gelmektedir. Bu ortaklık KAİK'e üye olmayan bu devletlerin temsilcileri BİO meselelerinde KAİK'in tüm toplantılarına gözlemci olarak iştirak etmeyenler yine BİO meseleleri görüşülürken KAİK'e gözlemci olarak katılabilmektedir. Bu çalışma yönteminden anlaşılacağı gibi söz konusu projenin arkasındaki temel felsefe tüm Avrupa'nın güvenlik ve istikrarı için çok geniş kapsamlı bir girişimin esas alınmış olmasıdır.

NATO'nun Avrupa güvenliği konusunda bulunduğu bu noktada Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin güvenlik problemleri ve NATO'ya tam üye olmaları yolundaki talepleri NATO üyeleri arasında farklı reaksiyonlara neden olmuştur. Avrupa güvenlik sistemi konusunda ülkelerin farklı anlayışlarını genel politikalarını ortaya koyması bakımından bu farklı yorumların kısaca özetlenmesi ve tahlil edilmesi gerekli görülmektedir.

- İngiltere, NATO'ya öncelikle dahil olması düşünülen Visegrad ülkelerinin bu talepleri karşısında açık olarak ifade etmese de kötümser bir tutum takınmaktadır. İngiltere'nin bu tutumu , Batı Avrupa'nın Eski Yugoslavya topraklarında çıkan savaşa müdahale etme tavrına gösterdiği mukavemeti hatırlatıcı mahiyettedir. İngiltere açısından bu olgu Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle mukayese edildiği takdirde bu bölgede de çok sayıda bölgesel etnik ve ulusal çatışma potansiyelinin bulunduğu görülmektedir. Bu durumda İngiltere'nin ittifak yükümlülüklerini bu bölgede yerine getirebilmekten çekindiği söylenebilir. Muhtemelen İngiltere'nin bu tutumunda ikinci Dünya savaşı öncesinde Orta Avrupa'ya karşı verdiği güvenlik garantisini yerine getirememiş olmasından kaynaklanan tarihi tecrübesi de etkili olmaktadır. İngiltere'nin bu tutumu resmi olarak da İngiliz Savunma Bakanı Malcolm Rifkind tarafından 1993 Eylül ayında Moskova'yı ziyaretinde açık olarak dile getirilmiştir.[464]

- Fransa da bu konuda İngiltere'ye benzer şekilde NATO'nun genişlemesi aleyhinde bir politika izlemektedir. Ancak, Fransa'nın bu politikasındaki gerçekleri

[464] Financial Times, 23 Eylül 1993

İngiltere'den çok farklı bir zemine dayandırılmaktadır. Fransa 80'li yılların sonunda itibaren Avrupa'da meydana gelen değişimlerde NATO'nun rolünü inkar etmemekle beraber, bir askeri ittifakın sadece üyelerinin toprak bütünlükleri üzerinde söz sahibi olacağı gerekçesiyle NATO'nun böyle bir gelişme çizgisine ısrarla karşı çıkmaktadır. Gerek NATO'nun sorumluluk sahasının genişletilmesi gerekse NATO'nun doğuya açılması tartışmalarındaki Fransa'nın karşı tutumu ve kötümserliği gelişmeleri etkilemektedir. Buna ilave olarak NATO'nun yeni görevlerinin tanımlanmasının arkasında geniş ölçüde Amerika Birleşik Devletlerinin çıkarlarının bulunduğu ve Dünya politikasının yeni çerçevesi içerisinde Avrupa'nın A.B.D.'nin hegomanyası altına alınmak istediği de Fransa'nın Amerika'ya karşı tutumunda yeni açılımlar gözlenmekte ise de Fransa Başbakanı Balladur'un 1993 yaz aylarında Avrupa'daki politik ve güvenlik durumunun istikrara kavuşturulması için uluslar arası bir konferansın toplanmasını öngören planı (Balladur Planı) Fransa'nın bu konuda siklet merkezini NATO'dan ziyade Avrupa Birliği bünyesinde oluşturmak istediğinin bir göstergesi olmaktadır.

- Amerika Birleşik Devletleri'nin bu konudaki tutumu ise, geniş bir yelpaze içerisinde değişen farklı düşüncelerin yansımasını oluşturmaktadır.NATO'nun doğu istikametinde genişlemenin aleyhinde olanların eleştirilerine maruz kalabilmektedir. Bu çok katmanlı düşünce yelpazesi aynı zamanda Amerika'nın Avrupa politikasının yürültümesindeki karşı düşüncelerin bir sonucu olarak görülmektedir. Bu düşüncelerin bir tarafında ,Amerika'nın geleneksel imtiyazlı süper güç ilişkilerinden kaynaklanan konumunun kaybedilmemesini savunanlar yer almaktadır. Sovyetler Birliğinin 80'li yılların sonuna kadar muhafaza ettiği süper güç statü bu gün Rusya için sadece elinde bulundurduğu nükleer silahlar ölçüsüne indirgenmiştir. Buna rağmen Amerika Birleşik Devletlerinin geçmiş yıllarda olduğu gibi Rusya'nın izole edilmesini istemektedir.diğer taraftan ise Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde demokrasinin yerleştirilmesi ve kökleştirilmesi konusundaki Amerikan desteği öncelikle Amerika'nın demokratik geleneğinden kaynaklanmaktadır. Orta ve Doğu Avrupa'nın genç demokrasilerinin himaye altına alınmak istenmesi de "Demokrasinin ihraç edilmesi" politikasının bir göstergesi olarak karşı yönde düşünenlerin öncelikli gerekçelerini oluşturmaktadır. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin NATO'ya dahil edilmesini savunan Amerika etkisinin yaygınlaştırılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, Batı Avrupa'da bazı çevrelerde NATO'nun

bir soğuk savaş kalıntısı olarak ortadan kaldırılması gerektiği ifade edilirken, Orta ve Doğu Avrupa'da yer alan devletlerin, Amerikan askeri varlığının belli bir süre daha Avrupa'da kalmasından yana olduklarını yüksek sesle ifade etmeye başlamaları son derece dikkat çekicidir.

Sonuç olarak Barış için Ortaklık projesinde Amerika Birleşik Devletlerinin Avrupa politikasına hakim olan bu düşünceler arasında bir uzlaşma arama gayretlerinin izlerini görmek mümkündür.

Bugünkü durumuyla başta Amerika Birleşik devletleri olmak üzere NATO'daki genel eğilim, Rusya'yı dışlıyor izlenimi vermekten kaçınmak ve reform sürecini devam ettirmekte olan Boris Yeltsin'in işini zorlaştırmamak yönünde olmuştur.

5.4.2.1. BAB'ın "NATO 'nun Avrupa Ayağı" veya "NATO'nun Rakibi" Olarak Değerlendirilmesi

Batı Avrupa Birliği'nin son dönemde kazandığı etkinliğin özünde, Avrupa ülkelerinin ABD'nin doğrudan ve NATO gibi uluslar arası kuruluşlarla dolaylı olarak Avrupa'daki siyasi ve askeri etkinliğinden rahatsızlık duydukları yönünde genel değerlendirmelere rastlanmaktadır.

Gerçekten , NATO'nun Avrupalı bütün üyeleri şu anda BAB'a ya tam üye ya da ortak üye veya gözlemci statüsündedir. Oysa hukuki açıdan her iki kuruluşun birbirlerini tamamlayıcı rol oynamaları ve birbiriyle çelişen kararlar almaktan sakınmaları gerekmektedir. Avrupa entegrasyonunun ivme kazandığı bu dönemde NATO e BAB arasındaki görev bölümünün çok iyi tanımlaması gerekmektedir. Aksi takdirde NATO'nun Avrupa ayağı kavramından farklı değerlendirme ve yorumların çıkarılması kaçınılmaz olacaktır.

Batı Avrupa Birliği şu andaki durumuyla ,NATO olmaksızın askeri bakımdan yeterli derecede etkin olamayacağı açıktır. Çünkü BAB bünyesine bağımsız olarak entegre olmuş bir askeri teşkilat ve komuta ve kontrol sistemi yoktur. Bu nedenle ihtiyaç durumunda bir harekatın icra edilebilmesi için NATO Karargahlarından

yararlanılması gerekmektedir. NATO ve BAB arasındaki ilişkiler yukarıda da değinildiği gibi yeniden düzenlenmiş olup bu işbirliği SHAPE ile BAB'ın yakın dayanışma içerisinde bulunmaları öngörmektedir.

Öte yandan Avrupa Birliğindeki entegrasyon süreci hedeflenen doğrultuda gelişme kaydettiği takdirde bu defa Avrupalı Ülkelerin güvenlik politikalarında siklet merkezlerini BAB bünyesinde teşkil edecekleri beklenmektedir. Ancak böyle bir gelişme de , NATO'nun Kuzey Amerikalı üyelerinin Avrupa politikalarını BAB istikametinde yoğunlaştırmaları sonucunu doğuracaktır. O halde BAB'ın orta ve uzun vadede Avrupa'nın güvenlik ihtiyaçlarını NATO dışında sağlayabilecek bir gelişme düzeyine erişmesi durumunda NATO Amerika Birleşik Devletleri / Kanada ile AB/BAB arasında politik bir ittifak haline gelebilecektir. Bu durumda BAB gerçek anlamda NATO'nun Avrupa ayağı haline gelebilecektir.

5.4.2.2. Avrupa - Atlantik Bölgesinde İstikrar ve Güvenliğin Sağlanması İçin Gerekli Koşullar ve Muhtemel Güçlükler

Güvenlik ve istikrarın olumlu gelişmesinin önünde bazı koşullar ve güçlükler mevcuttur. Bunlar ;

- Birinci Koşul :

RF'nun Avrupa evinde ve Avrupa rotasına uyumlu bir çizgide tutulması şarttır. RF'nun demokratikleşmemesi, ekonomik ve siyasi reformlarının sekteye uğraması, önümüzdeki dönemin çatışma ihtimalini yükseltecek, istikrar ve barış ortamını engelleyebilecektir. Bu nedenle RF'nun NATO ittifakı ile çatışmaması önemlidir. Dolayısıyla baş aşağı giden bir RF gelecek güvenlik ve istikrar ortamının tüm teşkilatlarını ve politikalarını menfi olarak etkileyecektir.

- İkinci Koşul :

Avrupa eksenli genişlemenin uyumlu olmasıdır. NATO ve AB genişleme süreçleri paralel olmaz ise, güvenlik ortamının kilit aktörlerinin uyumlu politikalar geliştirmeleri güçleşecektir. Üyeleri farklılaşacak AB ve NATO kendi içlerindeki

politikalarında da tökezlemeye başlayacaktır. Türkiye ve Yunanistan gerek AB gerek NATO içindeki uyum ve dayanışmayı, dolayısıyla karar mekanizmalarını kilitleyebilecek ikili çıkar çatışmalarına sürüklenebileceklerdir.

AGSP olarak adlandırılan ve ayrı bir değerlendirme konusu olan anlaşmazlık konusunda çözümsüzlük, iki teşkilatın yollarının ayrılmasına ve iç istikrarsızlığın artmasına neden olabilecektir. AGSP kapsamında iki önemli çatışma alanı vardır. Birincisi, ABD ile Avrupa, veya Fransa-Almanya ekseninin AGSP (ESDP) kavramını yorumlama farklılığıdır. Atlantik bağ (Transatlantic Link) ve AGSP'nin terazinin iki gözünü oluşturan faktörler olarak görülmesi zorluklar yaratmaktadır.

ABD tarafından askeri imkan ve vasıtaların tedarik ve idamesi, yük paylaşımı olarak algılanan AGSP, AB içerisinde karar ve yetki paylaşımında ortaklık olarak algılanmaktadır. İki farklı yaklaşımın birbirine yakınlaştırılması bu konudaki en ciddi güçlüktür. İkinci güçlük ise, Türkiye'nin AGSP politikasından kaynaklanmaktadır. Karar mekanizmalarına katılım konusundan doğan farklılık, çözümü zor ancak çözümsüzlüğün her iki teşkilat için ciddi olacak boyutta problemlerdir. Dolayısıyla, Avrupa Birliği dışında tutulacak veya kapı önünde bekletilen Türkiye, Avrupa-Atlantik istikrar ve güvenliğine önemli tehdit olabilecektir.

- Üçüncü Koşul :

Amerika'nın Avrupa ile ilgisinin devam etmesidir. Bu ilginin azalması Atlantik bağın zayıflaması demektir. NATO içi amerikan önderliğinin zayıflaması durumunda Avrupa Birliği'nin güvenlik ve dış politika zafiyeti veya mevcut eksikliği ittifak bünyesine yansıyabilecek, bu da NATO'nun öncü rolünü ortadan kaldırabilecektir. 11 Eylül 2001 sonrası gelişmeleri değerlendirecek olursak; Amerika'nın Orta Asya ve Orta Doğu'ya ilgisini yoğunlaştıracağı, AB'nin ise Avrupa ve Balkanlara yoğunlaşacağı ancak, iki örgütün karşılıklı uyumu ve dayanışmayı sürdürecekleri söylenebilir.

- Dördüncü ve Son Koşul:

ABD ile Avrupa arasındaki teknoloji açığının (technological gap) genişlememesidir. Teknoloji bakımından geri kalmış Avrupa'nın bedava veya ucuz güvenlik şemsiyesi altında olması Amerikan kamuoyunda rahatsızlık yaratmaktadır. Her krizde "Sam Amca'nın" kapısını çalan bir Avrupa'ya kamuoyu tepkisi artacaktır.

Ulusal Füze Savunma Sistemi (NMD)'ne bazı Avrupa ülkelerinin karşı çıkmasının arkasında, mevcut teknoloji uçurumunun artması endişesi mevcuttur. Teknoloji uçurumunun askeri imkan ve kabiliyetler bakımından kapatılması demek, Avrupa için savunma bütçelerinin artırılması ve Amerika'dan yeni sistemlerin ve vasıtaların satın alınması ve ortaklıkların kurulması anlamına gelmektedir. Bu durum, Avrupa'nın işine gelmediği için teknoloji açığı tartışmaları ve kavgası istikrar ortamını etkileyebilecek problemlerden biri olarak önümüzdeki dönemde de devam edecektir.

Muhtemel problem sahalarını sonuç olarak şöyle açıklayabiliriz:

NATO Sovyet gücünün çöküşüne adapte olmak gereksinimi içindeyse , Avrupa Birliği de Avrupa bütünleşmesinin kalbindeki sözsüz uzlaşmayı tehdit eden birleşmiş bir Almanya gerçeğiyle yüz yüze gelmektedir. Federal Almanya, Avrupa topluluğunda , Fransızların politik liderliğini kabul etmesi karşılığında ekonomik işlerde tam bir söz hakkına sahipti. Böylece Federal Cumhuriyet, NATO içindeki stratejik ilerde Amerikan liderliği kanalıyla ve Avrupa Birliğindeki politik sorunlarda Fransız liderliğini kabul ederek Batıya bağlanmıştır.

İlerideki yıllarda bütün geleneksel Atlantik ilişkileri değişecektir. Avrupa'nın eskisi gibi Amerika korumasına gereksinimi olmayacak ve ekonomik çıkarının daha saldırgan bir şekilde izleyicisi olacaktır; Amerika, Avrupa güvenliği için fedakarlık yapmaya istekli olmayacak ve çeşitli görünüşler içinde yalnızlığa eğilim gösterecektir; zamanı gelince, Almanya askeri ve ekonomik gücünün kendisine sağlaması gereken politik nüfuza sahip olmak isteyecektir ve duygusal olarak artık Amerikan askeri ve Fransız politik desteğine bağlı olmayacaktır.[465]

[465] Kissinger Henry, Diplomasi, s.781

40 yılı aşkın bir süre devam eden soğuk harbin devamınca NATO, korumaya azimli olduğu değer yargılarından ödün yargılarından ödün vermeden caydırıcı gücü ile Sovyet Rusya ve onun kurduğu Varşova Paktı'nı hareketsiz kıldı. Yarım asra yakın süren bu mücadeleyi NATO kazandı. Komünizm Sovyet Rusya'da doğduğu ve geliştiği ülkede çöktü. Berlin Duvarı yıkıldı. Orta ve Doğu Avrupa'daki komünist hükümetler birbiri ardına çözüldüler. Özgürlük ve serbest piyasa ekonomisi bütün bu ülkelere yayılmaya başladı. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda bölünmüş olan iki Almanya bileşti. Varşova Paktı önce fiilen sonra da hukuken ortadan kalktı. Bu değişimin sürati, sadece Sovyetler Birliği ve eski Varşova Paktı üyesi devletlerini değil batı devletlerini de gelişmelerin gerisinde bıraktı.

Avrupa'da güvenliğin ara sorunu 1980'lerin ortasına kadar çok berrak durumda idi.Güvenlik biri doğunun diğeri batının elinde olmak üzere iki blokun tekelindeydi.O dönemde güvenlik sorunu sadece askeri sözlerle tartışılıyordu.O sıralarda her iki bloktan birisinin bir girişim yapmasına ve ötekisi üzerinde üstünlük sağlamasına müsaade etmeyen bir dengeyi korumak söz konusu idi.

Şimdi durum çok daha karışıktır.Güvenlik anlayışının kendisi bile değişmiştir.Doğu Avrupa'da kurulan en yüksek derecede özgürlük,Doğu Avrupa devletlerinin ve tüm Avrupa devletlerinin serbest hareket etme olanakları,şu sıralarda çok daha büyümüştür.Beş yıl öncesine kadar,örnek olarak Romanya ve Macaristan'ın Romanya'daki Macar azınlıklar konusunda ihtilafa düşmeleri tahayyül bile edilemezdi.Gerçekten de, onların kontrol eden süper güç böyle bir duruma asla müsaade etmezdi.Şimdi devletler öyle bir özgürlüğe kavuştular ki bu özgürlük onlara hareketlerinin sorumlusu sadece kendileri imiş gibi hareket etmeyi sağlamıştır.Böylece uluslar arası ve Avrupa siyasetinde belirli bir anarşi yeniden görüldü.Halbuki soğuk savaş yıllarında böyle bir şey yoktu.[466]

Kırk üç yıl sonra,NATO değerini ortaya koydu.İstikrarın kanıtlayıcısı olarak bu kuruluşun caydırıcılığın aracı olma yeteneği vardı.O dahi değişmekte, değişme

[466] Leroy Marcel, " Securite Et Strategie",Centre D'etudes De Defense, Sayı.37, Eylül 1992

halinde ki bu dünya ya intibak etmekte, bir Atlantik ötesi ve Avrupa Birliği'nde toptan güvenlik boyutunu elde etmektedir.[467]

Bu gelişmeler, Batı açısından soğuk savaşın tehdit unsurunu ortadan kaldırmış, fakat gerek eski Sovyetler Birliği'nde gerekse Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki yeni durum kaybolan tehdit kadar tehlikeli belirsizlik istikrarsızlık ve önceden tahmini mümkün olmayan gelişmelerin yarattığı riskleri beraberinde getirmiştir. Bunların göğüslenebilmesi ihtiyacı, NATO'nun askeri ve siyasi yapısının yeni bir mimariye göre değişime tabi tutulmasını gerektirmiştir. Bu değişim 5-6 Temmuz 1990 NATO Londra zirvesiyle başlatılmış 7-8 Kasım Roma Zirvesinde ise NATO'nun stratejisi Avrupa'nın güvenlik ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yeniden saptanmıştır.

Bu gelişmeler NATO'nun dinamik bir kuruluş olduğunu göstermektedir. NATO'da politik gelişmelere uyum sağlama işlemleri zaman ve şartların göstereceği ihtiyaçlara paralel olarak sürdürebilmektedir. Nitekim 1994 yılındaki NATO zirvesinde Barış İçin Ortaklık ilkesi ile NATO'ya bazı görevler verilmiştir. Saptanan risklerin coğrafi boyutu ilke olarak alan dışı müdahaleyi de gerekli kılmaktadır.

Roma zirvesi 'nin getirdiği en önemli siyasi değişimlerden birisi Rusya başta olmak üzere Orta ve Doğu Avrupa ile ilişkilerin artırılmasıdır. Bir başka değişimin ise ittifak içinde Avrupa ayağının kuvvetlendirilmesi kararıdır. NATO'nun yeni durum karşısında yaptığı risk değerlendirmesi ve stratejide öngördüğü değişimler Roma Zirvesinin bildirisinde şu sözlere ifade edilmektedir."NATO'nun yeni strateji ile saptanan riskler, Avrupa ve Kuzey Amerika Ülkelerini birbirine bağlayan birbirine kenetlenmiş kuruluşlar çerçevesinde kapsamlı bir şekilde karşılanacaktır" Böylece NATO,AGİK(T);AT ve BAB'nin birbirini tamamlayacakları bir "Avrupa Güvenlik Mimarisi" konsepti tartışmaları NATO'nun gündemine girmiştir. Ancak, kulağa hoş gelen bu sözlerle ifade edilen önerilerin uygulamaya konulmasında ciddi tereddütler meydana gelmiştir.

---

[467] Ruyt Jean De, "Europe 1992:Realites Et Perspectives Pour Une Nouvelle Architecture De Securite", Centre D'etudes De Defense, Sayı.37, Eylül 1992

Sözü edilen kuruluşlardan AGİT'in ne zaman ve nasıl işleyeceği belli değildir. Avrupa Birliği, başlangıçta Fransa'nın kaprislerinin etkisiyle daha bağımsız bir çizgi üzerinde yol alırken ABD'nin müdahalesi ile NATO'nun Avrupa ayağı rolünü benimsemiş görünmektedir. Bu nedenle uygulamada NATO'ya tahsisli bazı kuvvetlerin kağıt üzerinde yer değiştirmelerinden öteye bir değer ifade etmemektedir.

NATO'nun Avrupalı üyeleri 2'nci Dünya Savaşının sonunda maruz kaldıkları Sovyet tehdidi karşısında Amerika'nın sağladığı nükleer şemsiyenin güvencesinde, NATO içinde birleşmeler, küçük sayılabilecek bir maddi ve manevi fedakarlık karşılında soğuk harp süresince NATO'nun caydırıcı gücünün himayesinden yararlanmışlardır. Bir yandan da Avrupa Birliğini kurup genişletmişler ve bunun içinde kalkınarak zenginleşmişlerdir. Soğuk savaşın sona ermesiyle meydana gelen gelişmeler beklenmedik ölçülerde öngörülemeyen bir süratle erişince Avrupa Güvenlik kimliği bahanesi ile NATO'dan ayrı bir askeri gücün BAB içerisinde geliştirmek bunun dışında Fransız-Alman anlaşması ile ikili bir çekirdek güç geliştirme hareketi başlatılmıştır.

Bu girişimlerin arkasında öncelikle Fransa'nın 2nci Dünya Savaşı sonrası içine düştüğü kompleksi görmek mümkündür. Fransa 2nci Dünya Savaşı büyük bir devlet olarak girmiş fakat harbi kazanan tarafta olmasına rağmen bu savaştan büyük devlet olup olmadığı bir çok yönden tartışma götürür bir duruma düşmüş olarak çıkmıştır. ABD ve Sovyetler Birliği ise 2nci Dünya Savaşı sonrası kendilerini büyük devlet statüsünün de üzerinde birer süper güç olarak bulmuşlardır. Fransa bu yeni durumu kabul etmekte sıkıntılar yaşamıştır. Fransızlara özgü bir davranışla büyük devlet gibi hareket etmeye devam etmek istemiştir. Birleşmiş Milletlerin kuruluş aşamasında bu davranışı istediği sonucu vermiş ABD Sovyetler Birliği Çin ve İngiltere'nin yanında BM Güvenlik Konseyi'nin veto hakkına sahip 5 üyesinden birisi olmuştur. Fransızca da Birleşmiş Milletlerin resmi dillerinden birisi olmuştur.

Fransa bu üstünlüğünü NATO'da başaramamıştır. Gerçi NATO'nun resmi dillerinden birisi İngilizce'nin yanında Fransızca olmuştur. Ancak NATO üyelerin eşitliği esasına göre kurulduğu için Fransa bu kez İzlanda ve Lüksemburg gibi nispeten küçük ülkelerle eş bir statüde olmuştur. Veto hakkı NATO'da her üyeye

tanınmış bir haktır. Fransa bu durumu değiştirip İngiltere ve ABD ile beraber kendisine NATO içinde özel bir statü sağlamak için uğraşmıştır. Çabaları sonuç vermeyince de NATO'nun askeri kanadından ayrılarak nükleer gücünü kendi başına geliştirmeye başlamıştır.

Fransa o zamandan beri bu uyuşmaz tutumunu her yerde sürdürmektedir. Ancak ABD ile başa çıkamayacağının bilincinde olduğu için bu tutumunu ABD'nin üye olmadığı Avrupa Birliği'nin NATO'dan ayrı bir askeri güç oluşturmasının önderliğini yapmaktadır. Bunu Batı Avrupa Birliği ve Fransız-Alman çekirdek askeri gücü ile sağlayarak Almanya ile beraber kendisinin hakim olacağı NATO dışında bir askeri güç ile dünya meselelerinde ABD ve Japonya ile birlikte söz sahibi olmayı ummaktadır.

Almanya bu konuda bir taraftan Fransa'yı tahrik etmemek diğer yandan da Amerika Birleşik Devletlerini darıltmamak için iki tarafa da uygun davranmaya gayret etmektedir. İki Almanya'nın birleşmesi öncesinde Fransa'nın itirazını önlemek için Fransa'nın getirdiği Fransız-Alman çekirdek askeri gücü konusundaki antlaşmayı ABD'ye rağmen imzalamıştır. Batı Avrupa Birliği'nin de Fransız görüşü istikametinde gelişmesini desteklemiştir.

ABD açısından Batı Avrupa Birliği, Avrupa'nın savunmasında Avrupalıların daha fazla yük alması konusunda öteden beri ileri sürdüğü tezin sonucundan başka bir şey değildir. 1991 Roma Zirvesinde ABD bu yönde elde etmek istediği başarıyı sağlarken aynı zamanda Batı Avrupa Birliği'nin Avrupa'nın bir askeri gücü olarak teşkilatlanmasına da yeşil ışık yakmış oluyordu. Zirvede bu gücün NATO'ya rakip değil NATO'yu tamamlayıcı bir teşkilat olacağının altı çizilmiş olsa da neticede BAB rayına oturmaya başlamıştır. Diplomasi dilinde iyi seçilmiş kelimeler ve çok uzun cümlelerle ifade edilen bu metinlerin arkasında gizli olan gerçek, Avrupa Güvenlik Kimliği kavramı altında özellikle Fransa ve Almanya'nın belirleyici rol oynadığı bir askeri gücün kurulmak istendiğidir. Buna karşılık Amerika ciddi olarak Avrupa'dan bütün askeri gücünü çekerek Atlantik bağlarını koparmak istememektedir. Amerika bir taraftan bu ağır yükün maddi tarafını zengin Avrupa ülkeleri tarafından daha adil biçimde paylaşılmasını temin etmek isterken diğer taraftan da bir süper güç olarak Avrupa'da ya da Orta Doğu' da karşılaşabileceği

riskleri göğüsleyebilmek için Avrupa'da kalmasının gerektiğini bilmektedir. Buna ulaşabilmek için de NATO içindeki yükümlülükleri devam ettirmek suretiyle askerlerini Avrupa'da tutmak istemektedir.

Bu durumda yeni şartlara intibak ettirilmiş, Almanya'yı içinde tutarak kontrol eden küçültülmüş olsa bile bir ABD'nin nükleer gücünün caydırıcılığından yararlanan bir NATO Avrupa Güvenliği için daha emin ve daha güvenilir bir sigorta olmaktadır

Ağustos 1991'deki Sovyet Hükümet darbesi ve SSCB'nin dağılması,Avrupa mimarisinin gelişiminde yeni bir evre açan köktenci perspektif değişiklikleri izledi.Gerçekten de bundan sonra değişiklikler Orta Avrupa'da yoğunlaşmak yerine,eski Sovyet İmparatorluğu'nun içlerine kadar Doğuya taşındı.Tehdit, bundan böyle gücünü dışarı yansıtan Sovyetler Birliğinden gelmeyecek.Daha çok Cumhuriyetlerin çatışması riski, Cumhuriyetler arasında ki askeri tırmanma, nükleer konularda karar merkezlerinin çoğalması,teknoloji ve beyin ihracı vb.den gelecektir.[468]

ABD,hiç şüphesiz NATO'nun Doğu ve Batı Avrupa'nın temas ve ilişkileri inşa sürecinin merkezinde yer almasına büyük bir ilgi duyacaktır.ABD'nin Atlantik siyaseti kongrenin Avrupa'da önemli bir askeri güç tutmayı ve yeteli derecede önemli miktarda savunma harcaması yapmayı kabul etmesinde ki güçlerden etkilenecektir.Yönetim için NATO'yu yeni tip krize cephe yapmak için kullanılacak bir alete dönüştürmek ve aynı zamanda Körfez Savaşı tipindeki bölge dışı senaryolarda bir planlama enstrümanı olarak kullanması çekicidir.[469] Eğer, NATO'nun siyasi rolünü geliştirmek, NATO'nun bir güvenlik paktı geliştirmesini, NATO'nun Avrupa'da ki krizleri yönetmekle meşgul olmasına veya NATO'nun bölge dışını kapsamasını istiyorlarsa; Maastrich'ten sonra bana öyle geliyor ki, NATO karar alışlarında NATO'nun karar sürecinde yer alan, 12'ler arasında karar alma sürecinde yeniden dengeleyici olan Avrupa Topluluğu'nun boyutlarını hesaba katacaktır. NATO, Batı Avrupa'nın savunma ve güvenliği konusunda danışmaları düzenlemek için siyasi bir merkez ve askeri bir yapı olarak daima kalmalıdır.NATO,

[468] Ruyt Jean De., A.g.e.
[469] A.g.e.

Panavrupa olarak AGİK kuruluşlarıyla ve görevleri ve sorumlulukların yeniden bölünmesi için batı Avrupa kuruluşları ile tartışmaya hazırdır.[470]

5.5. 21 nci Yüzyılda NATO'nun Yeni Stratejisi

21 nci yüzyıl başlangıcında dünya hızlı bir değişim ve yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu kapsamda ülkelere yönelen tehditler ortadan kalkmamış, ancak küçülmüş, sayıca çoğalmış ve önceden kestirilemeyecek bir mahiyet almıştır. Soğuk Savaşın sona ermesi, Avrupa kıtası başta olmak üzere dünyanın diğer bölgelerinde uzun zamandır baskı altında tutulmuş gerginliklerin yeniden su üstüne çıkmasına ve trajik şiddet hareketlerinin baş göstermesine neden olmuştur. En hızlı değişimler Avrupa kıtasında, NATO'da, Rusya'da, Çin'de ve Japonya'da yer almakta olup, daha büyük bir entegrasyon ve iş birliğine giden bir dünya oluşumu gözlenmektedir. Demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi değerler, serbest pazar ekonomisi uygulamaları ve çevre konusundaki duyarlılık evrensel bir nitelik kazanmaktadır. Dünyanın daha fazla bölgesinde istikrarın sağlanması, daha fazla ülkenin daha fazla demokrasi ve refaha kavuşması ile mümkün görülmektedir. İletişim teknolojisinde kaydedilen baş döndürücü ilerlemeler insanlığın önüne yepyeni ufuklar açmış ve gerçek anlamda bir bilgi çağının doğmasına neden olmuştur. Dünya hızla küçülmekte ve malların, hizmetlerin, sermayenin, insanların ve bilginin serbest dolaşımında sınırların kalktığı bir ortam oluşmaktadır.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile birlikte NATO yeni bir yapılanma sürecine girdi. Özellikle Avrupa'da NATO'nun misyonunu doldurduğuna, Avrupa'nın kendi güvenlik kurumlarını oluşturabileceğine dair görüşler tartışılmaya başlandı. Ama Bosna ve Kosova'da yaşananlar, Avrupa'nın ABD ve NATO desteği olmadan kendi içindeki sorunları dahi çözemediğini gösterdi. Balkanlarda yaşananlar ABD'nin Avrasya stratejisini NATO aracılığıyla güçlendirmesini sağladı. Brzezinski'nin dile getirdiği gibi ABD Avrupa'yı ve özellikle de Balkanları Avrasya'daki jeopolitik köprübaşı olarak tanımlıyor. ABD ve Almanya NATO ve AB'nin doğuya doğru genişlemesini ve bu sayede Rusya'yı dengelemek ve Karadeniz'in kuzeyinden Kafkaslar'a ulaşmak istiyorlar. Hedefleri ortak olmasına

[470] Leroy Marcel, A.g.e.

rağmen ABD, Almanya'nın Avrasya'da etki bir güç olmasını da istemiyor. Bu yüzden de Fransa'nın varlığı Almanya'yı dengelemek için önemli. Yine Brzezinski Fransa-Polonya işbirliğinin Almanya'yı dengeleyebileceğini söylüyor.[471] ABD'nin Balkanlardaki yeni konumu Avrasya ve Doğu Akdeniz'e geçiş yollarını denetleme gücünü artırırken Almanya'nın bölgede bir etkinlik alanı kurma planlarını da bir ölçüde sınırlandırmış oldu. Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan'ın NATO'ya üye olmaları da bu hakimiyet ve Rusya ile Almanya'yı dengeleme stratejisinde önemli bir adım olmuştur. ABD'nin NATO'yu genişletme nedenlerinden birinin de "yeni üyeler alarak Almanya ile Rusya arasında tampon bölge oluşturarak Almanya'nın NATO'ya olan desteğini devam ettirmek" olduğu ileri sürülüyor.[472] Hasan Köni ABD'nin bu noktadaki stratejisinin NATO'nun etki alanını genişleterek ve Rusya'yı barış için ortaklık sistemine alarak Kafkaslara sıçramak olduğunu, Balkanlar, Kafkaslar ve Doğu Akdeniz'de istikrarın ABD için önemli olduğunu, bu sayılan bölgelerin merkezinde bulunan Türkiye'nin de ABD için önemli bir partner olduğu ifade ediliyor.[473]

Soğuk Savaşın sona ermesi, ekonomik problemler ve iç baskılar dünyanın bir çok ülkesinde savunma bütçelerinde kısıntıya gidilmesi ve silahlı kuvvetlerin azaltılması sonucunu doğurmuştur. 1997 yılında imzalanan NATO-Rusya Kurucu Senedi ile soğuk savaş dönemi tamamen kapanmış, nükleer gerginlik azalmış, Rusya'nın, Avrupa'dan tamamen kendi sınırları içine çekilme süreci tamamlanmış ve ideoloji çatışmaları bitmiştir. Rusya'nın Avrupa'dan çekilmesinin yarattığı boşluk, NATO ve AB genişleme süreci ile doldurulmaya başlanmıştır.

Balkanlarda ortaya çıkan olaylar ve nedenleri ile sonuçları açısından Avrupa güvenliğini ilgilendiren önemli gelişmeler olmuştur. Avrupa'nın bütününe yayılma ihtimali bulunan bir bölgesel çatışma, öncelikle olarak savunma kimliğini oluşturma yolunda ilerleyen AB'nin ilgi alanını oluşturması gerekirken, bu krizlerin çözümünde ABD'nin yaptırım gücünü sergileme olanağı sağlanmıştır. Daha önce, körfez savaşı sırasında Avrupa dışı alanlardaki varlığını gösteren ve hatta kuzey Irak'a ilişkin oluşumlardan Kıbrıs sorununa kadar tüm gelişmelerde varlığını ortaya koyan ABD,

---

[471] Brzezinski Z., Büyük Satranç Tahtası, Sabah Kitapları, s: 54
[472] Demir S., NATO'nun Genişlemesi Üzerine Genel Değ., Silahlı Kuvvetler Der., Ocak 1999.
[473] Köni H., NATO Tarihi ve Yeni Gelişmeler, Savunma ve Havacılık Dergisi, sayı:75

balkan krizi ile Avrupa'daki düzenleyici işlevini teyit etme olanağını bulmuştur. Böylece, AB'nin NATO'dan yolunu ayırarak, daha doğrusu ABD'den ayrılarak bir savunma stratejisi geliştirme faaliyeti bir süre daha ertelenmiştir.[474]

ABD, NATO içerisindeki karar alma süreçlerinde tehdit tanımlamalarında, genişleme süreci içerisinde vazgeçilmez kılma politikası uygularken, operasyonel maliyete Avrupalıların da katkıda bulunmalarını amaçlamaktadır. Böylece AGSK'nin oluşumunu desteklerken bir yandan söz konusu girişimin çerçevesinin NATO'da çizilmesini sağlamakta, bir diğer taraftan da gerek Avrupa'nın Birlik oluşumunu gerekse de Rusya ile olan ilişkilerini dengeleyebilmek ve hatta denetleyebilmek için AGİT çerçevesindeki yeni girişimleri desteklemektedir.[475]

Başlangıçta 5. Madde görevleri olarak nitelendirilen, NATO sınırlarının savunulması önceliği, soğuk savaşın sona ermesi ile mevcut tehdidin coğrafik odağının değişmesi sonunda (Türkiye hariç) NATO için tehdit NATO'nun orijinal ilgi alanının dışından oluşacak tehdit risklerine kaymış ve 90'lı yıllardaki Balkan krizleri ortaya çıkmıştır. Netice olarak 5. Madde dışı görevler ağırlık kazanmıştır. Bu değişim, NATO sınırları dışına kuvvet aktarmayı mümkün kılarak, bir ayarlamaya ihtiyaç duyurmuştur. 1999 Washington Zirvesinde DCI (Savunma yetenekleri inisiyatifi) bu ihtiyacı karşılamak için başlatılmıştır. Burada istenen, Avrupalı müttefiklerin kendi sınırları dışında da gerekecek dünya güvenliğini tehdit eden sorunlara, ABD ile birlikte müdahale edebilecek imkanlara kavuşmalarıdır.

NATO bu değişimlere ayak uydurmak ve kendini geliştirmek zorundadır. Aksi takdirde, artık mevcut olmayan SSCB tehdidine göre şekillenen eski yapı, yeni tehditlere karşı yeterli olamayacağı gibi müttefiklerinin kamuoyu desteğini de yitirecektir. Ayrıca, AB üyeleri sınırları tehdit altında bulunmamaktadır. Avrupa orduları emek yoğun şekilde modern olmayan silah ve sistemlerle mücehhezdir. AB üyelerinin toplam asker sayısı Avrupa'da 1.9 milyon civarındadır. Halbuki ABD, 1.4 milyon askeri ile dünya çapında güvenliğini sağlamaktadır.

---

[474] Caşın Mesuthakkı - Dedeoğlu, Beril, A.g.e.
[475] A.g.e.

AGSK; DCI ile birlikte ancak aşağıdaki hataları yapmadığı takdirde başarılı olacaktır;

- ABD'yi Avrupa'dan uzaklaştırmak
- Gereksiz güç geliştirme (ABD'de mevcut iken.....)
- NATO'nun AB dışındaki üyeleri özellikle TÜRKİYE' ye karşı ayrımcı politikalar uygulamak ABD senatosunda ortaya çıkan diğer bir düşünce, Avrupa civarındaki sorunların çözümü AB'ne bırakılarak, ABD'nin dünyanın geri kalan kısmı ile ilgilenmesidir. Ancak bu yaklaşımın mahzurları şunlardır;
- Uzun vadede, ABD yalnızlığa itilecektir.
- ABD, ekonomik ve askeri olarak Avrupa dışındaki dünyada karşılaşacağı sorunların hepsine müdahale imkanına sahip değildir.
- En önemlisi, ABD ana vatanının ileri savunmasının bel kemiğini teşkil eden Transatlantik bağın zayıflamasıdır.

Bu nedenle, AB müttefiklerin savunma giderlerini hakkaniyetle paylaştıkları, yapısı gelecekteki krizlere kolayca müdahaleye imkan verecek bir NATO hem ABD hem de AB için çok önemlidir.

NATO, Birleşmiş Milletler Yasası Prensiplerine uygun olarak, siyasi ve askeri yollarla tüm üyelerinin güvenlik ve özgürlüklerini korumak olarak ortaya konan ana esasları çerçevesinde demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi ortak değerler üzerine kurulmuş olan İttifakın varlığını sürdüreceği ve, Kuzey Amerika'nın güvenliğini ayrılmaz bir biçimde Avrupa'nın güvenliğine bağlayan Atlantik-Ötesi bağlantıyı da içermeye devam edeceği değerlendirilmektedir.

NATO kuruluşundan bugüne kadar değişen tehdit değerlendirmelerine karşı yeterince önceden tedbir alarak stratejisini değiştirmek suretiyle etkin bir kuruluş olarak kuruluşunu devam ettirmektedir. Strateji ortalama 15-20 yıllık sürelerle değişiklik göstermiştir. Gelişen teknoloji ve dünya olayları dikkate alınarak NATO'nun 2010'lu yıllarda stratejisini yeniden belirleme ihtiyacının ortaya çıkacağı

değerlendirilmektedir. Bu husus aynı zamanda NATO'nun dinamikliğinin de göstergesini teşkil etmektedir.

AB'nin genişleme portföyünde 2010 yılına kadar ana strateji tayin edilmiştir. Eski Doğu Bloğu ve Rusya'dan ayrılanlar ile Orta Avrupa ülkeleri üyelik şartlarını tamamlanmasına bakılmaksızın birliğin siyasi yapısı içerisine alınacağı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda AB'nin güvenlik ihtiyaçlarında doğal olarak farklılıklar meydana gelecektir. ASGK bu doğrultuda şekillenerek son şeklini almış olacaktır. Birliktelikten doğan güvenlik ihtiyacını kendi içerisinde sağlama, öncelikli bir gayret olarak ortaya çıkacaktır. Avrupa Güvenliği konularında BM ile başlatılan çalışmalar sonuçlanabilirse de, Avrupa bölgesinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyince yetkili kılınan bir oluşum ortaya çıkacaktır.

AB heyeti Mayıs 2001 tarihinde BM Genel Sekreteri ile bir araya gelerek, iki teşkilat arasındaki işbirliği konuları, kriz ve çatışmaları kontrol etme mekanizmalarının kullanılması konularında görüşmelerde bulunmuştur. AB'nin, askeri acil müdahale birliği ve polis gücünü 2002 yılı sonunda göreve hazır hale gelmesi ile Avrupa bölgesinde icra edilen krizi önleme ve barışı destekleme operasyonlarında sadece bu kuvvetlerin yetkili olması planlanmaktadır. Bosna ve Kosova gibi bölgelerde 2003 yılının başından itibaren AB üyesi ülkelerin güçleri yer alacaktır. Türkiye AGSK kapsamında karar ve planlama sürecine eşit yetki ile katılamadığı takdirde burada bulunan kuvvetlerini geri çekme durumunda kalabilecektir.

NATO'nun güvenlik kavramı içerisinde askeri boyutun yanında siyasi, ekonomik ve sosyal boyutlarında bulunması, Avrupa içindeki güvenlik yapısında meydana gelen büyük değişimler NATO'nun stratejisinin barışı koruma, insani yardım, kaçakçılığın önlenmesi, uluslar arası büyük şirketlerle mücadele, insan neslinin ve varlığının genetik olarak korunması, gibi görevleri içeren bölge dışı kullanımlara angaje olma durumu ortaya çıkabilecektir. AGSK konusunda Haziran 2001 tarihinde devlet ve hükümet başkanlarının Bükreş'te yapacakları NATO zirvesi ile değişimin başlaması sağlanabilecektir.

Dünyada uzaya olan ilginin her geçen gün artması ve dünya üzerindeki tüm yerlerin işgal edilmesi sonucunda, uzaya büyük oranda bir yönelme başlamıştır. Teknolojinin gelişmesi de dikkate alınacak olursa yakın gelecekte mücadele alanlarından biride uzay olacaktır. Özellikle atmosfer dışının tam kontrol edilememesi nedeniyle, burası kullanılarak bölge güvenliğini tehdit edilebilir.

ABD'nin NATO aracılığıyla kısa dönemde Doğu Akdeniz ve Kafkasları denetlemeyi planladığı, uzun dönemde ise Kafkaslardan açılacak kapı sayesinde Türkiye aracılığıyla Orta Asya'ya açılmak bu bölgedeki ülkelerle işbirliğine gitmek istediğini görüyoruz. Bu sayede ABD 21. yüzyılda kendisine rakip olarak belirlediği Çin'e yaklaşarak onu da dengelemiş olacak. Harp Akademilerinde yapılan konferansta dile getirilen konulardan biri de bu. Bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerin güçlenmesi için Türk Amerikan ittifakının önem kazanacağı. Karşı eksende ise Çin'in bulunduğu dile getirildi.[476] Parçaları bir araya getirdiğimizde ABD'nin Çin'i üç koldan çevrelemeye çalıştığı görülüyor. Birincisi az önce belirttiğimiz Orta Asya ülkelerini NATO kapsamında bir araya getirmek. Böylece hem Çin'in kuzeyi ve batısında konuşlanılacak ve petrol geçiş yollarına müdahale edilecek hem de Doğu Türkistan yani Sincan Uygur bölgesi Çin'e karşı kışkırtılacak. İkincisi Japonya ile yapılan füze güvenlik sistemi anlaşması ile Çin'i doğusundan, üçüncüsü ise Doğu Timor sorununu ortaya atarak BM aracılığıyla ve Avustralya'nın askeri katkısıyla güneyinden çevrelemeye çalışması. Bu da Çin'in Ortadoğu petrollerine ulaşma güzergahına müdahale olanağı veriyor. ABD'nin Tayvan ile askeri işbirliğine girmesi de güneyden çevreleme politikasının bir uzantısı. ABD'nin 21. yüzyılda NATO'yu Asya'ya genişletmeye çalışacağı görülüyor, bu konuyla ilgili olarak şu yorum yapılıyor. "Japonya, Güney Kore ve Tayvan ABD ile ittifakı devam ettirmek kaydıyla NATO savunma ağına katılabileceklerdir. Bugün NATO üyesi olmayan ve ileri savunma sanayiine sahip bulunan Avustralya, Güney Afrika ve İsrail NATO'ya katılabileceklerdir."[477] ABD'nin bu stratejisinde şu anda karşılaştığı tek başarısızlık ise Pakistan ve Afganistan'daki gelişmeler ve Rusya - Çin - Hindistan yakınlaşmasının yarattığı çekim merkezi.

---

[476] Askerden 25 Yıl Senaryosu, NTV-MAG, Ocak 2000

[477] Kılıçbay A., 21. Yüzyılın Türkiye'sinde Çağdaşlaşma, Bilim Teknik yayınevi, 1999

Dünyadaki güç merkezleri mücadelesinde NATO bir cazibe merkezi olarak kuruluşunu devam ettireceği değerlendirilmektedir. NATO'nun Avrupa bölümü AB nedeniyle zayıf bağlarla devam etmesine rağmen, genişlemenin sağlandığı Avrupa'yı etkileyebilecek Akdeniz, Kafkas ve Baltık Cumhuriyetleri bölgelerinde etkisini sürdürecektir.

Bu gelişmelere uygun değerlendirilebilecek NATO stratejisinin;

- NATO Avrupa'da güvenlik ve istikrarın temel unsuru olan "kolektif savunma " örgütü olarak kalacak, Akdeniz, Kafkaslar ve Baltık yeni sorunluluk bölgeleri olacak,
- Transatlantik bağ zayıf da olsa muhafaza edilecek,
- 5 nci madde görevleri önem ve önceliğini koruyacak ancak 5 nci madde dışı görevler de ittifak tarafından yerine getirilmeye devam edilecek, AB bölgesinde 5 nci madde dışı görevler AGSK çerçevesinde yürütülecek,
- Faaliyet alanı daha geniş, komuta ve kuvvet yapısı daha esnek ve reaksiyon süresi daha kısa olacak,
- Kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi ve terörizme karşı mücadele, uzun menzilli füzelere karşı savunma, insan varlığının genetik olarak korunmasında daha aktif rol alacak,
- NATO diğer uluslar arası örgütlerle koordineli olarak çalışmasına devam edecek, dünyanın değişik yerlerinde kolektif savunma amacına yönelik ittifak kurulması çalışmalarını destekleyecek,
- Genişleyen sorumluluk bölgesinde etkisini sürdürebilmek maksadıyla, bölgesel yapılanmasını ve komuta yapısını geliştirecek,
- Oluşturulacak yeni strateji, ittifakın kurulma nedenini oluşturan ortak savunma prensibi gereği, bir taraftan güvenlik ile ilgili konularda klasik uygulamalarını devam ettirirken, NATO kuvvetlerini bölgesel çerçevede yeniden yapılanmasını öngörmelidir. Bu yapılanma sırasında miktar olarak azalma sağlanırken, çok ulusluluk, daha esnek ve krizlere süratle müdahale edebilecek bir yapı esas alınmalıdır.

Yeni Strateji, ittifakın temel nedeninin oluşturan ortak savunma prensibi çerçevesinde; bir yandan güvenlik ile ilgili konulara geniş bir perspektifle geliştirilmiş politikalarla yaklaşılmasını, diğer yandan da ekonomik gelişme göz önüne alınarak yeni katılan ülkelerin kuvvet katkıları asgari seviyelerde katılım öngörmelidir. NATO kuvvetleri çok uluslu, daha esnek ve krizlere süratle müdahale edebilecek şekilde oluşturulmaları esas alınmalıdır.

5.5.1. Türkiye'ye Etkileri

Gerek Körfez harekatı ve gerekse IFOR ve Kosova Harekatı, Türkiye'nin jeostratejik önemini ön plana ön plana çıkarırken Türk Hava Sahası ve Türk Boğazlarının önem derecesi gelecek yüzyıldaki Avrupa ve Atlantik çıkarları için vazgeçilemez oluşunu kanıtlamıştır. Bununla birlikte, söz konusu uyuşmazlık noktalarında Osmanlı İmparatorluğu'nun yüz yılın başındaki varlığının sona ermesinden sonra Türkiye'nin olası hegomanlık varlığından endişe eden gözlemciler çok iyi "Peacekeeping" görevleriyle teçhiz edilmiş Türk Silahlı Kuvvetlerinin askeri başarılarının dışında kültürel bağların dışındaki geleneksel disiplinin mevcudiyetinin doğal sonucu olarak barışı desteklemede ciddi manada bu görevleri icra edebileceğini göstermiştir[478]

NATO'nun gelecekteki stratejisi genişleme sonucunda merkezi durumda kalacak Türkiye için de büyük önem taşımaktadır. Avrupa'dan hiç bir şekilde soyutlanmayı göze alamayacak ancak NATO içerisindeki güçlü müttefiki vasıtasıyla AB üzerinde nüfuzunu daha da artırabilecektir. Bu sayede Türkiye hem Avrupa Güvenlik Mimarisi içerisindeki yerini garanti altına alacak hem de AB'ne süratle tam üye olabilecektir.

Yeni yapılanma içerisinde Kriz yönetimi ve barışı destekleme harekatında sorumluluğun, AB tarafından NATO'dan bağımsız yüklenilmesi durumunda, NATO sadece nükleer caydırıcılık, ABD'nin imkanları ile uzay savunmasını yapabilen ve 5 nci madde görevleri için ihtiyatta tutulan bir organizasyona dönüşebilecektir. Kriz yönetimi, barışı destekleme faaliyetlerinin AB tarafından yüklenilmesi ve

[478] Caşın, Mesut Hakkı - Dedeoğlu, Beril. A.g.e.

genişlemenin yapılamaması durumunda, NATO marjinal bir duruma, yani BAB'ın 1954'de girdiği duraklama dönemine girebilecektir. Bundan da AB'ne giremediği takdirde Türkiye olumsuz yönde etkilenecektir. NATO'nun 21. yüzyıldaki ilgi alanlarının, Balkanlar, Ukrayna yani Kuzey Karadeniz, Kafkasya, Orta Asya, Ortadoğu ve Akdeniz olduğunu göz önüne aldığımızda Türkiye'nin bu coğrafi bölgelerin tümünün ortasında yer alan jeopolitiği ile neden NATO daha doğrusu ABD için çok önemli olduğunu anlıyoruz.

Avrupa Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte ekonomik olarak rekabet ettiği ABD ile jeopolitik olarak de rekabet etme yoluna girdi. BAB'ın kurulması başlarda Fransa tarafından NATO'dan bağımsızlaşmak gibi algılandıysa da hem NATO'nun kendi imkanlarını BAB'a kullandırtmakta ki isteksizliği hem de Avrupa'nın Bosna ve Kosova sorunlarının üstesinden kendi başına gelemeyeceğinin anlaşılması BAB'ı NATO ile işbirliğine sürükledi. Türkiye bir NATO üyesi olarak BAB'ın karar merkezlerinde söz hakkına sahipken Helsinki zirvesiyle birlikte BAB, AB'ye bağlandı ve böylece AB'ye üye olmayan Türkiye BAB'ın da karar mekanizmalarından dışlanmış oldu. Türkiye, BAB'ın karar mekanizması içinde yer almaması durumunda gerektiğinde BAB'ın NATO'nun askeri olanaklarını kullanmasını engelleyeceğini ortaya koydu. Bu koşullarda 2003'e kadar BAB bünyesinde kurulacak AB ordusuna Türkiye'nin katılıp katılmayacağı belirsizliğini koruyor. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği örgütü AGİT'in son İstanbul toplantısında yıldızı parlatılan Türkiye'nin bu konumu düşündürücü..

AGİT 1975'de Varşova paktının isteğiyle toprak bütünlüğünün korunması, insan haklarına saygı, sınırların dokunulmazlığı, gibi ilkelerin çerçevesinde NATO ve Varşova ülkelerini bir araya getiren bir yapı. Soğuk savaş sonrası AGİT'in misyonu da değişti İstanbul'daki toplantıda kabul edilen üç anlaşmadan "Avrupa Güvenlik Şartı" çerçevesinde, insan hakları, hukukun üstünlüğü, uluslararası terörizm ve uyuşturucu kaçakçılığı da güvenlik kavramı içinde yer alıyor. Artık ülkeler bu konularda 'benim iç işim karışmayın' diyemeyecek. Ulusal azınlıklarla ilgili sorunların demokratik siyasal çerçevede çözümü isteniyor. Hukuki ve

demokratik kuruluşların ve pazar ekonomisinin desteklenmesi ile Akdeniz ve Orta Asya bölgesinin çevrelerinin güvenliği ise diğer önemli iki madde.[479]

Dikkat edilirse etnik azınlıkların korunması konusunda yoğun bir baskı olduğu görülüyor metinlerde. Hatta 'Devleti olmayan kişilerin korunması, devletsizliğin azaltılması' gibi ne anlam ifade ettiği belli olmayan ama her etnik gruba bir devlet kurmak gibi ulusal devletleri parçalamaya yönelik bir anlayış da görülüyor ve biz bunların tümünü gönül rahatlığıyla imzalıyoruz. 2. Anlaşma 'İstanbul Deklarasyonu' ise Çeçenistan, Yugoslavya, Bosna, Yukarı Karabağ, Güneydoğu Avrupa, Hırvatistan, Arnavutluk gibi sorunlu bölgelerde istikrarı sağlamaya yönelik. 3. Anlaşma olan Konvansiyonel Silahların İndirimi, AKKA uyarlama anlaşmasıyla konvansiyel silahlarda bölgesel, bloksal tavan yerine ülke tavanına geçildi. Türkiye'nin AGİT üyesi olmayan ülkelerle sınırları antlaşma kapsamı dışında tutuldu.

[479] Dünyanın Yeni Vicdanı AGİT. Yeni Yüzyılı Şekillendiren Kararlar, NTV-MAG Aralık 1999

6. SONUÇ

ABD bugün tek süper güç olarak kalmış olsa da önümüzdeki iki on yıl içinde dünyada tekrar çok kutuplu düzenin belireceğini öngören ABD için, gelecekte yer alacağı ittifaklara ilişkin öngörüler şu şekilde olabilir:

Dünya tarihindeki en başarılı politik askeri ittifak olan NATO'nun geleceğe ilişkin belirsizlikler yadsınamaz bir gerçektir. Bunlar içinde iki temel ayraç NATO'nun yeni üyelere ilişkin anlayışı ile yeni görevinin ne olacağıdır. Klasik toptancı savunma (General Defense Planning/Collective Defense Planning) veya NATO kuruluş dokümanlarına göre 5 nci madde görevi yerine-ki NATO'nun üye ülkeleri topraklarıyla sınırlı bir genel savunma planını öngörmektedir- 5 nci madde dışındaki görevleri de üstlenecek şekilde çatılan yeni görev şemsiyesi ikinci soruyu büyük oranda yanıtlamaktadır. Bu şekliyle NATO, özellikle BAB argümanlarında sıkça geçen ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) nin NATO'ya ilişkin önemli farkı ve satır arasında da olsa avantajı olarak ifade edilen "Alan Dışı Faaliyet Erki", NATO için de geçerlilik kazanmıştır. Bir başka deyişle, bugün NATO, BAB literatüründe Petersberg Görevleri olarak nitelenen (Ref 2, Ref 5) İnsani Yardım ve Kurtarma Görevleri, Barışı Koruma Görevleri, Muharip unsurların kriz yönetiminde kullanımı dahil kriz yönetimi (Barışın tesisi görevi) harekatları icra açısından dünya coğrafyasında daha önce boyunduruğunda olduğu NATO ülkeleri coğrafyası ile sınırlı kalmak zorunluluğunu ve anlayışını terk etmiştir.

ABD için en önemli hususlardan biri yeni NATO yapısı içinde, görev tabanlı sorun olan NATO-Rusya ilişkilerini NATO'yu güçlendirecek ve aynı zamanda da merkezi ve Doğu Avrupa devletlerinin güvenini kazanacak ve bu arada da Rusya'nın da güvenliğinin azaldığı erincine itmeyecek bir yöntem bulunmasıdır. ABD-Japonya ittifakı soğuk savaş döneminde ABD'nin Asya-Pasifik bölgesindeki temel taşlarından biri olmuştur. Eğer Japonya'nın ABD'ye olan dev ticaret fazlası devam eder ve bu ittifakın karşısına çıkacak bir tehdit vücuda gelmezse ABD'nin Japonya'dan ekonomik ayrıcalıklar ve özveriler istemesi kaçınılmaz görülmektedir. Bu ise kesinlikle ittifakın bozulması ve yeni Asya-Pasifik dengelerinin oluşmasına dek verecek bir dizi politika değişimine neden olabilir. Önümüzdeki 20-30 yılda

kesin olan husus ABD, Rusya ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin yeni süper güçler olacağıdır. Birliğini sağlaması durumunda Avrupa Birliği'nin de bu güçlerle eşdeğer bir konumda olacaktır. Eğer AB ivmesini yitirirse Almanya da hemen hemen bir süper güç olma evresine erişebilir. Benzer şekilde yeniden silahlanmasını sürdürürse Japonya da süper bir güç olacaktır. İngiltere, Fransa ve İtalya'nın da, bu bağlamda potansiyel orta-süper güç olmaları beklenmelidir.

Son olarak, dünya politikasındaki değişim hızının artacağı neredeyse kesine yakınlıkla beklenmelidir. Geçmişte yavaş değişimlerle farklılaşan güç dengeleri günümüzde çok çabuk değişebilecektir. Bu oynak yapıda gelecekteki ittifakların çok daha çabuk, case-by-case gelişen ve kısa sürelerle geçerli olacağını beklemek akılcı olur. Bu beklentiler ışığında ABD gelecekte stratejik planlamasını bir tek müttefike aşırı bağımlılık göstermeyecek şekilde yapmayı yeğleyecektir.

ABD açısından bu görece belirli hususlar dışında belirsizlik taşıyan başlıca dört konu mevcuttur:

- ABD politik yönetiminin benimseyeceği uluslararası rol ne olacaktır?
- Nükleer silahların yayılımı ne yönde gelişecektir?
- Eski Sovyet imparatorluğunun geleceği ne olacaktır?
- Geleceğin olası süper güçlerinin niyetlerinin nasıl öngörülebileceği

İşte bu genel bakış açısından yola çıkılarak ABD'nin dış ilişkiler politikası ve büyük stratejisi için çok aşikar bazı saptamalar yapılabilir. ABD, ilerideki ittifaklarda söz sahibi bir taraf olmak için, aktif bir diplomatik varlık ve makul üstünlükle bir savunma imkan kabiliyetini idame etmelidir. Bu noktada en temel sorun, teknolojik ilerilikte ABD ile eş düzeyde olabilecek müttefiklere sahip olunamayacağıdır. Geleceğin ittifaklarının daha esnek ve kısa süreli olacağı öngörülürse, ABD'nin müttefikleri indinde yararlanabileceği askeri imkan kabiliyetlere, soğuk savaş dönemindeki kadar güvenemeyeceği düşünülmelidir. O halde ABD, daha maliyetli de olsa daha fazla kendi kendine yeterli olmak durumundadır. ABD tehdit altındaki menfaatleri ve müdahalenin maliyetini dikkatlice analiz etmeden geniş "bölgesel jandarma" sorumluluklarını üstlenmeyecektir. Bu inisiyatif ABD'nin bu korumayı

üstleneceğini garanti saymaları açısından bazı devletlerin doğacak tehditlere yanıt vermemesine, neden olabilir. Oysaki ABD bu müdahaleyi, kendinin yaşamsal menfaati olmaması erinciyle gerçekleştirmediği takdirde, küresel dengeler değişebilecektir.

ABD'nin bölgesel ve yerel krizlerde etkili olmaya devam etmesinin bir yöntemi ittifak üyeleri birlik ve silahları sağlarken ABD'nin de bilgi ve bilgi ürünlerini müttefiklerine sunduğu dikey koalisyonları yeğlemesi olabilir. Bu bağlamda örneğin AB ile, BAB ara kimliğinde başlatılmış olan AGSK süreci ve daha teknik düzeyde bakıldığında geliştirilmiş olan Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (Combined Joınt Task Force/CJTF) oluşumu ile NATO ve BAB'nin kriz projeksiyonlarını daha netleştirerek BAB'nin Petersberg görevlerini daha rafine etmek yoluyla ulaştıkları ortak olası görev senaryoları hazırlamaları ilgi çekicidir.

Burada dikkati çeken bir nokta, önceleri 1995'lerde AGSK'nun neredeyse bağımsız olarak Avrupa'ya özgü bir kapasite şeklinde NATO bünyesinde gelişmesine yeşil ışık yaktığı izlenimi vermesine karşın ABD'nin sonradan, belki de kendi isteği dışında alınan bir karar gereği Avrupa'nın müdahale edeceği bir krizde gözünü açma tehlikesini görerek, AGSK'nin bir anlamda tümüyle bağımsız bir Avrupa savunma kapasitesine olan muhalefetidir. Son gelişmeler ABD'nin gelecek 10-15 yılda yer alabileceği Avrupa'lı müttefikleri de içeren bir koalisyonda, dikey bir yapıyı tercih etmeye eğilimli olacağını işaret etmektedir. Anımsanırsa bu dikey koalisyona yapısı ABD'nin müttefiklere bilgi ve bilgi ürünlerini sunduğu, ittifakın diğer üyelerinin ise gerekli kuvvet ve silahları koalisyona taşıdığı bir özellik göstermektedir. Bu noktada, AB'nin kurmak istediği 60 bin kişilik "Temel Hedef" kuvvetinin önemini Türkiye açısından vurgulamakta yarar olduğu düşünülmektedir. Bir anlamda NATO'dan bağımsız olarak Avrupalı müttefiklerce oluşturulan yedi ayrı askeri oluşumun NATO imkan kabiliyetlerinin de yer alacağı bir BAB harekatında kullanılmasına karşı olan NATO üyesi olup AB üyesi (veya BAB Tam Üyesi) olmayan 6 ülkenin (Türkiye, Norveç, İzlanda, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya) tarafından sahnelenen muhalefetine karşı yeni bir seçenek olarak ortaya çıktığını görmekteyiz. Eğer bu yeni kuvvet içinde etkinlikle yer alınamazsa, neredeyse bir NATO kuvveti kabulü görecek bu unsurlar ile AB (BAB) kriz müdahale harekatında anılan bu altı ülke işlevsiz kalacaklardır.

İşte bu süreçteki en önemli husus, AB'nin oluşturacağı yeni kuvvete ilişkin vizyonudur. AB, Feira zirvesinden sonra, bu zirve kararları uyarınca teşkil edilen AB-NATO uzmanlar çalışma gruplarında, AB üyesi olmayan 6 NATO üyesinin bu kuvvete katkılarını ikinci planda değerlendirdiğini zımnen de olsa belirtmektedir.

AB ülkelerinin kuvvetlerinden birisi olan EUROCORPS'un NATO-AB çalışma gruplarında ikinci temel hedef kuvvet olarak kabul ettirilmesi çalışmaları da bu kapsamda düşünülmelidir. Türkiye açısından sonuçları itibariyle bu oluşum, zaten mevcut bir kuvvet olması itibariyle bir katkı olanağına sahip değildir. Dolayısiyle EUROCORPS'un Yüksek Hazırlıklı Kuvvet (HRF) olarak NATO yapısına kabulünün reddi, bu mümkün olmazsa, EUROCORPS veya diğer altı AB ülkesi kaynaklı kuvvetin NATO komuta yapısında görev icra etmelerinde ısrarlı olunması yaşamsal öneme sahiptir.

Avrupa Birliğinin Doğu'ya doğru genişlemesi Alman etkisini artıracaktır. NATO üyesi olan Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'dan sonra Slovenya'nın Avrupa Birliği'ne girişi ile bu etki daha da güçlenmiştir. İşte bu ortam Alman etkinliğinin dengelenmesi kaygısı, özellikle Fransa açısından kendini destekleyecek Malta, İsviçre, Romanya ve büyük olasılıkla Sırbistan'ın da Avrupa Birliği'ne girişini koşullandırmayla sonuçlanabilecektir. Kuşkusuz Almanya buna Baltık Cumhuriyetleri ile Hırvatistan'ı da birliğe almak üzere sıcak yaklaşımlar göstererek yanıt verecektir. Avrupa Birliği doğuya doğru genişleyip dahili birliğini geliştirdiği oranda Rusya ile olan ilişkilerinin de artan bir öneme sahip olacağı açıktır. Latviya, Estonya, Ukrayna ve Moldova'ya Avrupa Konfederasyonu'na katılmak ya da Rusya'nın etkin olduğu bloğa dahil olmak arasında giderek artan bir baskıya maruz kalacaktır. Eğer Rusya'nın yayılmacı politikası yeniden görünür olur ve Batıya doğru yönelirse, bu kuşkusuz Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin gerçek anlamda oluşumu için belirgin bir itici güç ve motif olur. Sonuçta Avrupa-Rusya sürtüşmesi, Avrupa Konfederasyonu için halen süregelen BAB'nin rolü ve karakteri, NATO'nun konumu ve BAB-NATO ilişkileri konusunda tartışılan soruların yanıt bulması ve çözümü kolaylaştırıcı bir zorlama olacaktır.

Eğer ABD, Avrupa'nın savunmasını milli çıkar ve alakaları içinde görürse, Avrupa'nın NATO'yu yayılmacı Rusya'ya karşı olası en iyi garanti olarak

kabullenmesi beklenebilir. Ancak bu durumda NATO, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği arasında iki taraflı bir ittifak olarak yeniden şekillenecektir. BAB ise Avrupa devletleri için NATO'nun yerini alan güvenlik bağlantısı işlevini alabilir.

Rusya'nın Avrupa Birliği'ne üyeliği ise aynı bir soru işaretidir. Yakın-orta vadede (20 ila 30 yıl) bunun gerçekleşmesinin zor olduğu düşünülebilir. Bu değerlendirme Azorlar'dan Bearing Boğazı'na uzanan bir Avrupa Birliğinin gerçekleşme olasılığını yadsımak anlamına gelmez. Ancak bunun daha uzun süreli bir projeksiyonda gerçekleşmesi düşünülebilir. Kesin olan kısa ve orta vadede, siyasi ve askeri gerginlikler de yaşansa, Avrupa Birliği ile Rusya'nın ekonomik bağlamda giderek artan ilişkiler geliştireceklerdir.

Avrupa Birliğinin Rusya'dan sonra, o ölçekte değilse de, önündeki en önemli sorun Güney ve Güneydoğu yönünden gelebilecek potansiyel tehdittir. Bugün Kuzey Afrika, Balkanlar ve Orta Doğu açıkça telaffuz edilmese de Avrupa Birliği için ciddi soru işaretleri taşıyan risk unsurları olarak algılanmaktadır. Savaş ile tanımlandığında bu risk yayılmacı bir Rusya'nın askeri tehdidinden çok daha az olmakla birlikte, özel niteliği Atlantik-Ötesi bağların idamesi ve Avrupa Birliğinin sağlanması açısından çok daha ciddi bir politik tehdidi ifade edebilecek olmasıdır.

Yeniden ortaya çıkan Rusya tehdidi Avrupa Birliği'nin sağlanmasına katkıda bulunabilecek ve olası ki Amerika'nın Avrupa güvenliğine katkısını yeniden güçlendirecektir. Öte yandan Akdeniz kökenli bir sorunun Avrupa Birliğinin güney sınırında yaratacağı sıkıntılara büyük olasılıkla İskandinav ve Alman kökenli kuzey üyeler çok daha az duyarlı olacaktır. Aynı bağlamda ABD'nin de Arap göçmenlerin İtalya, İspanya ve Fransa'ya akışları durumunda göstereceği tepkinin Beyaz Rusya ile Rusya'nın birleşmesi ve Rusya-Ukrayna krizinde gösterebileceği tepkiyle aynı olacağını düşünmek yanlış olur. Kuzey Avrupalı üyelerin ve ABD'nin bu durumda yeterli yardımı Güney Avrupalı üyelere göstermekteki çekimserlikleri Avrupa Birliği, NATO veya her iki kurumun da üzerinde yoğun baskıya neden olabilir.

Afrika'nın da Avrupa ve diğer büyük güçler arasında sürtüşmeye neden olabileceğini söylemek kehanetten öte bir gerçektir. Avrupa Konfederasyonu, Afrika'ya en yakın büyük güç olması ile Cebeli-Tarık, Akdeniz, Süveyş Kanalı ve

Kızıl Deniz'den geçen ticaret yollarının güvenliği konusunda en duyarlı güç olmak konumundadır. Ancak Fransa'nın Frankafon Afrika olan ilişkileri Avrupa Birliği ile siyah Afrika arasındaki belirleyici etkenlerin en başında gelmektedir. Avrupa Birliği'nde Almanya etkisinin artmasına göz yummak karşılığında, Fransızların Afrika'daki ilişkilerinin savunması için genel bir AB desteği sağlamaları olası görülmektedir. Artan sayıda Afrika ülkesinin çökmesi durumunda, bu rolün insani yardım görevlerinde liderlik etmenin ilerisine geçemeyeceğini kabul etmek doğru olacaktır. Afrika sahip olduğu doğal kaynak gizilgücü ve demografik anlamdaki cazip bir pazar oluşturma ve ticari ortaklık gizilgücü ile Avrupa Birliği için özel bir kaynak ve büyük olasılıkla da etki bölgesi olarak görülmektedir. AB üyesi devletlerin bu yöndeki iradeleri ise, bu özel ilişkiyi tanımakta isteksiz davranan diğer küresel büyük güçlerle çatışmaya dek varacak sonuçlar yaratabilir.

Orta Doğu'da da Avrupa Birliği etkin bir rol üstlenmeyi benimseyebilir. Avrupa Birliği'ni sağlaması koşuluyla günümüzde soğuk savaş dönemindeki Sovyetler Birliği ve ABD ile sahip olduğu güç dengesizliğinden kurtulmuş olacaktır. Bugün birliğini sağlaması durumunda Avrupa Birliği Orta Doğu'ya olan coğrafi yakınlığını da yanına alarak ABD'nin görece olarak hafif kalacak muharebe gücü ve zayıflayan Rusya'nın askeri ve politik etkinliğine üstünlük sağlayabilecektir. Giderek yeniden bir millet olan Japonya ile genişleyen bir Hindistan ve Çin'in büyüyen ekonomileri için giderek daha gerekli olan petrol kaynakları konusunda Avrupa Birliği de daha farklı baskı ve politikalar izlemeye yönelebilirler.

Bu çok taraflı mücadele büyük güçler arasında çok farklı işbirliği grupları oluşmasına veya zıtlaşmalarına neden olabilir. Bu gelişmelerin Orta Doğu'nun her türlü etkiye açık petrol üreticisi devletleri üzerindeki gruplaşma veya zıtlaşmaları ise söz konusu konjektürde pek de öngörülebilir kesinlikte olmayacaktır.

Avrupa ülkeleri ne amacını benimserlerse benimsesinler, bu amaca ulaşmakta belirgin avantajlara sahiptirler; yüzyıllardır süregelen zenginliğe bağlı geniş bir kültürel çeşitlilik, yüksek eğitim seviyesi ve küresel deneyim ilk akla gelen hususlardır. Önümüzdeki 20-30 yılda Avrupa Birliği katılması beklenen 20-30 yeni üyesiyle kıtasal anlamda yenileşme, bütünleşme ve gelişme arayan bir organizasyon olacağa benzemektedir. Bu geniş, yaratıcı düşünce çeşitliliğine sahip grubun şaşırtıcı

başarılar yakalaması olasılığı azımsanmamalıdır. Göründüğü kadarıyla, dünyanın birçok yerindeki ülkenin aksine, önümüzdeki 20-30 yıl Avrupa'nın geleceği açısından daha kesin öngörülebilmektedir. Bu bağlamda, genel olarak Batı ve Orta Avrupa giderek artan bir ivmeyle Avrupa Birliği idealine giderken Doğu Avrupa'yı da bu birliğe çekmeye devam edecektir. Çok büyük olasılık taşımasa da, orta ve uzun vadede Avrupa Birliği'ne geçişte olası girdiler iki seçenekte tanımlanabilir

- a.Rusya veya Akdeniz kuşağı ülkelerinden gelebilecek baskı birliğin sağlanmasını çabuklaştırabilir.

- b.Milliyetçi ve bölgeci yaklaşımlar nedeniyle Avrupa Birliği entegrasyonu bozulabilir. Ekonomik alanda birliğin, daha üst seviyede bir entegrasyon adına üye ülkelerde uygulayacağı politika ve önlemler özellikle İspanya ve İtalya'daki değişik bölgelerde sancı yaratabilir. Bu nedenle, bölgeler arası, milli hükümetler arası ve Avrupa Birliği merkezi organları arasında üçlü mücadeleler belirebilir. Bu durumda üyelikten ayrılmayı milli bölünmeye yeğleyen devletler çıkabileceği gibi, Avrupa Birliği'nin sağladığı yararları yeğleyerek milli birliği terletmeyi seçecek bölgeler de olabilir. Milli gurur veya sosyo ekonomik tercihler bir veya ziyade Avrupa Birliği üyesinin üyelikten ayrılmayı seçmesine neden olabilir. Bu yönde en olası senaryo İngiltere'nin böylesi bir tercihe yönelmesi olabilir. İngiltere'nin iradesi üyelikten ayrılmak şeklinde belirirse bazı İskandinav ülkelerinin de benzer kararlar alması olasılığı bulunmaktadır. Aslında daha derin integrasyon ve birlik yanlısı olmayan devletlerin ayak diretmesi, diğerlerinin birleştirici yönde daha zorlayıcı, bağlayıcı ve etkili programları benimsemelerine yol açabilir. Ancak önde gelen bir Avrupa Birliği üyesi devletin üyelikten ayrılması, Avrupa Birliği düşünün ölümü ile sonuçlanabilecek bir zincirleme reaksiyonu oluşturabilir.

Almanya'da milliyetçi yaklaşımların güçlenmesi gerçekleşebilir. Almanya Avrupa Birliği fikrine en yakın duran üyelerden olmasına karşın, İngiltere, Fransa ve İtalya'da yeniden güçlenen milliyetçi akımlar daha derin integrasyon sürecini

durdurabilir, hatta süreci tersine çevirebilir. Böylesi bir durumda Almanya'nın da milliyetçi politikalara çekilmesi gerçekleşebilir.

Rusya'nın çevre ülkelerle sürtüşmeleri tırmanır ve bu ABD'nin Avrupa'dan çekilmesiyle eşzamanlı olarak tecelli ederse, Almanya diğer korunma önlemleri kapsamında, çevresinde kendine müzakir küçük devlet topluluklardan oluşan bir kuşak oluşturmayı düşünebilir. Böylesi bir Almanya önderliğindeki pakt önce Rusya ile uyumlu bir dengeyi veya başaramazsa silahlanarak ona karşı bir güç oluşturmayı tercih edebilir. Bu durumda Ukrayna, Rusya ve Almanya arasında yoğun bir mücadele konusu oluşturacaktır. Almanya'nın bu belirsizler setinde, kitle imha silahlarına sahip olma seçeneğini değerlendirmesi de söz konusu olabilir.

En kötü senaryo olarak, bu Alman ittifakına karşı Fransa-Rusya ittifakı da gelişebilir. Benzer olarak Fransa Almanya ile İngiltere, İtalya ve Rusya'yı da içeren bir güvenlik paktına dahil olabilirler. Her koşulda bu gelişmeler, 18-19 ncu yy.daki bölünmelerin yeniden doğuşu olur ve Avrupa Birliği'nin sonunu işaret eder.

Avrupa Birliği'nin kurulmasındaki en önemli adım, halen hükümetler arası statüde görev yapan ve birliği yöneten organlarının bu kimliklerini artan oranda terk ederek, konfederasyon/birliğin kendi öz, tümüyle milli kaygı ve işlevlerden arınmış organlarını kurmasıyla gerçekleşecektir. Karar verme mekanizmaları incelendiğinde görüleceği gibi, gelecekteki olası üyelerin katılımı gerçekleşmeden dahi bugünkü karar verme yapısıyla işlerliği çok kısıtlı olan birlik için en kritik gelişme Avrupa Parlementosu'nun yetkilerinin artırılması zorunluluğudur. Bu kapsamdaki irade için dönemeç noktası olan 1996 tarihli Hükümetler arası Almanya'da milliyetçi yaklaşımların güçlenmesi gerçekleşebilir. Almanya Avrupa Birliği fikrine en yakın duran üyelerden olmasına karşın, İngiltere, Fransa ve İtalya'da yeniden güçlenen milliyetçi akımlar daha derin integrasyon sürecini durdurabilir, hatta süreci tersine çevirebilir. Böylesi bir durumda Almanya'nın da milliyetçi politikalara çekilmesi gerçekleşebilir.

Rusya'nın çevre ülkelerle sürtüşmeleri tırmanır ve bu ABD'nin Avrupa'dan çekilmesiyle eşzamanlı olarak tecelli ederse, Almanya diğer korunma önlemleri kapsamında, çevresinde kendine müzakir küçük devlet topluluklardan oluşan bir

kuşak oluşturmayı düşünebilir. Böylesi bir Almanya önderliğindeki pakt önce Rusya ile uyumlu bir dengeyi veya başaramazsa silahlanarak ona karşı bir güç oluşturmayı tercih edebilir. Bu durumda Ukrayna, Rusya ve Almanya arasında yoğun bir mücadele konusu oluşturacaktır. Almanya'nın bu belirsizler setinde, kitle imha silahlarına sahip olma seçeneğini değerlendirmesi de söz konusu olabilir.

En kötü senaryo olarak, bu Alman ittifakına karşı Fransa-Rusya ittifakı da gelişebilir. Benzer olarak Fransa Almanya ile İngiltere, İtalya ve Rusya'yı da içeren bir güvenlik paktına dahil olabilirler. Her koşulda bu gelişmeler, 18-19 ncu yy.daki bölünmelerin yeniden doğuşu olur ve Avrupa Birliği'nin sonunu işaret eder.

Avrupa Birliği'nin kurulmasındaki en önemli adım, halen hükümetler arası statüde görev yapan ve birliği yöneten organlarının bu kimliklerini artan oranda terk ederek, konfederasyon/birliğin kendi öz, tümüyle milli kaygı ve işlevlerden arınmış organlarını kurmasıyla gerçekleşecektir. Karar verme mekanizmaları incelendiğinde görüleceği gibi, gelecekteki olası üyelerin katılımı gerçekleşmeden dahi bugünkü karar verme yapısıyla işlerliği çok kısıtlı olan birlik için en kritik gelişme Avrupa Parlementosu'nun yetkilerinin artırılması zorunluluğudur. Bu kapsamdaki irade için dönemeç noktası olan 1996 tarihli Hükümetler arası konferans ile olan etkileşimlerini de yönlendirmesini formülüze eden NATO Washington Zirvesi sonuçları itibariyle büyük önem taşımaktadır. Avrupa Birliği bir anlamda yola devam kararı aldığı ve bunu NATO'ya da onaylattığı bu iki kritik eşik kararıyla rüştünü görece olarak kanıtlamış olmaktadır.

Diğer bir önemli faktör önümüzdeki 20-30 yıl içinde neo-faşist partilerin etkinliğinin artıp artmayacağı olarak görülmelidir. Giderek kuvvetlenen bir neo-faşist eğilim, Avrupa Birliğinin daha ileri düzeydeki entegrasyonuna engel olabilir. Bu akımlar, etkili olabilirse, devletin ekonomideki rolünün azalması ve birliği ABD ve Japonya'ya karşı daha fazla rekabetçi olabilmesi için gerekecek büyük ölçekli sosyal refah programlarının sekteye uğramasına neden olacaklardır. Bu tür iyileştirme programlarının hedefi olacak kitleler olan işsizler ve geliri azalan gruplar; neo-faşist partilerin önemli bir destekçisi olmaya aday toplum kesitidir.

Başka bir belirleyici faktör ise karizmatik bir liderin ortaya çıkması olabilir. Geçiş sürecinde, lideri değil, yöntemi, bürokrasiyi ve bireyin algılaması için çok ayrıntılı teknik kanun, yönetmelik ve tüzüğü ön plana çıkarması kaçınılmaz olan entegrasyon zorunlulukları, daha şimdiden bazı toplum kesimlerinde tepkiler doğurmuştur. Alışılagelmiş koruyucu sosyal-milli devletin kısa bir süreçte, genelin yararına özele (ki milli önceliklerini öne geçiren üniter devlet bu değişimde en azından sosyolojik etik anlamda gelişmelerin mağduru olarak duyumsanmaktadır) avantaj sağlayan anlayışını kabullenen politik liderlik, karizma kaybına uğramıştır. Ortak hedeflere doğru büyük toplum kesimlerini devinime getirecek heyecan verici yeni fikirlere sahip olamayan teknotrat niteliği ağır basan politik liderlik belli ayrıcalıklar dışında büyük bir erozyona uğramıştır. Bu, bir anlamdaki lider-vakumunda, inandırıcı ve karizmatik bir lider, ortaya koyacağı yön ile, Avrupa Birliği'nde değişim sürecinde hızla bir gelişmeye ön ayak olabileceği gibi; aksi yönde bir anlayışa sahip olması durumda da Avrupa Birliği idealinden etkili olduğu toplumu aynı süratle uzaklaştırabilir.

AB'nin yakın gelecekte, yapısı ve kapsamı itibarıyla, NATO kadar geniş bir alanı denetleme gücüne sahip olması mümkün değildir. Birlik üyeleri NATO'nun ilgi duymayacağı alan ve konularda faaliyet gösterebileceklerini ve bunu yaparken de NATO imkanlarından yararlanmaya ihtiyaç duyacaklarını belirtmektedir. NATO'nun önemini yitireceğini savunmak zordur, fakat ileriye yönelik gelişmelerde çok dikkatli olmak gerekmektedir. Türkiye açısından, ABD ve Kanada'nın, Avrupa güvenliğine olan taahhütlerinin devam etmesi ve bugünkü şartlarda; Avrupa güvenlik ve istikrarının korunmasında, NATO'nun görevlerini sürdürmesi önem taşımaktadır.

Kriz yönetimi ve barışı destekleme harekatının sorumluluğunun AB tarafından yüklenilmesi durumunda, NATO sadece nükleer caydırıcılık ve 5 nci madde görevleri için ihtiyatta tutulan bir organizasyona dönüşebilecektir. NATO içerisinde en fazla tehdit ve risk ile karşı karşıya olan Türkiye, NATO'nun kolektif savunma konusundaki rolünü kaybetmemesini arzulamaktadır.

Eğer AB, icra edilecek operasyonlarda NATO yeteneklerinden yararlanmak isterse, buna kararı Kuzey Atlantik Konseyi verecektir ve Türkiye orada vetosunu kullanarak NATO yeteneklerinin kullanılmasını engelleyebilecektir. Fakat Türkiye,

vetosunu kullanarak AB'yi kolay kolay karşısına almak istemeyecektir. Ayrıca veto, NATO dayanışmasına da darbe vuracaktır. AB, Türkiye'nin böyle durumlarda daima problem olabilecek veto hakkını aşabileceği gibi bu gelişmeler Türkiye'yi gerek NATO, gerekse AGSK boyutunda yalnız bırakabilecektir.

AB'nin, 2003 yılında faaliyete geçmesi planlanan Avrupa Acil Müdahale gücünün oluşturulmasına yapılacak kuvvet katkılarını değerlendirirken, Türkiye'nin yaklaşık bir Tugay büyüklüğündeki kuvvetle katılma teklifini geri çevirmesinin maksadı; Türkiye'nin karar mekanizmalarında görev almasını engellemek ve Avrupa ordusunun Kıbrıs'a konuşlanması düşüncesini hayata geçirebilmek olduğu değerlendirilmektedir.

AB ülkelerinin ortak bir dış politika üretmedeki zorlukları nedeniyle; Avrupa'da, savunma ve güvenlik sorumluluklarını karşılamada seçenekler içerisinde en uygun olanı, NATO ve Türkiye seçenekleridir. Türkiye'nin NATO üyesi olması ve NATO'da kararların oy birliği ile alınıyor olması, bu iki seçeneği, bir anlamda birleştirmektedir. AGSK'yi NATO'ya, ya da tersine, bu iki oluşumdan birini diğerine tercih etmek veya birini diğerinden bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir. AB ve Türkiye, savunma ve güvenlik açısından, benzer koşullara sahip gözükmektedirler. Koşullar, hem AB'yi, hem de Türkiye'yi, birlikte hareket etmeye zorlamaktadır. Bunun anlamı, tarafların, birbirlerinin imkan ve yeteneklerine, karşılıklı olarak bağımlı olduklarıdır. Bu noktada, Türkiye'nin sahip olduğu avantajların, AB için oldukça cazip olduğunu belirtmek gerekir. Türkiye'nin Balkanlar-Kafkaslar-Orta Doğu üçgenindeki nüfuzu, inkar edilemeyecek bir şekilde ortadadır. AB'nin, Türkiye'nin bu avantajlarını görmemesi düşünülemez. Ancak büyük ve güçlü Türkiye'yi arasına almasının kendisini ileride sıkıntıya sokacağını; bu nedenle, küçük ve zayıf bir Türkiye ortaya çıkarıp, bunu birliğe dahil etmenin daha doğru olacağını düşünmektedir. İzlenilen politika, bu yönde bir değerlendirmeye yol açmaktadır. Bu yüzden, Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının oluşturulması sürecinde, bugünkü Türkiye yoktur.

AB'nin Türkiye'ye dayattığı Kıbrıs ve Ege konuları da dahil, "demokrasi" ve "insan hakları" konusundaki talepleri bu çerçevede değerlendirilmelidir. Çünkü, AB'nin etkili güçlerinin, Kıbrıs ve Ege sorunları ile, "demokrasi" ve "insan hakları"

adları altında dayatılan isteklerinin karşılanması, ortaya küçük ve zayıf bir Türkiye çıkaracaktır ki, bu da AB'nin tam üyeliğe kabul etmek için aradığı koşullar olarak algılanmaktadır.

Bu açıklamalardan sonra, kanımızca AB ve Avrupa'nın gelecekteki savunma politikaları ile Türkiye'nin konumunun, NATO'nun daha doğrusu ABD'nin ileride nasıl değerlendirebileceğini yorumlayarak irdelenmesinin gerekli olduğuna inanmaktayız. NATO 'nun en büyük ve etkin gücü olan ABD de NATO'yu ihtiyaç duyduğunda bu amaç için kullanmayı arzu ediyor.Bu yaklaşım aslında çok tehlikeli olup "Terör" kavramı Devletler hukukunda tanımı üzerinde fikir birliğine varılmamış ve bir devlet ile özdeşleşmesi asla düşünülmeyen bir olgudur. Terör nedeniyle burada tehdit edilen BM üyesi olan bir devlet veya devletlerdir.ABD açısından bu devletler "Terörist Devletler" olarak ifade edilen hedef devletlerdir. Bu devletler, petrolün veya zengin Enerji kaynakları ile yer altı zenginlikleri olan devletlerdir.Bundan dolayı NATO'nun da karşısına konulmak istenen yeni hedef budur. Konuyla ilgili olarak ABD'nin, yeni tanımlanmış şekliyle genişletilmiş Orta Doğu ve Körfez ülkelerine gelecekteki yaklaşımı açısından bakmak yararlı olabilir. Bir başka deyişle çok yaygın bir söylem olarak, ABD'nin Orta Doğu petrolleri ile ilgili olan ilişkilerini ve bunların savunma açılımlarını masaya yatırmak gerekecektir.

Orta Doğu (Körfez Ülkeleri) petrolünün 2020 itibariyle % 57'sinin Pasifik Kanadı ülkelerine % 7'sinin ise ABD'ye ihraç edileceği öngörülmektedir (ABD Savunma Bakanlığı). Pasifik Kanadı ülkelerden sonra en büyük kullanıcılar ise % 26 pay ile Hindistan ve Çin olacaktır. 2020 yılı itibariyle gelişen Asya (Hindistan ve Çin) ABD'ye oranla % 70 daha fazla enerji gereksinimine sahip olacaktır. (Toplam 28.6 milyon-varil-gün)

2020 yılı itibariyle Japonya ve Avustralya'nın da ilavesiyle Asya ülkeleri petrol tüketimi 38.4 milyon-varil-güne ulaşacak olup bunun % 20 si kendi kaynaklarından % 75 inden fazlası ise Körfez petrollerinden sağlanacaktır.

2020 itibariyle ABD'nin Körfez petrolüne giderek daha az gereksinim duyması beklenmektedir. Bu pay 1977 de % 10 iken 2020 de % 8 e gerileyecektir. Her ne kadar Avrupa'nın gereksinimi ABD'ye göre daha fazla olacaksa da, kaynak

çeşitliliği (Norveç ve İngiltere % 87), FSU ile Afrika (4 milyon-varil-gün) nedeniyle Körfez'in payının 2020 yılında hemen hemen 1977 düzeyinde (3.8 milyon-varil-gün) kalması beklenmektedir. (Ref 9) Bu hususun gerek ABD gerekse Avrupa'nın Körfez savunması konusunda veya bölgede oluşabilecek 5 nci madde dışı bölgesel krize müdahalede rol almaktaki istek/isteksizliğinde önemli bir etken olacağını düşünmek yerinde olur.

Bu senaryoya, Körfez petrolüne giderek artan düzeyde gerek duyacak Asya (Hindistan, Çin) ve Japonya ile Avustralya'nın bölgede enerji politikalarının yol açacağı güvenlik arayışlarının ABD ve Avrupa (AB) tarafından algılan şekli de dahil edilmelidir. Bu nedenle kanımızca yanıt bekleyen soru, Türkiye'nin de yer aldığı bir genişletilmiş Orta Doğu güvenlik krizinde ABD ve AB'liğinin, çokça sözü edilen ama kanımızca geçerliliği ve değeri tartışmalı stratejik öneme haiz petrol kaynaklarını korumak adına ne denli etkin rol almak isteyecekleridir. Kaldı ki, gerek NATO, gerekse AB 5 nci madde dışı kriz müdahalesine giden bir erk gösterirlerse, bunun Türkiye'nin bölgesel duyarlılıkları ile ne denli örtüşeceği de en az bu sorunun yanıtı kadar önem taşımaktadır.

AB'nin karar organları eğer NATO imkanlarını kısmen kullanarak böylesi bir müdahaleye karar verirlerse, karar sürecinde yer almayan bir Türkiye'nin alınan kararı uygulayıcı kuvvet yapısı içinde yer alması uygun olacak mıdır? Bundan daha duyarlı bir konu Türkiye'nin böylesi bir karara kerhen katılması durumunda ise, önereceği kuvvet AB jenerik imkan kabiliyetleri muracehesinde böylesi bir kuvvete bahse konu harekat açısından gerek olmadığı değerlendirmesiyle kapsam dışı tutulursa tutumunun ne olacağıdır. Veya, böylesi bir gelişmede, bir muharebe destek hizmeti ile yetinmek zorunda kalırsak ne yapılacağı yine önemli ve hazırlıklı olunması gereken olasılıklardır. Bu perspektifde, kendini BAB'de elde ettiği görece haklardan dışlamak olarak gördüğü Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (AGSP) AB aracılığıyla yürütülmesi girişimine Türkiye'nin (AB üyesi olmayan 6 NATO müttefiki ile birlikte) tepkisini yatıştırmak üzere AB'nin bu ihtiyaçları dikkatle değerlendirmeyi taahhüt ettiğini savunmak, ne yazıktır ki NATO Genel Sekreteri'ne düşmüştür. Robertson, özetle AB'nin özellikle bu 6 ülkenin karar verme süreci ve harekata ilişkin faaliyetlere katılımının düzenlenmesine büyük önem verdiğini vurgulamıştır. Bunların içi boş yatıştırma girişimleri mi yoksa iyi niyetli

inisiyatifler mi olduğunu önümüzdeki çok kısa bir süreçte gözlememiz mümkün olacaktır. Ancak, burada en belirgin husus, sağduyuyu öneren bu girişimin AB 'den değil ve fakat özellikle Türkiye açısından yıllardır içinde bulunduğu bir ittifakın kendinden başlatılmış olmasıdır. Türkiye'nin 50 yıllık geçmişinin, bir yeni üyelerin kazanımları ile aynı düzeye indirgenmesi düşündürücüdür .

Soğuk Savaş'ın bitimiyle Doğu Bloku ve komünist sistem çökmüş, kurumları da tasfiye edilmiştir. Bu çöküş Batı Bloku tarafından, her ne kadar kırk beş yıldır arzulanmaktaysa da, aslında Batı hazırlıksız yakalanmıştır. Günümüzde, Avrupa'da eski Doğu Bloku ülkelerinin de içinde yer alacağı bir sistem yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda askeri, siyasi ve ekonomik öğeler yeniden tanımlanmaya çalışılırken, bu unsurlara bağlı örgütler de Soğuk Savaş sonrası ortama uygun hale getirilmek istenmektedir.

Güvenlik alanında Avrupa'nın hayati çıkarlarının ne olduğunun tespiti üzerinde henüz bir mutabakata varılamamıştır. Uzmanlar özellikle Batı Avrupa'da, bugün için bölgeye yönelik ciddi anlamda askeri bir tehlikenin olmadığını, ancak gelecekte çok önemli sorunların Avrupa güvenliğini tehdit edebileceğini söylemektedirler. Bu bağlamda güvenlik kavramının tanımı sadece askeri öğelere dayanmaktan çıkmıştır. Uluslar arası terörizm, kitle imha silahları, uzun menzilli füzelerin yayılması, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, yoksulluk, çevre kirliliği, işsizlik, bölgesel çatışmalar, etnik temizlik, yabancı düşmanlığı, kökten dincilik ve ekonomik çöküntü gibi sınır tanımayan sorunlar genel güvenlik ve barış ortamını tehdit eder hale gelmiştir.

NATO, yeni rollerinden dolayı politik olarak sorunlarla karşılaşsa da, bu güçlükleri aşmak zorundadır. Avrupa-Atlantik bölgesinde en etkin tek politik-askeri değerleri birleştiren kuruluş olarak NATO, her şeyden önce kollektif savunmada etkinliğini korumalı ve aynı zamanda kollektif güvenliği desteklemek için seçilmiş operasyonları gerçekleştirebilmelidir.

Soğuk Savaş dönemindeki çift kutuplu statik dengenin dağılması ile ortaya çıkan jeopolitik boşluk alanlarını denetim altına almaksızın kalıcı bir uluslararası düzen oluşturabilmek mümkün değildir. Türkiye'nin Avrasya Ana kıtasında sahip

olduğu merkezi jeopolitik konum, Türkiye'yi küresel dengeler içinde özel bir konuma sahip kılmaktadır. Soğuk savaş sonrası dönemde ortaya çıkan sıcak çatışma riski yüksek jeopolitik boşluk alanlarına yönelik bir düzen arayışı Türkiye'nin ilgisi dışında değildir. Türkiye, güvenliğe ilişkin uluslararası taahhütlere ve silahsızlanma ile ilgili kararlara katılarak, dünya güvenliğinin tesis edilmesinde her türlü desteği sağlayacağını tüm dünyaya göstermiştir. Müteakip dönemde de, siyasi platformda bu tür oluşumlara açık bir politika izlemeye devam edeceği aşikardır.

Aynı şekilde yeni oluşan tek kutuplu yeni dünya düzeni sadece NATO için değil, Türkiye içinde tehdit algılamalarında aynı İttifak çerçevesinde olduğu gibi değişimlere yol açmıştır. Ülkelerdeki siyasi, ekonomik ve askeri değişiklikler belirsizliklere neden olmuş ve Türkiye için de yeni risk alanları ortaya çıkmıştır.

Tehdidin boyutunun değişmesi, NATO ülkeleri tarafından 5 nci Maddenin "NATO üyesi devletlerden birine yapılan bir saldırının İttifak'ın tüm üyelerine yapılmış sayılacağı" tartışılmasına yol açmıştır. Söz konusu madde, konumu itibarıyla Türkiye'nin en fazla gözettiği husus olup bu maddenin NATO ile ilgili tüm yazılımlar içinde yer alması yönünde her seviyede gayret gösterilmektedir. Türkiye-AB ilişkilerinde yaşanan bunalımlı dönem ve sürekli tırmanan gerilimler NATO'yu Türkiye'nin Batı dünyası ile olan ilişkilerinin en önemli stratejik aracı haline getirmiştir. Tarihi Germen ve Slav jeokültürel etki alanını dengelemek üzere Boşnak ve Arnavut unsurların geleceği ile ilgilenme zorunluluğu hisseden ve bunu NATO'nun bölge politikalarına yansıtan ABD ile, bölgeye doğrudan müdahil olma imkanı olmayan Türkiye'nin çıkar alanları arasında bir tür yakınlaşma doğmaktadır. AB üyesi ülkelerin Balkanlara yönelik politikalarındaki tutarsızlıklar bölgedeki bunalımların tırmanışında ABD-Türkiye ilişkilerinin öne çıkması sonucunu doğurabilir.

Türkiye-NATO ilişkilerinin en kritik yönü Türkiye'nin NATO'nun yeniden yapılanmasında alacağı rol ve bu rolün getireceği sorumluluklarla ilgilidir. Bu nedenle Türkiye AGSP konusunda kendisini tamamen dışlayacak bir yönelime şiddetle karşı çıkmıştır. Henüz AGSP ile ilgili kararlar kesinleşmese de, Türkiye AB'nin NATO imkanlarını kullanarak geliştireceği operasyonlarda karar mekanizmasında yerini alabilecektir. Soğuk Savaş sonrası dönem 11 Eylül 2001

tarihinde son bulmuştur. Şimdi, yeni ortaklıkların ve ittifakların gelişmekte olduğu yeni bir dönem başlamaktadır. Bu dönemin özelliklerinin, güçlüklerinin ve gerek konsept gerekse yapısal gelişmelerinin NATO ittifakına etkilerine hep birlikte şahit olunacağı değerlendirilmektedir. Bu yeni dönemde, aktörlerin ve faktörlerin soğuk savaş döneminden daha fazla olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Geçmişten ders alarak geleceğe yönelik projeksiyonlar sağlıklı bir şekilde yapılmalı ve ortak çıkarlar ile milli hedef ve politikalar uyumlu hale getirilmelidir. NATO'nun gelecekteki rolü kapsamında; NATO'nun dünyada tüm krizlere müdahale eden bir barış meleği (peace angle) veya dünya polisi (globocop) olmayacağı, ancak oluşacak krizlere tüm üye ülke menfaatleri çerçevesinde stratejik konsepte yer alan vazife ve görevler çerçevesinde alınacak oy birliği kararı ile müdahale edeceği kıymetlendirilmektedir. Bir NATO büyükelçisinin özetlediği gibi, "Dünya Ticaret Merkezi yıkıldığında, "bölge dışı" fikri de onunla beraber yıkılmıştır. Biz artık sadece coğrafi tehditlere bakamayız. Aynı zamanda fonksiyonel tehditlere de bakmamız gerekir" sözleri NATO'nun yeni stratejisidir.

Yeni dünya düzeninde, değişen şartlara göre geliştirilen yeni NATO stratejisi, Avrupa'nın yeni politik oluşumu ve askeri yapısını ortaya koyan; azalan tehdit, karşılıklı güven, diyalog ortamı, açıklık, demokratikleşme ve ekonomik ve politik işbirliği unsurlarına dayanmaktadır. Bu güven ortamı içinde, NATO'nun yeni stratejisi üye ülkelerin güvenliğini ve bölgesel bütünlüğünü sağlamaya devam ederken, savunma harcamalarını da mümkün olduğunca düşürmeye yöneliktir.

NATO, "Barış için Ortaklık" projesi ile Avrupa'da politik ve askeri işbirliğini geliştirmeye ve yaymaya, istikrarı artırmaya, barışa karşı olan tehditleri ortadan kaldırmaya ve ittifakı perçinleyen demokratik prensiplere bağlılık ve uygulamada işbirliği ruhunu yücelterek güçlü ilişkiler kurmaya çalışmaktadır. NATO'nun genişleme sürecinde ABD ve diğer Batılı Devletlerin MacKinder'in 'Hayat Alanı' ve Spykman'in 'Kenar Kuşak' kuramlarına uygun hareket ettikleri gözlemlenmektedir. Bu eğilim, güneyde Romanya ve Bulgaristan'ın NATO'ya üyeliklerine destek bulunmasında kolaylık sağlamaktadır.

Soğuk Savaşın bitişinden sonra, oluşan yeni dünya konjektüründe Türkiye, bölgesel bir süper devlet olmak için ciddi bir fırsat yakalamıştı. Fakat SSCB'nin

dağılması sonucu bağımsızlıklarını kazanan Türki Cumhuriyetler ile istenen bütünleşme ve hatta stratejik ortaklık gerçekleştirilemedi.

Bu durum her ne kadar uluslar arası konjektürün etkileri sonucu oluşmuşsa da, bir okadar da Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'daki bazı hatalı politikalarının da bir sonucudur.

Türkiye'nin üç kıta arasında irtibat sağlayan bir merkez konumunda olması,ulaşım yollarını bu beyanda Rusya Federasyonu ile diğer Karadeniz ülkelerinin Akdenizle irtibatını yegane deniz yolu olan boğazları kontrol etmesi Kafkasya Orta Asya ve Ortadoğu doğal kaynaklarına coğrafi yakınlığı, çatışan dolaylı tarzda taraf olma tehlikesini artırmakta ve Türkiye'ye yönelik potansiyel bir risk yaratmaktadır. NATO'nun genişlemesi politikasına karşı halen dünyanın en büyük kitle imha silahları ve füze sistemlerine sahip Rusya'nın bilinen politikası karşısında, İttifakın Güney Kanadında tehdit algılamasının potansiyel varlığını muhafaza etmesine neden olmuştur. Ayrıca, İran-Irak-Suriye ile sınır ülkesi olan Türkiye'nin toprakları bu ülkelerin kitle imha silahları ve balistik füzelerinin menzilleri dahilinde olup, NATO ittifakının güvenlik stratejileri ve ulusal güvenlik stratejileri açısından bu tehlikeli yayılma trendi Ortadoğu'nun güvenlik ve politik dinamiklerinden kaynaklanan nedenlerden dolayı 21 nci yüzyılda potansiyel varlığını giderek arttırma eğilimini muhafaza etmektedir.[480]

İki Blok arasındaki çekişmenin yerini işbirliğine bırakması ve özellikle ikinci körfez harbi öncesi yaşananlar ve Amerika'nın Irak'ı işgal etmesinden sonra Türkiye soğuk savaş süresince ABD açısından koruduğu vazgeçilmez müttefik sıfatını büyük ölçüde kaybetmiştir. Artık ABD'nin gözünde Türkiye'nin yeri sorgulanmaya başlanmıştır.

11 Eylül saldırılarının ardından, ABD'nin Irak'ı işgal etme ve Irak'ta yeniden yapılanma sürecine kadar, BM ve NATO'yu kendi menfaatlerine uygun kullanma

[480] Caşın Mesut Hakkı, "Soğuk Savaş Sırasında Türkiye'nin Değişen Ulusal Güvenlik Vizyonu Kapsamında Üniversite Ve Silahlı Kuvvetlerin Yeni Ar-Ge Stratejileri" 21'nci Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası Ve Stratejisi" Konulu Sempozyum, İstanbul 7-8 Aralık 1999

girişimleri ve dünyanın bu örgütlere rağmen sergilediği kararlı güç gösterisi, bu örgütlerin varlık sebebini tekrar gözden geçirmesine sebep olmuştur.

Türkiye içinde İkinci Dünya savaşından beri içinde yer aldığı NATO ittifakını ciddi bir şekilde sorgulamanın bir şekilde zamanı gelmiştir.

Kuruluşundan bu yana bir savunma paktı olarak örgütlenen NATO devamlı suretle değişen dünya konjektürü uyum sağlayabilmesi maksadıyla stratejik konseptini yenilemiştir. NATO'nun nizhi stratejisi terörle mücadele olarak şekillenmiştir. İlginç bir şekilde ABD'nin 11 Eylül saldırılarıyla beraber stratejisi bu yönde oluşmuştur. Zaten hiçbir dönemde ABD'nin menfaatleri NATO'nun stratejisiyle gelişmemiş, bilakis NATO stratejileri ABD çıkarlarını güçlendirecek ve kollayacak şekilde oluşturulmuştur. bununla ilgili olarak De Gaulle 'ün NATO tanımını hatırlayınız: "Atlantik ittifakına dayatılmış , Batı Avrupa'nın ABD'ye askeri ve siyasal bakımdan şu yada bu şekilde bağımlı olmasını sağlayan bir örgüt".

Hayati çıkarın genel kabul gören bir tanımlamasına yaklaşan Amerikan Politikası, Atlantik Bölgesindeki müttefiklere karşı uyguladığı politikadır. Her ne kadar Kuzey Atlantik Antlaşması örgütü genellikle bir ittifak olarak değil Wilsoncu terimlerle ortak güvenliğin bir aracı olarak açıklanıyorsa da , gerçekte NATO , Amerika'nın moral jeopolitik hedeflerini en çok uyumlaştıran bir kurumu temsil etmektedir. NATO, Avrupa'da Sovyet hegemonyasına engel olmak amacıyla kurulduğundan , ne tür bir gerekçe gösterilirse gösterilsin, Avrupa ve Asya'daki kuvvet merkezlerinin düşman bir ülkenin egemenliği altına girmesini önlemeye hizmet etmiştir.[481]

Amerika , bugün, yerleşmiş çıkarların savunulması uğruna dünya çapında bir karşı devrimci harekatın önderidir; Amerika'nın bugünkü durumu Roma'nınkine benziyor.Roma da kendi yönetimi altına giren yabancı topluluklarda yoksullara karşı devamlı olarak zenginleri destekledi; ve bugüne dek yoksullar her zaman ve her yerde , zenginlerden daha kalabalık olduğundan, Roma'nın siyaseti eşitsizlik,

[481] Kissinger Henry, Diplomasi, s.779

adaletsizlik ve en kalabalık olanlar için en az mutluluk siyasetiydi.Amerika da Roma'nın rolünü isteyerek benimsemiştir.[482]

ABD'nin Irak'ı işgal süreci özellikle NATO üyesi Fransa ve Almanya'nın karşı çıkmasına rağmen gerçekleştirilmiştir.

AB içerisinde liderliğe soyunan bu iki ülkenin NATO haricinde bir de AGSK alternatifi varken, mevcut pozisyonda Türkiye'nin elle tutulur bir alternatifi olmadığı gözükmektedir. Özellikle Türkiye' nin de içinde bulunduğu kritik bölgede, yani Balkanlar, Kafkaslar ve Orta doğuda çıkar çatışmaları en yoğun şekilde sürmektedir. NATO içinde düne kadar pasif kalan Türkiye, bugün adeta problemleri ile baş başa kalmıştır.Üstelik dünkü dostları tarafından ya terk edilmekte yada kendi jeopolitik çıkarları doğrultusunda kullanılmak istenmektedir.

Türkiye'nin NATO içinde yer alması her ne kadar kendisine bazı avantajlar sağlasa da, bunun yanında bölgesine yabancılaşma İslam dünyasından kopma ve bölgede cereyan eden olaylar üzerinde etkisini zayıflatma gibi konularda dezavantaj da getirmiştir. Oysa Türkiye, NATO ve AB içinde yer. alsa bile son tahlilde bir bölge ülkesidir, İslam dünyası ile çok yakın ilişkiler içinde olmak zorundadır ve hatta gelecekte asıl bölgesel güç rolünü bu bölgede oynamak durumundadır.

Sovyet sisteminin dağılmasından sonra "fonksiyonsuz" kalan NATO'ya "yeni bir fonksiyon" arayanların günün birinde "yeni bir düşman tanımı " yapmışlardır. Böyle bir gelişmenin ilk işaretleri 1990'ların ortalarında verilmişti. 10 haziran 1990'da The Sunday Times gazetesinde şöyle bir değerlendirme yapılmıştı.:" Batı ilk önce tehlikeyi değerlendirmek ve ona göre bu tehlikeyi bertaraf etmek için (yeni) stratejiler çizmelidir. Örneğin, NATO kuvvetleri, Avrupa dışında Batı'nın çıkarlarını korumak için kullanılmaya hazırlanmalıdır. Margaret Thatcher İskoçya'da ki NATO Bakanlar Kurulu toplantısında söylediği gibi. NATO'nun askeri gücünün , ileride NATO'nun Avrupa sahasının dışına müdahale etmesi kaçınılmaz olacaktır. Çünkü bazı İslam ülkeleri çok geçmeden nükleer silahlara ve onları istedikleri hedeflere atma imkanına sahip olacaklardır.

---

[482] Toynbee Arnold J., America And The World Revolution, Oxford University Press, London 1963

NATO'nun "alan dışı müdahale" kararı resmen Haziran 1992'de Londra'da yapılan NATO toplantısından sonra zamanın İngiliz Başbakanı Margaret Thatcher komünizmin çökmesinden sonra NATO için İslam'ın bir tehdit olarak algılanmaya başladığını ilk defa ve resmi bir ağızla dile getirdi.: NATO'nun başka kaynaklarda güvenliğimize yönelik olası tehditleri daha fazla önemsemesi gerekmez mi? Güvenliğimize yönelik tehditlerin Atlantik'in ortasındaki hayali bir çizgide duracağının hiçbir garantisi yoktur. Bazılarımızın petrol kaynaklarının sürekliliğini sağlamak için Körfeze gitmelerinin gerekmesinin üzerinden çok zaman geçmemiştir. Önümüzdeki yüzyılda yine büyük bir oranda Ortadoğu petrollerine bağımlı olacağız. Ortadoğu gibi bölgelerde gelişmiş silahların ve askeri teknolojinin yaygınlaşmasıyla, NATO karşısındaki olası tehditler , Avrupa dışından kaynaklanabilir. Bu manzara karşısında, NATO ülkelerinin daha esnek ve daha hareketli güçlerle çok işlevli roller üstlenebilme kapasitelerine korumaları yerinde olacaktır.[483] O toplantıyla anlaşılmıştı ki, Batı geleneksel tutumunu sürdürüp kendisine bir düşman bulmak zorunda kalmıştı ve bu yeni düşman da İslam'dan başkası değildi. Grekler'den bu yana Batı, meşruiyet çevresini " dış düşman" tanımına göre yapmaktadır. Batı , tarihsel olarak "düşmansız " varolamaz . batı için varoluşun mümkün olan tek yolu, "düşman"olarak tanımladığı "öteki"ni ya asimile etmek ya arındırmaya tabi tutmak veya yok edip imha etmekten geçer. 1990'lardan sonra NATO'ya yeni bir fonksiyon arayışına çıkanlar; bu geleneksel reflekslerini harekete geçirerek yeni bir düşman bulmuşlardır.

Bu konseptten hareketle NATO'nun üst düzey yetkilileri bu yeni düşmana karşı uzun vadeli bir strateji çizmek üzere Akdeniz ve Kuzey Afrika 'da Fas, Tunus, Moritanya, Mısır ve İsrail'li yetkililerle çok yönlü görüşmeler yaptılar. Duruma göre bu ülkelerin sayısı yedi veya sekize çıkabilecekti. Doğal olarak NATO'nun bu politikası büyük tepkilere yol açtı. İlk tepkiler hem İslam dünyasından hem de bazı NATO ülkelerinden gelmekte gecikmedi. Ancak kısa zamanda anlaşıldı ki, batıdan gelen tepkiler alınmış kararın özüyle ilgili olmaktan çok, kararın zamansız ve üslubunun iyi ayarlanamadığı açıklamasına yönelikti. Kimi çevrelerin tepkisi ise, islam dünyasındaki İslami hareketlerin durdurulmasıyla ilgili değil, ancak izlenecek stratejiyle ilgili oldu. Şöyle ki: İslam'ın bir şekilde kontrol altına alınması konusunda hem fikir olan bu çevrelere göre, yapılması gereken, Cezayir'de olduğu gibi

[483] Thatcher Margareth, Demir Lady'nin Anıları, Sabah Kitapları, İstanbul 1994, s.530

İslamcıların üstüne şiddet ve baskı ile giderilmesi ise de bu durum, İslami hareketleri daha çok güçlendirmek ve geniş bir tabana yaymaktan başka bir sonuç vermemektedir. Eğer NATO, Fransa 'nın Cezayir'de izlediği stratejinin bir benzerini izleyip de Müslümanları şiddet ve baskı ile sindirme yoluna gidecek olursa iki önemli sonucun ortaya çıkması muhtemeldir:

- Bugün "ılımlı ve yumuşak bir değişimden yana" olan İslami cemaatler giderek radikalleşecek ve zaten potansiyel olarak radikal olan gruplar daha yoğun ve geniş kapsamlı terör eylemlerine yöneleceklerdir.
- Batı İttifakı'ndan gelecek şiddet ve stratejisinin beklenen bir başka sonucu , İslam ve Hıristyan dünya arasında bir din savaşına yol açmasının kuvvetle muhtemel olmasıdır.

Asıl amaç Batı'nın siyasi ve askeri nüfuz sahasını İslam dünyasının en kritik bölgelerini de içine alacak şekilde genişletmektedir.

ABD eski Başkanı Carter başdanışmanı Brzezinski'nin "Avrupa için Yeni Bir Plan" başlığı altında kaleme aldığı raporda, Avrupa Birliği'nin resmi sınırlarının aynı zamanda ekonomik sınırlarını oluşturduğuna, siyasi çıkar alanlarının bu yönde savunma anlayışından ayrı düşünülemeyeceğine dikkat çektikten sonra, meselenin artık NATO'nun genişleyip genişlemeyeceği meselesi değil "ne zaman ve nasıl gelişeceği " olduğunu belirtmektedir. Öncelikle şu hususun altını çizmekte yarar var: NATO geri planda karar mekanizmalarını yönlendiren güçlü bir siyasi iradeye sahip olmakla beraber sonuçta "askeri" bir ittifaktır ve eğer yeni dönemde, yani Sovyet sisteminin çökmesinden sonra "alan dışı" yeni roller ve stratejiler belirlemek istiyorsa, nüfuz sahasını genişletmek istediği alanlarda varlığını askeri olarak gösterecektir. Bir başka ifadeyle NATO Fas, Tunus, Moritanya, Mısır ve İsrail'de askeri güç bulundurmak istemektedir.

Türkiye 1989'a kadar Sovyetler'e karşı Batı'nın güvenliğini korumuş büyük bir özveri ve sadakatle İttifak'ın güney kanadı rolünü oynamıştı. Ancak Sovyet sisteminin çökmesinden ve Varşova Paktı'nın dağılmasından sonra Türkiye'nin Batı ittifakı içindeki rolünün azaldığı ya da bittiği yolunda yaygın görüşler ortaya çıktı.

Çok sayıda Batılı, artık Avrupa'nın Türkiye'nin askeri gücüne ihtiyacı kalmadığını açıkça dile getirmekten çekinmiyordu. Bu yeni durumda Batı' nın yeni düşman tanımından sonra Türkiye birden bire önem kazandı, üstelik Müslüman kimliğiyle öne çıktı. Peki eskiden İttifak'ın güney kanadını oluşturan Türkiye Avrupa'yı muhtemel bir Sovyet tehdidine karşı korurken bu gün aynı Batı'yı kime karşı koruyacaktır? Açık ki, yeni durumda NATO'nun Türkiye'den İslam Dünyasına İslam dünyasındaki İslami taleplere ve hareketlere karşı"Bir kalkan" rolünü üstlenmeyi kabul etmesini talep etmektedir. Batı, bu "yeni konumu"nda Türkiye'ye öneminin eskisi kadar ve hatta daha fazla artacağı yolunda telkinlerde bulunuyor. Elbette bu konuda Türkiye açısından çok önemli zorluklar var ve bu zorluklar kara mevkiindeki yetkilileri düşündürmektedir. Çünkü Türkiye'ye verilmek istenen söz konusu yeni rol veya konum, onu sadece yüzyıllardır.bir arada yaşadığı insanlarla karşı karşıya getirmekle kalmıyor, daha trajik olanı kendi kendisiyle de karşı karşıya getirmiş oluyor.

Türkiye, Batı ile organik ilişkiler içindedir. Ancak ana gövdesi, coğrafi devamlılığı , kültürel algısı, tarihsel geçmişi ve halkının dünya görüşüyle İslam dünyasının bir parçasıdır. İslam dünyasında temel sorun katılım ve halkın karar mekanizmaları üzerinde etkili olmasından başka bir şey değildir. Ancak açık ve yeterli ifade ve temsil kanallarının olmadığı durumlarda, yükselen her toplumsal sivil talebi "fundamentalizm" olarak değerlendirilmek ve hemen mukabil şiddet yöntemlerine başvurmak bu dünyayı içinden çıkılamaz patalojik bir duruma sokar. NATO gerçekten böyle bir stratejinin izlerse ne olur? Mesela yukarıda sözü edilen iki ihtimalden biri veya her ikisi hayatiyet bulur mu? Bir başka deyişle yumuşak değişimden yana olan gruplar sertleşir, öteden beri sert olanlar ya da süreç içinde sertleşenler silaha sarılır ve sonunda bu, dünya ölçeğinde bir İslam – Hıristiyan savaşına dönüşür mü?

Sonuç itibariyle Türkiye'nin NATO tecrübesinden çıkan sonuçlar bakımından altına çizmemiz mümkün olan birkaç ana nokta var:

- Türkiye'nin NATO'ya üye olması kendi yararına olduğu kadar Batı'nın da yararına olmuştur; hatta Batı'nın bundan daha çok yarar elde ettiğini söylemek mümkün . çünkü Türkiye aldığından çok veren bir ülke konumundadır.

- Türkiye kendi çıkarlarını gözeten tutumlar içinde olması gerektiği gibi, bir parçası olduğu bölge ülkelerinin de çıkarlarını korumak durumundadır. Bazen yanlış bir rol oynamaya itilebilir.

- Türkiye, karşılıklı bağımlılık ve işbirliğinin her zamankinden çok geliştiği ve arttığı bir dünyada diğer bütün ülkelerden farklı olarak çok daha hassas ve konsepti iyi ayarlanmış bir rol oynamak durumundadır. Çünkü bu ülkenin jeo-stratejik konumu, jeo-politik ve jeo-kültürel tutumlarını belirleyen önemli bir faktördür.

Türkiye NATO da Batı' nın askeri bir üyesiydi. Avrupa Birliği içinde tam üye olması halinde Avrupa ile sosyal ve siyasi ve iktisadi bir entegrasyon içinde yer alacaktır. Bu açıdan NATO ile AB üyeliği arasında çok önemli farklar var. NATO tecrübesi AB'de izlenecek yol haritasının belirlenmesi bakımından büyük bir önem taşımaktadır.

Türkiye , İslam dinini laik devlet yapısı , çoğulcu demokrasi ve piyasa ekonomisiyle bağdaştıran bir sistemin dünyadaki yegane temsilcisi olarak hem İslam dünyası olarak hem de Türk alemi için bir model oluşturma imkanına sahip dünyadaki yegane ülke, böyle başka bir ülke yok. Ama , bunu yapabilmesi için , tartışılmaz biçimde bu modelinin kabul edilmesi için Türkiye'nin 3 alanda adım atması lazım. Bir tanesi demokratikleşme alanında; ikincisi, iç barışı sağlama alanında; üçüncüsü ise,ekonomisini düzlüğe çıkarma hususunda. Bu alanlarda Türkiye gerekli adımları atarsa-atabilir, atması lazım- Müslüman , demokratik, sanayi toplumunun dünyadaki yegane temsilcisi olarak hem Batı'da hem de Doğu'da çok özel bir konuma sahip olacak, bu Türkiye'nin ağırlığını arttıracak. Bunları geliştiren bir Türkiye , aynı zamanda AB'nin kapılarını da açacaktır..

NATO Anlaşmasının 5.maddesine göre "Anlaşmaya katılan ülkeler, üye ülkelerden biri veya birkaçına yapılacak saldırıyı,bütün üye ülkelere yapılmış olarak kabul ederler. "5. madde bunu öngörür ama, Bernard Rogers'a bakılırsa, böyle bir saldırının vuku bulması halinde NATO ülkelerinde iktidarda olan partilerin durumuna göre bu maddenin işlerlik kazanıp kazanamayacağı her zaman şüpheliydi. Rogers aynen şöyle demiştir: "Sovyetler , Doğu Anadolu'da eskiden girmiş oldukları

bölgeyi geri almak isterler ve buraya girerlerse, bazı NATO müttefikleri, örneğin Kuzey Avrupa ülkeleri , Türkiye'nin savunmasına koşarlar mı, bilmiyorum[484]

NATO içinde yer aldığından beri genelde hep fedakarlık yapan taraf olan Türkiye bu fedakarlıklarının karşılığını NATO lideri olan ABD'den İkinci Körfez Harbi sırasında Barzani ve Talabani ile birlikte bile aynı kefeye konmamakla ve diğer NATO ülkelerinde de ittifakın 4 ncü ve 5 nci maddesi kapsamında istediği desteği bulamamakla, almıştır. Eğer gerçekten muhtemel bir Sovyet saldırısı ya da başka bir saldırı karşısında Türkiye, NATO ülkelerinin yardımını almayacaksa, NATO üyesi ülkelerin askerleri gelip Türkiye'nin savunmasına fiilen katılmayacaksa , bu en yetkili ağızların ifade ettiği gibi daima istifhamlara yol açmışsa ve hatta Küba bunalımında gözlendiği üzere Amerika da Türkiye'yi feda edebilecekse, bu durumda ortada son derece ciddi bir sorun var demektir. Üstelik bu sıradan bir sorun değil, Türkiye'nin güvenliğini topyekün varlığını ve geleceğini yakından ilgilendiren ciddi ve hayati bir sorundur. Türkiye geçmişte biraz da o günün konjoktürünün önüne koyduğu imkanlar çerçevesinde savunmasını NATO ile ilişkilendirdi. Ancak NATO ile yaşanan somut tecrübe şunu gösterdi ki Türkiye NATO'ya aldığından daha çok verdi.

Almanya'ya yaptığı ziyaret sırasında Cumhurbaşkanı Kenan Evren' in yapacağı konuşma çok ilginçtir: "Türkiye, NATO'da Avrupa'nın savunmasında büyük yükümlülükler alırken, ekonomik ve sosyal alanlarda Avrupa dışında bırakılamaz. Böyle olursa Türkiye NATO'daki yerini yeniden gözden geçirmek, İslam aleminde kendisine bir yer bulmak zorunda kalabilir."[485] İşin asıl ilginç tarafı şu ki, AB Türkiye'nin önüne Kıbrıs, Ege Meselesi gibi konularının da içine yer aldığı yer aldığı Katılım Ortaklığı Belgesi'ni (KOB) koyarken, 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'de "dünyanın sadece Avrupa'dan ibaret olmadığını, İslam alemin içinde kendine ait bir yer bulabileceğini" söylemişti. Eski NATO Başkomutanı Bernard Rogers'n muhtemel bir savaş sırasında NATO'nun Türkiye için savaşa girip girmeyeceğinden emin olmadığını açıklaması 1956 Süveyş bunalımında Sovyetler'in Boğazları kullanırken Türkiye'nin meseleyi NATO'ya götürüp önlem alınmasını talep etmesi karşısında Hollandalıların "Size ancak hastahane göndeririz " demesi

[484] Hürriyet, 25.10.1987
[485] Milliyet, 13 Kasım 1988

Türkiye-NATO ilişkilerinin ne kadar sağlıklı bir çerçevede geliştiğini bir kere daha gündeme getirmiş ve tartışmaya açılmasını gerekli kılmıştır

Türkiye elbette çok sayıda ittifaklar, entegrasyonlar içinde yer alabilir. Ancak tarihi, kültürü ve toplumsal yapısı ile Türkiye'de yaşayan halkın dünya görüşü, geleceğe ilişkin düşünce ve idealleri NATO'da yer alan ülkelerden temelli farklılığı olan bir ülkedir. Bu farklılıklar, her türlü siyasi ve askeri mülahazanın da üzerinde olacak kadar önemlidir ve üstelik askeri, iktisadi ve siyasi ittifaklar ve işbirliğine rağmen ortadan kalkacak nitelikte de değildir. Bu gerçek- Türkiye NATO üyesi olsa ve üye olmaya devam etse bile- her durumda kendini sadece tek bir kuruluşa endeksleyeceğini gösterir. Aynı şey Türkiye 'nin AB üyeliği içinde söz konusudur.

ABD ve NATO'nun diğer ülkeleri özellikle Kıbrıs konusunda ve Türkiye'nin diğer hayati menfaatleri söz konusu olduğunda anlaşılmaz bir şekilde aleyhte tutum takınmıştır. Yepyeni bir dönemin eşiğine geldiğimiz bu günde Türkiye'nin dış politika ve güvenlik pozisyonlarında ciddi bir anlayış değişikliği yapmasının gerektiği ortaya çıkmıştır. Dünyada gittikçe artan enerji ihtiyacı 1973 ve 1979 yıllarında baş gösteren petrol krizleri, ABD'nin dünyadaki petrol kaynaklarını sahip ülkeler ilgisinin artmasına yol açmış ve örneğinde olduğu gibi yeni stratejinin istikrarında bu ilgiyi işgale çevirmiştir.

ABD'nin bu tavrı kusursuz iyi analiz edilmesi gereken bir durumdur. Bir zamanlar kuşatma politikasıyla kontrol altında tutmaya çalıştığı SSCB'nin dağılmasıyla, Rusya ile dünya konjektüründe büyük bir yakınlaşma başlatan ABD, yine bir kuşatma politkasını takip ettiğini Irak'ı işgaliyle göstermiştir. Özellikle işgal öncesinde hem de Devlet Başkanları nezdinde sarfedilen sözler, Huntington'un medeniyetler çatışması tezinin ABD'li siyasi elitler ve stratejiyi üretim kurumları tarafından geniş kabul gördüğü gerçeğini dünyaya bir kez daha hatırlatmıştır.

ABD, düşmanını boğmak için bu kez kendisine Ortodoks-Slav medeniyetinin temsilcisi olan eski düşmanı Rusya'yı stratejik partner olarak seçmiş gözükmektedir. Aynı Rusya'nın Bosna Harekatı sırasında Sırbistan'a verdiği desteğin yanı sıra Ortodoks dininin paydasına NATO üyesi Yunanistan'ı da dahil ederek Yunanistan'ın NATO hava harekatında üslerin kullanılmasına müsaade etmemesi NATO ittifakını

olumsuz etkileyen ciddi bir görüş ayrılığına yol açmıştır. Bütün bu gelişmeler Huntington'ın medeniyetler çarpışması tezine doğru bir gidiş sergilemesi dünya barışını büyük bir tehlikeye atmaktadır.

Medeniyetlerin çatışmaya doğru gittiğini belirten Samuel Huntington , 1900 yılında batı medeniyeti dünyanın %40'ını kontrol ederken, 1993 yılında %24'ünü kontrol etmekte ve giderekte düşmeye devam edeceğini iddia etmektedir. Oysa öte yandan İslam medeniyetinin kontrol ettiği alan ise, 1900 yılında %7 iken 1993'te %21'e yükseliyor. Giderekte yükseleceğini belirtiyor. Yine aynı durum Ortodokslar içinde söz konusu zira Ortodokslar 1900 yılında Dünyanın %17 sine hakimken 1993'te %14'e düşüyor giderekte en fazla düşüşün Ortodokslarda olacağı vurgulanıyor. Böylece Huntington Başta Ortodoks olmak üzere Hıristiyan dünyayı ikaz ediyor. Türkiye ve Türk dünyasının Ortodoks Dünya ile de yakınlığı ve içiçeliği düşünülürse mesajın maksadı ve tesiri anlaşılır.[486]

Böylece ABD ile AB arasında nereye varacağı belli olmayan gizli savaş ve Hıristiyan ve Ortodoks dünyasının Türkiye'ye karşı hasmene tavırları tabi başta Yunanistan olmak üzere, Türkiye'nin AB'ye girişini elbette olumsuz etkilemektedir.Esasen dahil olmak istediği 1963 yılından bu yana girdi girecek diye gün sayan fakat Almanya ve Yunanistan'ın AB'den dışlanan Türkiye'nin bir adım sonrasında yine çeşitli entrikalarla NATO'dan da dışlanacağı endişesi mevcuttur.

Daha önceki bölümlerde, Türkiye'nin NATO içinde güçlü bir şekilde yer almasını ve kısa sürede AB'ye de girerek dünya konjektürünün oluşturabileceği güvenlik boşluğunda alternatifsiz kalmaması gerektiğini vurgulamıştık.

Mevcut hakim düşünceye göre ABD'nin Orta Doğu'ya düzenleme sürecinde Türkiye demokratik karakteriyle bölgesel iş birliği yapacağı bir NATO müttefiki olarak beklemektedir. Eğer Türkiye, ABD'nin politikalarına uyumlu bir politika izlerse ABD'nin bölge içinde çizdiği planda kendine yer bulabilir.

---

[486] Aksu Ömer Alparslan, "21'nci Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası Ve Stratejisi" Konulu Sempozyum, İstanbul 7-8 Aralık 1999

Bu düşünceyi savunanların göz ardı etmemesi gereken nokta, ABD'nin NATO üzerinden son dönemde Rusya ile sergilediği yakınlaşmadır. Rusya'nın da belli bir süre içinde NATO'ya girmesi demek ABD'nin, Orta Asya, Orta Doğu ve Kafkasya'daki çıkarları için Türkiye'ye ihtiyacı kalmaması demektir. NATO içerisinde kalması durumunda böyle bir senaryo karşısında Türkiye'nin, bölgesinde, ABD – Rusya ekseninin dayattığı politikalar karşısında direnmesi çok güçtür. Zaten ABD'nin de böyle bir süre içerisinde NATO ittifakında Türkiye'ye ihtiyacı kalmayacaktır.

Rusya açısından da, Türkiye'nin özellikle Türki Cumhuriyetlerle işbirliği yaparak gerçek bir hayat sahasına ve bir Türk birliğine ulaşmasının engellenmesi için böyle bir ortaklık .çıkarlarına uygundur. Bu gün Türkiye Avrasya'da batısında AB, doğusunda Japonya, Çin, Rusya ve Hindistan, öte yandan Avrasya dışından tek başına dünyayı kontrol etmeye çalışan ABD güçlü devletlerle süren ,küresel üstünlük mücadelesinin tam ortasında bulunmaktadır. İçerisinde bulunduğu coğrafya ve jeopolitik konum nedeniyle Türkiye'de AB'nin maruz kaldığı tehdidin aynısı ve *hatta fazlasına maruz bulunmaktadır. Batı güvenlik sistemi içerisinde kaldığı sürece* bu tehditlerin bir kısmını önleme imkanını elde etmesine rağmen, NATO dışında kaldığında ayrıca AB'nin tehdidine de maruz kalmaktadır. Türkiye aynı zamanda AB içerisinde oluşturulmaya çalışılan Avrupa Güvenlik Savunma Politikası oluşumu dışında kaldığında Batıdan gelebilecek tehditlere de açık duruma gelebilmektedir.

Türkiye, Balkanlar ve Kıbrıs'ta AB ile, Kafkaslarda Rusya ve ABD ile, Orta Asya'da Çin ile, Ortadoğu'da ise ABD ve AB ile doğrudan mücadele etmek konumunda kalabilecektir. Halen Kafkaslar'da Rus tehdidine maruz bulunmaktadır.

Türkiye, 1990 yılından sonra oluşan bu yeni sürece hazırlıksız yakalanmıştır. Zembereğinden boşanırcasına birden patlayan çatışmalar, Türkiye nin içinde ve yakın çevresinde başlamıştır. Balkanlar, Kafkaslar ve Orta doğu da baş gösteren çatışmalar, Türkiye'yi bir girdabın içerisine çekmiştir. Böylece bu bölgede Türkiye'yi içine alacak yeni güvenlik girişimleri ancak ABD ile stratejik ortaklığı ve AB ile de birlikteliği zorunlu kılan bir durum ortaya çıkarmıştır. Zira "Türkiye'nin stratejik öneminin Avrupalıdan çok Ortadoğulu ölçülerle teyidi, Türkiye'nin Ankara ve batıda kabul edilen görüntüsünü tehdit etmektedir " ve yine "Türkiye'yi içine alan

yeni güvenlik girişimleri ,mümkün olduğu kadar çok taraflı şekilde ,NATO veya münferit Avrupalı müttefikler ile birlikte ele alınmalıdır" "Amerika ile bir ittifak bir ülkenin güvenliğini muhafaza edebilir ancak bu,modernize ve demokrasi açısından bir teme oluşturmaya yetmeyebilir.Bu sebeple Avrupa'lı gibi davrandığınız sürece Avrupa da olabilirsiniz" Şeklindeki Amerikan görüşleri bunu açıkça teyit etmektedir.[487]

Dünyada en hızlı değişimlerin Avrupa kıtasında,NATO'da ve Rusya'da yer aldığı gözlenmektedir. Ortaya, daha büyük bir entegrasyon ve işbirliğine giden bir Avrupa çıkmaktadır. 20 nci içinde iki dünya savaşına ve arkadan soğuk savaşa sahne olan Avrupa'da, 1997 yılında imzalanan NATO-Rusya kurucu Senedi ile soğuk savaş dönemi tamamen ve gerçekten kapanmış ,nükleer gerginlik azalmış, Yalta Konferansı ile Sovyetlere Avrupa'da tanınan nüfuz sahası tarihe karışımı, bugünkü Rusya'nın Avrupa'dan tamamen kendi sınırları içine çekilme süreci tamamlanmış ve ideoloji çatışmaları geride kalmıştır. Bu gelişmelerin oluşturduğu ortamdan istifade, Rusya'nın Avrupa'dan çekilmesinin oluşturduğu boşluğun NATO ve AB'nin doğuya doğru genişlemesi ile doldurulması realpolitik süreci başlamıştır. Gerek Rusya'nın Avrupa'dan çekilmesi, gerekse bunun yarattığı boşluğun doldurulması için başlatılan NATO genişleme süreci, diğer taraftan AB'nin derinliğine ve genişliğine birleşip büyümesi süreci, ayrıca Avrupa'da kurulmakta olan yeni güvenlik mimarisi gerçekten tarihte bir dönüm noktası oluşturulacak derecede önemli ve cesaretle alınmış kararlar olup, bunun sonunda 21 nci yüzyılın başlarında tarihte ilk defa olarak demokratik, istikrarlı, barış, içerisinde yaşayan bölünmemiş bir Avrupa hedeflenmektedir. Avrupa'daki entegrasyon hareketinin, hürriyetinin sınırlarının ulaşabildiği yerlere kadar götürülmeye çalışılacağı anlaşılmaktadır.[488]

Bu durumda Türkiye'nin önündeki en mantıklı alternatif AB'ne dahil olmak gibi gözükmektedir. AB, 21 nci yüzyıldaki çok kutuplu oluşumların en güçlülerinden biri olarak tasarlanmıştır. Fakat, kuruluşun eski Roma İmparatorluğu'nu anımsatan bir oluşuma benzemesi, tarihte, Kızılelması Roma olan bir devleti içine alarak sindirmesi onlar açısından zor gözükmektedir. Bizim açımızdan zor olan ise, AB'ye

[487] Aksu Ömer Alparslan, "21'nci Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası Ve Stratejisi" Konulu Sempozyum, İstanbul 7-8 Aralık 1999

[488] Çakar Nezihi, "21'nci Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası Ve Stratejisi" Konulu Sempozyum, İstanbul 7-8 Aralık 1999

dahil olacağımız süreçte iyileştirme şartı konan demokratikleşme ve savunma konularında, milli devlet oluşumuzu etkileyecek hassasiyetlerin çokluğu ve provakatifliğidir. Bu nedenle her ne kadar AB'ye girmek için her şey yapılıyorsa da AB'nin getirecekleri ve götürecekleri çok iyi irdelenmelidir. Sonuç olarak Türkiye mevcut dünya konjektürünün parametrelerini çok iyi hesaplayarak stratejiler geliştirmek zorundadır.

Bu gün batı dünyası kendi içinde ABD ve AB ekseninde ikiye bölünme sürecine girmiştir. Daha önce Avrupa'da Fransa ve Almanya tarafından oluşturulan ekonomik ortak Pazar bu gün siyasi amaçlı Avrupa Birliğine dönüştü. Bu dönüşüm AB'nin NATO'ya bakış açısını değiştirdi.Artık NATO'ya Avrupa'da işlevini ve önemini yitirdiği gözü ile bakılmaktadır. Bu yüzden ABD Avrupa da NATO'yu orta ve doğu Avrupa'ya doğru genişletme projesi çeşitli manevralarla sürdürüyor. Avrupa üzerinde ABD ile AB arasında sessiz ve derinden gizli bir savaş bu şekilde tarafların birbirini yoklaması şeklinde sürüp gidiyor.

NATO'nun çok büyük bir problem olmazsa 21 nci yüzyılın ilk çeyreğinde devam edeceği ileri sürülmektedir. Türkiye NATO etkinliğini yitirene kadar, NATO'daki etkinliğini arttırmak ve katılımcı çabalarını sürdürmek zorunda gözükmektedir.

Yeni güvenlik oluşumlarında boşta kalmamak için meydana gelebilecek özellikle, AB'ye dahil olabilmek için gerekli politikalar zorlanmaya devam edilmeli, sadece ekonomik değil diğer önemli bütün parametreler irdelenerek, AB oluşumunun içinde ittifakın eriyen bir parçası olarak değil bu oluşumdan hem faydalanan hem de bu oluşuma katkıda bulunan şahsiyetli bir üyesi gibi girilmelidir. Bütün bunların paralelinde en önemlisi Türkiye bölgesel bir süper güç olmak ve bölgesindeki ve yakınındaki oluşumlarda söz sahibi olmak ve bu oluşumlarla ilgili parametreleri kontrol etmek istiyorsa, stratejik etkinliğini arttıracak şekilde Rusya ve İran'la stratejik işbirliği yapmalı ve Türki Cumhuriyetleri ile ortak, siyasi ve güvenlik bütünleşmesini oluşturacak adımları atarak ekonomik olarak kendine yetebilen bir topluluk olmalıdır. Ayrıca böyle bir güvenlik oluşumuna giden süreç içersinde, uluslararası kamuoyuna bu oluşumun bölgesel güçlere karşı sadece bölge ülkelerinin güvenlik ve çıkarlarını koruyan bir oluşum olduğu vurgulanmalıdır.

Birinci Dünya Savaşından sonra Osmanlı İmparatorluğu ve diğer İmparatorluklar yeni devletler ortaya çıkardı. Bu sefer de etnik yapılarda yüze yakın devletin çıkması bekleniyor öbür türlü liberal ekonomi ise kaynakların tek elde toplanmasına yol açtı ve üçüncü bir yol aranıyor. Şimdi Türkiye; Avrasya statüsü içinde tahmin ediyorum ne Rusya'yı, Çinin ne de batıdaki müttefiklerini dağıtmayacak ve darıltmayacak bir politika izlemektedir.Batıya katılsa, AB'ne aday üye olsa bile Rusya'yla ve diğer ülkelerle ilişkilerini geliştirmek zorundadır.[489]

Dünya genelinde zengin yoksul kutuplaşması, aşırı milliyetçilik ve etnik, dinsel, siyasal, iktisadi çatışmalar nedeniyle birçok devlette şiddetli bir kırılmanın yaşanması, insani operasyonların ölçeği ve sayısını artıracaktır. Bu alanda önümüzdeki yıllarda daha büyük sorunlar yaşanabilecektir. Özellikle 1980 li yıllarda başlayan krizler ve dramatik olayların varlığını sürdüreceğini dikkate almak gerekir.[490]

Clinton İstanbul-AGİT zirvesi öncesinde "20. yüzyılın tarihi büyük ölçüde Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında Osmanlı İmparatorluğunun çökmesinde Avrupalı güçlerin aldığı kararlarla şekillendiğini ve 21. yüzyılın büyük ölçüde Türkiye'nin kendi geleceğini, bu günkü ve yarınki rolünü nasıl tanımlayacığına göre şekilleneceğini" belirterek Türkiye'ye "ancak Türkiye'nin Avrupa, Ortadoğu ve Orta Asya'nın kavşak noktasında stratejik bir ülke olduğunu , şayet Türkiye, istikrarlı, laik ve Müslüman bir ülke olarak Avrupa da yerini alabilirse, geleceğin herkes için daha iyi olacağını" söylemiştir.[491]

Türkiye 21 nci yüzyılda bölgesinde ve bölge haricindeki yerlere de barış ve istikrara katkıda bulunmak için BM ve NATO'nun güvenliği sağlama görevlerine devam etmesi beklenmektedir.Bu destekler verilirken,

- Bölgedeki Müslüman–Türk varlığının kendi kendine yeterli, refah ve güven içerisinde yaşamasını devam ettirmesini sağlamak.

---

[489] Köni Hasan, "21'nci Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası Ve Stratejisi" Konulu Sempozyum, İstanbul 7-8 Aralık 1999

[490] Yıldız Yavuz Gökalp" 21'nci Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası Ve Stratejisi "Konulu Sempozyum, İstanbul 7-8 Aralık 1999

[491] Aksu Ömer Alparslan, "21'nci Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası Ve Stratejisi"Konulu Sempozyum, İstanbul 7-8 Aralık 1999

- Balkanlardaki güç dengesinin Türkiye aleyhine bozacak durum ve dengelerin oluşmasını önlemek.
- Avrupalı güçlerin bölgeye yönelik nüfuz politikasını dengelemek ve Türkiye'nin iradesi dışında oluşumları önlemek,
- Balkan sorunun Balkanlılar tarafından çözülebileceği tezini işlemek,dışarıdan müdahaleyi asgariye indirmek,
- Bosna-Hersek, Arnavutluk ve Mekodanya'yı her alanda destekleyerek kendi kendilerine yeterli hale gelmeleri için yardım etmek,
- Dost Balkan ülkelerinin güvenlik ve ekonomik işbirliği alanlarında açılımlarını sağlamak, AB'nin tek yönlü hegemonyasına girmelerini ve Türkiye'yi dışlamalarını önlemek,

Bütün bu stratejiler için barış ve güvenlik içerisinde yaşamak için bize gerekli olan şeyler asgari şunlardır.

- Türkiye'nin iç dinamiklerini düzeltip güçlendirmesi
- Milli güç unsurlarını geliştirip güçlendirmesi
- Silahlı Kuvvetlerini modernize ederek desteklemesi,
- Ekonominin güçlendirilmesi
- Halkını motive etmesi,
- Bölge ülkeleriyle ticaret, eğitim ve kültürünü geliştirerek, ortak çıkarlar bazında müştereken savunulacak değerler ve kurumlar yaratmaması,
- Gelişmiş ve ekonomileri güçlü ülkelerle işbirliği ve entegrasyonlara gitmesi,
- NATO ve AGSP dahil olmak üzere mevcut ve muhtemel güvenlik oluşumlarının dışında kalmaması,
- Türkiye, uluslararası hukuk kurallarına uyan ve eşitlik ilkesini her zaman gözeten,yayılmacı bir siyasetinin olmadığını, ülkesine karşı bir saldırı ve tecavüzün olması halinde bunu defetme imkan ve kabiliyetinde olduğunu gösterecek gücü hazır tutan bir ülke olmalıdır.

Aslında; tehdit olmadan ittifakta olmaz, Churchill'in ifade ettiği gibi bir ittifak karşı ittifakı doğurur.' Halen Türkiye'ye yönelik tehdit, bölücü terör ve uzun menzilli kitle imha silahları ve bazı komşu ülkelerin örtülü toprak talepleridir. Terörle mücadelede diplomasi önemlidir.Bunun yanında,istihbarat, kriz yönetimi ve caydırıcı bir silahlı kuvvetler ile etkin bir politik güç, ülkeye yönelik tehditleri önleyecek unsurlardır. Özellikle caydırma stratejisi;güçlü bir ekonomi ile desteklenen iyi organize olmuş eğitimli ve disiplinli bir silahlı kuvvetler ile etkin bir politik güç önemlidir.Bunlar olduğu takdirde,caydırma her koşulda çevresine ve düşmanca davranış ortaya koyan ülkelere verilebilecek en iyi mesajıdır.[492] Francis Bacon ve Adam Smıth, güvenlik ve savunma konusunda en önemli belirleyici faktörü, ulusun sahip olduğu özlük bilinci ve söz konusu değerlerin muhafazası yolundaki siyasal bilince şekil veren; metafizik yapıya bağlamıştır.

Gerçekten, Francis Bacon'a göre, "bir ulusun kendini savunabilmesi, "maddi varlıklardan" ziyade, "halkın ruhuna", "altın stoklarından" daha fazla, siyasal yapıdaki "çelik kararlılığına" bağlıdır.[493] Adam Smıth 'e göre: "her toplumun güvenliği az veya çok halkın yapısındaki askeri ruha bağlıdır. Askeri ruh, tam disiplinli mevcut bir ordu tarafından desteklenmedikçe hiçbir toplumun güvenliği ve savunma için yeterli değildir."[494] Son olarak Atatürk'ün söylediği gibi:

İstiklali tam denildiği zaman, bittabi, siyasi, mali, iktisadi, adli, askeri, harsi ve ilah her hususta istiklali tam ve serbestisi tam demektir. Bu saydıklarımın herhangi *birinde istiklalden mahrumiyet, millet ve memleketin, mana-yı hakikisiyle, bütün* istiklalinden mahrumiyeti demektir.[495]

---

[492] Şimşek Halil,Türkiye Ve Çevresinde Barış Ortamı Koşulları, Jeopolitik, Güz 2002
[493] Spedding James, Essays Civil And Moral:N0.19, Works of Bacon, Boston 1840, C.Vıı, s.176
[494] Smıth Adam, "And Inquıry İnto The Nature And Causes of The Wealth of Nations, Modern Library, London 1904, Book.Vı, Sect.I, s.738-740
[495] Karal Enver Ziya, Atatürk'ten Düşünceler, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1956, s.8

KAYNAKLAR

1. According to The Formula Used by Chancellor Schroeder in his Declaration During the Munich Conference of 6 february 1999.
2. Akgün M., "Türkiye İçin Agit",Makale, Yeni Yüzyıl, 14 temmuz 1995.
3. Aksu, Ömer Alparslan, "21'nci Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası ve Stratejisi" Konulu Sempozyum, İstanbul 7-8 aralık 1999.
4. Alperovitz Gar, Atomic Diplomacy : Hiroshima and Potsdam, New York , Simon and Schuster, 1965.
5. Alperovitz,Gar,Atomic Diplomacy : Hiroshima and Potsdam, NewYork, Simon and Schuster, 1965.
6. Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 1977.
7. Aragona Giancarlo, "Lisbon and Beyond: The Osce in an Emerging European Security Structure",makale, NATO Review, March 1997.
8. Armaoğlu Fahir, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi cilt:1, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara-1991.
9. Armaoğlu Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984.
10. Armaoğlu Fahir, 20. yy. Siyasi tarihi, 2nci cilt (1980-1990), İş Bankası Yayınları, 1992.
11. Askerden 25 Yıl Senaryosu NTV-MAG, Ocak 2000.
12. Asmus Ronald and R. Balkwill, "Can NATO Survive", The Washington Quarterly,19:2, 1996.
13. Asmus Ronald, "NATO Expansion: The Next Steps",makale, D. Richard Survival Spring 1995,v. 37,n.1 F. Stephen Larrabee & L. Kugler Ayın Tarihi Ağustos1946 no:153.
14. Ataöv, Türkkaya "Barış Cephesine Doğru", Milliyet, 7 şubat 1968.

15. Atay, Mehmet "Dünya Siyasal Ortamında Türkiyenin İttifak Arayışları Ve Nato'ya Giriş Süreci" Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman Prof.Dr.Cemil Oktay, İÜSBF Yayını, İstanbul 1995.

16. AyınTarihi No.149, Nisan 1946.

17. AyınTtarihi No.145, Aralık 1945.

18. Bağcı Hüseyin, Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası, İMGE Yayınları, Ankara 1990.

19. Balanzio Sergio, "Ortaklığı Yoğunlaştırmak:Avrupa 'da Uzun Vadeli İstikrara Giden Yol ", makale, NATO Dergisi,sayı 3,Zirve Özel Sayısı, Temmuz/Ağustos 1997.

20. Balta Behzat, "NATO ve Barış İçin Ortaklık.", Silahlı Kuvvetler Dergisi,sayı: 355,Ocak 1998.

21. Baran Tuncer, Milletlerarası İktisadi Yardımlar ve Kalkınma Meselesi, Sbf Yayını, Ankara 1963.

22. Barış ve İşbirliği Hakkındaki Roma Bildirgesi", NATO Dergisi,no.4,1991.

23. Barroso Durao,Jose Manuel, "The Transatlantic Partnership in The New European Security Context",makale, NATO Review,September 1995.

24. Basıc Fact Sheet "The Partnership Between NATO and Russia" no.20, July 1997.

25. Bekar Olgan ve Aydın Türkiye'nin Orta ve Uzun Vadeli Ekonomik Çıkarları Açısından Türk-Rus İlişkileri, TESEV,İstanbul,Ocak 1997.

26. Bekar Olgan, "NATO'nun Genişlemesi Rusya ve Türkiye", Avrasya Etüdleri,cilt 3,sayı1,İlkbahar 1996.

27. Bilge Suat, Güç Komşuluk, Ankara 1992.

28. Bilge Suat, Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri 1920-1964, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1992.

29. Bilsel Cemil, Türk Boğazları, İstanbul 1948.

30. Binnendijk Hans& "Baltic Securty and NATO Enlargement'', Simon, Jeffrey Strategic Forum, no.57, December 1995.

31. Birer İsmail AB ve Teşkil Edilmesi Öngörülen Güvenlik Mimarisi İçerisinde Türkiyenin Yeri ve Önemi konulu tezi

32. Black , Ian "NATO clashmars csce conference", Guardian, 6 december 1994

33. Blank Stephen J., "Preparing For The Next War:Reflection On The Revolution İn Military Affairs", Strategic Rewiew, Spring, 1996.

34. Boll M.M., "Turkey's New National Security Concept: What İt Means For NATO", Makale, Orbis,vol.23, no.3, fall1979.

35. Both Ken New Thinking About Strategy and İnternational Security, Harper Collins Academy London 1991.

36. Brezınskı, Zbıgnıew, Dıe Eınzege Weltmacht, Amerıkas Strategıe der Vorherrschaft,Berlın, 1997.

37. Brosıo Manlio, "Atlantik İttifakının Gelişmesi", NATO Dergisi, Ocak 1969.

38. Brown Michael E. "Minimalist NATO" Foreign Affairs, vol. 78, no:3, 1999.

39. Brzezinski Z., Büyük Satranç Tahtası, Sabah Kitapları.

40. Brzezinski Zbigniew, "NATO:The Dilemmas of Expansion", The National Interest, Washington, no.53, Güz, 1998.

41. Brzezinski, Zbigniew, ''Atlantik Ötesi İlişkiler'',Center for Strategic and International Studies'de.

42. Bush George, Publıc Papers of the Presıdents. 1991.

43. Bussiere Robert, "A Europe of Security and Defense",makale, NATO Review,September 1995.

44. Byrnes James, Açık Konuşalım, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1948.

45. Byrnes James, Speaking Frankly, New York , Harper, 1947.

46. Carter Jımmy, Publıc Papers of The Presıdents. 1977.

47. Carter Jımmy, Publıc Papers of the Presıdents. 1978.

48. Caşın Mesut Hakkı, "Avrupa Güvenlik Stratejilerinde Arayış", Strateji Dergisi, sayı 97/2 Ankara 1997.

49. Caşın Mesut Hakkı, Çağdaş Dünyada Uluslar Arası Güvenlik Stratejileri ve Silahsızlanma.

50. Caşın Mesut Hakkı, Çağdaş Dünyada Uluslar Arası Güvenlik Stratejileri ve Silahsızlanma, SSM Yayını, Ankara 1995.

51. Caşın Mesut Hakkı, Dedeoğlu Beril Avrasya Dosyası cilt:5, sayı:4, Yeni Avrupa Güvenlik Kimliğinde Stratejik Arayışlar.

52. Caşın, Mesut Hakkı "Re-Thinking European Defense Community And NATO's New Collective ,Security Strategies From Vancouver To Ankara", M5 Strateji, Ekim 2002.

53. Cemal Hasan, "NATO ve Terör",makale, Milliyet Gazetesi,14.09.2001.

54. Ceyhan Ayşe, Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Alfa Yayınları, 1991.

55. Chalmers M.Roberts, "The Nuclear Years the Arms Race and Arms Control" 1945-1970.

56. Churchill Winston, Closing the Ring, Houghton Mifflin, Boston 1951.

57. Churchill Winston, The Second World War, Cassell, Londra 1948-1954.

58. Cotti Flavio, "The Osce's Increasing Responsibilities in European Security", makale, NATO Review,November 1996.

59. Cragg Anthony, "Dahili Uyarlama: NATO'nun,Geleceğin Sorunları Yönünde Yeniden Şekillendirilmesi", makale,NATO Dergisi,sayı 3,zirve özel sayısı, Temmuz/Ağustos 1997.

60. Cumhuriyet 10 Nisan 1946.

61. Çakar, Nezihi 21'nci Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası ve Stratejisi Konulu Sempozyum, İstanbul 7-8 aralık 1999.

62. Çayhan Esra & Ateşoğlu, Güney Nurşin, Avrupa'da Yeni Güvenlik Arayışları: NATO, AB ve Türkiye, 1996.

63. Çiller Tansu, "Türkiye ve NATO:Değişimler Girdabında İstikrar", makale,NATO Dergisi,Haziran 1994.

64. Çomak Hasret, "İkinci Dünya Harbi ve Türkiye, Harbin Sonrasında Türkiye-ABD İlişkileri, ABD'nin Türkiye'ye Yardım Politikası (Truman Doktrini Ve Marshall Planı", Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri: İkinci Dünya Harbi ve Türkiye Cilt 1, Gen.Kur.Atase Yayınları , Ankara 1998.

65. Çora Nazmi, Büyük Türkiye, İrfan Yayınevi, İstanbul-2000.

66. Davutoğlu Ahmet, "Stratejik Derinlik; Türkiye'nin Uluslararası Konumu", Küre Yayınları, İstanbul, Nisan 2001.

67. De Nouvelle Ruyt Jean, "Europe 1992:Realites et Perspectives Pour Une Architecture de Securite", Centre D'etudes de Defense, sayı.37, Eylül 1992.

68. Değişen Dünya Dengeleri ve Türkiye'nin Jeostratejik Önemi, Genel Kurmay Basımevi Ankara 1992.

69. Demir S., NATO'nun Genişlemesi Üzerine Genel Değ., Silahlı Kuvvetler Der., Ocak 1999.

70. Dış Basım Bülteni Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, Sayı 259, Ocak 1995.

71. Documents on İnternational Affairs, 1951.

72. Elekdağ Şükrü, "NATO,ABD, AB ve Türkiye",makale, Milliyet Gazetesi, 26 Nisan 1999.

73. Eralp Atilla, Türkiye Ve Avrupa, Imge Kitapevi, 1997.

74. Erkin Feridun Cemal, Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi, Ankara 1968.

75. Eroğlu Hamza, "Kuzey Atlantik Paktı", İÜH.Mecmuası, 1957, c.xxı.

76. Eugene V.Rastow ve Pierre Harmel`in Harmel Raporu`nun 20`inci Yıldönümü Münasebetiyle Yazdıkları Makaleler, NATO Review,sayı 44,1987.

77. Facts and Figures NATO Information Service, Brussells,1969.

78. Facts And Figures NATO Office of Information And Press, Brüksel: 1989.

79. Financial Times 23 Eylül 1993.

80. Fleming D.F. The Cold War and its Origins: 1917-1960, New York, Doubleday, 1961.

81. Foster Dulles John, War or Peace, Macmillan, New York, 1957.

82. Frus 1950 Spofford to The Secretary of State, 2 dec. 1950.

83. Gaddis John Lewis, "History, Grand Strategy and NATO Enlargement", Survival, ıiss, londra, c.40, no.1, Bahar 1988.

84. Garnet Sherman, "Russias Illusory Ambitions",Foreign Affairs, c.76, no.2, Mart-Nisan 1997.

85. General George A.Joulwan "NATO'nun Barış İçin Ortaklığa Katkısı Kaydedilen İlerlemeler ve Sorunlar" NATO Dergisi,no.1,Mart 1995.

86. General Vigleik Eide "Değişen İttifakın Askeri Boyutu", NATO Dergisi, no.3, 1992.

87. Ghebali Victor-Yves, "Budapeşte Konferansı Sonrası: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı makale,Nato Dergisi,Mart 1995.

88. Global Stratejide Ortadoğu,Der Yayınları, İstanbul 2000.

89. Gorbaçov Mihail Glastnost, Asıl Neyi İstiyorum?, Türkçeye çeviren: T.Tarcan Çandar, Dönemli Yayıncılık A.Ş., 1987.

90. Gordon, Philip H., French Security Policy After The Cold War, Rand, Arroyo Center 1992.

91. Govan Peter, "NATO'nun Yugoslavya Saldırısının Euro-Atlantik Kökenleri" Evrenin Efendileri: NATOnun Balkan Seferi.

92. Gökalp Y.Yıldız, "Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de Hegemonya Mücadelesinde NATO'nun Yeri''.

93. Gökalp Y.Yıldız, Stratejik Vizyon Arayışları ve Türkiye, Der yayınları, 2001.

94. Gökalp,Yıldız, Yavuz "21'nci Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu.

95. Gökgöz F.Mehmet, Avrupa'nın Yeni Güvenlik Yapısında Batı Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Yeri, Ankara: K.K. Basımevi, 1995.

96. Gönlübol Mehmet, Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995), Ankara, 1996.

97. Gönlübol, Mehmet&Ülman, Haluk Dış Politikamız-Niteliği Ve Sorunları,Milliyet, 6 Ağustos 1966.

98. Great Britain Hansard's Parliamentary Debates, c.489.

99. Grew Joseph C., The Turbulent Years, Houghton Mifflin, Boston, 1952.

100. Gündüz Aslan, Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar, İstanbul: BETA, 1998.

101. Güney N.A., Değişen Uluslararası Koşullarda Strateji, Türkiye ve Komşuları", Türk Dış Politikasının Analizi, Der yayınları; 1994.

102. Gürel Ş.S., Tarihsel Boyut İçerisinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993), Ümit Yayıncılık, 1993.

103. Gürkan İ., Türkiye'nin Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi,Türkiye'nin Savunması, Dış Politika Enstitüsü, Ankara, 1987.

104. Gürün Kamuran, Türk-Sovyet İlişkileri 1920-1953, Ankara 1991.

105. Gwyn Prins "Security Challenges For the 21st Century"', makale,NATO Review, n.1, v.45.

106. Halil Ali, Atatürkçü Dış Politika NATO ve Türkiye, GERÇEK Yayınevi, İstanbul 1968.

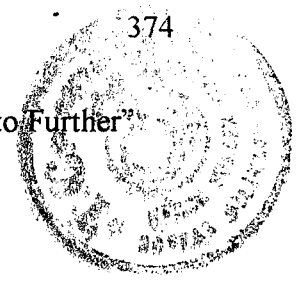
107. Harmel Pierre "Doğu-Batı İlişkilerinde Kırk Yıl Umutlar, Kaygılar Ve Sorunlar", NATO Dergisi, sayı.3,1987.

108. Harrison Reginald J., Europe İn Question: Theories Of Regional Internatıonal Integratıon.

109. HAWTREY, R.G. Western European Union: Implications For The United Kingdom, İngiltere: Royal Institute Of International Affairs, 1949.

110. Heisbourg François, "New NATO, Nwe Europe: New Division Of Labour.", The International Spectator, vol.34, no:2, april-june 1999.

111. Heısbourg François, Chairman. Geneva Centre for Security Policy "European Defence Takes a Leap Forward" NATO Review Sprig/Summer 2000, Brussels,Belgium.

112.Hoagland, Jım, "The Unıtıng Europe can have Interests of Its Own to Further" ınternatıonal affaırs,(1997).

113.Hojberg Anne-Elsa, "The Europan Securıty Structure.a Plethora of Organizations?", NATO Review, no.6, November 1995.

114.Hojberg Anne-Else, "Avrupa'nın Güvenlik Yapısı:Bir Örgütler Kalabalığı mı?",makale NATO Dergisi,Kasım 1994.

115.Horowitz David, The free world colossus : A Critique of American Foreign Policy in the Cold War, New York Hill ,1965.

116.Huntington Samuel P., "Clash of Civilization and Remaking of World Order", Simon and Schuster, New York 1996.

117.Huntington Samuel, "Transntional Organizations in World Politics", World Politics, c.25, no.3 1973.

118.Huntley James Robert, NATO Hikayesi, Yarın Yayınları, Nüve Matbaası 1969.

119.Hurd Cordell Memoirs, c.2, London 1948 Instıtute for National Strategic Studies, Strategic Assessment, Washington, National Defense Universıty, 1997.

120.İnternational Herald Tribune June 8, 1990.

121.İttifak'ın Yeni Stratejik Konsepti, NATO Güneydoğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanlığı Yayını İzmir, 1999.

122.İttifakın Yeni Stratejik Kavramı" NATO Dergisi, no.1, 1992.

123.James Bennet "Clinton's Wide Web, " New York Times, 1 May 1998, a10.

124.Jannuzzi Giovanni, "Avrupa Ve Bir Güvenlik Boyutu",Makale, Nato Dergisi,sayı 2,1991.

125.Jeffrey Sımon, NATO Enlargement Opinions and Options, National Defence University, Fort McNair, 1995.

126.Juergen Ehle, "Germany's New Security Policy'',Strategic Review, vol.xxv, no.3 summer 1997.

127.Kamel,Ayhan "ABD ve Avrupa Ülkeleri Dışındaki Ülkelerin Güvenlik Stratejileri", Bildiri, Sempozyum Bildirileri, Hak Basımevi,2001.

128.Kamel,Ayhan "ABD ve Avrupa Ülkeleri Dışındaki Ülkelerin Güvenlik Stratejileri", Bildiri, Sempozyum Bildirileri, Hak Basımevi,2001.

129.Kamp Karl Heinz NATO Savunma Koleji Roma/İtalya'da Verdiği Konferans, Mart 2001.

130.Kamp Karl-Heinz, NATO Entrapped:Debating the Next Enlargement Round, Survival vol 40, autumn 1998.

131.Kara Kuvvetleri Komutanlığı Yayını, İzmir, 1994.

132.Karal Enver Ziya, Atatürkten Düşünceler, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1956.

133.Karaosmanoğlu ,Ali AGSK, AB ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri Sempozyumu, Hak.Basımevi 2001.

134.Karaosmanoğlu A., "Turkey's Defence Policy:Problems and Prospects",makale, European Security Order After The Revoiutions of 1989.

135.Karaosmanoğlu A.L., "Savunma Politikamızı İncelemek", Türkiye'nin Savunması, Dış Politika Enstitüsü,1987.

136.Karaosmanoğlu, A. L. "Europe's Geopolitical Parameters", Bildiri, " Turkey And Central ...", Bilkent Üniversitesi Seminer Tebliği, 1996.

137.Karaosmanoğlu, K. "Europe's Geopolitical Parameters", Bilkent Üniversitesi Seminer Tebliği.

138.Karaosmanoğlu,Ali-Akgün AGSK, AB ve NATO İlişkilerinin Geleceği,Türkiye'ye Etkileri Sempozyumu,Hak.Basımevi 2001.

139.Kazgan G., Yeni Ekonomik Düzende Türkiye'nin Yeri, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1994.

140.Keesing's Contemporary Archives: 1961-1962.

141.Keesıng's Contemporary Archıves: Record of Workd Events,(Cambrıdge: Longman, 1985).

142.Kennedy Paul, Büyük Güçlerin Yükseliş Ve Çöküşleri, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2001.

143.Kibaroğlu Mustafa, "Rusya'nın Yeni Ulusal Güvenlik Konsepti ve Askeri Doktrini",Avrasya Dosyası,Kış 2001, c.6, sayı.4.

144.Kılıçbay A., 21.Yüzyılın Türkiye'sinde Çağdaşlaşma, Bilim Teknik Yayınevi, 1999.

145.Kılınç Uğur, "Batı Avrupa Birliği Savunma", Makale, Avrasya Dosyası,sayı 2,1994.

146.Kirişçi, Kemal "İki Bloklu Sistemde Türkiye'nin İzlediği Politika ve Sonuçları, Sempozyum, İstanbul 7-8 aralık 1999.

147.Kissinger Henry, Diplomasi, Çeviren:İbrahim H.Kurt 2.baskı , Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 2000.

148.Klaus Kinkel, "The New NATO:Steps Towards Reform'', NATO Review, 1996/3.

149.Kober Stanley, "The United States and The Enlargement Debate'', Transition 15 aralık 1995.

150.Kohen Sami "Milliyet, 29 mayıs 1997 Yeni NATO ve Türkiye.

151.Kozyrev Andrei, "Birleşmiş ve Huzurlu Bir Avrupa İçin Ortaklık" NATO Dergisi,no.3,Eylül 1994.

152.Köni H., NATO Tarihi ve Yeni Gelişmeler, Savunma ve Havacılık Dergisi,sayı:75.

153.Le Monde 8-9 juillet 1990.

154.Leahly F. Wıllıam, I was there London , Gallancz, 1950.

155.Legge Michael, "NATO'nun Yeni Stratejisinin Oluşturulması", NATO Dergisi,no.1.,1992.

156.Leroy Marcel, "Securite et Strategie", Centre D'etudes de Defense, sayı.37,Eylül 1992.

157.Les Aspin "Yeni Bir Avrupa,Yeni Bir NATO", NATO Dergisi,no.1,Mart 1994.

158.Lewis Gaddis, John"History Grand Strategy and NATO Enlargement",Survival, IISS,Londra, c.40, no.1,Bahar 1988.

159.Lord Ismay, NATO ilk beş sene 1949-1954, çev. Suat Bilge, Türk Tarih Kurumu Basimevi, 1956, Ankara.

160.Lukacs John, A History of the Cold War, New York, Doubleday, 1961.

161.Lundestad& Schwartz The American "empire" America's Germany.

162.Luttwak Edward N., The Pentagon and the Art of War, New York 1985.

163.M.Gönlübol ve M.Kürkçüoğlu Olaylarla Türk Dış Politikası (1973-1990),cilt 2, Alkım Kitabevi1991.

164.Marshall, Will Progresive Policy Institute Başkanı, Washington Post, 21 aralık 1992.

165.Mc.Ghee George C., "Turkey Joins The West" , Foreign Affairs,Vol.32, no.4, July, 1954.

166.Mcghee George, ABD – Türkiye –NATO – Ortadoğu, Bilgi Yayınları, Ankara, 1992.

167.Meeting of The North Atlantic Council in Defense Ministers Session 13 june 1996.

168.Milliyet 10 eylül 1994.

169.Milliyet Gazetesi 3 aralık 2001.

170.Millon Charles, "France and the Renewal of the Atlantic Alliance'', NATO Review,1996.

171.Milward The European Rescue of The Nation State.

172.Myers Julia, The Western European Union: Pillar of NATO or Defence arm of the EC, Londra, Longman Group U.K.Ltd., 1993.

173.N.Helveg Petersen, NATO Review, november/december 1997.

174.NATO Dergisi (Temmuz-Ağustos 1997)

175.NATO Dergisi, sayı.3, 1987.

176.NATO El Kitabı 1949-1999, 50.Yıldönümü Sayısı. Aralık 1998, Brüksel, Belçika

177.NATO El kitabı 50 .Yıl dönümü sayısı, NATO Basın Ve Enformasyon Bürosu, Brüksel, 1999.

178.NATO El Kitabı NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, Brüksel, 1998.

179.NATO El Kitabı NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, Brüksel, 1995.

180.NATO Facts And Figures Brüksel: NATO Office of Information and Press, 1989.

181.NATO Handbook Brussels: NATO Office of Information and Press, 1992.

182.NATO Handbook NATO Publications, Brüksel, 2001.

183.NATO Handbook Office Of Information And Press, Brussels 1998.

184.NATO Review, 1996.

185.NATO Review, 1996/1.

186.NATO Review, 1996/5.

187.NATO Rewiew, June 1991.

188.NATO'nun Genişlemesi ve Türkiye", Sisav, 1997.

189.Neumann William C., Makingthe Peace 1941-1945: The Diplomacy Of Wartime Conferences.

190.New York Tımes "Tınkerıng Perılously Wıth Europe", p.16.

191.New York Unıversity Press, New York-1974.

192.Onulduran E., "Bölgesel Bir Güç Olarak Türkiye",makale,Strateji,95.

193.Owen Davıd, The Peace Effort in Yugoslavıa , New York: Harcourt Brace, 1995.

194.Özsoy. M. Dünü ve Bugünüyle Türk Savunma Stratejisi", Türkiye 'nin Savunması, Dış Politika Enstitüsü, 1987.

195.Özsoy. M. Dünü ve Bugünüyle Türk Savunma Stratejisi", Türkiye 'nin Savunması, Dış Politika Enstitüsü, 1987.

196.Öztürk O.Metin, Yakın Geleceğe İlişkin Küresel Kestirimler ve Türkiye,Makale, Silahlı Kuvvetler Dergisi Sayı:364,2000.

197.Öztürk Osman, Metin Anayasal Düzeyde Savunma Ve Güvenlik Yapılanması, 1997.

198.Pamukçu Ö.K., İnsan Hakları Konusunda Uluslararası Örgüt Ve Devlet İlişkisi AGİT – Türkiye.

199.Papp Daniel S., Contemporary International Relatıone: Frameworks For Understanding, Boston 1994.

200.Paravda Alex, "Rusia and Europen Security:the Delicade Balance", NATO Review, vol.43, no.3may, 1995.

201.Perlez, Jane "New Poll Finds Czechs' Support for NATO Stays Below 50%" New York Times, 23 Dec.1997.

202.Perlez, Jane "Poles Say, 'Thank You, America, 'and Czechs and Hungarians voice delight, " New York Times, 2 May 1998.

203.Peterson John, Europe And Amerıca In The 1990s: The Prospects For Partnership (Aldershot:Elgar, 1993).

204.Pirenne Jacques, Büyük Dünya Tarihi, Meydan Yayını, İstanbul 1966, c.IV.

205.Pond Elızabeth, Beyond The Wall: Germany's Road To Unıficatıon (Washıngton, Dc: Brookıngs, 1993).

206.Reagan Ronald, "Address to the Nation on Strategic Arms Reduction And Nuclear Deterrence, ".

207.Rob De Wijk, "NATO İçin Yeni Bir Politik Strateji",makale, NATO Dergisi,Yaz 1998.

208.Roger, Morris "A New Foreign Policy For A New Era", New York Times, 9 Aralık 1992.

209.Rostow Eugene, "Harmel Raporunun Yirminci Yıldönümü, Barış İçin Pratik Bir Program".

210.Royal Instıtue Of Internatıonal Affaırs, Documents Of Internatıonal Affaırs:1947-1948, London , Oxford Unıversıty Press , 1952.

211.Rustow, Dank Wart, Unutulan Müttefik Türkiye, Milliyet Yayınları, İstanbul 1989.

212. Sander Oral, "Değişen Dünya Dengelerinde Türkiye", Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye, Bağlam Yayınları; 1994.

213. Sander Oral; Siyasi Tarih, İmge Kitabevi, 1994.

214. Sander Oral, Türk-Amerikan ilişkileri 1947-1964 , AÜSBF Yayın no427, Ankara 1979.

215. Sander Oral, Türkiyenin Diş Politikası, İmge Kitabevi, 1998.

216. Sander Oral, Siyasi Tarih 1918 - 1994, Ankara, 5. Baskı, 1996.

217. Sandıklı Atilla, Türkiye'nin Dış Politikasında AB ve Alternatifleri, Hak Yayınları.

218. Saray Mehmet, "NATO'nun Yeniden Yapılanması ve Türkiye", Sempozyum Bildirileri,Hak Basımevi, 2001.

219. Schlesinger Jr., Arthur The Dynamics Of World Power- A Documentary History Of United States Foreign Policy, 1945-1973, vol.1, New York Chelsea House Publishers, 1973.

220. Seelye Katharine Q., "Arms Contractors Spend to Promote and Expanded NATO, " New York Times, 30 Mar. 1998, a1.

221. Sertoğlu S., "Yeni Dünya Düzeninde Ortadoğu Ve Türkiye", Bağlam Yayınları;1994.

222. Sezer D.B., "Turkey's Grand Strategy Facing A Dilemma", makale, The International Spectator,vol.xxvii,no.l,January-February 1992.

223. Sherwood Robert E.,Roosevelt AND Hopkins: An Intimate History, , c.2, Bantam , New York 1950.

224. Silahlı Kuvvetler Dergisi Ocak 1996, sayı:347.

225. Smith Adam, And Inquiry İnto the Nature and Causes of The Wealth of Nations, Modern Library, London 1904.

226. Smith Edwin M.& Weiss Thomas G., "Un Task Sharing:Towards or Away From Global Governence?",makale, Third World Quartely,s.3,1997.

227. Soğuk Savaştan Barış İçin Ortaklığa NATO Güneydoğu Avrupa Müteferrik Kara Kuvvetleri Komutanlığı Yayını, İzmir, 1994.

228. Soğuk Savaştan Sıcak Barışa Alan Yayıncılık, 1994.

229. Solana Javier, "Towards a European Security Model For The 21st Century",makale, NATO Dergisi,s.4, Kasım 1995.

230. Solana Javier, Madrid zirvesinde ele alınan konular, NATO dergisi, Madrid Zirvesi Özel Sayısı, (Temmuz, Auğustos 1997).

231. Solana Javier, 21 nci yüzyila girerken NATO ve Avrupa Güvenliği.

232. Spedding James, Essays Civil And Moral:N0.19, Works Of Bacon, Boston 1840

233. SSM Yayını, Ankara 1995.

234. Statement Issued at the Meeting of the North Atlantic Cooperation Concil, Athens, Greece, 11 june 1992 (1993) NATO Review, no.3., volume 41, june, 1993.

235. Şimşek Halil, "Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Anlayışında Dönüşüm. Sempozyum Bildirileri,Hak Basımevi, 2001.

236. Tarschys Dantel, "The Council Of Europe: Strengthening European Security By Civilian Means", makale, NATO Review,s.1,v.45,January 1997.

237. Tarschys Dantel, "Avrupa Konseyi:Daha Geniş Bir Demokratik Güvenlik Sahasına Doğru" makale, NATO Dergisi,Mart 1995.

238. Thatcher Margareth, Demir Lady'nin Anıları, Sabah Kitapları, İstanbul 1994.

239. Thatcher, The Downıng Street Years,Cambrıdge , Mass, Harvard Unıversity Press, 1995.

240. The Common Sense of An Uncommon Man, Comp. 1998 Rearden, Steven l. "NATO's Strategy: Past, Present and Future?",V.Papacosma and a.Heiss NATO in The Post-Cold War Era: Does it Have a Future London, 1995.

241. Toker Metin, Türkiye Üzerinde 1945 Kabusu, Ankara 1971.

242. Toynbee Arnold J., America And The World Revolution, Oxford Unıversity Press.

243. Truman S. Harry Memoırs:vol. I year of decısıons , New York , Doubleday, 1955.

244. Turan İ.ve Barlas D., "Batı İttifakına Üye Olmanın Türk Dış Politikası Üzerindeki Etkileri",Türk Dış Politikasının Analizi Der Yayınları.1994

245. Turan İlter, NATO İttifakının Stratejik Ve Siyasi Sorunları, İÜİF Yayını, İstanbul 1971.

246. Turgut Reşat, "AGSK'deki Gelişmeler ", Sempozyum Bildirileri, Hak basımevi, 2001.

247. Urwin D.Walter, History of European Integration Since 1945, Londra: Longman Group U.K. Ltd., 1991.

248. Ülman Haluk, Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri, SBF Yayınları, Ankara 1961.

249. Velichkin Alexander, "Rus Basının Gözü ile NATO",makale, NATO Dergisi,Mart 1995.

250. Verdiği Konferans, ABD Haberleri,USIS,Ankara, Kasım-Aralık 1997.

251. Washington 1950 North Atlantic Treaty Organization, NATO Handbook, Partnership and Corperation, NATO office of Information and Press, Brüssels, 1995 Olaylarla Türk Dış Politikası, cilt 1:1919-1973.

252. Weu Today Brussels: Weu Seretariat General, 1998.

253. What is NATO NATO int. Brüksel, 2000.

254. What is NATO, NATO internet, Brüksel, 2000.

255. Williams William A., The Tragedy of American Diplomacy, New York, Delta,1962.

256. Window Gareth, "NATO and Out of Area: Apost Cold War Challenge", European Security, vol.3, no.4, Winner 1994.

257. Wooley Alexander, NATO Drifts Rudderless,Mart 1998.

258. Worner Manfred, Cumhuriyet, 28 ocak 1990.

259. Yılmaz Veli, Siyasi Tarih, Hak Yayını, 1998.

260. Yüksel, Recep "NATO'ya Önümüzdeki Dönemde Katılması Muhtemel Ülkelerin Katılımının...", konulu tez çalışması, 2001.

261.Zelikow and Rice Germany Unified and Europe Transformed

262. http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi

263.http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi

264.http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi

265.http://www.csmonitor.com

266.http://www.csmonitor.com

267.http://www.mod.uk/policy/NATO/enlargement/madrid_declaration.htm

268.http://www.NATO.int/docu/basictxt/enl-9502.htm

269.http://www.NATO.int/docu/basictxt/treaty.htm

270.http://www.NATO.int/docu/comm/c910607d.htm

271.http://www.NATO.int/docu/comm/c940110a.htm

272.http://www.rand.org

273.http://www.usnews.com/usnews/issue/980511/11NATO.htm

274.http://www.usnews.com/usnews/issue/all.htm

275.http://www.vm.ee/NATO/docu/comm/c900706a.htm

276.http://www.weu.int/eng/index.html

277.Genelkurmay Web Sayfası.

ÖZGEÇMİŞ

1970 yılında Trabzon'da doğdum.1988 yılında Bursa Işıklar Askeri Lisesi'nden, 1992 yılında Kara Harp Okulu Yönetim Bölümünden Piyade Subayı olarak mezun oldum.2001 yıllından beri Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Strateji Anabilim Dalında Milli Güvenlik Stratejileri üzerine yüksek lisans yapmaktayım.Halen Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nda görev yapmakta olup evli ve bir çocuk sahibiyim.Fransızca ve İngilizce bilmekteyim.

EKLER:

KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMASI

Washington DC, 4 Nisan 1949

Bu Antlaşma'nın Tarafları, Birleşmiş Milletler Yasası'nın amaçları ve ilkelerine olan inançlarını ve bütün halklar ve bütün hükümetlerle barış içinde bir arada yaşama arzularını teyid ederler.

Demokrasi, bireysel özgürlük ve hukukun üstünlüğü ilkeleri temelinde bütün halkların özgürlüklerini, ortak miraslarını ve uygarlıklarını korumakta kararlıdırlar.

Kuzey Atlantik bölgesinde istikrar ve refahın geliştirilmesini amaçlarlar.

Toplu savunma ve barış ile güvenliğin korunması için çabalarını birleştirmekte kararlıdırlar.

Bundan dolayı bu Kuzey Atlantik Antlaşması'nı kabul etmişlerdir:

MADDE 1

Taraflar, BM Yasası'nda ortaya konduğu üzere, karışmış olabilecekleri herhangi bir uluslararası anlaşmazlığı, uluslararası barış ve güvenlik ve adaleti tehlikeye sokmadan barışçıl yollarla çözmeyi ve uluslararası ilişkilerinde BM'in amaçlarına aykırı olacak şekilde güç kullanımı ya da tehdidinden sakınmayı taahhüt etmektedirler.

MADDE 2

Taraflar, özgür kurumlarını güçlendirerek, bu kurumların üzerine kurulu olduğu ilkelerin daha iyi anlaşılmasını sağlayarak ve istikrar ile refah koşullarını geliştirerek barışçıl ve dostça uluslararası ilişkilerin daha da geliştirilmesine katkı yapacaklardır. Uluslararası ekonomi politikalarında çatışmayı ortadan kaldırmaya yönelecekler ve taraflardan herhangi biri ya da hepsi ile ekonomik işbirliğini teşvik edeceklerdir.

MADDE 3

Bu Antlaşma'nın amaçlarına daha etkin biçimde ulaşabilmek için Taraflar, tek tek ve ortaklaşa olarak, sürekli ve etkin öz yardım ve karşılıklı yardımlarla, silahlı bir saldırıya karşı bireysel ve toplu direnme kapasitelerini koruyacaklar ve geliştireceklerdir.

MADDE 4

Taraflardan herhangi biri, Taraflardan birinin toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlığı ya da güvenliğinin tehdit edildiğini düşündüğü zaman, tüm taraflar birlikte danışmalarda bulunacaklardır.

MADDE 5

Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası'nın 51. Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerler ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır.

Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güven Konseyi'ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektifr.

MADDE 6

Madde 5 açısından, Taraflardan bir ya da daha çoğuna karş silahlı saldın, aşağıdakileri de kapsar:

- Tarafların Avrupa ya da Kuzey Amerika'daki topraklarına Fransa'nın Cezayir Bölgesine (2) Türkiye topraklarına veya Taraflardan herhangi birinin egemenliği

altında olan ve Yengeç Dönencesi'nin kuzeyinde yer alan adalara yapılan silahlı saldırı;

- Bu topraklarda ya da bu toprakların üzerindeki hava sahasında bulunan ya da Antlaşma'nın yürürlüğe girdiği tarihte Taraflardan herhangi birinin işgal kuvvetlerinin üslenmiş bulunduğu herhangi bir Avrupa toprağında veya Akdeniz'de, ya da Yengeç Dönencesi'nin kuzeyindeki Kuzey Atlantik bölgesinde bulunan Tarafların herhangi birine ait kuvvetlere, gemilere, ya da uçaklara yapılan silahlı saldırı.

MADDE 7

Antlaşma, BM üyesi olan Tarafların BM Yasası uyarınca sahip oldukları hak ve yükümlülüklerini veya Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusundaki temel sorumluluğunu herhangi bir şekilde etkilemez ve etkilediği şeklinde yorumlanamaz.

MADDE 8

Her bir Taraf, kendisi ile diğer Taraflar ya da üçüncü bir devlet arasında şu an yürürlükte olan uluslararası süzleşmelerin, bu Antlaşma'nın hükümleri ile çelişmediğini beyan eder ve Antlaşma ile çelişen uluslararası sözleşmelere girmemeyi taahhüt eder.

MADDE 9

Taraflar, bu Antlaşma'nın uygulanması ile ilgili konuları ele almak üzere hepsinin temsil edileceği bir Konsey oluştururlar. Konsey, herhangi bir zamanda acil olarak toplanabilecek şekilde düzenlenecektir. Konsey, gerekli gördüğü ikincil organları oluşturacaktır. Özellikle Madde 3 ve Madde 5'in uygulanmasına ilişkin önlemleri önerecek bir savunma komitesi derhal oluşturulacaktır.

MADDE 10

Taraflar, bu Antlaşma'nın ilkelerini geliştirebilecek ve Kuzey Atlantik Bölgesinin güvenliğine katkı yapacak durumda olan herhangi bir Avrupa devletini bu Antlaşma'ya katılmaya oy birliği ile davet edebilirler. Davet edilen Devlet katılım

belgesini Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'ne vererek bu Antlaşma'ya taraf olabilir. Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti aldığı her bir katılma belgesinden tüm Tarafları haberdar edecektir.

MADDE 11

Bu Antlaşma Taraflarca kendi anayasal süreçleri uyarınca onaylanacak ve hükümleri uygulanacaktır. Onay belgeleri en kısa zamanda Amerika Birleşik Devletleri Hükümetine teslim edilecek, bu Hükümet de aldığı her belgeden tüm Tarafları haberdar edecektir. Antlaşma, Belçika, Kanada, Fransa, Lüksemburg, Hollanda, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri dahil olmak üzere imzacıların çoğunluğu tarafından onaylanır onaylanmaz, onaylayan Devletler arasında yürürlüğe girecektir; diğer Devletler açısından ise onaylarının verildiği tarihte yürürlüğe girecektir.

MADDE 12

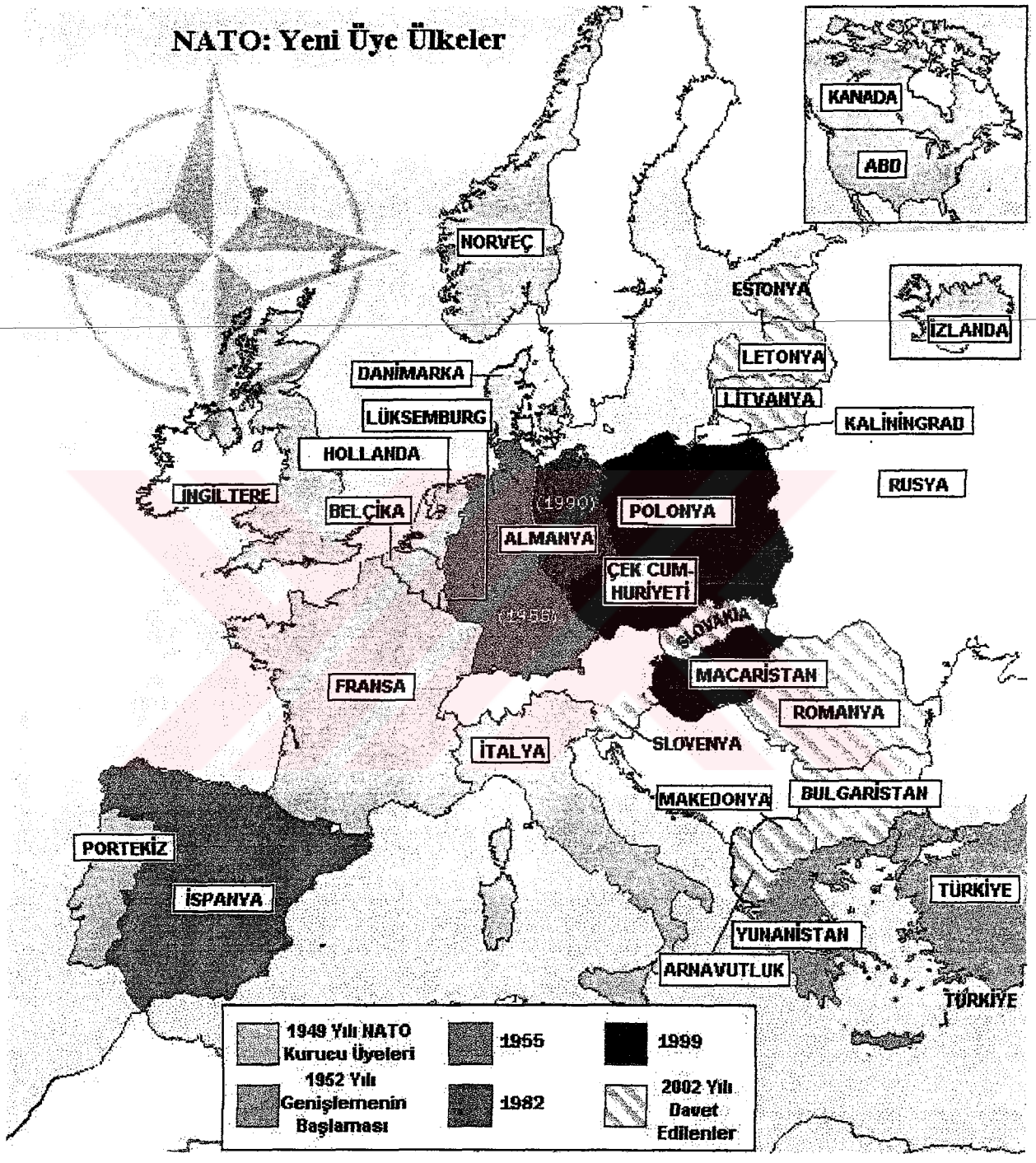
Antlaşma 10 yıl boyunca yürürlükte kaldıktan sonra, ya da daha sonra herhangi bir tarihte, Taraflar, içlerinden herhangi birinden talep geldiği takdirde, Kuzey Atlantik Bölgesinde barış ve güvenliği etkileyen faktörleri ve BM Yasası uyarınca uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla yapılan evrensel ve bölgesel düzenlemeleri göz önüne alarak, Antlaşmanın gözden geçirilmesi amacıyla görüşmelerde bulunacaklardır.

MADDE 13

Antlaşma 20 yıl boyunca yürürlükte kaldıktan sonra herhangi bir Taraf, ayrılma bildirimini Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'ne vermesinden bir yıl sonra Taraf olmaktan çıkabilir. ABD Hükümeti aldığı her ayrılma bildiriminden tüm Tarafları haberdar edecektir.

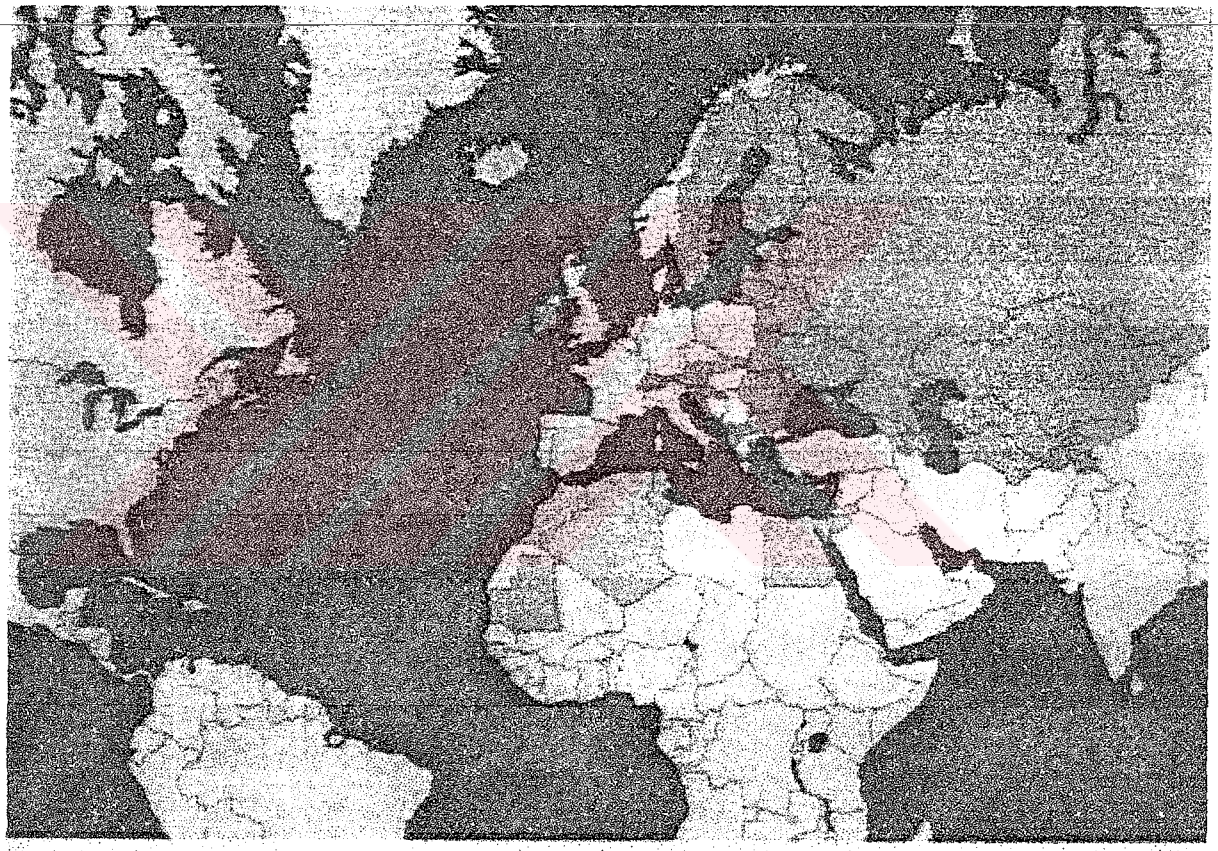
MADDE 14

İngilizce ve Fransızca metinleri aynı derecede otantik olan bu Antlaşma, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'nin arşivlerinde saklanacaktır. Onaylı kopyalar, bu hükümet tarafından imzacı diğer hükümetlere iletilecektir.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

391

NATO ÜYESİ ÜLKELER ORTAKLIK ÜLKELERİ AKDENİZ DIYALOG ÜLKELERİ